T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

1940'TAN GÜNÜMÜZE HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ (AMİK OVASI VE ÇEVRESİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mürşide COŞKUN

Danışman
Doç. Dr. Bayram ÇETİN

Hatay-2018

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

1940'TAN GÜNÜMÜZE HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ (AMİK OVASI VE ÇEVRESİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mürşide COŞKUN

Danışman
Doç. Dr. Bayram ÇETİN

Hatay-2018

ONAY

Mürşide COŞKUN tarafından hazırlanan ***"1940'TAN GÜNÜMÜZE HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ (AMİK OVASI VE ÇEVRESİ)"*** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile ***COĞRAFYA ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

17/ 07 /2018

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Bayram ÇETİN (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Mehmet TIRAŞ (Üye)	
Doç. Dr. Tülay ÖCAL (Üye)	

Mürşide COŞKUN tarafından hazırlanan ***"1940'tan Günümüze Hatay'a Göç Eden Toplulukların Kültürel Adaptasyon Süreci Ve Mekân Aidiyeti (Amik Ovası ve Çevresi)"*** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Prof. Dr. Ali ACARAVCI
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

(17/07/2018)

Mürşide COŞKUN

ÖNSÖZ

Göç olgusu tarihsel süreç içerisinde mekân ve kültür boyutuyla her zaman insan yaşamının odağında yer alan önemli bir unsur olarak hemen her sosyal bilim alanında araştırmaya konu olmuştur. Günümüz koşullarında göç olgusu yalın salt bir mekân değişiminin ötesinde, kültürel, sosyal, ekonomik, simgesel, politik, enformasyon vb. gibi dinamiklerin etkileşimsel ve değişim boyutlarını da kapsar bir hal almıştır. Bu anlamda bireylerin göç motivasyonlarında önemli olan etkenler göçün etkileri yönüyle hem çıkılan hem de varılan mekânda çok karmaşık ağlar oluşturmaktadır. Göç sonrası gerçekleşen mekânsal değişimle birlikte yaşanan mekânsal ve kültürel temaslar birey veya toplulukların sosyo- kültürel ekonomik vb. birçok açıdan yaşam biçimlerine etki etmektedir. Bu süreçte birey veya topluluklar intikal ettikleri yeni mekânlarda siyasi, sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik birçok açıdan yeniden uyumlarını gerektiren bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yine gerek kültürel adaptasyon, gerekse mekân aidiyetleri bu unsurlar üzerinden sorgulanır bir hal alarak mekân kalıcılıklarına etki etmektedir. Birey veya toplulukların mekândaki mevcut bütün bu yapılara eklemlenmeleri bir süreci gerektirmektedir. Bu bağlamda mekânın sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına başarılı bir şekilde eklemlenen birey veya toplulukların mekândaki kalıcılıklarının pozitif yönde etkilendiği belirtilebilir.

Bu çerçevede kültürel ve davranışsal coğrafi yaklaşıma uygun bir şekilde Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan söz konusu çalışma Hatay'a (Amik Ovası ve çevresi) gerek yurt dışı gerekse de il dışından göç etmiş toplulukların mekândaki kalıcılıklarını sağlayan unsurlar ve bu unsurların bireylerin mekân algılarını şekillendirmesi boyutuyla kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetlerine etkilerinin tespiti hermeneuitik açıdan yaklaşılarak betimsel analize tabi tutulmuştur. Mekâna göç etmiş toplulukların tespiti ise il içinden olmama koşulluyla yurt dışından veya il dışından gelmelerine bakılmaksızın bir topluluk bilinciyle hareket eden ve kendileriyle özdeşleşmiş üzerinde hâkimiyet alanı kurdukları bir mekân biriminde ikamet ediyor olma ön koşulu göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu nedenle 2010 sonrası Türkiye'ye sığınmacı olarak gelip büyük çoğunluğu kendilerine tahsis edilen çadır kentlerde kalan ve yine bunlardan vatandaşlık hakkı elde edenlerinde genel olarak çalışma sahasında yoğun olarak şehir merkezlerinde uygun gördükleri alanlarda yerleşmiş olan Suriye göçmenleri değerlendirmeye alınmamıştır. Bu minvalde

şekillendirilen söz konusu tez, çalışma sahasından elde edilen veriler çerçevesinde dört bölüm şeklinde tasarlanmıştır.

Tezin birinci bölümünde çalışmada temel olarak alınacak kavramsal ve kuramsal çerçeve farklı bilim alanları da refere edilerek desteklenmiş coğrafi yaklaşıma uygun bir şekilde ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise gerek arşiv kayıtlarından gerekse de görüşmelerden elde edilen veriler temel alınarak göç eden toplulukların göç öncesi ve sonrası yaşam biçimleriyle ekonomik faaliyetleri, göç süreçleri ve nedenlerinin tespitine odaklanılmıştır. Böylece bu bölümdeki tespitler temel alınarak diğer bölümlerdeki değerlendirmelerin ana aksları belirlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise yerleşme birimlerindeki göçmen topluluklarının nüfus özelliklerini ortaya konulması hedeflenmiş ve bunların mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçleri ve mekândaki kalıcılıklarıyla ilişkileri, ilk geldikleri dönemlerle son dönemdeki hane nüfuslarına ilişkin veriler temel alınıp dolaylı olarak çıkarsamalar da bulunularak belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca göç eden toplulukların eğitim, yaş, cinsiyet gibi niteliksel özellikleriyle kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı, örnekleme dâhil edilen katılımcılar temel alınarak belirlenmiştir.

Son bölüm ise birer önerme mahiyetinde hazırlanan dört alt başlık çerçevesinde şekillendirilmiştir. Bu başlıklara hem coğrafya hem de diğer bilim alanlarındaki (psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi) ulusal ve uluslararası literatür refere edilerek topluluk veya bireylerin göç sonrası kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak analize olanak sağladığı kabul gören sorular çerçevesinde cevaplar aranmıştır. Böylece birer önerme özelliği taşıyan bu dört alt başlık çalışma sahasında yapılan gözlemlerden elde edilen verilerle desteklenmiştir. Çalışmada, sahaya ilişkin yapılan değerlendirmeler ve sahadan elde edilen verilerin doğru analiz edilebilmesi için zaman zaman hümanistik, refah ve feminist coğrafi yaklaşımlara başvurulsa da temelde kültürel ve davranışsal coğrafya çerçevesinde işlenmiştir. Bu açıdan sahadan elde edilen veriler, çalışmaya konu olan alandaki göçmen toplulukların mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçleri, göç şekilleri, mekânda toplu olarak bulunma durumlarıyla, üretim ve tüketim kalıpları, mekândaki

ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziki koşullardan beklentileri ve bu beklentilerinin sağlanmasından duydukları tatminleriyle, ilişkili olarak yordanmıştır.

Elde edilen bulgulardan tüm topluluklara genellenebilir bir unsur olarak toplulukların mekândaki kültürel etkileşimlerinin ana aksını oluşturduğu ve bununla ilişkili olarak mekânda kalıcılık ve geçicilik durumlarını sağlayan göç tiplerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Söz konusu toplulukların büyük bir kesiminin iskân çerçevesinde mekâna intikal ettikleri ve iskân taleplerindeki nedenlerle ilişkili olarak yerleştirildikleri alanlarda bu özel durumlarıyla ilişkili olarak mekân kalıcılıklarının şekillendiği görülmektedir. Bu anlamda mekâna kâr amaçlı tercihle bir ara kademeden sonra intikal eden toplulukların kalıcı olmadıkları görülürken, gerek iskâna bağlı gerekse de serbest olarak buraya göç edenlerden, ekonomik anlamda başka alternatifleri olmayanlar, ekonomik açıdan mekâna entegre olanlar ile akraba ve tanıdıkları aracılığıyla buraya yönelenlerin bunlar üzerinden bağ oluşturarak mekânda kalıcılıklarının sağlandığı görülmektedir. Bu çerçevede söz konusu toplulukların gerek kültürel temaslarının sınırlanmasında gerekse de mekânda kalıcılıklarının sağlanmamasında iskân politikalarının etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu çalışmanın başlangıcından nihayetlendirilmesine kadar ki bütün aşamalarında büyük bir özveri göstererek emek verip bana zaman harcayan, çalışma disiplini, titizliği, azim ve kararlılığıyla daima feyz aldığım öğrenim hayatımda önemli bir yeri olan hocalığı gibi dürüstlüğü, iyi niyeti, insani yönüyle de çok değerli olan hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Bayram Çetin'e minnet ve saygıyla şükranlarımı sunarım.

Yine tez süreci boyunca desteklerini esirgemeyen başta Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antropoloji Anabilim Dalı'nda Fiziki Antropoloji alanında Dr. Öğr. Üyesi Cenk Güner hocama ve onun nezdinde bu süreçte bana manevi destek veren Sosyal Antropoloji alanında Dr. Öğr. Üyesi Kadriye Şahin ve yine Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölümü Anabilim dalında Dr. Öğr. Üyesi Haydar Çoruh hocalarıma teşekkür ediyorum.

Saha çalışmaları süresince söz konusu mahallelerdeki göçmen topluluklardan örnekleme dâhil olan bireylerin tümüne iyi niyetleri, hoşgörüleri ve sorulan soruları şüpheye mahal vermeyecek şekilde detaylandırarak büyük bir içtenlikle

cevaplandırdıkları için teşekkür ederim. Zira tezin sağlıklı bir şekilde oluşturulması ve doğru tespitlerin yapılabilmesi açısından sorulara alınan cevaplar elzemdir.

Yine Hatay Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivleri ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Tasnif Koordinatörlüğündeki çalışanlara veri temini konusunda yapmış oldukları yardımlar için teşekkür ederim.

Son olarak beni her zaman her koşulda destekleyen ve yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mürşide COŞKUN

HATAY/2018

1940'TAN GÜNÜMÜZE HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ (AMİK OVASI VE ÇEVRESİ)

Mürşide COŞKUN

Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018

Doç. Dr. Bayram ÇETİN

ÖZET

Yüksek Lisans tezi olan bu çalışma kültürel ve davranışsal coğrafya kapsamında olup, interdisipliner bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Tezin amacı 1940'tan günümüze kadar Amik Ovası ve çevresine göç eden toplulukların yaşam tarzlarını oluşturan öğeler temelinde kültürel adaptasyon süreçleri, stratejilerini belirlemek ve bunlar üzerinden bu mekâna yönelik aidiyet duygusunu ortaya koymaktır. Yine bu genel amaçla ilişkili olarak coğrafi mekân unsurlarının adaptasyon ve stratejilerdeki kullanımı ele alınacağı gibi bu süreçte mekândaki değişim de çalışmanın amaçları arasındadır.

Çalışmada saha gözlemlerinin yanında mekâna göç etmiş olma ve bir topluluk bilinciyle hareket etme kriterleri göz önünde bulundurularak gerek amaçsal, tabakalı gerekse de nitel araştırmaya dair raslantısal, kartopu yöntemleri de kullanılarak karma bir şekilde belirlenen 195 kişiden oluşan örneklemle derinlemesine görüşme yapılmış, elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Çalışmada elde edilen verilerden hareketle söz konusu göçmen toplulukların mekâna ekonomik anlamda adapte oldukları ve ekonomik uğraşlarıyla ilişkili olarak kamusal alanla sınırlı sosyal etkileşimleri mevcuttur. Ancak günlük yaşamdaki sosyo-kültürel bağlar açısından yerli topluluklarla temasları evlilikler hariç yok denecek kadar azdır. Kendi topluluklarıyla olan sosyal ilişkileri ise topluluk aidiyetleri daha fazla olanlarda daha güçlüdür. Topluluk aidiyetleri zayıf olanlarda mekânla aralarındaki bağın daha çok ekonomik unsurlar üzerinden sağlandığı tespit edilmiştir. Göçmen toplulukların mekândaki kalıcılıklarının ekonomik unsurlar, akraba, tanıdıklarıyla ilişkilidir. Bu anlamda kültürel adaptasyonlarında ayrılma stratejilerini

seçtikleri, topluluklarıyla etkileşimlerinin ise mahremiyet algıları ve akrabalık bağları üzerinden şekillendiği belirlenmiştir. Mekân aidiyetlerinin ise sağlanmadığı mekândaki kalıcılıklarının topluluk aidiyetleri ve ekonomik entegrasyonları üzerinden mekânla güçlü bir bağ kurmalarıyla sağlandığı tespit edilmiştir. Bu anlamda mekânla sosyal, ekonomik, kültürel vb. açılardan bağları çeşitlilik sergileyen toplulukların mekân kalıcılıklarının daha iyi sağlandığı görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER

Mekân, Kültür, Göç, Aidiyet, Adaptasyon, Mekân Aidiyeti, Kültürel Adaptasyon.

CULTURAL ADAPTATION AND DOMESTICITY PROCESS OF THE COMMUNITIES MIGRATING TO HATAY FROM 1940 TO THE PRESENT DAY

(AMIK PLAIN AND SURRONDING)

Mürşide COŞKUN

Department Of Geography, Master's Thesis, 2018

Associate Professor Bayram ÇETİN

ABSTRACT

This master's thesis is in the context of cultural and behavioral geography and has been prepared with an interdisciplinary approach. The aim of this thesis is to determine the cultural adaptation processes and strategies based on the elements forming the lifestyles of the communities migrating to the Amik Plain and its surroundings from 1940 to the present day and to reveal the sense of belonging towards this place.

As well as the change in space in this process are among the aims of the study adaptation of geographical space elements in relation to this general purpose and its use in strategies. In the study, in-depth interviews were carried out with a sample consisting of 195 persons, randomly determined by objective, stratified or qualitative research, with snowball method, taking into account the criterion of immigration to the place and the act of community awareness, and the results obtained were interpreted.

Based on the data obtained in the study, the immigrant communities in question have economic interactions with the place, and there are social interactions limited to the public sphere in relation to their economic activity. However, in terms of socio-cultural ties in dailylife, contact with indigenous communities is rarely seen except in marriages. Social relationships with their own communities are stronger in those with more community affiliations. It has been found that in the weaker ones of the communities, the connection between the place is provided more economically. The economic elements of immigrant community retention is associated with relatives and acquaintances. In this sense, it has been determined that they choose the strategies of separation in their cultural adaptations and their interaction with their communities are

shaped through their perceptions of privacy and their kinship. It has been found that the permanence of spaces that are not provided by space belongs to a strong connection with space through community belongings and economic integrations. In this sense, social, economic, cultural etc. it is seen that the spatial permanence of the communities exhibiting diversity of ties is better.

KEYWORDS

Place, Culture, Migration, Identity, Adaptation, Space Identity, Cultural Adaptation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**
HARİTALAR LİSTESİ ..... **xv**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **xvi**
GİRİŞ **1**
1. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ **3**
1.1.ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI **3**
2.2. ARAŞTIRMA SAHASININ GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ **5**
2.ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ ve VERİ TEMİNİ **10**
BİRİNCİ BÖLÜM **20**
MEKÂN, KÜLTÜR, KİMLİK VE GÖÇ KAVRAMLARI **20**
1.1.KÜLTÜR KAVRAMI **20**
1.1.1.Kültür Çeşitleri 23
1.1.2.Kültürel Süreçler 24
1.1.2.1.Kültürel Adaptasyon 26
1.1.2.1.1.Kültürel Adaptasyonda Mekânın ve Mekânsal Kalıpların Rolü 28
1.2.MEKÂN KAVRAMI **29**
1.2.1. Mekân Aidiyeti 31
1.2.2. Mekân Aidiyetinin Oluşumunda Belirleyici Bir Unsur Olarak Kültür 34
1.2.3.Kültürel Mekân [Kültürel Coğrafi Görünüm (Landscape)] 34
1.2.4. Mekân Üretiminde ve Dönüşümünde Özne Olarak Kültür 36
1.3.KİMLİK KAVRAMI **36**
1.3.1. Kimliğin Bir Parçası Olarak Mekân 39
1.4. GÖÇ KAVRAMI **41**
1.4.1. Mekân Aidiyeti ve Göç 46
1.4.2. Kültürel Adaptasyon ve Göç 47
İKİNCİ BÖLÜM **49**
TOPLULUKLARIN GÖÇ ÖNCESİ DAĞILIŞLARI, YAŞAM TARZLARI, GÖÇ NEDENLERİ VE HATAY'I TERCİH ETMELERİNDEKİ SEBEPLER İLE GÖÇ SÜREÇLERİ **49**

2.1. GÖÇ ÖNCESİNDEKİ DAĞILIŞLARI 49
2.2. GÖÇ ÖNCESİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK YAPILARI 73
2.3.GÖÇ NEDENLERİ VE HATAY'I TERCİH ETMELERİNDEKİ SEBEPLER 87
2.4. HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN YERLEŞİM SÜRECİ ... 105
2.4.1. Yerleşecekleri Alanların Belirlenmesi 108
2.4.2.Yaşayacakları Konutların İnşası 112
2.4.3. Göçle Gelen Topluluklarda Uyarlanma Stratejisi Olarak Geçim Kaynaklarının Belirlenmesi 133
2.5.MEVCUT GÖÇ KURAMLARI YÖNÜYLE HATAY'A YÖNELİK GÖÇLER 139
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 151
HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ 151
3.1. GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ 155
3.1.1. Hane Sayıları ve Büyüklükleri 155
3.1.2. Başlangıcından Günümüze Topluluklar Bazında Artçı Göçlerin Seyri .. 160
3.1.3. Cinsiyet ve Yaş Yapısı 163
3.1.4. Eğitim Durumu 170
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 181
HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARDA KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ 181
4.1.YERLEŞİLEN ALANLARIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİNİN GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN MEKÂN AİDİYETİNE VE KÜLTÜREL ADAPTASYONLARINA ETKİLERİ 183
4.1.1. Toplulukların Mekân Memnuniyetleriyle Algılarını Şekillendiren Unsurlar 186
4.1.2. Mekânın Morfolojik Yapı Birimlerine Müdahaleleri Üzerinden Toplulukların Hâkimiyet, Anlam ve Mahremiyet Alanlarının Yordanması 200
4.1.3. Sosyo-Kültürel Etkileşime ve Mekân Aidiyetine İşaret Olarak Mekân Deneyimleme 220
4.1.4. Toplulukların Mekânda Kalıcılık-Geçicilik Ve Bağlılıklarının Göstergesi Anıtsal Mekân Olarak Mezarlıklar 232
4.2.GÖÇ ŞEKLİNİN GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN MEKÂN AİDİYETİ VE KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİNE ETKİLERİ 242
4.3.TOPLULUKLARIN YERLEŞME BİRİMLERİNDE BİR ARADA YAŞAMALARININ GÖÇ ÖNCESİ KÜLTÜREL KİMLİKLERİNİ KORUMALARI VE 'ÖTEKİ'LEŞMELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ YÖNÜYLE KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜREÇLERİNE VE MEKÂN AİDİYETLERİNE YANSIMALARI 266

4.4. GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN ÜRETİM VE TÜKETİM KALIPLARINDAKİ DEĞİŞİMİN, MEKÂN AİDİYETİ VE KÜLTÜREL ADAPTASYONLARINA ETKİLERİ 316

4.4.1. Üretim Kalıplarının Değişimi, Mekân Aidiyetleri ve Kültürel Adaptasyonları 320

4.4.1.1. Coğrafi Bağlamda Mekânsal Kalıpların Toplulukların Ekonomik Faaliyetlerinin Şekillenmesindeki Rolü, Aidiyetlerine ve Adaptasyonlarına Etkileri 323

4.4.1.2.Ekonomik Entegrasyonlarındaki Başarılarının Kültürel Etkileşimlerine ve Mekândaki Kalıcılıklarına Etkisi 342

4.4.2.Tüketim Kalıpları Mekân Aidiyetleri ve Kültürel Adaptasyonları 351

4.4.2.1.Kültürel Etkileşim ve Aidiyet Tespitinde Bir Değişken Olarak Yeme-İçme Alışkanlıkları 353

4.4.2.2.Kültürel Bir Unsur Olarak Tüketim Kalıplarının Devamlılığının Sağlanmasının Yaşam Biçimlerine ve Peyzaja Etkileri 366

SONUÇ VE ÖNERİLER 382

KAYNAKÇA 395

EKLER 404

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çalışma Alanının 2015 Nüfus Verilerine Göre Yerleşmeler Bazında Örneklem Oranları 17

Tablo 2: Yerleşme Bazında Toplulukların Geldikleri Yıl, Günümüz ve Geldikleri Dönem İtibariyle Hane Sayıları İle Topluluk Adları 50

Tablo 3: Söz Konusu Toplulukların Yerleşmeler Bazında Kendilerini Tanımlamaları ve Mekândaki Diğer Topluluklar Tarafından Tanımlanmalarına Göre Topluluk Adları..... 71

Tablo 4: Toplulukların Geldikleri İdari Birimlere ve Yaşam Biçimlerine Göre Oranları (%) 74

Tablo 5: Topluluklara İskân Çerçevesinde Verilen Arsa, Arazi Miktarı ve İnşa Edilen Konutların Büyüklükleri..... 113

Tablo 6: Göçle Gelen Toplulukların Günümüzdeki Hane Sayıları ve Hanede Yaşayan Ortalama Kişi Sayısına Göre Yaklaşık Nüfuslarıyla ADNKS Verilerine Göre Yerleşme Nüfuslarının Karşılaştırılması..... 154

Tablo 7: Göçle Gelen Toplulukların İlk Geldikleri Dönemler ile Günümüzdeki Hane Sayılarının Karşılaştırılması 156

Tablo 8: Örnekleme Dâhil Olan Nüfusun, Geldikleri Dönemlerdeki Ortalama Çocuk Sayıları, Yaş Ortalamaları ve Günümüzdeki Yaş Ortalamaları Hane Büyüklükleri, Mevcut Nüfusları. 157

Tablo 9: Göçle Gelen Toplulukların İlk ve Yaklaşık Olarak Son Geliş Tarihleri .. 161

Tablo 10: Göç Eden Topluluklardan Alınan Örneklemin Aile Nüfuslarına Göre Cinsiyet Durumu ve Günümüzdeki Hane Nüfusları 165

Tablo 11: Örnekleme Göre Göç Edenlerin İlk Geldikleri Zaman ve Günümüzdeki Yaş Ortalamaları, Ortalama Kalış Süreleri. 167

Tablo 12: Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 172

Tablo 13: Ovakent (Antakya) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 174

Tablo 14: Karadurmuşlu (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 174

Tablo 15: Aydınlı (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 176

Tablo 16: Özyörük (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 176

Tablo 17: Buhara (Hassa) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 177

Tablo 18: 408 Evler (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 178

Tablo 19: Akçaova (Antakya) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 178

Tablo 20: Tayfur Sökmen (Reyhanlı) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 179

Tablo 21: Kurtuluş/Fatih (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları 180

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Karadurmuşlu (Kırıkhan) İskân Konut Planı 114

Şekil 2: Ovakent (Antakya) İskân Konutları Planı (TİP 1-2) 116

Şekil 3: Tayfur Sökmen (Reyhanlı) İskân Konutları Planı..... 117

Şekil 4:408 Evler (Kırıkhan) İskân Konutları Planı (TİP 1-2) 118

Şekil 5: Akçaova (Antakya) İskân Konutları Planı 119

Şekil 6: Aydınlı(Kırıkhan) İskân Konutları Planı..... 120

Şekil 7: Buhara (Hassa) İskân Konutları Plan 121

Şekil 8:Özyörük (Kırıkhan) İskân Konutları Planı..... 122

Şekil 9-10: Göç Eden Toplulukların İhtiyaçları Doğrultusunda İki Farklı Konuta Yapılan Mekân Müdahalelerine Örnek (Aydınlı Mahallesi) 204

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları..... 4

Harita 2: Ovakent'e (Antakya) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 52

Harita 3: Karadurmuşlu' ya (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 54

Harita 4: Akçaova'ya (Antakya) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 56

Harita 5: 408 Evler'e (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 58

Harita 6: Tayfur Sökmen'e (Reyhanlı) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 59

Harita 7: Aydınlı'ya (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 62

Harita 8: Özyörük'e(Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 64

Harita 9: Buhara'ya (Hassa) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 66

Harita 10: Kurtuluş/Fatih'e (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları 69

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1: Geleneksel El İşiyle Yapılmış Gelin Çeyizi (Ovakent) 76

Foto 2a: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent) 77

Foto 2b: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent) 77

Foto 2c: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent) 78

Foto 2d: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent) 78

Foto 3a: Balkan Göçmenlerine Ait Eski İskân Konutlarından Bir Görünüm 90

Foto 3b: Balkan Göçmenlerine Ait Eski İskân Konutlarından Bir Görünüm 90

Foto 4: Karadurmuşlu İskân Konutlarından Tadilat, Görmüş, Yıkılmaya Yüz Tutmuş ve Tekrar İnşa Edilmiş Konutlardan Birkaç Görünüm 114

Foto 5: İskân Konutlarına Dair Dönemin Gazetelerine Yansıyan Haberler (Kaynak: Atayol Gazetesi Arşivi)..... 123

Foto 6a: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm 123

Foto 6b: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm 124

Foto 6c: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm 124

Foto 6d: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm 125

Foto 6e: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm 125

Foto 7a: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm 127

Foto 7b: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm 127

Foto 7c: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm 128

Foto 7d: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm 128

Foto 7e: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm 129

Foto 8a: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 130

Foto 8b: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 130

Foto 8c: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 131

Foto 8d: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 131

Foto 8e: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 132

Foto 8f: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm 132

Foto 9: Ovakent'te (Antakya) Pazar Yerinde Alışveriş Yapan Kadın ve Kız Çocuklarının Alışverişlerinden Birkaç Kesit 136

Foto 10: Aydınlı Mahallesinde Tadilat Yapılan Konutların Mutfağından, Eklenen Teras ve Ahırdan Bir Görünüm (Şekil 9-10) 205

Foto 11a: 408 Evler Mahallesinde Tadilat ve Ekleme Yapılan Konutlarla Yıkılmaya Yüz Tutmuş Eski İskân Konutlarının Peyzaja Yansımaları..... 206

Foto 11b: 408 Evler Mahallesinde Tadilat ve Ekleme Yapılan Konutlarla Yıkılmaya Yüz Tutmuş Eski İskân Konutlarının Peyzaja Yansımaları..... 206

Foto 12: Göç Eden Toplulukların Pişirme Teknikleri ve Tüketim Kültürlerinin Mekâna Yansımalarına Birkaç Örnek [408 Evler (Kırıkhan)]..... 208

Foto 13: Ovakent Mahallesi'nde (Antakya) Perdeyle Kapatılan Açık Bahçe Kapıları 210

Foto 14: Ovakent'teki (Antakya) Evlerde Yelek Dikimi İçin Tahsis Edilen Alanlardan Birkaç Kesit..... 212

Foto 15a: Tayfur Sökmen Mahallesinde (Reyhanlı) Kırılan Mezar Taşları, Mezarlık Alanında Otlatılan Koyun Sürelerinden Bir Kesit 235

Foto 15b: Tayfur Sökmen Mahallesinde (Reyhanlı) Kırılan Mezar Taşları, Mezarlık Alanında Otlatılan Koyun Sürelerinden Bir Kesit 236

Foto 16a: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm..... 238

Foto 16b: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm..... 238

Foto 16c: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm..... 239

Foto 16d: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm..... 239

Foto 17: Geleneksel Kıyafetleriyle Ovakent'teki (Antakya) Özbek Çocuklardan Birkaç Görünüm..... 273

Foto 18: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Ritüeli İçin Akraba ve Tanıdıklarıyla Bir Araya Gelen Özbek Kadınlar ve Sümelek Pişirme Ritüellerinden Bir Kesit..... 273

Foto 19: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Ritüeli İçin Akraba ve Tanıdıklarıyla Bir Araya Gelen Özbek Kadınlar ve Ritüel Bitiminde Toplanan Yiyecekleri Bölüşmelerinden Bir Kesit..... 274

Foto 20: Ovakent'teki Bir Özbek Düğün Evinde Misafir Ağırlama ve Geleneksel Özbek Pilavı Pişirimi 274

Foto 21: Ovakent'teki Özbek Topluluklarda Günümüz Mutfak Tasarımları ve Geleneksel Pişirme Tekniklerinden Birkaç Görünüm 275

Foto 22: Ovakent'teki Özbek Topluluklarda Geleneksel El Dokumaların Dekoratif Kullanımı ve Ev Dizaynlarından Farklı Birkaç Kare..... 275

Foto 23a: Ovakent'teki Özbek Asıllı Toplulukların Özel Gün ve Kutlamalarındaki Konuk Ağırlama Geleneklerinden Birkaç Kesit. 276

Foto 23b: Ovakent'teki Özbek Asıllı Toplulukların Özel Gün ve Kutlamalarındaki Konuk Ağırlama Geleneklerinden Birkaç Kesit. 276

Foto 24: Göçebe Topluluklarda Eski Yaşantılarından Kalma Muhafaza Edilmiş, Yaşam Biçimine Dair Görseller, El Dokumaları ve Ceplikler..... 281

Foto 25: Yer Sofrasında Geleneksel Topalaklı Yörük Yahnisi..... 282

Foto 26: Bir Yörük Evinde Geleneksel El Dokumalarıyla Örtülmüş Yüklük 283

Foto 27: Ovakent Mahallesinde Farklı Topluluklar Tarafından Kullanılan Camilerden Birer Görünüm. 300

Foto 28: Ovakent Mahallesindeki Topluluklar Tarafından Ortak Kullanılan Merkez Camiden Bir Görünüm..... 300

Foto 29: 408 Evler'de Farklı Topluluklar Tarafından Kullanılan ve Geldikleri Yerlerin İsimlerini Taşıyan Camilerden Görünüm 303

Foto 30: Özyörük'te (Kırıkhan) Hayvancılık Yapan Ailelerin Konutlarından Birkaç Görünüm 329

Foto 31: Ovakent'te (Antakya) Düğün İçin Özbek Pilavı Pişirmek İçin Bir Araya Gelen Erkekler 356

Foto 32: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Pişirme Ritüeli İçin Bir Araya Gelen Kadınlar..... 356

Foto 33: Ovakent'te (Antakya) Tandır ve Yemek Pişirilen Ocaklardan Birkaç Kesit 357

Foto 34: Özyörük ve Aydınlı'da (Kırıkhan) Ölü İçin Verilen Bir Mevlit Yemeğinden Kareler 360

Foto 35: Ovakent'te Özbek Asıllı Afganlıların Yeme-İçme Kültürlerinde Önemli Bir Yeri Olan Özbek Pilavının Ana Malzemesi Olan Pirinç Cinsini Satan Bir Dükkân 367

Foto 36: Kırıkhan'da Doğu Anadolu Bölgesi'nden Gelen Topluluklardaki Bir Göçmenin Çalıştırdığı Kasap Fırın Konsepti Taşıyan Ticarethaneden Farklı Açılardan Görünüm 369

Foto 37: 408 Evler Mahalesi'nde (Kırıkhan) Mısır Ekmeği Yapan Fırın'dan Bir Görünüm 370

Foto 38: Özyörük ve Aydınlı Mahallelerinin (Kırıkhan) Peyzajlarından Birkaç Kesit 371

Foto 39: 408 Evler Mahallesi'nde (Kırıkhan) Karakteristik Akdeniz Bitkileriyle Karalahana Bitkisinin Birlikte Bulunduğu Bahçeler 373

Foto 40: Fatih/Kurtuluş (Kırıkhan) ve Ovakent'te (Antakya) Tandırda Ekmek Pişirmek İçin Bir Araya Gelen Kadınlar 376

Foto 41: Ovakent Mahallesindeki (Antakya) Fırınlardan Birer Örnek 377

Foto 42: Karadeniz Bölgesi'nden Gelen Toplulukların Kürt Sacı dedikleri Ekmek Pişirme Sacı ve Patıl Ekmeklerinden Bir Görünüm [Tayfur Sökmen (Reyhanlı)] .. 378

GİRİŞ

Kültür, göç, aidiyet, topluluk, gibi odağında insan olan birçok kavramın yalın, kesin ya da tek bir tanım ve anlamı olmadığı gibi kavramların kapsamına dair sınırları çizmek de oldukça güçtür. Bunun nedeni bu kavramların ifade ettiği olguların çok sebepli ve çok sonuçlu olmalarının yanında iç içe girmiş olmalarıdır. Nitekim çok sayıda disipline araştırma konusu olmaları ve söz konusu kavramların bu disiplinlerce farklı şekillerde tekrar tanımlanmaları da bu çok boyutlu ve girift yapılarıyla ilişkilidir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus bu olguların tanımlanmasındaki mekânsal boyuttur.

Kavramlara olgusal anlamda gerçekçi bir boyut kazandıran mekân, olguların cereyan etme sürecinde olgulara yön veren bir şablon ve aynı zamanda şekillenen bir unsur ya da bütünleyici öğedir. Kültür, göç, aidiyet gibi kavramların ortaya çıkışında başrolü insan oynasa da olgusal anlamda her birinin coğrafi bir mekânda gerçekleşmesi, bu öğeyi ön plana çıkarmaktadır. Olguyu bütünleyerek tanımlayan, hatta temsil eden giysiyi dahi mekân unsuru oluşturmaktadır. Ancak bu süreçte kap ya da giysi gibi sıradan unsurlar dâhil olgularla yeniden şekil almakta, kültür, kimlik veya göç mekânla tanımlanır hale gelmektedir. Burada en genel ve basit haliyle Türkiye, yüzyıllarca süren göçlerin şekillendirdiği çeşitli kültürlerle birlikte Türk kültür ve kimliğinin temsil edildiği, form verdiği ve aldığı yerdir. Benzer bir örneği Hatay olarak adlandırılan idari saha için de vermek mümkündür.

Mekân, insanla birlikte coğrafi yaklaşımın temel unsurlarındandır. Bu anlamda coğrafyada bütün bu kavramlar mekân ve insan etkileşiminin çıktıları olarak ele alınırlar. Öyle ki göç olgusunun kavramsal olarak sınıflandırılması, şekli, yapılış amacı, süresi, gibi bütün tanımlamaları bireylerin mekân değişimiyle ilişkili olarak yapılmaktadır. Göç hem çıkılan hem de varılan mekânda demografik değişimlerin yanı sıra kültürel değişimlere de sebebiyet vermektedir. Bu değişimin boyutu ve yansımaları mekâna eklemlenme ve mekânı benimsemeyle doğrudan ilişkilidir. Mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon göçe iştirak eden birey veya toplulukların kültürel özellikleriyle olduğu kadar kimlikleri ve göç ettikleri mekânın özellikleriyle de ilişkilidir. Bu açıdan düşünüldüğünde hem mekânsal hem de kültürel açıdan çeşitliliğin fazla olduğu coğrafyalarda yakın mesafelerde bile göç olgusu çok farklı dinamikler üzerinden şekillenebilmektedir, diğer bir ifadeyle her mekânın fiziksel ve

kültürel biricikliği ona has mekân aidiyeti ile kültürel adaptasyon stratejilerini de doğuracaktır.

Bu açıdan düşünüldüğünde Hatay ilinin tekabül ettiği alanlar gibi tarihsel süreçte dini, kültürel, siyasi, ticari yönleriyle önemli merkezlerden biri olma özelliği göstermiş yerler, gerek kültürel çeşitlilikleri gerekse de mekânsal özellikleri bakımından dikkate değerdirler. Bu yerleşmeler söz konusu özellikleri ile değişik dönemlerde farklı nedenlere bağlı olarak sürekli nüfus hareketlerine (göçe) maruz kalmışlardır. Öyle ki günümüzde Hatay ili olarak nitelendirilen idari saha içerisinde kalan Antakya, Samandağ, İskenderun, Belen gibi yerleşmelerin tarihsel süreçte inançsal, siyasi, sosyal vb. birçok açıdan önem arz etmeleriyle ilişkili bir şekilde çeşitli uygarlıklar tarafından el değiştirerek bazen merkez bazen de sınır olarak belirmelerinden dolayı sürekli nüfus hareketlerine maruz kalmışlardır. Günümüzde bu merkezleri içinde barındıran Hatay ili ilk İslam fetihlerinden Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli dönemlerine kadar gerek menzil ve derbentlerin kurulmasına bağlı gerekse de askeri ikmal yerleri gibi çok farklı amaçlarla bu alanda iskânların olduğu ve daha sonraki süreçlerde Fırka-i İslahiye gibi çalışmalarla da bu alana iskânların sürdüğü bilinmektedir. Hatay'ın bu durumu Türkiye'ye ilhakından sonra da bir sınır ili, ekonomik ve kültürel anlamda da önemli bir merkez olması açısından siyasi, politik, ekonomik nedenlere bağlı olarak gerek devlet eliyle gerekse de isteğe bağlı çeşitli göç hareketlerine maruz kalarak bu özelliğini koruduğu görülmektedir. İlin tekabül ettiği alanın tarihsel geçmişinin böylesine zengin oluşu onun kültür, etnik yapı, inanç gibi farklı açılardan kozmopolit bir yapı sergilemesine vesile olduğu söylenebilir. Hiç şüphe yok ki yerleşmenin bu yapısının oluşmasında kadimliğinin rolü olmakla beraber, bu yapısını sürdürmesinde göçlerin payının da olduğu belirtilebilir. Nitekim etnik, inanç, mekânsal ve benzeri kimlikleri üzerinden kendilerini ifade eden ve bu çalışmaya konu olan yerleşmelerde yaşayan birçok topluluğun, bu yerleşmelerdeki mevcudiyetlerinin 60 yılı pek aşmaması, söz konusu yerleşmelerin çoğunun eski yerleşme birimlerinin periferilerine kurularak oluşmaları veya gelişimlerinin bahsi geçen toplulukların gelişleriyle ilişkili olması, bunu destekler niteliktedir. Mekânın üretimi veya tasarımının bu toplulukların varlıklarıyla ilişkili olması ve onların topluluk aidiyetlerinin mekân aidiyeti üretmesine ve bu yolla kültürel adaptasyon oluşturmalarına önemli bir etken olarak belirmektedir. Göç eden toplulukların çoğunun topluluk bilinci geliştirmelerinde toplu olarak göç etmeleri kadar, yerleştikleri mekândaki 'öteki' ye karşı 'biz' olma ve mekândan beklentilerinin

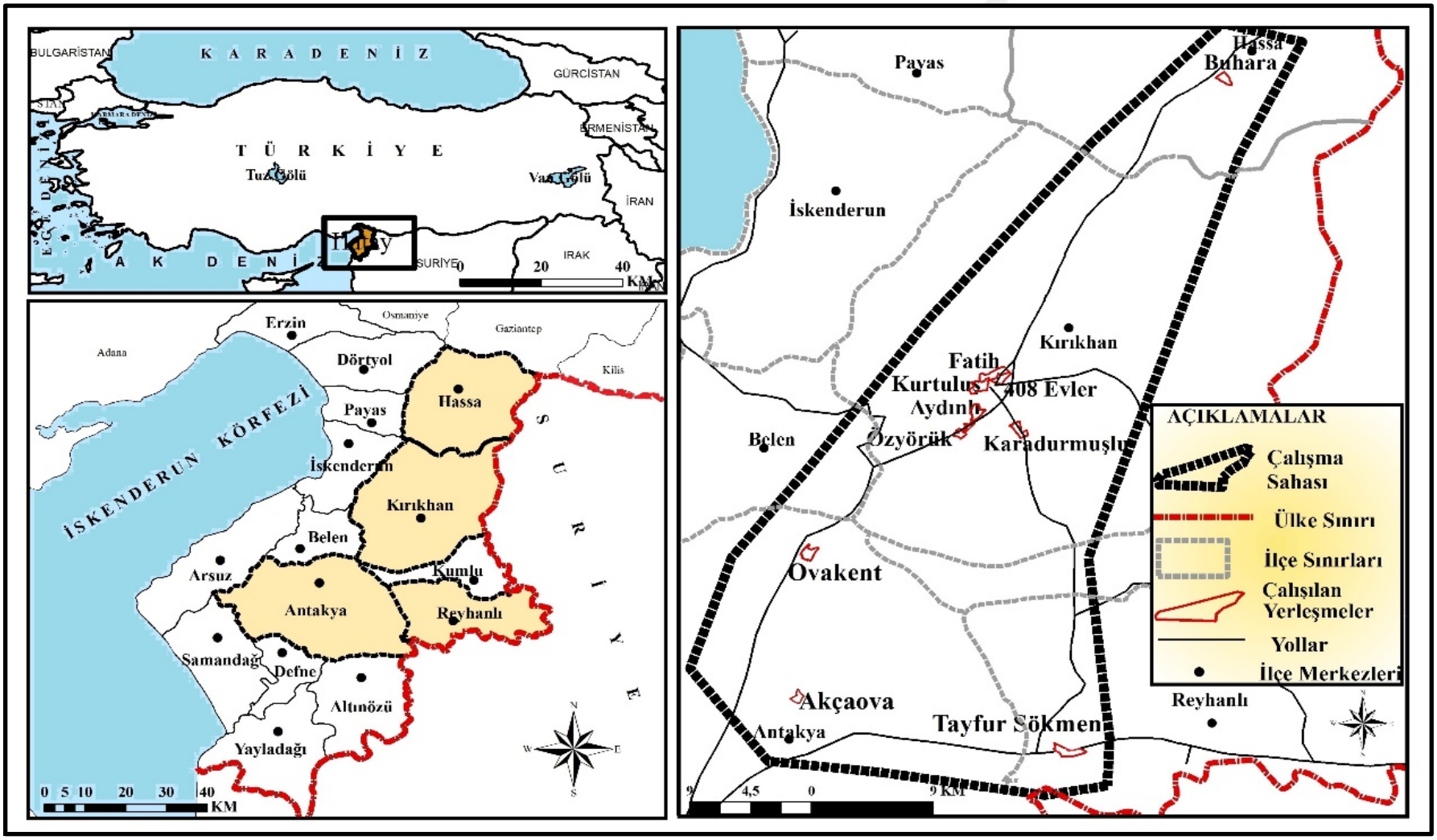
veya mekâna geliş amaçlarının da belirleyici olduğu görülmektedir. Öyle ki bu yerleşme birimlerinden ikisi haricinde diğer yerleşmeler iskân veya kamulaştırma nedeniyle kurulmuşlardır. Bu da göç sürecine katılan bu toplulukların mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon süreçleri üzerinde, mekândaki geçicilik veya kalıcılık duyumsaması ile mekânı bir yatırım aracı olarak görme veya diğer yerleşme birimlerindeki yerliler tarafından 'öteki'leştirilme gibi oldukça önemli sonuçlara sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Hatay ili araştırılmaya değer görülmüştür.

1. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1.1.ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI

Araştırma sahası, tarihsel süreçte bazen merkez bazen sınır kimi zamanda bir geçiş sahası olarak beliren ve bu nedenle çeşitli nüfus hareketlerine maruz kalarak, kültürel anlamda kozmopolit bir yapı sergileyen, Hatay sınırları içerisindedir. İl ülkemizin en güney ucunda, İskenderun Körfezi'nin doğu kıyılarında yer alır. %46,1'i dağlar, %33,5'i ovalar ve %20,4'ü platolardan müteşekkil 5.559km²'lik yüz ölçümüne sahip Hatay ili batıdan Akdeniz, güney ve doğudan Suriye, kuzeybatıdan Adana, kuzeyden Osmaniye ve kuzeydoğudan Gaziantep illeri ile çevrilidir. Hatay, Antakya, Altınözü, Arsuz, Belen, Defne, Dörtyol, Erzin, Hassa, İskenderun, Kırıkhan, Kumlu, Payas, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı olmak üzere toplamda 15 ilçeden oluşmaktadır. Çalışmaya konu teşkil eden saha Amik Ovası ve çevresine tekabül eden idari olarak Hatay ilinin Antakya, Hassa, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçe sınırları içerisinde kalan Akçaova, Ovakent (Antakya), Aydınlı, 408 Evler, Özyörük, Kurtuluş, Fatih, Karadurmuşlu (Kırıkhan), Buhara (Hassa) ve Tayfur Sökmen (Reyhanlı) yerleşmelerini[1] kapsamaktadır (Harita 1).

[1] Söz konusu yerleşmelerin bir kısmı Hatay'ın büyük şehir olmasına (Hatay iline 12.11.2014 tarihinde 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu çerçevesinde büyükşehir statüsü kazandırılmıştır.) bağlı olarak, idari anlamda belde ve köy statüsünden bağlı oldukları ilçelerin mahalleleri statüsüne getirilmişlerdir. Böyle olmakla birlikte bu yerleşme birimlerini gerek nüfusları açısından gerekse de fonksiyonel özellikleri yönüyle birer kırsal yerleşme olarak addetmek mümkündür.

Harita 1: Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Araştırma sahası, Amik Ovası ve yakın çevresinde, 1940 yılından sonra buraya göç ederek yerleşmiş toplulukların oluşturduğu yerleşmeleri kapsamaktadır. Ova ve çevresinde farklı sebep ve süreçlerde cereyan eden göçler yeni yerleşmelerin doğmasına ya da eskilerin eklemlenerek büyümesine neden olmuştur. Bilhassa Amik Gölü'nün kurutulmasıyla elde edilen arazilerin çekim merkezi olarak göç sürecini etkilediğini söylemek mümkündür. Bu yeni arazilerin yerli nüfusun yanında il ve yurt dışından göç edenlere açılması, ova ve yakın çevresinde farklı kültür ve yaşam biçimi özelliklerine sahip çok sayıda topluluğun doğmasına olanak tanımıştır. Zaten tarihi yapısı itibariyle farklı kadim kültürlerin buluşma yeri olan Hatay ve özellikle ova ve çevresinde daha renkli bir kültürel doku ortaya çıkmıştır. Eldeki tez çalışması ova ve çevresine 1940 yılından sonra eklemlenen bu toplulukların kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırma sahasının sınırları yapılan ön çalışmalarla birlikte Hatay Valiliği Şehircilik ve Çevre İl Müdürlüğüyle Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerinden edinilen verilere ve sahada yapılan pilot çalışmalara bağlı olarak belirlenmiştir. Burada Hatay'ın tamamının ele alınmamasında sahanın bir yüksek lisans tezi için gerek kapsam gerekse de süre sınırlılığı nedeniyle geniş olmasındandır.

2.2. ARAŞTIRMA SAHASININ GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Antakya-Samandağ grabeni (Antakya-Kahramanmaraş Grabeni'nin güneybatısı) (0-80m) içerisinde yer alan Asi Nehri ile Akdeniz'e açılan Amik Ovası' nın (80-250m), sınırları batısındaki kuzeydoğu güneybatı uzantılı Amanos Dağları (2250m), doğusundaki aynı doğrultuda uzanış sergileyen Kurt Dağları ile Suriye Platosu (825m), güneyde ise Kuseyr Platosu ve Habib-i Neccar Dağı (509m) tarafından belirlenmiş olup, kuzey-güney uzunluğu 80-90km, doğu-batı genişliği ise 2-35km arasında değişmektedir (Korkmaz ve Gürbüz, 2008; Korkmaz, 2009; Özşahin, 2010). Ovanın çevresindeki dağlardan inen akarsuların ova tabanıyla buluştukları kesimlerde ise birikinti koni ve yelpazeleri yayılış göstermektedir (Varnacı, 2008). Bu jeomorfolojik ünitelerin birleştiği sahalar piedmont kuşağı şeklinde ortaya çıkmıştır (Özşahin ve Kaymaz, 2013).

Prekambriyenden günümüze kadar olan jeolojik devirlere ait oluşumları çalışma sahasının içerisinde görmek mümkündür. Bu döneme ait yüzeylenmelere özellikle Hassa ve Kırıkhan arasına tekabül eden alanda, Amanos Dağları'nın doğu yamaçlarında rastlanılır. Çalışma sahası sınırları içerisinde Kuvaterner devrine ait

birimlerden oluşmuş genç araziler ise daha çok Amik Ovası'nda yer alır. Yine bu devire ait alüvyal dolguların üzerini örtmüş genç bazaltların oluşturduğu volkanik malzemeye Hassa çevresinde rastlanmaktadır (Karataş, 2010).

Bölgesel ölçekte Avrasya, Arabistan ve Afrika levhalarının kavşağında yer alan saha tektonik hareketler açısından aktiftir. Saha tektonik aktivitesini, kavşağında yer aldığı Afrika ve Arabistan levhalarının Anadolu levhasını sıkıştırması neticesinde bölgede oluşan birçok fay hattının oluşmasıyla kazanmıştır. Bunlar genel hatlarıyla Amanos, Ölü Deniz ve Kıbrıs-Antakya faylarıdır (Över vd. 2001; Korkmaz, 2006).

Kışları serin, nemli ve yağışlı, yazları ise sıcak ve kurak iklim özelliğine sahip Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Amik Ovası'nın genel iklim özelliklerinin belirlenmesinde Türkiye genelini etkileyen hava kütlelerinin ve genel atmosfer sirkülasyonunun etkisi oldukça fazladır. Bulunduğu graben alanında, küçük depresyonlar veya yerel konveksiyonel hareketlere bağlı olarak seyrekte olsa yazın orajlı yağışların düşmesi söz konusu olsa da genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde yaz kuraklıklarının oluşmasına neden olan denizel tropikal (mT) ve karasal tropikal (cT) hava kütlelerinin etkinliğinin hüküm sürdüğü Amik Ovası'nda haziran ve ekim ayları arasına tekabül eden 4 aylık klimatolojik kuraklığın varlığı söz konusudur (Korkmaz, 2009). Ova ve çevresinde yıllık sıcaklık ortalaması 18.1°C, yıllık ortalama toplam yağış miktarları ise 1124.1mm civarında olup (Özşahin ve Kaymaz, 2013), ortalama nispi nem oranı ise %69'dur (Varnacı, 2008). İklim özellikleri açısından denilebilir ki Hatay il sınırlarındaki diğer alanlara oranla Amik Ovası ve çevresi iklim açısından ekstrem değerlerin yaşandığı alan olduğu belirtilebilir. Zira alanda iklim elemanlarından olan sıcaklık açısından en yüksek değerler saha içerisinde yer alan Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerinde gerçekleşmektedir. En yüksek yağış değerleri ise Antakya ve yakın çevresinde görülmektedir.

Amik Ovası'nda yağışlı dönemlerde eski Amik Gölü'nün bakiyeleri olan farklı büyüklüklerde sulak alanlar ve bataklıklar oluşmaktadır. Dünyadaki önemli sulak alan ekosistemleri arasında gösterilen tektonik oluşumlu eski Amik Gölü ova tabanında yer almaktaydı. Söz konusu göl kurutulma çalışmalarına kadarki dönemde ova içerisinde yer alan Asi Nehri'nin önemli kolları olan Karasu, Murat Paşa ve Afrin çayları tarafından beslenmekteydi. Bunların yanı sıra yine Topboğazı, Bakras, Bekirli,

Karaali, Bedirge, Harim, Sarısu ve Kızılark gibi akarsular gölü besleyen diğer akarsulardı. Ovaya drene görevi gören Asi Nehri'nin diğer bir kolu olan Küçük Asi Çayı eski Amik Gölü'nün taşkın dönemlerinde fazla sularını Asi Nehrine taşıyarak göle drene görevi görmekteydi. Sıtmayı önlemeye ve buradaki bataklık alanlardan tarım arazisi elde etme amacıyla ilk olarak 1950'li yıllarda kurutulmasına başlanan göl iki aşamalı olarak yapılan kurutma çalışmalarıyla 1975 yıllına gelindiğinde tamamen kurutulmuştur. Etrafındaki bataklık alanlarının kurutma işlemleri ise 1986 yıllarına kadar devam etmiştir (Çalışkan, 2003; Korkmaz ve Gürbüz, 2008; Çetin, 2012a). Eski gölalanı sosyo-ekonomik, kültürel ve ekolojik yönleriyle olduğu kadar Amik Ovası'na rezervuar görevi görerek ovadaki taşkınları önleyen bir fonksiyona da sahipti. Günümüzde ise eski göl alanına tekabül eden sahada taşkın ve yağışların fazla olduğu dönemlerde sellenmeye bağlı olarak geçici bir göl oluşmaktadır. Bu nedenle ova tabanında tarıma açılan eski gölün bakiyeleri durumundaki alanlar taşkın dönemlerinde sular altında kalmaktadır. Bu durum buradan iskân politikaları çerçevesinde toprak verilen toplulukların mekâna ekonomik olarak entegrasyonlarını olumsuz yönde etkileyen önemli etkenlerden bir tanesidir.

Tektonik bir oluşum olan Amik Ovası (Över, 2001), Asi, Karasu, Murat Paşa ve Afrin akarsularının getirdikleri alüvyonları biriktirilmesiyle oluşmuş toprak özellikleri açısından da değişik tür ve karakterde toprak gruplarının mevcut olduğu bir alandır. Toprak Taksonomisine göre Entisol, Vertisol, İnceptisol, Alfisol ve Mollisol ordoları altında toplanmışlardır (Özşahin, 2010).

Amik Ovası gerek iklim özellikleri açısından gerekse de verimli topraklara sahip olması yönüyle tarım için uygun bir alandır. 119350 ha alanlık yüz ölçümüne sahip, alüvyal topraklarla kaplı olan ovanın %94, 42'si tarım için uygundur. Bu alanda tarıma uygun olmayan kesimler genel itibariyle bazalt akıntıların tekabül ettiği Kırıkhan ilçesine yakın olan yerler ile akarsu yatakları ve höyüklerin bulunduğu sahadır (Korkmaz, 2009). Genel anlamda karakteristik Akdeniz ikilimi özelliği gösteren sahada bitki örtüsü çeşitliliği yağış, toprak, jeomorfolojik birimler ve bakı özelliklerine bağlı olarak dağılış sergilemektedir.

Fiziki coğrafi etmenler açısından zengin olan saha, tarihi ve kültürel yönüyle de çeşitlilik gösteren zengin bir yapıya sahiptir. Hatta sahanın fiziki coğrafi etmenler açısından sahip olduğu zenginlikler tarihte en erken dönemlerden beri nüfus

hareketlerine maruz kalmasında coğrafi açıdan konumuyla birlikte önemli bir etken olduğu belirtilebilir. Amik Ovası' nın yerleşim alanı olarak kullanımı neolitik çağ gibi tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır (Pamir, 2009). Yine günümüzde çalışma sahasına tekabül eden alanda yerleşmelerin ovalık alana tekabül ettiği görülmektedir. Ancak gerek geleneksel gerekse de rekreasyonel kullanıma bağlı yayla yerleşmelerinin de mevcut olduğunu söylemek mümkündür (Çetin, 2012a).

Fiziki coğrafi etmenlerin çalışma sahasındaki temel ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı da belirtilebilir. Zira çalışma sahasının temel ekonomik faaliyetlerini tarım, hayvancılık ve bu faaliyetlere bağlı sanayi ve ticaretin şekillendirdiği görülmektedir. Çalışma alanındaki temel ekonomik faaliyetlerin alandaki nüfus dağılışı üzerinde belirleyici bir fonksiyona sahip olduğu belirtilebilir. Öyle ki çalışma sahasının başta tarımsal istihdama bağlı olarak hem il içinden göç aldığı hem de il dışından gerek mevsimlik gerekse de daimi göç aldığı görülmektedir (Çetin, 2010; Çetin, 2012a). Hiç şüphe yok ki çalışma alanındaki göçlerin şekillenmesinde bir sulak alan olan eski Amik Gölü'nün kurutularak tarıma açılması temel unsurdur. Zira daha önce yapılan çalışmalarda da (Çalışkan, 20003; Korkmaz ve Gürbüz, 2008) işaret edildiği gibi kurutulan eski göl alanında elde edilen tarıma uygun araziler topraksız köylülere ve yine iskân prosedürü çerçevesinde yeniden yerleştirilmelere bağlı olarak farklı dönemlerde buraya il dışından iskân edilen topluluklara dağıtılmışlardır. Bu durumun gerek yeni yerleşim alanlarının oluşmasına gerekse de ova ve yakın çevresindeki kültürel dokunun yeniden şekillenmesinde önemli bir etki yaratığı belirtilebilir. Öyle ki çalışmaya konu olan Akçaova, Ovakent (Antakya), Buhara (Hassa), Aydınlı, 408 Evler, Karadurmuşlu, Özyörük (Kırıkhan), Reyhanlı ve hatta serbest göçle gelen Kurtuluş ile Fatih (Kırıkhan) yerleşmeleri de dâhil hemen tümünün varlığı ve gelişiminde eski göl alanından kazanılan tarımsal arazilerin varlığının rol oynadığı belirtilebilir. Zira söz konusu yerleşme birimlerinden Kurtuluş ve Fatih yerleşmeleri dışındakilerin tümü Amik Gölü'nün kurutulmasından sonra kazanılan tarımsal arazilerin iskân prosedürü çerçevesinde yurt dışından, il dışından ve il içinden getirtilen topluluklara dağıtılmasına bağlı olarak oluşturulmuşlardır. Hatta çalışma sahası dâhilinde olan yerleşmelerin bir kısmı doğrudan ova içerisinde kurulmuş olup, kuruluş yerleri eski Amik Gölü' nün taşkın alanına tekabül etmektedir. Bunlardan Karadurmuşlu her ne kadar eski bir yerleşme olan Karadurmuşlu yerleşmesiyle aynı adı taşısa da kuruluş yerinin belli bir kesimi

eski Amik Gölü'nün taşkın alanı içerisinde yer alan bir sulak alan olup, Karadurmuşlu yerleşmesinde yaşayan yerli toplulukların daha çok büyükbaş hayvanlar (özellikle manda) için kullandıkları bir mera alanıdır. Burası Suriye'den göçle gelen Bayır ve Bucaklı göçmenlerin iskânıyla oluşturulmuştur. Ovakent yerleşmesi de yine Amik kurutulduktan sonra iskân prosedürü çerçevesinde oluşturulmuş olup burada il içinden [Belen (Kömür Çukuru)] ve yurt dışından gelen topluluklar (Özbek asıllı Afganistan göçmenleri) birlikte kalmaktadırlar. Yine bu yerleşmelerden Akçaova ve Tayfur Sökmen' de Amik' in kurutulmasından sonra ova içerisinde il dışından gelen toplulukların varlığıyla kurulan yerleşmelerdir. Akçaova' da kalan topluluklar Karadeniz Bölgesi (Giresun ve Samsun), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Adıyaman ve Diyarbakır) ve yine il içinden (Yayladağı/Topraktutan) iskân edilenler birlikte kalmaktadırlar. Tayfur Sökmen de yine gölün kurutulmasından sonra ova içerisinde iskân çerçevesinde kurulan Karadeniz, Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden (Samsun, Sinop ve Adıyaman), getirtilen toplulukların ikamet ettiği diğer bir yerleşme birimidir[2].

Ayrıca tarımsal faaliyetlerin ve buna bağlı sanayi kollarının gelişmesinde de önemli bir rol oynayarak ova ve yakın çevresindeki nüfusun temel ekonomik uğraşları üzerinde belirleyici bir fonksiyon üstlendiği de belirtilebilir. Yine buradaki nüfus artışı ve yoğunluğu üzerinde de önemli bir etken olarak belirdiği ve buna bağlı olarak ovadaki yerleşmelerin ve yapılaşmanın artığı şeklinde de yorumlanabilir. Yapılan çalışmalarda Amik Gölü'nün kurutulmadan önce bu alandaki nüfusun yaz aylarında artışına işaret edilmektedir. Bu nedenle ova alanındaki yapılaşmanın sazlık ve kamışlardan yapılma geçici barınaklar veya yörede 'hayme' olarak nitelendirilen geçici yapıların varlığıyla sınırlıyken gölün kurutulmasından sonraki süreçlerde ovadaki nüfusun artışıyla birlikte alanda kalıcı yapılaşmanın da artmasına etki ettiği şeklinde de yorumlanabilir (Çalışkan, 2003; Korkmaz ve Gürbüz, 2008; Çetin, 2010; Çetin, 2012a). Ova tabanında yer alan eski Amik Gölü'nün varlığı yerleşmedeki yapı malzemeleri kadar yerleşmelerin kuruluş yerleri üzerinde de belirleyici bir fonksiyon üstlendiği şeklinde yorumlanabilir. Hatta sahadaki tarih öncesi yerleşme kalıntıları olan höyüklerin ovadaki varlığı buna gerekçe olarak gösterilebilir (Pamir, 2009).

[2] Bu yerleşmeler dışında Amik Göl'ünün kurutulmasından sonra yine ova içerisinde kurulmuş yerleşme birimleri mevcut olmakla birlikte, konu olarak tez kapsamı dâhilinde işlenmeye uygun olmadığından farklı bir çalışmada değerlendirilmesi daha uygun görülmüş olup burada işlenmemiştir.

2.ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ ve VERİ TEMİNİ

Bu çalışmada 1940'tan günümüze Hatay'a (Amik Ovası ve çevresi) göç eden toplulukların yaşam tarzlarını oluşturan öğeler temelinde, kültürel adaptasyon süreçlerinin incelenmesi amaçlanmış olup, bu doğrultuda geliştirdikleri stratejilerin belirlenmesi ve bunlar üzerinden bu mekâna yönelik aidiyet duygusunun ortaya konulması hedeflenmiştir. Yine bu genel amaçla ilişkili olarak coğrafi mekân unsurlarının adaptasyon ve stratejilerdeki kullanımı ele alınacağı gibi, sözü edilen süreçte mekândaki değişimin tespiti de çalışmanın amaçları arasındadır. Zira bütün bu olgular birbirileriyle ilişkili ve birbirilerinin inşası bakımdan da belirleyicidirler. Göç olgusu mekân ve kimlik üzerinde etkili bir fonksiyona sahip olmakla birlikte, burada sadece mekânsal bir değişim aracı ve zaman anlamında bir milat olarak ele alınacaktır. Öyle ki göçe iştirak eden birey veya toplulukların kültürel özelliklerinin değişimi üzerinde, göç tipinin yanında göç alan mekânın özellikleri de rol oynayacaktır.

Ayrıca mekânsal değişim, göçe iştirak eden birey veya topluluklar için kültürel adaptasyon süreci doğuracaktır. Söz konusu topluluklar için, adaptasyon sürecinin gerek fiziki çevre koşullarından gerekse de üretim, tüketim kalıplarından bağımsız gerçekleşmeyeceği açıktır. Bu anlamda söz konusu toplulukların mekân aidiyetlerini ortaya koymak için yerleştikleri mekânın fiziksel ve işlevsel özelliklerinin bu topluluklar üzerindeki etkisi irdelenmiştir.

Mekân birçok sosyal olgu gibi onu inşa eden toplumların kimliklerinin göstergesi olarak belirebilmektedir. Mekân kimliği inşa edilmiştir (Lefebvre, 2014; Harvey, 2010; Lynch, 2016: 1-2). Bu yönüyle mekân kimliği, üzerinde yaşayanların sosyal, kültürel, iktisadi vb. gibi özellikleri hakkında yargıya varmada çoğu zaman yeterli olabilmektedir. Bu bağlamda çevre insan etkileşiminin bir ürünü olarak mekân, konut ve yerleşme özellikleri açısından irdelenmiştir. Söz konusu toplulukların kültürel, etnik, inanç gibi kimlik unsurlarının mekân kimliğinin oluşumu ve mekânı kendi kimliklerinin bir parçası olarak benimsemelerinde diğer bir ifadeyle mekâna aidiyet veya bağlılıklarının şekillenmesinde bu olgulardan, hangilerinin ön plana çıktığı sahada yapılan görüşme ve gözlemler üzerinden anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca göçle gelen toplulukların, yerleştikleri mekândaki mevcut kimliklerle, kültürel etkileşimleri sonucu 'biz' ve 'öteki' olmanın sınırlarının mekân aidiyetlerine etkisinin boyutuna da değinilmiştir.

Kültürlenmede kültürel farklılık ve mekânsal etkileşim önemli unsurlardır. Bu anlamda göç eden toplulukların ekonomik faaliyetleri açısından aralarında çok büyük farklar olmamakla birlikte, bunların sosyo-kültürel yapılarının farklılık göstermesi nedeniyle bu özelliklerinin mekâna yansımalarının boyutu yönüyle de karşılaştırmalar yapılmıştır.

Uluslararası literatürde kabul gören göç sonucu gerçekleşen kültürleşme ve mekân aidiyetinin tespitinde kullanılan değişkenlerin mekânla sıkı bir ilişkisi vardır. Bu değişkenler üzerinde mekânın gerek fiziki çevre koşullarının gerekse de sosyo-kültürel unsurlarının ve yine bunların etkileşim alanı olarak beliren yerleşme morfolojisi birimlerinin önemli etkilerinin olduğu belirtilebilir. Mekânın sahip olduğu bütün bu unsurlar en az göç şekli, bireylerin demografik özellikleri ve yaşam biçimleri kadar önemli hatta bu değişkenleri şekillendirici bir boyuta sahip olması hasebiyle mekânsal özelliklerin kültürleşme ve mekân aidiyetinin tespitinde en temel unsur olduğu belirtilebilir. Bu çıkarımdan yola çıkarak mevcut çalışmada coğrafyanın odağına mekân ve insanı alan bir bilim olması hasebiyle aidiyet ve kültürel adaptasyon tespitlerinde coğrafi yaklaşımın bütüncül ve doğru bir analiz yöntemi olduğuna dikkat çekilmesi ve vurgulanması da hedeflenmiştir. Zira kültürel coğrafya ve insan algısını odağına alan davranışsal coğrafya ve yine insan davranışlarına odaklanan hümanistik coğrafi yaklaşımın yanı sıra sosyal ve mekânsal politikalar çerçevesinde mekânda oluşan sosyal dışlanma ve hatta diaspora kültürlerine yoğunlaşan refah coğrafyasıyla feminist coğrafya gibi bir çok yönüyle coğrafyanın kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetinin yorumlanmasına olanak sağlayan bütüncül perspektife sahip bir disiplin olduğunu belirtmek mümkündür.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da tezin kapsamı kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetine yönelik olmakla birlikte yerleşme birimlerindeki toplulukların büyük bir çoğunluğunun, iskâna bağlı olarak mekâna intikal etmelerinden dolayı elde edilecek bulguların bazı boyutlarıyla bir nevi iskân politikalarının başarılı olup olmadıklarının cevabı olarak da yorumlanabileceği şeklinde ifade edilebilir.

Bu bağlamda da aşağıdaki başlıklar çerçevesinde söz konusu toplulukların kültürel adaptasyon süreçleri ve mekân aidiyetleri irdelenmiştir.

Yerleşilen alanların coğrafi özelliklerinin göç eden toplulukların mekân aidiyetlerine ve kültürel adaptasyonlarına etkileri;

Göç şeklinin göç eden toplulukların mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon sürecine etkileri;

Toplulukların yerleşme birimlerinde bir arada yaşamalarının göç öncesi kültürel kimliklerini korumaları ve 'öteki'leşmeleri üzerindeki etkileri yönüyle kültürel adaptasyon süreçlerine ve mekân aidiyetlerine yansımaları;

Göç eden toplulukların üretim ve tüketim kalıplarındaki değişimin, mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyonlarına etkileri.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle Amik Ovası ve çevresi olarak sınırlandırılan alana göçle gelen toplulukların tespitine yönelik pilot saha çalışmaları ve buna paralel olarak yapılan arşiv dokümanlarının taranmasıyla başlanmıştır. Zira çalışma sahasında gerek kamulaştırma ve afet, gerekse de göçebelerin yerleştirilmesine yönelik gerçekleştirilen iskân politikaları çerçevesinde yerleştirilen toplulukların varlığı söz konusudur. Bunların dağılış gösterdiği alanların doğru olarak tespiti ve yerleştirilme süreçlerine ilişkin belge ve dokümanların temini için Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) ile Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivlerinden istifade edilmiştir. Söz konusu kurumların arşivlerinden çalışma sahasındaki toplulukların iskân edilmelerine ilişkin çıkarılan yasalara dair tutanak ve belgelerin temini ve yine iskân prosedürü çerçevesinde hazırlanan göç eden bireylere ait kişisel dosyalarından iskân edilme nedenleri, iskân şekilleri, iskân tarihleri, hem çıktıkları hem de yerleştirildikleri alanların dağılışlarının tespiti gibi bir takım bilgilerin temini için bir aylık bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Yerleşme nüfuslarının güncel verileri ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hatay İl Müdürlüğü ve TÜİK web sitesinden temin edilmiştir.

Yapılan ön saha çalışmaları ve arşiv kayıtları çerçevesinde göçle gelen toplulukların dağılış gösterdiği yerleşme birimlerinin tespitinden sonra söz konusu yerleşmelerin toplam nüfusları TÜİK verilerinden temin edilmiştir. Söz konusu yerleşmelerin toplam nüfusları temel alınarak belirlenen örneklem çerçevesinde söz konusu göçmen topluluklarla temasa geçilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formlarının hazırlanması ön saha çalışmaları ve ilgili literatür taranarak hazırlanmıştır. Saha çalışmalarını takip eden süreçte elde edilen veriler değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Hem verilerin uygun şekilde değerlendirilmesine ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulması için hem de bu konuya ilişkin coğrafya alanında ulusal çapta literatürün kısıtlılığı nedeniyle

coğrafyanın yanı sıra antropoloji, çevre psikolojisi, sosyoloji, mimarlık gibi diğer bilim alanlarında gerek ulus gerekse de uluslararası literatürde yapılan ilgili çalışmalar da incelenmiştir. Denilebilir ki çoklu bir bakış açısına sahip Coğrafya Biliminin yapısı gereği ona konu teşkil eden unsurlar çoğu zaman inter disipliner yaklaşımı zorunlu kılar.

Bu bağlamda hazırlanan mevcut tez saha çalışması sonrası elde edilen veriler temel alınarak kuramsal çerçeveyle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler tablo, şekil, fotoğraflar ve haritalarla desteklenerek betimsel analize tabi tutulmuşlardır. Ayrıca haritalardan oluşan sahaya ilişkin tematik görseller ArcGIS /ArcMap10.3 paket programı ile temel alınarak hazırlanmıştır.

Görüşme soruları mekân aidiyeti kültürel adaptasyon sürecinin analizini yapmaya olanak verecek şekilde uluslararası çapta aidiyet ve kültürel adaptasyon tespitine yönelik geliştirilmiş ölçekler incelenerek (Lalli, 1992; Berry vd., 1987; Berry, 1997; Berry, 2005; Berry, 2006; Berry, 2013) ve sahada yapılan pilot çalışma çerçevesinde yerleşme birimlerindeki göçmenlerin durumları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Soru formu 3 başlık altında toplamda 74 sorudan oluşturulmuştur. Bu soruların 21 tanesi önceden yapılandırılmış 5'li likert ölçeğine uygun olarak, hazırlanmıştır. Ancak bu 21 soruya alınan cevapların netleştirilmesi ve yanılgıya mahal vermemesi için bunlar açık uçlu olarak da sorulmuşlardır. Bu sayede kapalı uçlu olarak sorulan soruların aidiyet ve adaptasyon süreçlerinin ortaya konulmasında yanıltıcı sonuçlar doğurabileceği uygulamalı olarak anlaşılmıştır. Bu açıdan açık uçlu olarak sorulan sorulardan yola çıkılarak yapılan analizlerin daha sağlıklı tespitlere olanak sağladığı belirtilebilir. Zira her mekânın ve topluluğun gerçeklikleri kendi kültürel bağlamlarıyla ilişkili olarak farklılık arz edecektir. Ki tezdeki verilerin bu şekilde temini yönüyle bu tarz çalışmalarda yapılan anket formundan farklılık arz ettiği belirtilebilir.

Geriye kalan diğer 53 soru açık uçlu olarak sorulmuştur. Soruların açık uçlu olarak sorulmasındaki neden çalışmaya konu teşkil eden mekânların uluslararası literatürde benzer çalışmalar için geliştirilen ölçeklerdeki şekliyle sorulmasına olanak verecek güçlü mekânsal yapılar sergilememesi nedeniyledir. Bu nedenle toplulukların mekânı deneyimlemeleri ve mekânla olan bağlarının hangi unsurlar üzerinden ve nasıl şekillendiğinin sağlıklı bir şekilde tespiti için ve yine bireylerin bunları kendi ifadeleriyle belirtmelerine olanak sağlaması açısından sorular örnekleme dâhil olan

katılımcılara açık uçlu olarak yönlendirilmiştir. Önceden yapılandırılmış form üzerinden sorular hazırlanmakla birlikte bireylerin verdiği bilgiler doğrultusunda farklı sorular da yönlendirilmiştir.

Görüşme formundaki soruları belirli başlıklarda toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, göç eden bireylerin göç öncesi yaşam tarzlarını ve bunun göç sonrası yaşantılarının şekillenmesindeki etkisini tespit etmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur. İkinci başlıkta, söz konusu toplulukların sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra yaşadıkları konut müdahalelerinin tespitine ilişkin sorular hazırlanmıştır. Üçüncü başlık ise uluslararası çapta geliştirilmiş, kültürel uyuma yönelik ölçekler incelenmiş ve yine Türkiye'de bu konuda daha önce psikoloji, sosyoloji ve coğrafya alanlarında yapılan çalışmalar (Ilgın ve Hacıhasanoğlu, 2006; Kaya, 2007; Taras, 2012; Berry, 2013; Karakuş, 2014, Uysal, 2014; Çetin, 2010; Çetin, 2015; Göregenli, 2015) incelenmiş olup, sorular bu çerçevede şekillendirilmeye çalışılmıştır. Böyle olmakla birlikte, çalışma sahasının özel durumu (yerel gerçekliği) göz önünde bulundurularak bu sorular netleştirilmiştir.

Etnografik saha araştırmalarında verilerin sadece nicel analize tabi tutularak yordanması tek başına sahaya dair durumu bütün yönleriyle ortaya koymada yetersiz olabilmektedir. Burada amaç genellemelere gitmek değil, sahanın kendi özel durumuna ilişkin, sağlıklı bir şekilde betimsel analizine olanak sağlayacak verilerin elde edilmesine yöneliktir. Bu nedenle sahaya ilişkin veri temini birebir bu ölçeklere bağlı olarak sınırlandırılmamıştır. Zira bu ölçeklerin özellikle mekâna bağlılığa ve mekân aidiyetine ilişkin olanların ağırlıklı olarak, özgün bir mimarileri veya güçlü mekânsal yapılara sahip daha kompleks olan kent gibi büyük yerleşme birimlerine yöneliktir. Oysaki çalışmaya konu teşkil eden sahada var olan yerleşme birimlerinin tamamına yakını bu toplulukların varlığına bağlı olarak oluşturulmuş veya gelişim göstermiş birer kırsal yerleşme olarak addedilebilecek bir yapı sergilemektedirler. Bu açıdan söz konusu yerleşmelerin güçlü mekânsal yapılara sahip olmamaları nedeniyle bireylerin mekân algısına ve mekâna bağlılık veya aidiyetlerine ilişkin soruların bir kısmı açık uçlu olarak yönlendirilmiştir. Burada amaç kırsal yerleşmelerde bireylerin imgesel anlamdaki tasavvurlarını şekillendiren mekânsal unsurların neler olduğu, bunların mekân aidiyetlerine etkilerinin boyutunun tespitini yapmak ve bunların ön plana çıkmalarında etkili olan nedenleri daha açık bir şekilde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda da örnekleme, mekâna müdahalelerine yönelik ve ölülerini

defnetme yeri olarak yaşadıkları mekânı tercih edip etmeme gibi aidiyet hissini daha güçlü bir şekilde irdelenmesine olanak tanıyan bir takım sorular da forma eklenmiştir.

Birey veya toplulukların mekânı deneyimlemeleri, mekânla temasların boyutlarını göstermektedir. Ki bunlar mekâna aidiyeti güçlendiren öğelerdir. Zira boş zaman ve gitmekten hoşlanılan yerler mekânı deneyimlemenin ve mekânla özdeşim duygusu kurmada yaşanmışlık unsurları olmaları hasebiyle birey veya toplulukların mekândaki sosyo-kültürel etkileşimleri ve mekân aidiyetlerinin yordanmasında önemli unsurlar oldukları belirtilebilir. Bu açıdan da bunlarla ilişkili sorular da yönlendirilmiştir.

Kültürel adaptasyonda komşuluk ve akrabalık ilişkileri önem arz etmektedir. Literatürde toplulukların kültürel devamlılığı açısından önemli olan özellikle evlilik gibi unsurlar, gerek topluluklar arası gerekse de topluluk içindeki akrabalık bağı kurulması boyutuyla olduğu kadar karşılıklı alışveriş olarak görülme yönüyle de işlenmektedirler. Bu açıdan örnekleme akrabalık bağlarının kurulmasında önemli bir unsur olmasından dolayı kendi toplulukları dışındaki diğer topluluklara kız verip vermediklerine ilişkin sorular da sorulmuştur. Zira evlilik topluluklar arası temasta ve kültürlenmede önemli bir unsurdur. Böyle olması hasabiyle gerek topluluğun kültürel devamlığının ve diğer topluluklarla bütünleşme veya ayrılma stratejilerinin tespitinde gerekse de dışarıya karşı ‘biz’ olma durumlarının şekillenmesinde rol oynaması açısından önemli bir değişkendir.

Ancak evlilik değişkenine ilişkin genel kabul böyle olmakla birlikte akrabalık bağı kurulması yönüyle söz konusu toplulukların bazıları için geçerli bir durum olmadığı belirtilebilir. Normal şartlarda evlilik değişkeniyle birlikte kurulan akrabalık bağları sonucu bir kültürel etkileşimin gerçekleşmesi beklenilir. Ancak çalışma sahasındaki mevcut topluluklar için kız alıp vermeler üzerinden kurulan akrabalık ilişkileri kültürel etkileşimlerinin sağlanmasında yeterli bir kriter olarak görülmemektedir. Örneğin çalışma sahasındaki Akçaova, Tayfur Sökmen ve Buhara’daki toplulukların yerli topluluklarla ya hiç ya da oldukça sınırlı sayıda aralarında kız alıp verdikleri görülmektedir Bu bağlamda bu topluluklar arasında evlilik ‘öteki’ ve ‘biz’ ayırdın da sınır belirleyen önemli bir ölçüttür. Zira çalışma sahasındaki bütün topluluklarda yerli topluluklarla kız alıp vermelerinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Bu nedenle grupların adaptasyon stratejilerinden bütünleşme stratejisini anlamlandırmak için bunlar gibi bir takım kritik etme gücü yüksek unsurlara ilişkin

soruların konulması da uygun görülmüştür. Çünkü bu, toplulukların gerek özel gün ve kutlamalar gerekse de yeme içme gelenekleri gibi kültürel adaptasyonda etkili olan unsurları etkileyecek potansiyele sahip bir unsurdur. Zira evlilik yoluyla topluluklar arası birleşmeler sağlanması durumunda sonraki kuşakların, mekâna bağlılıklarını, sosyo-kültürel kimliklerini temsil eden dilleri ve inanç sistemleri gibi birçok özelliklerinin şekillenmesinde etkili olabilecek güçlü bir unsur olması açısından kültürel adaptasyon ve topluluk aidiyetinin tespitinde belirleyici olduğu söylenebilir.

Söz konusu çalışma kültürel ve davranışsal coğrafya çerçevesinde nitel bir araştırma olarak tasarlanmış olup, bu yönteme uygun olarak, yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan form kullanılarak, derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem teknikleriyle etnografik yöntem yapılarak elde edilmiştir.

Mekânın gerek fiziki gerekse de sosyo-kültürel özellikleri kültürlenme üzerinde hem dolaylı hem de doğrudan etki eden önemli bir değişkendir. İstatistiki açıdan dolaylı olarak bireylerin davranışlarını şekillendiren bir unsurun etkileme boyutunun tespiti zordur. Her ne kadar bir takım manipülasyonlarla bu önlenerek tespit edilebilse de bu şekilde yapılan bir tespitin, çalışmanın geçerlilik ve güvenirliğini zedelediği belirtilebilir. Bu nedenle mevcut çalışmada görüşme sonuçları ağırlıklı olarak hermeneuitik yaklaşımla betimsel analize tabi tutulmuştur.

Ancak böyle olmakla birlikte örneklem üzerinden yapılacak değerlendirmelerin geçerlilik ve güvenirlik yönünün sağlam olması açısından, örnekleme dâhil edilecek kişi sayısının belirlenmesi araştırmalar için güven seviyesi kabul edilebilir hataya göre önceden örneklem büyüklüğü hesaplama tablosundan faydalanılarak tespit edilmiştir.

Bu bağlamda örneklem için evren olarak araştırma sahası kapsamında olan yerleşmelerin 2016 ve 2017 yılı verileri saha çalışmalarına başlanılan tarih itibariyle yayınlanmamış olmasından dolayı 2015 yılı nüfusları baz alınarak örneklem büyüklüğü %95'lik güven aralığıyla 382 kişi olarak belirlenmiştir. Örneklemin yerleşmeler bazındaki tespiti ise her yerleşme biriminin evren içerisindeki nüfus yüzdelerinin örnekleme oranlanmasıyla belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Çalışma Alanının 2015 Nüfus Verilerine Göre Yerleşmeler Bazında Örneklem Oranları

Yerleşmenin (Mahalle) Adı	Yerleşmenin Nüfusu	Kadın Nüfusu(%)	Erkek Nüfusu(%)	Evren Nüfusu İçindeki %'si	Toplam Örneklem	Kadın Örneklem	Erkek Örneklem
Akçaova	1.562	750(1,5)	812(1,6)	3,2	12	6	6
Ovakent	6.849	3.383(6,8)	3466(7,0)	13,9	53	26	27
408 Evler	2.664	1.385(2,8)	1279(2,6)	5,4	21	11	10
Aydınlı.	3.042	1.474(2,9)	1568(3,1)	6,2	24	12	12
Bahçelievler	4.348	2.169(4,4)	2179(4,4))	8,8	34	17	17
Barbaros	8.306	4.242(8,6)	4064(8,2)	16,9	65	34	31
Fatih	4.990	2.460(5,0)	2530(5,1)	10,1	39	20	19
Karadurmuşlu	1.366	682(5,2)	684(1,3)	2,8	11	6	5
Kurtuluş	4.421	2.259(4,5)	2162(4,3)	9,0	34	17	17
Özyörük	1.693	828(1,6)	865(1,7)	3,4	13	6	7
Yeni	7.255	3647(7,4)	3608(7,3)	14,7	56	28	28
Buhara	1.214	593(1,2)	621(1,2)	2,5	9	4	5
Tayfur Sökmen	1.480	769(1,5)	711(1,4)	3,0	11	5	6
Toplam	**49.190**	**24.641 (50,09)**	**24.549 (49,91)**	**100**	**382**	**191**	**191**

Kaynak: Hatay TÜİK İl Müdürlüğü Nüfus Verilerinden Hesaplanmıştır.*Saha çalışmaları yapıldığı dönem itibariyle 2016 verileri yayımlanmadığından 2015 yılı verileri temel alınmıştır. Tezin yazım aşamasında ve tamamlandığı dönem itibariyle 2016, 2017 yılı verileri yayınlamış olmakla birlikte üç dönem arasında mahalle nüfuslarındaki değişimin örneklem sayısını etkileyecek bir düzeyde olmamasından dolayı örneklem seçimi için temel alınan 2015 yılı verilerinin değiştirilmesine ihtiyaç duyulmamıştır. (Mahallelerin nüfusları 2017 yılı itibariyle toplamda 251kişilik farkla azalmıştır.)

Örneklem seçimi bireylerin mekâna doğmamış olması koşuluyla ve göç etmiş oldukları tarih itibariyle bu süreci kapsamlı bir şekilde hatırlıyor olup olmalarının yanı sıra, cinsiyetleri ve kalış süreleri göz önünde bulundurularak amaçsal olarak tespit edilmiştir. Fakat tespit edilen yerleşme birimlerinin göç nüfusu açısından homojenliklerinin farklılık göstermesi ve yine bu yerleşmelerdeki bazı grupların artık göçle beslenmemesi nedeniyle her yerleşme biriminin örneklem seçimi özel durumlarına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle örneklem için tespit edilen 382 kişi yerine 200 kişiyle görüşülmüştür. Bu durum mekâna 'göç etmiş' kriterinin Fatih, Kurtuluş, Bahçelievler, Yeni ve Barbaros mahallelerindeki göçmen nüfusu için belirlenen sayının karşılamamasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle bu üç mahallede görüşmeler gerçekleştirilmemiştir. Zira Fatih ve Bahçelievler yakın bir tarihe kadar Kurtuluş mahallesi olarak geçmektedir ve Kurtuluş'a göç eden her grubun 20 ila 30 aile arasında olduğu ve mahallede şu anki mevcut grupların sayısal çoğunluğu bu grupların 2'inci veya 3'üncü kuşak çocuklarından oluştuğu, yapılan görüşmelerden tespit edilmiştir. Bu da bu mahalleler için tespit edilen örneklemin mekâna doğmuş

olmama kriterini sağlayan kişi sayısının az olmasından veya bu kriteri sağlayanların çoğunun ise göç ettikleri tarih itibariyle genel olarak genç nüfus olarak kabul edilen, 13 yaşından daha küçük oldukları için örneklemin belirlenenden daha aza çekilmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca çocuk göçlerinin psikolojik ve sosyal yönlerinin farklı olması nedeniyle kuşaklar arası aktarım tespiti bağlamında ebeveynlerinin yanında olmak koşuluyla kendilerini tanımlamalarına ilişkin bir kaç soru sorulması dışında çocuk yaşta göç edenler tez kapsamına dâhil edilmemiştir. Yine söz konusu bu mahallelerde topluluk olarak hareketin Fatih ve Kurtuluştakiler için geçerli olduğu ve yine buraya göç eden söz konusu toplulukların ilk geldikleri yerin bu iki mahalle olması hasebiyle diğer mahalleleri temsil edecek bir özellik sergilediklerine kanat edilmiştir. Bu nedenle de sadece bu mahalledeki topluluklarla görüşülmesi tercih edilmiştir. Diğer mahalleler için ise örnekleme dâhil edilecek birey seçimi şu şekilde tespit edilmiştir.

Ovakent yerleşmesinde, göçlerin hâlâ devam etmesi nedeniyle burada örnekleme dâhil edilecek bireylerin seçimi, çocuk olmama koşuluyla yaşa bakılmaksızın mekâna geliş süreleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu nedenle ilişkili olarak da bu yerleşmede yaşayan topluluklar için mekân aidiyetinin ve kültürel adaptasyonun şekillenmesinde zaman faktörünün boyutu da tespit edilmeye çalışılmıştır. Zaman kriteri 10 yıldan az, 10-20 yıl arasında ve 20 yıldan daha fazla süredir mekâna göç etmiş olanlar şeklinde belirlenmiştir.

Akçaova (Antakya), 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), yerleşme birimlerinde ise mekâna göç etmiş olma kriteri temel alınmıştır. Fakat grupların farklı olması nedeniyle her gruptan eşit sayıda kişiyle görüşülmekle beraber Akçaova' da Diyarbakır ve Adıyaman'dan gelen 4 ailenin olduğu tespit edilmiş, ancak bunların bir grup olarak ifadelerinin mümkün olmaması sebebiyle örnekleme dâhil edilmemişlerdir. Akçaova' da da göçebe iskânı söz konusu olmakla birlikte Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara' daki (Hassa) topluluklarla mekândaki kalıcılıkları açısından benzer özellikler sergilemeleri yönüyle burada yapılan görüşmelerde değerlendirmeye alınmamışlardır. Aydınlı, Özyörük, Karadurmuşlu (Kırıkhan) ve Buhara (Hassa) yerleşmelerinde ise grupların homojen olmaları nedeniyle örnekleme dâhil edilecek kişiler rastgele ve kartopu örneklem yöntemleriyle belirlenmişlerdir. Ayrıca Bayır ve Bucaklı (Suriye) göçmenlerin Karadurmuşlu dışında Kırıkhan'da iki yerleşme de daha (Muratpaşa, Soğuksu) bulundukları tespit edilmekle birlikte bunlarla akrabalık bağları

olması açısından görüşmeler için sadece Karadurmuşlu'daki topluluklar tercih edilmiştir.

Kadın ve erkek örnekleminin tespiti ise söz konusu toplulukların göç şekilleri göz önünde bulundurulduğunda aile olarak göç ettikleri ön kabulü üzerinden ve yine hem kadın ham de erkek görüşmecilerin aidiyet ve kültürel bütünleşmelerinin topluluklar içerisindeki kadın ve erkek nüfusunu temsil gücünü etkin kılmak bağlamında eşit tutulmuşlardır. Yine yerleşmeler bazında örneklemin büyüklükleri her yerleşme biriminin evren nüfus içerisindeki oranları göz önünde bulundurularak belirlenen örneklem içerisinde yine aynı oran sağlanacak şekilde tespit edilmiştir (Tablo 1).

Özetle saha çalışmaları esnasında mekâna göç etmiş koşulluyla kadın ve erkeklere eşit derecede ulaşılması hedeflendiğinden amaçsal olarak hareket edilmiş, yine bu koşulları sağlayanlar içerisinde rastlantısal olarak katılımcılara ulaşılmıştır. Ancak gerek katılımcıların gerekse de toplulukta temas sağlanan bireylerin yönlendirmeleriyle de görüşülecek kişilerin tespiti sağlandığından kartopu yöntemine de başvurulmuştur. Ayrıca toplulukların yaşadığı yerleşmelerin nüfuslarının evren içindeki oranları göz önünde bulundurularak görüşülecek kişi sayısı belirlendiğinden tabakalı örneklem belirleme yöntemi de kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın örneklem belirleme yönteminin, kartopu, tabakalı, amaçsal ve rastlantısal örnekleme özelliklerini taşıdığı ve bu yönleriyle çalışma için karma bir yöntem seçildiği belirtilebilir.

Burada kültürel adaptasyon ve mekân aidiyeti iç içe geçmiş bir yapı sergilemesi yönüyle birlikte işlenmişlerdir. Öyle ki literatürde belirtilen aidiyet ve kültürel adaptasyonu etkileyen hâkimiyet alanı, kendileme, deneyimleme, algı gibi değişkenlerin oluşmalarının mekânla sıkı bir ilişkisinin olmasından dolayı mekânsal unsurların önem arz ettiği belirtilebilir. Yine bu bağlamla ilişkili olarak çalışmada kültürel adaptasyon sürecine mekân temel alınarak yaklaşılmıştır. Ki gerek mekân gerekse de insan ve yine kültürün insan yaratısı olan her oluşumu ihtiva etmesi açısından denilebilir ki, bu unsurların üçü de birbirileriyle olan girift yapıları gereği coğrafyanın odağında olan temel unsurlardır. Bu minvalde her ne kadar coğrafya bilimi kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetini birçok yönüyle değerlendirmeye olanak sağlayan bir yapı ihtiva etse de tezin ana aksını belirleyecek olan değerlendirmeler ağırlıklı olarak kültürel ve davranışsal coğrafi yaklaşımla irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEKÂN, KÜLTÜR, KİMLİK VE GÖÇ KAVRAMLARI

Toplumsal düzen içerisinde gerek bireysel, gerek topluluk bazında insan yaşamı içerisinde farklı işleve sahip birçok soyut veya somut unsur söz konusudur. Hiç şüphe yok ki bütün bunlar insan yaşamı içerisinde sahip oldukları roller çerçevesinde, tekrar anlamlanmakta ve toplumun sosyal, politik, ekonomik yaşantılarıyla ilintili olarak çok farklı değerler yüklenilip, sembolik bir temsili öğeye dönüşebilmektedir. Böylece bu unsurlar bunlarla ilişkili olarak çok farklı şekillerde tanımlanabilmektedirler (Morval, 1985; Geertz, 2010; Haviland, 2008; Hobsbawm, 2006; Donan ve Wilson, 2002; Cohen, 1999; Bates, 2009; vd.). Bu anlamda mekân, kültür, kimlik, aidiyet ve göç gibi olgularda girift yapıları gereği bu şekilde kategorize edilebilecek kavramlardır.

Sosyal bilimlerde duyularımızı derinleştiren temel argümanlarımız somut nesnelerden ziyade kavramlardır. Bu nedenle yapılan bir çalışmanın doğru, kendi içinde tutarlı bir bağlamda işlenebilmesi için kavramsal çerçeve oldukça elzemdir. Zira bilimsel bir çalışmayı günlük dilden ayıran temel husus kavramların gelişi güzel değil bilimsel bir disiplinle onlara yüklenilen anlamlar çerçevesinde kullanılmalarıdır (Geertz, 2007: 11, Aslan, 2004: 1).

1.1.KÜLTÜR KAVRAMI

Kültür insan yaşamının soyut somut bütün yaratılarını kapsayan çok yönlü ve çok boyutlu bir olgudur. Latince colere veya culture “Ekin elde etmek için bir şey ekmek” fiilinden geldiği kabul edilen kültür kavramının insan yaşantı ve yaratılarıyla ilişkilendirilmesi yani insanın yaşam biçimiyle ilişkilendirilmesi 18. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmektedir (Eagleton, 2005). İdeoloji eleştirmeni Raymond Williams kültürün bilinen bu ilk anlamından sonraki süreçte pek çok değişim geçirdiğini ve kavramsal olarak çok karmaşık bir hal aldığını vurgular. Günümüzde kavramın bilinen bu ilk anlamının ötesinde her ne kadar birbiriyle ilişkili olsa da farklı birçok anlamının olduğu görülmektedir (Eriksen, 2001: 25).

Kültür kavramı Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde, 6 farklı şekilde tanımlanarak verilmiştir (TDK, 2011: 1558). Sözlükte ilk anlamı;

"Tarihsel, toplumsal gelişme sürecinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin."

Fransızcada ise kültürün karşılığı anlama, bilme, gerçeğe ulaştırıcı güçlü seziş anlamına gelen irfandır (Tanrıkulu, 2014: 52) ve 19.uncu yüzyılın ikinci yarısıyla 20.yüzyılın ilk çeyreğine kadar ki dönemde Fransa ve İngiltere de kültür kavramı uygarlık olarak kullanılmaktaydı (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 524; Eagleton, 2005: 18-42). Bazı kaynaklarda Batılıların kendi fikri yaşantılarını ifade etmede kullandıkları uygarlık, kültür kavramının karşılığı olmaktan çok kültürel etkileşimi veya bunun sonucunu yansıtan bir eylemi ifade ettiği şeklinde geçmektedir.(Bilgin, 2007: 38; Taşçı, 2014: 51).

Amerika İngilizcesinde kültür, medeniyet sözcüğüyle aynı anlamda kullanılır. Tanrıkulu (2014: 52) medeniyetin, insanlığın çalışarak ortaya koyduğu teknik eserlerin bütününden ibaret olduğunu, belirten bir kavram olduğunu, kültürün ise bir toplumu kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünü olarak ifade eder. Bu açıdan kültür kavramının medeniyeti de kapsayan daha geniş bir ifade olduğunu söylemek mümkündür.

Yine Tümertekin kültürün tek bir tanımının olmadığını vurgulayarak, Zimolzak ve Stansfield'den alıntı yaptığı bu tanımı kullanmayı uygun görmüştür. "Belirli bir zamanda belirli bir yerde yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik yaşam tarzı" (Tümertekin, 2009: 95).

Antropolog Haviland, "Bir toplumun paylaştığı ve üyelerine yaydığı görüşler, değerler ve algılardır; bu görüş değer ve algılar, davranışı yorumlamada kullanılır ve davranışa da yansır." demektedir. Haviland aynı zamanda İngiliz antropolog Sir Edward Burnett Tylor'un 1871'de yaptığı kültür tanımını yapılan ilk açık ve kapsamlı tanımlama olduğu vurgusunu yaparak şu alıntıyı yapmıştır. "Kişinin toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlâk, âdet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bütünüdür." Bates, kültürün bu karmaşıklığını, bir toplumun üyelerinin kendi iç dünyalarında ve birbirileriyle ilişkilerinde kullandığı, öğrenme yoluyla bir kuşaktan sonrakine aktarılan maddi, manevi (çanak-çömleği, konutları, makineleri, sanat yapıtlarını ve bunları biçimlendirmek üzere kullanılan kültürel becerileri, teknikleri davranış biçimlerini, düşünce tarzlarını) bütün unsurları kapsamasına bağlamaktadır. Kısacası kültürün içgüdüsel ya da kalıtsal değil de öğrenilmiş olan hemen her davranış biçimini kapsadığını belirtmektedir. Aslında bireyde sonradan öğrenilmiş olanı doğuştan var olandan ayırt etmek kolay gibi görünse

de pratikte bu hiçte kolay değildir. Bunun nedeni, öğrenilmiş olsun olmasın bütün davranışların beyinde bir temelinin olmasıdır (2009: 46-47).

Bunlar dışında sayısız kültür tanımı bulmak mümkündür. Öncesinden de değinildiği gibi kültürün çok yönlülüğü ona dair tek bir tanımın yapılmasını zorlaştırmıştır.

Berelson, "Bilimsel bir kavramın bu kadar çok anlamı varsa onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir" yorumunu yapmaktadır. Güvenç Radclliffe Brown'un kavramın değilse de sözcüğün hiç kullanılmaması yönündeki önerisine kendisinin de uymadığını eleştirerek, kültür sözcüğünü kullanmak zorunda kaldığını belirtir (1991: 95). Eriksen, Kroeber ve Kulckhohn (1952) yayımladıkları eserlerinde kültürün 300'e yakın farklı tanımını derleyip tartıştıklarını vurgulamaktadır (2004: 25). Güvenç bu çok anlamlılığın 'kültür' kavramının tanımlanmasını zorlaştırdığını vurgulamaktadır, aynı zamanda ilgili çalışmasında Tylor'un (1991) kültür tanımına atıf yapmakla beraber, söz konusu tanımın bu olguyu bütün yönleriyle ortaya koymakta yetersiz olduğunu da vurgular.

Görüldüğü üzere, ideal gibi görünen her tanım kültür olgusunu tam anlamıyla ifade etmekten uzaktır. Bu da gösteriyor ki Thomas Hylland Eriksen'nin (2001: 26) vurguladığı gibi 'kültür' kelimesi bir 'olgu' 'şey' değil bunları belirtmek için kullanılan bir isimdir. Buradan hareketle nasıl ki bir insanın ismi ait olduğu insanın kendisi değilse, aynı zamanda bu isim o insanı mizaç, fenotipik ve fizyolojik açıdan tanımlamaktan uzaksa, kültür ismi de bir süreci kapsayan bir olgu veya 'şey' değildir. Ve tam olarak bütün boyutlarıyla ortaya koyan olgu veya 'şey' in kendisi de olmaktan uzaktır.

Gertz bir topluluğa özgü olan her şeyin kendi kültürel değerleri çerçevesinde bir anlamsal dizgeye sahip olduğu ve o toplumda var olan her unsurun bu kültürel dizge içerisinde betimlendiği sürece bir anlam ifade ettiğini belirtir. Bu açıdan Gertz, kültürü yorumlanabilir simgelerin etkileşimsel dizgesi olarak bir erk olmadığı gibi yine aynı şekilde toplumsal olayların, davranışların, kurumların ya da süreçlerin nedeni olarak gösterilebilecek 'şey' olmadığını da belirtmektedir. Kültürün, bir topluluğa ait bütün özellik ve yaratıların anlaşılabilir yani yoğun bir biçimde içinde betimlenebileceği bir bağlam olarak ifade etmektedir (2010: 29). Bu yönüyle kültürün çok boyutluluğunun ve içinde barındırdığı bütün boyutların kendi içerisindeki durumsal ve ilişkisel boyutuna da gönderme yapmaktadır.

Bütün bunlardan hareketle burada ayrı ayrı kültür tanımlarını vermek yerine, bu kavramın hemen hemen bütün tanımların da vurgulanan özelliklerinin belirtilip, bu özellikler üzerinden ifade etmekle yetinilecektir. Zira kültüre ilişkin yapılan her değerlendirmenin veya yorumun kültürün bu özellikleri çerçevesinde yapıldığı bilinmektedir. Antropoloji sözlüğünde (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 521-528) de atıf yapılan Güvenç'in (1991: 95-113), bilimsel alanda 'uygarlık', beşeri alanda 'eğitim', estetik alanda 'sanat', maddi (teknoloji) ve biyolojik alanda 'üretim' kavramlarıyla aynı anlamda kullanılan kültürün şu özelliklerini vurgulamaktadır.

" -Kültür öğrenilir.
-Kültür, tarihi ve süreklidir.
-Kültür toplumsaldır.
-Kültür, ideal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemidir.
-Kültür, ihtiyaçları sağlayıcı ve doyum sağlayıcıdır.
-Kültür değişir.
-Kültür bütünleştiricidir.
-Kültür bir soyutlamadır."

O halde bunlardan hareketle kültür şu şekilde özetlenebilir; bireyin içinde yaşadığı veya doğduğu toplumdan öğrendiği, ihtiyaçları ve doyumları doğrultusunda kullandığı ve bireyi toplumun diğer bireyleriyle ortak bir payda da buluşturan, tarihsel süreçte sürekli gelişen ve değişen aynı zamanda onu diğer toplumlardan soyutlayan, toplum tarafından benimsenen ideal veya idealleştirilmiş kuralların bütününü belirtmek için kullanılan bir kavramdır.

Bu özellikler çerçevesinde, kültürün bir toplumu var eden maddi ve manevi değerlerin bileşkesi olarak yorumlamak da mümkündür. O zaman kültür insanın var oluşuyla birlikte yaşantıları sonucu edinmiş olduğu, anlamsal bir dizgeye ve ayırt edici bir özelliğe sahip maddi manevi bütün yaratı ve deneyimlerini kapsayan bir süreci tanımlamakta kullanılan bir kavram olduğunu söylemekte yanlış olmasa gerektir. Kültür bu yönüyle insan geçmişinin derinliklerini kapsadığı gibi geleceğe dair yapacaklarına da göndermede bulunur. Yani insanı tarihi ve geleceğiyle bütüncül ifade eden yaşayan bir kavramdır. Kültürün doğumunun ve ölümünün tek kaynağı insandır. Bu anlamda denilebilir ki, tıpkı insanın ölümü gibi kültürün yitimi de mekânsaldır ve kültür mekândan bağımsız tezahür edilemez, tasarlanamaz. Böyle bakıldığında mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon bu değerlerden bağımsız gerçekleşmeyecektir. Bu nedenle de çalışmada kültür kavramı bu çerçevede yorumlanacaktır.

1.1.1.Kültür Çeşitleri

Kültür tanımı sürekli bir devingenliğe ve her toplumun özel durumuna ilişkin olarak farklılaşmaya işaret etmektedir. Hatta aynı toplum veya topluluğun üyeleri

tarafından çok farklı dinamikler üzerinden şekillenip çok farklı görüngüler alabilmektedir. Bu nedenle kültürün sınırlarını net olarak belirlemek veya kültürü sınıflandırmak zorlaşır. Öyle ki milli devletlerin oluşumlarıyla birlikte kültürün ön plana çıkmasına ve siyasi birçok oluşumun tarihi arka planına kültür yoluyla göndermeler yapıp kadimliğini bununla temellendirmelerine (Eriksen, 2004: 140-147; Habsbowm, 2006; Anderson, 2007; Habsbowm, 2014: 84; Simith, 2014; Gellner, 2013: 115-141; Wulf, 2009: 130; Eagleton, 2005: 38-42), rağmen derine inildiğinde aynı dönemde aynı ulusun siyasi sınırlarına bakıldığında dahi tek ve homojen kültür bölgelerinden söz etmenin zorlama bir yaklaşım olduğu görülür. Zira bir ulusun milli sınırları içinde yer alan alt kültür olarak nitelendirilen her farklı yerleşme biriminde yaşayan veya üretim sistemine tabi toplulukların bunlarla ilişkili edinmiş ve geliştirmiş oldukları kendilerine özgü maddi, manevi kültürel unsurlar söz konusudur (Güvenç, 1991: 111; Haviland, 2008: 106). Bu nedenle bir ulus çatısı altında milli kimlik gibi bir çatı kimliğe gönderme yapılarak ortak bir kültüre vurgu yapılsa bile yerelde birçok özgün alt kültür birliğinden söz etmek mümkündür. Fakat bu alt kültür birimlerinin sınırlarının neye göre veya hangi dinamiklerle ilişkili olarak çizileceği ve bir sınıflandırmaya tabi tutulacağı belirsizdir. Öyle ki kültür tanımının tek bir etmen veya unsura bağlı yapılamadığı gibi kültürel sınıflandırmalarında bir tek unsur üzerinden yapılamayacağı aynı sebeplerle ilişkilendirilebilir. Bundan dolayı bu çalışmada mevcut milli bir üst kimliğin çatısı altında var olan bütün kültürler topluluk harçları [dil, inanç, etnik, mekân (nereli) vb.] ne olursa olsun alt kültür olarak nitelendirilecektir.

1.1.2.Kültürel Süreçler

Kültür yapısı gereği devingendir. Kültür devingenliğini yaşamımız boyunca öğrenme yoluyla edindiğimiz her şeyi kapsamasından alır. İnsan tutum ve davranışları, mensup oldukları üretim ve tüketim kalıpları, siyasi politik gibi oluşumlara bağlı olarak birçok yönden değişebilir ve sürekli olarak değişmektedir de. Bu nedenle kültürün devingenliği hem mekânda hem de zamanda tezahür edilebilir bir boyuta sahiptir. Günümüz konjonktüründe bakıldığında küreselleşmeyle birlikte kitle iletişim araçlarının gelişimi, sermaye, enformasyon ve insan hareketliliğinin artmasıyla zaman mekân sıkışması gibi olguların ortaya çıktığı (Harvey, 2010), bunlara bağlı olarak siyasi, politik, kültürel vb. temasların çok yoğun olarak yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda toplumların yaşam biçimlerindeki değişimin ne kadar hızlı ve büyük boyutlarda gerçekleştiği anlaşılabilir.

Birey ya da toplulukların kültürel değişim süreçlerinin oluşumun da yukarıda belirtildiği gibi birçok unsur etkilidir ve hiç şüphe yok ki bu unsurların değişimin de birçok etmen saymak mümkün olmakla birlikte burada belirtilebilecek en temel faktör mekândır. Mekânın etkisi iki yönlü yorumlanabilir. Birincisi toplulukların mevcut oldukları mekânda kendileri dışında kültürel farklılığa mensup herhangi bir toplulukla karşılaşmadan, kendi iç dinamiklerine bağlı olarak yaşadıkları teknik teknolojik, sosyal, siyasi vb. birçok yönden gerçekleştirdikleri toplumsal gelişmelere bağlı olarak yaşadıkları kültürel dönüşümler. Diğeri ise nüfus hareketlerine bağlı olarak yaşanan mekân değişiminin etkisiyle topluluk veya bireylerin alıştıkları mekânsal özelliklerin birçok yönüyle farklı olmasından dolayı bu yeni mekânın özelliklerine ve/veya kendi kültürlerinden farklı bir kültüre sahip toplulukların kültürüne adapte olabilmek için yaşadıkları kültürel değişim ve/veya dönüşüm olarak belirtilebilir. Hiç şüphe yok ki bu değişim belli bir süreç gerektirmektedir. Yine bu sürecin neye göre şekilleneceği mekânsal özelliklerle ilişkilidir. Ayrıca yaşanacak olan kültürel değişim toplulukların karşılaştıkları farklı kültürlerin özellikleri, onlarla temaslarının boyutu kadar toplulukların değişime ne kadar açık olduklarıyla da ilgilidir. Zira her topluluk kültürel temaslar karşısında kendi kültürel özelliklerini muhafaza için bu teması olabilecek en düşük seviyede yaşayıp kendilerini diğer kültürün etkilerine kapatmak gibi birçok yönden farklı stratejiler geliştirerek değişime direnç gösterebilmektedirler. Bu stratejiler topluluk üyeleri için topluluğu var eden ve topluluğun tüm bireyleri için genellenebilir anlamlar iliştirilen unsurların önem derecelerine göre belirlenmektedir.

Topluluk olmanın bu ortak değerlerin ve anlam iliştirilen ortak sembollerin varlığıyla, diğerlerinden veya 'öteki'den ayıran unsurlar çerçevesinde belirlendiği ve sınırlarının bunlar üzerinden şekillendiğinin genel bir kabul olduğu bilinmektedir (Anderson, 2007: 20-22; Cohen, 1999: 35-37 ve 75). Bu unsurlar dil, din, etnik köken vb. gibi unsurlar olabildiği gibi bazen ortak bir mekân, mahremiyet anlayışları ve hatta ortak bir olay veya hareketin mağduru veya mensuplarının inşası olarakta görülebilir. Ki bu durum bireylerin ortak bir topluluk bilinci[3] (Cohen, 1999: 12) geliştirmelerine vesile olurken mekânın bu anlamda belleğe bir nevi kalıp görevi gördüğü de

[3] Cohen, topluluğu bireylerin "kültür" edindikleri, alan olarak ifade etmekle birlikte topluluğun sözcük olarak tanımını yapmaktan ziyade topluluğun kullanımına bağlı olarak işlemektedir. Cohen aynı topluluktan olma bilinciyle hareket eden bireylerin topluluğu belirleyen sınırları yani simgesel olarak topluluk üyeleri tarafından onun kullanımının neye bağlı olarak belirlendiği üzerinde durmaktadır. Bu açıdan da topluluğu retoriğe bağlı bir soyutlamadan ziyade, son derece elzem olarak bilince dayandığını vurgulamaktadır. Topluluk tanımının simgesel boyutu ve sınırları hakkında daha geniş bir açıklama için Cohen'e (1999) bakınız.

söylenebilir. Hatta bu durumun farklı kültüre mensup olanların ortak değerler etrafında birleşmelerine bir nevi harç görevi gördüğünü söylemek de mümkündür (Connerton, 2014b).

Mahremiyet, kişisel bir durum olduğu kadar toplumsal bir boyuta da sahiptir. Zira mahremiyet sosyal ve kültürel unsurlar çerçevesinde şekillenen bir durumdur. Yani bireylerin mahremiyet algısı içinde yaşadıkları toplumların kültürleriyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda mahremiyet algısı toplumların sosyal ilişkilerini ve topluluk olma durumlarını belirlemektedir de denilebilir (Giddens, 20016: 114-119). Dolayısıyla bütün bunlar bireylerin mekân değişimleri sonucunda, topluluk olmaları ve kültürel değişim süreçleri üzerinde etkili olmaktadırlar.

Toplulukların kültürel temaslarının etkileşim boyutunun zaman mekân yönüyle değişiminin mahiyeti kültürel süreç olarak nitelendirilmektedir. Yani bir kültüre mensup bireylerin farklı bir kültürden olan topluluklarla kültürel anlamda uyumu veya adaptasyonlarını kapsamaktadır. Kültürel adaptasyonun yönü ve düzeyi her zaman aynı değildir. Bu sürecin sonunda yaşanan kültürel değişimin yönü ve boyutunun tespiti uluslararası literatürde kabul gören şu süreçlerle ifade edilmektedir. Kültürleme (Enculturation), Kültürel Yayılma (Diffusion), Kültürlenme (Culturation), Kültürleşme (Acculturation), Kültür Şoku (Culture Shock), Zorla-Kültürleme (Trans Culturation), Kültürel Özümseme (Assimlation), Kültürel Değişme veya Kültür Değişmesi (Cultural Change) (Güvenç, 1999: 122; Emiroğlu ve Aydın, 2003: 336-338).

Bu çalışmada bütün bu süreçlerin tanımlanmasından ziyade birey ve/veya toplulukların göç sonucunda gerek karşılaştıkları yeni mekâna gerekse de karşılaştıkları yeni topluluklarla kültürleri yoluyla adaptasyonlarının boyutu ve kültürel adaptasyonlarının hangi dinamikler üzerinden şekillendiğinin tespiti amaçlandığından burada sadece kültürel adaptasyon kavramı irdenilecektir.

1.1.2.1.Kültürel Adaptasyon

Kültürel adaptasyon, bireylerin ve toplulukların gerek mekânsal hareketlilikleri sonucunda karşılaştıkları yeni mekân veya kültüre gerekse de mevcut mekânlarında kendi iç dinamiklerine bağlı olarak karşılaştıkları sosyal, ekonomik, siyasi gibi farklı açılardan gerçekleşen değişim ve gelişmelere kültür yoluyla göstermiş oldukları entegrasyon, karşılıklı etkileşim, uyum ve değişim gibi bir çok tepkisel unsuru ihtiva eden dinamik bir süreci ifade etmektedir. Bu yönüyle kültürel adaptasyon topluluk

veya bireylerin sadece başka kültürlere uyumunu değil aynı zamanda bireyin kültürel edinimleri sayesinde mekâna adaptasyonlarına da gönderme yapan bir kavramdır.

Öyle ki yeni bir mekânla temasa geçen birey kendi kültürel öğrenmelerine bağlı olarak var olan mekânsal özellikleri değiştirme ve kendine uyarlama yoluna giderken değişime direnç gösteren mekâna adaptasyonu ise yine kültürel özelliklerini kullanarak gerçekleştirir (Haviland, 2008: 130; Arı, 2003: 77; Güvenç, 1999: 122; Emiroğlu ve Aydın, 2003: 537; Göregenli, 20015; Lynch, 2016: 13-14). Bu nedenle çalışmada kültürel adaptasyon bu iki yönlülüğüyle işlenecektir. Fakat burada belirtilmesi gereken bir diğer husus bu değişim veya adaptasyonun her zaman tek yönlü ve tek boyutlu olmadığıdır. Bu toplulukların ve/veya bireylerin kendi kültürel unsurlarının hangilerini sürdürüp hangilerini devam ettirme istekliliklerine ya da karşılaştıkları yeni kültürün onların değişiminin hangi yönde olmasına olan talepleriyle ilişkili olduğu da söylenebilir. İşte bu durum birey ve/veya toplulukların etkileşime girdikleri gerek yeni mekâna gerekse de kültüre, kültürel deneyimleri sayesinde karşılaştıkları yeni durumlara adaptasyonuna yönelik değişimin yönü ve boyutu geliştirdikleri şu stratejilerle ifade edilir. Asimilasyon bütünleşme, ayrılma/kapanma ve marjinalleşme (Eriksen, 2009: 398-400; Haviland, 2008: 761-762).

Asimilasyon genel olarak bir birey veya topluluğun mekân değişimi ve/veya farklı etmenlere bağlı olarak karşılaştıkları başka bir kültürle etkileşime geçerek kendi kültürel kimliklerini sürdürmeyi bırakıp mevcut kültüre uyarlanmayı ifade etmektedir.

Bu etkileşim sonrasında hem kendi kültürel kimliğini muhafaza edip hem de mevcut kültürü de benimsemeyi tercih etmeleri ise bütünleşme olarak ifade edilmektedir.

Ayrılma stratejisinde ise birey veya topluluklar, kendi kültürel kimliklerini sürdürmekte karalılık gösterirken mevcut kültürle teması en alt seviyede tutma eğilimi göstermektedir.

Marjinalleşme durumunda ise birey ve/veya topluluk kendi kültürel kimliğini korumada kararlılık sergilemediği gibi mevcut kültürle de kültürel temas düzeyi çok düşüktür.

Coğrafyada kültürel ekolojik yaklaşımda, kültürel deneyimler yoluyla birey veya toplulukların mekâna adaptasyonları ise pre-adaptif strateji olarak tanımlanır.
Bu anlamda insanın yeni bir kültüre eklemlenmesi ve aynı zamanda yeni bir mekâna kültürel özellikleri yoluyla adaptasyonları sadece o mekânın maddi unsurları

üzerinden değil aynı zamanda maddi olmayan unsurları üzerinden de şekillenmektedir. Kültürel adaptasyonun tam olarak hangi unsurlar üzerinden gerçekleştiğiyse her mekânın kendine has özellikleri üzerinden şekillenmektedir. Kültürel adaptasyon bireylerin temas halinde olduğu topluluklarla ilişkileri kadar yerleştikleri yeni mekâna aidiyet duygusu ve mekânda kalıcılık hissi geliştirmelerinde de önemli bir değişkendir.

1.1.2.1.1.Kültürel Adaptasyonda Mekânın ve Mekânsal Kalıpların Rolü

Mekân, bireyler için, kolektif bilincin yaşandığı bir platform ve yine özdeşim duygusunun kurulmasında önemli olan bir unsurdur. Kültürel devinimin yaşandığı ve yansıdığı bir platform olarak mekân kültürel süreçlerin oluşumunda da önemli bir role sahiptir. Çoğu araştırmacı mekânın fiziksel özelliklerinin insan algısı üzerinde önemli bir fonksiyona sahip olduğu yönünde hemfikirdirler (İbn-Haldun, 1990: 203-206; Lyncy, 2016: 14; Lefebvre: 2014; Harvey, 2010: 241-242; Göregenli, 2015: 20-21; Tümertekin, 2010: 54-55; Tuan; 2005: 119-134; Zimbardo, vd., 1998). Mekânın fiziksel coğrafi koşulları, üretim ve tüketim kalıpları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Aynı şekilde kültürel özelliklerde bir mekânın nasıl kullanılacağını ve nasıl bir değişim süreci geçirdiğini belirlemektedir. Kültürel ve coğrafi anlamda mekân bir etkileşimsel dizge içerisinde karşılıklı olarak birbirilerini var eden oluşumlardır.

Günümüz konjonktürün de küreselleşmeyle birlikte ekonomik, siyasal, sosyal, üretim kalıpları (tarım, sanayi gibi) vb. birçok alanda yaşanan her türlü teknik, teknolojik, gelişmeye bağlı olarak, mekân kullanımının ve üretiminin çok farklı boyutlar aldığı görülmektedir. Bu anlamda benzer üretim ve tüketim şekillerinin ulus aşırılaştığı ve icra edildiği her mekânda benzer mekânizmalarla çalışıp, dizayn edildikleri kabul edilmekle birlikte, kültürel unsurların mekân peyzajında tek tipleşmeyi önleyici bir unsur olarak belirdiğini söylemek mümkündür. Zira her kültür kendisine sunulan veya dayatılan her unsuru kendi anlam dizgesi içerisinde yeniden yorumlayarak içerisine alır. Böyle olmakla birlikte kültürün de bu alanlarda ki teknik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeniden tasarlandığıdır.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir unsurda mekâna yansıyan her kültürel oluşumun, yerler arasındaki farklılığa ve ayrıma bir dayanak olarak değil her mekânın değişim sürecinin tespitine yönelik bir işaret olarak da ele alınabileceğidir. Hiç şüphe yok ki kültürel değişimde ortaya çıkan bu durumun sürekliliği bilinemez ancak söz konusu yeni oluşumun mekânın durumuyla ilgili olduğu da gerçektir. Bu nedenle mekânsal olanla kültürel olanın karşılıklı birbirini besleyen ve var eden bir bütünün iki temel bileşeni olduklarıdır. Bu açıdan kültürel adaptasyon sürecinde kültürel yeniden

tasarımın veya var olan kültürün korunması noktasında mekânsal kalıpların önemli bir fonksiyona sahip olduğu görülmektedir.

1.2.MEKÂN KAVRAMI

TDK Türkçe sözlükte (TDK, 2011: 1645) mekân, ev, yer ve uzayla aynı anlamda kullanılmakla birlikte çalışmada yer kavramından ziyade mekân kavramı kullanımı tercih edilmiştir. Birçok kaynakta yer kavramı mekân içinde doğal veya fiziksel çevredeki var olan unsurların sosyal ilişkiler çerçevesinde öznel olarak anlam iliştirilen bir görüngüsü olarak (Arı, 2005: 13; Tuan, 2005: 119-134; Jensen, 2017: 25-30) belirtilse de yerin veya yerlerin mekânı içkin bir kavram olmasından dolayı burada yer kavramından ziyade mekân kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

Mekân insan yaşantısıyla birlikte anlam yüklenilip bu anlam, çerçevesinde sınırları belirlenmesi yönüyle bir karakter kazanmaktadır. İster insanın tüm eylemlerini gerçekleştirmiş olduğu bir yer olsun, isterse de insan eyleminden bağımsız durağan bir formu olan bir yer olsun bütün bunları mekân kavramı içinde değerlendirmek mümkündür. Mekân bireysel ve zihinsel olarak var olanı kolektif kültürel olanla, güncel toplumsal olanla tarihsel olanı birbirine bağlayan ve aslında insana dair bütün olguların yaşandığı esas unsurdur. Bir toplumun siyasal ekonomik, kültürel oluşumlarının karşılıklı etkileşim halinde olduğu ve bunların mekândan bağımsız olmadığı aşikârdır. Yani hiçbir olgu zamandan bağımsız olmadığı gibi mekândan da bağımsız değildir. Mekân insan yaşantısında zamanla birlikte bütün olay ve olguların birer karşılığı olarak belirmektedir. Hatta çoğu kez insanların geçmişe yönelik hatıralarını veya yaşanılmış çoğu olay veya olguyu zamandan ziyade mekâna bağlı olarak, betimleyip ifade etmeleri mekânın insan yaşantısın da zamandan daha önce var olduğu gerçeğini yansıtır. Bu yönüyle zamanın dahi mekâna doğduğunu söylemek mümkündür. Çünkü zaman kavramı mekânın değişiminin ve hareketinin süreç olarak ifadesidir. Örneğin zaman olarak bir gün denilen süreç mekânın başlangıç ve bitimi olan hareketinin karşılığıdır. Ayrıca insanın var ve yok olma durumu, inançsal özellikleri gibi birçok olgu mekân temelli açıklanıp anlamlandırılmaktadır.

Kısacası mekân her unsurun var olma durumunun açıklanmasında temeldir. Her varlığın var olma durumu mekânda bir karşılığının olmasıyla ilişkilidir. Mekânda var olan her şey mekânın nesnesi durumundaymış gibi görünse de insan mekân etkileşiminde mekân ve insan arasındaki roller dönüşümlüdür. Bu bağlamda insanın mekânın hem nesnesi hem de öznesi olması yönüyle insan mekân ilişkisi yaşantısaldır.

Birey veya toplumlar geleneksel kodlarıyla simgeselleştirdiği birçok unsuru, içinde var olduğu mekânla özdeşleştirerek anlamlandırmaktadır.

Mekân etnik ayniyet açısından yaşanılan yer olduğu kadar ortak tarih belleğinin oluştuğu sevgi ve bağlılık duyulan öznel mistik yanı olan bir yerdir de (Smith, 2014: 44). Mekânla kurulan bu bağ uzak mesafelerde bile olsa mekâna aidiyetin sürmesini sağlar. Kültürün nesnel yapıcılarını veya ayırt edicilik vasfını tarif etmek için genellikle dil, din, gelenek ve fenotip benzerlik kullanılır. Ancak bunların kültürel ayırt edicilik açısından vurguları dönemden döneme değiştiği de aşikârdır. Öyle ki son iki veya üç yüz yıldır etnik ayniyet açısından dil ve renge tanınan siyasi önemdeki artışın da gösterdiği gibi, renge ya da dine bireyler veya mensup oldukları topluluklar tarafından gösterilen önem onların devamlılık ve bağımsızlıklarından da önemli bir hal aldığıdır. Böyle olmakla birlikte bu durumun mekândan mekâna farklılık sergilediği de bir gerçektir. Öyle ki bireyin yaşamındaki birçok unsur var oldukları formların ötesinde toplumun sosyal, politik, ekonomik yaşantılarıyla ilintili olarak çok farklı değerler yüklenilip, sembolik bir temsili öğeye dönüşebilmektedir (Geertz, 2010; Haviland, 2008; Hobsbawm, 2006; Donnan ve Wilson: 2002; Cohen, 1999; Tekeli, 2013: 84; vd.). Bu anlamda mekânı bu unsurlar içerisinde sayabiliriz.

Bilinmeyen mekânların keşfiyle birlikte, her toplumun kendine özgü kültürel değerlerine bağlı olarak onu örgütleyip bu çerçevede üretimi ve inşa edilen tüm unsurlarıyla mekânı yaratmalarının karmaşık bir süreci oluşturduğu görülse de anlaşılmaz değildir (Lefebvre, 2014: 25). Mekân esasında, insanın büyük ölçüde zihninde oluşturduğu bir sosyal inşa olup, söz konusu inşalar mekândaki sosyal ilişkiler aracılığıyla yaratılmaktadır. Yani mekânı kolektif bilincin oluşturduğu bir platform olarak da irdeleyebiliriz. Zira her fiziki mekân ona yüklenilen anlam ve atfedilen değer çerçevesinde insan zihninde yer eder ve bir görüngüye sahip olur. İnsanlar mekânı bazen idari bir birim, yaşanılan mesken, ya da hayatında deneyimlediği bazı anılarının yaşandığı bir yer olarak ele alır ve sınırlar ama ne olursa olsun insan zihni, mekânla ilişkili olarak, yaşamında var olanı açıklama, değer katma yoluna gider. Bunu yaparken de amacı doğrultusunda ona sınır belirler. Bu sınır bazen yasalar çerçevesinde belirlenmiş bir idari birime göre yaşam sürdüğü herhangi bir yerleşme birimi olabileceği gibi aidiyetini vurgulamak için yaşamını ikame ettiği yer anlamında evi ve eklentileridir. Bazen de işlevine göre yaşamının beli bir kısmını sürdürdüğü belli bir büyüklüğe sahip bir oda olarak da belirlenmiş olabilir. Ama ne olursa olsun bunlar belli çizgilerle, diğer alanlardan ayrılır. Bu nedenle yaşamımızın

her alanında somut veya soyut sınırlar belirleriz, bunlar bazen farkındalığı ortaya koymakta bir araç, bazen de korumaya ve aidiyete ilişkin bir uyarıcı ya da maddi bir sembol olarak belirirler. Mekâna atfedilen anlamın değer boyutu ve atfedilen anlamdaki amaç ne olursa olsun, insan zihninden ve eyleminden bağımsız değildir. Bu nedenle burada mekân insan duygu ve yaşantılarından bağımsız olmayan sosyal, ekonomik iktisadi, siyasi, anlamda hem üreten hem de üretilen dinamik bir unsur olarak ele alınacaktır. Zira insanda mekân algısı mekânın coğrafi özelliklerinin yanı sıra insanların inançları, mekâna atfettiği değer, yaşam biçimi, içerisinde yaşadığı sosyal düzen gibi birçok olguya bağlı olarak şekillenmektedir (Park, 2004: 19-23; Tuan, 2005: 119-134; Lefebvre, 2014; Lynch, 2016: 7-14). Buda insanların mekân aidiyetlerini doğuran bir unsurdur.

1.2.1. Mekân Aidiyeti

Mekân aidiyetinde bağlılık veya bağlı olma durumundan çok bireylerin mekânı deneyimlemeleri sonucunda kendileyerek mekânla özdeşim duygusuna bağlı olarak aidiyet duygusu geliştirmeleri rol oynar. Yani mekân aidiyetini bireyin kendini mekânla ayrılmaz bir bütün veya kendi kimliğinin bir parçası olarak mekânı merkeze alması durumu olarakta yorumlanabilir. Zira mekân aidiyeti bireyin köken veya kökensizlik duygusunun durumsal karşılığı olarak belirir ve bu açıdan bireyin belirsizlik, bilinemezlik durumunun ve sosyal yaşantısının bir gereği olarak aidiyet ihtiyacının önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Bağlılık veya bağlı olma durumu ise içsel bir durumun ötesinde herhangi bir nedenle ilişkili veya gönüllü olarak bireyin bir şeye veya bir yere bağlı olmasına işaret etmektedir. Kısacası bir insan ekonomik, sosyal, siyasi, etnik, akrabalık, tanıdıkları üzerinden vb. birçok açıdan bir mekâna bağlanabilir ve o mekânda yaşamaya hayatlarını sürdürmeye devam edebilirler. Fakat bireyler kendi kimliklerinin bir parçası olarak kendilerini o mekâna ait hissetmeyebilirler. Bu nedenle çalışmada, mevcut literatürde mekâna bağlılık veya yere bağlılık gibi üzerlerinde bir fikir birliğine varılmamış kavramlardan ziyade mekân aidiyeti kavramı olarak kullanılıp toplulukların aidiyet durumları bunun üzerinden irdelenilecektir (Jensen, 2017: 25-32; Göregenli: 2010, 179-187).

Bu açıdan bağlılıkla aidiyet kavramları bir biri yerine kullanılmayacak iki ayrı kavram olarak ele alınıp bireylerin yaşantısal olarak deneyimlediği özdeşim kurduğu ve kendi kimliklerinin bir parçası olarak gördükleri mekâna dair duyguları aidiyet olarak ele alınacaktır. Bireylerin bir veya birçok unsur üzerinden bir yere gönüllü veya zorunluluktan bağlı olma durumları ise mekâna bağlılık olarak nitelenecektir. Bağlılık,

bağlılığı sağlayan unsur ortadan kalktığında ortadan kalkabilecek bir durum iken aidiyet, aidiyet duyulan durum, unsur veya birey ortadan kalksa bile bireyde var olan duygu varlığını sürdürür. Bilişsel anlamda mevcut aidiyeti aşkın bir durum gerçekleşmediği sürece mevcut aidiyet devamlılığını sürdürmektedir. Zayıfta güçlü de olsa bu duygunun görüngü olarak zihinde karşılığı hep vardır ve bu görüngünün varlığını korumasında ve biçimlenmesinde mekân temel bir rol oynar. Mekâna aidiyet ve ona duyarlılık göstermek her zaman bilinçli olarak gerçekleşen bir durum olduğu anlamına gelmez. İnsan mekânı simgesel bir değerle kodlayarak içselleştirir, onu içselleştirdiği ölçüde de sahiplenir ve aidiyet hisside buna bağlı olarak şekillenir. Bu anlamda mekân aidiyeti mekâna dair özdeşim duygusu geliştirmekle ilgilidir de denilebilir. Özdeşim duygusu, bireyin mekânla kurduğu ilişkisel durum sonucunda yaşantılarını deneyimlediği mekâna bağlı olarak bunları kodlaması zamanla yaşantılarını mekânla onun ismiyle sözelleştirmesine kadar götürülen duygusal bir bağ olarak nitelendirilebilir. Özdeşim duygusunun bireyin mekânı müdahale yolu ile kendileme eylemleri sonucunda mekânı kendine ait kılma yani bir hâkimiyet alanı olarak görme ve onu sahiplenmesi durumunu dönüştürerek mekâna aidiyeti sağladığı belirtilebilir. Mekâna aidiyet mekânda kalıcı ve geçici olmayı yani, bireyin mekândaki kalıcı veya geçici olma durumunu mekâna aidiyet duygusunun yanı sıra mekânın fiziksel durumundaki şartların uygunluğu ve yaşanılabilirliğiyle de ilgili olduğu söylenebilir. Mekânın fiziksel olarak bireye cazip gelmesi, ona dair aidiyet hissi geliştirmese bile, güçlü bir bağ oluşturarak mekândaki kalıcılığına etki edebilir. Hatta bu şartların mekânla etkileşimin boyutunu belirlediği düşünülürse mekâna aidiyetin bir nevi bunlar üzerinden de şekillendiği söylenebilir. Mekânsal aidiyet yaşantısal deneyimler sonucu kurulan duygusal bir bağa işaret etmektedir. Bu nedenle mekânla özdeşleştirilen veya bir mekânda var olan unsurlara duyulan aidiyet mekânla birey arasında bir bağa dönüşebilmekte bu durum çoğu zaman mekân aidiyeti görünümüne bürünmektedir. Örneğin bireylerin sosyal yaşama dair tüm deneyimlerini edindiği bir alan olarak kabul edilen ve bireylerin duygusal bir bağla bağlı oldukları topluluğa aidiyetleri, bilmedikleri bir mekâna bağlılıklarını sağlayabilir o mekânda kalıcılıklarına vesile olabilir. Aidiyet hissinin topluluk olma, aile olma, akrabalık ilişkileri gibi sosyal birlikteliklerin sağlanmasında temel işlevi gördüğü kabul edilmektedir (Cohen, 1999: 12-13). Bu anlamda bireylerin kendilerini kimliklendirmelerinde de önemli bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada aidiyeti bir kimlik inşa aracı olarak belirtmek de mümkündür.

Mekân aidiyetinde inançlar ve onların sembolik yerleri de önemli unsurlardır. Bunlarla ilgili ritüeller bir mekâna bağlı olarak gerçekleşirler ve birey veya toplulukların mekânla olan duygusal bağlarını güçlendirirler (Cohen, 1999: 54; Tuan, 2005: 127-128; Connerton, 2014b: 14-45;).

Mekânı kendileme bir nevi alansal hâkimiyet olarak ifade edilebilir. Çünkü kendileme bir müdahaleyi gerektirir. Alansal hâkimiyet bireyin için de bulunduğu mekânı kendi ihtiyaç veya deneyimleri sonucu mekânı tasarlama işi olarak da belirtmek mümkündür. Alansal hâkimiyet bir mekânın sınırlarının bilgisine vakıf olmayı sağlamaktadır. Buda bir mekânda içerde ve dışarda olmayı ifade eder, bir mekânda içerde veya dışarda olmanın sınırları o mekânın fonksiyonlarına göre belirlenmektedir. Örneğin teritoryal bir alan olarak bir ulusun topraklarında olmak, yaşanılan mahalle veya aynı dili konuşanların kesintisiz bir şekilde dağılış gösterdiği bir yerde bulunmak. Alansal hâkimiyet bireylerin bir mekâna aidiyet duymasında önemli bir etkendir. Çünkü bir alana dair, bilgimiz ve ona hükmetme yetimiz oranında kedimizi o alanda güvende hissederiz.

Güven hissi bireyin yaşantısını gerçek anlamda devam ettirmesinde yani gerek duyuşsal gerekse de bilişsel gelişimleri açısından son derece önemli bir unsur olduğu bilinmektedir. Bu hissin insanın doğumuyla birlikte fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra gelişimi üzerinde sosyal ve psikolojik açıdan oldukça önemli etkileri vardır. Zira güven insanların bireyselleşme ve sosyalleşmesinde de etkilidir. Mekânsal anlamda alansal hâkimiyet mekânda güven hissini güçlendirdiği ve bu yönüyle alansal hâkimiyet aidiyet ile bağlılığın oluşmasında özel bir unsurdur da denilebilir. Bir mekâna bağlılık o mekâna dair deneyimlerle ilişkili olarak gerçekleşmektedir. Bu durum mekânı deneyimleyen birey veya toplulukların kültürlerinden bağımsız gerçekleşmez.

Aidiyet mekânsal özelliklerle bireysel özelliklerin (yaş, cinsiyet, kültür, mekânda kalış süresi vb.) algısal olarak şekillenmesi sonucunda doğmaktadır. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta bireyin mekân algısının kültürel değerleriyle ilişkili olarak şekillendiğidir. Zira her topluluk mekânsal özelliklere kendi kültürel yaşantıları sonucu edindiği anlam dizgeleri çerçevesinde karşılık verir. Ki buda kültürün algı üzerindeki etkisine işaret eder.

1.2.2. Mekân Aidiyetinin Oluşumunda Belirleyici Bir Unsur Olarak Kültür

İnsan mekân etkileşiminde birey veya topluluklar mekânı önceden edindiği kendinde mevcut olan bilişsel çerçeveler yoluyla dönüştürürler. Dönüşüme direnen mekânsal unsurlara ise kendini uyarlar. Bu karşılıklı etkileşimle birlikte kendi yaratısı olan mekânla özdeşim kurarak, aidiyet duygusu geliştirirler. Mekân aidiyeti mekânı deneyimleyerek yaşama yolluyla edinilir. İnsanın 'hayatı' içinde yaşadığı kültür tarafından şekillenmekte ve dolayısıyla topluluk veya bireylerin aidiyet hislerini kültürel çerçeveleri belirlemektedir de denilebilir. Zira bireyler gerek doğduğu mekâna gerek göç etikleri mekâna kültürleri yoluyla adapte olmaktadırlar. Burada belirtilmesi gereken diğer bir unsurda kültürel belleğin aidiyet hissinin oluşumunda etkili olduğudur.

Kültürel bellek kolektif kimliğin temel unsurlarından biri olarak, kültürü içkin olarak ifade edebileceğimiz, toplulukların kendini ifade etme diğer bir değişle tanıtma ve aynı zamanda tanımlanma araçları olan dil, inanç, etnisite gibi unsurların var olma ve varlıklarını sürdürmelerinde temeldir. Yani kültür kolektif bilincin ürünü ve oluşumunu sağlayan bir unsurdur. Daha doğrusu bir topluluğun kendini kültür üzerinden tanımlamasıdır. Bütün bu unsurların kimlik olarak ifadeleri territory bir sınıra işaret eder. Bu anlamda mekân kollektif kültürel belleğin birikimsel birer karşılığı olan etnik, dil, inanç gibi kimliklerin somutlaşmış biçimlerinin yansıdığı ve karşılık bulduğu bir platform veya ayna görevi görür. Bu açıdan denilebilir ki topluluk, millet, ulus gibi ortak kültürel unsurlara gönderme yapan kültürel kollektif kimlikler yoluyla oluşan topluluk aidiyetleri bir sınıra işaret etmeleri nedeniyle mekân aidiyetine dönüşmektedirler. Bu anlamda dil, din, mahremiyet gibi topluluk olma harcı olarak nitelendirebileceğimiz kültürel unsurlar yoluyla mekân aidiyetinin şekillendiği söylenebilir. Zira literatürde de aynı topluluğun üyeleri tarafından mekâna dair ortak imgelerin oluşumunda kültürün temel bir unsur olduğuna vurgu yapılmaktadır (Lynch, 2016: 9-13).

1.2.3.Kültürel Mekân [Kültürel Coğrafi Görünüm (Landscape)]

Kültürel coğrafi görünüm toplulukların yerleştikleri mekânda kendi kültürel özellikleri çerçevesinde doğal coğrafi görünüm üzerinde yaptıkları maddi veya manevi kültürlerinin sembolleştirilmiş unsurlarının tüm yönleriyle mekâna yansıma halidir. Bu nedenle bir topluluğun üzerinde yaşadığı yerleşme alanları, onların (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 111; Sauer, 2005: 62, 69, 76-77, 83) kültürel özellikleri hakkında bilgi

sahibi olmada önemli bir role sahiptir. Mekâna yansıyan kültürel unsurlar okunabilirlik olarak da nitelendirilmektedir (Lynch, 2015: 3). Yani o mekânda yaşayanların hayat tarzları üretim tüketim kalıpları veya sosyal yaşantıları hakkında en temel bilgileri mekânın görünümünden elde edilebilirliğinin bir göstergesidir.

Kültürel Coğrafi görünüm (landscape) bir nevi mekân kimliği olarak belirtilebilir. Öyle ki görsel boyutu, dışa vurumsal ve belli işaretler, unsurlar yönüyle aslında mekânın kendini ifade ediş biçimidir, bir nevi dilsiz sözsüz bir iletişim aracıdır da denilebilir. Buda bireylerin mekân algılarında önemli bir rol oynar, bu durumda bireyler algıları üzerinden mekânı anlamlandırıp, ona değer atfetmekte ve bu değerle ilintili olarak ona aidiyet beslemektedirler. Bu bir nevi mekânla özdeşim kurup, mekânı kendileme olarak da değerlendirilebilir. Farklı kültür grupları içinde yetişen bireylerin mekânsal ve toplumsal bir takım olay ve olguları kendi kültürel pratiklerine bağlı olarak yorumlamaları ve bu olaylarla olgulara yaklaşımları farklılık gösterdiği gibi mekânı algılayış biçimleri de farklılık gösterecektir. Çünkü bireyler doğaları gereği sonradan karşılaştığı her unsur veya bilgiyi önceki yaşantılarında öğrendikleri arasında karşılaştırma yoluyla bir bağ kurarak onu anlayıp anlamlandırma yoluna gider. Bilişsel psikolojide de vurgulandığı gibi şayet karşılaştığı yeni unsur ve durum tamamen farklılık arz ediyorsa bilişsel olarak karşılaştığı bu yeni unsur veya durum için bir takım yeni kalıp veya çerçeveler geliştirerek onu zihnine kodlar. Yani sonradan öğrenilen hiçbir şey önceki öğrenmelerinden ve sosyal yaşantılarından bağımsız gerçekleşmez. Bireyin yeni karşılaştığı durum kişiseldir. Fakat onu anlamlandırıp kodlaması değer atfetmesi içinde yetiştiği kültürle ilişkilidir. Bu anlamda kültürel mekân görünümü bir yönüyle kolektif ve etkileşimsel yaşamın bir ürünüyken diğer taraftan bireysel deneyimlerin bir ürünü olarakta belirtilebilir. Birey kültürel yaşantıları çerçevesinde yaşadığı mekâna bağlılık ve aidiyet hissi duyması mekânı yaşantıları yoluyla deneyimlemesiyle ilişkilidir. Fakat burada belirtilmesi gereken temel hususlardan bir tanesi mekâna bağlılıkla mekâna aidiyet veya mekânı kendi kimliğinin bir parçası olarak görmenin aynı olmadığıdır. Örneğin ekonomik, sosyal, yaşama süresi, zorunluluk vb. birçok nedenden insan bir mekâna bağlı olabilir fakat bu mekânı kendi kimliğinin bir parçası olarak görüp aidiyet duymayabilir. Mekânsal bağlılık bir yerde yaşamayı gerektirebilir veya sağlayabilir, fakat her zaman aidiyetin varlığına işaret etmez. Mekân aidiyeti, bir mekâna bağlılığı sağlayabilir de sağlamaya bilirde ama bağlılığı sağlamaması aidiyetin olmadığı anlamına gelmez. Bireylerin mekâna aidiyetlerinin toplumdaki ifadelerini sıla ve gurbet kavramları ve mekân

üzerinden kendilerini ifade etmeleri gibi birçok varyasyonlarının olduğunu söylemek de mümkündür.

1.2.4. Mekân Üretiminde ve Dönüşümünde Özne Olarak Kültür

İnsan mekân etkileşiminde var olan karşılıklılık durumunun bir ürünü olarak kültür, mekânı hem etkiler hem de mekândan etkilenir. Bu anlamda karşılıklı olarak birbirilerini şekillendirirler. Kültür daha öncede vurgulandığı gibi insanın maddi manevi bütün yaratılarını kapsayan bir unsurdur. Bu bağlamda insan üretim-tüketim (teknik, teknolojik, ticari, turistik vb. faaliyetleri), kalıplarına bağlı olarak mekâna yaptığı her müdahaleyle, onu değiştirerek dönüştürür. Bu dönüşümle birlikte yeniden üretir. Hiç şüphe yok ki bu üretim yoktan var etmeden ziyade, var olanı dönüştürerek, mülk edinme veya kullanıma bağlı olarak mübadeleye konu edilebilecek bir meta ve insanın kendi kültürel dizgesi çerçevesinde yeniden tasarlayıp diyazn ederek kimlik kazandırması yönleriyle mekân bir ürün olarakta yorumlanabilir. Mekân insanın gerek bilişsel gerek fiziksel anlamda yaşantılarında var olan tüm unsurları deneyimlediği bir platform olarak onun yaşantılarından bağımsız düşünülemez. İşte bu anlamda mekânı dönüştürücü ve üretici fail bir unsur olan kültürün özne olarak yorumlanması yanlış olmasa gerektir. Öyle ki literatürde kültür ve mekân birlikteliğine dair bu yönde bir eğilim mevcuttur (Haldun, 1990: 67; Arı, 2003: 77-78; Tümertekin, 2010: 32; Weber, 2012: 19; Lefebvre, 2014: 22-23; Urry, 2015:28).

Mekân insanın gerek bilişsel gerek fiziksel anlamda yaşantılarında var olan tüm unsurların deneyimlediği bir platform olarak onun yaşantılarından bağımsız düşünülemez. Günümüzde insan mekân etkileşiminde bireyin mekânı üretimi ve dönüşümü yönüyle değil ayrıca kullandığı, deneyimlemelerine bağlı olarak üzerinde hâkimiyet kurduğu, mahrem bir alan olarak tüketiminden de söz edilmektedir (Lefebvre, 2014; Urry, 20015). Bu yönüyle gerek aidiyet gerekse de adaptasyonda önemli bir unsur olan hâkimiyet ve mahremiyet algısı gibi kültürel olarak şekillenen unsurlar üzerinden mekânın dönüşümü, üretilmesi ve tüketimi gibi durumsal özelliklerinin belirlenmesi yönüyle kültürün etkin olduğu söylenebilir.

1.3.KİMLİK KAVRAMI

Kimlik herhangi bir bağlamla (kültür, din, dil, cinsiyet, milliyet, etnisite, mekân vb.) ilintili olarak bireyin ve toplulukların kendini ifade ediş biçimidir. Bu tanımlama kişisel olduğu kadar, sosyal bir bağlamada sahiptir. Kimliğin insanın var olmasıyla birlikte gerek bilişsel gerekse de sosyal anlamda kendini tanımlaması,

tanınması ve aidiyetine ilişkin bir sürece işaret etmekle birlikte, bu kadar ön plana çıkması 20. yüzyılın ilk yarısıyla 21. yüzyılın ilk çeyreğinde ulus devletlerin varlığıyla olmuştur. Kimliğin bu yükselişi çoğu araştırmacıya göre ulus devletlerin devlet ve onu var eden bireylerin ortak bir kültürel kimlikle kendilerini ifade etme istekliliklerinin bir ürünüdür (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 474-477; Hobsbawm, 2014; Gellner, 2013; Bilgin, 2007; Donnan ve Wilson, 2002: 116-117). Bu anlamda etnik ve cinsel kimlikler yaşantılarla birlikte şekillenmeleri nedeniyle bunların dahi ontolojik ve özsel bir gerçeklikten yoksun oldukları ve bireyin diğer tüm kimlikleri gibi sosyal ilişkileri çerçevesinde üstlenmiş olduğu rollere bağlı olarak inşa ve hatta icat edildiği kabul gören bir gerçektir (Bilgin, 2007: 14). Böyle olmakla birlikte onların işlevsel gücünün varlığı da inkâr edilemez. İster bireysel ister kolektif olsun, kimlikler genel olarak koşullara bağlı yapay, ilişkisel, karışık, kurgusal bir sentez olarak var edilirler ve bir aidiyete işaret ederler. Bu yönüyle kimlik bireyin kendi sınırlarını belirleme aracı olarak da tanımlanabilir. İster soyut isterse de somut olsun sınırlar benzerlikleri ortaya koyduğu gibi farklılıkları da ortaya koymaktadır. Yani sınır 'biz' ve 'öteki' gibi bir birine zıt iki durumu belirleyen bir fonksiyon üstlenir. Kimliğin sınırları içkin olarak 'bize' işaret ederken uçları itibariyle de 'öteki'ye gönderme yapmaktadır. Bu çoğunlukla etnosantrik (kendi kültürel değerlerini merkeze alan) bir tutumla, 'biz' ve 'öteki'nin icadıyla ortaya çıkan bir durumdur. 'Öteki'nin icadı olarak kimlikler günümüze has bir durum olmamakla birlikte 'öteki'nin zorunluluğu 'ben' veya 'biz' için kaçınılmazdır (Cohen, 1999; Morley ve Robins, 2011: 75, Anderson, 2007: 21). Özellikle kolektif kültürel kimliklerimiz aynılığa işaret ettiği gibi farklılığa da işaret etmektedir. Bu anlamda 'bizi' anlamlı kılan ve devamlılığını sağlayan temel unsur 'öteki'nin inşasıyla mümkündür ve 'öteki' ne kadar sağlam inşa edilirse 'biz'de o oranda anlamlı ve sağlam kılınır ve 'biz'in devamlılığı garantilenmiş olur. Şüphesiz insana dair bir durum olan kimlik inşası onun varlığıyla süregelen durumsal bir olgudur. Öyle ki her ne kadar cinsel, içine doğulan aile ve mekân gibi bir takım kimliklerimiz doğumla geldiği belirtilse de kişi yaşamı boyunca yaptığı tercihlerle birlikte kendi kimliğini kendi şekillendirir ve kazanır ve bu kimlik ona özgüdür. Bu yönüyle kimliğin inşa olduğu kadar tercihe bağlı olarakta oluştuğu söylenebilir (Eriksen, 2001: 12). Sosyal bir varlık olarak insanın sosyal etkileşiminin bir ürünü olarak kimlik sadece 'ben'i değil aynı şekilde kollektif aidiyeti gösteren bir söylemsel yapıya da sahiptir (Urry, 2015: 319; Emiroğlu ve Aydın, 2003: 470). Dilsel bir retoriği gerekli kılan kimlik dil gibi ortak kültürel unsurları da gerekli kılmaktadır. Kimlikler

kolektif yönleriyle ortak bir belleği gerektirirler. Kolektif bellek, kolektif kimliğin devamlılığında önemli bir unsurdur. Bu işlevini kimliğin devamlılığını sağlayan anılar gibi unsurları mekânı ve zamanı refere ederek veya bunları mekân ve zamana atfederek sağlar. Bu yönüyle bellek her ne kadar bireye özgü zihinsel bir işlev olarak görülse de kültürel unsurları ve gerek bunlarla ilişkili gerekse de bunlardan bağımsız olarak mekânı zorunlu kıldığından kolektif kimliğinde önemli bir unsurudur. Zira bireyin geçmişe yönelik anılarının canlılığını sağlama ve geçmişini anlamlandırmalarında mensup oldukları toplulukların önemli bir rolü vardır. Topluluklar bu yolla hem kendi devamlılıklarını bireylerin ortak bellekleriyle sağlarken aynı şekilde bireylerin bu yolla anılarındaki boşlukları gidermeleri hususunda da katkı sağlar (Connerton, 2014a: 38). Burada kolektif belleğin topluluğun ihtiyaçlarına veya kimliğinin gereklerine göre şekillendiği söylenebilir (Bilgin, 2007: 240). İster bireysel olsun, ister topluluklar arası ilişkilerin bir ürünü olarak beliren kolektif (milli, etnik, inançsal vb), kimlik olsun bir 'öteki'yi zorunlu kılar ve bir aidiyete işaret eder. Kimliğin kültürel ve sosyal bir bağlamla onun birden çok aidiyetler üzerine süreçsel inşası çokluğunu kaçınılmaz kılar. Kolektif kimliklerin süreçsel olarak dönüşümü ve gelişimi topluluklar arası kültürel etkileşim ve mekânsal bir değişimle mümkündür. Bu bağlamda göç olgusu sonucu beliren süreçler hem bireysel hem de kolektif kimliğin bir sentez olarak inşası veya korunumu açısından önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı söylenebilir (Abadan, 2006: 14; Bilgin, 2007: 13-14).

Sosyal bir varlık olarak, birey içinde yaşadığı toplum tarafından kendini ifade etmesinden bağımsız olarak da tanımlanır ve bu bireyin kendini tanımlamasından ve aidiyetini vurguladığı bağlamla bire bir örtüşmeyebilir (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 470). Bu tarz bir karşılaşma çoğu kez bir kimlik bunalımına işaret etmektedir. Kimlik bunalımı sadece kişiye özgü değil, aynı zamanda topluluk ve hatta ulusa atfedilebilecek bir durumdur. Kimliğin 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan siyasi, politik ve teknik teknolojik gelişmelere bağlı olarak, gerek bireysel gerekse de topluluk olarak bir tanımlama, tanınma ve aidiyet birlikteliği olarak belirdiğini söylemek mümkündür. Kimlik gerek bireyler gerekse de toplulukların beli bir sınır çerçevesinde kendini ifade ediş biçimidir. Kimlik bilişsel olduğu kadar durumsaldır da. Yani bir yönüyle kişinin kendi tasarrufunda var olan bir duruma göndermede bulunurken diğer yönüyse karşısındakilerin ona dair geliştirmiş olduğu imgeye gönderme yapar. Birinci durumda birey etkendir. İkinci durumda ise var olan tanım ona dair olmasına rağmen ondan bağımsızdır. Ona dair yapılan bu tanımlama kişinin kendini tanımladığından

farklı bir yöne işaret etse de bu durum karşısında pasif ve edilgen olduğu söylenebilir. Hatta bazen bu durum bireyin kendine yansıtılanı içselleştirip davranışlarını o yönde şekillendirip, bunun üzerinden kendini ifade etme yoluna gidebilir (Bilgin, 2007: 72-73). Bu açıdan kimlik hem bireysel hem de toplumsal bir içermeye sahiptir. Kimliğin toplumsal yönü bireyin aidiyetlerine gönderme yapan milli, ulusal, inançsal, cinsel, gibi kollektif kimliklerine işaret eder. Kimlik toplumsal olması açısından kültüre ve mekâna bağlı olarak şekillenmektedir. Bu açıdan göç gibi mekânsal hareketlilikler yeni bağlar oluşturması açısından kimliklerimizi çeşitlendirmesi yönüyle kültürel adaptasyon ve mekân aidiyeti üzerinde belirleyici bir rol üstlenir. Göçün kimliğin yeniden tasarımı ve inşasında önemli bir unsur olarak belirdiği de söylenebilir. Öyle ki özellikle mekânsal değişim bireyin kendini 'öteki'ye karşı tanımlama veya ifade aracı olarak kimliğini ön plana çıkardığı gibi karşısındakini de kültürel unsurları üzerinden kimliklendirir. Kimliğin tasarımı bireyin çevresel deneyimlerinin etkisinin varlığıyla ilgili olduğu belirtilse bile göçün mekânsal değişim boyutu kimliğin yeniden tanımlanmasında bu yönüyle ön plana çıktığı söylenebilir. Etnik kimliğin veya herhangi bir kimliğin bekası kontrollü bir kültürel etkileşim yardımıyla gerçekleşir (Smith, 2014: 64). Aynı şekilde kimlik aidiyetin belirtilmesinde önemli bir unsurdur, bu açıdan bireyin hem kültürel adaptasyonunda hem de mekân aidiyetinde göç sonucu oluşan mekân değişimine bağlı oluşan kültürel etkileşim süreçlerinin etkisinin önemli bir etken olduğunu belirtmek mümkündür. 'Öteki'nin varlığı 'biz' olma harcı için önemlidir. Bu anlamda, göç bu etkileşimin en önemli unsurudur. Öyle ki kimlik belirleme de kullanılan sınırlar, aynı zamanda o sınırın belirlemiş olduğu alana aidiyeti de belirtir ve bu bağlamda buna uygun rolleri de şekillendirir. Bu yönüyle kimliği hem sınırın kendisi hem de bir sınır belirleme aracı olarak belirtmek mümkündür. Bu da 'öteki'yi inşa etmede asıl etmen olarak kimliğin ön plana çıkarmaktadır. Kimlik bir sürece işaret eder, buda onun geçmişe dair olan sembolik veya nesnel birçok şeyi barındırdığını gösterir ki bu durum bir kolektif belleği gerektirir (Bilgin, 2007: 89). Kolektif bellek ayrıca bireylerin bir topluluğa, aidiyetlerini de belirten bir etmendir. Bu açıdan belleğin mekân ve kültürel unsurlar üzerinden şekillendiği belirtilebilir ve mekânın belleğe kalıp görevi gördüğü söylenebilir (Connerton, 2014a: 11-15; Morley ve Robins, 2011: 107).

1.3.1. Kimliğin Bir Parçası Olarak Mekân

Kimlik , "toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü, herhangi bir nesneyi belirtmeye yarayan

özellikler bütünü" dür (TDK, 2011: 1442), şeklinde tanımlandığı gibi kimlik bir objenin diğerlerinden farkını anlatan, ima eden şeyler olarak da tanımlanmaktadır (Lynch, 2016: 8). Ayrıca kimliğin topluluk veya bireylerin yaşantılarına paralel olarak sayısız bir kategorileme işi olduğu şeklinde de ifade edilir. Kültürel kimlikler tarihsel, retorik, siyasal, ekonomik vb. birçok yönüyle toplumsal olarak tasarlanmış olmaları onların mekânsal boyutlarını da zorunlu kılar (Gellner, 2013; Bilgin, 2007: 14-37; Özmen, 2009: 195-212; Keyman, 2009: 50-59; Connerton, 2014a: 38; Hobsbawm, 2014, Smith, 2014; Morley ve Robins, 2011: 109-111). Bu nedenle kimliğin inşa ürünü olması onun zaman ve mekândan bağımsız olduğunu göstermez tam tersi kimliklerde onları inşa eden kültür gibi sıkı sıkıya mekânla ilişkilidirler. Lynch kimliğin mekânla bağlantılı olarak doğa, sosyal ilişkiler ve anlam alanlarıyla kurulan bağlantılar üzerinden inşa edildiğini belirtmektedir (Lynch,2016:28). Hatta zaman zaman mekân bir tanımlama veya tanımlanma unsuru olarak bir kimlik inşa aracı olarak da belirmektedir. Burada görüldüğü gibi kimliklendirmenin sadece bireye özgü bir durum olmadığıdır. Mekânın kimliği vardır, bu kimlik kültürel topluluklar tarafından ona yüklenilen anlam ve kültürel coğrafi görünümü çerçevesinde ona atfedilen bir kimliktir. Tıpkı bireylerin toplumsal kimlikleri gibi verilmiştir. Yani bir tanıma eylemidir. Kazandırılmışta olsa mekânın bir kimliğinin olduğu ve bunu da mekânın insan yaşamıyla birlikte devingen bir yapı kazanmasına bağlanabilir. Mekân kimliği mekânı diğer mekânlardan ayıran kültür gibi o mekâna özgü unsurların mekânda yaratmış olduğu özgünlüktür. Bu coğrafi unsurlardan(ın) ziyade(yanı sıra) mekânda yaşayan toplumların kültürel yaşantılarının mekâna kazandırdığı bir özelliktir (Taşçı, 2014: 94-95; Lynch, 2016). Bu anlamda mekân kimliği oluşumu uzun zaman süreci içinde mekânın coğrafi, kültürel unsurlarının etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan durum olarak da ifade edilebilir. Mekân görünümü etkileşimsel bir durum olarak, bir inşa unsurudur. Bu da mekân görünümünün tek başına ne kimlik, ne yapı ne de anlam olmadığı sonucuna götürür bizi (Lynch, 2016; Jensen, 2017: 26-37).

Mekân kimliğinin bir parçası olarak mekân algısını mekânın kendisinden farklı olarak ele alıp değerlendirmek zorlama olur. Öyle ki Mekân algısı bir mekânda yaşayan bireylerin o mekâna dair bilgi birikimlerini, duygularını mekânla kurmuş oldukları özdeşim duygusu sonucunda edinmiş oldukları duygu ve düşüncelerini içermektedir (Taşkın, 2014: 95). Yani bir mekânın tarihi, kültürel, ekolojik, ekonomik, siyasi, kutsiyet, sıla-gurbet gibi insan yaşamında sahip olduğu fonksiyonlarla ilişkili olarak kimliklendirildiğini göstermektedir. Örneğin mekânın ekonomik olarak bir

ticari unsur olması veya bir topluluğun kimliğiyle özdeşleştirilmesi ya/ya da onun hâkimiyet alanı olarak politize edilip böyle anılması gibi. Böylelikle 'biz' ve 'öteki'nin vurgusu mekân kimliği üzerinden mümkün hale gelir. Burada vurgulanması gereken bir diğer hususta mekân gibi kültürün de sosyal, politik, siyasi açıdan kullanılan bir unsur olduğu ve toplumlara kendilerini diğer toplumlarla farklılıklarını vurgulama argümanları sunan bir kaynak olması yönüyle bir 'öteki' inşa aracı olarak yorumlanabileceğidir (Said, 2010: 14). Bu anlamda mekân kimliğinin kültürel coğrafi görünüm olarak belirmesinin yanı sıra sıla-gurbet ikiliğinde bireylerin mekânla kurdukları özdeşim duygusu ve aidiyetle bağlantılı olarak kendilerini mekân üzerinden ifade etmeleri veya tanımlamaları yönüyle mekân kimliğin kendisi ya da bireyin aidiyetini gösteren kimliği olarak belirebilmektedir. Bu anlamda yani kimlik olarak veya kimliğin bir boyutu olarak mekânın kendi kimliğinin dışında kendisine anlam ve değer atfedilmesi yönüyle farklı bir fonksiyon kazandığı görülmektedir. Gerek mekân gerekse de kültürel inşa ürünü olarak kimlik olsun farklılığa olduğu kadar aynılığa da işaret etmektedirler, bu bağlamda kimlik olarak mekânın ön plana çıkışı bir 'biz' ve 'öteki' inşasını da belirlediği söylenebilir (Kaya, 2007: 22).

1.4. GÖÇ KAVRAMI

Göç insanın temel ihtiyaçlarını gidermek için yarattığı strateji olarak belirtilse de günümüzde bunun çok daha farklı boyutlarda cereyan eden bir olgu olduğu aşikârdır. Zira göçün sosyal, siyasi, politik ekonomik vb. birçok boyutunun olduğu inkâr edilemez. Hatta günümüzde artık göç olgusunun bu hareketliliği karşılamada yetersiz kaldığı ve insanların sürekli olarak belli bir rotada bu hareketliliklerinin sürdürmeleri nedeniyle göçün artık yer değiştirmelere bağlı olarak durağan değil birkaç merkez arasında sürekli bir hareket halinde, bir 'yaşam güzergâhı'na dönüştüğü şeklinde yorumlanmaktadır (Tekeli, 2008: 63-65).

Nüfus değişimi üzerinde doğum ve ölümlerle birlikte önemli bir değişken olan göçler, tarihsel süreç içerisinde dünya yüzeyinde sadece olduğu alanda değil etkileri nedeniyle birçok alanda ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel olaylara neden olmuştur. Bu yönüyle düşünüldüğünde, daha uzak mesafelerdeki alanlarda, gerek demografik gerekse de toplumsal boyutlar göz önün de bulundurulduğunda bunların değişimi üzerinde büyük etkilere neden olduğu söylenebilir. Göç olgusunun nedenleri ve sonuçları itibariyle çok boyutlu olması birçok bilim dalının araştırma sahasına girmesine neden olurken aynı zamanda kavramsal anlamda tanımlanmasında da çeşitlilik göstermesine neden olmuştur.

Göç kavramına dair, bilim dallarının tanımları arasında ortak yönler olmasına rağmen, göçün kendi alanlarıyla ilintili olan yönlerine odaklanarak, onu tanımlama yoluna gitmektedirler. Hatta bazen aynı bilim dalındaki bilim insanları bu olguyu tanımlarken, temel tanımına bağlı kalmak suretiyle, bazen kapsamı geniş bir tanım yaparlarken bazen dar kapsamlı bir göç tanımına gitmektedirler.

"Daha iyi, daha elverişli geçinme, yerleşme yolunu bulmak üzere bir yerden bir başka yere taşınma işi" şeklinde tanımlanan göç (İzbırak, 1992: 139), Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlükte "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca göçün süresine ve göçe katılan birey sayısına vurgu yapılarak; "Nüfusun devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketine, göç etmek denir." şeklin de tanımlanmaktadır (Doğanay, 1994: 165).

Tümertekin ise mekânı vurgulayarak "Göç bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir." şeklinde tanımlar (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 289). Görüldüğü gibi göç tanımlarının mekânlar arası bir hareketliliğe yani mekânsal bir değişime işaret etmektedir. Hatta günümüzde artık göç olgusunun bu hareketliliği karşılamada yetersiz kaldığı ve insanların sürekli olarak belli bir rotada bu hareketliliklerinin sürdürmeleri nedeniyle göçün artık yer değiştirmelere bağlı olarak durağan değil birkaç merkez arasında sürekli bir hareket halinde, bir "yaşam güzergâhı" şekline dönüştüğüne işaret edilmektedir (Tekeli, 2013: 63-65). Fakat göç neden ve sonuçları ne olursa olsun, nasıl tanımlanırsa tanımlansın insan hareketliliğine yönelik olan bu olgunun mekânla ilintili olarak irdelenmesi gerekliliğinin olduğu söylenebilir.

Göç olgusunun tanımlanması kadar sınıflandırması da çeşitlilik göstermektedir. Buna göre coğrafya da göç olgusu, hukuken sınırları belli idari birimler arasında yapılan mekânsal değişimlere göre iç ve dış göçler olarak iki ana gruba ayrılırlar. Eğer göç hareketi bir ülkenin siyasi sınırlarını aşacak şekilde gerçekleştirilirse buna dış göç ve bu hareket kıta aşırı olursa kıtalar arası, şayet aynı kıta üzerindeki ülkeler arasında olursa uluslararası göç olarak nitelendirilir.

İç göç ise, göç hareketine katılan nüfusun, bir ülkenin sınırları içerisindeki yerleşim birimleri arasında yaptıkları mekânsal değişim olarak nitelendirilebilir. Bu

mekânsal hareketlilik, ülke içerisinde ki nüfusun sayısından ziyade dağılışını etkilemektedir. İç göçler yerleşim özeliklerine göre; Kırsal yerleşmelerden kırsal yerleşmelere, kırsal yerleşmeden kent yerleşmelerine, kentsel yerleşmelerden kırsal yerleşmelere, kentsel yerleşmelerden kentsel yerleşmelere; şeklinde sınıflandırılırken aynı zamanda idari bölünüşe göre de bölgeler arası ve bölge içi; il içi ve iller arası göçler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Atasoy, 2010: 79).

Bu mekânsal değişim ister iç göç isterse dış göç şeklinde olsun, nedenlerine göre ekonomik, siyasi, sosyal, doğal etkenlere bağlı olarak gerçekleşebilirler. Değiştirilen mekânın boyutu ve değiştirilme nedenleri ne olursa olsun, bunlar aynı zamanda süresine, yapılış şekline, kat edilen mesafeye, göçe iştirak eden nüfus sayısına, önceden belirlenişine, isteğe bağlılığına, hukuki boyutuna göre de irdelenip sınıflandırılırlar. Bu çerçevede bakıldığında;

Terkedilen alanın terkediliş süresine göre yani zamana göre geçici veya daimi göçler;
Göç edilirken değiştirilen iki mekân arasındaki mesafeye göre kısa ya da uzun mesafeli göçler;
Göçün yapılış şekline göre, kademeli veya atlama (direkt-doğrudan) göçler;
Göçe katılan nüfus sayısına göre, toplu, grup, aile veya bireysel göçler;
Organizasyona göre, planlı veya plansız göçler;
Göç edenlerin cinsiyet, yaş, eğitim, etnik, dinsel vb. demografik özeliklerine göre göçler;
Akım yönlerindeki merkezlerin fonksiyonel özeliklerine göre, sanayi, maden, turizm, eğitim, tarım merkezlerine ve dinsel, idari merkezlere yönelik göçler;
İsteğe bağlılık yönünden; gönüllü veya zorunlu göçler
Hukuki bakımdan; yasal, yasadışı göçler ve mülteci göçleri;
Günümüzde küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan, beyin, insan kaçakçılığı, 21. yüzyılın modern köle göçleri şeklinde alt sınıflara ayrılarak da sınıflandırılmaktadırlar (Tümertekin ve Özgüç: 2009: 289-294; Özgüç, 2011: 27, Mutluer: 2003; Abadan, 2006; İçduygu ve Bıehl, 2012; İçduygu, 2014a: 52; Südaş, 2012: 26).

Görüldüğü gibi göç olgusunun sebep ve sonuçları itibariyle çok boyutluluğu, sınıflandırılmasını da oldukça güçleştirmektedir. Öyle görülüyor ki yeryüzünde insanoğlu var olduğu sürece, göç olgusu da varlığını sürdürecek ve insan faaliyetleri, istekleri gelişip çeşitlendikçe, göç olgusunun ve onunla ilişkili olan diğer olguların da buna paralel olarak türleri çeşitlenip farklılaşacaktır. Bu anlamda her mekânın kendine

özgü durum ve koşulları, mekânın kendine has göç olgusunu doğuracağını söylemek mümkündür.

Bu anlamda göçün mekânsal ve kültürel olgulardaki etkileri yönüyle kimlik kültürel süreç ve mekân aidiyetine etkileri de söz konusudur. Öyle ki kültürel adaptasyon ve mekânsal aidiyet, mekânın kültürel unsurlarıyla ilgilidir. Bireylerin her mekân değişimi, içine dâhil oldukları veya dışlandıkları yeni veya farklı kültürel, sosyal, ekonomik, siyasi vb. sistemlerle etkileşimlerine neden olmaktadır. Buda birey veya toplulukların sahip oldukları kimlikleri çeşitlendirdiği kadar, yeni sentez kimlikler edinmelerine de neden olmaktadır.

Coğrafyacıların itici ve çekici olarak nitelendirdikleri, insanların yaşadığı alandan göç etmesine neden olan ve akım yönünün belirlenmesinde etkili olan faktörler, insanoğlunun uygarlıklar kurup gelişmesiyle birlikte şekil değiştirmiştir.

Göçlerin nedenlerini, net olarak ortaya koymak her zaman mümkün olmamakla birlikte göç eden nüfusun demografik özellikleri ve yerleşmelerin fonksiyonel özellikleri göç nedenleri hususunda kesin olmasa da bazı ipuçlar vermesi ve genel sonuçlara varılmasında önemlidirler.

Göç olgusunun etkileri ve nedenleri özellikle 20. ve 21.yüzyılda yaşanan teknik ve teknolojik gelişmelerle birlikte erişilebilirliğin büyük bir ivme kazanması ve gerek ulusal gerekse de uluslararası çapta yaşanan siyasi krizlerle birlikte çok büyük ve farklı boyutlara taşınmıştır (Habermas, 2008: 12). Küreselleşmenin ekonomik anlamda yaptığı etkileri nedeniyle sınırları muğlaklaştırdığı hatta medya görseller ve iletişim ağlarıyla birlikte yaşanan uluslararası akışkanlığı had sahfaya taşıdığı mevzu bahis olsa da bireysel bir hak olarak nitelendirilebilecek mekân hareketliliğinin söz konusu olduğu ulus aşırı durumlarda aynı akışkanlığı göstermediği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ulus içinde yaşanan göç hareketliliğinin iskân kanunlarıyla belli bir döneme kadar kontrollü gerçekleşmesi nedeniyle bir hak olmaktan çok siyasi, politik bir unsur olarak yaklaşılan bir olgu olduğu görülmektedir. Bu anlamda göçün küreselleşmeye karşı direnç gösteren bir olgu olduğu da söylenebilir. O zaman küresel olguda siyasi ve ekonomik sistemin yaratmış olduğu kontrollü bir olgudur. Bu anlamda büyük imparatorlukların yıkım süreçleriyle ulus devlet inşa sürecinin doruk noktası olarak nitelendirebileceğimiz 20. yüzyıldaki siyasi gelişmeler önemli nüfus hareketlerine de sahne olmuştur. Özellikle Anadolu'da Osmanlı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte çevre ülkelerde kurulan ulus devletlerle birlikte yapılan gerek karşılıklı mübadele gerekse de bu devletlerin tek taraflı olarak

içerlerindeki Müslüman Türk uyruklu halkları Türkiye'ye göç ettirmeleri gibi süreçlerin yaşandığı görülmektedir (Karpat, 2003; Tekeli, 2013a; İçduygu, 2014b). Gerek mübadele göçleri gerekse de ulus devlet inşalarında 20. ve 21. yüzyıllardaki ulus devletlerin bir teritoryal strateji olarak ulus kimliğiyle aynı ulusa mensup bireylerin aynı kimliğe gönderme de bulunma gerekliliği gibi pek çok nedenle ilişkili olarak, çeşitli şekillerde nüfus hareketlerine sahne oldukları görülmektedir (Smith, 2014; İçduygu, 2014a: 50; Gellner, 2013; Hobsbawm, 2014; Habermas, 2014: 150). Türkiye'de sonrasında farklı gerekçelerle cereyan etse de temelde bu bağlamda iskân politikaları uygulandığı görülmektedir (Tekeli, 2013a; Karpat, 2003). Özellikle 21 Haziran 1934 ve 2510 Sayılı İskân Kanunu o dönemde gerçekleştirilen gerek iç gerekse de dış göçlerin şekillenmesinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. İskân kanunu ulus-devlet inşasına yönelik çıkartılması milli kimliğin oluşumu açısından yeniden yerleştirilmeleri, farklı etnik mensubiyetleri olan bazı toplulukların yer değiştirilmeleri ve dış göçle gelenlerin yerleştirilme süreçlerinin etnik kimlik çerçevesinde 1. ve 2. maddeleriyle ilişkili olarak gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda da söz konusu iskân kanunu çerçevesinde yapılan yerleştirilmeler ve yer değiştirmelerin kültürel dokunun şekillenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Zira adı geçen maddelerde etnik kimliğe bir göndermenin olduğu ve hatta sonraki süreçlerde bu şekilde açık bir ifade kullanılmamakla birlikte sınır bölgelerine, dağ köylerine, affet ve kamulaştırmaya yönelik iskân kanunlarına da bu yönüyle temel teşkil ettiği söylenebilir. Bu nedenle gerek o dönem için gerekse de sonraki iskân kanunlarına çerçeve olan bu kanunun iskân politikalarında önemli bir yeri vardır.

Yine 19. ve 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan ekonomik gelişmeler ve iş gücü ihtiyacı nedeniyle teşvik edilen göç hareketleri daha sonraki süreçlerde ise artık bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Bunda hiç şüphe yok ki üretim kalıplarının büyük bir kısmının makineleşmesi ve kültürel değerlere olan ilginin sosyal, siyasi, politik vb. pek çok nedenle ilişkili olarak tekrar gündeme gelmesi gösterilebilir.

Bütün bunlara bağlı olarak da çeşitli göç kuramları geliştirilmiştir. Bu kuramların çoğunluğu her ne kadar ekonomik gerekçelere dayalı ve dış göçlerin çözümlenmesine yönelik olarak geliştirilmiş olsalar da iç göçlerin açıklanmasında da bazı yönleriyle göz ardı edilemezler. Öyle ki göçlerin çıkış sebebi ne olursa olsun göç hareketindeki mekânsal değişimden sonra ki süreçlerin açıklanmasında ekonomik kaygıların önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı söylenebilir. Ekonomik nedenler gelinen mekândaki geçicilik ve kalıcılığı ve kültürel entegrasyonu etkilediği söylenebilir. Bu yönleriyle

mekân aidiyetini olmasa bile göç edilen mekâna bağlılıkta ekonomik faktörlerin önemli bir unsur olması nedeniyle mekâna bağlılığın oluşup oluşmamasında önemli bir rol üstlendikleri söylenebilir.

Burada göç kuramlarına ana başlıklar şeklinde yer verilecek çalışmanın bulguları arasında bunlarla ilişkilendirilme durumlarına bağlı olarak çalışma içerisinde detaylandırılarak gerekçeleriyle birlikte verilmeye çalışılacaktır. Zira çalışmanın ana konusu mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyonun boyutu ve bu iki ana eksenin varlığının gerekçelerinin tespitine yöneliktir. Genel anlamda bakıldığında literatürde ekonomik temelli göç kuramları başlıklar halinde şu şekilde özetlenebilir. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı, Neoklasik Ekonominin Mikro Kuram, Emek Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı, Dünya Sistemleri Teorisi, İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Kurumsal Kuram, Birikimli (Kümülatif) Nedensellik Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, (Abadan, 2006: 22-39; İçduygu, 2014a: 32-46).

1.4.1. Mekân Aidiyeti ve Göç

Daha öncede belirtildiği gibi göç ister tercihli ve keyfi isterse de zorunluluktan olsun, mekânsal bir harekettir. Her ne kadar günümüzde teknik ve teknolojik gelişmelerin büyük bir ivme kazanmasıyla birlikte mekânlar arası dolaşım kolay ve hızlı kılınsa da özellikle gelişmekte olan toplumlardaki bireyler için yaş, cinsiyet, okur-yazarlık durumları gibi vasıflarının yanı sıra özellikle, ekonomik ve teknolojik unsurlarla ilişkili olarak bu hareketliliğin sınırlanma boyutunun belirlendiğini söylemek mümkündür. Her ne sebepten olursa olsun göç bir gurbet ve sıla ikiliğini doğurmaktadır. Hatta göçün yaşam güzergâhları arasında bir mekik dokuma işi olarak evirildiği kısmen kabul görse de tam anlamıyla bireylerin bir mekâna aidiyetlerinin olmadığı anlamına gelmediğidir. Her ne kadar bireyin birçok mekânla sosyo-ekonomik vb. birçok açıdan bağının olması gibi bir durum söz konusu olsa da sıla olarak kabul ettikleri yer temelde değişmemektedir. Özellikle bireylerin kendilerini etnik kökenlerinden çok sıla olarak gördükleri mekân üzerinden tanıtıp kimliklendirmeleri bunu destekler niteliktedir. Ki bu durum aidiyetlerinin doğdukları yere olduğunu desteklemektedir. Bu anlamda denilebilir ki mekânlar arası bir güzergâh olarak göç bir yaşam biçimine everilse de bireylerin zihinlerinde gurbet ve sıla kavramının mevcudiyetini korumaktadır. Burada sıla tek ve değişmeyen gurbet ise bireyin sosyal, ekonomik, siyasi durumlarına bağlı olarak nicel anlamda bir artış sergilese de temelde bağlı olma durumlarına işaret etmektedir. Bu açıdan iki kavrama

iliştirilen anlam mevcudiyetini korumaktadır. Bunu sağlayan temel unsur ise aidiyettir. Adaptasyon gurbetlerimize işaret ederken, aidiyet sılamıza göndermede bulunur. Yani mekâna aidiyet veya mekâna bağlılığın göç şekliyle sıkı bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Göç yabancı bir mekâna karşı olan algımızı değil aynı zamanda daha önce yaşadığımız mekâna dair algımızı da güçlendirir. Çünkü literatürde de vurgulandığı gibi bireyler çoğu kez yeni karşılaştıkları unsurları önceki deneyimlerinden edindikleri ve geliştirdikleri algı veya şemalarla ilişkili olarak anlamlandırıp kategorize ederek bunlar üzerine inşa ederler (Tuan, 2005; Tümertekin ve Özgüç, 2009: 106-108; Özgüç ve Tümertekin, 2012: 278-279; Lynch, 2016: 13).

1.4.2. Kültürel Adaptasyon ve Göç

Kültürel süreçlerin ortaya çıkmasında en temel unsurlardan biri kültürler arası temastır. Bunun içinde mekân değişimine veya aynı mekânda farklı toplulukların bir araya gelip sosyal siyasi, ekonomik vb. herhangi bir nedenle temasa geçmesi gerekmektedir. Hiç şüphe yok ki göç olgusu bu süreçlerin doğmasında temel rol oynamaktadır, böyle olmakla beraber göçün kültürel süreçleri kesintiye uğrattığı ve yeniden oluşumlarında da etkili olduğu bir gerçektir. Diğer bir ifadeyle göç kültürel sınırların uçlarının yeniden üretimine neden olmaktadır da denilebilir. Öyle ki her hareketlilik bir kültürün farklı uzama sahip mekânlarla teması gerçekleştirdiğinden hem kültürün yeniden üretimini hem de var olan kültürün taşınmasına imkân vermektedir.

Göç olgusu, mekânlar arası bir hareketlik, sınır aşımı ve mekân değişim aracı olarak karşılaşılan yeni mekândaki her türlü sisteme entegrasyonu gerektiren bir sürecin başlamasına neden olduğu gibi mekâna entegrasyonun boyutunu da belirlemektedir. Bu anlamda ister soyut ister somut olsun, ister ulus aşırı isterse de aynı ulus içinde olsun, aşılan her sınır ekonomik, iktisadi, kültürel, siyasi gibi birçok yönden farklı bir sisteme eklemlenmeyi doğurmaktadır. Bu durumun da mekânlardaki kültürel çeşitliliği artıran yani çokkültürcülük veya etno- kültürel çeşitliliği artırdığı söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta bazen bireyler tarafından aşılan bu sınırın ulus aşırı olsa bile aynı ulus içerisinde yapılan sınır aşımlarından daha az farlılıklarla karşılaştıklarıdır. Buda kültürel süreçlerin farklı şekillerde cereyan etmesine sebep olmaktadır. Her iki durumda da şayet mekânsal özellikler çok büyük bir farklılık arz etmiyorsa, birey veya toplulukların mekâna ve mekânda var olan diğer kültürlere uyumu çok zor olmamaktadır. Bunda hiç şüphe yok ki birey veya toplulukların değişime karşı tutumlarıyla, geldikleri mekânda ki mevcut kültüre karşı

tutumları ve burada var olan kültüre uyum sağlamaya istekliliklerileyle olduğu kadar mekânda ki mevcut olan birey veya toplulukların onlara karşı tavırlarıyla da ilgilidir (Donnan ve Wilson, 2002: 29). Bu durum bireylerin psikolojik, yaş cinsiyet, eğitim vb. bir takım özelliklerinin yanı sıra toplumsal, sosyal, kültürel birçok nedenle ilişkilendirilebileceği gibi aynı zamanda göçün şekli ve yapılış amacıyla da ilişkilendirilebilir. Öyle ki ister kişisel, ister topluluk bazında irdelensin göç, bunların sosyal, kültürel, mekânsal bağlarında ve kolektif topluluk bilinçlerinde maddi ve manevi açıdan gerek olumlu gerekse de olumsuz yönde değişime sebebiyet verecektir. Bu nedenle kültürel adaptasyonda göç ve göçün şekli, amacı ve göçten duyulan memnuniyet önemli bir rol oynar.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLULUKLARIN GÖÇ ÖNCESİ DAĞILIŞLARI, YAŞAM TARZLARI, GÖÇ NEDENLERİ VE HATAY'I TERCİH ETMELERİNDEKİ SEBEPLER İLE GÖÇ SÜREÇLERİ

Yaşam tarzı bireylerin tutum ve davranışlarını, değer yargılarını, yaşadıkları mekânı, üretim-tüketim kalıpları gibi yaşantılarındaki birçok unsuru barındıran geniş kapsamlı bir ifadedir. Bireylerin yaşam biçimini şekillendiren bütün bu unsurlar, göç süreciyle birlikte yeniden şekillenmektedir. Bu anlamda kültürel çeşitlilik insanın etkileşimde olduğu fiziksel çevre ile olduğu kadar bizzat insan tarafından şekillendirilen sosyal çevrenin (ev, sinema, tiyatro, okul, hastane vb.) birlikteliğinden de doğmaktadır (Barth, 2001: 15-16; Göregenli: 2015). Öyle ki bireylerin sergilediği bir takım davranışların ortaya çıkması, içinde yaşadıkları toplumun gelenek, görenek gibi toplumsal normları çerçevesinde geliştirdikleri simgelere bağlı olarak şekillenmektedir. Simgeler aynı toplumun üyeleri tarafından ortak anlamlar yüklenilen ve toplulukların birlikte hareket etmesini sağlayan kodlardır (Cohen: 1999; Conertton: 2014a). Aslında toplulukları oluşturan bu sosyal simgelerdir. İnsanlar arası iletişimin en temel unsuru dil olmakla birlikte, insanları anlamak ve onların bir takım davranışlarını anlamlandırabilmek için onlarla aynı dili konuşmak yetmez, onların dilini bilmenin yanı sıra kendi geleneksel yaşantıları içinde anlamlandırdıkları kodların veya sembollerin anlamlarına da sahip olmak gerekir (Cohen, 1999; Geertz, 2010; Barth, 2001; Hobsbawm, 2006). Bu kodları doğru okuduğunuz sürece bir topluluğun davranışları hakkında yaptığınız yorumlar, onların gerçekliklerini daha iyi yansıtacaktır.

İşte bu nedenle bireylerin göç kararlarını ve göçten sonraki yaşam biçimlerini anlamlandırmak ve anlamak için, göçten önceki yaşantılarını mekânsal özellikleri sosyal, ekonomik vb. bir takım yönleriyle irdeleyip bilgi sahibi olmak gerekir. Zira insan tutum ve davranışlarının, içinde bulundukları mekân ve sosyal yaşantıları arasında güçlü bir bağ vardır.

2.1. GÖÇ ÖNCESİNDEKİ DAĞILIŞLARI

Dağılış coğrafyada bir unsurun 'nerede olduğu' sorusuna verilen cevaptır. Aynı zamanda o unsur veya şeyin artık neden orada olmadığı sorusunun cevabını da verir.

Diğer bir ifadeyle söz konusu unsurun sebep ve sonuçlarıyla konumunu belirlemek şeklinde de tanımlanabilir. Bu anlamda çalışmaya konu olan toplulukların dağılışlarının bilinmesi, onların kültürel adaptasyon süreçleri ile mekân aidiyetlerini mekânsal özellikler bağlamında yorumlanmasını sağlayacak sayısız argüman sunar.

Bu açıdan, çalışmaya konu olan toplulukların dağılışlarına bakıldığında bunların hem iç hem de dış göçle geldikleri tespit edilmiştir (Tablo 2).

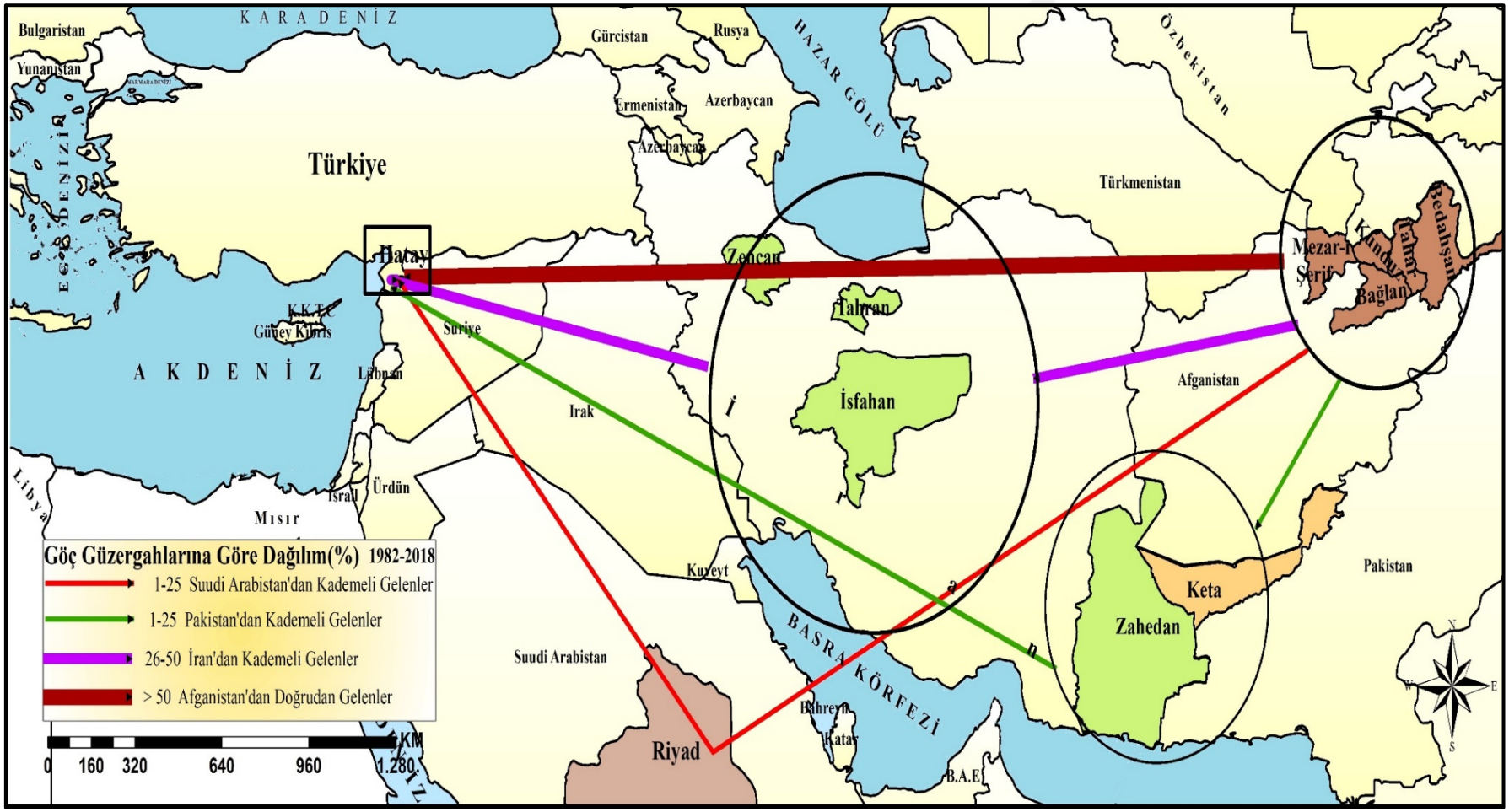
Tablo 2: Yerleşme Bazında Toplulukların Geldikleri Yıl, Günümüz ve Geldikleri Dönem İtibariyle Hane Sayıları İle Topluluk Adları

Yerleşmenin Adı	Topluluk Adı*	Geldikleri Yer	Geldikleri Yıl	Geldikleri Yıl Hane Sayısı	Günümüzdeki Hane Sayısı**
Akçaova ****	Samsunlular	Giresun	1996	229*****	18
	Samsunlular	Samsun	1991	78*****	18
Aydınlı	Aydınlılar	Göçebe	1973	161	270
Buhara	Aydınlılar	Göçebe	1996/2003/2004	375/144/300	140-150
408 Evler ****	Lazlar	Trabzon	1964	408******	434
Fatih/Kurtuluş ***	Muşlular	Ağrı	1960	2	100-150
	Muşlular	Erzurum	1966	1(8)	30
	Muşlular	Kars	1971	1(13)	30-35
	Muşlular	Muş	1950	1	100-150
	Muşlular	Van	1985	10-.15	100-160
Karadurmuşlu	Bayır/Bucaklılar	Suriye	1960-1961	71-4 /67	157
Ovakent	Afganlar	Afganistan	1982	172	800*******
Özyörük	Aydınlılar	Göçebe	1977/1995/2000/2007	88/46/47/(201/176)	190********
Tayfur Sökmen**	Samsunlular	Adıyaman	1991	15	5
	Samsunlular	Samsun	1984(87)/1990	171/60	45
	Samsunlular	Sinop	1990	160	63

Kaynak: Toplulukların geçmişteki hane sayıları ve geldikleri yıla ilişkin veriler Çevre Ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve BCA arşivlerinden alınmıştır. *Topluluk adları yerleştikleri alanlardaki, diğer topluluklar tarafından tanımlanmalarına göre yazılmıştır. **Günümüzdeki hane sayıları muhtarlıklardan ve mülakatlardan alınan veriler çerçevesinde yaklaşık olarak belirlenmiştir. *** Kurtuluş ve Fatih'e gelenlerin ilk geliş tarihleri buraya ilk olarak geldiklerini belirtenlerin geliş tarihleri baz alınarak verilmiştir. **** Bu yerleşme birimlerinde yaz ve kış dönemlerindeki nüfus farklılık göstermektedir. ***** Samsun (7) ve Giresun (14) dan iskân yerleri Hatay olduğu için iskân hakkından vazgeçen ailelerin yerine Adıyaman (17), Diyarbakır'dan (1) ve İslahiye'den (Göçebe 2 aile) iskân edilen aileler yerleştirilmiştir. ****** Geldikleri dönemlerde buraya sadece 178 aile gelmiştir. Sonrasında bunlardan bir kısmının konutlarını yine onlarla aynı yerlerden serbest göçle gelenler satın alarak yerleşmişlerdir. *******Yerleşme birimindeki veriler hane sayılarından ziyade aileler bazında verilmiştir. Buradaki aile sayıları kayıt dışı olanlarla birlikte 1370 ailedir. ********Söz konusu yerleşme birimindeki yakın tarihlerde yapılan konutların büyük çoğunluğunda iskân sahiplerinden ziyade kiracılar oturmaktadır.

Dış göçle gelen toplulukların Afganistan ve Suriye uyruklu oldukları görülmektedir. Yerleşmeler bazında yapılan saha çalışmaları sonucunda, çalışmaya konu olan toplulukların dağılışları şu şekildedir.

Ovakent (Antakya) yerleşmesine göçle gelenler, 1982 yılında Kenan Evren döneminde Afganistan'dan savaş nedeniyle vatandaşlık hakkı tanınan Özbek asıllı Afgan uyruklu vatandaşlardır (Harita 2).

Harita 2: Ovakent'e (Antakya) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

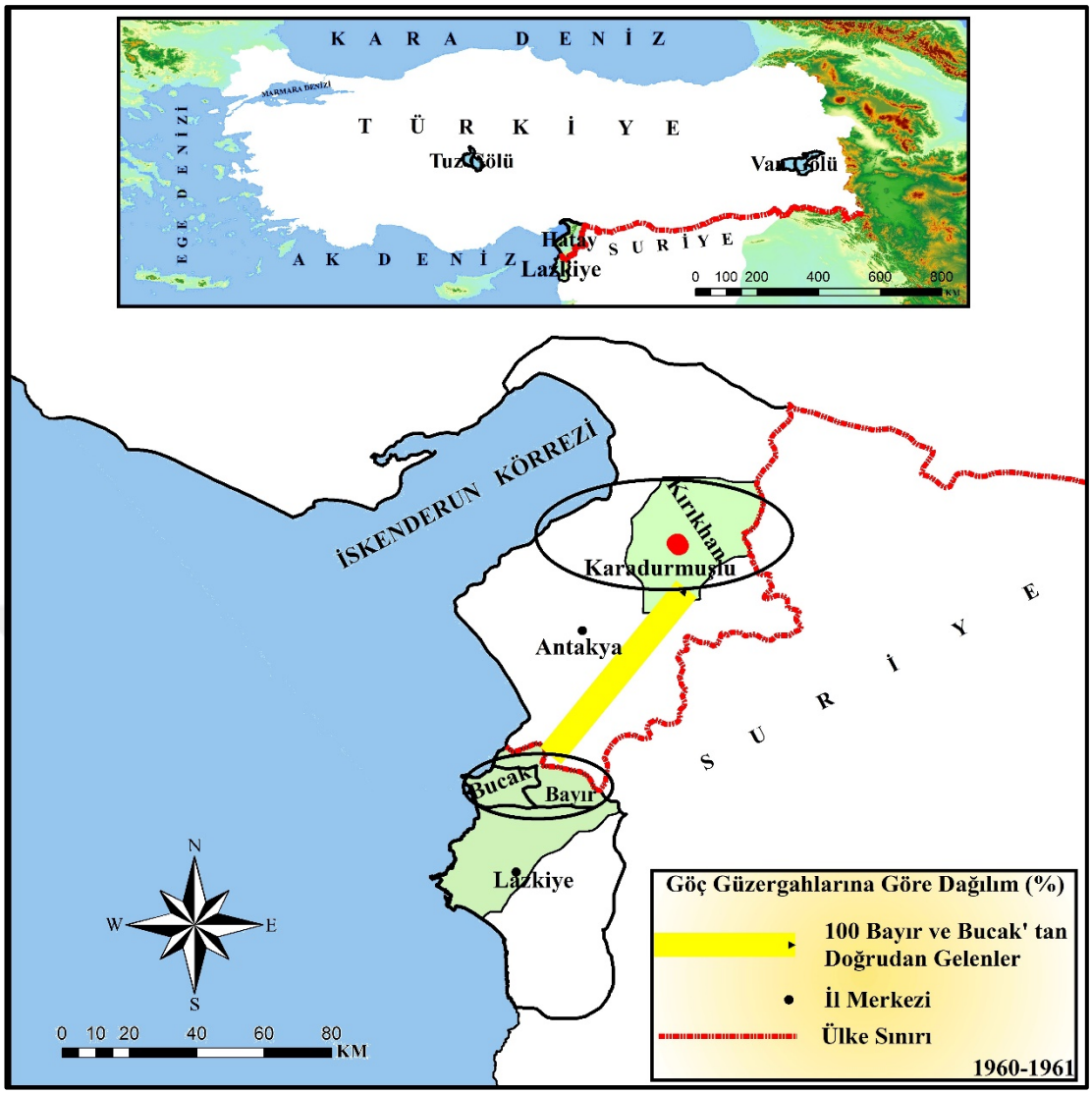
Bunlar 2510 Sayılı İskân Kanunu[4] çerçevesinde yerleştirilmişlerdir. BCA'dan[5] alınan belgeler çerçevesinde bu tarih itibariyle Diyarbakır'a geçici olarak, iskân edilen, 296'sı 18-46 yaş aralığında yetişkin olmak üzere toplamda 589 kişiden oluşan 172 ailenin Hatay'a iskân edildiği tespit edilmiştir. Burada belirtilmesi gereken husus, örnekleme dâhil olan Afganistan uyruklu bu göçmenlerin büyük bir kısmının bu ilk yerleştirme sürecinden sonraki dönemlerde Türkiye'ye doğrudan değil İran, Suudi-Arabistan, Pakistan gibi ülkelerde birkaç ayla bir kaç yıl gibi belli bir süre kaldıktan sonra kademeli olarak göç ettikleridir. Bu da geldikleri yerlerin çeşitlilik göstermesine neden olmaktadır (Harita 2).

Ayrıca, Afgan uyruklu Özbek vatandaşların özellikle son dönemlerde Türkiye'ye kaçak yollarla veya turistik amaçla geldikten sonra tekrar geri dönmedikleri görülmektedir. Bu durum buraya olan göçlerin devamlılığını sağlamakta ve yerleşme biriminin nüfusunun artmasına da neden olmaktadır. Böyle olmakla birlikte bunların Bağlan, Kunduz, Mezar-ı Şerif gibi yerleşme birimlerinin farklı köylerinden göç ettikleri ve akrabalık bağı olanlar dışında, diğerlerinin birbirilerini burada tanıdıkları tespit edilmiştir. Örnekleme dâhil olan 55 kişinin 20'den fazla farklı köy yerleşmesinden geldikleri görülmektedir.

Karadurmuşlu (Kırıkhan) mahallesinde ikamet edenler ise 1946'dan itibaren Türkiye'ye göçle gelen Suriye'nin Bayır ve Bucak nahiyeleri ve köylerinden olan vatandaşlardır (Harita 3).

[4] 14/06/1934 tarihinde kabul edilen, 2510 Sayılı İskân Kanunu'na göre, Türkiye'ye iltica eden, Türk asıllı veya Türk soyu ve kültürüne mensup kabul edilen, göçmenlerin Türkiye'ye gelişlerinden itibaren 2 yıl içinde istemeleri halinde ilgili kanununun 7. maddesinin A bendi ve yine aynı maddenin C bendine göre devlet tarafından belirlenen bir yere iskân edilirler (21.06.1934 Tarihli Resmi Gazete).

[5] BCA burada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi için kısaltma olarak kullanılmıştır.
BCA'da Hatay'daki eski tarım köy işleri arşivlerinden buraya intikal eden Afganistan göçmenlerine ait dosya tasniflendirilmediğinden burada belge numarası verilmemiştir. Söz konusu dosya arşivde araştırmacı tarafından bizzat incelenmiş olup, ilgili kısımlar fotokopi şeklinde kurumdan elden alınmıştır.

Harita 3: Karadurmuşlu' ya (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Bunlar Türkiye'ye iltica ettikten sonra 1952 yılından itibaren serbest göçmen veya iskânlı olarak yerleştirilme talepleri doğrultusunda yerleştirilmişlerdir[6]. Bu nedenle Karadurmuşlu'da hem iskân olanlar hem de serbest olarak yerleşenler bir arada kalmaktadırlar. Bunların Karadurmuşlu'ya toplu olarak iskânla veya serbest bir şekilde yerleşmeleri ise 1960-1961 yıllarına tekabül etmektedir.

Araştırma sahasındaki iç göçle gelen toplulukların dağılışına baktığımızda ise bunların Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden geldikleri bunlardan

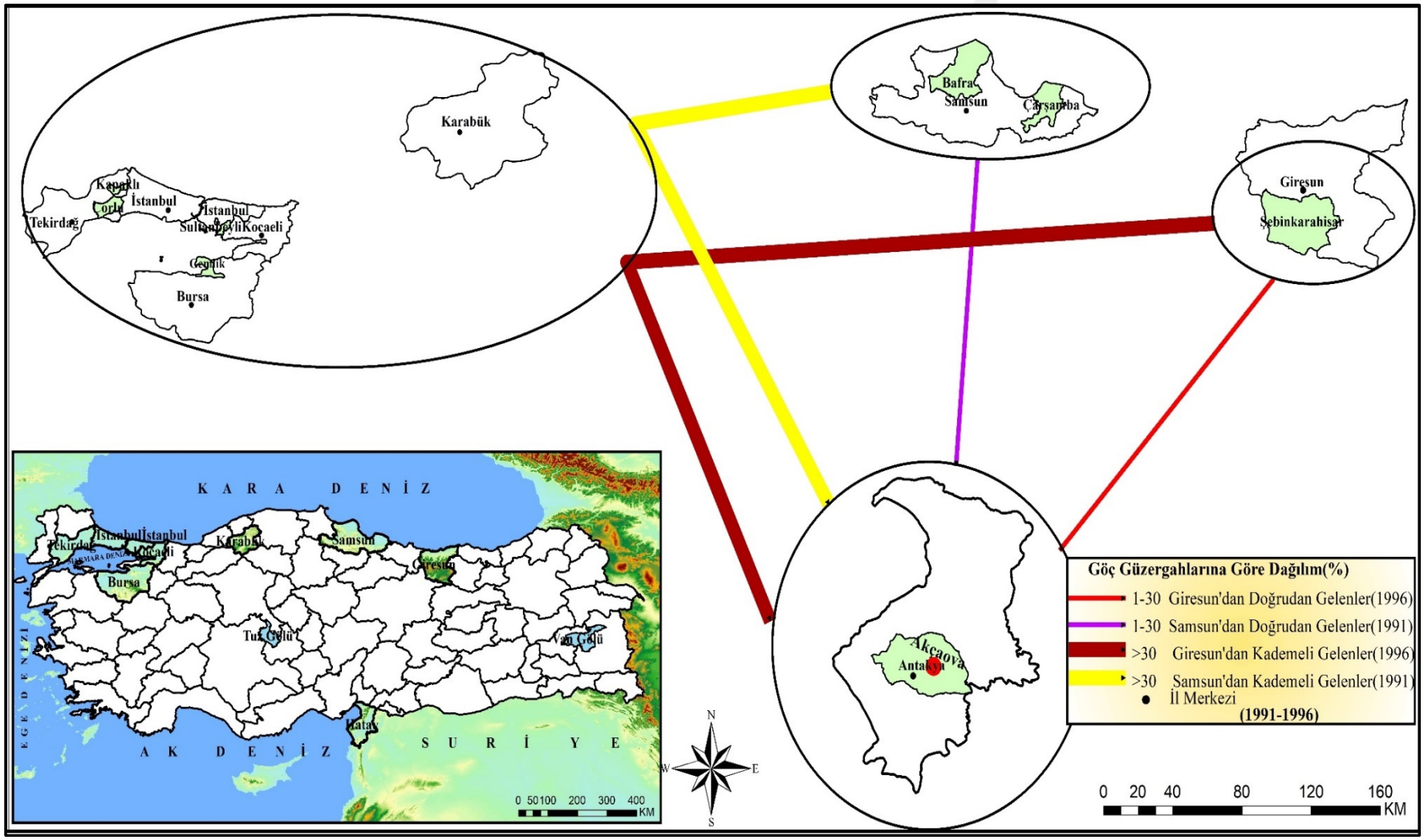
[6]2510 Sayılı İskân Kanunu'na göre Türk uyruklu vatandaşların Türkiye' de yerleşim süreçleri yasalar çerçevesinde belirlenmiştir. Burada Türkiye'ye iltica eden Türk asıllı göçmenlerin geldikleri ilk iki yıl İskân edilmek istemediğini yazılı olarak bildirmeleri halinde, ilgili İskân Kanununun 7. maddesinin (A) bendine göre devlet yardımı almadan istedikleri yere yerleşebilecekleri belirtilmektedir.

diğer bir kısmının ise göçebe olduğu görülmektedir. Yerleşmeler bazında iç göçle gelenlerin dağılışları şu şekildedir.

Akçaova'da (Antakya); Samsun ve Giresun'dan gelen topluluklar yerleştirilmiştir. Hatay Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivlerinden elde edilen veriler çerçevesinde buraya 1991 yılında 78 konut Samsun'un Bafra ilçesinin Düzköy köyünden gelenler için inşa edilmiştir. Bunlar Aşağı Kızılırmak projesi kapsamında inşa edilen Kızılkaya ve Çakmak barajları nedeniyle kamulaştırmadan dolayı iskâna tabi tutulmuşlardır. Bunlardan 15 hanenin gelmekten vazgeçmesi nedeniyle bu konutların 8 tanesi Samsun'un Çarşamba ilçesinin Tekkeköy köyünden Kuzgun Barajı nedeniyle kamulaştırmadan dolayı iskân olanlara verilmiştir. 1992-93'te de Sultansuyu ve Atatürk Barajları nedeniyle iskân edilen Adıyaman (5) ve Diyarbakırlı (1) toplamda 6 aile yerleştirilmiştir.

Aynı yerleşme birimine 1996 yılında Giresun'un Şebinkarahisar köylerinden Kılıçkaya Barajı nedeniyle kamulaştırmadan dolayı iskân edilen 229 aile için konut inşa edilmiştir. Yine bu konutlardan boş kalan 14 tanesine 1997 yılında Atatürk Barajı nedeniyle kamulaştırmadan dolayı Adıyaman'dan (12 aile) ve İslâhiye'den (Gaziantep) gelen göçebe (2 aile) aileler iskân edilmişlerdir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus Giresunlu bu ailelerin o dönemdeki teslim tutanaklarındaki dilekçelerde Şebinkarahisar'ın Yumurcaktaş köyünden olan 86 ailenin tamamının ikamet yerlerinin İstanbul Sultanbeyli olduğu görülmektedir. Buda söz konusu bu ailelerin buraya doğrudan değil kademeli olarak göç ettiklerini göstermektedir (Harita 4).

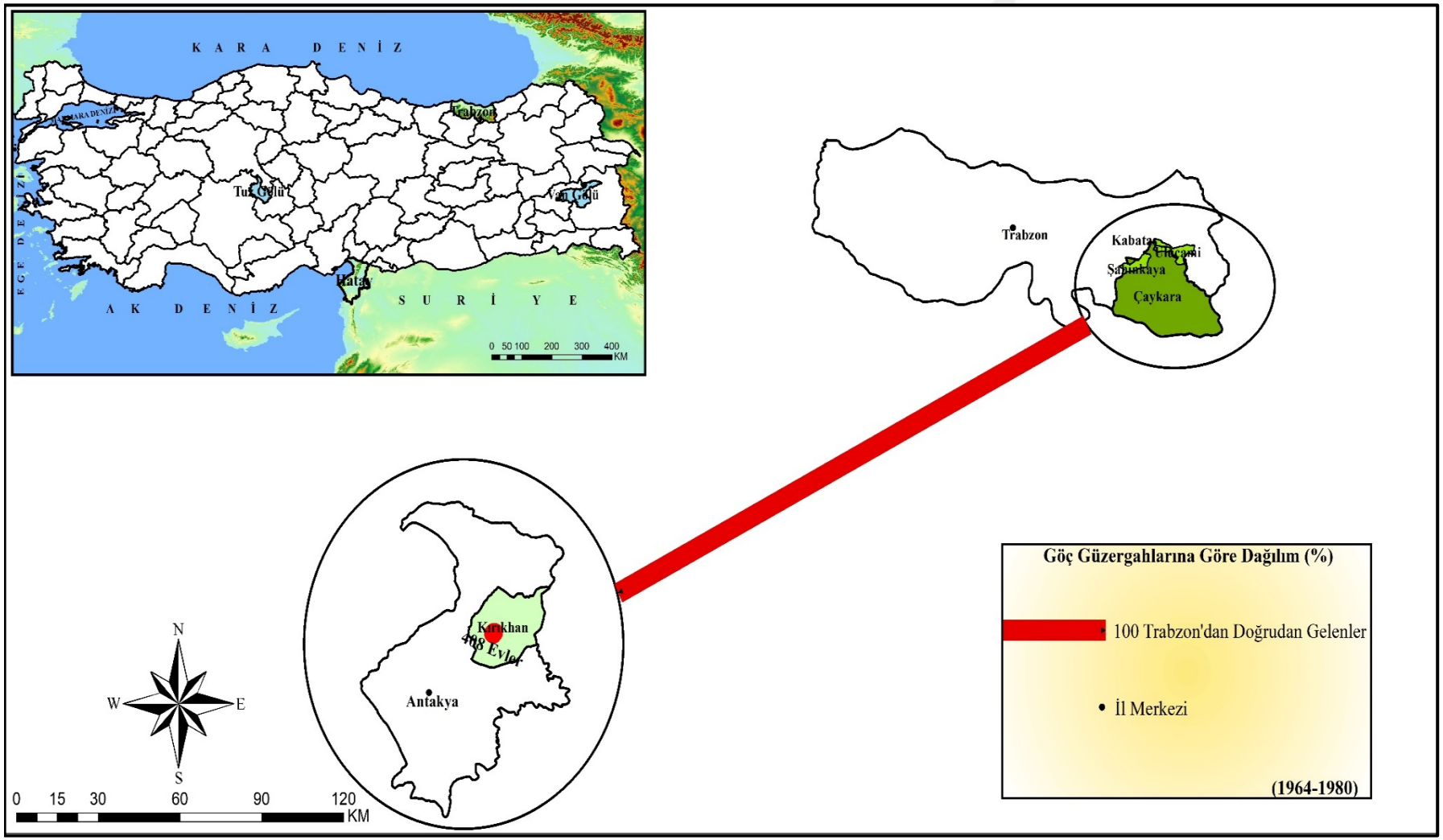
Harita 4: Akçaova'ya (Antakya) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Aynı şekilde saha çalışmaları esnasında Giresunluların büyük çoğunluğunun, Giresun dışında çalıştıkları tespit edilmiştir. Bir kısmının ise buraya gelirken ailelerini buraya hiç getirmedikleri, kendilerinin de bir ila birkaç ay arasında temliklerini aldıktan sonra tamamen gittikleri belirlenmiştir. Bu yerleşme birimindeki örneklemden alınan veriler çerçevesinde buraya göç edenlerden burada kalmaya devam edenlerin %38,46'sının bir ara kademeden sonra buraya geldikleri tespit edilmiştir.[7].

BCA'dan alınan arşiv belgelerindeki (BCA; 161, 34, s: 10) kayıtlardan, 408 Evler (Kırıkhan) mahallesinde ikamet eden toplulukların heyelan nedeniyle Trabzonun'nun Çaykara ilçesinin Kabataş (Fotinos), Şahinkaya (Şur), Ulucami (Zeno), köylerinden toplamda 408 aile olarak iskân edilenlerin ikamet ettiği tespit edilmiştir. Ancak saha çalışmalarında bunlar içerisinde çok azda olsa aileleri nedeniyle tayin veya başka şekillerde gelenler de söz konusudur (Harita 5).

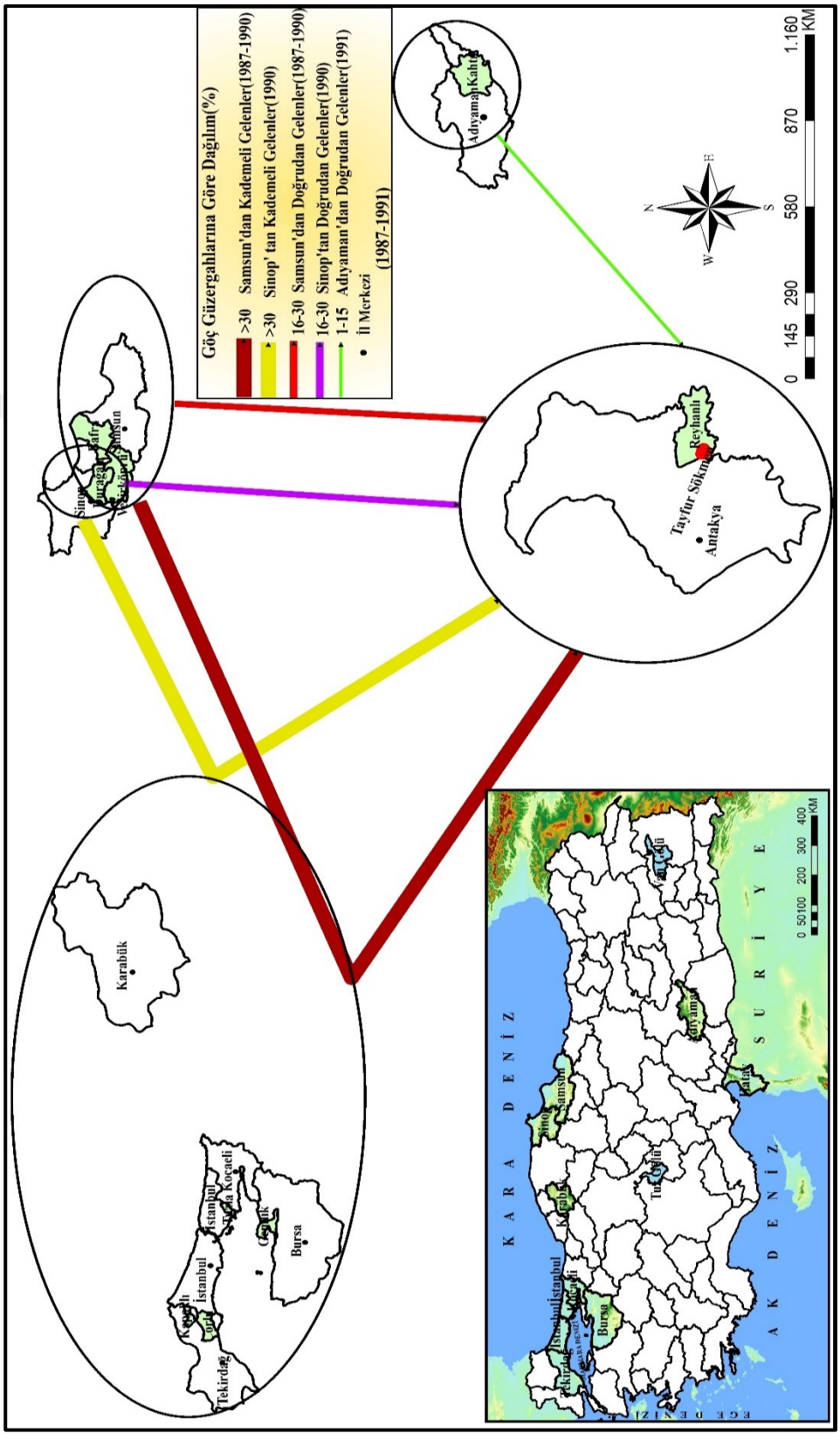
[7] Ayrıca buraya 2001-2002 yılında 197 aile iskân edilmiştir. Bu ailelerden 13'ü Samsun Çarşamba'dan olmak üzere geriye kalan 54 aile göçebelikten iskâna tabi tutulmuşlardır. Bunlardan bir kısmının Kırıkhan'daki göçebe topluluklarla akrabalık bağları olduğu ve burada iskân edildikleri fakat yapılan görüşmelerde bunların çoğunun özellikle Osmaniye ve İslahiye'den gelme oldukları ve tekrar buralara döndükleri belirlenmiştir. Geriye kalanlarında bu doğrultu da hareket ettikleri fakat yerleşme biriminin etrafında hastane ve otel uydu kent gibi yeni yapıların kurulmasıyla beraber arazilerinin değerlenmesi veya yerleşmenin cazip bir hal alması halinde ikinci bir alternatif olarak konutlarını ellerinde tutuklarını belirtmişlerdir.

Geriye kalan konutlara ise Hatay'ın Yayladağı ilçesinin bir sınır köyü olan Topraktutan' dan (Beysun) 6829[7] sayılı kaçakçılığın önlenmesine yönelik yasa çerçevesinde iskân edilen vatandaşlar yerleştirilmiştir. Bu yasa çerçevesinde kaçakçı köylerinin yerlerinin değiştirilmesi konusunda hükümet yetki vermektedir. Çalışma sahamızda bunlara örnek teşkil edecek birkaç iskânın söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Ancak bunların gerek il içinden olmaları gerekse de kapsam ve konu açısından çalışmamızla bir bütünlük arz etmemesi nedeniyle örnekleme dâhil edilmemişlerdir. Ki yerleşmeler bu yönleriyle farklı bir çalışmaya konu olabilecek içeriğe sahiptir. Burada bu yasayla ilgili belirtilmesi gereken diğer önemli bir hususta bu kanunun nüfusun yer değiştirmesine yönelik çıkarılan diğer kanunlara esas teşkil ettiğidir.

Harita 5: 408 Evler'e (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Aynı şekilde Tayfur Sökmen (Reyhanlı) yerleşmesinde Sinop, Samsun ve Adıyaman'dan Derbent, Altınkaya ve Atatürk barajlarından dolayı Kamulaştırma nedeniyle iskân edilen aileler yerleştirilmiştir (Harita 6).

Harita 6: Tayfur Sökmen'e (Reyhanlı) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Buraya iskânla gelenler 1987 ve 1990 yıllarında iki farklı dönemde yerleştirilmişlerdir. İlk dönemde Samsun'un Vezirköprü ve Bafra ilçelerinin köylerinden 171 aile yerleştirilmiştir. 1990'da ise yine Samsun'un Bafra ve Vezirköprü ilçelerinden 60 aile, Sinop'un Durağan ilçesinin köylerinden 160 aile ve bunlardan 6 ay sonra Adıyaman'ın Kahta ilçesinin köylerinden 17 aile olmak üzere toplamda 235 aile yerleştirilmiştir. Şuanda bunlardan yaklaşık olarak 113 ailenin kaldığı tespit edilmiştir. Bunların özellikle Tekirdağ (Çorlu, Kapaklı) ve Bursa'da daha önce çalıştıkları görülmektedir. Tayfur Sökmen'den olan göçlerin çoğunluğu yine bu iki merkeze doğrudur.

Burada görüldüğü gibi Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların çoğunun bu süreçten önce iş nedeniyle mevsimlik veya daimi olarak Marmara Bölgesi'ndeki İstanbul, Tekirdağ, Karabük gibi şehirlerde çalıştıkları veya iş kurdukları tespit edilmiştir. Bu da buraya gelenlerin büyük bir kısmının doğrudan göç etmedikleri bir ara kademeden sonra buraya yöneldiklerini göstermektedir. Karadeniz bölgesindeki ekonomik nedenli göçlerin yoğun olarak 1950-55 dönemlerinde başladığı bilinmektedir. Bu da buralardaki göçlerin bu dönemle paralellik oluşturduğunu gösterir. Daha sonraki süreçte kamulaştırmaya bağlı olarak oluşan iskân sürecinde dönemsel olan bu göçlerin, göç eden bireylerin yanlarına ailelerini de alması nedeniyle bu göçlerin bir kısmının daimi göçe dönüştüğü görülmektedir. Bu ara kademe adaptasyon süreçlerini ve mekân aidiyetlerini de büyük oranda etkilemiştir. Öyle ki özellikle Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen (Reyhanlı) yerleşmelerinden göç edenlerin kendi memleketlerinden ziyade daha önce iş nedenli gittikleri yerleşmelere doğru olduğu tespit edilmiştir. Örneğin bu göç sürecinde bir ara kademeden sonra gelen özellikle Akçaova ve Tayfur Sökmen' deki Sinop, Samsun ve Giresunlular arasında bir bağın oluşmaması ve burayı bir yatırım aracı olarak görmeleri bu ara kademelerin bir alternatif olarak belirmesindendir. Ayrıca diğer toplulukların onları dışlamaları halinde onlara karşı direnç göstermemeleri ve geriye kalanların da ellerindekini uygun bir fiyat bulmaları halinde satmaya meyilli olmaları da buna bağlanabilir. Burada asıl memleketleri dışında farklı sahalara yönelmelerinin altında yatan unsurun sadece geçim derdi değil daha yüksek kazanç elde etmek olarak verilebilir. Bu da hiçbir yere ait hissetmeme veya aidiyet hislerinin çeşitlenmesine sebebiyet vermektedir.

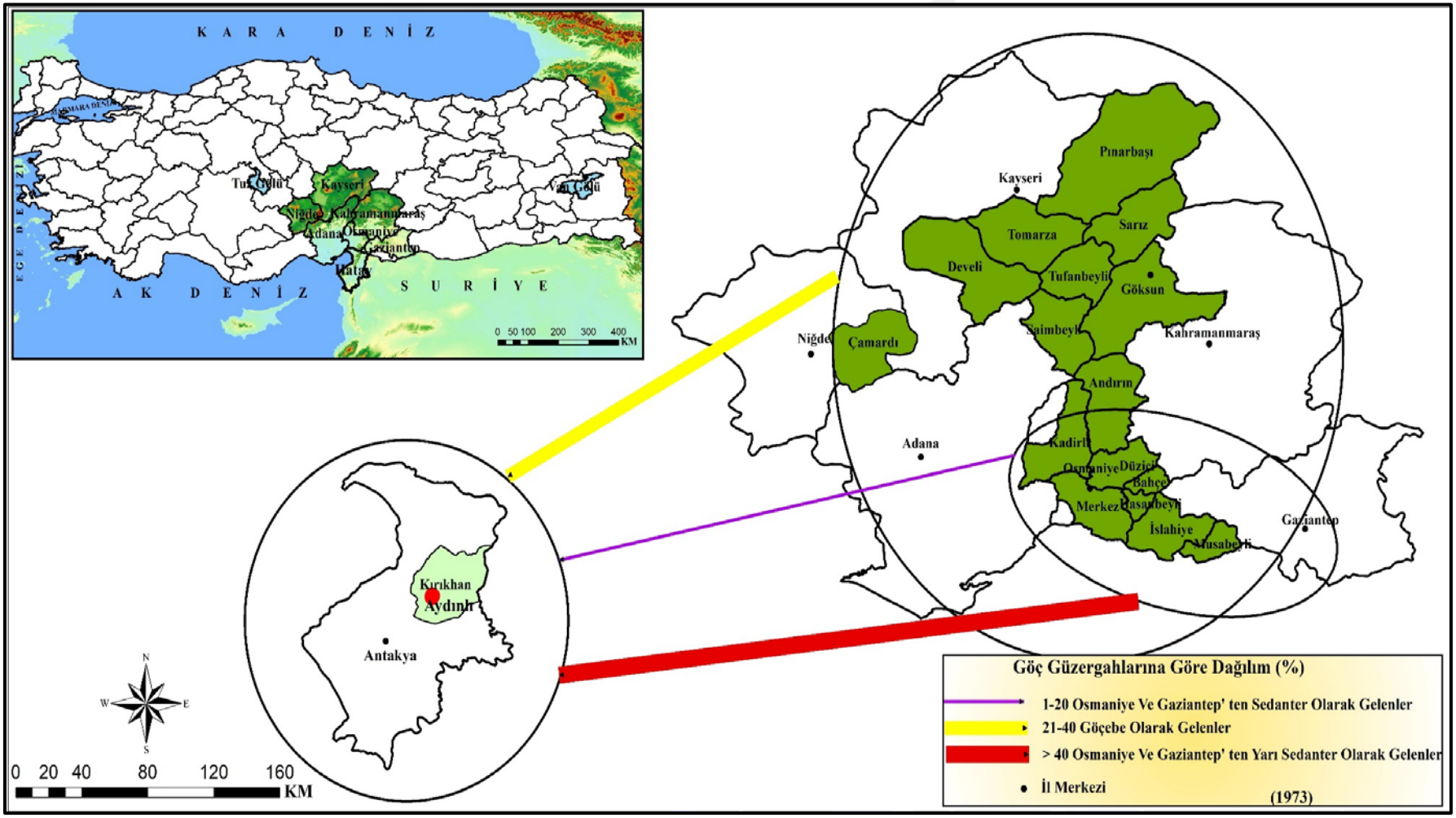
Tez kapsamında araştırmaya konu teşkil eden, toplulukların büyük çoğunluğu iskânla gelmiş olmakla birlikte, bunların iskânlarındaki nedenler farklılık

göstermektedir. Bu toplulukların bir kısmı heyelan ve kamulaştırma nedenli iskân edilmişlerken, Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara (Hassa) yerleşmelerindeki topluluklar göçebelikten dolayı iskâna tabii tutulmuşlardır. Söz konusu yerleşmelerdeki toplulukların dağılışlarına baktığımızda ise bunların çeşitlilik arz ettikleri görülmektedir. Bu durum göçebe iskânına yönelik iskân kanunlarında yaşanan değişimler ve uygulamalardan kaynaklanmaktadır.

Aydınlı[8] mahallesine ilk göçebe iskânının 1973 yılında gerçekleştirildiği ve bunların 161 aile olduğu tespit edilmiştir. Örneklem verilerine göre bunların bir kısmının yerleştikleri döneme kadar göçebe olarak yaşamlarını sürdürdükleri, hatta bunların küçük bir kesiminin yerleşik hayata geçtikten sonrada hayvancılığa bağlı yaylacılık faaliyetlerini devam ettirdikleri tespit edilmiştir.

Aydınlı (Kırıkhan) mahallesindeki göçebe toplulukların dağılışlarına baktığımızda bunların iskân yılı itibariyle sadece %36'sının Hatay ve Kayseri arasındaki güzergâhlarda göçebe olarak, yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken husus geriye kalanların bazı istisnalar dışında %50'den fazlasının göçebe yaşam tarzından çok yarı yerleşik bir yaşam sürdürdükleri İslâhiye ve Osmaniye'de daimi kışlaklarının bulunduğu tespit edilmiştir (Harita 7).

[8] Eski adı Acemli olan, söz konusu toplulukların Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivlerinde bulunan temlik cetvellerinde Alakoyun olarak geçen bu mahallede daha öncesinden Hatay'ın (Comba, Kazkeli vd. Kısmen de Suriye'den iskân edilen Bayır-Bucaklılarında iskânlarının söz konusu olduğu tespit edilmiştir.) birkaç farklı köyünden iskân edilenlerin varlığı söz konusudur. Sonraki süreçlerde günümüzdeki Aydınlı ve Çankaya mahalleleri bu mahalleden ayrılmıştır. Bu yerleşme biriminde eskiden oturan topluluklar günümüzde hâlâ 'Acemli'ler olarak tanımlanmaktadırlar.

Harita 8: Aydınlı'ya (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

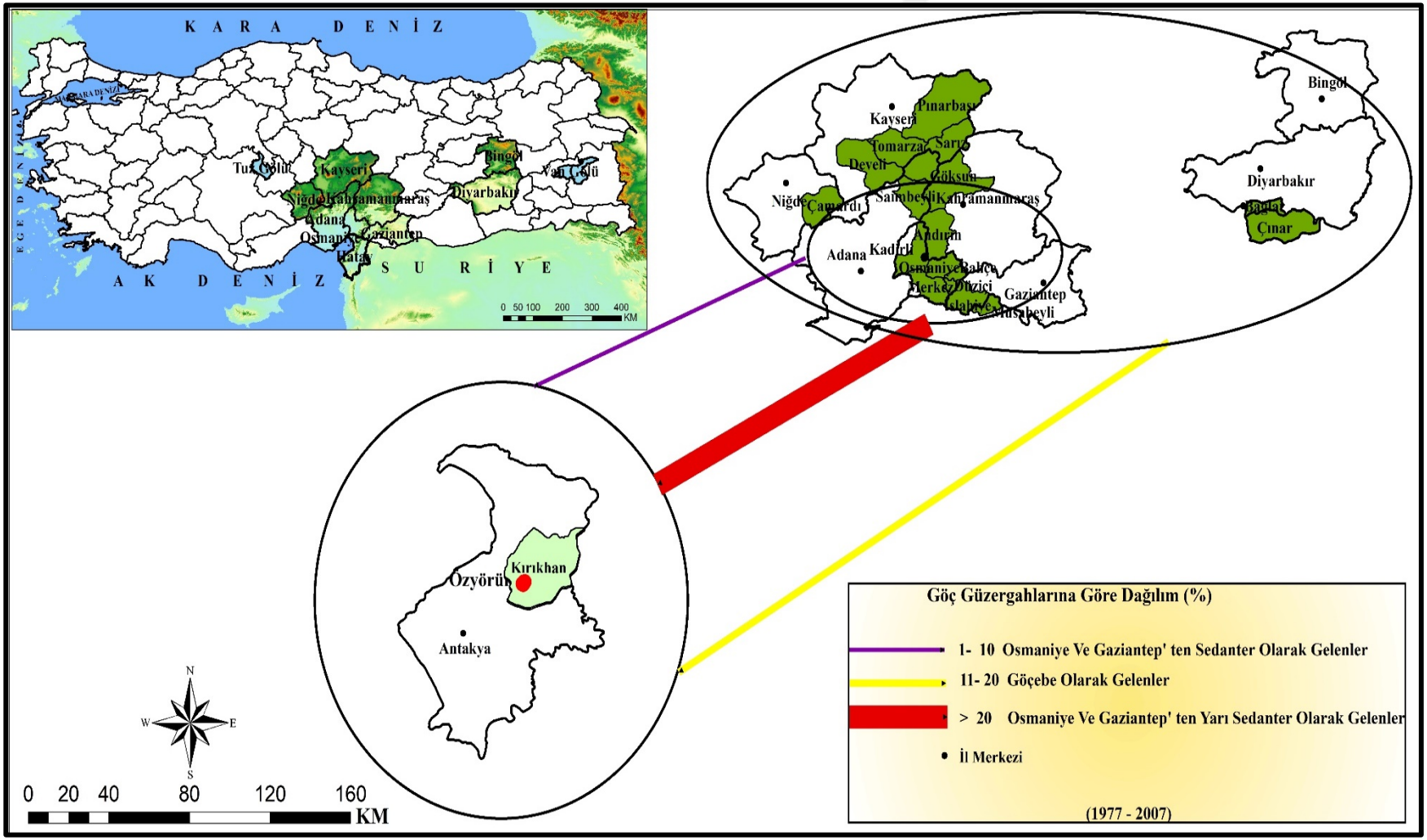
Hem yapılan görüşmeler hem de Hatay Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivlerinden elde edilen veriler çerçevesinde bu grupların önceden yaşadıkları veya yaylayıp kışladıkları güzergâhlar şu şekildedir.

Kayseri (Andırın, Pınarbaşı, Sarız), Kahramanmaraş (Göksun, Elbistan, Se) Adana (Saimbeyli) güzergâhlarını yaylak olarak kullanmaktadırlar, buralarda yer bulup bulmamaya bağlı olarak bu güzergâhlar yıldan yıla değişim göstermektedir.

Kışlak olarak ise, İslahiye çevresi, Hatay'ın Hassa, Kırıkhan ve Erzin ilçeleri çevresi, Osmaniye [Haruniye (Düziçi), Kadirli, Toprakkale, Hasanbeyli] ve Kahramanmaraş arasında değişmektedir. Kahramanmaraş ve Osmaniye bahar dönemlerinde kışlak ve yaylakları arasında bir ara kademe olarak kullanılmaktadır.

Yine Kırıkhan'ın Özyörük mahallesinde iskân edilenlerin ise 1977'de, (88 aile Aydınlı mahallesindekilerin çocukları ve akrabaları),1988'de Karataş (98 aile), 1995 (46), 2000 (47) toplamda 93 aile [(Maraş ve çevresinden gelenler)], 2007 [201 aile (Osmaniye ve çevresinden gelenler), 176 aile (Aydınlı mahallesindekilerin çocukları ve akrabaları)] yıllarında belli aralıklarla toplamda 567 aile iskânla buraya yerleştirilmişlerdir. Bunların bir kısmı 2017 yılına kadar davalık oldukları için gayri resmi oturulan bir kısmı dışında boş bulunmaktaydılar. Buraya iskân edilenlerin geldikleri yerlerin dağılışına baktığımızda ise bunların kışlak ve yaylak alanları şu şekildedir.

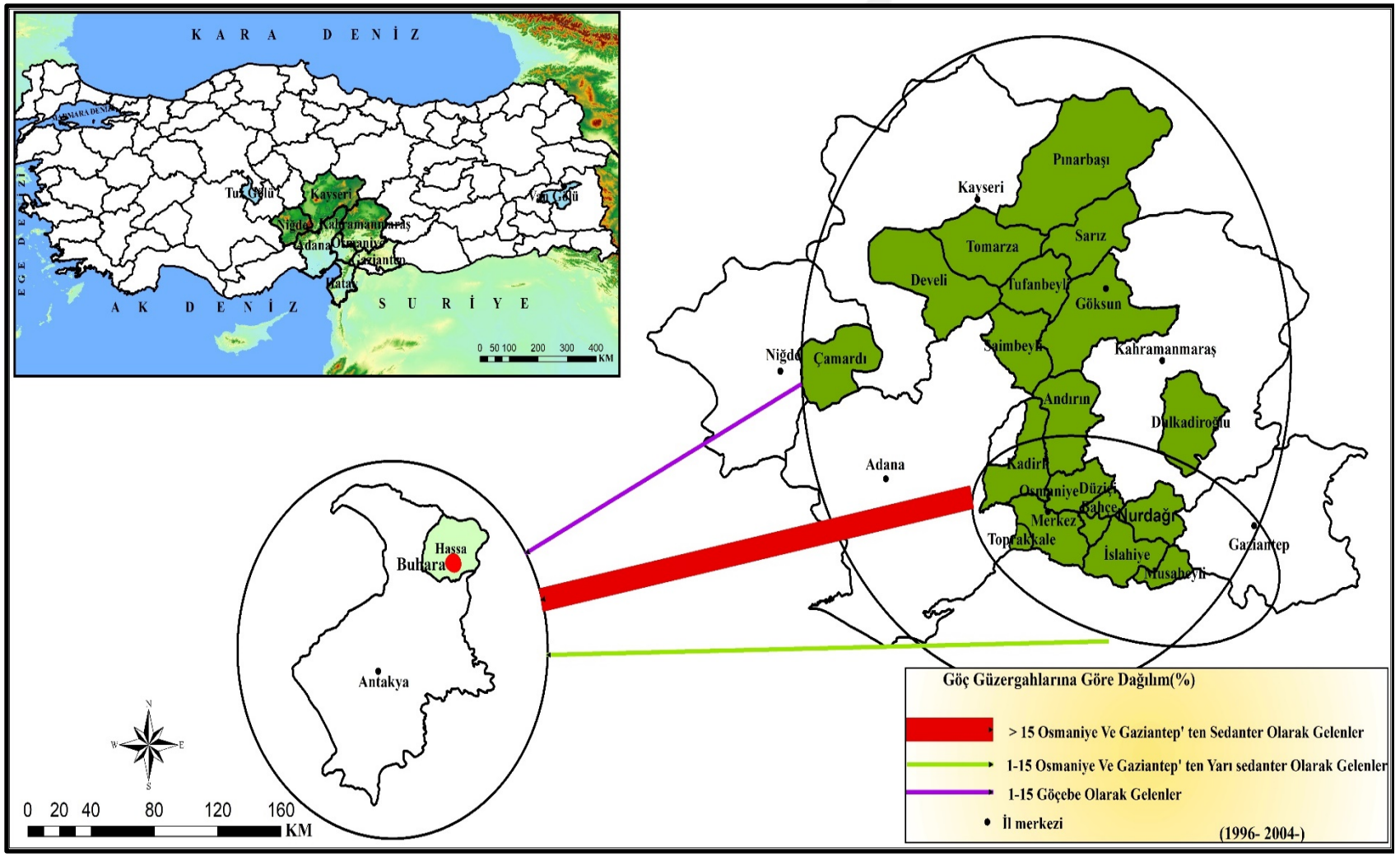
Kayseri (Pınarbaşı, Andırın, Tokmaklı, Tomarza, Kocakar, Hanköyü yaylaları), Adana'yı (Tufanbeyli) yaylak alanları olarak, Hatay (Kırıkhan Mazmanlı-Aktepe), Maraş (Göksun), Osmaniye (Haruniye), Gaziantep (İslâhiye çevresi)'i ise kışlak alanları olarak belirtmişlerdir. Özyörük'ten alınan örneklemin %15'i bu belirtilen güzergâhlara ek olarak Bingöl ve Diyarbakır'daki (Karacadağ) yaylalarını da belirtmişlerdi. (Harita 8).

Harita 9: Özyörük'e(Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Genel olarak Özyörük Mahallesi'ndeki (Kırıkhan) bazı istisnalar dışında gerek göçebe gerekse de yarı sedanter veya sedanter toplulukların dağılışlarının Aydınlı Mahallesi' ndeki topluluklarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bunda en temel unsur bunların Aydınlı Mahallesi'ndeki topluluklarla kan bağlarının olmasındandır. Özellikle 46-47-88 konutlara iskân edilenlerin çoğunluğunun Aydınlı (Kırıkhan) Mahallesi'ne iskân edilen ailelerin çocukları olmasıyla ilişkilidir. Örneklemden alınan veriler çerçevesinde bunlardan %31'i 1973'te babalarının yerleştiğini belirtmişlerdir. Aslında bunların büyük çoğunluğunun bu tarih itibariyle yerleşik hayata geçtikleri görülmektedir. Fakat hem 14/6/1934 tarihinde kabul edilen, 2510 Sayılı İskân Kanununun 16. Maddesinin E bendi hem de 26/09/2006 yılında kabul edilen 5543 Sayılı Kanununun 17. Maddesi gereğince evli çocukların iskânları ebeveynlerinden ayrı olarak yapılmaktadır. Bunlar geniş aile yapısına sahip olmalarından dolayı o dönem itibariyle kendileriyle iskân edilmeyen aile bireylerinin de onlarla birlikte yerleştikleri görülmektedir. Ancak aileleriyle birlikte yaşıyor olmaları nedeniyle yerleşik hayata geçen söz konusu bireylerin bu durumu, tekrar iskân talebinde bulunmalarının önünde bir engel oluşturmamaktadır. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta sayıları çok olmamakla birlikte bu yerleşmelerdekilerin bir kısmının, hayvancılığa bağlı yaylacılık faaliyetlerini sürdürdükleri ve bunların Kayseri çevresindeki yaylaları tercih ettikleridir.

Göçebe iskânının yapıldığı diğer bir yerleşme ise Hatay'ın Hassa ilçesine bağlı Buhara Mahallesi'dir. Burası bir göçebe iskânı olmakla birlikte burada yaşayan toplulukların iskân sürecinden çok önce Osmaniye ve İslâhiye'de yerleştikleri görülmektedir. Örneklemden alınan verilerden bunların %44,44'ü göçebelik yapmadıkları eskiden ailelerinin bunu yaptığını belirtmişlerdir. Örneklemin sadece %22,22'sinin yerleştikleri dönem itibariyle tam anlamıyla olmasa da göçebe oldukları görülmektedir. Ki bunlarında Aydınlı Mahallesi'nden geldikleri ve buradakilerle akrabalıkları olduğu tespit edilmiştir. Bunlarda yerleştikten sonra yaylacılığı, 3-4 yıl sonra ise hayvancılığı tamamen bıraktığını belirtmişlerdir. Buna gerekçe olarak da yerleşim biriminde meranın olmamasını göstermişlerdir. Ki bu %22,22'lik bölümünün %11,11'i ise 1974 yılında İslâhiye'ye yerleşip yarı yerleşik bir yaşam sürdürdüğünü buraya yerleştikten 2-3 yıl sonra ise yerleşmede mera sorunu olduğu için tamamen hayvancılık faaliyetlerini bıraktıklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan %33,33'ü ise iskân edilmeden ortalama 11 yıl önce hayvancılık faaliyetlerini bıraktıklarını, Osmaniye'ye yerleştiklerini ifade etmişlerdir (Harita 9).

Harita 10: Buhara'ya (Hassa) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin Alansal Dağılışı ve Sınırları

Bu yerleşme birimindeki örneklemden elde edilen verilere göre burada yaşayan toplulukların dağılışlarına baktığımızda ise %22,22' sinin göçebelikten geldikleri ve yaylak alanlarının Kayseri (Pınarbaşı, Tomarza, Sarız, Develi, Erciyes çevresi), kışlaklarının ise Hassa (Yalankoz, İncirlik, Gültepe) ve Osmaniye çevresi olduğu belirlenmiştir. %33,33'ü ise göçebeliği bıraktıklarını bunların %22,22'sinin İslâhiye'den geldiklerini eski kışlaklarının burası, eski yaylak yerlerinin ise Kayseri (Pınarbaşı, Sarız yaylaları) olduğuna işaret etmişlerdir. Göçebeliği bırakanların %11,11'lik kısmı ise Osmaniye'den geldiklerini ifade etmişlerdir. Fakat yaylak ve kışlak yerlerini belirtmemişlerdir. Örneklemin %22,22'si İslâhiye'den geldiklerini göçebelik yapmadıklarını ifade etmekle beraber bunlardan %11,11'i ailelerinin eskiden göçebe olduklarını ve onların gittikleri güzergâhları belirtmişlerdir.

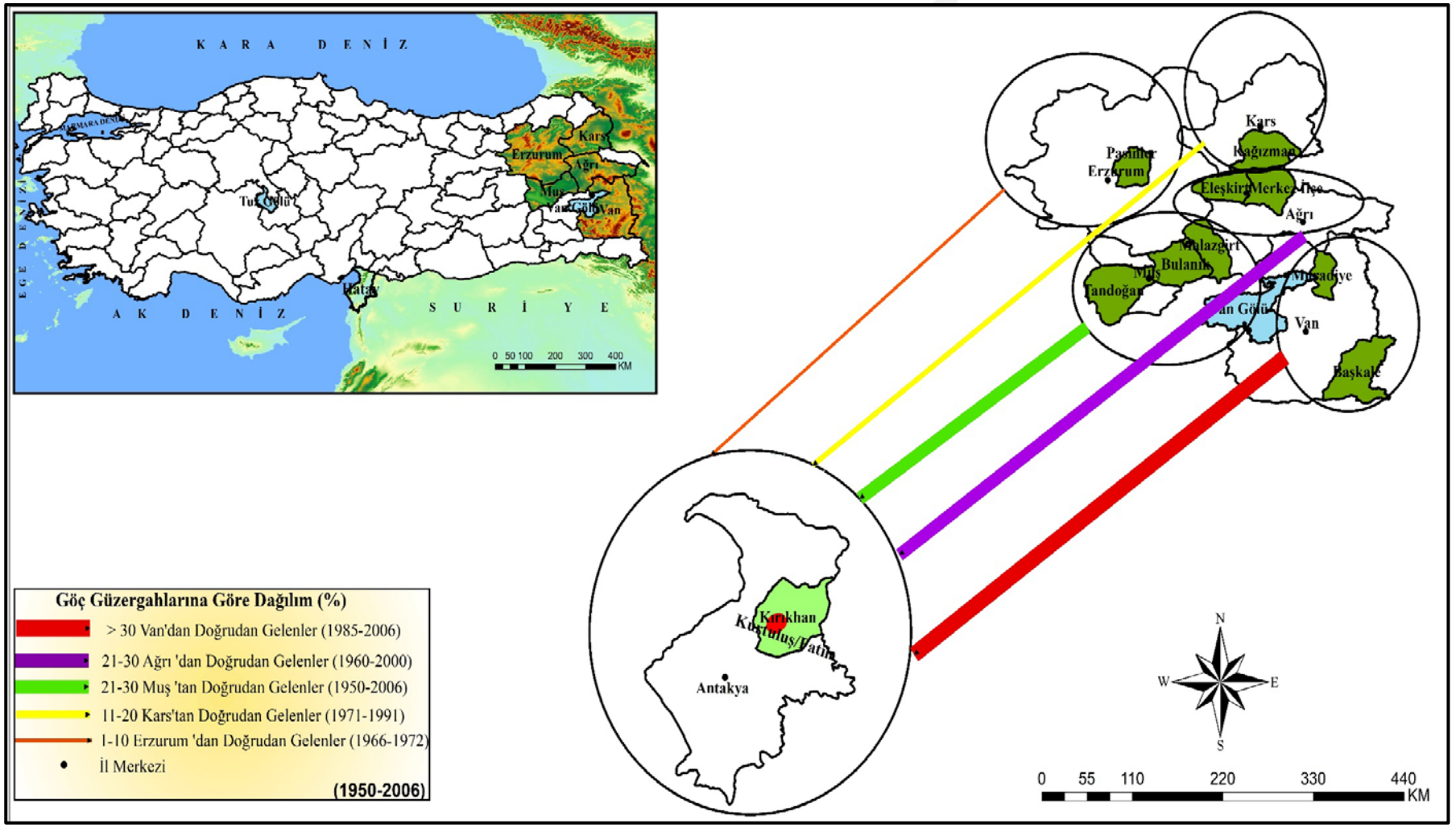
Geriye kalan %22,22'si ise Osmaniye'den geldiklerini ve göçebelik yapmadıklarını, bunların içinden bazıları (%11,11) da ailelerinin eskiden Konya çevresinde göçebelik yaptığını fakat kendilerinin yapmadıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca Buhara'ya ilişkin resmi kayıtlarda var gibi görünen, 2003'te 375 ve 2004'te 144 olmak üzere toplamda 519 iskân konutunun 100 tanesinin hiç yapılmadığı, 231 tanesinin ise inşaatlarının çürük raporu nedeniyle durdurulup yarım kaldığı belirlenmiştir. Geriye kalan 188 konutun ise hak sahiplerine verilmekle birlikte çoğunun boş olduğu ya da kiraya verildiği görülmektedir. Yerleşenlerinde bir kısmının davalık olması nedeniyle hak sahiplilikleri iptal olma ihtimaline karşın tapularının verilmediği görülmektedir. Çünkü gerek 2510 Sayılı İskân Kanununa göre gerekse de 5543 Sayılı İskân Kanuna göre iskân edilen kişiler, belirlenen maddeler çerçevesinde gerekli koşulları sağlamadıkları takdirde hak sahiplilikleri iptal edilmektedir. Buhara'dakilerin (Hassa) Aydınlı ve Özyörük'teki (Kırıkhan) göçebelerin aksine, yerleşirlerken aile bireylerinin en yaşlıları veya bazı bekâr çocuklarını getirdikleri görülmektedir. Bu da aslında tapularını almak için olduğu veya bir kısmının sadece yılın bazı aylarında burada kalmak amacıyla geldikleri görülmektedir. Hak sahibi olan aile bireylerinin tamamının gelip yerleşmeme durumunun diğer yerleşmelerdeki çoğu topluluk içinde geçerli olduğu görülmektedir. Bu durum söz konusu toplulukların geldikleri dönemdeki nüfuslarının tespitini de zorlaştırmaktadır. Topluluklardaki bu stratejinin göç motivasyonlarıyla ilişkili olduğu da söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken bir hususta göçebe toplulukların yaylak ve kışlak alanlarının yerleştirilecekleri merkezlerin belirlenmesinde önemli bir unsur olduğudur. Zira göçebelerin yerleştirilmelerine yönelik kanuna göre bu toplulukların kullanmış oldukları göç

güzergahları dahilindeki merkezlerden yer olması halinde uygun olan bir yere yerleştirilmesi yönünde bir prosedür izlenmektedir. Bu bağlamda söz konusu göçebe topluluklardan bir kısmının Hatay'ı kışlak alanları arasında göstermelerindeki temel etmenlerden bir tanesi olarak iskân prosedürü gösterilebilir. Zira iskân edilme kaygıları nedeniyle bir kısmının Hatay'ı kışlak olarak kullanmamalarına rağmen bu şekil beyanlarda bulundukları tespit edilmiştir.

Çalışmaya konu olan diğer iki yerleşme olan Kurtuluş-Fatih mahallelerindeki topluluklar ise bir topluluk bilinci geliştirmekle birlikte bunlar Doğu Anadolu Bölgesi'nin Van, Muş, Ağrı, Kars, Erzurum gibi illerinin çeşitli köylerinden serbest göçle gelen topluluklardır.

Burada bu iki mahalle birlikte alınmıştır. Öyle ki bu iki mahalle belli bir döneme kadar Kurtuluş olarak geçmekteydi ve günümüzde de her iki mahallede 'Muşlular Tepesi' olarak bilinmektedir. Bu nedenle buradaki topluluklar aynı yerden gelenlerin birbirlerine yakın bir şekilde kümelenmelerine rağmen mahalle sınırları nedeniyle ayrı yerleşme birimlerindelermiş gibi bir algı uyandırıyor. Bu nedenle buradaki örneklem mahalle sınırları yerine bu iki yerleşmedeki toplulukların geldikleri yerler üzerinden belirlenmiştir. Ayrıca buradaki toplulukların etnik kökenleri ve geldikleri yerler farklı olmasına rağmen Muşlu olarak nitelendirilmektedirler. Bunların belli bir kısmı 1933 yıllında Muş, Ağrı, Erzurum illerine iskân edilen, bir iki istisna dışında Ahıska Türklerinin daha çok ikinci ve üçüncü kuşak çocukları olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde söz konusu toplulukların bir kısmı Ahıska'dan geldiği belirtilen Kürtlerin üçüncü kuşak çocukları oldukları ifade edilmiştir. Bundan dolayı görüşmeler gerçekleştirilirken özellikle Muş, Ağrı ve Erzurum'dan göçle gelenlerin sayısal çoğunlukları kadar etnik durumları da göz önünde bulundurularak örneklem belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında bu iki yerleşme biriminde toplamda 42 kişiyle görüşülmüştür. Bunlardan 5 tanesi değerlendirilmeye alınmamıştır. Daha öncede belirtildiği gibi bunlar mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon süreçlerine ilişkin değerlendirmelere etki edecek bir kısım soruları cevaplandırmamışlardır.

Bunların mekânsal dağılışlarına baktığımızda ise örneklemin %55'ni oluşturan göçmenler Ağrı ve Muş'un Tandoğan, Bulanık [Şirvanşeyh (Adıvar), Hamza Şeyh (Sarıpınar), Altıoluk] ve Malazgirt (Aktuzla) ilçelerinin köylerinden geldikleri belirlenmiştir. Ayrıca Muş'tan göçle gelenlerin ağırlıklı olarak Bulanık'ın Şirvanşeyh köyünden oldukları ve yine buraya ilk göç edenlerin Muş'tan geldikleri tespit edilmiştir (Harita 10).

Harita 11: Kurtuluş/Fatih'e (Kırıkhan) Gelen Toplulukların Göç Güzergâhlarına Göre Çıktıkları Yerlerin

Ağrı'dan gelenlerin dağılışlarıysa Ağrı merkez (Aşkale, Anakaya, Tezeren) ve Eleşkirt ilçelerinin (Molasüleyman, Yücekapı) köylerinden gelmişlerdir.

Örneklemin %20'sini oluşturan diğer bir kısmının ise Kars'ın Kağızman ilçesinin Ağveren (%62,5) ve Akören (%37,5) köylerinden oldukları belirlenmiştir.

Günümüzde Fatih (Kırıkhan) olarak geçen mahallede yoğun olarak bulunan ve söz konusu bu iki mahalleden alınan örneklemin %20'sini oluşturan diğer bir toplulukta Van'ın Muradiye (%12,5) (Demirtepe) ve Başkale (%87,5) (Albayrak mahallesi, Aşalan, Yukarıdikmen, Bilgeköy, Yolmaçayır, Erener) ilçelerinin mahalle ve köylerinden geldikleri görülmektedir.

Örneklemin %5' ini oluşturan diğer bir topluluk ise Erzurum'un Alakilise köyünden gelmişlerdir.

Bütün bunlardan hareketle çalışma sahasındaki göçmen toplulukların geliş yerlerinde çeşitliliğin olduğu söylenebilir. Bu çeşitlilik yerleşmelerin genel profiline bakıldığında pek sezilmese de özele inildiğinde fark edilmektedir. Bahsi geçen yerleşmelerin, göçle gelenlerin geliş yerleri veya etnik yapılarına vurgu yapılarak tanımlanması bu kozmopolit yapılarını sergiler mahiyettedir. Örneğin Akçaova'dakiler (Antakya) için 'Samsunlular' veya 'Karadenizliler', Tayfur Sökmen'de (Reyhanlı) yaşayanlar için 'Samsunlular' ve 'Kürtler', Ovakentliler (Antakya) için 'Afganlı', Buharadakiler (Hassa) için 'Aydınlı', Karadurmuşlu'da (Kırıkhan) yerleşenler için 'Bayır-Bucaklı', Aydınlıdakiler için 'Aydınlı' ve Özyörüktekiler için 'Aydınlı', 408 Evler de yaşayanlar için 'Laz' ve Kurtuluş/Fatih'tekiler için Muşlular üst kimliği kullanılmaktadır (Kırıkhan).

Böyle olmakla birlikte her yerleşme birimindeki toplulukların kendi içlerinde, kendilerini daha farklı tanımladıkları görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Söz Konusu Toplulukların Yerleşmeler Bazında Kendilerini Tanımlamaları ve Mekândaki Diğer Topluluklar Tarafından Tanımlanmalarına Göre Topluluk Adları

Yerleşmenin Adı	Tanımlanmalarına Göre Topluluk Adı	Tanımlamalarına Göre Topluluk Adı	Birbirilerine Karşı Kendilerini Tanımlamalarına Göre Topluluk Adı
Akçaova	Samsunlular	Giresunlular	Gelidikleri Köyler üzerinden
	Samsunlular	Samsunlular	Geldikleri İlçe ve Köyler üzerinden
Aydınlı	Aydınlılar	Yörükler	Besledikleri hayvan cinsleri veya mensup oldukları klana göre(Sarıkeçili, Karakeçili, Haytalarvb.)
Buhara	Aydınlılar	Yörükler	Besledikleri hayvan cinsleri veya mensup oldukları klana göre(Sarıkeçili, Karakeçili, Haytalar, Güzellervb.)
408 Evler	Lazlar	Trabzonlular	Geldikelri köylere göre (Fotinoslular, Şurlular, Zenolular)
Fatih/Kurtuluş	Muşlular	Ağrılılar	Etnik aidiyetlerine veya mensup oldukları klanlara göre(Ahıskalı Türkler veya Kürtler vb. gibi)
	Muşlular	Erzurumlular	Mensup oldukları klana göre
	Muşlular	Karslılar	Mensup oldukları klana göre
	Muşlular	Muşlular	Etnik aidiyetlerine veya mensup oldukları klanlara göre(Ahıskalı Türkler veya Kürtler vb. gibi)
	Muşlular	Vanlılar	Geldikleri ilçe, köy veya klan mensubiyetlerine göre
Karadurmuşlu	Bayır/Bucaklılar	Bayırlılar, Bucaklılar	Bayırlılar, Bucaklılar
Ovakent	Afganlar	Özbek Asıllı Afganlılar	Mensup oldukları klana göre veya geldikleri yerlerin jeomorfolik yapılarına göre(Ayingerler, Seyitler veya Tauçular(dağlılar) vb.
Özyörük	Aydınlılar	Yörükler	Besledikleri hayvan cinsleri veya mensup oldukları klana göre(Sarıkeçili, Karakeçili, Haytalarvb.)
Tayfur Sökmen	Samsunlular	Adıyamanlılar	Etnik aidiyetlerine ve mensup oldukları klanlara göre
	Samsunlular	Samsunlular	Geldikleri ilçe ve Köyler üzerinden(Bafralı veya Çarşambalı
	Samsunlular	Sinoplular	Geldikleri köylere göre

Ki daha sonraki bölümlerde de değinileceği gibi bu durum tanımlama ve tanımlanma sorunu yani bir kimlik sorunu olarak değerlendirilebilir.

Akçaova (Antakya), Buhara (Hassa), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), 408 Evler, Aydınlı ve Özyörük (Kırıkhan) mahallelerinde ki iç göçle gelen göçmen topluluklar geldikleri iller itibariyle daha homejen bir dağılış sergilerken Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan) mahallelerine gelenlerin ise daha büyük bir çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Zira Kurtuluş ve Fatih yerleşmelerine nazaran geldikleri il sayıları daha azdır. Göç eden toplulukların göçmen profillerine baktığımızda ise bunların mekân

üzerinden kimliklendirilip 'Muşluluk' üst kimliğiyle tanımlandıkları görülmekle beraber aslında bunların büyük çoğunluğunun farklı yerlerden geldikleri görülmektedir. Ki bu durumun diğer bütün topluluklar içinde mevzu bahis olduğu görülmektedir. Ancak Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan) mahallelerindeki toplulukların sadece geldikleri yerler değil etnik açıdan da bir çeşitliliklerinin olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu durum aralarında birkaç ailenin varlığından dolayı kısmen de Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'daki (Antakya) topluluklar içinde mevzu bahis olsa da daha çok Kurutuluş ve Fatih (Kırıkhan) mahallelerindeki topluluklara genellenebilecek bir durum olduğunu belirtmek mümkündür. Burada topluluklardaki bireyler tarafından bir üst kimlik olarak coğrafi mekânların vurgulandığı görülmektedir (Tablo 3). Bu bağlamda bireyler arasında topluluk olma harcının mekânla sağlandığına ve mekânın birey veya toplulukların kimliklendirilmelerinde önemli bir fonksiyon üstlendiğine işaret olarak verilebilir. Etnik yapıları farklı olmakla birlikte özellikle 'Muşlular Tepesi' olarak ifade edilen ve günümüzde Kurtuluş ve Fatih olarak geçen bu mahallelere tekabül eden alandakilerin etnik çeşitliliklerine rağmen geldikleri mekân üzerinden kendilerini ifade ettikleri ve bazı istisnalar dışında yine kendi içlerinde farklılıklarına vurgu içinde birbirlerini bu şekilde tanımladıkları görülmektedir. Bunun nedeni ise geldikleri mekânın etnik kimliklerine bir gönderme yaptığı yönündeki genel kabuldür. Örneğin saha çalışmalarında örnekleme katılanların bir kısmı şu ifadeleri kullanmışlardır. *'Doğudan gelmemiz ve Doğulu olarak biliniyor olmamız etnik kimliğimizi zaten veriyor, biz belirtmesek de etiket gibi üzerimizde.'*. Yine bir bayan katılımcının ifadeleri diğer katılımcıların söylediklerini teyit eder mahiyettedir. Kendisi ve eşinin ailesinin de aynı şekilde karma bir etnik yapıya sahip olduğunu belirten bu görüşmeci, buraya geldiğimiz de biri sordu, *-Nerelisin dedi.- Karslıyım dedim Kürtsün yani dedi. Yok, ben Türküm dedim. Bana çıkıştı, Doğuludan Türk olur mu diye. O günden sonra bir kere bile Türküm demedim. Sorduklarında Karslıyım diyorum, ondan sonra bir şey demeye gerek kalmıyor, onlar zaten üstünü kafalarına göre tamamlıyor, desinler ben Türklüğümle de Kürtlüğümle de gurur duyuyorum.'* Ki yine buna benzer örnekler daha sonrasında tekrar değinileceği gibi Karadeniz Bölgesi'nden gelen diğer topluluklarda da görülmektedir. Bu durum kimliklendirmenin sadece bir tanımlama işi olmadığı aynı zamanda bir tanımlanma unsuru olarak belirdiğini destekler niteliktedir (Tablo 4). Genel anlamda birey veya toplulukların tanımlanmaları kendi kimliklerini tanımlarken kullandıkları unsurlarla aynı olmaması durumunda bir kimlik bunalımına işaret edilir. Burada birey ve/veya

topluluklar bu bunalımı aşmak için mekân üst kimliğini kullandıkları görülmektedir. Burada bu toplulukların mekân üzerinden kendilerini tanımlamaları bu kimlik bunalımını aşmak için geliştirdikleri stratejinin bir sonucu olarak nitelendirilebilir. Ki söz konusu toplulukların bu bunalımı aşmak için geliştirdikleri bu strateji kendi içlerinde farklılıklarını vurgulamak için kendilerini bir birbirilerine göre geldikleri mekânlar üzerinden ifade etmelerinin de etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca burada belirtilmesi gereken diğer bir durum da bu topluluklardaki bazı bireylerin iki etnili ailelerin çocukları olmalarına rağmen ataerkil toplumlarda görülen soy yürütme geleneklerinde olduğu gibi kendilerini babalarının etnik kimliği üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Yani genel olarak babalarının etnik mensubiyeti kendilerini tanımlamalarında ön plana çıktığı söylenebilir.

2.2. GÖÇ ÖNCESİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK YAPILARI

Toplumların geçim faaliyetlerinin şekillenmesinde yaşadıkları mekân önemli bir belirleyicidir. Bu nedenle göç sonucu yaşanan mekânsal değişim hem sosyal hem de ekonomik anlamda birey veya toplulukların yaşantılarının değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Topluluk veya bireylerin önceki yaşantılarından edindikleri sosyo-kültürel ve ekonomik deneyimler göç ettikleri mekâna adaptasyonlarında önemli bir fonksiyona sahiptir ve aynı şekilde ekonomik faaliyetlerin de mekânın yeniden tasarımında etkili olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle peyzajın değişmesine önemli bir katkı yaptığı düşünülebilir.

Ayrıca ekonomik faaliyetlerin toplulukların yaşam biçimlerini şekillenmesinde de bir temel teşkil ettiği, insanların geçim faaliyetlerinin onların yaşam biçimlerini topluluk olmalarını ve toplulukların sosyal bağlarının şekillenmesinde de önemli bir etkiye, sahip olduğu söylenebilir. Hatta bazı durumlarda ekonomik yaşam biçimleri toplulukların tanımlanma ve tanımlamalarında bir kimlik unsuru olarak belirebildiği de söylenebilir. Zira söz konusu topluluklardan Buhara (Hassa), Özyörük ve Aydınlıdaki (Kırıkhan) göçebe yaşam tarzından gelenlerin kendilerini ‘Yörük’ üst kimliğiyle ifadeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir (Tablo 3). Gerek eski tarım toplumlarında olsun, gerekse de günümüzde olsun ekonomik faaliyetler hem bir toplumun kendi içinde hem de farklı toplumların bir birine göre durumlarının belirlenmesinde de önemlidir. Yani topluluklar arası hiyerarşide, ekonomik faaliyetlerin önemli bir role sahip olduğu belirtilebilir. Bu nedenle, çalışmada toplulukların göç öncesi ekonomik faaliyetleri gerek ‘biz’ ve ‘öteki’ olma durumlarının gerekse de mekâna aidiyet duygusu geliştirmeleri ve aynı zamanda

kültürel adaptasyonlarında benimsedikleri stratejilerin belirlenmesi üzerindeki etkisinin boyutunun tespiti içinde önemlidirler. Öyle ki bireylerin kültürel yapılarının şekillenmesi, içinde yaşadıkları toplumun sosyal yapısıyla sıkı bir ilişki içerisindedir. Topluluğun sosyal yapısı hem topluluğun hem de bireylerin sosyal statüleri, topluluktaki sosyal cinsiyet rolleri, topluluk içerisindeki karar alma mekânizmaları, topluluğun birlikte hareketi, topluluk olma bilinçlerinin ve bireylerin topluluk içerisindeki bağlarının şekillenmesi gibi birçok açıdan önemlidir. Ayrıca gerek birey veya toplulukların sosyo-kültürel yapıları gerekse de ekonomik faaliyetleri onların göç motivasyonları, göç yönlerinin belirlenmesi hatta göçten sonra kültürel adaptasyonlarında ve topluluk olma durumlarının devamlılığı açısından yani kendilerini bir yere veya topluluğa aidiyetleri mevzusunda da önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Ki literatürde topluluk olma bilinci ve aidiyetine yönelik çalışmalarda bu tarz vurguların ve buna ilişkin bir genel kabulün olduğu belirtilebilir (Cohen, 1999; Barth, 2001: 36-37).

Bu bağlamda, söz konusu toplulukların %70,76 gibi büyük bir çoğunluğunun göç öncesinde, kırsal kesimlerde yaşadıkları, geniş aile yapısına sahip oldukları ziraat ve/veya hayvancılıkla uğraştıkları görülmektedir. Ekonomik uğraşlarına bağlı olarak bunların sedanter, yarı sedanter ve göçebe olarak yaşamlarını sürdürdükleri yine bir kısmının yaylacılık faaliyetleri yaptıkları görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Toplulukların Geldikleri İdari Birimlere Ve Yaşam Biçimlerine Göre Oranları (%)

Yerleşmeler	Örneklem Nüfusu		Yaşam Biçimleri (%)							
			Sedanter(Yerleşik)			Yarı Sedanter			Göçebe	Yaylacılık Faaliyetleri
	Kadın	Erkek	İl	İlçe	Köy	İl	İlçe	Köy		
Akçaova	7	6	46,15	7,69	46,15	-	-	-	-	23,07
Ovakent	24	31	36,36	-	63,63	-	-	-	-	38,18
Buhara	5	4	22,22	22,22	33,33	-	11,11	-	11,11	-
Aydınlı	13	12	-	4,00	4,00	12,00	24,00	20,00	36,00	-
408 Evler	10	11	9,52	-	90,47	-	-	-	-	85,71
Karadurmuşlu	5	5	-	-	100	-	-	-	-	40,00
Kurtuluş/Fatih	19	18	8,10	5,40	86,48	-	-	-	-	43,24
Özyörük	7	6	-	7,69	-	15,38	23,07	38,46	15,38	-
Tayfur Sökmen	6	6	-	16,66	83,33	-	-	-	-	25,00
Genel Toplam	96	99	33	9	116	5	10	10	12	63
Tüm Örnekleme Oranı(%)	49,23	50,76	16,92	4,61	59,48	2,56	5,12	5,12	6,15	32,30

Çoğunluğu böyle olmakla birlikte Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelen göçmen nüfusun özellikle erkek görüşmecilerin göç süreçlerinin, daha erken başladığı bunların öncesinden de kendi yaşadıkları illerin dışında mevsimlik işçi olarak çalıştıkları belirlenmiştir. Karadeniz Bölgesi'nden özellikle Marmara Bölgesi'ne (İstanbul, Bursa, Tekirdağ (Çorlu), Karabük ve kısmen de Ankara, İzmir gibi illerde) mevsimlik veya daimi olarak göç eden bu kitlenin başta inşaat sektöründe ve fabrikalarda işçi olmak üzere ticaret gibi hizmet sektörünün çeşitli kollarında çalıştıkları görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçmenlerin ise öncellikle inşaat sektörü olmak üzere hamallık gibi işlerde çalıştıkları belirlenmiştir (İstanbul, Bursa, Tekirdağ (Çorlu), Ankara, İzmir, gibi illerde). Kırıkhan ve çevresine tarım ve/veya tarıma bağlı sanayiyle ilişkili olarak (Çetin, 2010: 191; Çetin, 2012a: 243-245) gelişen tarla işçiliği ve hamallık, çırçır fabrikalarında işçi, İskenderun'da gıda ürünleri taşıyan yük gemilerinde yük boşaltma gibi işlerde, hamal olarak hamal çavuşları aracılığıyla çalıştırıldıkları görülmüştür. Geriye kalan %29,23'lük kısmının %19,48'i il merkezlerinden ve %9,74'lik kısmı da ilçe merkezlerinden gelmektedirler. Bütün topluluklar içinde il ve ilçelerden gelenlerin varlığı mevcut oldukları görülmekle birlikte yoğunluğun daha çok Buhara (Hassa) mahallesinde olduğu görülmektedir. Bundaki temel neden ise bu kesimin iskândan önce yerleşmiş olmalarından kaynaklamaktadır. Bu kitlenin geldikleri yerler ise çok büyük olmayan kentsel merkezlerin kenar mahalleleri olduğu belirlenmiştir. Yine il ve ilçelerden buraya gelen diğer yoğunluğun Akçaova (Antakya) yerleşmesindeki topluluklar arasında olduğu görülmektedir. Bunlarında yine iskân öncesinden başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi'nin çeşitli illerine yerleştikten sonra buraya kademeli olarak gelişleriyle ilişkili olduğu belirtilebilir. Her ne kadar buraya kademeli olarak gelenlerin artık burada olmadığı görülse de bu durum Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklar içinde geçerlidir.

Saha çalışması sonucunda örneklemden elde edilen bilgiler çerçevesinde yerleşmeler bazında göçle gelenlerin göç öncesi sosyo-kültürel yapıları ve ekonomik uğraşları ise şu şekilde dağılış göstermektedir.

Dış göçle gelen göçmenlerin yerleştirildiği Ovakent (Antakya) mahallesindeki örneklemden alınan veriler çerçevesinde bunların iktisadi faaliyetlerinin daha öncesinden kaldıkları yerlerle ilişkili olarak çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bunlardan %40,38'i göç öncesinde dağ köylerinde kaldıkları hayvancılığa bağlı olarak

tarım faaliyetlerini de sürdürdükleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde örneklemin %48,07'si ovalık alanlarda kurulmuş olan köylerde kaldıkları, tarım faaliyetlerini yine hayvancılıkla birlikte yürüttükleri ve ayrıca bunların yaylacılık faaliyetleri de yaptıkları belirlenmiştir. Buradaki örneklemin %11,53'lük diğer bir kısmı ise şehirde yaşadığı ve bununla ilişkili olarak, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir (Tablo 4). Burada geriye kalan %3,84'lük diğer bir kısmı ise kaldıkları yerlerin dağ veya ovalık alan olduğunu belirtmemekle birlikte diğer görüşmecilerin verdikleri bilgiler ve haritalar üzerinden yapılan tespitler çerçevesinde yaşadıkları yerlerin dağlık bir saha olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda burada yaşayanların ekonomik uğraşlarına baktığımızda bunların %92,30'luk kısmının çiftçilik ve geriye kalan diğer kesimin ise hayvancılık ve buna bağlı olarak ziraatla uğraştıkları, ayrıca bunlar içerisinden kısmen terzilik gibi işleri de sürdürdükleri görülmektedir. Örneklem içerisinde şehirlerde yaşadıklarını ifade edenler ise terzilik (%7,69'u), inşaat işçiliği ve pazarcılık yaptıklarını belirtmişlerdir. Geçim faaliyetlerini böyle nitelendirenlerin de Afganistan'dan çok küçük yaşta çıktıkları ve şehirde yaşadıkları görülmektedir. Ancak yine de köylerde yaşayanlar içerisinde de terzilik ve dokuma gibi işleri yapanların olduğu görülmektedir. Özellikle evlilikte önemli bir unsur olan çeyizin el işlemelerinden (Foto 1) oluşması ve bunun kadınlarca icra edildiği hatta buraya yerleşildikten sonra hâlâ sürdürülen bu geleneğe bağlı olarak dokuma ve el işlemeleri gibi bir takım mesleklerin var olduğu görülmektedir.

Foto 1: Geleneksel El İşiyle Yapılmış Gelin Çeyizi (Ovakent)

El işçiliğinin önceki yaşantılarında toplumsal cinsiyet ayrımında bir unsur iken günümüzde bir kazanç kapısı olması nedeniyle erkeklerin de bunu icra ettikleri

görülmekte olup hatta terzilik gibi ev tipi sanayi şeklinde evirildiği yani diğer bir ifadeyle el işlemelerinin pre-adaptif bir unsur olarak belirdiği de söylenebilir (Foto 2a, b, c, d).

Foto 2a: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent)

Foto 3b: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent)

Foto 4c: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent)

Foto 5d: Yelek Dikimi İçin Evde kurulmuş Tezgâhlar (Ovakent)

Ovakent (Antakya) mahallesinde yapılan görüşmeler çerçevesinde örnekleme dâhil olan kişilerin göç öncesi geçim kaynaklarına bakıldığında %75'lik gibi büyük bir oranın çiftçilikle geçindikleri, geriye kalan kısmın ise terzilik, inşaat işçiliği, şekerlemeci, tüccar gibi çeşitli mesleklere sahip oldukları görülmektedir. BCA'dan alınan veriler çerçevesinde buraya ilk yerleştirilen göçmen profilinin meslek dağılımlarının sonraki dönemlere göre daha çeşitli ve ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dâhil olduklarıdır. Burada, ilk gelen göçmenlerle sonradan gelen göçmenler arasındaki önceki meslek dağılımlarındaki profilin böylesi bir değişim göstermesinde kademeli olarak göç etmiş olmalarının yanı sıra ekonomik kaygı ve ülkedeki iç karışıklıkların kısmen de olsa büyük şehirlerde iyileşmekle beraber bu olumlu durumun hem ülke geneline yansımaması hem de kırsal alanlarda can güvenliğinin olmaması gibi gerekçelerde gösterilebilir. Zira sonraki dönemlerde göç eden nüfusun daha çok kırsal alanlardan olması ve göç etmedeki gerekçelerinde iç karışıklık ve ekonomik koşulları belirtmeleri bunu destekler niteliktedir. Göç etme gerekçeleri içerisinde savaştan ziyade iç karışıklıklar ve ekonomik koşullardaki zorluklardan olduğunu belirtenlerin oranı %30 dan fazladır. Sonradan göç edenlerde de İran, Pakistan ve Suudi-Arabistan gibi yerlerden gelenlerin ekonomik uğraşlarının başta inşaat sektörü ve kısmen de terziliğe dayalı olduğu görülmektedir.

Geniş aile yapısına sahip bu topluluklarda, aile içerisindeki iş bölümü cinsiyete göre dağılım sergilemektedir. Bu topluluğun önceki yaşantılarında toplumsal cinsiyet rollerinin yaptıkları işte önemli olduğu görülmektedir. Bunlarda geldikleri dönemler itibariyle kadınların genelde bir ücret karşılığında başkalarının işlerinde çalışmaktan çok ev içinde çocuk bakmak, tarlada bekçilik yapmak, kışlık gıdaların hazırlanması için bir kısmının yaylaya çıkma ve tarımsal faaliyetlerde erkeklerin ürettiklerini taşımaya yardım etme ve günlük ihtiyaçları için besledikleri hayvanların sağım işleri gibi faaliyetleri üstlendikleri görülmektedir. Genelde ev içinde gelin kayınvalide, kaynata, kayınlarla bir arada yaşadıkları, geniş bir aile yapısına sahip oldukları görülmektedir. Kadın kimliği ailenin mahremiyetinin bir sembolü olması açısından kadınlar aile içerisinde görünürdeki rollerinin dışında bu pozisyonları nedeniyle de önemlidirler ve bu rollerinin her ailenin kendi özel durumuna bağlı olarak şekillendiğini söylemek mümkün olsa da aslında ana hatları açısından tüm topluluk tarafından benimsendiğinden dolayı topluluğa özgü olarak genellenebilir. Bu bağlamda topluluğun soy ve geleneklerini sürdürmesi yönüyle devamlılığını sağlamasının yanı sıra diğer topluluklarla olan kültürel etkileşim ve karşılıklı

kabullenme süreçleri gibi ilişkisel durumlarına kadar sosyal, ticari ve politik birçok unsuru barındırması açısından topluluklar arasında kız alıp vermelerin diğer bir ifadeyle evliliğin bu topluluklar için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Burada hem Karadeniz bölgesinden hem de pastoral nomad olarak nitelendirebileceğimiz bir tür hayvancılık faaliyeti sürdüren Özbek asıllılarda ve yine Doğu Anadolu'dan gelen topluluklarda da bu durumun söz konusu olduğu görülmektedir.

Dış göçle gelenlerin ikamet ettiği diğer bir yerleşme birimi olan Karadurmuşlu'da (Kırıkhan) yaşayan göçmenlerin Suriye'nin Bayır ve Bucak nahiyelerine bağlı köylerden geldikleri ve örnekleme dâhil edilen göçmenlerin %54,54'dünün dağ köylerinde yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Geniş aile yapısına sahip bu ailelerin tamamı çiftçilik ve/veya hayvancılık yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunların %63'ten fazlası kendi özel mülklerinde çalıştıklarını ifade etmekle beraber arazilerin kendilerine tapulu olmadığını belirtmişlerdir. Burada geçim faaliyetlerinin karma olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise dışardan ürün satın almamak için ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmalarından, diğer bir ifadeyle geçim tipi tarım yapmalarından dolayıdır. Örneğin hayvancılıkla uğraşanların hayvanlarının yemini dışardan satın almamak için ekip biçme işini de bu geçim faaliyetiyle birlikte yaptıklarını belirtmişlerdir, aynı şekilde çiftçilik yapanların da hayvan beslemeleri gibi. Bu durum ürün desenlerinin farklılaşmasına neden olmuştur. Sosyal yaşantılarında kadın ve erkeklerin çalışma alanlarının farklı olduğu görülmektedir. Kadınların daha çok ev işlerinde çocuk bakımı, hayvan sağma işlerini yaptıkları bunun dışındaki işlerde ise erkeklerin ilgilendikleri görülmektedir. Bunda temel geçim kaynaklarının hayvancılık olması ve hayvancılığın besi değil gütme şeklinde, dışarda olmayı gerektirdiğinden kadınlar bu işlerde aktif değildir. Bu topluluklarda da genel anlamda tarım toplumlarında görülen şecere yürütme ve mülkiyetin özellikle toprak mülkiyetinin gücün sembolleri olarak görülmesi durumunun geçerli olduğu söylemek mümkündür. Bu yerleşme birimindeki topluluğun iskân sürecinde ve Hatay'da kalacakları yer seçiminde ağalarının burada bulunuyor olmasının etkisinin de olması bu kanıyı destekler niteliktedir. Zira örneklemden alınan cevaplarda iskân için, Konya, Bursa ve Ceylanpınar'ında gösterildiği fakat ağalarının burada olması nedeniyle burayı tercih ettiklerini belirtikleri görülmektedir.

Akçaova (Antakya) mahallesindeki Samsun ve Giresun'dan gelenlerin, tamamı kırsal alanlarda yaşadıklarını tarım veya hayvancılıkla geçimlerini sağladıklarını belirtmekle beraber, bunların %58,33'ünün buraya gelmeden önce İstanbul'a göç

etmiş oldukları ve buraya İstanbul'dan geldikleri belirlenmiştir. Giresun'dan gelenlerin %66,66'sı Samsun'dan gelenlerin ise %50'si kademeli olarak buraya gelmişlerdir. Samsun ve Giresun'dan gelenlerin tamamı dağ köylerinden veya topoğrafik koşulları elverişli olmayan yerleşmelerden geldikleri ve buralarda tarımda makineleşmenin sınırlı olduğu temel geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılığa dayandığı tespit edilmiştir. Maddi imkânları sınırlı olması nedeniyle buralardan olan göçler kamulaştırmadan çok önce başlamıştır. Örneklemden alınan verilerin buradan olan göçlerin Karadeniz Bölgesi' nde yaşanan yoğun iç göç dönemiyle paralellik göstermesi de bu göç sürecinin kamulaştırma tarihinden önce gerçekleştirildiğini destekler niteliktedir. Görüşmecilerin bir kısmı 1960'lardan beri dışarda çalıştıklarını kamulaştırmayla birlikte gayrı menkullerinin bir kısmı veya tamamı istimlak olanlar yanlarına ailelerini de alarak temelli göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Geniş aile yapısına sahip bu topluluklardaki erkek çocuklar genellikle evlendikten sonra eşleri ve çocuklarını ebeveynlerin yanında bırakıp dışarıya mevsimlik olarak çalışmaya gittikleri, köydeki tarımsal faaliyetlerle ailedeki kadınlar ve diğer bireylerin ilgilendikleri görülmektedir. Örneklemden alınan veriler çerçevesinde bu topluluktaki bireylerin göç ettikleri şehirlerde %42,85 otomotiv sektöründe fabrika işçisi %28,57'si inşaat işçisi, %14,28'ide garsonluk gibi işlerde çalıştığı ve geriye kalan %14,28'ininde ticaretle uğraştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca ticaretle uğraşan kesimin bunu hâlâ sürdürdükleri veya işlerini çocuklarına devrettikleri görülmektedir. Bunların buraya tekrar gelmelerindeki neden ikinci evliliklerini buradan yapmış olmalarıdır.

408 Evler (Kırıkhan) mahallesinde yaşayanlar ise, Trabzon'un Çaykara ilçesine bağlı, Şahinkaya, Kabataş ve Ulucami köylerinden heyelan nedeniyle gelenlerdir. Bu topluluktan örnekleme dâhil edilen bütün görüşmecilerin çiftçilik yaptıklarını belirtmelerine rağmen, göç öncesinde erkek nüfusun büyük çoğunluğunun kendi deyimleriyle gurbette çalıştıkları ve özellikle kalaycılık ve inşaat işçiliği yaptıkları, kadınların ise eşlerinin aileleriyle kaldıkları tarla, bahçe ve hayvan işlerini kendilerinin yaptıkları görülmektedir. Bunlardan %30'a yakını, eşleri veya babalarının kalaycılık yaptıklarını belirtmişlerdir. Diğerleriyse aşçılık, inşaat sektörü, terzilik gibi işlerde çalışmak için yılın altı ayını ve/veya daha fazlasını başka şehirlerde geçirdikleri tespit edilmiştir. Bu da gösteriyor ki bu yerleşme birimindekilerin buraya göç etmeden öncede kendi doğdukları yerler dışında mevsimlik olarak çalışma amaçlı dışarda yaşadıkları ve buna bağlı göç deneyimlerinin olduğu görülmektedir. Buradaki

kadınların eşlerinin yokluğunda hem evin geçimine katkı sağlayıp hem de çocuk yetiştirme gibi bütün sorumlulukları üstlendikleri görülmektedir. Kadınların evdeki sorumluluklarının fazla ve iş yüklerinin çok olmasına rağmen evle ilgili kararlarda daha çok kayınvalide ve kayınbabalarının sözlerinin geçerli olduğu ve buna göre hareket edildiği görülmektedir. Hatta göç hareketlerinde aynı durumun geçerli olduğu olduğu tepit edilmiştir.

Ayrıca bunların çıktıkları alanların gevşek dokulu yerleşmeler olduğu, komşuluk gibi sosyal ilişkilerin buna paralel şekillendiği görülmektedir. Bu topluluklardaki bazı bireylerin daha önce yaşadıkları yerleşme birimlerinde konutlarının 15-20 km'lik bir alana tekabül ettiğini ve hepsinin tek köy olarak geçtiğini ve bunlardan kan bağı olanlarla birbirine yakın oturmalarına karşın bunlar dışındakilerle birbirilerine gidip gelmediklerini belirtmişlerdir. Buradan hareketle yerleşme dokularındaki bu özelliklerin bu bireylerin sosyal yaşamlarındaki temaslarını sınırlandıran bir unsur olarak belirdiğini söylemek mümkündür. Akraba oldukları dışındakilerle ortak görüşme alanlarının yaylalar olduğunu belirtenlerin olması bu çıkarımı destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra gerek geçim faaliyetleri gerekse de ekonomik durumları ve ulaşım gibi nedenler onların mekânsal hareketliliklerini sınırlayan diğer unsurlar olarak belirtilebilir. Ayrıca sosyal ilişkilerinde ki bu durum göçten sonra topluluk bilinci geliştirmelerinde ki zayıflıklarının bir nedeni olarak da verilebilir.

Tayfur Sökmen'e (Reyhanlı) iskân edilen toplulukların sosyo-ekonomik yapılarına baktığımızda geliş yerleri (Tablo 4) çeşitlilik göstermekle birlikte, ekonomik uğraşlarının ve aile yapılarının bu durumlarıyla pek örtüşmediği görülür. Bundaki temel gerekçelerden bir tanesinin örnekleme dâhil olan kitlenin büyük bir kısmının köylerden doğrudan göç etmeleriyle ilişkilendirilebilir. Zira buraya kademeli olarak göç edenlerin buradan tekrar göç ettikleri tespit edilmiştir. Samsun'un Bafra ve Vezirköprü'ye bağlı köylerden gelenlerin %60'ı çiftçilik, %20'si de hayvancılıkla uğraştıklarını çiftçiliği de bununla ilişkili olarak sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Geriye kalanlar ise ilçe merkezinde oturduklarını kaynakçılık gibi işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çiftçilik yapanların %20'si kendilerine ait tarım arazilerinin olmadığını, çiftçiliği arazi kiralayarak ortakçı olarak sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

Buraya iskân edilen Sinop'un Durağan ilçesine bağlı köylerinden gelenlerin ise %80'i çiftçilikle geçimlerini sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunların %20'si hayvancılığı kendilerinin yapmadıkları fakat kaldıkları yerde bunu yapanların yaylaya

çıktıklarını yaylacılığın ise zengin işi olduğunu belirtmişlerdir. Bu da ekonomik uğraşlarının kaldıkları yerlerde toplumsal hiyerarşinin belirlenmesinde önemli bir kriter olduğunu göstermektedir. Yine buradan gelenlerin %20'si yaylacılık faaliyetlerini dedelerinin gerçekleştirdiklerini fakat kendilerinin bu faaliyeti yapmadıklarını belirtikleri görülmüştür. Bunlardan geriye kalan diğer %20'sinin ise çiftçiliğin yanı sıra hayvancılıkta yaptıkları ve yaylaya çıktıkları belirlenmiştir. Ayrıca bunların göç etmeden önce geniş aile yapısına sahip oldukları görülmektedir. Aynı şekilde Tayfur Sökmen'e Adıyaman'dan iskân edilen ve yerleşmedeki örneklemin %20'sini oluşturanlardan alınan bilgilerden bunların göç öncesinde çiftçilik ve hayvancılık yaptıkları ve buna bağlı olarak celeplikle uğraşanların olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Siverek ve Adıyaman arasında insan ve hayvan taşımacılığı gibi işlerle uğraşanların da olduğu belirlenmiştir. Günümüzde de bunlardan bazılarının tır şoförlüğü yaparak taşımacılık işini hâlâ devam ettirdiklerini belirtenlerde söz konusudur. Ayrıca bunların geniş aile yapısına sahip oldukları, bu nedenle geldikleri yerle hâlâ temaslarının olduğu görülmekte olup ve kısmen de olsa burada da mevcut aile yapılarını sürdürmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kırıkhan'a yerleşen ilk göçebe topluluk olarak bilinen Aydınlı (Kırıkhan) mahallesinden alınan örneklemin %47,61'i geldikleri dönem itibariyle göçebe hayvancılık faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bunların %28'den fazlazınınsa daimi bir kışlaklarının olduğu ve bu faaliyeti yaz dönemlerinde gerçekleştirdikleri ve %24'ten fazla olan diğer bir kısmınınsa göçebeliği bıraktıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak göçebe, yerleşik ve yarı yerleşik bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Her ne kadar hepsi için göçebe yaşantının önemli bir yeri olup ve kendilerini bunun üzerinden tanımlasalar da bunların bir kısmının bu yaşantıyı tam anlamıyla deneyimlemedikleri görülmektedir. Bu durumun Özyörük (Kırıkhan) ve özellikle Buhara (Hassa) mahallelerindeki örneklem için söylemek mümkündür.

Özyörük mahallesindeki örneklemden alınan veriler çerçevesinde buraya göç edenlerin, tamamı kendilerini göçebe olarak ifade etmişler ve hayvancılık yaptıklarını koyun veya keçi beslediklerini belirtmişlerdir. Aslında bu toplulukların %58,84 gibi büyük bir çoğunluğu ilk iskân tarihlerinden ortalama 9-10 yıl öncesinde ya yarı yerleşik ya da daimi olarak yerleştikleri görülmektedir. Bunlardan yarı yerleşik yani semi sedanter bir yaşam sürdürenlerin daimi kışlaklarının sabit olduğu yaylak alanlarının ise yer bulup bulmamaya bağlı olarak birkaç yerle sınırlı olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda bu toplulukları iskân edilmeden önceki yaşam biçimlerine

göre sınıflandırıldığında bunların %23,07'si yerleşik, %30,76'sı yarı yerleşik ve %46,15'nin ise göçebe olarak kategorize edilebilir (Tablo 4). Yaşam biçimlerinin bu şekilde bir dağılış sergilemesinin nedenlerinden biride daha öncede belirtildiği gibi geniş aile yapısına sahip ataerkil bu topluluklardaki bireylerin bir kısmının aileleriyle birlikte daha öncesinde Aydınlı (Kırıkhan) mahallesine yerleşmeleridir. İskândan önceki yaşamlarında yıl boyunca yaylak ve kışlakları arasındaki güzergâhlarda yılın 4 ayını yolda, 4 ayını kışlak ve 4 ayını da yaylak alanlarında geçirdikleri görülmektedir. Aslında bu yaşam biçimleri bu toplulukların kendi içlerinde aile bağlarını güçlendirmekle birlikte göçebe olsa dahi diğer göçebe topluluklarla birlikte hareketlerini sınırlandırmaktadır. Zira kışlak ve yaylak alanları bulma problemleri onların fazla kalabalık gruplar halinde hareketlerini kısıtlamaktadır. Bu anlamda bunların topluluk aidiyetlerinden ziyade kan bağı yoluyla bir aidiyetlerinin söz konusu olduklarını belirtebiliriz. Ayrıca uğraşları gereği geniş aile yapısının onlar için şart olduğu görülmektedir. Zira ekonomik uğraşları fazla iş gücü gerektirmektedir.

Yine bir göçebe iskânı olan Hassa'nın Buhara mahallesindeki göçmenlerin iskân öncesi ekonomik faaliyetlerine baktığımızda buradakilerin de kendilerini göçebe olarak ifade etikleri görülmekle beraber bunlardan %66,66 gibi büyük bir kısmının göçebeliği ortalama 30 yıl öncesinden bıraktıkları görülmektedir. Bunların %33,33'ü özel sektörde inşaat işçiliği, boyacılık, gibi çeşitli işlerde çalıştıkları belirlenmiştir. Diğer bir kesiminin (%33,33) ise çiftçilik ve buna bağlı olarak hayvancılık yaptıkları görülmektedir. Babalarının önceki dönemlerde göçebe yaşam sürmesine karşın, kendilerinin bunu sürdürmedikleri anlaşılmaktadır. Göçebeliği aktif olarak yaptıklarını belirtenlerin sadece bir aile dışında gerçek anlamda göçebelik yapmadıkları yarı yerleşik olarak bu faaliyeti sürdürdükleri görülmektedir. Böyle olmakla birlikte bunların buraya yerleştikten ortalama 2-3 yıl sonra mera sorunu ve yerleştikleri yerlerin uygun olmaması nedeniyle hayvancılığı tamamıyla bıraktıklarını belirtmişlerdir.

Her üç yerleşme biriminde var olan topluluklar her ne kadar göçebe olarak bilinseler de, bunların sosyal yaşantılarını aynı şekilde sürdürmedikleri görülmektedir. Fakat her üç topluluk içinde akrabalığın topluluk aidiyetinde ve topluluk olmada önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Özellikle Buhara'da (Hassa) yaşayanların çok az bir kısmının kendi aralarında kan bağı bulunduğu ve aslında buradaki toplulukların kendi aralarındaki kan bağına göre bir birilerine uzak ya da yakın durdukları görülmektedir. Gerek toplulukların çoğunda kan bağı olmaması gerekse de büyük bir

kısmının önceden şehirlerde yaşayarak, farklı bir sosyal sisteme entegre olmaları nedeniyle bu kesimin topluluk aidiyetlerinin Özyörük ve Aydınlı mahallelerindeki (Kırıkhan) kadar gelişmediği de söylenebilir. Özyörük mahallesinde bulunanların büyük bir çoğunluğunun Aydınlı iskânındaki göçebelerle akrabalıkları olduğu görülmektedir. Özyörük'te farklı dönemlerde iskân nedenli olarak yerleşen bu toplulukların aralarında kan bağı veya evlilik yoluyla akrabalıkları olmayanlarla temaslarının sınırlı olduğu görülmektedir. Düğün, cenaze gibi ritüellerinde akrabalık bağı yoksa aile veya topluluğun ileri gelenlerinden birinin iştirakıyla sınırlı kalmaktadır. Genelde bu tarz temas şekillerinin olduğu kesimlerin belli bir kısmı göçebe yaşantılarında yaylak ve kışlaklarında karşılaştıkları topluluklarla sınırlı olması akrabalık ve tanışıklık durumlarının topluluk aidiyetlerinde ve sosyo-kültürel ilişkilerinde önemli unsurlar olduğunu destekler niteliktedir.

Buharalıların ise gerek yerleşik yaşantıya çok önceden geçmeleri gerekse de yerleştikleri mahallede birbirileriyle kan bağları veya akrabalıkları olanların az olmasından dolayı Aydınlı ve Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki gibi güçlü bir topluluk aidiyetlerinin olmadıkları belirtilebilir. Hatta burada akrabalık bağları bulunanlarında yine Aydınlı ve Özyörükte yaşayanlarla kan bağı veya akrabalıkları olanlardır.

Daha öncede belirtildiği gibi göçebe toplulukların ekonomik faaliyetleri yaşam biçimlerinin şekillenmesinde olduğu kadar topluluk olmalarında da önemli bir fonksiyona sahiptir. Özellikle göçebe toplulukların ekonomik faaliyetleri, yaşam biçimleri ve önceki yaşamlarında evlilik yoluyla akrabalıkları gibi bazı istisnai durumlar dışında topluluk bilinçlerinin aile ve kısmen akrabalarıyla sınırlı kalmasına sebep olmaktadır da denilebilir**.** Ayrıca göçebelikte yaylak ve kışlak seçimi göçebelerin besledikleri hayvanların cinsleriyle olduğu kadar yeteri derece de otlak bulup bulmamalarıyla da ilişkilidir. Her ne kadar göçebe yaşantı şekli geçim kaynakları olan hayvancılıktan dolayı sayıca çok olmayı ve kollektif bir yaşam biçimini gerektirse de aynı zamanda yeteri derece de otlak gerektirdiğinden dolayı toplulukların kan bağlarının oldukları bireylerin ötesinde fazla genişlemelerini sınırlandırmaktadır. Besledikleri hayvan cinsinin farklılığı ise yaylak ve kışlaklarını belirlemesi açısından önemlidir. Bu açıdan da bunun toplulukların birlikte hareketlerini sınırlandıran diğer bir unsur olduğu söylenebilir. Örneğin keçi besleyenlerin Kırıkhan ve çevresini kışlak olarak kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle buraya yerleşenlerin göç güzergâhları aynı olmakla birlikte iskân olmadan

önceki yaşantılarında çoğunun birbirileriyle hiç tanışmadıkları burada birbirilerini tanıdıkları tespit edilmiştir**.**

Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan) mahallelerinde yaşayan topluluklar geliş yerleri açısından çeşitlilik göstermekle birlikte geldikleri alanların ekseriyetle kırsal alanlar olması hasebiyle ekonomik uğraşları için bu durumun geçerli olmadığı görülmektedir. Burada kendi içlerinde 5 ayrı topluluk oldukları görülen bu göçmenlerin göç etmeden önceki ekonomik uğraşlarının dağılışına baktığımızda hayvancılık (%48,64) ve buna bağlı olarak çiftçilik yaptıkları görülmektedir. %40,54'lük bir kısmı ise çiftçilik ve buna bağlı olarak hayvancılık geriye kalanların (%10,81) ise esnaf, nakliyecilik ve kamu işçiliği gibi işlerde çalıştıkları görülmektedir. Topluluklar bazında bunlara baktığımızda ise Ağrı'dan gelenlerin büyük bir çoğunluğunun hayvancılık (%33,33) ve/veya çiftçilik (%55,55), geriye kalanların ise kamu kurumlarında geçici işçilik (%11,11) yaptıkları görülmektedir.

Kars' tan göç eden bireylerin ise kendilerinin ve veya ailelerinin hayvancılık ve buna bağlı çiftçilik (%25,50) veya çiftçiliğe bağlı hayvancılık (%25,00) işleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunların %37.50'si ise hayvancılık, çobanlık gibi işlerin yanı sıra orman işletmelerinde geçicilik işçilik yaptıklarını belirtler de söz konusudur. Ayrıca bunların belli bir kesimi (%12,50) ailesinin çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmakla birlikte il dışında mevsimlik işçi olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Kurtuluş mahallesindeki topluluklar içerisindeki en küçük grup olan Erzurumluların ise %50'sinin ailelerinin çiftçilik yaptıklarını kendilerinin de yılın belli dönemlerinde başka illerde müteahhitlik işleriyle uğraştıklarını belirtmişlerdir. Bu topluluğun diğer yarısı ise ailelerinin esnaflık ve bununla birlikte taşımacılık işleri yaptıklarını belirtmişlerdir.

Bunlar dışında Van'dan gelen ve büyük bir kesimi Fatih'te(Kırıkhan) yerleşen topluluğun bazı istisnalar olsa da göç öncesi temel geçim kaynaklarının hayvancılık olduğu söylenebilir. Bu topluluktaki katılımcıların %75'inin hayvancılık ve çobanlık yaptıkları tespit edilmiştir. Geriye kalan kitlenin de (%25) memurluk ve esnaflık yaptıklarını belirtmelerine rağmen yine azda olsa hayvan beslediklerini belirtmişlerdir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus söz konusu bu mahallelerdeki bu toplulukların ekonomik uğraşlarının şu anda burada bulunuyor olmalarındaki en temel unsur olduğudur. Her ne kadar günümüzde arazi rantları gibi bazı farklı nedenler saymak mümkün olsa da bunların burada bulunuyor olmasının temel nedenlerinden biri ekonomik uğraşlarıdır. Ayrıca bu topluluklardan örneklemin %48,64'nü oluşturan

kadınların tamamı kendilerini ev hanımı olarak ifade etmekle birlikte bunların %32,43'nün ev işlerinin yanı sıra, tarla ve hayvanlara bakmaya yardım ettikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların bazı istisnalar dışında evden dışarı çıkmadıkları toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde ev içerisinde kayınvalide, kayın ata gibi aile büyüklerine karşı ailedeki sosyal rolüne bağlı olarak onlara karşı saygı gösterme ve onların bir takım isteklerini yerine getirme gibi sorumlulukları vardır. Günümüzde toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde bu yaşam biçiminin topluluklardaki bazı kesimlerde sürdürüldüğü görülmektedir. Bununla ilişkili olarak göç etme kararları veya göç güzergâhının belirlenmesi gibi bir takım kararlarının alınmasında kısmen de erkek çocukları ve ailenin yaşlı kadınları söz sahibi gibi görünüyor olmakla birlikte son söz daima ailenin en büyük erkek bireyine aittir.

Bütün topluluklarda kadınların fizyolojik yapısının getirmiş olduğu doğurganlıkla birlikte üstlenmiş oldukları annelik, çocuk bakımı, yemek, temizlik vb. ev işleri gibi sorumluklar onlara aittir. Kadınların hayvan besleme veya bakımı ve çiftçi ailelerde tarla veya ürün kaldırmaya yardım edip bu işlerde sorumluk almasına rağmen kendilerini ev hanımı olarak ifade etmeleri ve öyle ifade edilmeleri, bu topluluklarda kadınların gender (toplumsal cins) kimliğine atfedilen rolün bir gereği olarak görülmesindendir. Bu nedenle kadınlar yaptıkları bu işleri bir geçimlik faaliyet olarak değil, kadın kimliklerinin bir parçası olarak görmektedirler. Öyle ki erkek görüşmecilerin yaptıkları ekonomik faaliyetlerin kadınlarınkiyle aynı olmasına rağmen kendilerini hayvancılık veya çiftçilik yapıyor olduğunu belirtirken, kadınların kendilerini ev hanımı olarak ifade etmelerinin altında yatan nedenlerden birinin de bu olduğu belirtilebilir. Böyle olmakla birlikte bunun böyle olmasında kadınların bu rollerinin çok katı kurallarla çizilmemesi de diğer bir neden olarak gösterilebilir. Bunda kadınların ev içerisindeki görevlerinde olduğu gibi bunun tamamen onların sorumluluğunda olmadığı ve bunun yardım olarak görülmesidir. Bu söz konusu topluluklarda bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin yaptıkları ekonomik faaliyetleri algılamaları üzerindeki etkilerini de göstermektedir.

2.3.GÖÇ NEDENLERİ VE HATAY'I TERCİH ETMELERİNDEKİ SEBEPLER

Türkiye'de içgöçlerin genelde 1950 sonrasında kırsal alanlardan kentsel alanlara olduğuna dair genel bir kanı olmakla birlikte çalışmaya konu olan toplulukların bu genellemenin dışında olduğu söylenebilir (Tandoğan, 1994: 74-81;

Karpat, 2003: 100-113; İçduygu ve Biehl, 2012; 12-13; Tekeli, 2013; 42-43). Bunda iskânın büyük bir payının olduğu görülmekle beraber kendi inisiyatifiyle göç edenlerin de yine burayı seçtikleri görülmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi bundaki en temel faktör buraya göçle gelenlerin ekonomik faaliyetleridir. Zira Amik Gölü'nün kurutulmasından sonraki süreçte tarım ve tarımsal gelişime bağlı sektörlerde istihdamın söz konusu olmasındandır. Günümüzde bu yoğunluk azalmış olsa da hâlâ bu sektöre yönelik mevsimlik işçi göçlerin sürdüğü bilinmektedir. Bilindiği gibi nüfusun yaş, cinsiyet, okuma yazma gibi niteliksel özellikleri bireylerin göç alma kararlarında ve göç edecekleri merkezin seçiminde etkilidir (Tekelli, 2013: 34-36). Ayrıca çıkılan mekânın itici ve yönelinen mekânın çekici nitelikleriyle ilgili bir durum olmakla birlikte göç etmede siyasi, politik, sosyal, birçok amile bağlı olarak bazen bireyin insiyatifi dışında da gerçekleşebilmektedir. Hiç şüphe yok ki bireylerin göç motivasyonlarında hayatlarını en ideal biçimde ikame edebilecekleri bir merkez önemli bir etkendir. Peki, bireylerin göç etme süreçlerinde yönelecekleri merkez seçimlerine ilişkin karar vermelerinde her zaman ekonomik olarak en yüksek kazancın olduğu ve hayatlarını en iyi şekilde yaşayabilecekleri yer mi öncelenir? Şüphesiz göçün bireysel bir hak ve bireyin hür iradesine bağlı bir hareket olarak görülmediği dönemlerde ki genel kabullerden biride budur ki insanoğlu fizyolojik ihtiyaçları olan barınma, beslenme, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını ön planda tutarak hareket ettiğidir (Tekelli, 2013: 32-33). Fakat her bireyin göç alma kararı fizyolojik güdülere bağlı gerçekleşiyor gibi görünse de bunları önceleme durumlarını bireylerin sosyo-kültürel yaşantılarının ve kısmen de olsa gerek çıktıkları gerekse de yöneldikleri alanların mekânsal özelliklerinin de etkili olduğu söylenebilir. Zira çalışma sahasında yapılan görüşme ve gözlemlerden bunun etkisinin çok net olduğu görülmektedir. Bu çerçevede göç alma kararlarında ekonomik koşullarının yanı sıra siyasi, politik gibi istem dışı nedenlere bağlı olarak zorlamaların etkisiyle de olduğu görülmektedir. Ancak bireylerin yöneldiği merkezin seçiminin ise araya giren bozucu faktörlerle şekillendiği belirtilebilir (Tekelli, 2013: 28-32). Bu bağlamda belirlenen amaç doğrultusunda çalışmaya konu teşkil eden sahada göçlerin nedenlerine bakıldığında ekonomik, siyasi, iskân, evlilik gibi değişkenlere bağlı olarak gerçekleştiği görülmektedir. Fakat temelde göç nedenleri böyle olmakla birlikte Hatay'ın tercih edilmesi söz konusu olduğunda bunda etkili olan faktörlerin akrabalık, tanışıklık, göç eden bireylerin nitelikleri ve mekânın önceden biliniyor olması, ucuzluk, geleneksel yaşam biçimlerini korumadaki kaygıları şeklinde çeşitlendiği görülmektedir.

Aynı şekilde çoğunluğunun iskâna bağlı olarak Hatay'a gelmiş olan söz konusu toplulukların ekonomik faaliyetleri onların Hatay'ı tercih etmelerindeki önemli etkenlerden biri olmuştur.

Hatay'a göç etme nedenlerine baktığımızda ise genel olarak iskân, afet veya kamulaştırmaya bağlı olarak göç eden topluluklara yer olarak buranın gösterilmesidir. Örneklemden alınan veriler çerçevesinde iskânla gelen toplulukların tamamının Hatay'ı tercih etme nedenlerinin tarımsal iskân nedeniyle olduğu tespit edilmiştir. Oysa BCA arşiv belgelerinden elde edilen bilgilerden Hatay 4/3/1949 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla 4753 Sayılı Kanunun[9] 15. Maddesi çerçevesinde dar topraklı il[10] olarak ilan edilmiştir. Göç eden toplulukların iskân ve kamulaştırma nedeniyle tarımsal iskân tercihlerinden dolayı Hatay'ı tercih etmelerini göstermeleri bu belgelerdeki kararla tezatlık oluşturuyor gibi görünmekle birlikte bu durumun Amik Gölü'nün kurutulması süreciyle paralellik göstermesi, gölden kazanılan tarım alanlarıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Aslında iskân sürecinin genel itibariyle gölün kurutulmasından sonra olduğu görülmektedir. Bu nedenle Suriye'den ve Balkanlardan[11] gelen iskânlı göçmenlerin gelişleriyle Kırıkhan'a (Hatay) iskân edilme tarihleri arasında farklılık söz konusu olması da bunu destekler niteliktedir (Foto 3a, b).

---

[9]Bahsi geçen belgenin künyesi kaynakça kısmında verilmiştir.

[10] 4753 Sayılı Kanunda her il bir bölge sayılır. Bu kanunun yayımlandığı tarihten başlayarak her bölgede söz konusu kanun 8'inci maddesinin (a), (b), (c), (d), (e) bentlerinde yazılı arazi ile 14'üncü madde gereğince kamulaştırılabilecek arazinin toprak dağıtılacaklara yeter miktarda olup olmadığı Bakanlar Kurulu kararıyla belli edilerek geniş ve dar topraklı bölgeler ilân edilir. İl veya ilçe topraklarının geniş veya dar olduğunun belli edilmesinde 34' üncü maddenin (a), (b), (c) bentlerinde yazılı o yerde oturan çiftçilerle tarım işçileri aileleri esas tutulur.(a) Hiç arazisi olmayıp başkalarının arazisinde ortakçılık, kiracılık yapanlar. b) Arazisi yetmeyen çiftçiler. c) Hiç arazisi olmayıp yerleşmiş bulunduğu yerde öteden ben tarım işçiliğiyle geçinenler.). Bir ildeki arazi mülkiyetinin küçük, orta ve büyük olmasına göre kamulaştırılıp dağıtılacak araziler belirlenir. Küçük arazi mülkü, 500 dönüme kadar olan arazidir. Orta arazi mülkü, 501'den 5000 dönüme kadar olan arazidir. Büyük arazi mülkü, 5000 dönümü geçen arazidir.

Yine burada yapılan iskânda ilgili kanunun 8. maddesindeki (d) ve (e) bendlerine göre tarla arazilerinin sağlandığı, konut yerleri için tahsis edilen yerlerin ise yine ilgili kanun 8. maddesinin (a) ve (b) bendleriyle 14.maddenin özellikle (c) bendinin esas alınarak belirlendiği görülmektedir.

[11] Burada Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin olduğu tespit edilip bunlarla görüşülmüştür, Fakat bunların aralarında kan bağı bulunan birkaç aile dışındakilerin büyük bir çoğunluğunun buradan göç ettikleri belirlenmiştir. Bunlarında çocuklarının burada yaşamadıkları sadece ebeveynlerini ziyaret etmek amacıyla yazın belli bir süreliğine buraya geldikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle bunlarla yapılan görüşmeler değerlendirilmeye alınmamıştır. Bunların buraya geliş tarihleri 1953'tür. Türkiye'ye geliş tarihleri ise 1951'dir. Edirne'ye oradan Malatya geldikten sonra çalışma amaçlı Erzin'e gelmişler. Sonrasında devlet tarafından 2510 İskân Kanunu çerçevesinde iskân edilmeyi kabul etmeleri üzerine 60 aile olarak bu günkü Yeni olarak geçen Kırıkhan'ın mahallesine yerleştirilmişlerdir. O dönem için Gündüz Mahallesi olarak bilinen ve söz konusu göçmen iskânı nedeniyle göçmenler mahallesi olarak nitelendirilen bu mahalle günümüzde de belli bir yaşın üstündeki yerli halk tarafından hâlâ bu şekilde ifade edilmektedir. Bu iskândan kalma bazı konutların bir kısmı kullanılmakla birlikte çoğu yıkılmış veya kalıntıları kalmıştır (Foto:3a, b).

Foto 6a: Balkan Göçmenlerine Ait Eski İskân Konutlarından Bir Görünüm

Foto 7b: Balkan Göçmenlerine Ait Eski İskân Konutlarından Bir Görünüm

Ayrıca söz konusu toplulukların bir kısmı 2510 Sayılı İskân Kanunu'ndaki maddelere istinaden kendilerine seçenek olarak buranın sunulmasında buradaki Türk nüfus kesafetinin artırılması veya Suriye'yle yapılacak muhtemel referandumu göstermektedirler[12].

Amik Gölü'nün kurutulmasında tam olarak, Hatay'ın dar topraklı il olması mı yoksa Hatay'a yönelik iskân politikalarımı veya daha önce buraya yönelik yapılan çalışmalarda da (Çalışkan, 2003: 98-99; Çetin, 2012(a): 244) belirtildiği gibi 1950 sonrası dönem için Türkiye genelinde sulak alanların kurutulmasında sıtma hastalığının yok edilmesinden sonra bu alanlardan kazanılan toprakların topraksız köylüye dağıtılıp tarıma kazandırılması gibi gerekçeler mi daha etkilidir, kesin olarak söylenemez. Ancak burada vurgulanması gereken husus Amik Gölü'nün kurutulmasının altında yatan sebep her ne olursa olsun, mekânsal özelliklerin devlet politikaların gerçekleştirilmesinde de önemli bir faktör olduğu gerçeğidir. Öyle ki iskân politikaları çerçevesinde ortaya çıkan yerleşme birimlerinin ve hatta toprak dağılımının bu çerçevede yapılması gibi faktörlerin arazi spekülasyonlarını doğurması ve yine bu topluluklar arasında 'biz' ve 'öteki'nin inşası noktasında yaratmış olduğu durum, buraya yerleştirilen toplulukların adaptasyon stratejileri ile mekân aidiyetleri gibi birçok unsuru şekillendirdiği belirtilebilir. Bu topluluklarla buradaki yerleşme peyzajının şekillendiği de söylenebilir. Zira söz konusu yerleşmelerin %90'nın

[12] Yine bu kanundaki ilgili maddeleri gerekçe göstererek Türkleştirme politikası çerçevesinde olduğunu belirtmelerine istinaden 2510 Sayılı İskân Kanunu dışında herhangi bir belge veya resmi veri sunmaya gerek duyulmamıştır. Zira çalışma kapsamında bunun belirtilmesinde ki tek amaç buraya iskân edilen bireylerin mekânda bulunmalarında ve adaptasyon süreçlerinde bu gerekçelerin kendileri için önemli bir moral kaynağı olması ve bir kısmının burada bulunmalarını normal bir iskân sürecinden ziyade bir görev gibi görmeleri nedeniyle verilmiştir. Bu durumun mekâna dair bir bağ oluşturmalarında önemli bir unsur olarak belirdiği görülmektedir. Ki söz konusu bireylerin kendilerini etnik kimlikle tanımlamaktan çok mekân kimliklerini ön planda tutmaları da bu topluluklar arasında etnik farklılığın birinci dereceden bir önem taşımadığıdır. Öyle ki bu kanun ulus devlet inşa sürecinde homojen bir kültür inşası için dış göç ve nüfusun yeniden yerleştirilmesine yönelik tek kanun olması yönüyle büyük bir önem arz etse de Cumhuriyetin ilk kuruluşunda dahi tek başına kültürel kimlik ön planda tutularak uygulanmamıştır. Aynı şekilde dini kimlik konusunda da hassas davranılmıştır ki bunun örnekleri söz konusudur. Ayrıca bu toplulukların çoğunun gerekçe olarak gösterdikleri ilgili kanundaki 2.maddesi ve buna ilişkin ilgili maddeler yerleştirildikleri tarihler itibariyle mülga durumundadır. Bu da bu toplulukların içindeki bazı bireylerin buraya yerleştirilme gerekçelerinin Türkleştirme nedenli olarak göstermelerinin geliş nedenlerini yüceltmenin bir yolu olarak yorumlanabilir. Yine aynı şekilde bu kanunun 2006 yılı itibariyle Avrupa Birliği sürecine uyum çerçevesinde revize edilmekle birlikte ilgili kanun 1. maddesi yani daha çok dış göçe yönelik olan söz konusu madde hâlâ mevcuttur. Ki bu iç göçte yani Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yeniden yerleştirilmelerine yönelik bir madde değildir. Hiç şüphe yok ki bu kanunun sosyal, siyasal, ekonomik birçok açıdan kapsayıcılığı söz konusudur; fakat daha öncede belirtildiği gibi burada amaç bu iskân kanunundan ziyade bu toplulukların mekân aidiyetlerine ve kültürel adaptasyonlarına etki eden unsurların tespitidir.

Ayrıca burada belirtilmesi gereken diğer bir unsurda bu kanunun 1960'lardan sonraki süreçlerde daha çok kamulaştırmaya, afetzedelere kısmen de göçebe iskânına yönelik düzenlemelerde ön plana çıktığıdır (Erder, 2014: 170).

kuruluşu ve gelişimi gelen göç topluluklarıyla ilişkilidir. Bu anlamda yerleşme bazında buraya gerek iskân gerekse de serbest göçle gelen topluluklardan alınan örneklemden elde edilen veriler ışığında toplulukların Hatay'ı tercih etme nedenleri şu şekildedir.

Yurt dışından gelenlerin yerleştiği Ovakent'teki (Antakya) görüşmelerden alınan verilerde örneklemin %94,54'ü göç etme nedenlerini savaş ve iç karışıklıklar olarak belirtirlerken %5,45'i ise göç etme gerekçesi olarak çocuklarının öncesinden buraya göç etmelerini göstermişlerdir.

Hatay'ın seçilme nedenlerine baktığımızda ise bundaki gerekçelerinin farklılık arz ettiği görülmektedir. Buradan alınan örneklemin %16,36'sının tarımsal iskândan dolayı buraya geldikleri tespit edilmiştir. Afganistan uyruklu ilk göçmenlerin devlet eliyle Hatay'a iskân edilmelerinde bu topluluğun tarımsal iskân beyanında bulunmalarından dolayıdır. Bu iskânın sonraki süreçte Afganistan uyruklu göçmenlerin buraya yönelik göçlerin devamlılığını sağlamadaki en büyük etken olduğu ve adeta bunlara nüve oluşturduğu söylenebilir. Öyle ki örneklemde akrabalarından dolayı Hatay'ı tercih edenlerin oranının %65,45 olması bu yorumu doğrular niteliktedir. Bunların geriye kalanları ise evlilik nedeniyle (%3,63) ve tanıdıklarından (%14,54) dolayı geldiklerini belirtmişlerdir. Çünkü Özbek asıllı vatandaşların Ovakent'te (Antakya) akrabalarının veya tanıdıklarının bulunması, onların aracılığıyla iş bulma, barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve böylece bu süreci daha çabuk ve kolay atlatmalarının sağlanması hatta çoğunun kaçak yollarla gelmeleri nedeniyle bunların tacirlere[13] ödeyecekleri ücreti dahi buradaki tanıdıklarının üstlenmelerine kadar birçok imkânlarının olması söz konusudur. Örneğin Türkiye'ye kaçak yollardan girişleri sağlandıktan sonra onlara eşkâl olarak benzeyen akrabaları veya tanıdıklarının nüfus cüzdanlarını Van'a götürüp onların Van'dan Hatay'a kadar ki geliş süreçlerini kolaylaştırmakta oldukları belirlenmiştir. Böyle olmakla birlikte, vatandaşlık hakkı elde edebiliyor olmaları ve çalışma amaçlı yurt içinde rahatça dolaşma gibi nedenlerin söz konusu olduğu da görülmektedir. Zira buradan alınan örneklemin %37,73'lük kısmının kademeli olarak Türkiye'ye yöneldiği görülmektedir. İran, Suudi-Arabistan, Pakistan ve Suriye gibi ara kademe olarak kaldıkları bu ülkelerden Türkiye'ye yönelmelerine gerekçe olarak, kendilerinin vatandaşlık ve mülk edinme gibi haklarının olmaması, inançsal, ırksal farklılıkları ve bunlarla ilişkili olarak psikolojik baskıya maruz kalmalarını göstermişlerdir.

[13] Buradaki topluluklar tarafından insanları kaçak yollarla buraya getiren insan kaçakçıları tacir olarak nitelendirilmektedir.

Ovakent'e bu şekilde gelenler belli bir süre burada bekledikten sonra tekrar bir göç etme sürecine giriyorlar ve genellikle bu amaçla gelenlerin İstanbul'a yöneldikleri görülmekte veya ortamı uygun görmeleri halinde burada kaldıkları ve ikametgâh için yasal yollardan başvurma yoluna gittikleri belirlenmiştir. Burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir etkenin ise Türkiye'nin konumu nedeniyle batıya olan göçlerde bir geçiş sahası yani göçte transit ülke olma özelliğinin olduğu söylenebilir (İçduygu ve Biehl, 2012: 15). Öyle ki bunların belli bir kesiminin Avrupa'ya geçiş sürecinde maddi açıdan toparlanıncaya kadar burada belli bir süre beklemekte olduklarıdır[14]. Afganistan'dan düzensiz olarak yani illegal yollarla Türkiye'ye olan bu göç akımlarının 1995-2008 yılları arasındaki yıllara dair verilerde sadece yakalananların sayısı 55.364 olarak istatistiklere yansımıştır (İçduygu, 2014c: 232). Ki bu rakamların çok daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca buradan gelerek eğitim, iş gibi nedenlerle oturma izni alanların sadece 2008 yılı itibariyle sayısı 6.583 olarak kayıtlara geçmiştir (İçduygu, 2014c: 226). Bu veriler buradan gerek yasal çerçeveye uygun yani düzenli olarak gerekse de düzensiz olarak gerçekleşen göçlerin boyutunun ne kadar fazla olduğunu gözler önüne sermektedir. Sahadan alınan veriler, bu kitlenin içerisinde Özbek asılı olanların büyük bir kısmının Ovakent'e yöneldikleri yönündedir.

Dış göçle gelenlerin oturduğu diğer bir yerleşme olan Karadurmuşlu'da (Kırıkhan) ise hem iskânlı hem de iskânsız olarak Suriye'den (Bayır ve Bucak) gelenler oturmaktadırlar. Bunlar göç etme nedenlerini siyasi baskılar, inançsal, dilsel ve etnik farklılıklar olarak ifade etmişlerdir. Hatay'ı tercih etme nedenlerini ise yakınlık, geldikleri yerlerden buraya daha önce gelenlerin olması ve ağalarının burada bulunması gibi unsurları neden olarak belirtmişlerdir. İskân edildikleri zaman Konya, Bursa, Ceylanpınar (Şanlıurfa) ve Demirköprü'nün (Hatay) de gösterilmesine rağmen burada kalmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Buna neden olarak da Konya, Bursa, Ceylanpınar'ı (Şanlıurfa) bilmediklerinden Demirköprü'yü de Arap olarak bildikleri için istemediklerini ifade etmişlerdir. Bu da insanların göç ederken merkez seçimlerinde stereotiplerin nasıl ön plana çıktığını göstermektedir. Zira Ovakentlilerin *'Duyduk Türk memleketidir, geldik.'* demeleri, Karadurmuşluların Araplardan dolayı Demirköprü'yü istemediklerini belirtmeleri, Karadeniz'den gelenlerin Gökçeada veya Bozcaada'yı Yunanistan'a yakın diye istemediklerini söylemeleri ve yine

[14] Ovakent'e yapılan göçleri bu yönleriyle Kurumsal Kuram, Birikimli Nedensellik Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, gibi göç kuramlarıyla ilişkilendirilebileceği ve hatta bu yönüyle Ovakent'i bir ulus-aşırı mekân olarak addetmekte mümkündür.

Akçaovalıların (Antakya) Arapların içine gelmeyi Arapçayı cennet dili olarak görüp bu dili konuştukları için istediklerini belirtenlerin olması bunları bu şekilde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır. Ki bu durumun 'öteki' nin inşasında da ön plana çıktığını gösterir mahiyettedir.

Ayrıca Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) göçmenlerin bir kısmının buraya iskân edilmediği devletin hazine arazisini satışa çıkartmasıyla satın alarak geldikleri görülmektedir. Normalde Kırıkhan'ın Gündüz Caddesi[15] olarak bilinen günümüzde mahalle olan alanda yaşamakta olduklarını ve bu mahallede çok farklı insanların olmasından dolayı Karadurmuşlu'ya gelmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yine buradaki örneklemin bir kısmının göç etme nedeni olarak, *'O zaman herkes (Türkiye) geliyordu.'* gibi gerekçeler belirtmeleri ve gelenlerin hallerinden memnun olması ve ayrıca bunlardan bazılarının Suriye'ye geri gitmeyi düşünmediklerini oranın geri kalmış bir görünümü olduğu şeklindeki beyanları göç etme motivasyonlarında algının önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Hatta bu yönüyle söz konusu bu topluluğun göç şekillerinin bizi birikimli Nedensellik Kuramıyla ilişkilendirilebileceği yorumuna götürmektedir.

İç göç ve iskânlı olarak gelen toplulukların göç etme ve Hatay'ı tercih etme nedenlerine baktığımızda ise yerleşmeler bazında, göçebelik, kamulaştırma ve heyelan gibi doğal afetler nedeniyle iskâna bağlı ve yine temelde ekonomik nedenli olarak nitelendirebileceğimiz serbest olarak gerçekleştirilen göçlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu gerekçeler söz konusu toplulukların göç etmelerinde asıl unsurlar olarak ön plana çıkmasına rağmen Hatay'ı tercih etmelerindeki nedenlerin yerleşmeden yerleşmeye farklılık arz ettiği görülmektedir. İskânlı olarak buraya gelen topluluklara Hatay dışında başka seçeneklerde sunulmakla beraber bunları tercih etmedikleri görülmektedir. Bütün topluluklar tarafından bu alternatiflerin değerlendirilmemesinde öne çıkan ilk neden kendilerine seçenek olarak sunulan diğer yerleşmelerdeki iskân şeklinin şehirsel olmasıdır. Bunun yanı sıra topluluktan topluluğa farklılık gösteren akrabalık ve aile bağları, kültürel değerler, iklimsel özellikler gibi başka nedenlerin olduğu da görülmektedir.

Bu bağlamda yaklaşıldığında bu yerleşmelerden Akçaova'da (Antakya) yaşayan Giresun ve Samsunluların tamamı göç etme nedenlerini kamulaştırma olarak

[15] O dönem için bu alana Göçmen Caddesi denildiği ve günümüzde de bunu bilen gerek yerli topluluklar gerekse de göçmen topluluğun büyük bir çoğunluğunun hâlâ buraya göçmen caddesi dedikleri görülmektedir.

belirtmişlerdir. İskân edilme süreçlerinde Samsun'dan gelenlere Hatay dışında Bursa (Gemlik) ve Çanakkale (Gökçeada) tercihleri, Giresun'dan gelenlere ise Giresun merkez ve Şanlıurfa gibi alternatif tercihler sunulmakla birlikte tarımsal iskândan dolayı burayı istediklerini belirtmişlerdir. Giresunluların %66,66'sı tarımsal iskân için burayı tercih ettiklerini belirtmelerine karşın bunlardan bir kısmı (%16,66) olası Suriye Referandumunu da burayı tercihlerine diğer bir gerekçe olarak göstermişlerdir. Ayrıca bunların bir kısmının onlara alternatif olarak yine tarımsal iskân yeri olan Urfa'nın sunulmasına rağmen istemediklerini (%50) buraya gelmelerine gerekçe olarak da daha önce Hatay'a iskân edilen Karadenizli vatandaşların olduğunu bildiklerini belirtmişlerdir (%16,66). Buda mekâna daha önce intikal eden Karadenizlilerin varlığının bu toplulukların göç motivasyonunda kısmen de olsa bir etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilse de mekândaki kalıcılıkları açısından bir etkilerinin olmadığı belirtilebilir. Zira bunların diğer yerleşmelere daha öncesinden gelenlerle bir temaslarının olmadığı ve yine geldikleri yerleşme birimindeki Karadeniz Bölgesi'nin farklı illerden gelen topluluklarla da temaslarının sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Giresunlulardan alınan örneklemin diğer kesimi ise neden burayı tercih ettiklerini bilmediklerini (%16,66) ve bir kısmının da İstanbul'da yaşadıklarını orada geçimlerini sürdürmekte zorlandıkları için emekliliklerine kadar burada kalıp sonrada Giresun'a dönmeyi planladıklarını belirtmişlerdir.

Akçaova'daki (Antakya) Samsun'dan gelen vatandaşların Hatay'ı tercih etme gerekçelerine baktığımızda ise tümünün tarımsal arazi için geldiklerini ifade etmelerine rağmen, %85,70'lik bir kısmının bununla birlikte şu gerekçeleri de belirtikleri görülmektedir. Bunlardan %57,14'ü tarımsal iskânla birlikte Suriye Referandumu' nu da gerekçe olarak belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerine gösterilen diğer iskân yerlerini *'Yunana yakın diye istemedik.'* şeklinde belirtenlerle burayı kendilerine daha yakın gördüklerini ifade edenlerde mevcuttur. %14,28'i ise Hatay'ı bilmediklerini sadece *'Hiç yoktan iyidir deyip geldik.'* şeklinde ifadelerle burayı tercih etme nedenlerini belirtmişlerdir. Geriye kalanlarınsa şehirsel iskân istediklerini fakat eşlerinin tarımsal iskân istemelerinden dolayı buraya gelmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (%14,28). Buradaki örneklemin geriye kalan kesimi eşlerinden dolayı geldiklerini, erkek işine karışmadıklarını bu nedenle de buraya gelişleri hakkında bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Gerek bunlar gerekse de Giresun'dan gelenlerden alınan örneklemdeki Hatay'a neden geldiklerini bilmediğini söyleyen kesimin kadınların oluşturduğudur. Buda göç etme kararında toplumsal cinsiyet

rollerinin belirleyici olduğu ve kadınların göç etme kararında pasif bir rollerinin olduğu yorumunu destekleyen birer gerekçe olarak verilebilir.

Burada belirtilmesi gereken bir hususta hem Samsun'dan hem de Giresun'dan gelen her iki topluluktan da burada iskân konutlarının olmasına rağmen burada yaşamadıklarını ikinci evliliklerini burada yapmalarından dolayı buraya mevsimlik veya daimi olarak gelip kaldıklarını belirtenlerin varlığı söz konudur (%23,07). Ki çalışma sahasında bu gerekçeleri belirten bireylerin erkek olması, evlilik nedenli iç göçlerin kadınların oluşturduğuna dair genel kanıyla bir tezatlık oluşturduğu belirtilebilir. Ayrıca evliliğin mekândaki kalıcılık ve mekânla bağ kurma açısından önemli bir unsur olduğu belirtilebilir. Yine bunların büyük bir kesimi bütün bu gerekçelerin yanı sıra Hatay dışında başka tercihlerinin olmasına rağmen burayı tercih etmelerinde Hatay'ın da diğer yerlerinde gurbet olduğu bu nedenle fark eden bir şey olmadığını belirtmişlerdir. Buda gösteriyor ki bu mekânın onlar için hâlâ gurbet olduğu ve buraya aidiyet hissi geliştirmedikleridir. Aslında burayı tercih etme nedenleri bir kar zarar kaygısıyla olduğu görülmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi bu topluluğun büyük bir kısmı başka şehirlerde yaşayıp iş kurmuşlardır. Öyle ki arazi nedenli burayı tercih ettiklerini belirtenler buradan alınan örneklemin içindeki en büyük paya sahiptir ve arazi nedenli gelenlerin yarısı sorulmadığı halde Gemlik'e yerleşenlerin olduğu ve onlardan daha kârlı olduklarını belirtmişlerdir. Bu da buradaki topluluğun iskânı bir ekonomik zorunluluk ve yerinden olunmuşluğun verdiği bir çaresizlikten değil bir kar zarar fikriyle yaptıklarını destekler niteliktedir. Öyle ki burada kalanların bir kısmının başka alternatifi olmaması nedeniyle burayı tercih ettikleri görülmekle birlikte bunların çok az bir kitle olduğu ve diğer bir kısmının (%15,38) ise ikinci evliliklerini burada yaşayanlardan yaptıkları için yılın belli dönemlerinde burada kalanlardır. Aslında hem Samsun'dan hem de Giresun'dan gelen bu insanların çoğunun daha önce göç ettikleri yerlerde bir düzenlerinin olduğu ve buraya da kar amaçlı olarak geldikleri görülmektedir. Bunların mevsimlik olarak gelenleri ve ikinci evliliklerini burada yaptıktan sonra mevsimlik olarak burada kalanları '*Zaten devlet bize istimlak bedellerini verecekti daha karlı olur diye iskân istedik.'* gibi bir takım ifadeleri de bu yoruma gerekçe olarak gösterilebilir.

Çalışma sahasındaki diğer bir topluluk olan, Tayfur Sökmen'de (Reyhanlı) kalan göçmenlerin de göç etmeleri kamulaştırma nedenlidir. Hatay'a göç etme gerekçelerine bakıldığında ise Adıyaman'dan gelenlerin geliş nedenlerinin Sinop ve Samsun'dan gelenlerden farklı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. Adıyaman'dan

gelenlerin buraya yerleştirilmeleri iskân kanunun ilgili maddesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Aslında o dönem kendilerine 4 merkez gösterildiğini fakat baraj sularının beklenilenden çabuk yükselmesi nedeniyle buradan tahliyelerin daha erken yapıldığı ve kendi yaşadıkları yerlerden kura çekimiyle belirlenerek geldikleri belirlenmiştir. Yeniden yerleştirilme talepleri tarımsal iskân olduğu için daha sonra da değinileceği gibi iskân kanunundaki tarımsal iskâna yönelik madde de devletin başka projeler için yaptığı konutların veya belirlenen arazilerin herhangi bir nedenden boş kalmaları durumunda yeni iskân talepleri için kullanılabileceği şeklindeki ibareye istinaden bu şekilde yerleştirilmişlerdir. Öyle ki buraya yerleştirilen 18 ailenin yerleştirildiği söz konusu konutlar Samsun ve Sinoplular için inşa edilmiş fakat bunlar gelmediği için Adıyaman'daki bu ailelere tahsis edilmiştir. Yerleştirilmeleri kurayla olduğu için buraya yerleştirilen 18 hanenin toplamda 6 farklı köyden geldikleri görülmektedir. Zira hısım ve akrabalarıyla bölünmeden göç edebilmek için iskân komisyonundan kura çekiminin soya göre yapılması şeklinde bir talepte bulunduklarını fakat iskân komisyonundakiler tarafından bu taleplerinin ret edildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle de bu durumdan hoşnut olmayan ve/veya başka alternatifleri olan ailelerin burada kalmayıp, tekrar döndükleri tespit edilmiştir. Bu topluluktaki bireyler için iskânla yerleştirilmelerine rağmen mülk edinmenin yanı sıra mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerinde akrabalık bağlarının da önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Hatta alternatifleri olması durumunda akrabalık bağlarını daha çok önceledikleri dahi söylenebilir. Zira burada kalanların başka alternatiflerinin olmadığını ve bir kısmının da birinci dereceden kan bağı olan akrabalarının olmadığını bu nedenle buradan tekrar göç etmediklerini belirtmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) Sinoplu ve Samsunluların Hatay'ı tercih etme nedenlerine baktığımızda ise Sinopluların %80'ni tarımsal iskândan dolayı buraya geldiklerini belirtmişlerdir. Bunlar içerisinden bazıları kendilerine farklı 3 alternatif sunulduğunu, bu 3 seçenekten Bursa'yı şehirsel iskân olduğu için, Aydın ve Konya'yı da su sorunu olduğu için tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Sinopluların geriye kalan kesimi (%20) ise olası Suriye referandumunu (Türkleştirmek için) Hatay'ı tercih etme gerekçeleri olarak belirtmişlerdir. Aynı şekilde Samsun'dan gelenlerin %40'nında aynı gerekçeyi gösterdikleri görülmektedir. Bunlardan geriye kalan (%40) kitlenin yarısı Hatay'ı tercih etmelerine neden olarak tarımsal iskânı göstermişlerdir. Zira bunlara sunulan Gemlik (Bursa) ve Söke'yi (Aydın) şehirsel iskân olduğu için

istemediklerini hatta bir kısmı buraya daha önce iskân edilen Samsunlulara atfen burada Karadenizlilerinde olduğunu bu yüzden buranın daha cazip geldiğini belirtmişlerdir. Her ne kadar araların da güçlü bir bağ olmasa da mekân tercihlerinde hemşehrilik bağlarının olumlu bir etken olarak belirdiği şeklinde yorumlanabilir. Bunlar dışında buradan yana tercih kullanmalarını *'Araplar vardı denildi, Peygamber Efendimiz'de (s.a.v) Arap'tı diye geldik ama…'* şeklinde ifadelerle belirtenlerin de olduğu görülmüştür.

408 Evler Mahallesindeki (Kırıkhan) Karadeniz'den gelen vatandaşların, BCA'dan alınan belgeler çerçevesinde elde edilen bilgilerden 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetlere Yönelik[16] İskân Kanunu çerçevesinde yerleştirildikleri tespit edilmekle birlikte, bunların bir kısmının buraya gelme gerekçelerini 2510 Sayılı İskân Kanunun 2. maddesine istinaden belirtikleri görülmektedir. Ki daha öncede o dönem için ilgili kanundaki bu maddenin mülga olduğu belirtilmişti. Toplulukların bir kısmının Hatayı tercih etmelerini bu kanunla ilişkilendirmesi bunun üzerinden ifade etmeleri, ekonomik kaygıyla verilmiş sıradan kararlarını anlamlı ve değerli kılmanın yüceltmenin bir yolu olarak yorumlamak mümkündür. Zira bu durum mekânda kalıcıklıklarını bu görevin bir sonucu olarak görmektedirler. Oysa ki onlarla birlikte gelip, buradan göç edip ayrılanlarla ve aynı şekilde yine farklı yerlere iskân talebinde bulunanlarla kendilerini mukayese edip *'Biz daha karlıyız'* veya *'Onlar daha şanslı'* diyenlerin olmasına rağmen gelişlerini böyle temellendirmeleri bir tutarsızlık gibi görülse de bunun mekânla bağlarını güçlendiren bir strateji olarak yorumlamakta mümkündür. Ancak yine de çalışma sahasında bunlardan bir görüşmeci buraya iskân edilmelerine ilişkin olarak; *'Bizi buraya iskân ederlerken bize Türkleştirmeye dair herhangi bir şey söylenmedi. Ancak o dönemde yerli halk tarafından yapılan itirazların CHP'li yetkililer tarafından Ankara'daki yetkililere ulaştırılması istenmiş ve İsmet İnönü' den Ankara oraya muhacir değil asker yolluyor, bu nedenle bu itirazların kabulü söz konusu olamaz şeklinde cevap verilmiş.' Biz bunları buradaki yetkililerden duyduk.'* şeklindeki ifadeleri bu spekülasyonların resmi açıdan tam olarak mahiyetini ortaya koymakta yetersiz ve anlaşılması mümkün olmasa da bu toplulukların mekândaki kalıcılıklarında önemli bir motivasyon unsuru olması açısından dikkate değerdir. Söz konusu yerleşme biriminde geliş nedenlerini bu şekilde ifade edenlerin oranı %57,14'tür. Buraya iskânlarını *'Devlet bizi buraya*

[16] 26.06.1961 tarihli ve 5/1382 kararnamenin iki ekinde de bu geçmektedir, buna ait eklerin arşiv numaraları kaynakça kısmında verilmiştir.

getirdi.' şeklinde ifade edenlerin geldikleri dönemlerde onlarla aynı yerden olanların bir kısmının orman içi köy olmaları nedeniyle Van (Özalp) ve Çanakkale' ye (Bozcaada, İmroz) iskân edildiklerini belirtmektedirler. Tekeli bunlardan özellikle Çanakkale'ye olanları adadaki Türk nüfus kesafetini artırmaya yönelik olduğunu belirtmektedir (Tekeli, 2013: 167). Ki bu topluluklardaki bireylerin geliş nedenlerini *'Burayı Türkleştirmek için geldik veya bizi buraya getirdiler.'* şeklinde ki ifadelerinin altında yatan nedenlerden biri olarak bu tarz yerleştirmeleri göstermek mümkündür. Görüşülenlerden geriye kalanlar (%42,84) ise geliş gerekçelerini, daha önce buraya gelen anne ve babalarını yalnız bırakmamak, evlilik ve aile büyüklerinin daha önce iskân talebinde bulunmaları şeklinde belirtmişlerdir. Ki burayı tercih etme nedenlerinde iskân ve buna bağlı sağlayacakları gelirin yanı sıra aile bağlarıyla da ilişkili zorunlu bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Hatay'a geliş nedenlerini ailelerini gerekçe olarak gösterenler zaten kendi memleketleri dışında yaşayıp aileleri iskân edildikten sonra buraya gelenlerdir. Daha öncede belirtildiği gibi iskân edilecek ailelerde kimlerin aile olarak kabul edileceği İskân Kanunun 17. maddesine göre belirlenmektedir. Bu durumun geniş aile yapısına sahip bu toplulukların aile yapısının değişmesine sebep olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Ancak örneklemdeki verilerden hareketle bu topluluklardan bir kısmının da birlikte hareket ederek aile yapılarını korudukları belirtilebilir. Bu nedenlerle ilişkili olarak söz konusu bu toplulukların o gün itibariyle göç nüfuslarının tespitini zorlaştırdığı söylenebilir. Zira gerek bu sayılan gerekçeler gerekse de bu toplulukların içinde belli bir kitle nüfus kayıtlarını buraya getirtmemişlerdir.

Çalışmaya konu olan toplulukların belli bir kesimi, 2510 Sayılı Kanun'a getirilen 16/06/1970 tarihli, 1306 Sayılı Ek Kanunun 1. Ek Maddesinde belirtilen tanımlama çerçevesinde 2510 Sayılı İskân Kanuna bağlı olarak yerleştirilmişlerdir. Yerleşmeler bazında iskânla yerleştirilmiş olan göçebe toplulukların Hatay'ı tercih etme nedenlerine baktığımızda ise şu gerekçeler ön plana çıkmaktadır.

Buradaki ilk göçebe iskânı olarak görülen 1973 yılında Aydınlı mahallesindeki (Kırıkhan) görüşmelerden elde edilen verilerde en çok (%44) *'Türkleştirmek için devlet istedi.'* ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Burada oranı yüksek olan diğer iki kitleyi tarımsal iskân istediklerinden dolayı yani arazi verilmesini (%24) ve kan bağıları diğer bir ifadeyle akrabalık ilişkilerini (%20) gerekçe olarak gösterenler oluşturmaktadır. Geriye kalanların ise Hatay'ı tercih etme gerekçesi olarak evliliklerini (%8) ve kışlak alanlarının burası olmasını (%4) göstermişlerdir. Daha öncede

belirtildiği gibi bu topluluklar 2510 Sayılı İskân Kanununa farklı dönemlerde getirilen ek maddeler çerçevesinde yerleştirilmişlerdir ve yerleştirildikleri dönemler itibariyle 2510 Sayılı İskân Kanunu'nun bazı maddelerinin mülga olduğu bilinmektedir. Ayrıca bunlara Hatay'da yer gösterilmesinin nedeni hem burayı kışlak olarak göstermeleri hem de tarımsal iskân istemeleriyle ilişkili bir durumdur. Çoğunluğu göçebelikten gelme olan bu topluluklar için tarımsal iskân çerçevesinde ekilip biçilecek arazi verilmesi ve bu açıdan çiftçiliğin onlar için daha ideal gibi görünmesinden dolayıdır. Zira görüşmeler esnasında çiftçiliği bilmediklerini fakat arazi veriliyor olmasını ekonomik anlamda daha karlı olabileceğini ve bununla birlikte asıl geçim kaynakları olan hayvancılığı da sürdürebileceklerini düşündükleri için böyle bir tercih yaptıklarını belirtmişleridir. Öyle ki geldikleri ilk yıllarda hasat zamanından ekim dönemine kadar olan 4-5 aylık gibi bir süreci kendi tarım arazilerinin başlarında çadır kurarak hayvancılık faaliyetleriyle birlikte sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki aslında bütün toplulukların Hatay'ı tercih etmelerinde 2510 Sayılı İskân Kanununun 2. maddesine atfen sundukları Türkleştirme gerekçesinden ziyade bu kararlarının ekonomik kaygılarla verdikleri bir tercih olduğu belirtilebilir. Ayrıca ilgili iskân kanuna göre göçebelerin yerleştirilecekleri yerler belirlenirken daha önce yaylak ve kışlak olarak kullandıkları yerlerde toplu yerleştirilmeye uygun yer varsa öncelikle bu alanlar tercih edilir şeklinde bir ibare söz konusudur. Zira bu toplulukların Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivlerinde bulunan dosyalarında ki iskân talep dilekçelerinde Hatay'ı kışlak alanları olarak gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu da buraya yönlendirilmelerindeki sebeplerden birisi olarak gösterilebilir.

Yine diğer bir göçebe iskânı olan Kırıkhan'ın Özyörük mahallesindeki topluluktaki bireylerin Hatay'ı tercih etme nedenlerine baktığımızda ise burayı tercih etmelerinde tarım arazisinin verilmesini gerekçe olarak göstermişlerdir (%41,66). Bunun yanı sıra örneklemin önemli bir oranı (%25) Hatay'ı tercih etmelerine 2510 Sayılı İskân Kanununun 2. maddesini gerekçe olarak gösterdikleri ve buranın kendilerine devlet tarafından gösterildiğini belirtmelerinin yanı sıra tarımsal iskânı da gerekçe olarak göstermeleri dikkat çekicidir. Bunların dışındakiler ise evliliklerini, eşlerinin burayı tercih etmelerini (16,66) ve babalarının daha önce burada iskân olmalarını (%8,33) buraya gelmelerine gerekçe olarak belirtmişlerdir. Ayrıca %8,33 bir kısmı Hatay'ın tercih edilmesinde topluluk başkanlarının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle kadın görüşmecilerin ailelerin göç kararı üzerindeki

etkilerinin sınırlı olduğu ve göç kararlarının eşleri, babaları ve/veya kaynataları tarafından yapılan tercihe göre gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Çalışmaya konu olan diğer bir göçebe iskânı ise Hassa'nın Buhara mahallesinde yer almaktadır. Bu topluluktaki bireylerin Hatay'ı tercih etme nedenlerinde çıktıkları mekânlara yakın ve biliniyor olması (%22,22) gerekçelerinin yanı sıra karlı çıkarız, evimiz olur umuduyla (%22,22) ve topluluk oluruz köylü olmak için (%11,11) gibi gerekçelerinde belirtildiği görülmektedir. Ayrıca bunların %22,22'lik bir bölümünün *'Eşim öncesinden yazılmıştı, o ölünce ben de geldim dulum bir kârım olur diye geldim.'* şeklinde beyanda bulunurken diğer bir kesimi de *'İskân çıkınca geldik bize cazip geldi.'* şeklinde geliş nedenlerini ifade ettikleri görülmüştür. Burada dikkat çekici olan bir hususta %22,22' lik bir kitlenin aileleri göçebeliği çok uzun zaman önce bırakarak, yerleşik hayata geçen ve geldikleri yerlerde hâlâ evleri mevcut olmasına rağmen geliş nedenlerini olası Suriye Referandumu ve Türkleştirmeye vurgu yaparak belirtmeleridir.

Bu toplulukların bireylerinin tamamına yakınının kendilerini mekân kimlikleri üzerinden ifade etmelerine rağmen buraya göç etmelerinde iskân kanunun tek bir maddesine ve üstelik mülga olan bir maddeye işaret etmelerinin izahatı farklı boyutlarda yorumlanabileceği gibi bu bireylerin dışarıya karşı kendilerini yüceltmelerinin bir yolu olarak da yorumlanabilir.

Genel olarak, iskâna tabi tutulmuş bütün bu topluluklar içerisinden alınmış olan örneklemin büyük bir kesiminin ekonomik kaygılarla Hatay'ı tercih etme gerekçelerinin yanı sıra 2510 Sayılı Kanunundaki 2. maddeyi de gerekçe olarak belirtmeleri dikkat çekicidir. Bu durumun söz konusu toplulukların mekânda ki kalıcılıklarında onlar için önemli bir moral kaynağı olduğu söylenebilir. Zira saha çalışmaları sürecinde bu topluluklardaki bireylerin onlarla aynı dönemde başka yerlere şehirsel iskân talebinde bulunanlarla kendi durumlarını *'Biz onlardan daha kârlıyız.'* veya *'Onlar bizden daha kârlı.'* gibi karşılaştırmalar yapmaları iskân taleplerinin ekonomik kazanç kaygısıyla verildiğini desteklemektedir. Ayrıca burada göç etme gerekçeleri arasında mekânsal yakınlık, mekânın biliniyor olması gibi hususların olması mekânsal özelliklerin bireylerin göç edecekleri merkezin belirlenmesinde önemli bir unsur olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

Çalışma kapsamında görüşülen diğer toplulukların bulunduğu, Kurtuluş ve Fatih mahallelerindeki (Kırıkhan) topluluklar serbest göçle gelmişlerdir. Bu yönleriyle Karadurmuşlu ve Ovakent'e göç edenlerin bir kesimi hariç tutulursa çalışma

sahasındaki diğer topluluklardan ayrıldıklarını söylemek mümkündür. Zira diğer toplulukların göç süreçleri kamulaştırma, doğal, afet gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Bazı istisnalar dışında Kurtuluş ve Fatih'e ilk göç eden vatandaşların göç etme nedenleri kuraklık ve buna bağlı ekonomik nedenlerle ilişkili olarak mevsimlik bir göç hareketlerinin olduğu belirtilebilir. Sonraki süreçlerde bunların kalıcı olmalarına ve bunlardan sonra gelenlerin ise göç etmelerine gerekçe olarak memleketlerindeki zorlu kış şartlarını ve yine büyük bir kesiminin terör olaylarını göstermişlerdir. Öyle ki bunlardan büyük bir kesiminin temel geçim kaynaklarının hayvancılık ve buna bağlı çiftçilik olmasından dolayı hayvanlarının dağlık alanlardaki mera ve/veya otlak alanlarına çıkarmalarının yasaklanması gibi uygulamalar nedeniyle mevsimlik olarak yapılan bu göçlerin ailelerini de yanlarına alıp yerleşmeleriyle daimi göçe dönüştüğü görülmektedir. Bu iki mahalledeki toplulukların Hatay'a ilk gelişlerinin genel itibariyle akrabaları veya tanıdıkları aracılığıyla hamallık ve buna bağlı yevmiyecilik işleri için olduğu ve mevsimlik olarak geldikleri tespit edilmiştir. Bu vatandaşların Hatay'a yönelmelerinde ve burayı benimsemelerinde en temel ve önemli unsurlardan bir tanesi hamal çavuşlarının doğudaki bu illerden işçi toplama sürecidir denilebilir. Bunda hiç şüphe yok ki Amik Ovasının kurutulmasından sonraki süreçte tarımsal istihdamın artmasından dolayıdır. Çünkü bazı istisnalar dışında bunların genelinin Hatay'ı tercih etmelerinde buradaki tarımsal sektördeki istihdamın varlığıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca bunlardan bir kısmının inşaat sektöründe müteahhitlik gibi ihaleler yoluyla aldıkları işlerde ihtiyaç duydukları iş gücünün de yine Doğu illerinden işçi toplama yoluyla sağlamaları da bundaki diğer bir neden olarak gösterilebilir. Söz konusu iki mahalledeki topluluklar her ne kadar yöre halkı tarafından Muşlular olarak zikredilseler de beş ayrı yerleşme biriminden geldikleri görülmektedir. Bunların topluluk olarak Hatay'a yönelme nedenleri ise şöyledir.

Bu topluluklardan buraya ilk olarak Muş'tan gelen vatandaşların olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde bu topluluğun ilk kez Hatay'a 1950'li dönemlerde göç ettikleri tespit edilmiştir. Muşlu olarak nitelendirilen bu topluluğu Ahıska Türkleri ve yine Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen Kürt asıllı vatandaşlarımız oluşturmaktadır. Bunların tümü aynı yerleşme birimlerinden gelmiş olup buraya geliş nedenlerini ise tanışıklık ve akrabalık bağları nedeniyle olduğunu belirtmişlerdir (%70). %70'lik bu kitlenin içerisinde bu gerekçelerinin yanı sıra buranın daha ucuz olması (%10), kazancının iyi olması (%10), kız çocuklarının çok olması nedeniyle

büyük kentlere gitmeyi istemediklerini belirtenlerle (%10), bir şey bilmediklerini ve büyük kentlerde yapamayacaklarını düşündüklerinden başka yere gitmeye sıcak bakmadıklarını belirtenlerde (%10) mevcuttur. Bunların geriye kalan %30'luk kısmı ise evlilik nedeniyle buraya geldiklerini belirtmişlerdir.

Buraya gelen diğer bir topluluk olan Ağrılıların (1960) gelme gerekçelerine baktığımızda bunların %77,77' si Muşlu ve Ahıskalılardan tanıdıkları olduğunu (%22,22) ve akrabalarından dolayı (%55,55) burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan geriye kalanlar (%22,22'si) ise evlilik nedeniyle geldiklerini belirtmişlerdir.

Buraya yaklaşık olarak aynı dönemlerde gelen diğer iki topluluk olan, Erzurumlu (1968) ve Karslıların (1971) geliş nedenlerine baktığımızda ise, Erzurumluların geliş gerekçelerini akrabaları nedeniyle (%50) gelenler ve nakliyecilik işi vasıtasıyla burayı gördükten sonra sıcak olmasından dolayı gelenler (%50) olarak ayırmak mümkündür. Karslıların ise buranın sıcak olmasını (%12,5) ve akrabalarını (%75) gerekçe göstermelerinin yanı sıra burayı hac farizasını yerine getirirken burada kalan akrabalarının yanında konaklamaya geldiklerinde burayı gördüklerini daha sonrada kendilerinin de buradaki akrabaları vesilesiyle geldiklerini belirtmişlerdir. Geriye kalanların ise evlilik nedeniyle buraya geldikleri tespit edilmiştir. Evliliğin buradaki bireyler içinde mekânla bağ kurmalarının yanı sıra mekânda kalıcılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Zira gerek Karadeniz'den gelen topluluklardaki bireylerin belli bir kitlesinin belli periyotlarla sınırlı olsa bile mekâna tekrar yönelmelerinde ve yine Doğu Anadolu'dan gelen özellikle kadın görüşmecilerin gerek göç etmelerinde gerekse de mekânla bağlarının kurulmasında evliliğin ön plana çıkması evlilik olgusunun bu topluluklar için sadece bir etkileşim unsuru olmadığı ayrıca mekândaki kalıcılıklarında da etkili olan bir unsur olduğunu göstermektedir.

Bu toplulukların yanı sıra onlardan daha yakın bir tarihte Kurtuluş ve Fatih mahallelerine (Kırıkhan) gelen diğer bir topluluk olan Vanlıların (1985'ler) geliş nedenlerine bakıldığında bunların tümünün burada yakın akrabalarının (%50) ve tanıdıklarının olması veya burada yük boşaltmak, müteahhitlik gibi iş ihaleleri alan tanıdıklarıyla akrabalarının yanlarında işçi olarak çalışmak için mevsimlik olarak geldikleri görülmektedir. Ancak sonrasında ise buranın ucuz ve büyük şehirlere göre daha az kalabalık olması gibi nedenlerden dolayı da ailelerini de yanlarına alarak daimi olarak yerleştikleri görülmektedir.

Kısacası çalışma sahasındaki söz konusu toplulukların göç etme gerekçelerini şu şekilde özetlemek mümkündür. Burada hem zorunlu hem de istekli bir göçün söz konusu olduğu görülmekle birlikte zorunlu olarak gelenlerin de gidecekleri merkezleri tercih şanslarının olması nedeniyle tercihli bir zorunluluğun söz konusu olduğu ve hatta belli bir kısmının bu zorunluluk durumundan çok önce doğdukları yerlerden göç ettikleri görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir hususta ne olursa olsun göçün bir zorunluluktan gerçekleştiğidir. Zira ister göç kararını kişi kendisi vermiş olsun isterse de göçe zorlanılsın ortada bir zorunluluğun söz konusu olduğudur. Öyle ki eğitim, ekonomik, savaş vb. gibi nedenlerle diğer bir ifadeyle ister beşeri yönden isterse de mekânın fiziksel özellikleri yönüyle olsun herhangi bir gerekçe veya duruma bağlı olarak bireyin bulunduğu ortam şartları şayet onu tatmin etmiyorsa söz konusu durum mekân hareketliliğini zorunlu kılar. Bu nedenle de göçte gerçek anlamda bir gönüllülüğün olduğu söylenemez, fakat göçün bireyin özgür iradesiyle tercih etmesi anlamında bir gönüllükten söz edilebilir. Ki söz konusu topluluklarda bireysel anlamda göç kararının, topluluklarda ki tüm bireylerin özgür iradeleriyle tercih etmiş oldukları bir durum olarak genellenemeyeceği aşikârdır. Zira gerek iskân gerekse de serbest göçle gelenlerin tümünde göç etme ve göç edilecek merkezin seçiminde erkek bireylerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bazı topluluklarda kadının fikir beyan ettiği görülmekle birlikte son kararın erkeğin verdiği ve hatta bazı topluluklar için kadın bireylerin bu süreçte fikirlerinin dahi alınmadığı kadınların göç alma kararlarında genel olarak daha pasif oldukları görülmektedir. Bu durum ailelerin göç ekonomik yatırımlar gibi kritik kararların verilmesinde erkeklerin insiyatifiyle gerçekleştirildiği ve toplumsal cinsiyet açısından bu rolün evin erkeğine ait bir karar olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Tabii ki söz konusu durum için bazen erkek bireylerinde tek başına karar vermediği görülmektedir. Bu süreçte ailedeki diğer erkek bireylerin ortak kararları ve bazen de ailenin en büyük erkek bireyinin inisiyatifinde veya son kararın onun vermiş olduğu bir durum olarak zuhur ettiği de görülmektedir. Bu anlamda geleneksel kültürel değerlerinin gerek göç etme gerekse de göç edilecek merkezin tercihine ilişkin kararlarının alınmasında ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında bu toplulukların göç etme motivasyonlarında etkili olan iskân, savaş, ekonomik imkânlar gibi gerekçeler yönüyle genel olarak nüfus hareketlerine neden olan faktörlerden bir farkı olmadığını söylemek mümkün olsa da Hatay'a yönelmelerinde, eğitim, yaş, ekonomik uğraşlar gibi özelliklerinin yanı sıra kültürel özelliklerinin de ön plana çıktığını hatta bunların bazı topluluklar için daha

ağır bastığını söylemek mümkündür. Genel anlamda geleneksel toplumlarda görülen bireylerin göç alma kararlarında ve yönelecekleri merkezlerin seçiminde etkili olan kan bağı ve içinde yaşadıkları sosyal yapı gibi önemli öğelerin ön plana çıkma durumunun çalışma sahasındaki topluluklar içinde geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra geleneksel kültürel değerlerin bireyler üzerinde yaratığı kaygınında bunda önemli bir unsur olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zira gerek dış göçle gelen Bayır-Bucak (Suriye) ve Afganistan'dan gerekse de Doğu Anadolu'dan buraya yönelik olan göçlerde bu durumun mevcut olduğu görülmektedir. Hatta Adıyaman'dan buraya yapılan iskânın devamlılığının olmamasının altında yatan en önemli sebeplerden bir tanesinin bu olduğunu belirtmekte mümkündür. Yine mevcut topluluklarda gerek iskân sürecinde gerekse de serbest göçle gelenlerin göç hareketlerinde bireysel bir durumdan ziyade toplu bir hareketliliğin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durumun bazı istisnalar dışında hâlâ sürdüğünü belirtmekte mümkündür. Ayrıca bu tutum çalışma sahasında iskânın yanı sıra toplulukların mekânda homojen olarak dağılmalarına ve kültürel temaslarının sınırlanmasına neden olan diğer bir unsur olarak belirmesine de neden olmaktadır. Tayfur Sökmen'deki Adıyaman'dan gelenler, Ovakent'e serbest olarak gelenler ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin büyük bir kısmı için bu genellemeyi yapmak mümkündür. Söz konusu bu durum toplulukların kültürel adaptasyon süreçlerinde mekândaki mevcut kültüre, gelenek, adet vb. yönlerden entegrasyonlarını geciktirmeye neden olmasına rağmen mekâna topluluk aidiyetleri üzerinden bir bağ oluşturmalarına olanak sağlamaktadır. Ayrıca daha sonrasında da değinileceği gibi bu durumun topluluk veya bireylerin hâkimiyet ve mahremiyet alanları olarak yerleşme birimlerinde ya da aile içi ilişkilerinde, geleneksel kültürel unsurlarının sürdürmeleri veya terk etme ya da mevcut kültürle bütünleşme gibi geliştirdikleri stratejilerin boyutunu ve yönünü kendilerinin belirlemelerine olanak sağladığı da söylenebilir. Bu açıdan göç nedenlerinin kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetinin tespitinde önemli bir fonksiyon üstlendiğini belirtmek mümkündür.

2.4. HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN YERLEŞİM SÜRECİ

Göç olgusu, göçe iştirak eden bireyler için ilk karar anından hedefteki merkeze ulaşıncaya kadar maddi manevi birçok külfeti getiren bir süreci kapsar. Bu nedenle bireylerin kültürel, ekonomik, sosyal vb. birçok açıdan bir kar-zarar hesabıyla hareket ettikleri görülür. İster ulus-aşırı ister iç göçte olsun bu durumun mevcut olduğu bilinmektedir. Göç sürecinde kültürel ve sosyal kayıplara ilişkin hesaplar ekonomik

olanlar kadar dikkate alınmadıkları düşünülse de bunların bireylerin göç kararlarında ve yönelecekleri hedef merkezin belirlenmesinde önemli birer unsur olarak belirdiği görülmektedir. Birey veya ailelerin merkez seçimleri gerek kişisel tatminlerine ve psikolojik ihtiyaçlarına gerekse de sosyo-kültürel gereksinimlerine göre şekillenmektedir. Bu açıdan bireyler göç sürecinde gerek göç etme şekline gerekse de göç etme motivasyonlarına bağlı olarak hem yerleşecekleri mekânı hem de geçim kaynakları ve hatta yaşayacakları konutlara kadar bir takım gereksinimlerini nasıl ne şekilde ikame edeceklerini bu süreçte belirlerler.

Bu bağlamda çalışma sahası olarak belirlenen alanda ki toplulukların göç etme süreçleri şu şekilde özetlenebilir. Araştırmaya konu olan yerleşmelerin %80'inin iskâna bağlı olarak kurulduklarını söylemek mümkündür. Bu nedenle söz konusu toplulukların büyük çoğunluğunun yerleşim süreçleri iskân kanunu çerçevesinde şekillenmiştir. Araştırmaya konu olan toplulukların göç kararları Kurtuluş/Fatih'e serbest olarak gelenlerle Ovakent'e ilk iskânlı olarak yerleştirilenlerden sonra buraya kaçak veya yasal yollarla kendi gelen göçmenler dışındakilerin tümü kamulaştırma, doğal affet, göçebeliğe ve dış göçle gelenlerin sığınma taleplerine bağlı olarak alındığından bu toplulukların yerleşim süreçleri planlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu toplulukların iskân gerekçelerinin ve dönemlerinin farklılık arz etmesi nedeniyle yerleştirilmeleri de yerleştirildikleri dönemde geçerli olan iskân prosedürü koşullarına bağlı olarak, bazı istisnai durumlar (verilen arazi miktarı, konut için yer tahsisi gibi) söz konusu olsa da genel anlamda aynı sürecin işlendiğini belirtmek mümkündür. Burada konut inşalarından yer seçimine, ailelerin taşınmasına kadar her şey kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bireylerin iskân talebinde bulunmaları halinde devlet tarafından uygun görülen bir veya birkaç merkez arasında seçim yapmalarına olanak sağlamak suretiyle istekleri doğrultusunda bu merkezlerden birisine yerleştirilirler. Söz konusu iskân kanununda kimlerin aile olarak sayılıp iskân edileceğinden, onlara sağlanacak arazi miktarına, konut tahsisleri ve geçim kaynaklarının belirlenmesine kadar birçok unsuru kapsayacak kadar geniş içeriğe sahip bir düzenlemedir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin kültürel adaptasyon süreçleri ve mekân aidiyeti üzerinde etkili olan mekân değişimi, tüketim ve üretim kalıpları ve aile yapısı gibi unsurlar üzerindeki etkisi yönüyle iskânın önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda bu kanun çerçevesinde dul veya boşananlar ve 18 yaşından büyük evli çocuklar aile olarak başlı başlarına iskân edilirler. Yapılan iskân etütleri sonucunda belirlenen ve bu aşamadan itibaren 'hak sahibi' olarak adlandırılan aileler 2510 Sayılı İskân Kanununa göre

yerleştirilmeleri sağlanır. Fakat bu aşamada yeniden iskân edilecek olan ailelere bu kanun çerçevesinde şehirsel ve tarımsal olmak üzere iki seçenek sunulmaktadır. Buna göre ailelere sunulan yeniden iskân seçenekleri;

1. Şehirsel iskân

1.a. Şehirsel iskânda anahtar teslimi konut,

1.b. Şehirsel iskânda arsa ve

2. Tarımsal iskân

2.a. Devletçe tarımsal alanlarda yaptırılan toplu iskân alanlarında konut ve arazi verilmesi veya

2.b. Aynı şekilde devletçe daha önce başka bir proje gereği yaptırılmış fakat boş konut bulunan tarımsal iskânlarda konut ve arazinin verilmesi şeklinde belirlenmektedir. Ayrıca ailelere tarımsal veya şehirsel iskân talepleri çerçevesinde devletçe uygun görülen bir veya birkaç merkez arasında seçim yapma hakkına sahiptirler. Bunlar arasından herhangi bir merkezi seçmeme veya istememe durumlarında iskân hakları düşürülür. Burada toplulukların tamamının her ne kadar ilgili dönemlerin bir kısmında bazı maddeleri mülgada olsa ve bazı maddelerine ekler getirilmişse de temelde tümünün 2510 Sayılı İskân Kanunu çerçevesinde yerleştirildiği söylenebilir.

Çalışmaya konu olan toplulukların belli bir kesimi, 2510 Sayılı Kanuna getirilen 16/06/1970 tarihli, 1306 Sayılı Ek Kanun çerçevesinde ve ilgili kanunun 1. Ek Maddesinde belirtilen tanımlamaya istinaden 2510 Sayılı İskân Kanununa bağlı olarak yerleştirilmişlerdir. Devlet yatırımlarına bağlı olarak yaşanan gelişmelerden etkilenen vatandaşların yeniden yerleştirilmelerine ilişkin olarak yapılan bu ek kanun ayrıca bu kanundan önceki dönemlerde devlete büyük bir maddi külfet getiren devletin hibe etme suretiyle toplulukları iskân etme külfetini hafifletmeyi amaçlayan bazı maddeleri de kapsamaktadır. Yine bu kanun çerçevesinde iskân edilenlerin bir fona bağlı olarak uzun vadeli bir borçlandırma yoluna gidilmiştir. Bu kanundaki diğer bir değişiklikte devletin, kamulaştırma sonucunda iskân edilmek istemeyenlere istimlak bedellerini ödemesi gibi uygulamalarda getirilmişti. Yani her ne kadar kamulaştırma zorunlu bir göç sürecini doğursa da iskân bir zorunluluktan ziyade bir tercihe dönüştürülmüştür. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta 2510 Sayılı Kanua çeşitli dönemlerde ekler getirilerek tekrar revize edilmekle birlikte iskânın genel çerçevesi 2006 yılına kadar bu kanunla belirlenmiştir. Hatta dış göçle Türkiye'ye yönelik olan göçlere ilişkin 1.maddenin bu kanunda da yer aldığı görülmektedir.

Bu bağlamda buraya göç eden gerek iskânlı gerekse de serbest olarak göç eden söz konusu toplulukların yerleşme süreçlerini kısaca şu üç başlık altında özetlemek mümkündür.

2.4.1. Yerleşecekleri Alanların Belirlenmesi

İnsan çevre etkileşiminde mekânın konum, iklim, litolojik özellikleri gibi hem fiziki hem de mekânın güvenliği, mekân hâkimiyeti, içerisinde yaşayan topluluk veya bireylerle olan münasebetler gibi sosyo-kültürel özellikleri açısından bireyin mekândan duyduğu memnuniyet, mekân aidiyetini ve mekânda kalıcılığını doğuran ve etkileyen önemli unsurlardır. Bu bağlamda göç sonrası yönelinen merkezde oturulacak mekân seçimi, bireyin gerek göçten duyduğu memnuniyetten gerekse de oturacağı konuttan memnuniyete kadar birçok açıdan etkili olan bir unsurdur. Bu nedenle bireyin içerisinde yaşayacağı mekânın gerek sosyo-kültürel gerekse de tüketim ve üretim kalıpları üzerinde değişime etkisi vb. yönleri açısından doğal fiziki unsurları bireylerin hem kültürel adaptasyonlarını hem de mekân aidiyetleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Söz konusu toplulukların Fatih, Kurtuluş (Kırıkhan) ve Ovakenttekilerin bir kısmı dışında diğer bütün yerleşmelerdeki göçmenlerin büyük bir bölümü iskânla geldiklerinden dolayı yerleşim alanlarının seçiminde başka gerekçeler söz konusu olmakla birlikte iskânın da önemli bir değişken olduğu belirtilebilir. İskânla gelenlerin yerleşecekleri alanların belirlenmesi ilgili iskân kanunu çerçevesinde şekillenirken serbest olarak gelenlerin yer seçimleri ise aile, akrabalık ve hemşehrilik bağları üzerinden şekillendiği belirtilebilir.

Bu kanuna göre iskâna tabi tutulacak kimselerin yerleşecekleri alanlar ve konutlar devletin hazine arazisi veya devlete kişi veya kurumlarca hibe edilmiş ve yardımlarla verilmiş arsalar ya da birkaç yerleşme veya köyün tasarrufunda olan mera gibi ortak kullanım yerleri içerisinden belirlenerek bunlara konut inşa edilmek suretiyle tahsis edilmektedir. Toplulukların yerleştirilme süreçlerine baktığımızda ise iskâna tabi tutulanların bir kısmının toplu olarak, konutları devletçe belirlenen veya uygun görülen yerlere inşa edildiği görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi çalışmaya konu olan toplulukların belli bir kesimi, 2510 Sayılı Kanuna getirilen 16/06/1970 tarihli, 1306 Sayılı Ek Kanun 1. Ek Maddesinde belirtilen tanımlama çerçevesinde yerleştirilmişlerdir. 1970 tarihinden sonraki süreçte devlet tarafından iskân için toplulukların uygun yer göstermeleri ya da kurum veya kişilerce devlete hibe

şeklinde yapılan arazi veya arsa bağışları kabul edilmeye başlanmıştır. Özellikle çalışma sahasındaki göçebe iskânın da bu durumun ön plana çıktığı görülmektedir. Yerleşmeler bazında gerek iskân gerekse de isteğe bağlı olarak bu alanları tercih eden topluluklara baktığımızda, iskânla gelenlerin büyük bir kısmının yerleştikleri alanların seçiminin kendilerinden ziyade devlet tarafından belirlendiği görülmektedir. Bunlardan Akçaova (Antakya), 408 Evler (Kırıkhan), Karadurmuşlu (Kırıkhan), Ovakent (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) yerleşmelerinin yer seçimleri devlet tarafından kamu alanlarının, özel mülklerin ve köylere ait mera alanların istimlak edilmesiyle kurulmuşlardır. Bunlardan Akçaova (Antakya) yerleşmesi adı Hasanlı olarak geçen özel bir mülkün istimlak edilmesiyle kurulduğu görülmektedir.

408 Evler'in (Kırıkhan) ise kurulduğu dönemde Kırıkhan'ın kasaba olduğu bu alanında buranın belediye sınırının mücavir alanı olarak geçtiği tespit edilmiştir (BCA;161,34,s:10). Bu nedenle buranın tamamen iskâna bağlı kurulduğu söylenebilir. Karadurmuşlu (Kırıkhan) olarak bilinen saha aslında daha önce var olan Kırıkhan ilçesine 2-3 km mesafede Karadurmuşlu köyünün, kısmen bir sulak alan olan mera arazisine kurulmuştur. Özellikle manda gibi büyük baş hayvan besleyen bu köylülerden bu nedenle baskıya maruz kaldıkları görülmektedir. Zira köylünün sonraki süreçlerde gerek Amik Göl alanının kurutulması nedeniyle manda yetiştiriciliğini bıraktıkları belirtilmekle birlikte iskânında mera sorunu yaşamalarında etkili olduğu ve bu nedenle mera hayvancılığı yapma imkânları kısıtlanmış hatta bitmeye yüz tutmuştur. Söz konusu topluluk bundan dolayı dışlandıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeler çerçevesinde buradaki yer seçiminin devlet tarafından belirlendiği ve bu alanın hibe şeklinde bedelsiz olarak iskân sahiplerine verildiği belirtilmiştir.

Eski adı Maraş Boğazı Köyü olan[17], Ovakent (Antakya) ise her ne kadar Afganistan'dan gelen göçmenlere yönelik olarak kurulmamış olsa da daha önce yine devlet tarafından Kömürçukuru köylülerinin il içinde yeniden yerleştirilmeleri için iskâna bağlı olarak kurulmuştur. Geçici olarak buraya yerleştirilen bu topluluk için Tayfur Sökmen köyünde konutlar inşa edilmiş fakat ulaşım gibi bir takım gerekçelerle burada kalmaya devam ettikleri belirlenmiştir. Bu durum daha önce buraya iskân edilenlerle sorun yaşamalarına neden olduğu görülmektedir. Ayrıca daha öncede

[17] Burası iskânla kurulmakla birlikte muhtarlık olarak belli bir dönem Maraş Boğazı köyüne bağlı olmasının ve bu alanın söz konusu köyün merası olarak geçmesi nedeniyle bu köyle aynı isimle anılmaktadır. İlk kuruluşunda Kömürçukuru Afet İskân Evleri olarak bilinen bu yerleşmenin ismi daha sonra Ovakent olarak değiştirilmiştir.

belirtildiği gibi bunların buraya yerleştirilmeleri nedeniyle sonradan Afganistan'dan serbest göçle gelen bireylerin burayı tercih etmelerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Tayfur Sökmen köyü de Hatay Valiliği Toprak İskân Müdürlüğüne ait BCA'dan alınan belgelerde iskân konutlarına tahsis edilen 5 bin ha yakın bu alanın Suriye uyruklu bir şahsa ait olduğu tespit edilmiştir. Devlet tarafından civar köyler tarafından çoğunluğu mera olarak kullanılan devlet tasarrufunda olan bu mülke iskân konutları inşa edilerek kurulmuştur. Özbek asıllı göçmenlerin Ovakent'e yerleştirilmelerinden sonraki süreçte bunlar için inşa edilen konutlara Karadeniz Bölgesi'nden ve az da olsa Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden getirtilen vatandaşlar yerleştirilmişlerdir.

Çalışma sahasında yer alan ve iskânla kurulan diğer üç yerleşme birimi Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan), ve Buhara'dır (Hassa). Bunlardan Aydınlı ve Özyörük özel mülk olarak göçmen topluluklar tarafından satın alınıp devlete hibe edilmek suretiyle kurulmuşlardır. Aydınlı mahallesi daha öncesinde Alakoyun olarak geçmekte olup yine iskânla inşa edilen bir mahalledir. Buraya göçebelerin iskânı ise göçebeler tarafından 1970'te iskân kanuna getirilen ek maddeler çerçevesinde 1960'a kadar Acemli köyü olarak geçmekte olan bu yerleşmede daha önce yaşayanlardan satın alınıp devlete hibe edilerek kurulmuş iskân konutlarına yerleştirilmişlerdir. Yine örneklemdeki bireyler tarafından buranın eski bir mezarlık ve harman yeri olduğu belirtilmiştir. Özyörük'te yine aynı şekilde devlete arazi hibe edilerek kurulmuş olmakla beraber tamamen göçebe iskânına bağlı kurulması yönüyle Aydınlı mahallesinden farklılık arz etmektedir. Yine göçebelerin yerleştirilecekleri yerlerin belirlenmesi yaylak veya kışlak olarak belirttikleri yerlere yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Zira ilgili kurumların arşivlerinden bunların iskân taleplerine yönelik verdikleri belgelerde Hatay'ı kışlak yerleri olarak belirttikleri görülmektedir. Ayrıca saha çalışmaları esnasında hepsi için geçerli olmasa da yer seçimlerinde bunun etkili olduğu ve buranın kışlak alanları olduğunu teyit etmişlerdir. Fakat buradaki büyük bir kitlenin kışlak alanları olarak belirtmelerinin altında yatan etmenin daha öncede belirtildiği gibi iskân kanunuyla ilişkili bir durumdur. Burada belirtilmesi gereken bir hususta göçebelerin kendi aralarında da bir grup başkanın temsiliyle bir araya geldikleridir.

Diğer bir iskân yerleşmesi olan, Buhara'nın (Hassa) kuruluşu da tamamen göçebe iskânıyla gerçekleşmiş olup, bu alanın belirlenmesi de devletçe atatnan iskân

görevlileri tarafından yapılarak, Gülpınar Köyü'nün (Hassa) mera olarak kullandıkları hazine arazisine kurulmuştur.

Genel olarak daha önce de belirtildiği gibi toplulukların yer seçimlerinin devlet tarafından bu şekilde belirlenmesi öncesinden burada yaşayanlarla buraya sonradan yerleştirilen bu topluluklar arasında anlaşmazlıkların çıkmasına ve kültürel temaslarının sınırlanmasına neden olduğunu söylemek mümkündür. Zira yapılan çalışmalar sonucunda bütün topluluklar içinde örnekleme katılan bireylerin tamamı kendilerinden daha önce bu çevrede yaşayanlarla sorun yaşadıklarını günümüzde bu husumetler devam etmese de sosyal ilişkilerinin kamusal alanla sınırlı olduğunu ve hatta kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda kültürel temaslarının yok denecek kadar az olduğunu söylemek mümkündür. Bunda hem yer seçimlerinin hem de yerleşme birimlerinde neredeyse belli bir döneme kadar homojen olarak yaşamalarının etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür. Bu anlamda yer seçiminin göç eden bu toplulukların kültürel adaptasyon süreçlerini ve mekândan memnuniyetlerini etkilemesi yönüyle mekândaki kalıcılıklarından, mekâna bağlılıklarına ve hatta mekân aidiyetlerine kadar pek çok yönden etkili olması açısından önemli bir değişken olduğunu söylemek mümkündür.

Buraya göç eden diğer toplulukların yaşadığı Kurtuluş/Fatih mahallelerinin de iskânla bir alakalarının olmamasına rağmen her iki mahallenin de kuruluşlarında buraya göç eden toplulukların etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Zira özellikle 'Muşlular Tepesi' olarak nitelendirilen Kurtuluş mahallesindeki alanın bu toplulukların gelişiyle oluştuğu tespit edilmiştir. Bu topluluklar tarafından buranın tercih edilmesinde bu alanlardaki arazilerin ucuz olması ve arazi spekülasyonlarını gerekçe olarak belirtmek mümkündür. Yine belli bir döneme kadar bu iki mahallenin gelişimlerini bu toplulukların göçlerinin devam etmesiyle ilişkili olarak sürdüğünü belirtmek mümkündür. Ayrıca bu toplulukların yerleştikleri alanların ilçe merkezine yakın olmasına rağmen geldikleri dönem itibariyle homojen bir dağılış sergiledikleri belirtilebilir. Günümüzde mahalle olarak bu homojenliklerini yitirdiklerini söylemek mümkün olmakla birlikte yine de genel anlamda bu toplulukların birbirilerine yakın mesafelerde oturmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu toplulukların yer seçimlerinde sosyo-kültürel olgularının da etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Zira daha öncede belirtildiği gibi bu toplulukların Hatay'ı tercih etme nedenleri aile ve akrabalık bağlarıyla ilişkiliydi.

2.4.2.Yaşayacakları Konutların İnşası

Mekân etkileşiminde insanın barınma ve korunma gereksiniminin bir unsuru olarak ev tarihsel süreçte insanlığın teknik, teknolojik, sosyal toplumsal, ekonomik gelişimiyle birlikte çok farklı görüngüler alması ve bireyin mekânla özdeşiminin sağlandığı en temel nüve olması açısından, insan yaşamında önemini daima koruyan bir unsurdur. Ev yapı olarak ailenin mahremiyetinin sınırını belirleyen bir sınır olması açısından önemli olduğu kadar bazen toplumsal tabakalaşmanın somut bir ifadesi, bazen de sosyo-kültürel unsurların dışarıya yansıması yönüyle mekânsal ve toplumsal olanın okunmasına olanak sağlaması açısından da önem arz etmektedir. Bu anlamda yerleşme fizyonomisinin (morfolojisi) önemli bir bileşeni olan konut fiziksel coğrafi unsurların ve aynı zamanda kültürel unsurların coğrafi görünüme yansıdığı bir platform olması yönüyle de önemlidir.

Bu anlamda bireyin özdeşim kurduğu mekân olarak konutlar, içerisinde yaşayan bireylerin kimliklerini de yansıttığı söylenebilir. Öyle ki bireylerin mekâna müdahalelerinin ve mekânı kendilemenin yani hâkimiyetlerinin öğesi olan konutlara kimliksel özellikleri çerçevesinde müdahale ederek önce şekillendirirler daha sonra özdeşim duydukları bu unsura aidiyet hissi beslerler. Bu yönüyle konutun bireyin mekânla olan bağını güçlendirdiğini ve hatta onun üzerinden konutun bulunduğu yerle bağ kurduğunu ve bu anlamda bireylerin mekândaki kalıcılıklarına ve mekân aidiyetlerine de etki ettiğini söylemek mümkündür. Konutun birey veya toplulukların mekân aidiyetlerine olduğu kadar mahremiyete de vurgu yapması ve bunun üzerinden ‘biz’ ve ‘öteki’ yi inşa etme aracı olması yönüyle sosyal aidiyetleri hakkında da fikir vericidir. Bu açıdan konutların gerek mekân aidiyetinde gerekse de bireylerin mekânda ki kalıcılıklarının yanı sıra kültürel adaptasyon süreçlerine dair fikir vermesi açısından oldukça önemli bir unsur olduğu ifade edilebilir. Ayrıca tarihi ve kutsal açıdan önem arz eden unsurların olmadığı yerleşmeler veya yerleşme morfolojisi (fizyonomisi) açısından güçlü yapısal unsurların sınırlı olduğu kırsal yerleşmelerde mekân algısının şekillenmesinde oldukça önem arz ettiğini belirtmekte mümkündür.

Mevcut çalışmada daha sonra bu açıdan irdelenilecek olan konutların yerleşmeler bazında inşaları ve teminlerinin nasıl gerçekleştiği kısaca şu şekilde özetlenebilir. Buraya iskânla gelen toplulukların konut inşa süreçlerine ilişkin verileri Yerleşmeler bazında şu şekilde sıralamak mümkündür (Tablo:5).

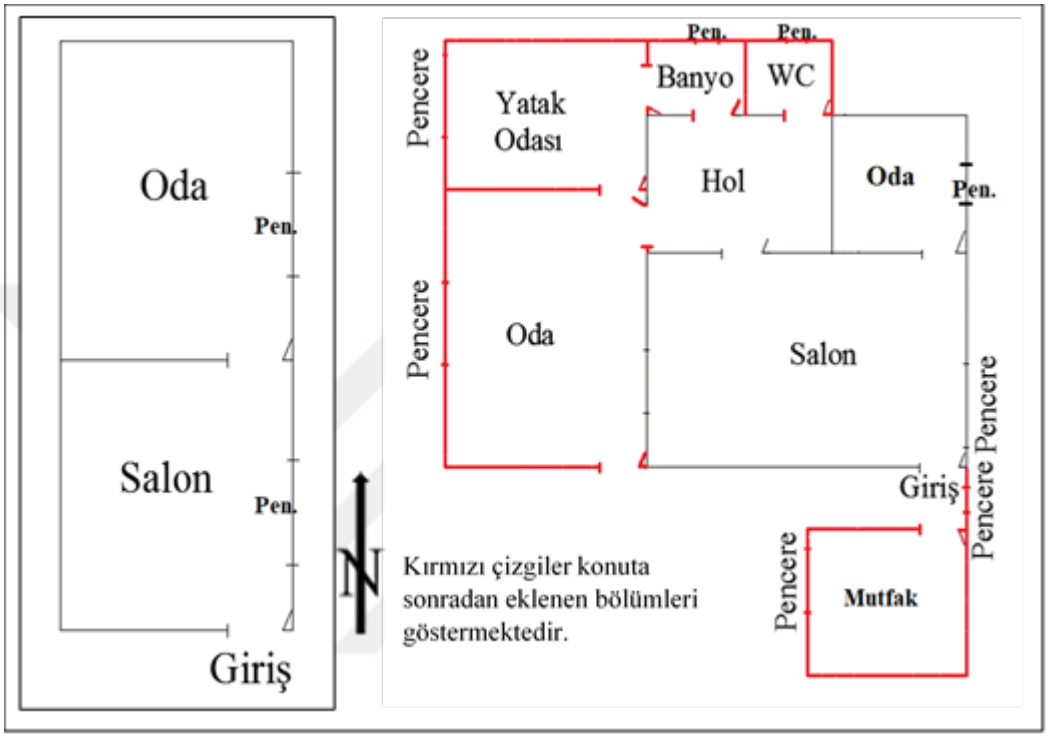
Tablo 5: Topluluklara İskân Çerçevesinde Verilen Arsa, Arazi Miktarı ve İnşa Edilen Konutların Büyüklükleri

Yerleşmenin Adı	Arsa(m²)	Ev Genişliği(m²)	Arazi(ha)
Akçaova	300-700arasında değişmektedir.	90	16-25
Aydınlı	600-700	80	25-40
Buhara	400-700	90	15-18
Fatih /Kurtuluş	-	-	-
408 Evler	600-1000	80-90	15-20
Karadurmuşlu	700-1000	45-50	20
Ovakent	450-1000	45-80	15-20
Özyörük	300-700	90-110	15-25
Tayfur Sökmen	300-700	80-90	20

Kaynak: Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Arşivleri, BCA

Daha öncede belirtildiği gibi yerleşme birimlerinde konutların inşaları üzerinde toplulukların göç şekli temel etkendir. Toplulukların iskâna bağlı yerleşmeleri nedeniyle konut inşalarının büyük bir kısmı devlet tarafından yapılmakla birlikte, serbest göçle gelen toplulukların konutlarını kendilerinin inşa ettikleri görülmektedir. Araştırmaya konu olan topluluklar içerisindeki ilk iskân konutları Karadurmuşlu'ya (Kırıkhan) kurulmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi bu yerleşme birimi bu adla bilinen Karadurmuşlu köyünün kısmen bir sulak alan olan mera sahasına kurulmuştur. Buraya yerleştirilen topluluklarda Suriye'den göç eden Bayır-Bucak göçmenleriydi. Türkiye'ye geliş süreçleri farklı işlediğinden dolayı bunların konut inşaları diğer topluluklarınkinden farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Hatta bir kısmı buraya iskânla aynı tarihlerde gelmelerinden dolayı konut inşa sürecinde çadır kurup öyle yaşamışlardır. Bunlara devlet tarafından konut için tahsis edilen alan karşılığında herhangi bir bedel alınmamıştır. Genel olarak iskân konutlarında topluluklar gelmeden önce konutlar inşa edilmiş olmakla beraber bu topluluklar gerek Türkiye'ye geldikleri yıllardan sonra iskân edilmeleri gerekse de tahsis edilen arsalardan bedel alınmaması gibi faktörler nedeniyle bu kişilerin konut inşalarında kullanılacak malzeme devletten olma koşuluyla konutlarını kendileri inşa etmişlerdir. Devlete yüklenilen bu maddi külfeti azaltmak için bunlara arsa olarak verilen alanlar (0,7-1 ha arasında) oldukça büyük olmakla beraber konutların 30-40 m²'yi aşmayacak şekilde çok küçük dizayn edildikleri ve hatta bunların aile yapıları göz önünde bulundurulduğunda yetersiz geldiğini söylemekte mümkündür. Zira görüşmeler esnasında bu konutlarda günlük yaşantıda fonksiyonel anlamda elzem olan, banyo, wc ve mutfak gibi unsurların ayrılmadığı görülmektedir. Bunları sonrasında kendi imkânlarıyla ekledikleri veya

böldükleri tespit edilmiştir. Günümüzde bu konutların bazılarına kısmide olsa tadilat veya o dönem için banyo, wc gibi ekler yapılmışsa da bir kısmı yıkılmaya yüz tutmuş ve büyük çoğunluğunun el değiştirme veya yıkıp tekrar inşa edilme suretiyle yok oldukları görülmektedir. Bu konutlarda Yapı malzemesi olarak kiremit ve kerpiç karışık kullanıldığı görülmektedir (Şekil 1; Foto 4).

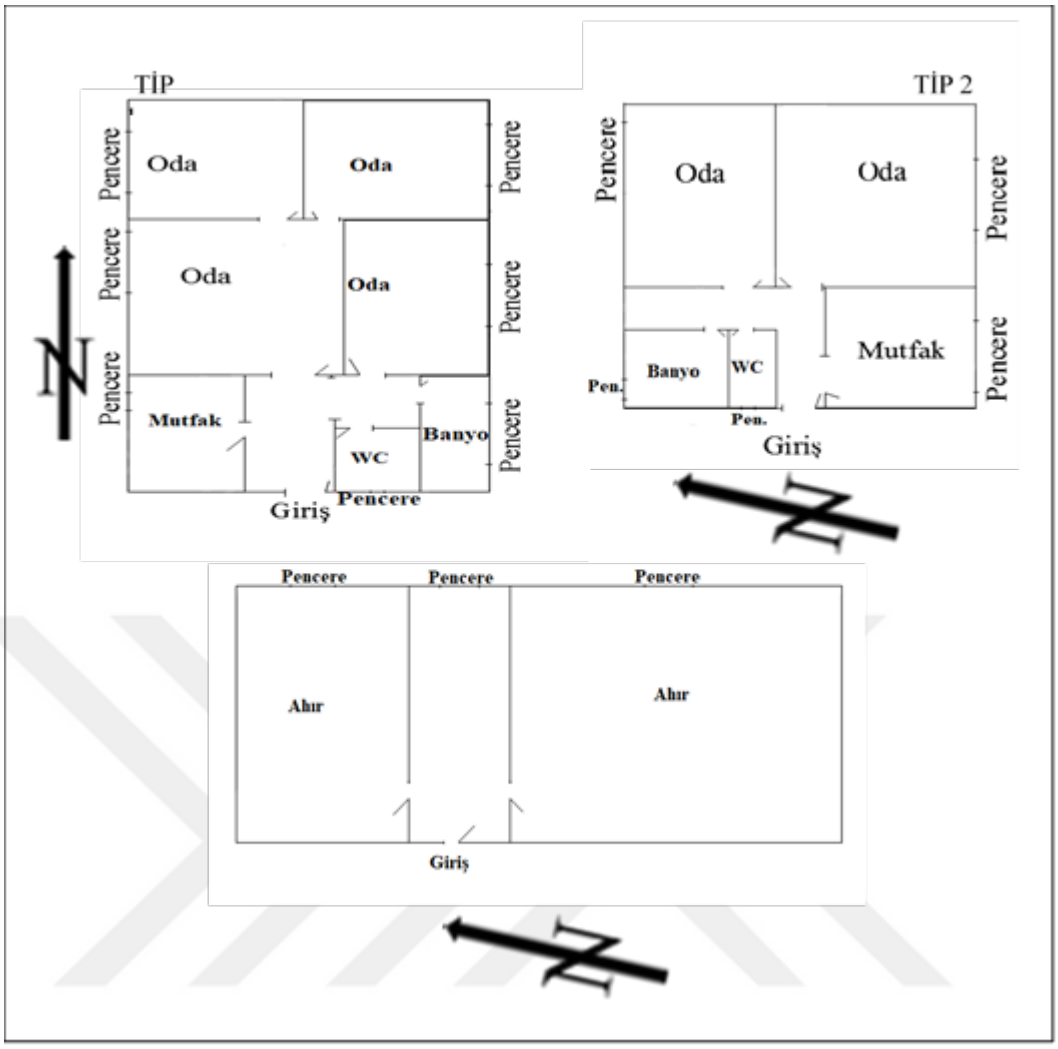
Şekil 1: Karadurmuşlu (Kırıkhan) İskân Konut Planı

Foto 8: Karadurmuşlu İskân Konutlarından Tadilat, Görmüş, Yıkılmaya Yüz Tutmuş ve Tekrar İnşa Edilmiş Konutlardan Birkaç Görünüm

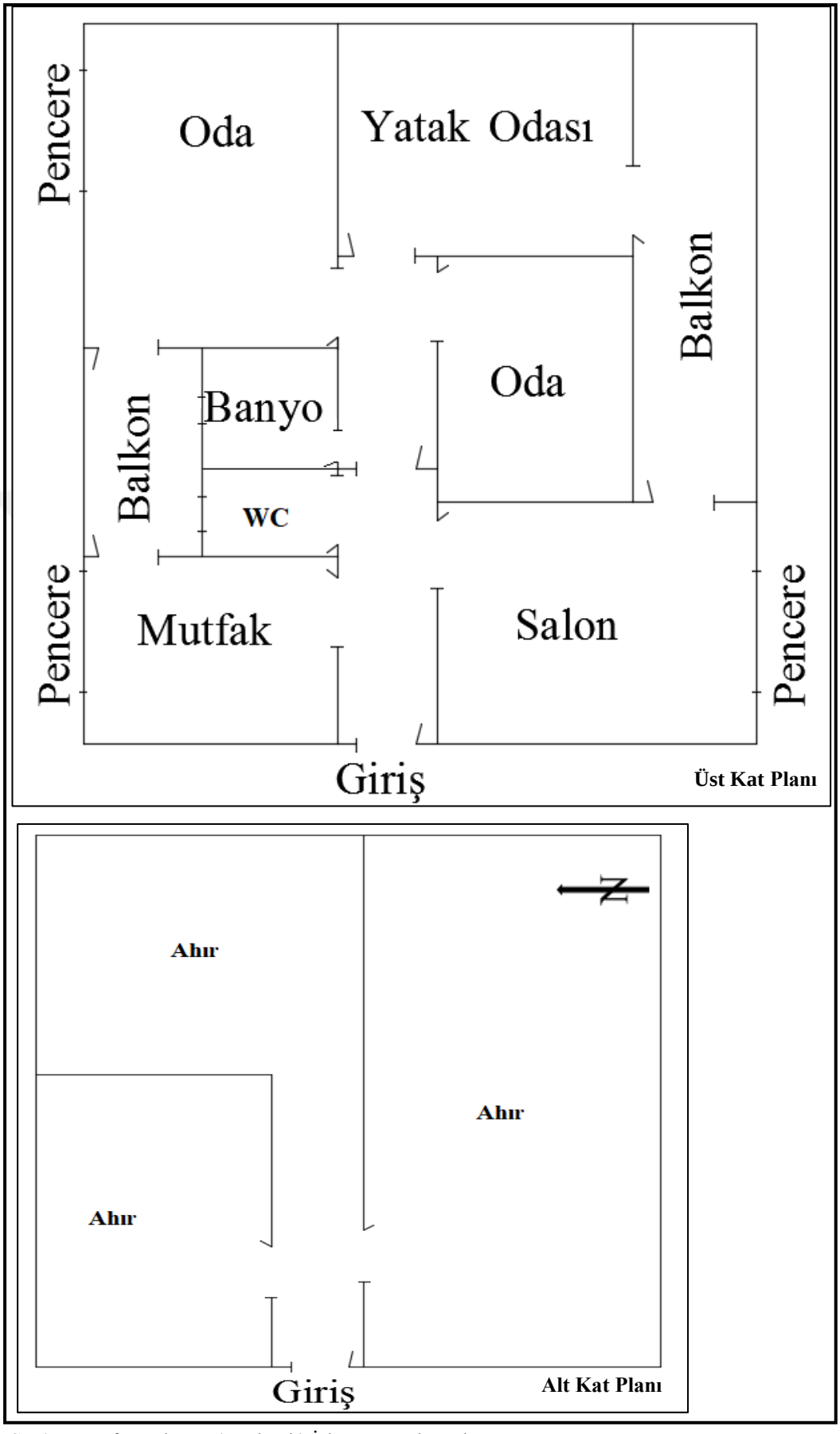
Bir diğer dış göç iskân konutlarının yer aldığı Ovankent'te(Antakya) ise konutların önceden Hatay'da heyelan nedeniyle yerleştirilen Kömürçukuru köyünün tahliyesi nedeniyle inşa edildikleri tespit edilmiştir (BCA). Fakat buradaki vatandaşların konutları boş bırakmaları nedeniyle Afganistan'dan buraya gelenler onlar için Tayfur Sökmen Köyünde inşa edilen konutların tamamlanıncaya kadar burada geçici olarak iskân edilmişlerdir. Bu süreçte de buranın yola yakın olması ve ildeki iskân komisyon temsilcilerinin düzenlemiş oldukları rapor doğrultusunda asıl iskân yerleri yerine buraya kalıcı olarak yerleştirilmişlerdir. Bu durumu görüşmecilerinden birisi şu şekilde aktarmıştır. '*Buraya bizi denetlemek için il merkezinden gelmişler, o dönemde de gündüzleri gençler işte olduğu için köyde birkaç yaşlının kaldığı Türkçeyi de iyi konuşamadıkları için buradan gelen memurların buradan memnun musunuz? Sorularına olumlu cevap verdikleri için bu komisyondakilerin Ankara'ya sundukları raporda burada ki Afganistan göçmenlerinin geçici iskân yerlerinde yerleşmek istedikleri şeklinde beyanda bulunmuşlar bu nedenle de bizim için inşa edilen konutlara yerleştirilmemişiz.'*

Burada belirtilmesi gereken bir hususta Afganistan uyruklu bu göçmenlerin Ovakent'e (Antakya) iskân edilmeleriyle birlikte bunlar için ek konutlar inşa edilmiştir. Bu nedenle bu konutlar iki tiptir. Ayrıca bu konutlar Tayfur Sökmen'de (Reyhanlı) kendileri için tahsis edilen konutlardan daha dar, zemine ve yanlarına ahırları inşa edilmiş olarak yapılmışlardır. (Şekil 2).

Şekil 2: Ovakent (Antakya) İskân Konutları Planı (TİP 1-2)

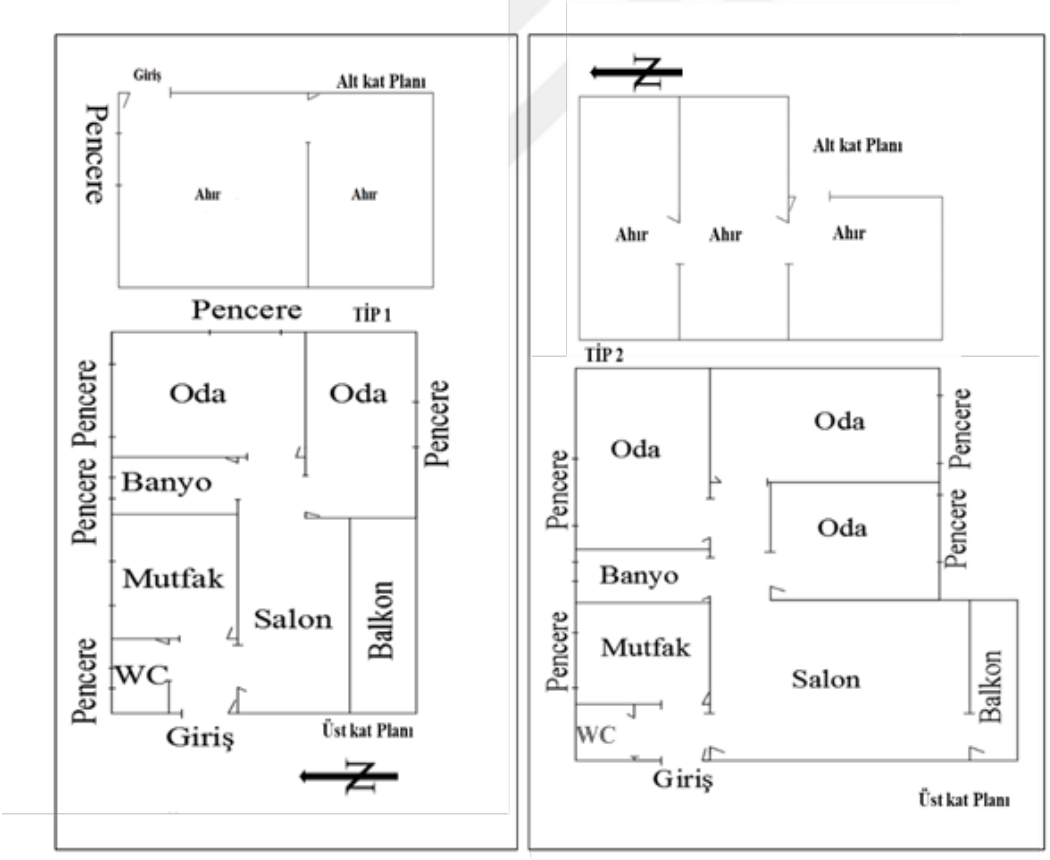
Böyle olmakla birlikte kaldıkları yerin yola yakın olması nedeniyle burada kalmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Sonraki süreçte bunlar için inşa edilen Tayfur Sökmen'deki konutlara Karadeniz'den gelen vatandaşlar yerleştirilmiştir. Bu konutların bulunduğu yere yenileri inşa edilerek sayıları artırılmış ve bazıları dışında yine Karadeniz'den gelenler yerleştirilmişlerdir. Bu süreçte de bu yerleşmeye ilk gelen göç topluluklarından bir kısmı bu konutların inşaatlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu konutlar genel olarak 0.30 ila 1 ha arasında değişen arazi içerisine bodrum üzerine tek kat ve 80 m² olarak inşa edilmişlerdir. Genelde de bodrum kısmı büyük ve küçükbaş hayvan beslemeye uygun olarak tasarlanmışlardır (Şekil 3).

Şekil 3: Tayfur Sökmen (Reyhanlı) İskân Konutları Planı

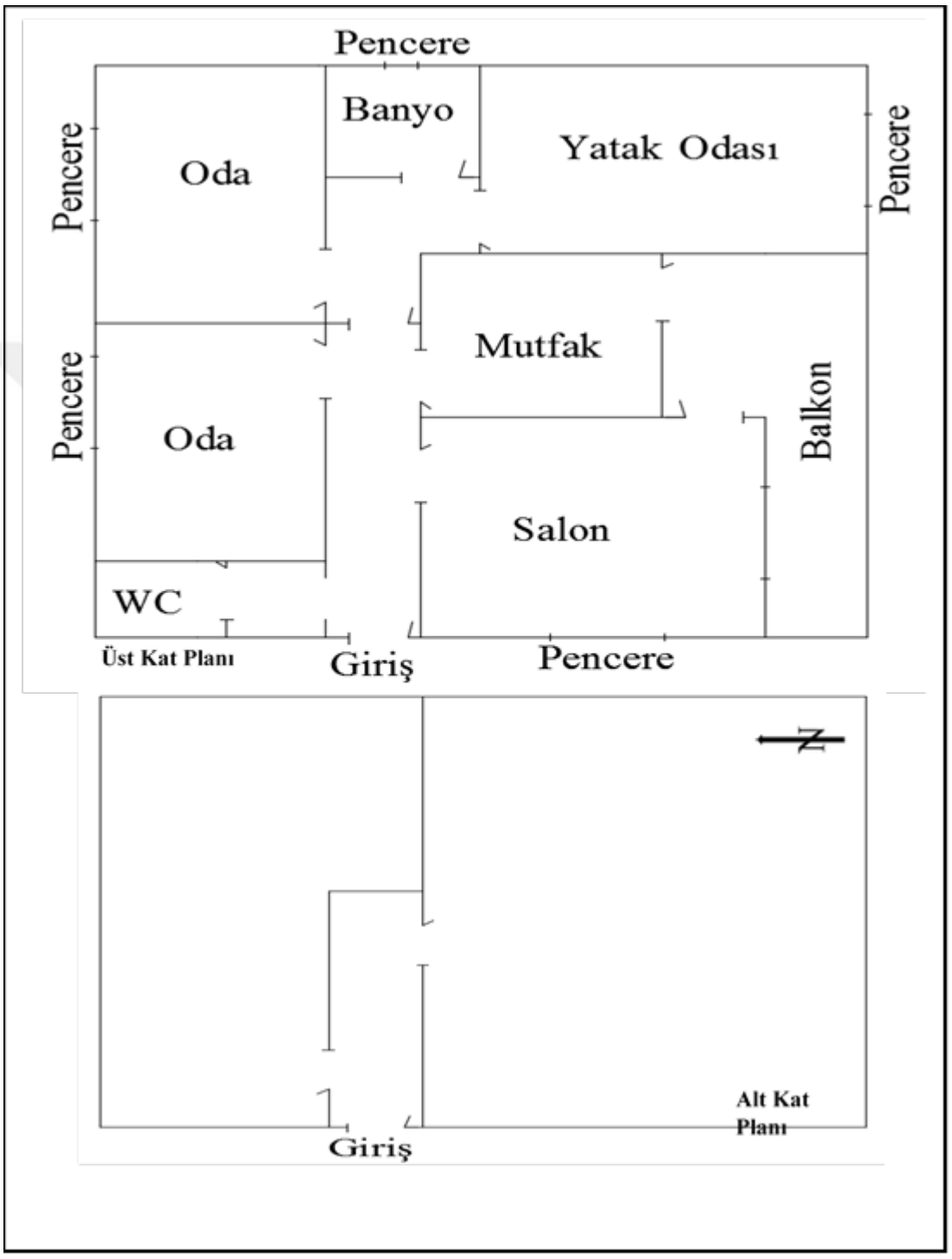
Bunlar dışındaki diğer yerleşmelerde konutlar topluluklar gelmeden önce inşa edilmişlerdir. Bunların Hatay'a gelmeden önce kura çekilerek konutları belirlenmiş ve geldikleri dönemlerde konutları hazır bir şekilde yerleşmişlerdir. Bu açıdan kura çekimlerinin bazı toplulukların geldikleri yerlerin farklı olması nedeniyle yerleşme birimleri içinde karışık oturmalarına neden olmuştur. Topluluk içerisindeki bireylerin bir kısmı bu durumdan hoşnut olmadıklarını belirtmişlerdir. Böyle olmakla birlikte daha sonra değinileceği gibi sahada yapılan tespitler çerçevesinde genel anlamda bazı yönleriyle buradaki toplulukların bir arada olmaları, söz konusu topluluklardaki bireyler tarafından olumlu bir durum olarak görülmektedir.

Bu topluluklardan 408 Evler'de (Kırıkhan) yerleşenlerin ise konut inşaları onlar gelmeden önce yapılmıştır. Bunların konutları da büyüklük bakımından 0.60-1 ha alan arasında değişen arsalara 80 ve 90 m² ebatta iki tip olarak inşa edilmişlerdir. Hane nüfuslarına göre veya arsa ve konut büyüklerine bağlı olarak borçlandırıldıkları için konutları tercihlerine bağlı olarak kura çekilerek dağıtılmışlardır (Şekil 4).

Şekil 4:408 Evler (Kırıkhan) İskân Konutları Planı (TİP 1-2)

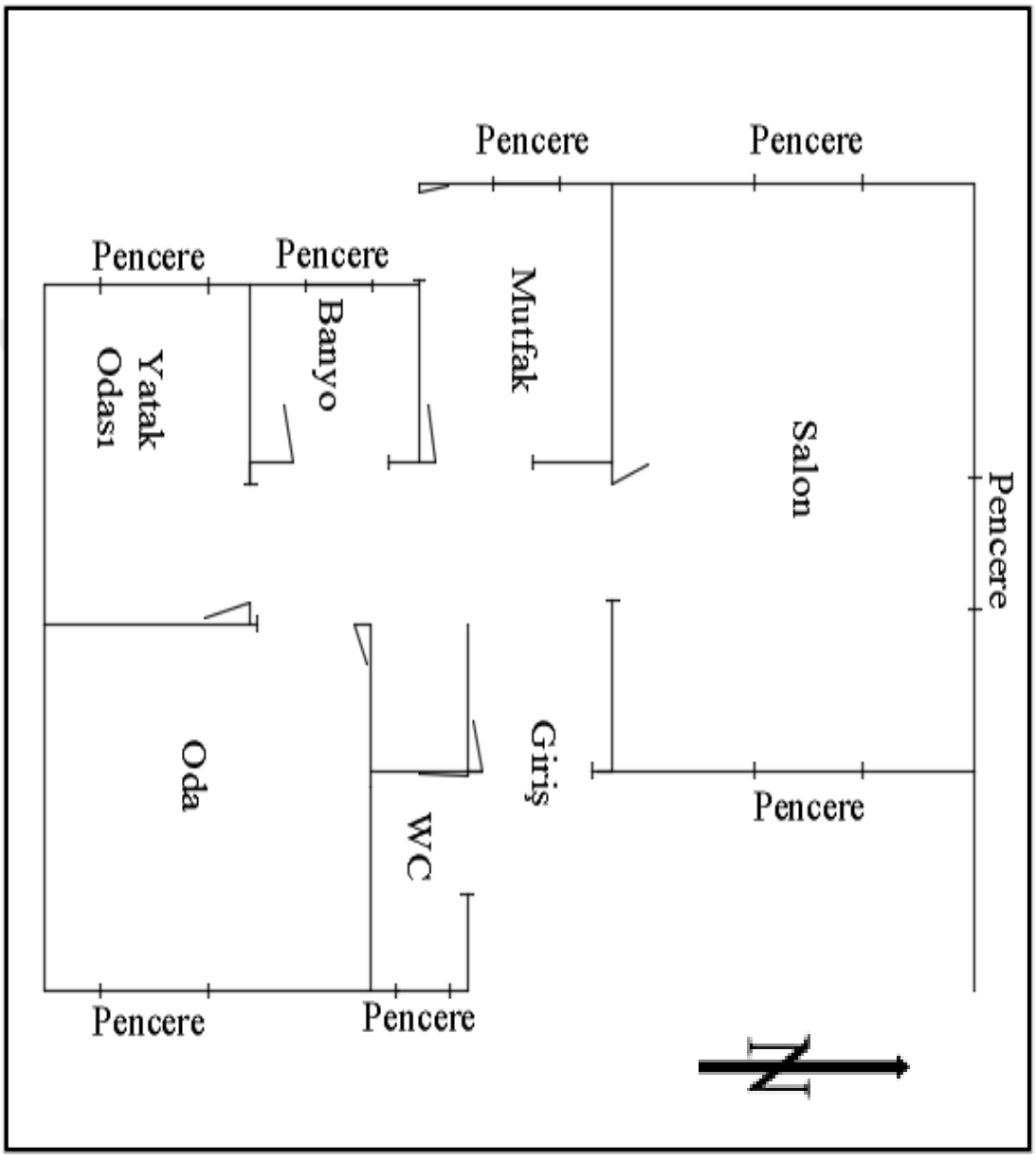
Yine diğer bir iskân yerleşmesi olan Akçaova'da da arsa miktarlarının(0.30-0.70 ha) daha düşük olması dışında genel anlamda benzer süreçlerin işlediğini söylemek mümkündür(Şekil 5).

Şekil 5: Akçaova (Antakya) İskân Konutları Planı

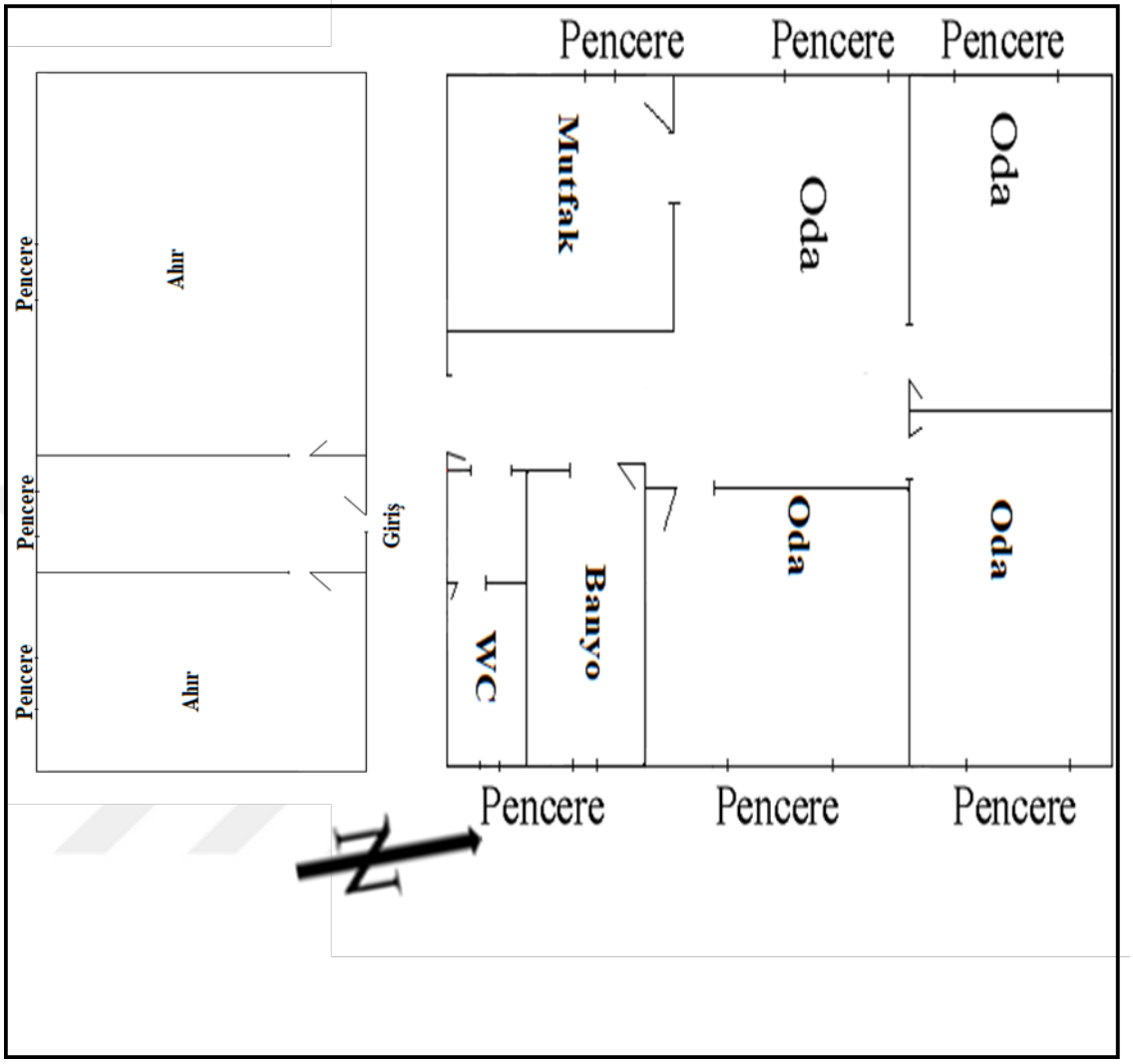
Bunlar dışında göçebe iskânı olarak kurulan göçebe iskânlarında da konut plan ve inşalarında aynı süreçlerin işlediğini söylemek mümkün olsa da buradaki ilk göçebe

iskânı olan Aydınlı konutlarında (80 m²) zemin üstüne kat olarak tasarlanmış oldukları ahırlarını kendilerinin yaptıkları görülmektedir. Bu konutların ortalama 0.35 ve 0.40 ha'a inşa edilmişlerdir (Şekil 6). Bu arsalar 0.50 ha olarak tasarlanmakla birlikte imar çerçevesinde yol düzenlemeleri gibi nedenlere bağlı olarak küçülmüşlerdir.

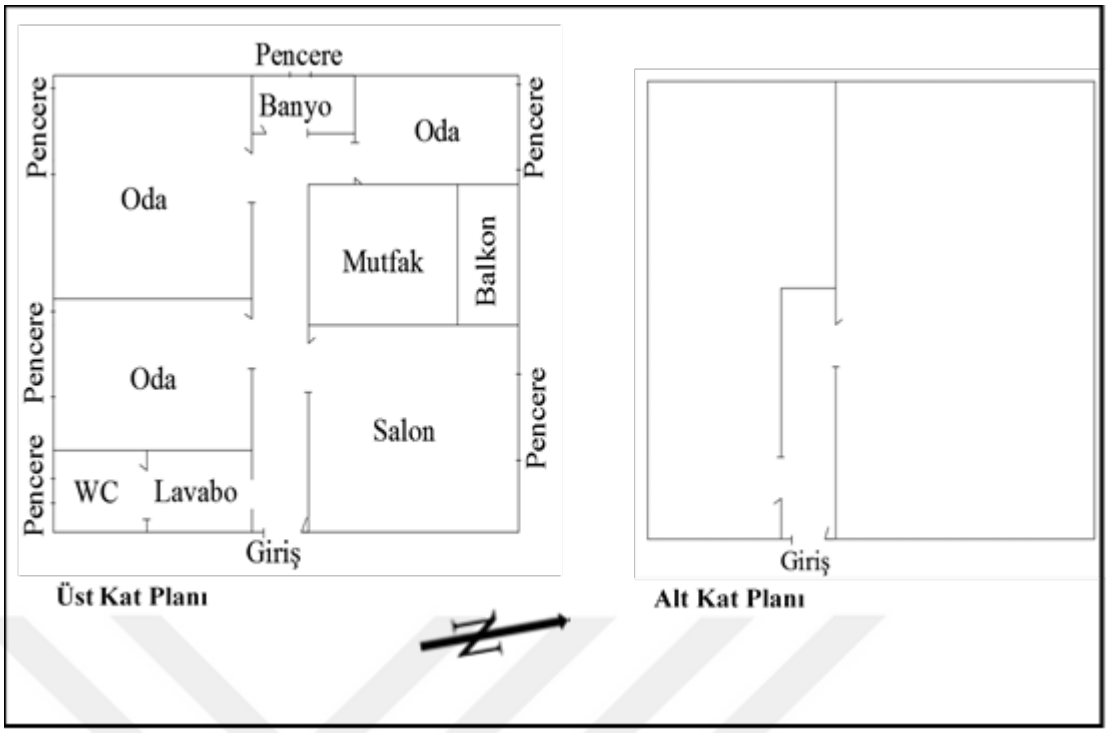
Şekil 6: Aydınlı(Kırıkhan) İskân Konutları Planı

Buhara'daki (Hassa) konutlarda 0.40-0.70 ha'lık bir alan içine 90 m² tek kat olarak ve ahırları yanlarına yapılmıştır (Şekil 7).

Şekil 7:Buhara (Hassa) İskân Konutları Plan

Diğer bir iskân yerleşmesi olan Özyörük'te ise 0.40-0.70 ha'lık arsalara konut (90-100 m²) dizaynları yine bodrum üzerine kat çıkılarak yapılmıştır. Bunlarda yine alt katlar ahır olarak düzenlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 8: Özyörük (Kırıkhan) İskân Konutları Planı

Bazı istisnalar dışında geldikleri dönemler itibariyle mevcut mekânlarda bu konut tiplerinin pek yaygın olmadığı, hatta bunların burada yaşayan yerli kırsal halk için lüks sayılabilecek bir özellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Ki o dönemde özellikle bu tarzda inşa edilen ilk iskân olan 408 Evler' deki konutlara dair dönemin yerli gazetelerine söz konusu iskân konutlarının bu yönüyle haber olması bu çıkarımı destekler niteliktedir (Foto 5).

Hatta günümüzde de bunlardan tadilat yapılanların bir kısmının oldukça düzgün bir hal aldıkları görülmektedir (Foto 6a, b, c, d, e).

ortaklık yapacak parti liderleri ile görüşecek

Kırıkhanda 11,5 Milyon lira ya 408 mesken inşa ediliyor

Modern tipteki bu meskenlerin suyu, elektriği, yol ve kanalizasyonu bulunacak

Öğrendiğimize göre, Kırıkhanda yapılacak 408 adet meskenin yapımı işi İmar ve İskân Bakanlığınca 11 milyon 668 bin lira keşif bedelle ihaleye çıkarılmıştır.

16 Haziran günü yapılacak ihalenin şartnamesine göre, bu meskenler modern tipte olacak ve suyu, elektriği, yolu ve kanalizasyonu bulunacaktır.

İsmet İnönü, Gürsel'e Kabine hakkındaki «kesin» cevabını bugün yapılacak olan grup toplantısından sonra bildirecektir.

Siyasî çevreler, kabine nin şu iki şekilde kurulabileceğini ifade etmektedirler:

-CHP-AP koalisyonu
-Millî koalisyon
Ancak AP-CHP koaliz

C. K. M. P. şartlarını ka

Ankara, 5 (Öze
tim Kurulu dün de çalış
kü çalışmalar sırasında
şinin istifalarını kabul
İnönü'nün önü
tilerine teklif edeceği
ri sorulan Yörük, İnön
Memleketin bunlara ih

Ölen eşeğini kendisine sürüttüler

Foto 9: İskân Konutlarına Dair Dönemin Gazetelerine Yansıyan Haberler (Kaynak: Atayol Gazetesi Arşivi)

Foto 10a: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm

Foto 11b: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm

Foto 12c: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm

Foto 13d: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm

Foto 14e: 408 Evler'deki (Kırıkhan) İç ve Dışına Tadilat Yapılmış İskân Konutlarından Bir Görünüm

Serbest göçle Doğu Anadolu'dan gelip Fatih ve Kurtuluş'a yerleşenlerin ilk geldikleri dönemde kendi evlerini kendilerinin inşa ettikleri görülmektedir. Buna neden olarakta hem geldikleri dönem itibariyle zaten sınırlı büyüklükteki Kırıkhan gibi bir yerde kiralık evlerin çok olmaması, hem de var olanların da onlara kiralanmaması gibi bir takım gerekçelerin yanı sıra, bu göçmen kitlesinin çoğunun da şehir merkezinde konut kiralayacak maddi imkânlara sahip olmadıkları belirlemiştir. Bu anlamda bu mahallelerdeki göçmen toplulukların ilk geldikleri dönemlerde konut seçimleri veya inşa süreçlerinin maddi durumlarının belirlediğini söylemek mümkündür. Öyle ki bunların ilk geliş dönemlerinde maddi durumları iyi olanların yani işçi olarak gelmeyenlerin konutlarını betonarme olarak inşa ettikleri görülmektedir. Konut büyüklükleri ise kazançlarına göre kalıp kalmamalarının netleşmesine bağlı olarak dar veya geniş olarak yapıldığını söylemek mümkündür.

Maddi durumları daha düşük olanların ise ilk başta yapı malzemesi olarak kerpiç kullandıkları ve zamanla bunları yıkıp yerlerine daha sağlam malzemeden konutlar inşa ettikleri görülmektedir. Bu yapı tipine aşina oldukları ve ki bazı istisnalar dışında geldikleri yerlerdeki onlara ait evlerinin de yapı malzemesinin kerpiç olduğu tespit edilmiştir. Konut inşalarındaki yapı malzemesi seçimi bir pre-adaptif yöntem olarak bu toplulukların mekâna uyarlanmalarında önemli bir unsur olduğu belirtilebilir. Aslında o dönem itibariyle bir kısmının müteahhitlik veya beton işlerinde çalıştıkları bilinmekle birlikte topluluğun büyük bir kesiminin ya maddi koşularının yetersiz olması veya birikimlerini maddi koşullarını yükseltmek için daha çok iş amaçlı olarak değerlendirdikleri sonrasında da evlerini düzenleme yoluna gittikleri görülmektedir. Bunda geniş aile yapısına sahip bu toplulukların geçinme, çocuk yetiştirme ve evlendirme gibi durumları öncelemelerinden dolayı olduğu da söylenebilir. Zira bu topluluklar da belli bir döneme kadar başlık parası gibi nedenlerden dolayı düğünlerin ailelerin harcamalarında önemli bir gider olduğu görülmektedir (Foto 7 a, b, c, d, e).

Foto 15a: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm

Foto 16b: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm

Foto 17c: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm

Foto 18d: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm

Foto 19e: Kurtuluş ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Eski Konut ve Konut Kalıntılarıyla Yeni Konutlardan Bir Görünüm

Genel anlamda buradaki topluluklar için ailelerini yanlarına almadan önce ya konutlarını inşa ettikleri ya da konut inşa edecekleri arazileri belirledikleri görülmektedir. Konutlarını geldikten sonra inşa edenlerin ise akraba veya tanıdıklarının konutlarında kiracı olarak kalmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu iki mahalledeki konutların büyük bir çoğunluğunun gece kondu olarak inşa edildiğini belirtmekte mümkündür. Ayrıca saha çalışmaları esnasında satın aldıkları arazilerin bedellerini ödedikten sonra tapularını adlarına geçirmek için talepte bulunan bazı kişilerin bunların kayıtlı olmadığını fark ettiklerini belirtmişlerdir.

Burada genel anlamda Fatih ve Kurtuluş'a yerleşen gecekondu olarak yapılan bu evlerin büyük çoğunluğunun belediye tarafından tapuları sonradan verilmiştir.
Bu durumun yaşanmasında tek başına söz konusu bu toplulukların gelişleriyle sınırlı olmasa da bunların gelişlerinin de bir etken olarak gösterilebilecek arsa spekülasyonlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür (Foto 8 a, b, c, d, e, f).

Foto 20a: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Foto 21b: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Foto 22c: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Foto 23d: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Foto 24e: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Foto 25f: Kurtuluş Ve Fatih'teki (Muşlular Tepesi) Orman Vasfını Kaybetmiş, İmara Açılmış Arazi ve Bu Alanlara Kurulan Konutlardan Bir Görünüm

Bu topluluklar dışında serbest göçmen olarak Ovakent'e sonradan kaçak veya turistik amaçlı gelip kalan Afganistan göçmenlerinin konut inşa veya barınmaları tamamen Ovakent'te kalıp kalmayacaklarına karar vermelerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bunlar Türkiye'ye geldikten sonra Ovakent'e akraba veya tanıdıklarının yanına misafir olarak bir iki hafta kaldıktan sonra eğer burada kalacaklarsa onlara kalacak yer kiralanır ve eşya gibi ihtiyaçlarını temin etmelerinde akrabalık derecelerine göre yardımcı olunur. Bu nedenle bunların konut edinimlerinin tamamen akrabaları aracılığıyla gerçekleştiği söylenebilir. Ayrıca burada genelde evlilik nedenli gelenler, aile olarak gelenler veya yanlarına ailelerini de almak isteyenlerin daha çok kaldığını belirtmek mümkündür. Bu durum yine akrabaları aracılığıyla gerçekleşmektedir.

2.4.3. Göçle Gelen Topluluklarda Uyarlanma Stratejisi Olarak Geçim Kaynaklarının Belirlenmesi

Üretim kalıpları gerek mekânı dönüştürme ve yeniden üretiminde gerekse de mekândan etkilenmeleri yönüyle göç sonucu yaşanan mekânsal değişimlerde bireylerin üretim alışkanlıkları yoluyla mekâna ve mekânda mevcut olan kültürel oluşumlara adaptasyonlarında önemli bir role sahiptirler. Bu açıdan insan mekân etkileşiminin yönünün tespiti mevzusunda da üretim kalıplarının önemli bir değişken olduğunu söylemek mümkündür. Üretim, tüketim kalıplarının toplumların ekonomik uğraşları, toplumsal ilişkileri, yeme içme, giyinme ve barınmalarından, mekân peyzajına etkilerine kadar birçok açıdan yansımalarını görmek mümkündür. Bu açıdan denilebilir ki toplumların ekonomik yapıları mekânın fizyonomik yapısına etkileri yönüyle önemli bir değişkendir. Üretim kalıplarının kültürel ve mekânsal etkileri yönüyle göç sonrası bireylerin mekâna aidiyetlerini ve kültürel adaptasyonlarını etkiledikleri de belirtilebilir ve hatta bunlar bu yönleriyle hem göç etme nedeni hem de göçün sonuçları arasında yer alır. Bu açıdan bunları göç sürecinde bireylerin yöneldikleri merkezlere adaptasyonlarında en önemli etmen olarak nitelendirmek mümkündür (Çetin ve Gün; 2015). Zira üretim ve tüketim alışkanlıkları insan yaşantısında değişime en çok direnç gösteren unsur olarak karşımıza çıkarken üretim alışkanlıklarının mekânla sıkı sıkıya bir ilişkisi olması yönüyle bireylerin adaptasyon süreçlerinde en etkili değişkenlerden biri olmasının yanı sıra bireylerin sosyo-kültürel olarak mekânla etkileşiminde de etkilidirler. Hatta bireylerin kamusal veya sosyal yaşantılarındaki etkileşimlerini kaçınılmaz kılmaktadır. Tüm bu yönleriyle üretim

kalıplarının gerek mekânsal gerekse de sosyo-kültürel entegrasyonda önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Bu açıdan göç eden bireyler için göç sürecinde bu çoğu zaman tasarlanılan bir durumdur. Zira göç olgusunda bir mekânın üretim kalıpları o mekânın bir çekim merkezi olmasından, bireylerin göç sonrası mekândaki kalıcılıklarına kadar birçok yönden etkilidir. Çalışmada daha sonra bu çerçeve de ele alınacak olan göç eden toplulukların ekonomik uğraşlarının geldikleri dönemler itibariyle önceki yaşamlarındaki geçim kaynaklarıyla paralellik sergilediği belirtilebilir. Bu anlamda da pre-adaptif bir stratejiyle hareket ettikleri de söylenebilir. Öyle ki bu topluluklardan gerek iskânlı olarak gerekse de serbest göçle gelenlerin bazı istisnalar dışında inşaat, tarım ve tarıma bağlı sektörler de çalıştıkları görülmektedir. Hatta inşaat sektöründe faaliyet gösterenlerin bile göç nedenlerinin bu amaçla olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu ilişkilendirmenin yanlış olmadığı söylenebilir. Bu anlamda iskânla gelen toplulukların tarımsal iskâna bağlı olarak yerleştirilmeleri nedeniyle ekonomik faaliyetleri çiftçilik olarak belirlenmiş ve bu çerçevede göç eden iskânlı topluluklara ilk birkaç yıl ertelenmek suretiyle 20-25 yıl devlete borçlandırılarak belli bir miktar arsa ve tarım arazisi verilmiştir (Tablo 5). Böyle olmakla beraber bazı yerleşmelerde tarım arazilerinin verilme süreçleri bir ila birkaç yıl gecikmeli olmuştur. Bu nedenle iskânlı olarak gelen göçmenlerin burada kalmaya devam edenleri yevmiyeyle günlük olarak inşaat ve tarım işçiliği yaptıkları görülmektedir. Buraya göç eden bu toplulukların geldikleri dönem itibariyle kendilerinin ve/veya ailelerinin geçimlerini sağlamak için yaptıkları ilk iş sorulmuş ve bu soruya yerleşmeler bazında şu cevaplar alınmıştır.

Ovakent'e (Antakya) hem iskânlı hem de serbest olarak yerleşen Afganistan göçmenlerinden oluşan örneklemden alınan verilerden sağlanan bilgiler çerçevesinde bunların geldikleri ilk dönem itibariyle yaptıkları işleri şu şekilde kategorilendirmek mümkündür.

Buradaki göçmenlerin %60'ı belirtikleri ek işlerle birlikte deri kesim ve dikim işi yaptıklarını belirtmişlerdir. Daha yakın bir tarihte gelenler ise yelek diktiklerini belirtmişlerdir. Bunlarda yine daha önce gelenler gibi aynı işi yapmakla birlikte bunların kullandıkları malzemenin farklı olduğu görülmektedir. Bu işi gerek ailelerinin gerekse de kendilerinin yaptıklarını belirtenler içerisinde kadın oranının (%34,54) erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bunda birçok etmen sıralamak mümkün olsa da kadınların çeyizlerinde kullandıkları ve ince bir işçilik gerektiren dikiş ve el dokumaları gibi unsurları yapmadaki becerilerinin gelişmiş olmasıyla

ilişkilendirilebilir. Bu alışkanlıkları sayesinde bu işi zorlanmadan birkaç gün veya bir hafta gibi kısa bir sürede öğrendiklerini belirtikleri görülmektedir. Bu durum kadınların bu işte daha yoğun faaliyette bulunmalarında bu yatkınlıklarının bir gerekçe olarak gösterilmesinin doğru bir yaklaşım olduğunu destekler niteliktedir.

Bu yerleşme biriminde bu iş evlerde ev tipi sanayi faaliyeti şeklinde icra edilmektedir. Bunda bu toplulukların geleneksel yaşam biçimlerine dair mahremiyet algıları gibi tutumları nedeniyle kadının kamusal alanla temasının sınırlı olması ve bu faaliyetlerini bir meslek olmaktan ziyade ev işleri gibi bir takım diğer sorumluklarıyla birlikte yürütme vb. unsurlarla ilişkilendirmek mümkündür. Böylece bu tarz çalışma biçimiyle kadınlar mahremiyet alanı olan hane dışına çıkmadan aile ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. Bu açıdan buradaki topluluk için göçün kadınların toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde önemli etkiler yaratığı belirtilebilir. Ki göç öncesinde bu kadınların ev ve tarla işlerine katkıda bulunmalarına rağmen akdi bir karşılığı olmaması hasebiyle yaptıkları bu işler ekonomik bir faaliyetten ziyade yardım gibi görülürken göç sonrasında büyük bir çoğunluğunun kadın iş gücü üzerinden yürüttükleri bu ekonomik faaliyetin nakde çevrilmesinin daha görünür bir hale gelmesiyle ilişkili olarak topluluk içerisinde kadınların aile ekonomisine katkılarına dair algının da değiştiği söylenebilir. Ayrıca her ne kadar bu iş için birkaç iş yeri mevcut ise de buralarda çalışanların yine iş yeri sahibi ailelerin erkek bireyleridir.

Aslında günümüzde her ne kadar ilk geldikleri dönemlerin aksine kadınların dışarda bir ücret karşılığında tarla işçiliği gibi bir takım işlerde çalıştıkları görülse de bunların çok sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Yine pazar alışverişi gibi etkinlikler için dahi olsa kadınların sokağa çıkmaları belli bir yaşın üstündeki kadınlarla ve kız çocuklarıyla sınırlı olduğu ve hatta bunların bile tek başlarına değil evdeki erkek bireylerden birisiyle birlikte çıktıkları görülmektedir (Foto 9).

Foto 26: Ovakent'te (Antakya) Pazar Yerinde Alışveriş Yapan Kadın ve Kız Çocuklarının Alışverişlerinden Birkaç Kesit

Örneklemdeki bireylerin geriye kalanları ise tarla (kuyu, ark açma vb.), inşaat ve fabrikalarda yevmiye karşılığında işçilik yaptıklarını belirtmişlerdir. Ancak iskân projesi[18] çerçevesinde İç İşleri Bakanlığının 1984'te aldığı 127 Sayılı Kararla bunların ekecekleri üründen besleyecekleri hayvanlara kadar her şeyin planlandığı görülmektedir.

Dış göçle gelen Karadurmuşluların ise ilk geliş dönemleriyle iskân edilme süreçleri arasında belli bir süre geçtiği ve geldikleri ilk dönem Kırıkhan merkezde kaldıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle de çalıştıkları işler çeşitlenmekle birlikte yoğunluğun yine tarım (%40) ve inşaat işçiliğinde (%30) olduğu görülmektedir. Örneklemin %20'lik bir kısmının ise şoförlük, seyyar satıcılık gibi işler yaptıkları belirlenmiştir. Yine örneklemdeki kadın görüşmecilerin ev hanımı oldukları kendi işleri dışında başka kimsenin işinde çalışmadıklarını belirtikleri görülmektedir.

Bunların yanı sıra Karadeniz Bölgesi'nden iskânla gelen Akçaova, 408 Evler ve Tayfur Sökmendekilerin istisnalar dışında geldikleri dönemlerde arazileri verildiği için bunların genel olarak ilk yaptıkları işin çiftçilik olduğu görülmektedir.

[18]Proje sayısı: 851-6-Tarımsal Proje.0.06.6
Kaynak: Başbakalık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Akçaova'daki toplulukların büyük bir çoğunluğunun buraya bir ara kademeden sonra gelmeleriyle ilişkili olarak daha önce çalıştıkları yerlerde çalışmaya devam ettikleri görülmektedir (%30,76). Hatta bunlar içinden belli bir kısmı buraya hiç gelmediklerini arazilerini icara verdiklerini belirtmişlerdir (%25). Örneklemin %46,15'ini oluşturan kadınların tümü kendilerini ev hanımı olarak ifade etmekle birlikte bunların %33,33 yani bütün örneklemin %15,38'zine tekabül eden bir kitlesinin aynı zamanda tarla işçisi olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun daha sonrada değinileceği gibi kadınların göç etmekten duydukları memnuniyetleri üzerindeki etkisi ve bununla ilişkili olarak mekâna aidiyetleri ve kültürel adaptasyonlarının gelişimine etki ettiği söylenebilir. Örneklemin geriye kalan kısmının ise çiftçilik yaptıkları tespit edilmiştir (%23,07).

Karadeniz'den buraya gelen ilk topluluk olan 408 Evlerden (Kırıkhan) alınan örneklemin %52,38'ini oluşturan kadınların kendilerini ev hanımı olarak ifade ettikleri görülmekle birlikte bunlar içerisinde %54.54'nün tarla işlerinde de çalıştıklarını belirtikleri görülmüştür. Hatta bunların bir kısmı eşlerinin yurt dışına (Fransa, Suudi-Arabistan'a) işçi olarak gittiklerini bu nedenle de tarla işlerini kendilerinin üstlendiklerini belirtmişlerdir. Erkek örnekleminin %80'ni çiftçilik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bunların %25'lik bir kısmı çiftçilik yaptığını belirtmekle birlikte yurtdışına gitmeye devam ettiklerini söylemişlerdir. Ayrıca bir kısmı demir çelikte çalıştıklarını ve garsonluk gibi işler de yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu işleri yaptıklarını belirtenlerin daha öncede bu çalıştıkları belirlenmiştir. Erkek görüşmecilerden geriye kalanlarının (%20) ise kendilerinin esnaf (%20) ve memur (%80) olduklarını burada da bunu sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Buradaki ilk iş tercihlerinde daha önceki kısımlarda da değinildiği gibi bunların önceki yaşantılarında yaptıkları ekonomik faaliyetleriyle paralellik arz ettiği görülmektedir.

Tayfur Sökmen'deki kadın örnekleminin tamamı (%41,66) ev hanımı olduklarını belirtmekle birlikte bunlar içerisindeki belli bir oranın (%40) tarla işlerini de üstlendikleri görülmektedir. Erkek örnekleminin ise %85,72'sinin çiftçilik diğer bir kısmı ise (%14,28) inşaat işçiliği yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunlar geldikleri dönemde Tayfur Sökmen'e yerleştirilecek olan diğer topluluklar için yapılan konutların inşaatında çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca göçebe iskânı olan diğer üç yerleşmeye baktığımızda da yine geldikleri dönemler itibariyle yaptıkları ilk işin genel anlamda önceki ekonomik uğraşlarıyla aynı olduğu ve bu faaliyetleri sürdürdükleri görülmektedir. Bunlardan ilk göçebe iskânı

olan Aydınlıdaki (Kırıkhan) örnekleme baktığımızda buradaki örneklemin %48 oluşturan kadın görüşmecilerin tamamı kendilerini ev hanımı olarak ifade ettikleri, bunlardan %16,66 gibi düşük bir oranı hariç diğer tümü hayvan ve tarla işleriyle de ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Buradaki erkek görüşmecilerin %61,53 hayvancılık yaptıklarını ve belli bir süre bunu çiftçilikle birlikte yürüttüklerini belirtikleri tespit edilmiştir. Buradaki erkek örnekleminin yalnızca %23,07'si çiftçilik yaptıklarını belirtmişlerdir. Erkek örnekleminin geriye kalan kısmı ise esnaflık (%7,69) ve mahalle bekçiliği (%7,69) gibi mesleklerde çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Yine bir göçebe iskânı olan Özyörük (Kırıkhan) mahallesindekilerden alınan erkek örnekleminin tamamının yerleştikten sonraki ilk işlerinin çiftçilik olduğu görülmektedir. Buradaki erkek örnekleminin büyük bir çoğunluğu Aydınlı (Kırıkhan) mahallesindekilerin çocukları veya iskâna tabi tutulmayan kardeşleridir. Bunların ilk işleri olarak çiftçilik faaliyetlerini belirtmelerinin altında yatan gerekçe budur ve bunlarında yine hayvancılık faaliyetlerini sürdürdükleri görülmektedir. Buradaki kadın örnekleminin %16,66'lık bir kısmı dışındakilerinin tümü evde hayvan beslediklerini ve bunlara baktıklarını ayrıca tarla işlerinde eşlerine yardım ettiklerini belirtmişlerdir.

Yine bir kısmının Aydınlı'dan(Kırıkhan) gitme olan Buhara'daki (Hassa) örneklemin %44,44'nü oluşturan kadın görüşmecilerin %75'inin tarla işçiliği ve hayvan bakımlarını üstlendikleri geriye kalan kısmı ise esnaflık yaptıklarını belirtmişlerdir. Erkek görüşmecilerin ise bir kısmının emekli (%20)olduğu diğerlerinin de hayvancılık (%20), hem çiftçilik hem de hayvancılığı birlikte yaptıkları (%40) ve amele çavuşluğu gibi bir takım işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir (%20). Bu anlamda Buhara'daki örneklemin diğer göçebe iskân yerlerinden yaptıkları ilk işlerin daha çok çeşitlilik gösterdikleri söylenebilir.

İskânla gelen toplulukların yanı sıra Kurtuluş ve Fatih mahallelerine serbest göçle gelen toplulukların tamamının yaptıkları ilk işlerin homojenlik gösterdiği bundaki temel nedenin zaten yaptıkları işlere bağlı olarak buraya gelmeleriyle ilişkili olmasındandır. Bu topluluklardan alınan örneklemdeki kadın görüşmecilerin tamamı (%48,64) ev hanımı olduklarını ve bunlar içerisindeki bazı istisnalar (%5,55) dışında ilk geldikleri dönemlerde dışarda çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bunlardan büyük bir çoğunluğunun evde hayvan besledikleri bilinmekle beraber başka gerekçelerle de ilişkilendirmek mümkün olsa da bunun temel nedenin bu uğraşlarını kadın olma rollerinin bir gereği olan ev işlerinin bir parçası olarak gördükleri ve gerçek

anlamda bir geçim faaliyeti olarak icra etmemelerinden dolayı belirtme gereği hissetmedikleri söylenebilir. Zira bunlardan bir kısmı (%5,55) gerçek anlamda sürü hayvancılığı yani dışarda gütme gibi ev dışında yapılan bir takım faaliyetleri içerisinde barındıran ve geçimlerinin büyük bir kısmını karşılama şeklinde yaptıkları için hayvancılıkta yaptıklarını belirtmişlerdir. Buradaki topluluklardaki erkek örneklemden alınan bilgilerden bunların %68,42'sinin tek bir iş yapmadıkları çiftçilik, hamallık, tarım işçisi, inşaat ve fabrika işçiliği, briket yapımı gibi yevmiye işleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunlar içerisinden %15,38'lik bir kısmının bu işlerin yanı sıra hamal çavuşluğu (%7,69) ve kum çıkarım işi de (%7,69) yaptıkları görülmektedir. Bunlar dışında kalanların %15,78'i celeblik yaptıkları görülürken diğerlerinin de kahvehanede çıraklık (%5,26) yaptıkları tespit edilmiştir.

Çalışma sahası olarak belirlenen yerleşmelerin %80'i iskâna bağlı olarak kurulmuşlardır. Bu nedenle söz konusu toplulukların yerleştirilme işlemleri tarımsal iskân şeklinde gerçekleştirildiği için geçim kaynakları çiftçilik ve hayvancılığa uygun koşulların sağlanmasına yönelik olarak yapılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu topluluklar için yapılan konut tiplerinin ahır, bahçe tasarımları konut dizaynları dahi buna uygun olarak hazırlanmıştır. Örneğin evlerin alt katları hayvan besleyecek şekilde tasarlanmış, konutun büyüklüğüyle orantılı olarak ahır bölümlerinin de genişledikleri görülmektedir. Burada gerek iskân çerçevesinde tarımsal iskâna bağlı olarak yerleşenler gerekse de serbest olarak göç edenlerin ilk geldikleri dönemlerdeki temel geçim faaliyetlerinin göçten önceki faaliyetleriyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Zira bu topluluklardan iskânlı olarak gelenlerin önceki yaşantılarında bazı istisnalar dışında genelinin çiftçilik ve hayvancılık yaptıkları ve kırsal yerleşmelerde yaşadıkları görülmektedir. Her ne kadar kademeli olarak göç edenlerin tarım ve inşaat sektörlerinin yanı sıra fabrika işçiliği esnaflık gibi bir takım işleri de yaptıkları görülse de temel geçimlerinin tarım ve hayvancılık olması nedeniyle tarımsal iskân talebinde bulunduklarını belirtikleri görülmüştür. Yine bu toplulukların geldikleri dönemler itibariyle yerleştikleri alanların birer kırsal alan olduklarını ve ekonomik uğraşlarının da buna bağlı olarak şekillendiğini söylemek mümkündür.

2.5.MEVCUT GÖÇ KURAMLARI YÖNÜYLE HATAY'A YÖNELİK GÖÇLER

Nüfus değişimi üzerinde doğum ve ölümlerle birlikte önemli bir değişken olan göçler tarihsel süreç içerisinde dünya yüzeyinde sadece olduğu yerde değil ekonomik,

sosyal, siyasi, kültürel etkilerinin boyutuyla ilişkili olarak birçok alanda olaylara neden olmuştur. Hatta gerek demografik gerekse de toplumsal, boyutlar göz önünde bulundurulduğunda göçün dinamik yapısından dolayı daha uzak mesafelerde geniş alanlarda bir sirkülasyona neden olması hasebiyle doğum ve ölümlerden daha etkili olduğu söylenebilir. Nüfusun gerek nicel gerekse de niteliksel özellikleri tarihi süreçte teritori bağlamda medeniyetler, devletler, uluslar için daima siyasi, ekonomik vb. bir unsur olarak ön plana çıktığı belirtilebilir. Bu bağlamda denilebilir ki nüfus hareketlerinin açıklanma sorunsalı her zaman için insan yaşantısında mevcudiyetini korumuştur. Tarihte nüfusun sayısal çoğunluğu, kesafeti gibi niceliksel özelliklerinin öneminin ve değerlendirilmesinin M.Ö.600'üncü yıllara kadar temellendirilse de, göç hareketlerinin açıklanmasındaki ilk kavramsalaştırmaların 19. yüzyılın ikinci yarısında Ravenstein'ın mesafe ve ekonomik temeller bağlamında göç güzergâhlarının kademeli olarak şekillenmesine yönelik kuramsal yaklaşımıyla temellendirilmektedir. Zira Ravenstein'ın yaklaşımı sonraki dönemlerde geliştirilen göç kuramlarına öncülük etme özelliği de taşımaktadır. Bu bağlamda sanayi devrimi ve onu takip eden dönemlerden sonra sermaye dağılımı ve bununla ilişkili yaşanan göçleri açıklamak için çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Mevcut kuramlar uluslararası nüfus hareketlerini ekonomik gerekçeler ve sermaye üzerinden açıklamaya yönelik olarak geliştirilmişlerdir. Daha çok ekonomik temelli olan bu kuramların günümüzde çok farklı görüngüler kazanan göçlerin mevzu bahis olması nedeniyle bazı çalışmalarda da vurgulandığı gibi sosyal bilim alanlarındaki çalışmalarda göçleri açıklayacak tek kapsayıcı bir kuramın söz konusu olmadığı aşikârdır (Abdan-Unat, 2006: 19). Öyle ki günümüz konjonktüründe göçün siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, teknik teknolojik gelişmeler gibi birçok etmenin etkisiyle birlikte çok farklı boyutlarda cereyan ettiği aşikârdır. Ancak böyle olmakla birlikte bireylerin göç hareketlerinin ya da göç edecekleri merkezin seçiminde öncelenme gerekçeleri ne olursa olsun mekânsal değişimden sonra ki süreçlerde ekonomik kaygıları ön plana çıkarak, ekonomik bir boyuta taşınıp buna evirildiği söylenebilir. Bu açıdan bütün bu kuramların göçleri tek başlarına açıklamada yetersiz olduklarını söylemek mümkün olsa da bunların bazı yönleriyle hâlâ geçerliliklerini koruduğu aşikârdır.

Kısacası söz konusu kuramları göçün ortaya çıkışını ortaya koymaya çalışan (Neoklasik Ekonominin Makro ve Mikro Kuramları, Yeni Ekonomi Kuramları, İkiye Bölünmüş(Segmented) Emek Piyasası ve Dünya Sistemleri Kuramı) ve yine göçlerin

zaman-mekân bağlamıyla sürdürülebilirliğini açıklamaya çalışan (İlişkiler Ağı(Network), Kurumsal Kuram, Kümülatif nedensellik ve Göç Sistemleri Kuramı) şeklinde ayrıldıkları görülmektedir (Abadan-Unat, 2006: 19-41). Bu kuramların varsayım ve önermeleri farklılık arz ettikleri görülse de temelde birbirileriyle çelişmedikleri hatta bazı durumlarda tamamladıkları dahi belirtilebilir. Fakat yine de her birisinin farklı göç politikalarına kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür.

Ayrıca söz konusu mevcut göç kuramları her ne kadar ulus aşırı göçleri açıklamaya yönelik ekonomik temeli olsalar da gerçekleşmelerini doğuran unsurlar, gerekçeler ve gerçekleştirilme biçimleri göz önünde bulundurulduğunda bire bir örtüşmese de bu kuramların bazı yönleriyle iç göçlerin yorumlayıp açıklanmasında da kullanılabileceği görülmektedir. Söz konusu kuramların genel itibariyle göçlerin neden başladığına açıklık getirmek amaçlı oluşturuldukları belirtilebilir. Bu durumda bir mekânda göçün sürekliliğini veya kesintisinin gerekçelerini belirlemek bir mekânın sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi gibi birçok boyutu hakkında ipuçları vererek bütün bu açılardan o mekânın gelişiminin ve barındırdığı nüfus yapısı hakkında kısmen de olsa bilgi edinilmesine katkı sağlayacağı aşikârdır. Ancak burada göç kuramlarıyla mevcut toplulukların göç şekillerinin irdelenmesinde temel amaç bir analizden ziyade göç motivasyonlarındaki ekonomik gerekçelere dikkat çekerek kısmen de olsa mekândaki kalıcılıklarını, sosyo-kültürel etkileşimlerini anlamlandırmak bağlamında mekânda ki kalıcılıklarının sağlanıp sağlanmaması üzerinden mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçlerine etki etmesi açısından ele alınmışlardır. Zira çalışma sahamızda söz konusu toplulukların yerleştikleri alanları seçmelerinde ve göç hareketlerindeki gerekçelerine bakıldığında söz konusu kuramlarla açıklanabilecekleri görülmektedir. Kuşkusuz bireylerin göç etme kararları tek bir nedenle değil, birbiriyle ilişkili birden çok nedenle bağlantılı gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle de her ne kadar söz konusu topluluklarının göç etme şekilleri bağlamında bunları tek bir unsurla ilişkili olarak değerlendirmek mümkün olmasa da bunların bazı yönleriyle söz konusu kuramlarla ilişkilendirilebileceği de aşikârdır. Öyle ki söz konusu yerleşme birimlerindeki toplulukların bazı yönleriyle gerek göç kararlarının gerekse de mekân kalıcılıklarının bunlarla ilişkili açıklanabileceği belirtilebilir.

Ayrıca burada her ne kadar siyasi bağlamda farklı boyutlara sahip olsalar da gerek Karadurmuşlu gerekse de Ovakent'teki toplulukların göç hareketlerinin ulus aşırı olması hasebiyle bu kuramlarla doğrudan ilişkilendirilebileceğini dahi belirtmek

mümkündür. Bu bağlamda her ne kadar doğrudan çalışma konusuyla ilişkili olmasa da gerek söz konusu toplulukların mekânı tercihleriyle mekân memnuniyetlerine ilişkin gerekçeleri ve de mekândaki kalıcılıkları boyutuyla kültürel etkileşim ve aidiyetlerine etkisi yönüyle kısaca değinilecektir. Bu çerçeve de söz konusu göç toplulukların göç kurumlarıyla bağdaşan yönlerini yerleşmeler bazında şu şekilde özetlenebilir.

Burada yerleşme birimlerindeki katılımcıların gerek göç etme gerekçeleri gerekse de göçten sonraki dönemde mekân memnuniyetleri ve ailelerinden belli bir kesimin artık burada yaşamamalarının gerekçeleri göz önünde bulundurulduğunda bu durumlarını mevcut göç kuramlarından Neoklasik Ekonominin Makro ve Mikro Kuramları, Yeni Ekonomi, Birikimli (Kümülatif) Nedensellik, İlişkiler Ağı(Network), İkiye Bölünmüş Emek Piyasası, Göç Sistemleri Kuramları ve Kurumsal Kuramla ilişkilendirilecek yönlerinin söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu toplulukların tümü için mekâna ilk yönelmelerinde ve yine sonraki aşamalardaki tutumları göz önünde bulundurulduğunda göç süreçlerinin bir değil bir kaç kuramla ilişkilendirilebilecek bir boyutta cereyan ettikleri belirtilebilir. Bu kuramların düsturlarıyla söz konusu toplulukların göç hareketleri ve sürekliliklerini kısaca aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür

Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı ekonomik değişkenlerden emeğin arz ve talebiyle ücret farklılıklarına değinerek bu ücret farklılığın ortadan kalmasıyla göçün durdurulabileceğine değinerek ve göç hareketlerinin temel dinamiğinin işgücü hareketleri olduğu üzerine yoğunlaşmaktadır. Neoklasik Ekonominin Mikro kuramında ise emek ve ücret fazlalığıyla birlikte bireylerin kişisel özellikleri göçteki diğer bir değişken olarak ön plana çıkmaktadır. Burada bireyin sahip olduğu iş becerisi, eğitim durumu, farklı bir dil bilme veya öğrenme gibi bireysel sermayesi çerçevesinde bir kar zarar hesabıyla hareket ettiği bu anlamda bireysel sermayesi güçlü olan bireylerin yöneldikleri mekânlarda istihdam edilme olasılıklarının yüksek olduğuna işaret edilerek, kişisel sermayenin bireylerin kazanç ve istihdam algılarını artırdığına vurgu yapılır. Ki buda göç hareketindeki temel unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir (Abadan-Unat, 2006: 22-24). Neoklasik ekonominin mikro kuramında vurgulanan bireylerin göç etme karalarını etkileyen nitelikleri onların sahip oldukları kültürel ve fiziki sermayeleriyle ilişkilendirilebilir. Diğer bir ifadeyle mensup oldukları sosyal çevreleri onların yönelecekleri mekânların seçimlerinde etkili olacaktır. Göç nedenlerine baktığımızda özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nden serbest göçle gelen Fatih ve Kurtuluş'taki (Kırıkhan) toplulukların göç etme kararlarında

sosyo-kültürel fiziki sermayelerinin etkili olduğu görülmektedir. Zira bu topluklardaki örneklemden alınan verilere baktığımızda bunların daha çok yük taşıma, tarım işçiliğine yatkınlıkları söz konusudur. Buradaki örnekleme dahil olan görüşmecilerin gerek tarım gerekse de buna benzer bir takım sektörlerde taşıdıkları bu becerileriyle örtüşen iş gücü talebi nedeniyle buraya yöneldiklerini belirtmeleri bunların göç şekillerinin bu kuramla açıklanabilecek boyutlara sahip olduğunu destekler niteliktedir. Ayrıca bu topluluklarda bireylerin kırsal bir alan olmasına rağmen büyük şehirlerden ziyade buraya yönelmelerinde sosyo-kültürel durumlarıyla ilişkili başka gerekçeler saymak mümkün olsa da daha çok niteliksiz iş gücünün burada talep görmesi nedeniyle istihdam sorunu gibi bir risk taşımadıklarıyla ilişkilendirilebilir. Zira bu topluluktaki bireylerin hamal çavuşları aracılığıyla buraya geldiklerini belirtmeleri ve yine bunlardan bir kısmının *'Rahat bir iş için hiçbir işveren bizi tanımazdı ne kadar ağır iş varsa bizi öncelerlerdi.'* şeklindeki ifadelerinin bu boyutuyla söz konusu kuramla örtüştüğü şeklinde yorumlanabilir. Zira gerek inşaat sektörü ve fabrikalarda yük taşıma gibi vasıfsız iş gücüne talebin olduğu alanlarda gerekse de tarımsal sektörde makineleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte son dönemlerde yaşanan istihdam azlığı nedeniyle bu tür işler için buraya gelenlerin olmaması bu yorumu destekler niteliktedir. Yine bunlardan bir kısmının inşaat sektöründe müteahhitlik gibi ihaleler yoluyla aldıkları işlerde ihtiyaç duydukları iş gücünün de yine Doğu Anadulu'unun çeşitli illerinden işçi toplama yoluyla sağlamaları da bundaki diğer bir neden olarak gösterilebilir. Bu toplulukların sosyo-kültürel, akraba ve tanıdık bağları üzerinden göç hareketlerinin sürekliliklerinin sağlanması açısından İlişkiler Ağı Kuramı'yla ilişkilendirilebilecek bir boyuta sahip oldukları şeklinde de yorumlanabilir. Söz konusu kuram uluslararası göçün zaman-mekân açısından sürekliliğinin sağlanmasında ki temel dinamiklerin açıklanmasına yoğunlaşamaktadır. Bu kuram ilişkiler ağını gerek kaynak ülke gerekse de hedef ülkedeki eski ve yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, dostluk, aynı soydan gelme gibi sosyo-kültürel unsurlar üzerinden sağlanan bağlara odaklanır. Ki bu bağların göçmelerin iş bulma, barınma gibi bir takım durumlarda yardım alabilecekleri sosyal-sermaye olarak göçü özendiren unsurlar olarak kabul edilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında bireylerin sosyo-kültürel bağlarının göç sonrası bir takım maddi ve manevi külfetlerini hafiflettiği belirtilebilir. Böylece bir yere yapılan ilk göçlerin sonrakilere nüve görevi görerek onları tetiklediği ve onların devamlılıklarını sağladığı söylenebilir. Hatta bazı çalışmalarda bu ağların toplumsal

roller üzerinde de etkili olduğuna işaret edilir (Abadan-Unat, 2006: 34-36; Bourdieu, 1996; Bourdieu, 2016).

Bu açıdan gerek Kurutuluş/Fatih'e gerekse de her ne kadar iskânla buraya yönelmiş olsalar da özellikle 408 Evler, Karadurmuşlu (Kırıkhan) ve Ovakent (Antakya) mahallelerine gelen söz konusu toplulukların içerisinde akraba ve tanıdıklarının varlığı ve bunların iş, barınma, sosyo-kültürel bağlamda geleneksel yaşam biçimlerini sürdürmeleri yönüyle avantaja sahip olduklarını gerekçe göstererek buraya yöneldiklerini belirten bir kitlenin söz konusu olması bu toplulukların göç hareketlerindeki yer seçimlerinin ilişkiler ağı kuramıyla ilişkilendirilebileceği yorumunu mümkün kılmaktadır. Hatta göç alma kararlarında ve yine burada kalmaya devam etmelerinde sosyo-kültürel unsurlarını korumadaki hassasiyetlerini gerekçe göstermeleri ve ekonomik koşullar nedeniyle buradan tekrar göç eden aile veya aile bireylerinin yine aynı şekilde akraba ve tanıdıklarının olduğu illere yönelik bir hareketlerinin söz konusu olması buna diğer bir gerekçe olarak verilebilir. Bu açıdan söz konusu toplulukların sosyal bağlarının mekândaki kalıcılıklarının sağlanmasındaki en güçlü unsurlardan biri olduğuna gerekçe olarak verilebilir. Ayrıca özellikle göçebe toplulukların akrabalarıyla bir arada olabilmek için iskân yeri olarak burayı göstermeleri de aynı gerekçelerle ilintili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zira iskân prosedürü gereği göçebe toplulukların iskânında yaylak ve kışlak alanlarının olduğu yerlerde yerleştirilmeleri gibi öncelikli bir durumları mevzu bahis olması hasebiyle gerçekte böyle olmamasına rağmen gerek iskândan istifade edebilmek gerekse de aile ve akrabalarıyla bir arada olabilmek için bunlardan bir kısmının kışlak yeri olarak Hatay'ı göstermelerinin söz konusu olması bu çıkarıma dayanak olarak gösterilebilecek unsurlardandır. Aynı şekilde dış göçle gelip Ovakent'e (Antakya) iskân edilen topluluklardan sonra onların varlığıyla ilişkili olarak onlarla yine aynı yerlerden gerek yasal gerekse de illegal yollarla gelenlerin de aynı refleksleri sergiledikleri görülmektedir. Zira bunların büyük çoğunluğunun İstanbul veya diğer büyük şehirlerde çalışmak üzere buradan ayrılmalarına rağmen aile ve ekonomik anlamda hâlâ aileleriyle birlikte hareket ettikleri eşlerini ve çocuklarını ebeveynlerinin yanında bırakarak aile bağlarını sürdürdükleri hatta onları da yanlarına alarak göç etmelerine rağmen mekânla bağlarını koparmadıkları görülmektedir. Bu hareketle bu bireylerin sosyal-kültürel bağlarının onların geleneksel aile yaşantılarını sürdürmelerinde etkili olması hasebiyle tekrar hareketlerini engellemesi bağlamında mekânda kalıcılıklarını sağladığı da belirtilebilir. Kurtuluş ve Fatih mahallelerindeki

toplulukların buraya yönelmeleri ve kalıcılıklarında yine benzer etkenlerin söz konusu olduğu belirtilebilir. Bütün bu örneklerden hareketle söz konusu bu topluluklar için akraba ve tanıdık çoğaltanları gibi sosyo-kültürel sermayelerinin sadece buraya yönelmelerinde değil buradan ayrılmamalarında da yani diğer ifadeyle mekânda kalıcılıklarının sağlanması açısından da önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı belirtilebilir.

Hatta özellikle buradan ayrılan Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Akçaova (Antakya), Buhara (Hassa), Özyörük, Ovakent, Kurtuluş ve Fatih ve 408 Evlerdeki (Kırıkhan) toplulukların tanıdık ve akrabalarının olduğu illere yönelmeleri hasebiyle tanıdık ve akraba çoğaltanının bu toplulukların mekânlar arası göç hareketlerindeki sirkülasyonun devamlılığı açısından da önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı belirtilebilir.

Diğer bir göç kuramı olan Yeni ekonomi Kuramında ise göç kararının hane halkının hatta bazen bir birbirileriyle bağları olan bir topluluğun bireylerinin ortak kararının sonucu olarak gerçekleştirilen bir hareket olarak görülmektedir. Hane halkı veya üretim ve tüketim alanında kültürel bir birlik sergileyen topluluktaki bireyler ve bunların almış oldukları ortak kararlar göçteki temel unsurlar olarak görülmektedir. Bu kuramda topluluktaki bireylerin veya hane halkının ortak kararlarıyla gerçekleştirilen göç hareketlerinin bir taraftan hane gelirini artırırken öte yandan haneye giren girdilerin çeşitlenmesini sağlayarak ortaya çıkacak ekonomik risklerinde bu şekilde bertaraf edildiğine işaret edilmektedir. Bu bağlamda birey veya toplulukların göç etme eğilimlerinin ve göç hareketinin durdurulmasının mekânlar arası ücret farklılıklarını ortadan kaldırılarak değil hane bireylerinin görece yoksulluk algısının değiştirilmekle sağlanacağına işaret edilir (Abadan-Unat, 2006: 24-25). Buradan hareketle söz konusu toplulukların tümü için göç hareketlerindeki nedenler ve toplu bir karar verme süreçleri söz konusu olması hasebiyle bütün hepsi için genellenebilecek bir durum olduğu belirtilebilir. Zira iskânla gelen topluluklardan gerek Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Buhara (Hassa) ve kısmen Özyörük'teki (Kırıkhan) topluluklardaki bireylerden özellikle kademeli olarak göç edenlerin buraya iskân edilmeyi bir yatırım olarak görmeleri ve hane halkının tamamının buraya gelmemesi bu çıkarımı doğrular niteliktedir. Yine 408 Evler, Kurtuluş/Fatih, Aydınlı, Karadurmuşlu (Kırıkhan), Ovakent'teki (Antakya) gibi diğer yerleşmelerden doğrudan buraya gelenlerinde hane halkının çeşitli illerde çalışmaları bunlardan büyük bir çoğunluğun göç hareketlerinin bu kuramla ilişkilendirilebilecek

yönlerinin söz konusu olduğunu destekler niteliktedir. Zira 408 Evler'deki bireylerin belli bir kesimi buraya iskân olduktan sonra da eşlerinin veya kendilerinin gerek ülke içerisinde çeşitli illerde gerekse de Fransa, Suudi Arabistan, Almanya gibi ülkelere kalaycılık işi, inşaat sektöründe ve fabrikalarda çalışmak için gittiklerini belirtmişlerdir.

Yine söz konusu bu toplulukların bir kısmının göç süreçlerinin bazı yönleriyle ilişkilendirilebilecek bir boyuta sahip diğer bir kuram olan İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı ise göç hareketinin temelde modern sanayi toplumlarının iş gücü talebinden illeri geldiğini savunmaktadır. Ki burada ülkelerin iş gücü taleplerinin iş gücü yoksunluklarından ziyade düşük ücretli iş gücü arayışlarından illeri geldiği belirtilmektedir. Aynı zamanda iş gücü talebinin sadece düşük ücretle değil aynı zamanda yapılacak olan işin mesleki hiyerarşinin en alt kademesinde bulunan iş için vasıfsız eleman taleplerinin söz konusu işin temsil ettiği statü ve itibar nedeniyle yerli bireylerin bu işe isteklendirilmeleri için yüksek maliyetler gerektiği vurgulanmaktadır. Emek yoğun ancak vasıf gerektirmeyen alt kademede ki bu tarz işler için yüksek maliyet vermek, diğer kademelerdeki ücretlerde de bir artış gerektireceğine vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle de bu sorunun çözümü için kurumların statü ve itibar kaygısı gütmeyen ve söz konusu topluluğa mensup olmayan düşük ücretle çalışmayı kabul edecek dışardan işçi talebinde bulunduklarına işaret edilir. Bu kuramın diğer bir çıkış noktası ise daima bir biri yerine ikame edilecek bir iş gücü arzının var olduğu kabulüdür. Yasal bağlamda bir işçi kabulü mevzu bahis olmasa da illegal yollarla göç akımının sürekliliğinin sağlanması bu ikameyi mümkün kılmaktadır. İşte bu noktada sermaye-yoğun ve emek-yoğun işler için farklı iş gücü talebi söz konusu olmaktadır. Bu açıdan emek-yoğun işler için gerekli iş gücü dönemlik işlerin idamesi için kullanılan ikamesi mümkün bir kitle olarak görülmektedir. Bu kitlenin icra ettikleri işler karşılığında aldıkları ücretler mali bakımdan kuruma bir külfet olarak görüldüğü anda anında işlerine son verilebilecek bir işçi grubuna karşılık gelmektedirler. Ayrıca bu kuramda mikro ve yeni ekonomi kuramında olduğu gibi birey ve hane halkının göç etmelerindeki gerekçeleri de göz ardı etmemektedir (Abadan-Unat, 2006: 26-30). Bu açıdan söz konusu bu kuramın özellikle Kurtuluş/Fatih mahallelerindeki Doğu Anadolu Bölgesi' nden gelen toplulukların göç şekilleriyle örtüştüğünü belirtmek mümkündür. Öyle ki söz konusu topluluklardaki bireylerin buraya yönelmelerindeki temel nedenlerden bir tanesi hamallık gibi emek-yoğun işlerde çalıştırılmak üzere mevsimlik olarak getirtildikleri daha sonra ki süreçlerde de ailelerini de yanlarına

alarak buraya yerleştikleri tespit edilmiştir. Zira bu topluluklardaki bireylerin bu tarz işlerin işverenlerinin gerek Doğulu olması gerekse de yerli topluluklardan bu işlere talebin olmaması bunların mekânda istihdamlarını kolaylaştırdığı görülmektedir. Hatta bunların söz konusu yerleşmelere göçlerinin sürekliliğinin bu yolla sağlandığı dahi belirtilebilir. Zira sonra ki süreçler de buraya olan göçlerin olmamasını topluluklardaki bireylerin bir kısmının bu durumu hamallık ve bunun gibi bir takım işlerdeki istihdamın azalmasıyla ilişkili olarak açıklamaları bu yorumu destekler niteliktedir. Ayrıca sonra ki süreçlerde bunlarla özdeşleşmiş bu işlerdeki ücretlerin kendilerinin belirlediği bir sektör haline geldiği şeklinde yorumlamak dahi mümkündür. Ancak son dönemlerde Suriye'deki iç savaş nedeniyle Buradan gelen göçmen akımının bu sektörlerdeki gerek ücretlerin düşmesine gerekse de istihdam alanlarının daralmasına neden olduğu belirtilebilir. Öyle ki örneklemdeki bireylerin hane halkının büyük bir bölümünün işsizlik nedeniyle il dışına göçlerinin olduğunu ve Suriyeli göçmenlerinin gelmesiyle birlikte işverenlerin daha düşük maliyetlerle bunları çalıştırdıkları için işsizliğin daha da arttığını belirtmeleri bu yorumu destekler niteliktedir. Ki bunun yevmiyeyle çalışan Ovakent (Antakya) mahallelerindeki topluluklar içinde geçerli bir durum olduğunu belirtmek mümkündür.

Ayrıca özellikle Kurtuluş/Fatih (Kırıkhan) ve kısmen de Ovakent (Antakya), mahallelerindeki bireylerin göç şekilleri kültürel ve sosyal sermaye olarak nitelendirebileceğimiz eğitim durumları ve geldikleri toplumsal çevreleri bağlamında piyasadaki istihdam alanlarında yöneldikleri belli bir takım işlerin bu bireylerin tasarrufuna terk edilmesi yönüyle de Birikimli Nedensellik Kuramıyla örtüşen boyutlarının söz konusu olduğunu dahi söylemek mümkündür. Zira Birikimli Nedensellik Kuramı'nda göç kararının verilmesinde sekiz maddelik sosyo-ekonomik etkenin varlığına işaret edilir. Bunlar; ilişkiler ağının yaygınlık boyutu, gelir, toprak bölüşümü, tarımın örgütlenme biçimi, kültür ve insan sermayesinin dağılımı, toplumun sahip olduğu üretim yapısı ve çalışmanın toplumda ifade ettiği anlam şeklinde belirtilmektedir. Söz konusu bu unsurların göçe sosyal, kültürel ve ekonomik boyut kazandırarak göçün kontrolünü zorlaştırdığı şeklinde yorumlanır. Zira söz konusu bu kuramda yüksek sayıda göçmenin bir iş kolunda istihdamı söz konusu olduğu durumlarda bu iş kolunun göçmen işi olarak addedilip yerli topluluklar tarafından rağbet edilmediği ve bu yönüyle göçün sürekliliğinin sağlandığı şeklinde yorumlanmaktadır (Abadan-Unat, 2006: 37-38).

Yine Ovakent'e olan göçlerin ulus aşırı illegal boyutu ve söz konusu topluluktaki bireylerin buraya göçlerinin sağlanmasının daha önce de değinildiği gibi insan kaçakçıları tarafından sağlanan yasa dışı da olsa kurumsallaşmış bir boyuta sahip olan kendi içinde farklı bir sistem de cereyan eden boyutlarının olması açısından Kurumsal Kuramla ilişkilendirecek özelliklerinin mevzu bahis olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki bu kuram göçlerin devamlılığının yasal ve hukuki boyutu mevcut olmasa da ülkelere girişi sağlayan veya ülkede kabul görmeleri için birtakım illegal kurumların ortaya çıkmasıyla kendi sistemini yaratığına işaret etmektedir (Abadan-Unat, 2006: 36-37). Göç etme şekliyle bu kuramla örtüşen Ovakent'teki toplulukların yardımcı kurumlar rolünü ise daha öncesinde buraya gelen topluluktaki diğer bireyler üstlendiği belirtilebilir. Zira bunlar tacirlere ödenecek ücrette kefil olmaktan, iş bulmaya ve onlara kalacak yer tahsisine kadar her türlü yardımı sağladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca her göç şeklinin kendi sistemini yaratarak kurumsallaşmaya doğru gitmesinin yansımalarını iç göçle buraya yönelen Doğu Anadolu'dan gelen toplulukların yerli işverenin kendilerini çalıştırıp, sigorta primlerini akrabaları adına yatırarak onların emekliliklerini sağladıklarını belirtmelerinin söz konusu olması bu yorumu destekler mahiyettedir. Öyle ki bu örneklemdeki bireylerin bir kısmı ne kadar *'Ağır iş varsa daha düşük ücretle biz Doğululara yaptırılırdı. Hatta o dönmelerde takip işlemlerini bilmediğimiz için sigorta girişlerimizin dahi yapmadıklarını daha sonra öğrendik.'* şeklinde beyanlarda bulunmaları da söz konusu olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra Ovakent'lilerin illegal olarak buraya gelenlerin benzer şekilde sigortasız ve daha düşük ücretle çalıştırıldıkları tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı *'İşverenler tarafından sigortamız yapılmadığı için onlardan aradaki ücret farkını talep ettiğimizde ise bizi şikâyet etmekle tehdit ediyorlar, bizi çalıştırıp tanıdıklarını çalışan olarak gösterip onlar adına sigorta pirimi yatırıyorlar.'* şeklinde ifadeleri bu çıkarıma diğer bir gerekçe olarak verilebilir. Ovakentlilerin göçlerinin sonraki süreçlerde devlet tarafından desteklenmemesine rağmen illegal olarak devam etmesi, Karadurmuşlu'ya gelen Bayır-Bucaklıların (Suriye) yasal zeminde bir karşılığının olmamasına rağmen bunların gelişlerine göz yumulması veya iç göçlerde iskân politikasının uygulanmamasıyla ilişkili olarak söz konusu toplulukların buraya göçlerinin durması, göçlerin her zaman bir kurum müdahalesi veya yasal bir zemininin olmasıyla ilişkili olarak durdurulup sürekliliğinin sağlanamayacağını her göçün kendi dinamiklerini oluşturarak sürekliliğini sağladığı

ve bu durumda da kendine özgü kurumsal unsurlarını yaratığı şeklinde de yorumlanabilir.

Ayrıca gerek Ovakent (Antakya) gerekse de Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) toplulukların göç hareketleri bazı yönleriyle Göç Sistemleri Kuramıyla örtüşen bir boyuta sahip oldukları görülmektedir. Bu kuram mesafenin göç üzerinde diğer koşulların uygun olması halinde bozucu bir etkisinin olmadığı ve bireylerin göç etme kararında mesafeden ziyade siyasal ve ekonomik koşulları önceledikleri şeklinde bir vurgu söz konusudur. Yine belli bir takım devletlerin siyasal ve ekonomik ilişkileriyle ilintili olarak göç hareketinin cerayan ettiği ve bu sisteme dâhil olan devletlerin siyasal ve ekonomik değişimlerle ilişkili olarak sistemden çıkabildiklerini bu nedenle devletler arası bu tür sistemlerin istikrarlı bir yapılarının olmadığı şeklinde ifade edilmektedir (Abadan-Unat, 2006: 38-39). Bu açıdan Karadurmuşlu'daki topluluklar için mesafe boyutu yönüyle olmasa da siyasal boyutuyla bu kuramla örtüşen bir hareketlerinin söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür. Zira söz konusu bu toplulukların devlet politikası olarak Türkiye'ye girişlerinin yasal zeminde bir karşılığı olmasa da ülkeye girişlerinin engellenmediği ve hatta vatandaşlık mülk edinme iskân gibi bir takım kolaylıklar sağlanması suretiyle desteklenerek sürekliliklerinin dahi sağlandığı söylenebilir. Yine sonrasında bu politikadan vazgeçilmesine rağmen Ovakent'teki toplulukların ilk geliş dönemlerinde yasal olarak getirtilenlere vatandaşlık hakkı tanınması ve buraya iskân edilmiş olmaları, illegal yollardan ve mesafeye bakılmaksızın buraya yönelen topluluklara bir nevi nüve işlevi gördüğü belirtilebilir. Bu göç akımının günümüzde de sürekliliğinin sağlanmasında ki temel gerekçe olarak bunların ilk gelişlerinin devlet tarafından bu şekilde gerçekleştirilmiş olması gösterilebilir. Ki söz konusu bu iki topluluktaki göçlerin bu yönleriyle farklı boyutlara evirildiği hatta İlişkiler Ağı, Kurumsal ve Kümülatif Nedensellik boyutlarıyla da ele alınabilecek bir hal aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bütün bunlardan hareketle göç olgusunun gerek nedenleri gerekse de devamlılığı açısından tek bir boyutta değerlendirilemeyeceği belirtilebilir.

Bu bağlamda tek tip gibi gözüken göç hareketlerinin dahi kendi içlerindeki farklı görüngüleri olduğu ve göçe iştirak eden bireylerin de aynı oranda tutum ve algılarının da çeşitlilik gösterdiği ve bu nedenle de gerek kültürel bütünleşmeleri gerekse de mekândaki aidiyet ve bağlarının tespitinin de aynı oranda farklı unsurlarla ilişkili olarak tespitini zorunlu kılacaktır. Zira iskân gibi devlet elliyle göç eden bireylerin ekonomik bağlamda göç sürecinin tamamı tasarlanmış olsa bile tek yönlü

ve tek boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını ve mekânlar arası sürkülasyonun günümüz konjonktüründe akışının durdurulmasının ne yasal ne de bireysel bağlamıyla mümkün olmadığı şeklinde bir çıkarımı mümkün kılmaktadır. Bu nedenle burada sadece topluluklar içerisinde ortak mevcut durumlarını birlikte değerlendirmeye olanak verebilecek temel unsurlara odaklanılmıştır. Öyle ki her ne kadar bütün topluluklar kendi gerçeklikleri bağlamında değerlendirilseler de genel bağlamda hepsi için ortak olan unsurlar öncelenerek değerlendirilmeye tabi tutulmuşlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Sınırları belli bir mekân birimin de yaşayan insan sayısının tümü olarak ifade edilen nüfus terimi, gerek niteliksel gerekse de niceliksel özellikleri yönüyle bir yerleşme biriminin sahip olduğu ekonomik, sosyo-kültürel unsurlar ve hatta onun idari taksimatlandırılmasında dahi bir kriter olarak kullanılması yönüyle fikir verici bir unsurdur. Bu bağlamda nüfus hareketi olarak düşünüldüğünde göç olgusunun temel öğesini nüfus oluşturmaktadır. Dolayısıyla göç eden nüfusun demografik niteliği ile göçün sebepleri arasında güçlü bir bağın söz konusu olduğu belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle nüfusun sahip olduğu nitelikler bireylerin gerek göç etme tercihlerinde, gerekse de yönelecekleri mekânların seçimindeki gerekçelerinin tespitinde önemli bir kriterdir. Öyle ki nüfusun cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi niteliklerinin farklılaşması, yapılan göçlerin türlerinden, bireylerin mekân algısına ve farkındalıklarına kadar birçok unsuru şekillendirmektedir. Bu nedenle göç edilen mekâna dair algının yönü bireylerin farkındalıklarının düzeyiyle ilişkili bir durum olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi bireylerin farkındalıkları içinde yetiştikleri sosyo-kültürel çevre, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ekonomik koşullar gibi birçok unsurla ilişkilidir. Bu nedenle bunların göç sorunsalında, mekânsal özelliklerle birlikte birçok unsurun şekillenmesinde önemli ve belirleyici bir rol üstlendikleri söylenebilir. Göç eden bireylerin mekâna bağlılığını açıklayan araştırmaların bazılarında sosyo-demografik özellikler bireylerin mekâna bağlılığının tespitinde etkili olan bir değişken olarak üzerinde durulan önemli unsurlardan biridir (Lewicka, 2010). Zira göçe iştirak eden bireylerin göçten beklentilerinin yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, ekonomik uğraşları ve mensup oldukları toplumun sosyo-kültürel yapısıyla ilişkili olarak şekillendiği bilinmektedir. Bütün bu unsurlar bireylerin mekân tercihleri, mekândan tatminleri gibi birçok unsur üzerinde belirleyicidirler. Bu durumda bireylerin göçten beklentilerinin sağlanması mekândan tatminlerini ve kalıcılıklarını artıracağı şeklinde de yorumlanabilir. Ki bireylerin mekânda yaşama süresi artıkça mekânla olan sosyo-kültürel ve ekonomik bağları güçlendirdiği ön kabulü nedeniyle mekândaki kalıcılığın sağlanması mekâna bağlılık ve kültürel adaptasyonun tespitinde önemli bir kriter olduğu söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta bir yerleşme

birimindeki nüfusun hem göç, hem doğum, ölüm oranları gibi niceliksel ve ekonomik uğraşlarına göre sektörel dağılımları, eğitim durumları vb. gibi bir takım niteliksel özelliklerinin yıllara göre değişimi söz konusu yerleşmelerin gelişimi ve aldıkları göçün devamlılığı hakkında bilgi edinilmesinde oldukça önemlidirler. Bütün bunlardan hareketle göç eden bireylerin demografik özelliklerinin aidiyete ve kültürel adaptasyona ilişkin tespitlerde önem arz ettiği kabul edilebilir.

Ancak TÜİK'ten edinilen gerek nüfus sayım defterleri gerekse de son 11 yıllık ADNKS kayıtlarından söz konusu yerleşme birimlerinin nüfusuna ilişkin sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için gerekli verilerin mevcut olmadığını söylemek mümkündür. Öyle ki söz konusu yerleşmelerin ilk kuruldukları dönemlerde ayrı olmalarına rağmen belli bir süre daha önce mülk olarak dâhil oldukları köylerin muhtarlıklarına bağlı olarak gösterildikleri tespit edilmiştir.[19] Bu açıdan söz konusu

[19] Bu yerleşmelerden nüfus sayım defterlerinde farklı dönemlerde de olsa Karadurmuşlu, Ovakent ve Tayfur Sökmen'nin ismi geçmektedir. Ancak bunlardan Karadurmuşlu'nun nüfusu da daha öncesinde de belirtildiği gibi merası oldukları köye bağlı oldukları için buranın nüfusuyla birlikte verilmiştir. Burada sadece Ovakent ve Tayfur Sökmen'e ilişkin veriler 1990 ve 2000 nüfus sayım defterlerinde mevcuttur. Fakat her ikisinin de nüfusların tam anlamıyla bu topluluklara ait olmadığı belirtilebilir. Öyle ki Ovakent 1990 yılına kadar Maraş Boğazı köyüne bağlı İskân Evleri Mahallesi olarak geçmektedir. 1990'da da Maraş Boğazı muhtarlık seçimlerini göçmen topluluklarının göstermiş olduğu aday kazanmıştır. Çünkü bu dönem itibariyle mahallenin nüfusu bağlı oldukları köy nüfusundan daha fazlaydı daha sonrada oturdukları mahalle Mücahitler Köyü olarak ayırılmıştır. Ancak yine bunların daha öncede belirtildiği gibi il içindeki Kömürçukuru (Belen) köyünden iskân edilen köylülerde mevcuttur. 1996-9 mahalli seçimlerinde yerleşmenin ismi Ovakent olarak değişmiştir. Yerleşme biriminin 1990 yılı itibariyle nüfusu 2580 olan nüfusu 2000 yılı sayımlarında 5413 olmuştur. Yani on yıllık süreçte yerleşme biriminin nüfusunun 2 katını aştığı görülmektedir. Ancak söz konusu yerleşme birimindeki bu nüfus artışının göç ve doğumlarla açıklanamayacağını belirtmek mümkündür. Zira saha çalışmaları esnasında katılımcıların bir kısmı o dönemde ki yerel seçimlerde yerli topluluklarla göçmen topluluklar arasındaki çekişmeler nedeniyle dönemin yerli topluluklardan olan muhtarı tarafından seçimi kazanmak amacıyla çevre köylerdeki nüfusun buradaki nüfus içerisinde gösterildiğini belirtmişlerdir. Yine benzer nedenle Tayfur Sökmen'in nüfusuna ilişkin verilerin de net olmadığını belirtmek mümkündür. Tayfur Sökmen köyü 2000 nüfusu 1744 kişi ve 1990 nüfusu ise 1107 kişidir. Bu iki dönem temel alındığında söz konusu yerleşmenin mutlak artışının 637 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ki bu iki dönem arasındaki nüfus artış hızının (‰57,54) ve mutlak artış oranının (%57,54 dahi ikinci iskân dönemiyle açıklamak mümkün olmakla birlikte o dönem için bu sayının gerçekleştirilen iskândaki hane sayıları (235) ve gerek geldikleri dönem itibariyle sahip oldukları ortalama çocuk sayılarıyla (3,83) aile büyüklükleri (5,83) hatta günümüzdeki ortalama aile büyüklükleri (4,00) göz önünde bulundurulduğunda dahi mutlak nüfus artışlarının düşük

yerleşme birimlerine ilişkin TÜİK verilerinin çalışmaya konu olan toplulukların nüfus özelliklerini temsil düzeyinin düşük olduğu belirtilebilir.

Söz konusu mahallelerin nüfuslarına ilişkin TÜİK'in 2007 sonrası ADNKS verilerinin de göç eden topluluk nüfuslarını yansıtmadığına dair diğer bir gerekçe olarak ise söz konusu istatistiklerde doğum yerlerine (il ve ilçeler bazında) göre ikamet edilen illere ilişkin veriler söz konusu olmasına rağmen bunların köy, mahalle gibi idari birimlere yönelik verileri bulundurmamalarıdır. Bu nedenle mevcut veriler söz konusu topluluklardan mekâna göç eden bireylerin nüfuslarının tespitine olanak tanımadıkları için çalışma sahasındaki toplulukların yaşadıkları yerleşmelerin genel nüfuslarını veren ADNKS verileri değerlendirilmeye alınmamıştır. Yine özellikle buraya iskânla gelen toplulukların ilk geldikleri dönemlerde dahi iskân hakkı olan hane bireylerinin tamamının gelmedikleri, gelenlerin de bir ila birkaç ay gibi kısa bir süre kalarak geri gitmeleri, onların gerek ilk geldikleri dönemdeki gerekse de günümüzdeki nüfuslarının tespitini zorlaştıran diğer bir unsur olarak vermek mümkündür. Zira bu mahallelerden günümüzde de başta ekonomik gerekçeler olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı göçler söz konusudur. Buradan hareketle her ne kadar bu toplulukların nüfuslarının kısmen de olsa doğumlarla beslendiğini belirtmek mümkün olsa da göç verdikleri göz önünde bulundurulduğunda çalışma sahasındaki mahallelerin genel nüfuslarına ilişkin TÜİK'teki mevcut verilerin söz konusu toplulukların nüfus özelliklerini tam olarak yansıtmadığına diğer bir gerekçe olarak verilebilir.

Öyle ki söz konusu toplulukların günümüzdeki hane sayıları ve hanede yaşayan ortalama kişi sayıları temel alınarak elde edilen nüfus sayılarıyla TÜİK'teki 2017 yılı itibariyle yerleşme nüfusları arasında ki fark bu çıkarımı destekler niteliktedir(Tablo 6).

olduğu belirtilebilir. Hatta söz konusu nüfus artışını komşu köyle olan idari bağlantılarıyla ilişkilendirilebileceğini söylemek dahi mümkündür. Zira söz konusu bu iskân konutlarının BCA arşivlerindeki kayıtlardan alınan verilerde o dönemdeki Horlak Köyü sınırları içerisinde yapıldığı görülmektedir.

Tablo 6: Göçle Gelen Toplulukların Günümüzdeki Hane Sayıları ve Hanede Yaşayan Ortalama Kişi Sayısına Göre Yaklaşık Nüfuslarıyla ADNKS Verilerine Göre Yerleşme Nüfuslarının Karşılaştırılması

Yerleşmeler	Günümüzdeki Hane Sayıları	Günümüzde Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Ort.	Günümüzdeki Hane Sayıları ve Hanede Yaşayan Ortalama Kişi Sayılarına Göre Toplam Nüfusları	2017 ADNKS(TÜİK) Verilerine Göre Yerleşmelerin Toplam Nüfusları
Akçaova	~36	3,76	135	1.571
Ovakent	~800*	9,23	7.384	6.665
Buhara	~151	3,33	499	1.249
Aydınlı	~270	3,56	961	3.326
408 Evler	~434	3	1.302	2.538
Karadurmuşlu	~157	2,8	439	1.399
Kurtuluş/Fatih	~525	5,35	2.808	9.146
Özyörük	~ 190	5,61	1065	1.877
Tayfur Sökmen	~113	4	452	1.516
Genel Toplam	**~2485**	**5,56**	**~13.980**	**29.287**

(~)Yaklaşık *İllegal yollarla gelip oturma izni olmayanlar değerlendirmeye alınmamıştır. Bunlarla birlikte toplam hane sayıları 1370'tir.

Zira yapılan bu değerlendirmeden de görüldüğü gibi TÜİK' ten elde edilen yerleşme nüfuslarıyla saha çalışmaları çerçevesinde elde edilen verilerden toplulukların nüfuslarına ilişkin yapılan tahmini değerlendirmelere bakıldığında TÜİK verilerinin bunların 2 katından fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca bunlardan Ovakent (Antakya) mahallesinde illegal yollarla buraya gelip yerleşen toplulukların varlığı nedeniyle bu yerleşme biriminin gerçek nüfusunun TÜİK verileriyle örtüşmediği görülmektedir (Tablo 6). Bunlardan illegal yollarla gelip yerleşenlerin hane sayıları da göz önünde bulundurulduğunda söz konusu yerleşmenin toplam 1370'lik hane sayısıyla nüfusunun yaklaşık 12.370 kişi olduğu ve bu rakımın TÜİK verilerindeki rakamlardan çok daha yüksek olduğu belirtilebilir. Ancak Ovakent'e (Antakya) illegal yollarla gelen toplulukların yurt dışı veya yurt içinde daha büyük şehirlere göç öncesi için burayı bir geçiş alanı olarak kullanmalarıyla ilişkili olarak yerleşme nüfusunun göçler nedeniyle hareketliliğinin söz konusu olduğu ve kalıcı göçlerin tespitinin yapılamamasından dolayı tam anlamıyla nüfusundaki gerçek artışının tespitinin zor olduğu belirtilebilir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus buradaki nüfusun önceki yıllara nazaran sayılarında bir azalma olsa da illegal göçlerin varlığıyla ilişkili olarak dinamik bir yapıya sahip olduğu belirtilebilir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta bazı istisnalar dışında Ovakent dışındaki yerleşmelerin nüfuslarının göçle beslenmemesi çalışmada aidiyet ve kültürel adaptasyona ilişkin birincil koşul olan mekâna göç etmiş kriterini doğuracak bir durumun olmaması nedeniyle de mahallelerin genel nüfusuna ait her hangi bir değerlendirme, göçle gelen topluluklarımızın genel nüfus özelliklerini tam olarak yansıtmayacaktır. Ki her ne kadar bu topluluklar günümüzde de oturdukları mahallelerde birbirileriyle yakın olmaları bağlamında homojen bir yapı sergileseler de sayılarının azalması nedeniyle sayısal çoğunluklarını koruyamamaları bu tespiti zorlaştırmakta ve örnekleme bağlı tespiti zorunlu kılmaktadır. Zira bu yerleşmelerdeki örneklemlerden alınan verilerden buralara çevre yerleşmelerden gerek konut satın alınması gerekse de kiraların ucuz olması gibi bir takım gerekçelerle taşınanların olduğunu belirtmeleri ve yine söz konusu toplulukların mekâna doğmuş ikinci kuşaklarının olması hasebiyle günümüzdeki mahalle nüfuslarının bu toplulukların gerçek nüfus değerlerini yansıtmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle de mahallelerin mevcut nüfuslarıyla ilgili yapılacak herhangi bir değerlendirmenin toplulukların nüfus gerçekliğini yansıtmaktan uzak bir değerlendirme olacaktır.

Bütün bu gerekçelerden hareketle örneklemdeki bireylerin nüfus verilerine ilişkin değerlendirmelerin mekâna göç eden bireylerin nüfus özelliklerini temsili açısından daha sağlıklı veriler sunacağını ve temsil gücünün daha güçlü olacağını belirtmek mümkündür. Bu nedenle çalışma sahasındaki yerleşmelerde yaşayan toplulukların nüfuslarına ilişkin değerlendirmeler genel nüfuslarından ziyade sınırlı da olsa örneklemdeki katılımcılar hakkında elde edilen mevcut nüfus verileri betimlenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle söz konusu topluluklardan örnekleme dâhil edilen bireylerin sosyo-demografik özelliklerini kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.

3.1. GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Hane Sayıları ve Büyüklükleri

Toplulukların gerek saha çalışmaları esnasında katılımcılardan alınan bilgiler gerekse de günümüzdeki muhtarlıklardan alınan veriler çerçevesinde hane sayıları bağlamında tespitleri yapılmış olup, bunlardan yola çıkarak ilk geldikleri dönemlere nazaran 408 Evler, Fatih/Kurtuluş, Aydınlı, Karadurmuşlu (Kırıkhan) ve Ovakent (Antakya) mahalleleri dışındakilerin sayılarında büyük azalmaların olduğu görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7: Göçle Gelen Toplulukların İlk Geldikleri Dönemler ile Günümüzdeki Hane Sayılarının Karşılaştırılması

Yerleşmeler	İlk Geldikleri Dönemlerdeki Hane Sayıları	Günümüzdeki Hane Sayıları	Günümüzde Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Ort.	Günümüzdeki Hane Sayıları ve Hanede Yaşayan Ortalama Kişi Sayılarına Göre Toplam Nüfusları
Akçaova	320*	36	3,76	135
Ovakent	172	~800****	9,23	7.384
Buhara	819*	~151	3,33	499
Aydınlı	161	270	3,56	961
408 Evler	408*	434	3,00	1.302
Karadurmuşlu	142**	157	2,80	439
Kurtuluş/Fatih	39***	~525	5,35	2.808
Özyörük	558*	~190	5,61	1.009
Tayfur Sökmen	406*	~113	4	452
Genel Toplam	**3025**	**~2485**	**5,56**	**~13.980**

(~) Yaklaşık. * Toplulukların Geçmişteki Hane Sayıları Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'yle BCA Arşivlerindeki Kayıtlar Temel Alınmıştır. ** İskânsız olarak mekâna yerleşen hanelerde dâhil edilmiştir. ***Söz konusu Topluluklardan ilk on yıllık süreçte belli aralıklarla gelenler temel alınmıştır. ****Burada kaçak yollarla gelen aileler dâhil edilmemiştir. Mevcut toplulukların aile sayıları temel alınmıştır.

Zira saha çalışmalarından elde edilen verilerden hane sayısı olarak artış sergileyen mahallelerden Ovakent dışındakilerin dahi sahip oldukları çocuk sayılarıyla birlikte aile nüfusları ve günümüzde hanede yaşayan kişi sayıları karşılaştırıldığında söz konusu hane sayısı artışının nüfus artışı olarak değerlendirilmesinin yanlış bir yaklaşım olacağını destekler niteliktedir (Tablo:2). Hatta bunun bir nüfus artışı olmadığını söz konusu topluluklardaki ailelerin geldikleri dönemlerde sadece sahip oldukları çocuk sayılarının ortalamalarıyla, günümüzde hanelerde yaşayan kişi sayısı ortalamalarından fazla olması toplulukların nüfus kayıpları olarak değerlendirilebilir.

Ki tabloda da görüldüğü gibi Ovakent (Antakya) ve Tayfur Sökmen'nin (Reyhanlı) dışındaki topluluklar için bu durumun geçerli olduğu görülmektedir. Öyle ki Ovakent'teki toplulukların aile yapıları göz önünde bulundurulduğunda onlar için kısmen de olsa bir nüfus artışı olarak değerlendirmek mümkündür (Tablo 8)

Tablo 8: Örnekleme Dâhil Olan Nüfusun, Geldikleri Dönemlerdeki Ortalama Çocuk Sayıları, Yaş Ortalamaları ve Günümüzdeki Yaş Ortalamaları Hane Büyüklükleri, Mevcut Nüfusları.

Yerleşmeler	Örneklem Nüfusu						
	Örneklem Sayısı	Ortalama Çocuk Sayıları			İlk geldikleri Dönemlerde Çocuk Sayılarıyla Birlikte Aile Nüfusları	Günümüzde Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Toplam Nüfus	Günümüzde Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Ort.
		Erkek	Kadın	Toplam			
Akçaova	13	2,23	2,23	4,46	84*	49	3,76
Ovakent	55	2,85	3,01	5,87	433	508	9,23
Buhara	9	2,11	3,22	5,33	66*	30	3,33
Aydınlı	25	2,88	2,76	5,64	191	89	3,56
408 Evler	21	2,28	2,52	4,80	143	63	3,00
Karadurmuşlu	10	3,70	3,50	7,20	92	28	2,80
Kurtuluş/Fatih	37	3,81	2,67	6,48	314	198	5,35
Özyörük	13	2,84	3,38	6,23	107	73	5,61
Tayfur Sökmen	12	2,66	1,16	3,83	70*	48	4,00
Genel Toplam	195	2,93	2,75	5,69	1.500	1.086	5,56

*Söz konusu topluluklar geldikleri dönemlerde bütün çocuklarını yanlarında getirmemişlerdir.

Ancak Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) katılımcıların verdikleri bilgilerden bu yerleşme birimindeki toplulukların ilk geldikleri dönemlerde sahip oldukları çocukların tümünü yanlarında getirmedikleri ve hatta getirilen çocuklarında göç ettikleri tespit edilmiştir. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda Tayfur Sökmen'deki toplulukların Ovakent'teki toplulukların aksine hanede yaşayan ortalama kişi sayılarındaki artışın bir nüfus artışı olarak yorumlanamayacağına gerekçe olarak verilebilir. Zira bu topluluktaki hane sayılarındaki düşüşler bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Ovakent dışındaki yerleşmelerden hiçbirisinin sahip oldukları ve öncesinden birlikte kaldıkları hane nüfuslarının günümüzde mevcut olmadığı gibi %28'e yakın bir oranda azaldıkları görülmektedir (Tablo 8). Hatta bunlardan Kurtuluş/Fatih, 408 Evler, Aydınlı, Özyörük, Karadurmuşlu (Kırıkhan) ve Ovakent'teki (Antakya) yerleşim yerlerinde büyük aile yapısının yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda bu düşüşün daha büyük miktarlarda olduğu belirtilebilir. Zira hane sayılarındaki artışlara rağmen hanede yaşayan kişilerin daha az olması söz konusu yerleşim yerlerindeki nüfusun göçle beslenmekten ziyade göç verdiği ve hane sayılarındaki artışlarında aile bireylerinin ayrı evlere taşınmasıyla açıklanabilir. Öyle ki saha çalışmaları esnasında örneklemden alınan veriler bu çıkarımı teyit eder mahiyettedir. Örneğin 408 Evler'deki görüşmecilerin çoğu eskiden geniş bir aile yapıları olduğu ilk geldikleri

dönemlerde kayın valideleri, kayınlarıyla birlikte bir arada kaldıkları veya gelinleriyle aynı evde yaşadıklarını günümüzde ise bu durumun değiştiğini ya evdeki bireylerin bir kısmının göç ettiklerinin ya da ayrı eve taşındıklarını belirtmişlerdir. Buradaki katılımcılardan bir tanesinin *'İlk geldiğimiz zamanlar aynı evde kayınlarımızla kalıyorduk, 20 kişi kalıyorduk, kayınlar gidince çocuklarımızla 9 kişi kaldık onlar da göçüp gittiler, şimdi bekâr bir oğlumuzla eşim yalnızız.'* Yine diğer bir görüşmecinin de benzer ifadelerle geldikleri ilk 10-15 yıllık dönem için *'17 kişilik bir aileydik kardeşlerim ve çocuklarımla birlikte yaşıyorduk, şimdi hanımla yalnızız. İş yok çocuklarımın biri Bafra'ya, biri Mersine gitti, üçü de Ankara'ya gitti. Bütün ailelerde bu durum mevcut buradan gideni çok. İstanbul, Bursa, Ankara' ya tekrar göç edenler var. Yaşlı olanı daha çok memlekete gidiyor. Ekonomik olarak iyi olanla kötü olanlar gidiyor. Burada daha çok orta gelirlisi kalıyor, onların da çocuklarının çoğu buradan gitmiş.'* Yine bunlardan diğer bir katılımcının bunları destekleyen *'1980'ne kadar gelen de, doğan da oldu, sonra dağıldık, buradan gideni çok İstanbul'a, Bursa'ya, Ankara'ya dursalardı, buraya sığmazdık. Burada daha çok esnafı kaldı, yaşlı olanı için uygun, çoğumuz zaten memleketlerimizde ev almışız Çaykara'ya gidip yılın belli bir dönemi kalıyoruz, genci durmuyor burada iş yok herkes ekmeğinin peşinde.'* şeklinde ki beyanları bu çıkarımları destekler mahiyettedir. Benzer ifadelerin diğer topluluklarla yapılan görüşmelerde de söz konusu olduğu görülmektedir. Hatta yapılan saha çalışmalarından günümüzde geniş aile yapısını muhafaza eden Ovakent'teki toplulukların dahi burayı Avrupa'ya bir geçiş alanı olarak kullananlar dışındaki kalıcı göçle gelenlerin işsizlik nedeniyle gerek mevsimlik gerekse de temeli olarak daha çok İstanbul, Ankara, Denizli, Konya, Isparta, Ankara (Aksaray, Koçhisar, Gölbaşı) gibi illere göç edenlerin olduğu belirlenmiştir. Bütün bunlardan yola çıkarak söz konusu toplulukların nüfuslarının göçle beslenmekten ziyade göç verdiği belirtilebilir. Hatta mevcudiyetini korumasında burada kalmaya devam eden ilk kuşak göçmenlerdeki yaşlı ile orta yaş nüfusunun varlığı ve kısmen de olsa doğumlarla beslenmesiyle ilişkilendirmek dahi mümkündür. Zira söz konusu toplulukların ikinci kuşaklarının büyük bir kısmının buradan göç etmeleri ve bu topluluklardan büyük bir kısmının buraya yönelik göçlerinin en son tarihlerinin iskân dönemleriyle sınırlı olması bu yoruma gerekçe olarak verilebilir.

Ayrıca 408 Evler, Fatih/Kurtuluş, yerleşmelerine tayin, evlilik gibi bir takım özel durumlarla ilişkili olarak sınırlı sayıda bir göçün söz konusu olduğu görülse de

bunun da zamansal bağlamda bir sürekliliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta Fatih ve Kurutuluş mahallelerindeki toplulukların akraba ve tanıdık bağlarıyla ilişkili olarak belli bir dönem boyunca imara açılan arazileri satın alıp, buraya yerleşmeyen bir kitlenin varlığı söz konusudur. Bu durumla ilişkili olarak mekândaki bazı topluluklarda buraya Doğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden büyük ve aktif bir kitle varmış gibi yanlış bir algı uyandırdığı da söylenebilir. Ancak yine de Kurtuluş ve Fatih'in Ovakent hariç diğer yerleşmelere nazaran yakın tarihlere kadar daimi göç alan tek yerleşme olduğu belirtilebilir. Fakat yine de günümüzde söz konusu yerleşmelerde hane sayılarındaki artışların da bu yerleşmelerin göçle beslenmekten ziyade ikinci kuşaklarının bir kısmının ayrı evlere taşınmasıyla ilişkili olduğu belirtilebilir. Zira Ovakent dışındaki yerleşmelerin göçle beslenmemesi nüfus artışlarının da kısmen de olsa bunların bazı çocuklarının burada kalmaya devam etmeleriyle ilişkilendirilebilir. Ki bu durumun dahi sadece Kırıkhan merkezinde bulunan 408 Evler, Aydınlı, Kurtuluş/Fatih ve Özyörük mahalleleriyle sınırlı olduğu belirtilebilir. Zira buradaki topluluklarla yapılan görüşmelerde ortalama çocuk sayıları 4 ila 6 arasında değişen söz konusu topluluklardaki bu ailelerin sadece bir veya iki çocuklarının burada yaşadıkları diğerlerinin ise özellikle ekonomik gerekçeler başta olmak üzere çeşitli nedenlerle başka illerde yaşadıkları belirlenmiştir (Tablo 8).

Hatta Özyörük mahallesindeki nüfus artışının dahi özel durumuyla ilişkili olduğu belirtilebilir. Zira daha öncesinden de belirtildiği gibi burada 2007'ide 176 iskânı olarak geçen konutların davalık olması, 2017 yılında bu sorunlarının çözülmesi ve bazı istisnalar dışında hak sahiplerinden buraya gelen hiç kimsenin olmamasına rağmen bunların büyük bir kısmının kiraya verilmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu nedenle bunların ADNKS verilerin yayım tarihleri göz önünde bulundurulduğunda bu yerleşmeye dair verilerin istatistiklere henüz yansımadığını belirtmek dahi mümkündür. Yine bu yerleşme biriminde ki 2000 yıllarında gerçekleştirilen 201 iskânı olarak geçen konutlarında büyük bir kesiminde kiracıların oturduğu hatta bu kiracıların belli bir bölümünün Suriye' den gelen göçmenler olduğu tespit edilmiştir. 1995 ve öncesinde iskân edilenlerin ise Aydınlı mahallesindekilerle akrabalık durumlarıyla ilişkili olarak burada kalıcılıklarının şekillendiği belirtilebilir. Bu nedenle bu yerleşme birimindeki nüfusun gerçek anlamda bir göçebe nüfusundan müteşekkil olmadığını söylemek dahi mümkündür. Öyle ki saha çalışmaları esnasında Özyörük'ten

(Kırıkhan) alınan örnekleme dâhil olan bireylerin buradaki göçebe nüfusunun yoğun olarak kaldığı konutların 1977, 1995 yılların da yapılanlar olduğunu bunların içerisinde dahi asıl hak sahiplerinden ziyade bunların tanıdıklarının kiracı olarak kaldıklarını belirtmişlerdir. Ki gerçek hak sahiplerinin Osmaniye ve İslahiye çevrelerinde daha öncesinden yerleşik hayata geçen göçebe topluluklardaki aileler oldukları ve buraya iskânı kar amaçlı bir yatırım unsuru olarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ki bütün bu tespitler söz konusu bu toplulukların nüfuslarının TÜİK veri tabanındaki resmi kayıtlardakilerle örtüşmediğini destekler mahiyettedir.

3.1.2. Başlangıcından Günümüze Topluluklar Bazında Artçı[20] Göçlerin Seyri

Yine söz konusu yerleşme birimlerindeki göç eden bu topluluklarla yapılan görüşmelerde geldikleri yerlerden onlardan sonra buraya gelenlerin olup olmadığı ve en son ne zaman geldikleri sorulmuştur. Yerleşmeler bazında bu soruya katılımcıların cevapları çerçevesinde yakın tarihlerde Ovakent dışında, 408 Evler ve Fatih/Kurtuluş mahallelerine evlilik ve tayin nedenli gelen bazı istisnalar hariç buralara toplu ve aile olarak gelenlerin olmadığı belirtilebilir. Bunlardan Aydınlı, Özyörük ve Buhara'daki gelenlerin son geliş tarihlerinin iskân tarihleriyle sınırlı olduğunu belirtmek dahi mümkündür (Tablo 9). Ki bu yerleşmelerdeki katılımcıların verdikleri cevaplar bu çıkarımı destekler niteliktedir. Bunlardan sadece daha önce belirtildiği gibi Özyörük mahallesindeki en son iskân edilen grubun iskânlarındaki bir takım pürüzlerin giderilmesinden sonra gelenler dışında buraya gelenlerin olmadığı tespit edilmiştir. Örneğin çalışma dâhilindeki söz konusu topluluklardan Buhara'daki katılımcıların bir kısmının *'Bizden buraya gelen olmaz sadece gidenler olur, kalanlarımızın büyük bir kısmıda Kırıkhan'daki Aydın'lı ve Özyörük'e yerleşen göçebelerin çocukları ve yakın akrabalarıdır.'* şeklindeki ifadeleri bu çıkarımı teyit eder mahiyettedir.

[20] 'Artçı Göç' kavramını açıklarken Ana Göç kavramını da açıklamak gerekir. Bu kavramlar ancak birbiriyle kıyaslanarak tanımlanabilir. Artçı göç ancak ana göç tanımlandıktan sonra ona bağlı olarak gerçekleşen küçük çaplı bazen bireysel düzeyde olan nüfus hareketleridir.

Bu bağlamda; Ana Göç: Herhangi bir yerden bir başka yere ya da yerlere belirli bir zamanda nicel olarak belli bir ağırlığı olan göçlerdir. 1982 yılında gerçekleşen Ovakent yerleşmesinin doğmasına neden olan Özbek asıllı Afganlıların göçü gibi. Buradan hareketle 'artçı göç'ü, ana göçü' takip eden süreçte belirli bir periyoda bağlı kalmadan ana göçün kaynak ve hedeflerine uygun daha küçük gruplar şeklinde devam eden göçlerdir.' şeklinde tanımlamak mümkündür. Bütün göç tiplerini karşılayabilecek kavramlar olduğunu iddia etmek güç olmasına karşın, toplulukların göç şekilleri göz önünde bulundurulduğunda bu kavramın çalışma sahasındaki göçleri tanımladığını söylemek mümkündür.

Kırıkhan merkezdeki Kurtuluş/Fatih ve 408 Evler'deki toplulukların ise durumlarının bu mahallelerdeki topluluklara göre farklılık sergilediği görülmektedir. 408 Evler'deki katılımcılardan bazılarının iskân edildikleri ilk dönemlerde onlarla aynı köylerden olan bir kısım yakınlarının iskânsız olarak buraya geldikleri daha sonra büyük bir kısmının geri gittiklerini ve günümüzden 15-20 yıl öncesine kadar tayin nedenli gelenler dışında gelen kimsenin olmadığını belirttikleri görülmektedir (Tablo 9). Günümüzde de çocuklarının dahi iş ve tayin nedeniyle burada kalmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 9: Göçle Gelen Toplulukların İlk ve Yaklaşık Olarak Son Geliş Tarihleri

Yerleşmeler	Örneklem Sayısı	İlk Geliş Tarihleri	Yaklaşık Olarak Son Gelme Dönemleri (Yıl)*
Akçaova	13	1991	1996
Ovakent	55	1982	***
Buhara	9	1996	2004
Aydınlı	25	1973	1973
408 Evler	21	1964	1980
Karadurmuşlu**	10	1960	1961
Kurtuluş/Fatih	37	1950	2006
Özyörük	13	1977	2007****
Tayfur Sökmen	12	1984(87)	1991
Genel Toplam	**195**	-	-

*Son gelme dönemleri katılımcıların verdikleri bilgiler çerçevesinde bir tane aile dahi olsa buraya en son geldiklerini belirtikleri aileler temel alınarak belirlenmiştir. **Hatay'a 2010 Suriye iç savaşından önceki Bayır ve Bucak'tan (Suriye) ilk toplu göçler 1946-1947 dönemlerinde başlamış 1967'lere kadar sürmüştür. Ancak bu tarihlerden ziyade çalışma sahası kapsamında olduğu için Karadurmuşlu'ya ilk iskân tarihleri ve bu yerleşme birimine son geliş tarihleri temel alınarak verilmiştir. ***Bu yerleşme birimindeki göçler, sıklık ve yoğunlukları değişmekle beraber hâlâ aktif olarak devam etmektedir. **** Bu yerleşme biriminde bireylerin iskânına dair bir takım pürüzler nedeniyle geliş süreçleri 2017 yılında gerçekleşen bir kısım ailelerin varlığı da söz konusudur.

Kurtuluş ve Fatih'teki toplulukların ise buraya en yakın tarihlerde yapılan göçlerin Ağrı, Muş ve Van'dan olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bu yerleşmelerdeki katılımcılardan alınan verilerden buraya topluluk bazında en son geliş dönemlerine bakıldığında Muş, Kars ve Erzurum'dan gelenlerin daha çok kan bağları olanlarla sınırlı olup bunların da ya birlikte veya bir birilerine yakın dönemlerde belli aralıklarla gelişlerinin söz konusu olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Bu yerleşme birimlerine gelen ilk topluluk olan Muşlularla yapılan görüşmelerde bunların akraba ve tanıdıkları aracılığıyla geldikleri ve buradaki en kalabalık topluluklardan biri olduğu görülmektedir. Bu topluluktan Ahıskalı olduğunu belirten katılımcılardan bir tanesi geldikleri köydeki Ahıskalıların büyük

çoğunluğunun zaten göç ettiklerini onlardan sonra göç edecek kimsenin olmadığını belirtmiştir. Yine bu görüşmecilerden bir diğeri buraya olan göçlerin yok denecek kadar az olduğunu, asıl büyük göçlerin Adana, İstanbul, Bursa, İzmir, Afyon gibi şehirlere yönelik gerçekleştiğini belirtmiştir.

Bu yerleşmedeki diğer bir topluluk olan Karslılar' ın da ilk gelenlerin akrabaları vasıtasıyla geldiğini sonraki süreçlerde bunun devam etmediğini hatta işsizlik ve tayin nedeniyle çocuklarının büyük bir kısmının burada kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bunlardan bir kişi buraya Kars' tan en son 25 yıl önce kendisinin geldiğini belirtmiştir. Ayrıca '*Buraya bizden gelmek isteyen olsa da yerleşecek yer yok, artık burada eskisi gibi yer bulmak kolay değil.'* şeklinde ifadeler de bulunanların olması buraya yönelik göçlerin artık geçmişe nazaran yoğunluğunu kaybettiğini bunda da arazi spekülasyonlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bunlardan Erzurum'dan gelenlerin içinde de aynı şekilde yakın zamanda gelenlerin olmadığı hatta bu topluluktaki bireylerin söylemleri doğrultusunda bunların akrabalık bağları nedeniyle geldikleri belirtilebilir. Zira gerek bu örneklemdeki bireylerin gerekse de bunlarla akrabalık bağları olan Muşlularla yapılan görüşmelerde ilk geldikleri tarihten 6 yıl sonra babası ve kardeşlerinden dolayı buraya gelenlerin olduğu belirlenmiştir. Örneğin bunlardan bir görüşmecinin '*Buraya dayılarımızdan dolayı geldik, bizler Erzurumluyuz dayılarımız Göle Kürtlerinden, ablamızı dayımızın oğluna vermiştik, onlar müteahhitlikle uğraşıyorlardı. Buraya da nakliye işleri için gelirlerdi, ucuz ve sıcak yerdi diye hoşlarına gitmiş arazi alıp, yerleşmişler. Babamlar da onlar için geldi, ben de 1972'de babamlardan dolayı geldim. Bunun dışında Kırıkhan'ın başka mahallelerine tayinle geleni varsa da ben bilmiyorum. Toplu olarak Muşlular tepesine yerleşenler biziz, bizden sonra buraya geleni yok.'* şeklindeki beyanı bu çıkarımı doğrular niteliktedir.

Yine Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) toplulukların buraya son geliş tarihlerinin son iskân tarihleriyle sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki bu iki yerleşmedeki toplulukların büyük bir çoğunluğunun buradan göç ettikleri hatta kalanların bile büyük bir kesiminin hasat veya ekim dönemlerinde tarlalarını icara vermek, evlerini kontrol için gelip gittikleri görülmektedir. Örneğin Tayfur Sökmen'deki görüşmecilerden bazılarının '*Burada 70 hane kadar kaldık ancak bunlardan 20-25 hanesi dışındakiler burada daimi kalmıyor.'*

gibi bir takım ifadeleri ve yine Akçaova'daki görüşmecilerden bazılarının ikinci evliliklerini buradan yaptıktan sonra eşlerinden dolayı yılın birkaç ayı burada kaldıklarını belirtmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir. Bunlar dışında yine Kırıkhan'daki Karadurmuşlu mahallesindeki toplulukların her ne kadar 2010 yılı Suriye iç savaşıyla Bayır ve Bucak'tan gelen bazı akrabalarının olduğunu belirtseler de bunların da Hatay'a gelmediklerini Ceylanpınar'daki (Şanlıurfa) çadır kentlerde kaldıklarını belirtmişlerdir. Buradan hareketle ilk geliş tarihlerinden itibaren 1967'ye kadar sınırlı da olsa göçle gelenlerin olduğu bundan sonra gelen kimsenin olmadığını belirtmek mümkündür.

Hatta bu yerleşmelerden başta Tayfur Sökmen, Akçaova, Buhara olmak üzere bazılarında Suriye iç savaşından sonra Türkiye'ye gelen göçmenlerden, az da olsa buralardan konut kiralayanların olduğu belirlenmiştir. Örneğin Buhara'daki görüşmecilerden bazıları *'Burası ucuz diye kiracı olarak geleni var hatta içimize Suriyeliler geldi yerleştiler kiracı olarak ama kavga ettik kovduk onları.'* şeklinde ifadelerde bulunmaları bu yerleşmelerin bu toplulukların nüfuslarından müteşekkil olmadığını gösterir mahiyettedir. Hatta katılımcıların söz konusu bu beyanları bu yerleşmelerdeki bu topluluklardan göçle gelenlerden ziyade bunlardan göçle gidenlerin olduğunu dahi belirtmek mümkündür. Bu bağlamda denilebilir ki söz konusu mekânlardan sadece Ovakent (Antakya) günümüzde göçle beslenmektedir. Ancak söz konusu mahalleye yönelik göçlerin illegal olması nedeniyle buraya ilişkin net bir nüfus tespiti yapmak olanaksızdır.

3.1.3. Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Göç eden nüfusun cinsiyet dağılımı, göçlerin türü, süresi mesafesi ve göçten beklenilen faydayla ilintili olduğu kadar, toplumun sosyo-kültürel yapısı gibi kadının iş yaşamına katılımı toplumun kadına bakışı gibi birçok etmenle ilişkilidir.

Bu anlamda kadın ve erkek nüfusun bir birine oranı nüfus istatistikleri açısından önemlidir. Bir alandaki kadın ve erkek nüfuslarının bir birilerine oranlarındaki zamansal değişimleri doğum ve ölümlerdeki kadın ve erkek oranlarıyla karşılaştırıldığında bu iki değişkenin etkisiyle olmaması durumunda o alandaki nüfusun cinsiyet oranlarındaki zamansal değişimin göçlerin etkisiyle gerçekleştiği şeklinde yorumlanabilir. Bu açıdan düşünüldüğünde bir alana göç eden kitlenin cinsiyet dağılımlarının belirlenmesi o alana yönelik göçlerin türü ve göç nedenlerinin sağlıklı bir şekilde tespit edilmesinde önemli veriler sundukları belirtilebilir. Ancak

çalışma sahasındaki yerleşmelerden baz alınan toplulukların göç etme şekilleri göz önünde bulundurulduğunda bunların toplu bir şekilde hareket ettikleri görülmektedir. Zira daha öncesinden belirtildiği gibi söz konusu bu toplulukların Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan) ile Ovakent'e (Antakya) 1982'de iskân edilenler dışında serbest göçle gelenler mevzu bahis olsa da çalışma sahasındaki diğer bütün toplulukların iskânla buraya yönelmeleri söz konusudur. Bu nedenle iskân prosedürü gereği iskâna tabi olan bireylerin aile olmaları söz konusudur. Bu sebeple mekâna intikal eden ailelerdeki kadın erkek oranlarının bir birine yakın ya da eşit olduğu belirtilebilir. Hatta Kurtuluş/Fatih ve kısmen de Ovakent'e serbest göçle gelen topluluklardaki bireyler için de hane halkının toplu bir şekilde göçlerinin söz konusu olması bu durumun bu yerleşmelerdeki topluluklar içinde geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Zira Kurtuluş ve Fatih mahallelerine gelen toplulukların büyük bir kısmının aileleriyle birlikte buraya yöneldikleri, bunlardan diğer bir kitlenin ise önce mevsimlik işçi olarak gelmekle birlikte daha sonrasında bu kitlenin de ailelerini yanlarına alarak daimi bir göç hareketi gerçekleştirdikleri görülmektedir. Yine Ovakent'teki toplulukların da aileden bir bireyin buraya göç etmesinden sonra diğer aile bireylerini de yanlarına alarak geldikleri görülmektedir. Buradan hareketle göç eden bireylerin eşleriyle birlikte göç etmeleri nedeniyle cinsiyet oranlarının eşit veya eşite yakın çıkacağı belirtilebilir. Bu nedenle de saha çalışmalarındaki örneklem seçiminde kadın ve erkek sayıları da eşit alınmıştır. Yine bundan dolayı sadece örneklem nüfusu temel alınarak cinsiyet oranları tespit edilemeyeceği için bunların sahip oldukları çocuk sayılarının cinsiyet dağılımları bu anlamda daha sağlıklı tespitler yapılmasında uygun bir kriter olacağı söylenebilir. Ancak söz konusu yerleşme birimlerinden daha öncesinden de belirtildiği gibi özellikle Akçaova (Antakya), Buhara (Hassa) ve Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) toplulukların ve yine diğer yerleşmelerde de istisna da olsa çocuklarını getirmeyenlerin varlığı söz konusudur. Bu durumun toplulukların cinsiyet oranlarının tespitinde söz konusu verilerin kullanımını sağlıksız bir hale getirdiği belirtilebilir. Ki yine günümüzde de bütün bu toplulukların hane bireylerinin tümünün burada yaşamadıkları ekonomik sebepler ve tayin gibi gerekçelerle başka illere göç ettikleri ve yine mevcut hanelerde daha çok yaşlı bireylerin eşleriyle birlikte kaldıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle söz konusu yerleşmelerdeki cinsiyet oranları birbirine eşit çıkacağı belirtilebilir. Ancak yine de bir fikir vermesi açısından söz konusu toplulukların sahip oldukları ortalama çocuk sayıları temel alınarak toplam

nüfuslarının cinsiyet oranları ve günümüzdeki hane nüfusları yerleşmeler bazında verilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10: Göç Eden Topluluklardan Alınan Örneklemin Aile Nüfuslarına Göre Cinsiyet Durumu ve Günümüzdeki Hane Nüfusları

Yerleşmeler	Çocuk Sayılarıyla Birlikte Örneklem Nüfus						
	Erkek	Kadın	Toplam	Cins Oranı %	İlk geldikleri Dönemlerde Çocuk Sayılarıyla Birlikte Aile Nüfusları	Günümüzde Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Toplam Nüfus	Günümüzde Hane Büyüklüğü Ort.
Akçaova	42	42	84	100	84*	49	3,76
Ovakent	212	221	433	95,92	433	508	9,23
Buhara	28	38	66	73,68	66*	30	3,33
Aydınlı	97	94	191	103,19	191	89	3,56
408 Evler	69	74	143	93,24	143	63	3,00
Karadurmuşlu	47	45	92	104,44	92	28	2,80
Kurtuluş/Fatih	178	136	314	130,88	314	198	5,35
Özyörük	50	57	107	87,71	107	73	5,61
Tayfur Sökmen	44	26	70	169,23	70*	48	4,00
Genel Toplam	**767**	**733**	**1.500**	**104,63**	**1.500**	**1.086**	**5,56**

*Söz konusu topluluklar geldikleri dönemlerde bütün çocuklarını yanlarında getirmemişlerdir.

Tabloda da (10) görüldüğü gibi Ovakent yerleşmesi dışındakilerin günümüzde hanede yaşayan kişi sayılarıyla ilk geldikleri dönemlerdeki aile büyüklükleri arasındaki fark günümüzde hane bireylerinin tümünün burada yaşamadıkları ve cinsiyet oranlarının tespitinin sağlıksız olacağı çıkarımını destekler niteliktedir. Hatta Ovakent'te haneler bazında tespit edilen bu nüfus artışları kısmen de olsa ebeveynlerle evli çocukların birlikte yaşamalarıyla da açıklanabilir.

Yine söz konusu topluluklarda her yüz kadın başına düşen erkek sayılarındaki oranların yerleşmeden yerleşmeye farklılık arz ettikleri görülmektedir. Özellikle Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Kurutuluş/Fatih, Karadurmuşlu, Aydınlı (Kırıkhan) mahallelerindeki her yüz kadın başına düşen erkek sayısının erkek nüfusun lehinde olduğu görülmektedir. Özellikle Tayfur Sökmen ve Kurtuluş/Fatih mahallelerindeki bu oranın çok yüksek olması dikkat çekicidir. Ovakent (Antakya), Buhara (Hassa), Özyörük'te (Kırıkhan) ise bu durum kadın nüfusun lehinedir. Akçaova'da (Antakya) ise cinsiyet oranlarının eşit olduğu görülmektedir. Fakat yine de tüm toplulukların toplam cinsiyet oranları temel alındığında her yüz kadın başına düşen erkek nüfusun 104,63'lük bir oranla erkek nüfusun lehinde bir durum sergiledikleri ve tek tek yerleşme nüfuslarından daha dengeli bir yapı arz ettiği belirtilebilir. Bu yönüyle söz

konusu toplulukların yöneldikleri yerin genel cinsiyet oranlarına büyük bir etkilerinin olmadığı yorumunu yapmak mümkündür. Burada belirtilmesi gereken bir hususta gerek tek tek yerleşmeler bazında gerekse de bütün yerleşmelerin toplamları temel alındığında söz konusu topluluklardaki cinsiyet oranlarındaki bu farklılığın göç veya başka gerekçelerle ilişkilendirilmesinin mümkün olmadığıdır. Zira kullanılan veriler mevcut topluluklardaki ailelerin çocuklarıyla beraber nüfuslarının temel alınmasıyla elde edilmişlerdir. Bundan dolayı söz konusu durumu göç veya başka herhangi bir gerekçeden ziyade doğumlarla ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür.

Nüfus özelliklerinin belirlenmesinde diğer önemli bir değişken yaştır. Yaş ayrıca göç eden nüfusun göç etmesinde etkili olan bir faktör olarakta değerlendirilmektedir. Hatta göç etmede birçok sosyo-ekonomik neden etkili olmakla beraber, yaşın etkisinin daha hissedilir olduğu söylenebilir. Zira kişilerin yaşamlarının her safhasında ihtiyaç ve istekleri değişmektedir. Bu da mekânın bireylere sunduğu koşullar isteklerine cevap vermediği noktasında, bireylerin göç eğilimlerini tetiklemektedir. Kişilerin yaşamdan beklentileri ve yaşamın belirli safhalarındaki zorunluluklar, göçlerin yaşa göre değişimine neden olmaktadır. Zira çocuk yaşlarda bireyler aile bireylerine bağlı olarak göç ederken belli bir yaştan sonra eğitim, evlilik, iş, yükseköğrenim veya tayin nedenli gibi birçok unsurla ilişkili olarak kendi başlarına veya hane bireylerinin ortak kararıyla göç ederler. Ayrıca bunların yanı sıra savaşlar, siyasi unsurlar, doğal afetler gibi birçok husus saymak mümkündür. Yine günümüzde bireylerin emekliliğinden sonra ya daha önce yaşadığı yere ya da yaşamlarının geri kalan kısmını daha rahat geçireceklerine inandıkları farklı bir yere gitmek için göç ettikleri belirtilebilir. Fakat yine de göç eden bireyler arasında en fazla yoğunluğun 20-30 yaş aralığındaki nüfusta görüldüğü şeklinde genel bir kanaatin varlığı söz konusudur. Çünkü bu yaş aralığının her ne kadar tüm toplumlar için kesin bir geçerliliği olmasa da genelde bireylerin yükseköğrenimlerini, iş kurmalarını ve yoğun olarak ilk evliliklerini gerçekleştirdikleri bir yaş aralığı olarak kabul edilir. Ancak her ne kadar yoğunluğun bu yaş aralığında olduğu kabul edilse de yine de göçe iştirak eden nüfusun, faal nüfus olduğu belirtilebilir. Çünkü eğitim seviyesi düşük alanlarda, göçe iştirak eden nüfusun göç etme yaşı 15 gibi daha genç yaşlara dahi tekabül edebilmektedir. Zira bu tür alanlarda yaşayan bu yaşlardaki bireyler çalışmaya başlayabiliyorlar. Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta, göç etme eğilimi cinslere göre de farklılık gösterebilmektedir. Örneğin evlilik amaçlı göçlerde, dış

göçler için olmasa da iç göçler açısından kadın nüfusun daha çok göç ettiği gibi genel bir kabul söz konusudur. Göç etmede etkili olan bütün bu etmenler üzerinde belirleyici olan yaş kriteri bu bağlamda intikal edilen mekânda bağlayıcılığı sağlaması hususunda mekânda kalıcılık ve geçicilik üzerinde de belirleyici olabiliyor. Ancak bütün bu ön görülerin genellenebilirliğinin olmadığı ve her mekânın göç dinamiklerine bağlı olarak göç etme yaşlarının şekillendiği belirtilebilir. Buradan hareketle söz konusu toplulukların mekâna ilk geldikleri dönemdeki yaş ortalamaları, mekânda kalış süreleri ve günümüzdeki yaş ortalamaları arasındaki farklılıkları çalışma alanından elde edilen veriler çerçevesinde kısaca şu şekilde yorumlamak mümkündür.

Literatürde bir yere bağlılık hem yaş üzerinden hem de bir yerde uzun süre yaşamanın doğurduğu bir durum olarak işlenmektedir (Lewicka, 2005; Lewicka, 2010). Zira bir alanda uzun süre yaşamak bireylerin o mekânda ekonomik, sosyal, kültürel birçok açıdan entegrasyonlarını pozitif yönde etkilediği gibi bütün bu unsurlar üzerinden mekânla bağlarını sağlayarak mekânda kalıcılıklarına etki ettiği belirtilebilir. Hatta bir yerde uzun süre yaşamak yaşça büyük olmayı sağlayan bir unsur olarakta yorumlanmaktadır. Ancak bu durumun yaşça büyük olmaktan ziyade bir bireyin hangi yaşta göç ettiğiyle ilişkili bir durum olduğu söylenebilir. Zira bu mahallelerdeki topluluklardan alınan verilerden göç eden söz konusu bireylerin günümüzdeki yaşları ve buradaki kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda geldikleri dönemler itibariyle Buhara ve Akçaova yerleşmeleri dışındakilerin yaş ortalamalarının 35'i aşmadığı görülmektedir (Tablo 11).

Tablo 11: Örnekleme Göre Göç Edenlerin İlk Geldikleri Zaman ve Günümüzdeki Yaş Ortalamaları, Ortalama Kalış Süreleri.

Yerleşmeler	Örneklem Sayısı	İlk Geldikleri Dönemlerdeki Yaş Ortalamaları	Günümüzdeki Yaş Ortalamaları	Ortalama Kalış Süreleri	İlk Geliş Tarihleri	Yaklaşık Olarak Son Gelme Dönemleri (Yıl)
Akçaova	13	36,46	58,61	22,15	1991	1996
Ovakent	55	34,47	51,47	17,00	1982	*
Buhara	9	45,11	58,88	13,33	1996	2004
Aydınlı	25	22,16	64,44	42,28	1973	1973
408 Evler	21	16,52	63,42	46,90	1964	1980
Karadurmuşlu	10	16,50	81,00	64,50	1960	1961
Kurtuluş/Fatih	37	27,86	61,70	33,83	1950	2004
Özyörük	13	32,00	61,38	29,38	1977	2007**
TayfurSökmen	12	32,91	58,91	26,00	1984(87)	1991
Genel Toplam	**195**	**29,25**	**59,81**	**30,64**	-	-

*Bu yerleşme birimindeki göçler, sıklık ve yoğunlukları değişmekle beraber hâlâ aktif olarak devam etmektedir.**Yerleşme birimindeki bireylerin iskânına dair bir takım pürüzler nedeniyle geliş süreçleri 2017 yılında gerçekleşen ailelerin varlığı söz konusudur.

Yine de söz konusu toplulukların günümüzdeki yaş ortalamaları ve kaldıkları mekânlardaki ortalama kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda gerek geldikleri dönemler gerekse de günümüz itibariyle yaş ortalamaları en büyük olan toplulukların mekâna ilk gelen topluluklar olmadıkları görülmektedir. Bu durum söz konusu toplulukların göç etme yaşlarının daha büyük olmalarıyla açıklanabilir. Örneklemdeki bireylerin buraya göç etme yaşlarının 30 ve üzerinde olan toplulukların bu durumlarının göç etme gerekçeleriyle ilişkili olduğu belirtilebilir. Zira söz konusu bu yerleşmelere bakıldığında daha öncesinde de değinildiği gibi buraya bir ara kademeden sonra ve yatırım amaçlı gelen Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve yine daha öncesinden yerleşik yaşama geçmiş göçebe toplulukların kaldığı Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara (Hassa) yerleşmeleri için bu durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Bireylerin göç etme yaş ortalamaları en büyük rakamlara sahip diğer bir yerleşme birimi olan Ovakent'teki (Antakya) bireylerin durumu ise göç etme gerekçeleri olarak belirtikleri ülkelerindeki iç karışıklıklarla açıklanabilir. Zira bu yerleşme birimindeki göçmenlerin yaş aralıkları değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca yine baskı görmelerini gerekçe göstererek buraya yönelen Karadurmuşlu'daki (Reyhenlı) nüfusun yaş ortalamalarının geldikleri dönemler itibariyle daha düşük olduğu görülmektedir. Ki onların son geliş tarihleri göz önünde bulundurulduğunda bu durumlarının buraya yönelik göçlerinin belli bir dönemden sonra durmasıyla ilişkilendirilebilir. Ki bunlar dışındaki yerleşme birimlerindeki göçmen toplulukların ilk göç ettikleri yaş ortalamalarının daha çok faal nüfus aralıklarına tekabül ettiği belirtilebilir. Burada belirtilmesi gereken temel unsurlardan bir tanesi de bu değerlendirmenin hanedeki büyük bireylerin yaş ortalamalarıyla ilişkili olduğudur. Zira temelde göç etme yaşlarının faal nüfusla sınırlı olmadığı ve ailenin bütün bireylerinin birlikte hareketleri söz konusudur. Fakat burada hane büyüklerinin yaşları temel alınmıştır. Çünkü göç etme kararında ağırlığın bu nüfus kitlesinde olması ve hanedeki diğer bireylerin büyük çoğunluğunun göç hareketleri bağımlılıklarıyla ilişkili bir durumdur. Ayrıca temel alınan bu kitle diğer hane bireylerine oranla mekândaki kalıcılıkları sağlanan bireylerdir. Topluluklardaki bu kitlenin göç etme yaşalarının aktif yaş aralığına tekabül etmesine ilişkin başka gerekçeler de saymak mümkün olmakla birlikte daha çok iş amaçlı olmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Yine bir yerdeki kalış süresinin artması sosyo-kültürel, ekonomik vb. açılardan bireylerin mekân deneyimine katkı sağladığı ve bu yönüyle mekândaki süre arttıkça

bireylerin mekândaki kalıcılıklarına etki eden gerek sosyo-kültürel gerekse de ekonomik vb. unsurların oluşmasına ve böylece bireylerin mekânla olan bağlarını çeşitlendirerek mekândaki kalıcılıklarına olumlu yönde etki ettiği belirtilebilir. Öyle ki ekonomik bağlamda yaklaşıldığında mekândaki kalış süreleri daha uzun ve ilk geldikleri dönemde yaşları daha genç olan söz konusu toplulukların bazılarındaki bireylerin ekonomik entegrasyonlarının olumlu bir profil sergilediği görülmektedir. Zira söz konusu mekânlarda göç nedenleri, eğitim durumları, akrabalık ve tanıdık çoğaltanı, yerleştikleri mahallelerin merkezilikleri gibi başka gerekçelerle birlikte ortalama kalış süresi uzun olan toplulukların ekonomik bağları üzerinde olumlu bir etki yaratığı ve bu yönüyle mekândaki kalıcılıklarının sağlandığı belirtilebilir (Tablo 11).

Her ne kadar toplulukların mekândaki kalıcılıkları açısından kalış süreleri ekonomik entegrasyonları bağlamında söz konusu topluluklara avantajlar sunarak mekândaki kalıcılıklarını sağladığını söylemek mümkün olsa da kültürel anlamda bir bütünleşmelerinin ve mekân aidiyetlerinin sağlandığı yönünde bir yorumu olanaklı kılmamaktadır. Zira söz konusu toplulukların daha sonrasında da değinileceği gibi kültürel adaptasyonda birer kriter olarak kullanılan yeme içme, konuştukları dil, düğün, cenaze gibi birtakım geleneksel ritüellerini muhafaza etmede kararlı bir tavır sergiledikleri ve bu yönleriyle ayrılma stratejilerini tercih ettikleri yorumunu yapmak mümkündür. Yine söz konusu katılımcıların tümünün kendilerini yerleştikleri mekânlardan ziyade geldikleri mekânlar üzerinden tanımlamaları mekânda uzun süre kalmalarının kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetlerinin sağlanmasında tek başına etkili bir unsur olmadığı yönündeki bir yorumu olanaklı kılmaktadır.

Fakat bireylerin mekânla olan sosyal, ekonomik vb. gibi bağlarının mevzubahis olması nedeniyle mekândaki kalıcılıklarının sağlanması her zaman onların aidiyetlerinin ve kültürel bütünleşmelerinin sağlandığı şeklinde yorumlanamaz. Bireylerin mekân algısının sadece mekânda var olan bileşenler üzerinden değil mekânda olmayan ve bireyler tarafından eksik görülen unsurlar üzerinden de diğer bir ifadeyle bireylerin farkındalıkları üzerinden de şekillendiğini belirtmek mümkündür. Ki bireylerin farkındalıklarının şekillenmesinde içinde yaşadıkları sosyo-kültürel çevreleri ile mekânsal özellikler vb. birçok etmenin yanı sıra eğitim düzeylerinin de etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Bu bağlamda söz konusu topluluklardan

örnekleme dâhil olan katılımcıların eğitim durumlarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.

3.1.4. Eğitim Durumu

Göç eden bireylerin eğitim durumları gerek çıktıkları mekânlar gerekse de yöneldikleri mekânlardan tatminlerini etkileyen önemli değişkenlerden bir tanesidir. Hatta Neoklasik Ekonominin Makro ve Mikro kuramları gibi kuramlarda kişilerin mesleki veya öğrenim durumları gibi bir takım bireysel vasıflarıyla ilişkili sermayelerinin yöneldikleri mekânlarda sosyo-kültürel ve ekonomik entegrasyonlarında bireylere avantajlar sağladığı yönünde bir kabul söz konusudur. Buradan hareketle bireylerin eğitim seviyesi yine göç etmede belirleyici bir unsur olarak kabul edilip, bireylerin göçe eğilimini tetiklediği şeklinde yorumlanabilir. Öyle ki bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe mekândan beklentilerini artıracağı şeklinde bir yargıda bulunmak dahi mümkündür. Ancak her zaman için, göç eden nüfus eğitim seviyesi yüksek bireylerden oluşur diye bir kaide yoktur. Zira bu durum göçün türüne göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin ekonomik bağlamda fazla gelişmemiş ve eğitim seviyesi düşük bireylerin mevcut olduğu mekânlarda, zorunlu ve ekonomik nedenli yapılan göçlerde göçe katılan bireylerin eğitim seviyeleri, düşük olacaktır. Yine aynı nedenlerden dolayı eğitim seviyesi yüksek bireylerin farkındalıkları artıkça mevcut mekânlardan tatminsizlikleri de mevzu bahis olması durumunda yine göç etme eğiliminde olmaları mümkündür. Ancak söz konusu topluluklardan her ne kadar sonraki süreçlerde ilişkiler ağı üzerinden tayin gibi gerekçelerle mekâna intikal eden eğitim seviyesi kısmen de olsa belli bir seviyede olan bazı istisnalar söz konusu olsa da buraya ilk göç eden topluluk üyelerinin eğitim seviyesi düşük bir kitleden müteşekkil olduğu görülmektedir. Ki bu durumu söz konusu toplulukların intikal ettikleri mevcut mekânlar göz önünde bulundurulduğunda böyle bir göç kitlesini mas edecek bir takım istihdam olanaklarından yoksun oldukları görülmektedir. Ancak söz konusu toplulukların buraya yönelmelerindeki, göç etme gerekçelerine bakıldığında gerek tarımsal iskân faktörü gerekse de daha çok Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen belli bir kitlenin buraya yönelmesi mekândaki hamallık gibi bir takım emek yoğun işlerde böyle bir kitleye olan taleple ilişkilendirilebilir.

Söz konusu toplulukların eğitim düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda yöneldikleri mekânların bununla bir tezatlık oluşturduğu da belirtilebilir. Zira genel itibariyle eğitim düzeyleri düşük olan bireylerin daha geniş istihdam alanlarının

mevcut olduğu alanlara yönelik bir göç hareketinde bulundukları kabul edilen genel bir olgudur. Ancak söz konusu toplulukların çıktıkları mekânlar ve temel geçim faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda bu kitlenin mekân seçimleri arasında bir tezatlığın olmadığı belirtilebilir. Zira başka alternatifleri olmayan söz konusu bu toplulukların mekâna ilişkin farkındalıklarında ekonomik gerekçeler, aile ve tanıdıklarını öncelemeleri ile eğitim düzeylerinin ekonomik faaliyetlerini belirlemesi açısından mekândaki kalıcılıklarına etki ettiği belirtilebilir. Öyle ki bu kitlenin mekâna yönelmeleri ve mekândan ayrılanlara ilişkin belirttikleri gerekçelerde vasıfsız iş gücünün istihdamına yönelik koşullarla ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. Örneğin başka bir alternatifleri olmayan ve doğrudan buraya yönelen örneklemdeki bireylerin büyük çoğunluğu gerek tarımsal iskân gerekse de vasıfsız iş kollarındaki istihdam nedeniyle buraya geldiklerini belirtmeleri ve sonraki süreçlerde bu alanlardaki istihdamın azalmasıyla buradan tekrar göç edenlerin olduğunu belirtmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir. Ayrıca genel olarak göç çalışmalarında genç bireyler tekrar göç etmeye daha meyilli bir kitle olarak görülmektedir. Ancak söz konusu topluluklardan mekândaki kalıcılıkları sağlananların tümünün göç ettikleri dönemler itibariyle yaş ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda genç yaşta buraya yöneldikleri ve yaş ortalamaları daha büyük olan Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Buhara (Hassa), Özyörük (Kırıkhan) yerleşmelerine nazaran buradaki kalıcılıkları daha fazla sağlanan bir kitleye sahip oldukları görülmektedir. Bunda hiç şüphe yok ki göçten beklentileriyle ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. Zira ilk geldikleri dönemlerdeki yaş ortalamaları büyük olan Ovakent (Antakya) yerleşmesindeki topluluklarda da aynı şekilde mekân kalıcılıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Ki bu yerleşme birimindeki toplulukların göç etmelerine gerekçe olarak ülkelerindeki iç karışıklıkları göstermeleri ve geldikleri yerde rahat ve özgürce hareket etmeyi öncelemeleri gibi başka gerekçeler saymak mümkün olsa da yöneldikleri mekânın beklentilerini karşıladığı ve buradaki kalıcılıklarına olumlu yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum bize bireylerin eğitim durumunun bir mekânda kalıcılığın sağlanmasında tek başına bir kriter olmadığını göstermektedir. Ancak yine de göç eden bireylerin yöneldikleri mekânları tercih etmelerindeki gerekçelerin tespitinde önemli unsurlardan bir tanesi olduğu söylenebilir. Genel itibariyle kentsel alanlarda eğitim düzeyi yüksek bireylerin oranlarının daha yüksek olduğu kabul görmekte ve söz konusu toplulukların eğitim düzeyleri ve geldikleri alanların kırsal yerleşme olması bağlamında bu genel kanıyla örtüştüğü görülmektedir. Ancak söz konusu kitlenin

yaşadığı 408 Evler, Özyörük, Aydınlı, Kurtuluş ve Fatih gibi mahalleler Kırıkhan merkezinde kaldığı görülmektedir. Buna rağmen bunların temel ekonomik faaliyetlerinin daha çok tarım ve buna bağlı sektörlerle ilişkili olması bu kitlenin eğitim düzeyiyle örtüşmektedir. Çalışmaya konu olan söz konusu yerleşmelerden örnekleme dâhil olan katılımcılardan alınan bilgiler çerçevesinde adı geçen toplulukların yerleşmeler bazında eğitim durumlarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Tablo:12,13,14,15,16,17,18,19,20,21).

Tablo 12: Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Lisans Üstü	
Erkek	**33**	**23**	**23**	**-**	**7**	**6**	**2**	**96**
%'si	16,92	11,79	11,79	-	3,58	3,07	1,02	49,23
Kadın	**73**	**13**	**14**	**-**	**0**	**1**	**0**	**99**
%'si	37,43	6,66	7,17	-	0	0,51	0	50,76
Toplam	**106**	**36**	**37**	**-**	**7**	**7**	**2**	**195**
%'si	54.35	18.46	18.97	-	3,58	3,58	1,02	100

Örneklemin tamamının okuma yazma oranlarına bakıldığında okuryazar olmayan kitlenin örneklemin %54, 35'ini oluşturduğu, bunlar içerisinde ise %37, 43'le en büyük payın kadın katılımcılara ait olduğu görülmektedir. Eğitim durumları içerisinde en yüksek paylardan bir diğerini %18, 46'yla okuma yazma bilen ve bir okul bitirmeyenler oluşturmaktadır. Bunlar içerisindeki kadın oranı %6, 66'dır (Tablo 12).

Kadın örneklem nüfusu içerisindeki eğitim düzeyi açısından ilkokul mezunlarının ikinci büyük kitleyi oluşturduğu görülmektedir. Bu gruptaki kitle içerisinde de yine erkek nüfus (%11,79) ağırlıktadır. Söz konusu örneklemdeki bireylerin yaşları gereği dâhil oldukları eğitim sistemi nedeniyle ilköğretim mezunlarının olmadığı görülmektedir. Ortaokul ve dengi (%3,58) ile orta öğrenimle (%3,58) yükseköğrenim (%1,02) mezunlarının tüm örneklem içerisindeki oranlarının sadece %8,20 dolayında olduğu görülmektedir. Ki bu kitle içerisindeki lise mezunlarının %0,51'lik gibi düşük bir oranı kadın nüfusa ait olması söz konusu olsa da ortaokul ve üzerindeki eğitimli bireylerin erkek nüfustan müteşekkil olduğu belirtilebilir. Buradan hareketle söz konusu örneklemin yaş ortalamaları göz önünde

bulundurulduğunda geldikleri dönemler itibariyle kadın nüfusunun öğrenim hayatındaki oranlarının oldukça düşük olduğu yorumuna olanak sağladığı belirtilebilir. Zira lise mezunları içerisindeki %0,51'lik kadın oranı, diğer kadın göçmenlere kıyasla daha genç olanların oluşturduğu bir kitlenin varlığıyla açıklanabilir. Genel olarak söz konusu topluluklardan alınan örneklemin eğitim düzeyi profillerinin genel olarak buraya göçle gelenlerin iskân ve tayin nedenli gelenlerin oransal dağılışlarıyla paralellik arz ettiği belirtilebilir. Zira daha öncesinde istisna dahi olsa tayin nedenli buraya gelenlerin söz konusu olduğu belirtilmişti. Söz konusu toplulukların mahalleler bazında eğitim durumlarına bakıldığında ise göç dönemleri daha yakın tarihlerde olan ve ekseriyetle şehir merkezlerinden buraya yönelen kitlenin eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu topluluklardan yurt dışından gelenler için de bu yorumun kısmen de olsa geçerli olduğunu belirtmek mümkündür. Zira dış göçle gelenlerin geldikleri ülkelerdeki gerek eğitim sistemleri ve gerekse de onların azınlık olma durumlarına bağlı olarak eğitim almalarında bir takım pürüzler mevzu bahis olsa da genel itibariyle geldikleri alanların büyük oranda kırsal yerleşme olmasıyla da ilişkilendirilebilir. İlk göç dönemlerinde gerek Suriye'den gerekse de Afganistan'dan gelen toplulukların okuma yazmalarının olmadıkları görülmektedir. Ancak sonraki süreçlerde özellikle Afganistan'dan yoğunluğunu daha çok kademeli olarak gelenlerin oluşturduğu Farsça ve Peştuca dillerinde düşük düzeyde de olsa okuyup yazabilen bir kitlenin varlığı söz konusudur. Yine Ovakent'e(Antakya), iskânla gelen Özbek asıllı Afganistan'lı göçmenlerin geldikleri ilk dönemlerde okuma-yazma kurslarına alınmaları onların içinde kısmen de olsa okur-yazar bir kitlenin oluşmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca bu durum Karadurmuşlu'ya(Kırıkhan) dış göçle ilk gelen Türkmen göçmenlere nazaran Özbek asıllı Afganlı göçmenlerin Türkçe okur-yazar olanların oranlarının daha yüksek bir profil sergilemesine neden olduğu da belirtilebilir (Tablo 13 ve 14).

Tablo 13: Ovakent(Antakya) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	**Bütün Örneklem Sayısı**
			İlkokul	İlköğretim	Ort. Okul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Lisans Üstü		
Erkek	**15**	**7**	**1**	**-**	**1**	**-**	**-**	**24**	**96**
%'si	27,27	12,72	1,81	-	1,81	-	-	43,63	49,23
Kadın	**31**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**31**	**99**
%'si	56,36	-	-	-	-	-	-	56,36	50,76
Toplam	**46**	**7**	**1**	**-**	**1**	**-**	**-**	**55**	**195**
%'si	83,63	12,72	1,81	-	1,81	-	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**7,69**	**3,58**	**0,51**	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**12,29**	**Erkek**
	15,89	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**15,89**	**Kadın**
	23,58	**3,58**	**0,51**	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**28,18**	**Toplam**

Tablo 14: Karadurmuşlu (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	**Bütün Örneklem Sayısı**
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Lisans Üstü		
Erkek	**5**	-	-	-	-	-	-	**5**	**96**
%'si	50,00	-	-	-	-	-	-	50,00	49,23
Kadın	**5**	-	-	-	-	-	-	**5**	**99**
%'si	50,00	-	-	-	-	-	-	50,00	50,76
Toplam	**10**	-	-	-	-	-	-	**10**	**195**
%'si	100	-	-	-	-	-	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**2,56**	-	-	-	-	-	-	**2,56**	**Erkek**
	2,56	-	-	-	-	-	-	**2,56**	**Kadın**
	5,12	-	-	-	-	-	-	**5,12**	**Toplam**

Tablolardan da görüldüğü gibi Karadurmuşlu'ya göç eden ilk dönem Bayır-Bucaklı topluluklar okuma yazma bilmemektedir. Ovakent'teki göçmen kitlenin ise düşükte olsa içlerinde okur-yazar (%12, 72) ve ortaokul ile ilkokul mezunlarının (%3,63) varlığı söz konusudur. Ancak her iki topluluk için bu profilin sergilenmesinde daha öncesinden de belirtildiği gibi mekâna göç etmiş kriteri çerçevesinde örneklemin belirlenmesinin etkisi olduğu belirtilebilir. Zira Karadurmuş'ludaki toplulukların aksine Ovakent'teki göçmenlerin bir kısmının iskân prosedürü çerçevesinde ilk geldikleri dönemlerde okuma yazma eğitimi almalarıyla ilişkili bir durumdur. Zira

bunlardan daha yakın tarihlerde buraya yönelenlerin okuma yazma bilmemeleri ve Türkiye Türkçesini anlamakta zorluk çektiklerinin belirtenlerin olması bunu destekler niteliktedir. Eğitimin göç eden bireylerin mekâna entegrasyonlarında önemli bir unsur olduğu kabul görmesine karşın, söz konusu toplulukların okuma yazma bilmemelerine rağmen buraya uyum sağlamada zorluk çekmediklerini belirtikleri görülmektedir. Bunda hiç şüphe yok ki iş nedenli temaslar göz ardı edilecek olursa, göçmenlerin kendi toplulukları dışındakilerle sosyo-kültürel temasların yok denecek kadar az olmasıyla ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. Ayrıca söz konusu bu iki yerleşme biriminden alınan örneklem, bütün topluluklardan alınan toplam örneklem içerisinde büyük bir payı (%33.33) oluşturmaları toplam örneklemin okur-yazar oranlarındaki profilin düşük çıkmasında da etkili oldukları belirtilebilir. Ancak yine çalışma sahası içerisinde göç eden toplulukların oturdukları yerleşme birimleri içerisinde Ovakent'teki göçmen nüfusunun en büyük payı oluşturması bunların eğitim profillerinin genel olarak çalışma sahasına yansıtılmasında bir hata oluşturmayacağı şeklinde kabul edilebilir. Zira bu yerleşme birimindeki göç eden toplulukların toplam nüfuslarının neredeyse çalışma sahasındaki göç eden diğer yerleşme birimlerinde oturan bütün toplulukların nüfuslarının toplamına eşittir (Tablo 6).

Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta iç göçle gelen topluluklarında dış göçle gelenlerin aksine okuma-yazma bilmeyenlerin oranlarının oldukça düşük olmasıdır. Zira çalışma sahasındaki iç göçle gelen gerek buraya iskân edilen topluluklarda gerekse de serbest göçle gelmiş göçmenlerin yerleştiği yerleşmelere ilişkin verilere bakıldığında bunlarda da geldikleri dönemler, sürdürdükleri yaşam biçimleri ve geldikleri idari birimlere bağlı olarak eğitim durumlarında farklılıkların olduğu görülmektedir.

Bunlardan göçebe iskânı çerçevesinde yerleştirilen toplulukların oturduğu Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan), Buhara (Hassa) yerleşmelerindeki toplulukların eğitim durumları üzerinde yaşam biçimlerinin etkisinin yüksek olduğu belirtilebilir. Zira okuma yazma bilmeyenlerin oranlarının en yüksek olduğu yerleşmeler göçebe yaşam tarzından doğrudan gelenlerin ağırlıkta olduğu Aydınlı ve Özyörük mahalleleridir. Bunları sırasıyla Buhara takip etmektedir (Tablo 15, 16 ve 17).

Tablo 15: Aydınlı(Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	Bütün Örneklem Sayısı
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**6**	**3**	**1**	**-**	**2**	**1**	-	**13**	**96**
%'si	24,00	12,00	4,00	-	8,00	4,00	-	52,00	49,23
Kadın	**11**	**-**	**1**	-	-	-	-	**12**	**99**
%'si	44,00	-	4,00	-	-	-	-	48,00	50,76
Toplam	**17**	**3**	**2**	**-**	**2**	**1**	-	**25**	**195**
%'si	68,00	12,00	8,00	-	8,00	4,00	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**3,07**	**1,53**	**0,51**	**-**	**1,02**	**0,51**	**-**	**6,64**	**Erkek**
	5,64	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**-**	**-**	**6,15**	**Kadın**
	8,71	**1,53**	**1,02**	**-**	**1,02**	**0,51**	**-**	**12,79**	**Toplam**

Tablo 16: Özyörük (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	Bütün Örneklem Sayısı
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Lisans Üstü		
Erkek	**3**	**3**	**-**	**-**	**1**	-	-	**7**	**96**
%'si	23,07	23,07	-	-	7,69	-	-	53,83	49,23
Kadın	**5**	**-**	**1**	-	-	-	-	**6**	**99**
%'si	38,46	-	7,69	-	-	-	-	46,15	50,76
Toplam	**8**	**3**	**1**	**-**	**1**	-	-	**13**	**195**
%'si	61,53	23,07	7,69	-	7,69	-	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**1,53**	**1,53**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**3,58**	**Erkek**
	2,56	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3,07**	**Kadın**
	4,10	**1,53**	**0,51**	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**6,65**	**Toplam**

Tablo 17: Buhara (Hassa) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	**Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar**					Genel Toplam	**Bütün Örneklem Sayısı**
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul Ve Dengi	Lise Ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**1**	**-**	**3**	**-**	**-**	**1**	**-**	**5**	**96**
%'si	11,11	-	33,33	-	-	11,11	-	55,55	49,23
Kadın	**3**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**	**4**	**99**
%'si	33,33	-	11,11	-	-	-	-	44,44	50,76
Toplam	**4**	**-**	**4**	**-**	**-**	**1**	**-**	**9**	**195**
%'si	44,44	-	44,44	-	-	**11,11**	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**0,51**	**-**	**1,53**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**2,56**	**Erkek**
	1,53	**-**	**0,51**	**-**	**-**	**-**	**-**	**2,05**	**Kadın**
	2,05	**-**	**2,05**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**4,61**	**Toplam**

Bu yerleşme birimlerindeki topluluklar içerisinde daha öncesinde bir şekilde yerleşik hayata veya yarı yerleşik bir yaşam tarzına geçenlerin olması ve aynı zamanda bunların yerleştikleri yerleşmenin idari sattüsü dahi mezun oranlarının mezun oldukları okullara göre dağılımını etkilemektedir. Zira hem yerleşik olup olmama durumları hem de ikamet ettikleri yerleşmelerin il, ilçe veya köy olma gibi idari statülerine bağlı olarakta her üç yerleşme biriminde ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarının değişkenlik gösteren oranlarda varlıkları söz konusudur (Tablo 15,16,17). Ayrıca söz konusu her üç yerleşme biriminde de kadın katılımcıların eğitim oranlarının erkek katılımcılara oranla daha düşük olduğu ve geldikleri yerlere bağlı olarak okuma yazma bilenlerin tümünün ilkokul mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Erkek görüşmecilerin ise Özyörük ve Aydınlı'da en düşük oranın lise mezunlarına en yüksek oranların ise okur-yazar olanlara ait olduğu görülmektedir. Buhara yerleşmesinde ise bu oranların diğer iki yerleşmeye oranla daha keskin hatlarla ayrıldığı ve bu ayırımla adeta sedanter, yarı sedanter ve yerleşik yaşam biçimlerinden gelenlerin oranlarıyla örtüşen ve onları net olarak temsil eden bir profil sergilediği belirtilebilir. Bu yerleşme birimindeki katılımcıların eğitim durumları ilkokul mezunları (%44,44), okuma yazma bilmeyenler (%44,44) ve lise mezunları (%11,11) arasında bir dağılım sergilediği görülmektedir (Tablo 17).

Yine iç göçle iskânlı olarak Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların yerleştirildiği 408 Evler (Kırıkhan), Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) mahallelerindeki toplulukların eğitim durumlarına bakıldığında bunlar içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı diğer yerleşme birimlerine nazaran daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo:18,19 ve 20).

Tablo 18: 408 Evler (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	**Bütün Örneklem Sayısı**
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul Ve Dengi	Lise Ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**-**	**1**	**6**	**-**	**1**	**1**	**1**	**10**	**96**
%'si	-	4,76	28,57	-	4,76	4,76	4,76	47,61	49,23
Kadın	**3**	**4**	**3**	**-**	**-**	**1**	**-**	**11**	**99**
%'si	14,28	19,04	14,28	-	-	4,76	-	52,38	50,76
Toplam	**3**	**5**	**9**	**-**	**1**	**2**	**1**	**21**	**195**
%'si	14,28	23,8	42,85	-	4,76	9,52	4,76	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**-**	**0,51**	**3,07**	**-**	**0,51**	**0,51**	**0,51**	**5,12**	**Erkek**
	1,53	**2,05**	**1,53**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**5,64**	**Kadın**
	1,53	**2,56**	**4,61**	**-**	**0,51**	**1,02**	**0,51**	**10,74**	**Toplam**

Tablo 19: Akçaova (Antakya) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	**Bütün Örneklem Sayısı**
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul Ve Dengi	Lise Ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**-**	**2**	**4**	**-**	**-**	**1**	**-**	**7**	**96**
%'si	-	15,38	30,76	-	-	7,69	-	53,84	49,23
Kadın	**2**	**1**	**3**	**-**	**-**	**-**	**-**	**6**	**99**
%'si	15,38	7,69	23,07	-	-	-	-	46,15	50,76
Toplam	**2**	**3**	**7**	**-**	**-**	**1**	**-**	**13**	**195**
%'si	15,38	23,07	53,84	-	-	7,69	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**-**	**1,02**	**2,05**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**3,58**	**Erkek**
	1,02	**0,51**	**1,53**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3,06**	**Kadın**
	1,02	**1,53**	**3,58**	**-**	**-**	**0,51**	**-**	**6,64**	**Toplam**

Tablo 20: Tayfur Sökmen (Reyhanlı) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	Bütün Örneklem Sayısı
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul Ve Dengi	Lise Ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**2**	**1**	**3**	**-**	**-**	**-**	**-**	**6**	**96**
%'si	16,66	8,33	25,00	-	-	-	-	50,00	49,23
Kadın	**-**	**3**	**3**	**-**	**-**	**-**	**-**	**6**	**99**
%'si	-	23,07	25,00	-	-	-	-	50,00	50,76
Toplam	**2**	**4**	**6**	**-**	**-**	**-**	**-**	**12**	**195**
%'si	16,66	33,33	50,00	-	-	-	-	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	**0,51**	**0,51**	**1,53**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3,07**	**Erkek**
	0,51	**1,53**	**1,53**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3,07**	**Kadın**
	1,02	**2,05**	**3,07**	**-**	**-**	**-**	**-**	**6,15**	**Toplam**

Ancak geldikleri yerler itibariyle il ve ilçe merkezlerinden kademeli olarak buraya gelenlerin daha yoğunlukta olduğu Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklardaki katılımcılardan ortaokul ve lise mezunlarının oranlarının köylerden doğrudan gelenlerin yoğun olduğu 408 Evler'deki (Kırıkhan) katılımcılara oranla daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo: 19- 20). Bu tezatlığın söz konusu topluluklardaki bireylerin çalışmak ve iş kurmak amacıyla okul çağlarından sonraki dönemlerde büyük şehirlere göç etmeleriyle açıklanabilir. 408 Evler'deki katılımcıların eğitim seviyelerinin bu şekilde dağılması ise bunlardan bir kısmının daha sonraki dönemlerde ailelerinin iskân edilmesinden dolayı tayinlerini buraya getirten veya akrabalık bağları nedeniyle gelenlerin varlığıyla açıklamak mümkündür. Yine her üç yerleşme biriminde okuma yazma bilmeyen kesimin tamamının kadın katılımcılardan oluştuğu görülmektedir.

Bu topluluklar dışında serbest göçle Kurtuluş ve Fatih mahallelerine yerleşen Doğu Anadolu Bölgesi'nin farklı illerinden gelen toplulukların eğitim durumlarının da diğer yerleşme birimleriyle benzerlik arz ettiğini söylemek mümkündür.

Ancak yine de bu topluluklardaki katılımcılar arasında kısmen de olsa günümüze yakın tarihlerde göç edenler içerisinde daha genç yaşta olanların varlığı ve yine il ve ilçe merkezlerinden göç edenlerin söz konusu olması eğitim durumlarında farklılık sergilenmesine olanak sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca diğer bütün topluluklarda olduğu gibi bu yerleşme biriminde de okuma-yazma bilmeyenler içerisindeki en büyük pay (%29,72) kadın katılımcılara aittir (Tablo 21).

Tablo 21: Kurtuluş/Fatih (Kırıkhan) Mahallesi'nde Örnekleme Dâhil Olan Bireylerin Cinsiyete Göre Eğitim Durumları

Cins.	Okuma - Yazma Bilmeyen	Okuma-Yazma Bilen Bir Okul Bitirmeyen	Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olanlar					Genel Toplam	Bütün Örnekleme Sayısı
			İlkokul	İlköğretim	Ort.Okul Ve Dengi	Lise Ve Dengi	Yüksekokul Ve Lisans Üstü		
Erkek	**3**	**6**	**5**	**-**	**2**	**2**	**1**	**19**	**96**
%'si	8,10	16,21	13,51	-	5,40	5,40	2,70	51,35	49,23
Kadın	**11**	**5**	**2**	**-**	**-**	**-**	**-**	**18**	**99**
%'si	29,72	13,51	5,40	-	-	-	-	48,64	50,76
Toplam	**14**	**11**	**7**	**-**	**2**	**2**	**1**	**37**	**195**
%'si	37,83	29,72	18,91	-	5,40	5,40	2,70	100	**100**
Tüm Örnekleme Oranı	1,53	3,07	2,56	-	1,02	1,02	0,51	9,74	**Erkek**
	5,64	2,56	1,02	-	-	-	-	9,23	**Kadın**
	7,17	5,64	3,58	-	1,02	1,02	0,51	18,97	**Toplam**

Bütün bunlardan yola çıkarak söz konusu toplulukların eğitim durumları ve yaş yapıları göz önünde bulundurulduğunda, mekânsal özelliklerin göç beklentilerini tam anlamıyla karşılamasa da bunların ilk kuşaklarını belli bir süre mekânda tuttuğunu ve sonrasındaki kalıcılıklarının ise yaşlarıyla ilintili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zira ikinci kuşaklarının burada kalmaya devam etmemesi kendilerinin de başka unsurlarla birlikte yaşlarını gerekçe göstererek tekrar göç etmeyi istemediklerini belirtmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Harvey, Bourdieu'nun mekânsal ve zamansal deneyimleri toplumsal ilişkilerin kodlanması ve yeniden üretiminde birincil unsurlar olarak belirtmesini, refere ederek bu deneyimlerin sergilenmesindeki değişimin toplumsal ilişkilere de yansıyacağını belirtmektedir (2010: 279). Harvey'in bu vurgusundan hareketle söz konusu topluluklar için mekândaki kalış süreleri, demografik özellikleri ve sosyo-kültürel bağlamdaki mekânsal deneyimleriyle ilişkili olarak bu toplulukların mekânla ekonomik ve topluluk aidiyetleri üzerinden bir bağ geliştirdikleri ve bu durumun söz konusu toplulukların mekândaki kalıcılıklarını sağlayan önemli unsurlardan biri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY'A GÖÇ EDEN TOPLULUKLARDA KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİ VE MEKÂN AİDİYETİ

Coğrafyada salt fiziki çevreye indirgenen bir mekân yaklaşımı yoktur. Özellikle beşeri coğrafi yaklaşımda mekân ağırlıklı olarak sosyo-kültürel çevreyle buna bağlı olarak şekillenen ve yine bütün bunları şekillendiren bir unsur olarak irdelenmektedir. Doğal coğrafi unsurlar ve sosyal çevre unsurlarının etkileşim alanı olarak mekânın insan algısı üzerinde bu iki yönüyle bir etkiye sahip olduğu ve insanda ki mekân algısının bunlar üzerinden şekillendiğini belirtmek mümkündür. Bu anlamda coğrafi yaklaşımda mekânı kimliklendiren unsurların bütüncül bir şekilde ortaya konularak irdelendiği söylenebilir.

Mekânın coğrafi unsurları onun bireylerin zihinlerinde şekillenmesi ve algılanmasında rol oynayan temel unsurlardır. Bütün bu unsurların bir nevi mekânı tanımlama diğer bir ifadeyle bunların mekân kimliğini sağlayan unsurlar olduğunu belirtmek mümkündür. Literatürde bireylerin zihinlerinde mekân tanımlanırken diğer bir ifadeyle mekâna kimlik olarak yapı kazandırılırken 5 boyut üzerinden gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. Bunlar mekânı genel olarak başka bir mekân üzerinden karşılaştırma, mekâna duyulan bağlılığın yönü veya bunu sağlayan unsurlar, mekânın bireyin algısında yer etmesini sağlayan farkındalık yaratan bilinen aşina olunan unsurlar, bireyin geçmişini veya yaşanmışlığını temsil eden unsurlar ve yine bireyin geleceğini tasarladığı yer olması gibi yönleri üzerinden mekânın tanımlanmasıdır (Lalli, 1992). Burada görüldüğü gibi bütün bu değişkenler mekânın coğrafi özellikleriyle ya doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidirler. Bütün bu değişkenlerin bireylerin mekândaki kalıcılıklarının boyutlarını yansıtmaları açısından da önemli oldukları belirtilebilir. Bireyin mekânda bulunmasını sağlayan duygusal, sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi, politik vb. birçok unsur o bireyin mekânla olan bağlarına işarettir. Bu bağlar bazen tek bir bazen de birden çok unsurla ilişkili olarak sağlanabilir.

Bu çalışma da gerek mekâna bağlılığı sağlayan unsurlardan biri olarak gerekse de sosyo-kültürel etkileşim de önemli bir unsur olan kimliğin temel bileşenlerinden biri olarak beliren aidiyet ön planda tutulacaktır. Burada aidiyetin mekândaki kalıcılık

ve mekâna bağlılıkta tek unsur olmadığı şüphe götürmez bir gerçekliktir. Ancak aidiyetin bireylerin hem duygu durumsal hallerine hem de toplumsal ve bireysel kimliklerine işaret etmesi açısından kültürel etkileşimlerine de işaret eden girift bir yapıya ve farklı görüngülere sahip olduğu belirtilebilir. Bu yönüyle de bireylerin gerek mekân bağlılıklarını gerekse de kültürel adaptasyon süreçlerini birlikte yorumlanmasına dayanak olan aidiyetin mekânla bağ sağlayan diğer unsurlardan farklılık arz ettiğini belirtmek mümkündür.

Burada aidiyet kavramını salt mekânla sınırlandırmak mümkün değildir. Daha öncede vurgulandığı gibi aidiyetin kültürel, mekânsal, duygusal gibi farklı görüngüleri söz konusudur. Bu açıdan mekân aidiyeti bir bireyin mekâna yüklediği anlamların bilgisine vakıf olmayı gerektiren bir durumdur. Öyle ki sosyal bir varlık olarak bireylerin sahip olduğu her kimlik aidiyetlerine işarettir. Bu bazen mekân aidiyeti olarak belirirken bazen de bir topluluk aidiyeti olarak tezahür de edebilir. Bu bağlamda bireylerin etnik, milli vb. kimliklerine bağlı olarak aidiyetleri çeşitlenmekte olup, faklı görüngüler alabilmektedir. Bu açıdan da bireylerin mekândaki etkileşimlerinin, sosyal ve kültürel ilişkilerinin düzeyi gerek bireylerin mekân aidiyetlerine gerekse de kültürel adaptasyon süreçlerine etki eden önemli etmenlerden birisidir. Literatürde farklı insan grupları arasında aynı fiziksel gerçeklerin farklı imgelendiği ve bu imgelerle ilişkili olarak anlamlandırıldığı belirtilir (Jensen, 2017: 20-30; Lynch, 2016: 147-151).

Buradan yola çıkarak, göç sonrasında bireylerin mekân aidiyetinde ve kültürel adaptasyonlarında algının da önemli bir etken olduğu ve insan algısının şekillenmesinde gerek mekân gerekse de bireyin içerisinde yaşadığı kültürel çevrenin etkili olması açısından algının mekâna kimlik kazandıran bir unsur olarak da kabul gördüğü bu yönüyle bireyin mekân aidiyetine de etki ettiği söylenebilir. Bütün bu unsurların mekânsal ve kültürel anlamda kesintiye uğramalarının daha önceki bölümlerde değinildiği gibi birçok farklı boyutları olmakla birlikte bundaki en temel ve güçlü rolün mekânsal bir değişim olarak göç olgusunun üstlendiği belirtilebilir. Bu çerçevede coğrafi anlamda bütüncül olarak yaklaşıldığında uluslararası literatürde göç eden bireylerin gerek mekâna bağlılıkları gerekse de kültürel anlamda adaptasyonun tespitinde kullanılan değişkenlerin bunların göç şekli, sosyo-demografik özellikleri, topluluk olup-olmama ve aynı şekilde hem çıktıkları hem de yöneldikleri mekânın sosyo-kültürel ve morfolojik (yerleşme morfolojisi/fizyonomisi) nitelikleri vb. coğrafi unsurları gibi gerek mekânın gerekse de bireylerin kimliklerine dâhil olan ve bu genel çerçevelere işaret eden bir takım değişkenlerle ilişkili olarak açıklandığı söylenebilir

(Lalli, 1992; Berry, 1997; Taras, 2012; Berry, 2006; Berry, 2013; Tümertekin ve Özgüç, 2009: 49; Göregenli, 2014: 101-105; Harvey, 2013; Jensen, 2017: 36- 39; Uysal, 2014).

Kısacası bu bölümde saha çalışmalarıyla göç eden toplulukların göç sonrasında mekânın sosyo-kültürel ve morfolojik (yerleşme morfolojisi/fizyonomisi) özelliklerinin ve yine toplulukların sahip olduğu sosyo-kültürel özelliklerinin mekânsal ve kültürel yönlerine ilişkin unsurlar tespit edilerek bunların söz konusu toplulukların mekân aidiyetleriyle kültürel adaptasyon süreçlerine etkilerinin yönü ve boyutu aşağıdaki genel başlıklar çerçevesinde, davranışsal ve kültürel coğrafi perspektifle betimsel analize tabi tutularak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1.YERLEŞİLEN ALANLARIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİNİN GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN MEKÂN AİDİYETİNE VE KÜLTÜREL ADAPTASYONLARINA ETKİLERİ

Kültürel coğrafyada peyzaj, coğrafi unsurların işlevleri, bireylerin kültürleri ve amaçları doğrultusunda şekillendirilip belirlenmeleri yeniden üretimleri yönüyle ele alınıp yorumlanır (Jensen, 2017: 37). Bu bağlamda mekânın morfolojik (yerleşme morfolojisi/ fizyonomisi) özelliklerini oluşturan kültürel yapı unsurlarının da doğal unsurlar kadar ön plana çıktığı söylenebilir. Bu nedenle bireylerin mekâna duydukları aidiyet veya mekânda kalıcılık gibi bağlarının ve mekânın şekillenmesinde mekânın morfolojik (yerleşme morfolojisi) yapı özelliklerinin etkisinin de olduğu söylenebilir. Hiç şüphe yok ki mekânın bu özellikleri bireylerin mekân algılarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Literatürde bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri gibi birçok unsurla ilişkili olarak çevreyle temasları sonucunda çevreye dair zihinsel görüngüler geliştirerek çevreyi özümsediği ve mekân algılarının bu bağlamda şekillendiğine vurgu yapılır (Jensen, 2017: 26-27,30; Lynch, 2016: 7-10,140-141). Yani mekân bu doğrultuda bireylerin zihinlerinde bir yapı kazanarak bunun üzerinden kimliklenir de denilebilir. Daha öncede değinildiği gibi bireylerin sosyal ilişkileri ve mekâna atfettikleri değerle ilintili olarak mekânı zamanla özümseyerek kendi kimliklerinin bir parçası olarak görür ve kendilerini bunun üzerinden ifade ederler. Bu anlamda mekân kimliğini tek başına ne mekânın çevresel özellikleri ne de bireylerin yaş, cinsiyet vb. gibi niteliksel özellikleriyle, sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarına

bağlı olarak şekillenip oluşmadığı bunun bütün bu açılardan insan mekân etkileşiminin bir sonucu olarak kazandırılmış bir durum olduğunu belirtmek mümkündür.

Mekân kimliği bireylerin mekâna atfettikleri değerle de ilişkili bir durumdur (Jensen, 2017: 30). İnsanın mekâna atfettiği değer mekâna aidiyetinin şekillenmesinde hâkimiyet alanı ve mahremiyetle birlikte rol oynayan temel bir unsurdur. Mekân aidiyetinin oluşum ve gelişim sürecinde ayrıca mekândan duyulan memnuniyet, mekânı deneyimleme mekânı kimliklendiren morfolojik (yerleşme morfolojisi) bileşenlerle, sosyo-kültürel çevre ve yine bireylerin sosyo-kültürel yapıları, tarihi kimlikleri, niteliksel özellikleri gibi bir takım unsurların etkili olduğu da bilinmektedir. Bütün bu unsurların aynı zamanda kültürel adaptasyon süreci üzerinde etkili oldukları da kabul görmektedir. Kültürel etkiler toplulukların sosyal ilişkilerini ve statülerini belirledikleri gibi mekân birimlerinin bir birinden farklılaşmalarına da etki etmektedirler. Bu anlamda yerleşme birimlerinin peyzajının da kültürel özellikler çerçevesinde şekillendiğini belirtmek mümkündür. Burada mekân sadece bireylerin yaşadıkları yerleşme birimleri olarak değil içinde yaşadıkları konutları da kapsamaktadır. Kültürel özelliklerin bu yansımalarını mekândaki üretim tüketim kalıplarından, konutlara varana kadar hemen her unsurda görmek mümkündür.

Özellikle konutlar gerek bireylerin sosyal statüleri ve kültürel özelliklerinin en bariz yansıdığı mekân birimleri olmaları, gerekse de mekânı kendilemenin temel nüveleri olmaları yönüyle önemlidirler. Harvey ister makro (kent, bölge), mezo (komşuluk ilişkileri üzerinden konut ve mahalleler vb.) ya da ister mikro (bireylerin kişisel veya topluluğun kullanım alanları vb.) ölçeklerde olsun konut, yerleşme, arazi gibi farklı mekânsal birimleri kullanım ve değişim değeriyle ilgili olarak bireyler tarafından tüketime konu olduğunu vurgulamaktadır (Harvey, 2013: 79-81,149-148).

Ayrıca ister kullanım ister tüketim yönüyle konut, yerleşme gibi mekân birimleri, topluluklar veya bireyler tarafından el değiştirdiğin de kullanım değerinin de değiştiğini belirtmektedir. Harvey her ne kadar mekânı kullanıma ve tüketime konu olması yönüyle gerek akdi, gerekse nakdi olarak mübadeleye konu olan bir mal gibi değerlendirse de bunlar mekânın kullanım ve değişim değerine yön veren ihtiyaç kriterlerinin mekân aidiyetinde ve yine kültürel adaptasyonun şekillenmesinde önemli olan algı, anlam, mahremiyet, mülkiyet, hâkimiyet alanı, erişilebilirlik gibi unsurları barındırması yönüyle önemlidirler. Öyle ki literatürde de vurgulandığı gibi her topluluğun mekânda ki varlığının bir karşılığı olarak sahiplendiği ve işgal ettiği mekânda, ihtiyaçları doğrultusunda bir eylem veya hâkimiyet alanına sahip olduğunu

ve bu eylem alanının bireylerin veya toplulukların niteliksel özellikleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiği belirtilebilir (Harvey, 2013: 79-81, 149-148; Jensen; 2017: 26-27). İhtiyacın göreli bir kavram olduğunu belirten Harvey, ihtiyaçları bilinçsel kategoriler olarak nitelendirmekte olup, bunlardan en belirgin olanları şu şekilde sıralamaktadır. Gıda ve tüketim malları, konut, konutun bulunduğu mahalle, köy veya semt gibi yakın çevresinin konforu, eğitim, sağlık hizmetleri, boş zamanların değerlendirilmesi olanakları ve son olarak mekânın erişilebilirliğiyle yine bütün diğer ihtiyaçlara erişilebilirlik açısından ulaşım hizmetlerini belirtmektedir (2013: 98). Harvey'in bu yaklaşımından yola çıkarak, ihtiyaç bilincinin de toplumların değişimiyle bağlantılı olarak, değiştiği vurgulanabilir.

Bu nedenle de tek tek ihtiyaçlardan ziyade hemen hemen her toplum için zaman ve mekânı aşkın, ortak olarak tanımlanabilecek ihtiyaç kategorilerinden bahsetmenin onların oluşum ve tanımlanmaları açısından daha uygun olacağı da söylenebilir. Ki bu açıdan bakıldığında bütün bu kategorik ihtiyaçların birey ve toplumların mekân algıları, mekândan memnuniyetlerinin ve mekâna bağlılıklarıyla yine kültürel adaptasyon süreçlerinin şekillenmesinde etkili olan temel etmenler olarak nitelendirilebilirler. Kişisel olarak bir durum veya herhangi bir unsurdan tatmin olma, mutluluk duyma olarak nitelendirilen memnuniyetin bireyler için psikolojik bir ihtiyaç olduğu kabul gören bir gerçekliktir. Bu anlamda bireyin herhangi bir şeyden memnuniyeti o şeyle arasındaki bağın güçlü ya da zayıf olmasına etki etmesi yönüyle aidiyetlerine de etki edecektir. Böyle yaklaşıldığında mekân aidiyetinin mekânın bireylerin ihtiyaçlarını karşılamasından doğan tatmin gücüyle ve ondan duyulan memnuniyetle de ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. Bunların öncelenmesi her ne kadar toplumdan topluma, bireyden bireye, mekândan mekâna ve zamandan zamana farklılık arz ettiği bilinse de genel anlamda bu kriterlerin bireylerin gerek fizyonomik gerekse de psikolojik ve sosyal açıdan gelişimleri ve yaşamları yönüyle de önem arz ettikleri söylenebilir. Ayrıca kültürel coğrafyada davranışsal coğrafi yaklaşımda, hümanistik perspektif açıdan yine bütün bu unsurların bireylerin çevre algılarını şekillendirdikleri kabul görmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 48-49; Jensen, 2014:195-197, 200-203). Bu çerçevede de mevcut saha çalışmalarında bireylerin mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçleri bütün bu değişkenler üzerinden irdelenerek betimlenmeye çalışılmıştır.

4.1.1. Toplulukların Mekân Memnuniyetleriyle Algılarını Şekillendiren Unsurlar

Mekânın gerek fiziki coğrafi şartlarının gerekse de morfolojik (yerleşme morfolojisi) özelliklerinin, bireylerin mekâna değer yükleme, mekânla sosyo-kültürel etkileşimleri bağlamında aidiyet ve kültürel adaptasyonlarına etki etmeleri nedeniyle mekânla bağlarını güçlendiren önemli birer unsur olduğu söylenebilir. Lynch duyumsal adaptasyon olarak belirttiği algıyı, bireylerin hâkimiyeti ve hayatta kalmalarını geliştirici bir unsur şeklinde ifade etmektedir (Lynch, 2016: 105). Bu bağlamda bireylerin mekân memnuniyeti ve algısını şekillendiren unsurların aynı zamanda onların mekânla olan bağalarını yansıtan önemli değişkenler olduğu da belirtilebilir.

Daha önce de vurgulandığı gibi mekândan duyulan memnuniyet mekânda kalıcılığı sağlayan unsurlardan biridir. Mekân memnuniyeti üzerinde etkin rol oynayan unsurların sosyo-kültürel, ekonomik ve mekânın morfolojik (yerleşme morfolojisi) yapısıyla ilişkili olduğu belirtilebilir (Lalli, 1992; Harvey, 2013; Göregenli vd., 2014a). Bu açıdan yaklaşıldığında sahadan alınan veriler çerçevesinde örnekleme dâhil olan bireylerin %86,59'luk bir oranı mekândan memnun olduklarını belirtmekle birlikte, bunlar içerisinden %10,30'luk bir kısmı bu memnuniyetlerini başka bir alternatiflerinin olmadığından dolayı ve yine yerleşmeden memnun olduklarını fakat evlerinin darlığı üzerinden memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Mekândan memnun olmadığını belirtenler ise sıcaklık, geldikleri yerlere direkt uçuşların olmaması, mekândaki halkla kaynaşamama gibi gerekçeler belirtmişlerdir. %3,09'u ise memnun olup olmadıklarına dair herhangi bir gerekçe belirtmemişlerdir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus, örneklemdeki bireylerin memnun olup olamama veyahut mekâna dair algılarının göçün kendileri açısından getiri ve götürüleri üzerinden yaptıkları karşılaştırmalar üzerinden de şekillendiğidir. Burada başka gerekçeler belirtmek mümkün olmakla birlikte bundaki en büyük etkenin, söz konusu yerleşmelerin morfolojik (yerleşme morfolojisi) açıdan bireylerin zihinlerinde mekâna dair güçlü yapı bileşenlerine (parklar, meydanlar, tarihi binalar, anıtlar, geniş yeşil alanlar vb. gibi) sahip bir mekân özelliği sergilememeleri olarak da belirtilebilir. Bu anlamda örnekleme dâhil edilen bireylerin oturdukları mekâna dair algılarının şekillenmesinde coğrafi bir unsur olan sıcaklığa vurgu yapmaları veya burası sizce nasıl bir yer sorusuna sıcaklıkla birlikte standart ve detaydan uzak genel bir ifadeyle güzel demekle yetinmeleri, burada bireylerin mekâna dair zihinsel bir ayırda (imgeye)

sahip olmadıklarını göstermektedir. Aslında literatürde bireylerin bu tarz tutumları büyük metropoliten alanlardaki büyüklük ve yapı çeşitliliğinin fazlalığıyla ilişkili olarak beliren bir durum olarak belirtilmekle birlikte (Lynch,2016:42) burada bunun son derece sade hatta kırsal diyebileceğimiz alanlar için de söz konusu olabileceği görülmektedir. Bu topluluklar ancak geldikleri yerlerle yerleştikleri yer arasındaki benzerlik ve farklılıkların ne olduğuna yönelik sorulara bağlı olarak buraya dair fikirlerini belirtmişlerdir. Aslında geldikleri yerlerde birer kırsal yerleşme olmasına rağmen yaşanmışlığın ve aidiyet hissinin var olması zihinlerindeki buralara dair şemaları güçlü kıldığı ve aynı zamanda mekâna yönelik farkındalığı da yine bu iki etkenin sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Yerleştikleri alanlara dair zihinsel tezahürlerinin ve tanımlamalarının dahi daha önce geldikleri alanlar üzerinden karşılaştırma yoluyla netleşmesi bunu göstermektedir. Yerleştikleri mekânlarda geldikleri mekânlara dair bu şemaları silikleştirecek daha güçlü mekânsal dokuların olmayışı, bu şemaların kalıcılıklarını daha da pekiştirdiği söylenebilir. Zira daha öncede vurgulandığı gibi örneklemin tamamında mekânın dokusundan ziyade onun sosyo-ekonomik, kültürel yönleri üzerinden değerlendirmelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Jensen küreselleşme olgusuyla birlikte gerek ulus içi gerekse ulus aşırı bir birine benzer mekânların inşasına değinerek bu durumu ‘yersizlik’ olarak ifade etmektedir (2017: 25). Bu nitelemeden yola çıkarak, mekândaki ayırt edici unsurların silikleşme durumunun da ‘yersizlik’ olarak ifade edilebileceği belirtilebilir. Bu durumu mekânı deneyimleyen bireylerin mekânın algılanabilmesi için mekânın ayırt edici özellikleri ve farklılaşmasını sağlayan unsurları ön plana çıkartarak zihinde imgelenebilirliğini sağlamalarıyla ilişkilendirilebilir. Ki bu da bireylerin algısal seçiciliklerini şekillendiren yaşam biçimleriyle sosyo-kültürel, ekonomik vb. ilişkili bir durum olduğu aşikârdır. Zira Lynch mekânın imgelenebilirliğini farklılıklar üzerine inşa edildiğini ve bu farklılıkların yaratılmasında mekândaki fiziki unsurlar kadar onların anlamlandırılmasıyla da ilişkili olduğunu belirtmektedir (Lynch, 2016: 150-156).

Bu genel hatlardan yola çıkarak, saha çalışmaları çerçevesinde yerleşmeler bazında yerleştikleri ve geldikleri mekâna dair algılarıyla buradan memnun olup olmadığını belirten göçmenlerin gerekçelerini şu şekilde belirtebiliriz. Ovakent’te yapılan görüşmelerde bireylerin tamamı mekândan memnun olduklarını belirtmekle beraber, belli bir kesimi çevrenin kirliliği, konutların dar olması, burada yaşayanlarda

temizlik alışkanlığının olmaması, sıcaklık, ulaşım ve mekânda hayvancılık yapamamaları gibi mekânın alt yapı konusundaki eksiklikleri üzerinden kısmi memnuniyetsizliklerini belirtmektedir. Örneklemin diğer bir kısmının ise daha önce yaşadıkları yerlere oranla burada işsizliğin daha az olduğunu ancak buna rağmen burada giderlerinin daha fazla olduğunu, daha önce yaşadıkları yerlerde bu kadar çok harcamalarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bunlardan bazıları yaşadıkları yerlerin akarsu kenarında olduğu ve kendi elektriklerini dahi kendilerinin ürettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum bize mekândaki idari yapının ve coğrafi özelliklerin bireylere sağladığı imkânların bireylerin mekâna dair izlenimlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Geldikleri yerlere dair denetim boşluğu, can güvenliği, huzurlarının olmaması gibi siyasi temelli kaotik ortama ilişkin gerekçelerden şikâyet ederlerken, bu durumun ekonomik anlamda onlara sağladıkları avantajlar nedeniyle memnuniyet unsuru olarak belirdiği söylenebilir. Öyle ki bunlardan bir kısmı evlerinin olmaması gibi ekonomik gerekçeleri dahi mekânla ilişkili olarak değerlendirmektedirler.

Normal koşullarda özellikle göç eden topluluklar tarafından sayısal çoğunluğun genel anlamda kendi kültürel değerlerini koruma ve mekân hâkimiyetinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Oysa burada yaşayanların belli bir kısmının işsizlik, konut sıkıntısı ve göçle gelenlerin çeşitlenmesiyle birlikte topluluk olarak kendi aralarındaki samimiyetin bozulması gibi gerekçeler nedeniyle yerleşmedeki nüfus artışını da sorun olarak görmektedirler. Örneklemdeki diğer bir kitle ise burada hiçbir sorunlarının olmadığını belirtmişlerdir. Fakat böyle olmakla birlikte bu topluluğun mekâna dair algılarının şekillenmesine ilişkin sorularda, yerleştikleri yerin fiziki koşulları, yerleşme morfolojileri (özellikle konutlar), siyasi ve sosyo-kültürel özellikleriyle akrabalık bağları üzerinden niteleyen cevapların ön plana çıktığı görülmektedir. Geldikleri yerlerle burası arasındaki farklılıkların neler olduğuna ilişkin sorulara yönelik cevaplarının da aynı unsurlar üzerinden belirtmeleri dikkat çekicidir. Örnekleme katılan bireylerin bu farklılıkları şu şekilde belirtikleri görülmektedir. Bunların öncelikle burada huzurumuz var cevabını verdikleri daha sonrasında ise buranın çok sıcak olması dışında geldikleri yerlerle arasında çok belirgin bir farkının olmadığını hatta bazıları *'Ap(f)ganistan gibi…', 'Küçük Ap(f)ganistan.'* şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Bu da aslında geldikleri yerlerle yerleştikleri yerlerin kırsal alan olmaları nedeniyle bireyler için büyük bir farklılığın sezilmemesindeki etmenlerden birisi olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte

burada kendi kültürel değerlerini yaşatabiliyor olmanın etkisinin de büyük bir payı olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bu örneklemdeki bireylerden bazıları *'Pek fark göremiyoruz, geldiğimiz yerde burası gibiydi, geleneğimiz aynı kavunun karpuzun farklı olması ve sıcağı bizi değiştirmez.'*ve *'Her yerde Ap(f)ganistanlılar var.'* gibi söylemleri bunu destekler niteliktedir.

Afganistan ile şu anda oturdukları yeri ise öncelikle huzur gibi sosyo-politik yönlerinin yanı sıra sıcaklık ve yerleşim biriminin daha yeşil olup olmaması gibi fiziki yönleriyle karşılaştırdıkları ve fiziki özellikleri yönüyle geldikleri yerlerin daha iyi olduğunu söyledikleri tespit edilmiştir. Bu durum bireylerin mekândan beklentilerinin mekâna ilişkin algılarının şekillenmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Öyle ki bunlardan bazıları konutları, geçim olanakları, mülkiyet durumları gibi ekonomik açılardan geldikleri yerlerin daha iyi olduğunu belirtmelerine rağmen burada güvende olmalarını ve özgürce hareket etmelerini gerekçe göstererek burayı güzel ve iyi bir yer olarak tanımladıkları görülmektedir. Yine bunlardan kaçak olarak gelenlerin serbest dolaşamadıklarını belirtmek dışında hiçbir şeye vurgu yapmamaları da bunu göstermektedir. Ayrıca burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da kademeli göçle buraya gelen bireylerin bu tarz karşılaştırmaları sadece doğdukları mekân üzerinden değil, daha önce göç ettikleri mekânlar üzerinden de yapmalarıdır. Bunların da Ovakent'le (Antakya) Afganistan'a ilişkin karşılaştırmaları aynı unsurlar üzerinden şekillenirken, daha önce göç ettikleri yerleri ise rahat edip etmeme, baskıya maruz kalıp kalmama gibi unsurlar üzerinden karşılaştırdıkları görülmekte olup, Türkiye'yi geleneklerini sürdürebilmeleri gibi sosyo-kültürel açıdan rahat özgür bir ülke olarak belirtikleri görülmektedir.

Diğer bir dış göç topluluğu olan Karadurmuşlu'da yaşayan toplulukların tamamı yaşadıkları yerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Mekâna dair sorunları ise ilk geldikleri dönemde burada yaşayan halkla olan sıkıntılarına dayalıdır. Bu da bireylerin mekânda yaşadıkları ilk deneyimlerin ve sosyo-kültürel etkileşimlerinin onların mekâna dair algılarının şekillenmesinde önemli olduğunu göstermektedir. Bunun dışında işsizlik, pazar yerinin olmamasını sorun olarak göstermelerine rağmen, gereksinimlerini Kırıkhan'dan sağlamaları nedeniyle yaşadıkları yerin buraya yakın olmasından duydukları memnuniyeti de belirtmişlerdir. Bu durum bireylerin mekân memnuniyetlerinin şekillenmesinde erişilebilirliğin de önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Yine mekâna dair algıları ve geldikleri yerle burası arasındaki farkları vurgularlarken işsizlik, sıla-gurbet, huzur ve sıcaklık üzerinden karşılaştırarak mekâna

dair izlenimlerini belirtikleri görülmektedir. *'Burası sıcak bir yer, orası dağdı serindi fakat baskı çoktu bizim olan da bize ait değildi.'* şeklinde ifadelerle içinde bulundukları durumu açıkladıkları görülmektedir. Buradan yola çıkarak mekânın gerek doğal coğrafi özelliklerinin gerekse de ekonomik ve sosyal koşullarının bireylerin mekâna dair izlenimlerini ve mekânla aralarındaki bağı güçlendirip pekiştiren birer unsur olduklarını belirtmek mümkündür. Böyle olmakla birlikte kendi ülkelerinden siyasi gerekçelerle ayrılan gerek Karadurmuşlu gerekse de Ovakent'deki toplulukların mekân algılarında güven, huzur gibi vurguların ön plana çıkmasındaki en büyük etmenin daha önce de belirtildiği gibi mekândan beklentileriyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Buraya iç göçle gelen sedanter, yarı sedanter ve göçebe olan gerek iskânlı gerekse de serbest olarak yerleşen toplulukların mekân algıları veya mekâna yaklaşımlarını şekillendiren unsurları ise şu şekilde özetlemek mümkündür.

Bu çerçevede, Aydınlı'daki daha önce göçebe ve yarı yerleşik bir hayat sürdürmüş olan örneklemde buradan memnun olmadığını belirtenlerin oranı sadece %12 olmakla beraber bunların tamamı geldikleri yerlere nazaran buranın çok sıcak olduğunu ve yarısına yakını yerleşmenin kuruluş yerlerini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Yerleşmedeki örneklemin burada sorun olarak gördüklerini ise sıcaklıkla birlikte işsizlik, yerleşmedeki su, alt yapı, camilerinin olmamasının yanı sıra yeni inşa edilen iskân konutlarının davalık olması nedeniyle hak sahipliliklerinin iptalinin söz konusu olması gibi sosyo-ekonomik sorunlar üzerinden belirtmişlerdir. Ayrıca buranın kalabalık olmasından şikâyet eden ve yine Suriye'den gelen göçmenlere ilişkin tedirginliklerini belirtenler söz konusudur. Bunların diğer bir kısmı sorunlarının olmadıklarını belirtirken, bazılarıysa onlardan daha önce var olan Acemli olarak nitelendirdikleri toplulukla eskiden yaşadıkları problemleri dile getirmişlerdir. Mekâna dair algılarını ise iklim elemanlarından sıcaklık, işsizlik ve sosyal aktivitelerin kısıtlı olması gibi olumsuz unsurların yanı sıra, kendi akraba veya topluluklarıyla bir arada bulundukları yer olarak da zihinlerinde yer ettiği belirtilebilir. Öyle ki bunlardan bazıları buraya dair sorun olarak gördükleri unsurları saymanın yanı sıra yerleşmenin merkeze yakınlığı ve geçim koşullarının büyük şehirlere oranla daha uygun olması gibi avantajlı yönlerini de belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra*'Burası iyi akrabalarla bir aradayız, kültür aynı…'* gibi kendi topluluklarıyla bir arada oldukları yer olarak mekâna dair kendi açılarından olumlu olan yönlerini de belirtmişlerdir. Bu da mekânda ki kalıcılıklarının akraba ve topluluk aidiyetleriyle ilişkili bir durum olduğunu

göstermektedir. Sıcaklığın bu kadar ön plana çıkmasını da daha önceki yaşam biçimleriyle ilişkili bir durum olduğunu belirtmek mümkün zira bu topluluktaki bireylerin büyük bir bölümü *'Biz yayla adamıyız sıcağa gelemiyoruz.'* şeklindeki ifadeleriyle bu durumu belirtikleri görülmektedir. Fakat böyle olmakla birlikte sıcaklık etmeninin burada bireylerin tümü için olumsuz bir durum olarak algılanmadığı çünkü bireylerin bir kısmı kış mevsiminin iyi olması nedeniyle bunu ekonomik anlamda daha olumlu olarak görmektedirler. Bu durum coğrafi bir unsurun bireylerin algı ve ihtiyaçları çerçevesinde nasıl iki zıt değerli bir değişken halini alabileceğini ve algının çevreyi kimliklendirmede ne kadar önemli bir unsur olduğunu destekler niteliktedir.

Yine bir göçebe iskânı olan Özyörük mahallesindeki örneklemin tamamı mekândan memnuniyetlerini dile getirmekle beraber buraya dair, su, alt yapı, camilerinin olmaması arazilerinin oturdukları yere uzak olması, evlerinin sıkışık olmasından dolayı ahırların sorun olması, meralarının bulunmaması ve yine sıcaklığı sorun olarak belirtmişlerdir. Aynı şekilde gerek mekândan memnuniyetlerini gerekse de mekâna dair algılarının bunlar üzerinden şekillendiğini belirtmek mümkündür. Ayrıca yerleştikleri mekânı daha önceki yaşantıları üzerinden yine sıcaklık, sürdürdükleri yaşantılarının olumlu ve olumsuz yönleri yani yaşam standartları üzerinde yaptığı etkiler yönüyle diğer bir ifadeyle yaşam biçimleri üzerindeki değişim yönüyle karşılaştırmışlardır. Bunların belli bir kesimi mekânı sıcaklık açısından çekilmez bulurken, topluluk olarak bir arada olmalarını sağlaması açısından katlanılmaya değer olarak nitelendirmişlerdir. Bu topluluklarda mekân algısının yerleşme morfolojisi ve yapı bileşenlerinden ziyade, daha çok mekânın sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan yaşamlarına olan etkisi üzerinden değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Diğer bir göçebe iskânı olan Buhara'da ise örneklemdeki bireylerin tamamı mekândaki sorunlarını işsizlik olarak belirtmişlerdir. Bunların tamamı mekân dair hoşnutsuzluklarını dile getirmelerine rağmen bunlardan %55,55'i ulaşım bakımından yerleşmenin kuruluş yerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Diğerlerinin tümü burası için gerek sosyal, gerekse de sağlık, eğitim gibi kamusal hizmetlerden yoksunluk nedeniyle yaşanılamaz bir yer olarak ifade etmişlerdir. Daha öncesinden yerleşik hayata geçenlerin ise yerleşmeyi daha çok geldikleri yerler üzerinden erişilebilirlik, huzur, büyüklük açısından karşılaştırdıkları ve bazılarının *'Evimiz de var ama burada sosyal hayat yok insanın durası gelmiyor.'* gibi bir takım ifadeler kullandıkları görülmektedir. Hayvancılık faaliyetlerini yakın bir tarihte bırakanların

ise mekânı sıcaklık yönüyle yaylalarla karşılaştırdıkları görülmektedir. Yine bunlar yerleşmeye dair olumsuzlukları burada evlerin sıkışık olması ve mera sorunu nedeniyle hayvan beslemeye uygun olmaması gibi gerekçelerle birlikte topluluk olarak kendi içlerinde farklılığın olduğunu dile getirdikleri görülmüştür. Bu durum bunların topluluk aidiyetlerinin tam olarak gelişmediğine bir kanıt olarak verilebilir. Ayrıca buraya dair algılarında ve mekâna bağlılıklarında hak sahipliliklerine dair yaşadıkları iskân sorunlarının önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Zira görüşmecilerden bazıları '*Tapularımız henüz verilmedi sanki evimiz bizim değil diken üzerinde gibiyiz.*' bu durumun bireylerin mekân algılarını şekillendirdiği gibi mekâna bağlılıkları açısından da önem arz ettiği belirtilebilir. Özetle bu üç yerleşme birimindeki bireylerin mekâna dair, algılarının sıcaklık, sosyal çevreleri, ekonomik ve kültürel özellikleri üzerinden şekillendiğini belirtmek mümkündür. Bu durum üzerinde de daha çok bireylerin yaşam biçimlerinin etkili olduğu belirtilebilir. Zira göçebe yaşam tarzını bırakarak buraya yerleşenler ile daha öncesinde başka yerlerde yerleşik hayata geçip bir süre yaşadıktan sonra buraya gelenler arasında mekân yaklaşımları bakımından açık bir farklılık görülmektedir. Bu farklılaşmada başka gerekçelerde belirtmek mümkün olmakla birlikte mekânsal kalıplarla sıkı bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Öyle ki bunlardan buraya iskân edilmeden önce göçebeliği bırakıp yerleştikleri yerlerin (Osmaniye, İslahiye, Gaziantep) iklim koşullarının da geldikleri yerle benzerlik göstermesi mekân algılarında sıcaklığın ayırt edici bir özellik olmasında zayıf kaldığı görülmektedir. Bu nedenle de yerleştikleri yerle geldikleri yerleri gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olarak karşılaştırmaları daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Göçebeliği bıraktıktan sonra buraya doğrudan yerleşenlerin ise daha çok yaşam biçimleriyle ilişkili olarak mekânın ekonomik uğraşlarını sürdürebilmeleri açısından uygunluğuna ve sıcaklığa vurgu yaparak mekâna dair izlenimlerini dile getirmişlerdir.

Bunlar dışında iç göçle yerleşilen diğer yerleşme birimlerindeki bireylerin mekân algılarının da hemen hemen aynı unsurlar üzerinden şekillendiğini belirtmek mümkündür. Yine burada iskânla Karadeniz'den gelen vatandaşların yerleştirildiği Akçaova, 408 Evler, Tayfur Sökmen'deki örneklemlerden alınan veriler çerçevesinde bunların mekâna dair algılarının ve memnuniyetlerinin şu değişkenler üzerinden şekillendiği görülmektedir.

Karadeniz'den heyelan nedeniyle buraya yerleştirilen, ilk topluluk olan 408 Evler mahallesindeki örneklemin %95'ten fazlası burada yaşamaktan memnun olduklarını belirtmekle beraber bunların içerisinden %25'i *'İşimiz için memnunuz,*

olmasak ne yapacağız, beğensek de beğenmesek de bu.' şeklinde ifadeleri de dile getirmişlerdir. Böyle olmakla beraber mekândaki örneklemin %60'tan fazlası, yerleşmenin kuruluş yerini beğenmediklerini, beğenenlerin ise tarlalarına yakın olması ve komşuluğun yerleşme yerinden daha önemli olduğu şeklindeki gerekçeleri öne sürdükleri görülmüştür. Aynı şekilde burayı sıcaklık yönüyle çekilmez olduğunu belirtmelerine rağmen kış koşullarının uygun olması, ekonomik açıdan fazla bir harcamalarının olmaması yönüyle de iyi olduğunu belirtmişlerdir. Buradaki örneklemin mekâna dair algıları ve geldikleri yerlerle buradaki farklılıkları yine fiziki coğrafi özellikleriyle sosyo-ekonomik koşullar üzerinden değerlendirdikleri görülmüştür. Buradaki örnekleme dâhil olan bireyler buranın sıcak olduğunu, geldikleri yerlerin ise daha serin daha yeşil olduğunu söylemelerine rağmen ulaşım açısından daha kötü ve geçim koşulları yönüyle daha pahalı olduğunu belirtmişlerdir. Buradaki mekâna dair algılarının ise yine sıcaklık, ulaşım ve ekonomik faaliyetler üzerinden şekillendiği görülmektedir. Mekân algılarının şekillenmesinde etkili olan ekonomik faktörlerin hem istihdam sorunu gibi olumsuz unsurlar hem de yaşam koşulları açısından ucuz olması gibi olumlu yönlerinin birlikte etki ettiği görülmektedir. Örneklemdeki bireylerin büyük çoğunluğunda yaşadıkları mekân sıcaklığı, ailelerinin bulunduğu ve karınlarının doyduğu yer olarak zihinlerinde var olduğu görülmektedir.

Karadeniz'den gelen toplulukların yaşadığı bir diğer yerleşme olan Tayfursökmen'deki (Reyhanlı) bireylerin geçim olanakları açısından rahatladıklarını söylemelerine rağmen burada huzur bulamamaktan şikâyet ettikleri görülmektedir. Bu bireylerin tümünün mekândan yaşamaktan memnuniyetsizliklerine mekânın morfolojik özelliklerinin yanı sıra huzurlarının olmamasını gerekçe olarak gösterdikleri görülmektedir. Hem buraya dair mekân algılarının hem de buranın geldikleri yerlerle farklılık ve benzerliklerini aynı şekilde geçim, ulaşım ve akrabalık ilişkileri, mekânda mevcut olan diğer toplulukların onlara olan yaklaşımları gibi sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik unsurlarla sıcaklık gibi fiziki coğrafi koşulları üzerinden değerlendirdikleri görülmektedir. Özellikle sıcaklık, çocuklarının işsizlik nedeniyle göç etmeleri tarlalarının uzak olması, alt yapı, park gibi sosyal alanların yokluğu, elektrik, su gibi sorunları belirtmişlerdir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer unsur da bu toplulukların yaşadıkları yerleşmelerdeki alt yapı sorunlarının Hatay'ın büyük şehir olmasıyla birlikte özellikle alt yapı ve cadde sokak sistemlerinin kısmen de olsa düzeltilmelerine rağmen bu topluluklardaki bireylerin belli bir kesimi

tarafından yapılanların yetersiz görüldüğü ve hâlâ sorun olarak vurgulandığı dikkat çekmektedir. Bu durum bireylerin mekâna dair edindikleri ilk izlenimlerinin mekân algıları üzerinde kalıcı etkiye sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Karadeniz'den kamulaştırma yoluyla gelen toplulukların yerleştirildiği diğer bir yerleşme olan Akçaova'da (Antakya), mekândan ve buranın havasından memnun olmadıklarını belirtenlerin oranı oldukça düşüktür (%7,69). Fakat buna rağmen mekâna dair alt yapı, sağlık hizmetleri, ulaşım, tarım arazilerinin su basması, baskıya maruz kalmaları sigortalı iş bulamama, yaşanan göçler, Suriyelilerin gelmesi gibi siyasi, sosyo-ekonomik unsurlardaki eksiklik ve aksaklıkları sorun olarak belirtmişlerdir. Geldikleri yerlerle burası arasındaki karşılaştırmaları da yine aynı unsurlar üzerinden yapmışlardır. Ayrıca bunlardan buraya kademeli olarak gelenlerin de bu karşılaştırmaları aynı değişkenler üzerinden yapmalarına rağmen, bunu sadece memleket olarak nitelendirdikleri ve yerleştikleri yerlere göre değil bir ara kademe olarak daha önce yöneldikleri mekânları da baz alarak her üç mekâna yönelik karşılaştırmalar yaptıkları görülmektedir. Her ne kadar bu unsurların bireylerin beklentilerine göre öncelemeleri farklılık gösterse de temelde aynı olduğu söylenebilir. Yaşam standartları açısından kendi memleketlerine göre genel anlamda burasının daha iyi olduğunu belirtmelerine rağmen burayı gurbet olarak görmektedirler. Bunda aile bağlarının önemli bir etken olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bunların *'Burası şimdilik iyi olsa da yine de gurbet, bizim için artık İstanbul memleket sayılır çünkü bütün akrabalarımız oradalar.'* ifadelerinde bulundukları görülmektedir. Yine iklim ve ekonomik koşulları bu toplulukların mekân algılarını şekillendiren diğer unsurlar olarak belirtmek mümkündür. Öyle ki buradaki bireyler mekâna dair algılarını şu ifadelerle belirtmişlerdir. '*Buranın yazı sıcak olsa da kışı iyi', 'Önemli olan huzur. Oda ilk zamanlarda yoktu bu yüzden birbirilerinden cesaret alıp çoğumuz göç etti.' 'Sıcak Allah'tan ona alışılır, kabul edilir de işin, huzurun yoksa sıcak soğuk ne fark eder*.' Yine yerleştirildikleri yerler için *'İyide olsa gurbetlik işte, huzuru da olmayınca insanın gözüne gelmiyor'*. Bu anlamda bütün bu toplulukların yerleştikleri alanlara dair algılarının ekonomik ve sosyal değişkenler üzerinden şekillendiğini bu açıdan da mekânla bu değişkenler üzerinden bir bağlarının olduğunu söylemek mümkündür. Yine aynı gerekçelere dayanarak gurbet olarak ifade ettikleri bu mekâna aidiyet duymadıkları da söylenebilir. Özellikle bu topluluklar içerisindeki bireylerin *'İlk geldiğimizde memleket bize hep iyi gibi gelirdi, burayı sevmezdim şimdi alıştık buraya sanki burası daha iyi ya da biz iyi diyoruz çocukları evlendirinceye kadar ömür*

geçiriyoruz'. Yine bir kısmı *'Gurbette tedirginiz', 'Dilleri bile farklı', 'Ulaşımı iyi, geçimimizi sağlasak da durasımız yok, gurbet sonuçta.'*ve yine'*Sevindik Arabı var ahiret dili dedik ama etrafımızda güvenilir adam yok.' gibi* mekâna dair stereotiplere örnekler teşkil eden bu tarz ifadeler de kullandıkları görülmektedir. Ayrıca burada ortalama kalış sürelerinin 24 yıldan fazla olan özellikle Tayfur Sökmen (26) (Reyhanlı) ve Akçaova'daki (22) (Antakya) toplulukların mekâna dair tedirginliklerini belirtmeleri mekânda yaşanılan sürenin uzunluk ve kısalığının mekândan duyulan güven ve bağlılığa dolaylı olarak etki ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlamak mümkündür. Zira Ovakent yerleşmesine olan göçlerin halen aktif olması nedeniyle daha yakın tarihlerde gelen bireylerin mekâna ilişkin güvene dair herhangi bir gerekçe belirtmedikleri görülmektedir. Hatta bu topluluktaki bireylerden daha önce gelenlerin ilk dönemlerde bu anlamda yerleşme ve yerleşmenin yakın çevresindeki diğer yerleşmelerden kendilerine yönelik baskıların söz konusu olması nedeniyle o dönemlerde kaygılarının daha fazla olduğunu belirtikleri görülmektedir. Bütün bunlar göç sonrası mekâna dair algının ve güven hissinin oluşmasında ilk izlenimler ve mekânda yaşayan mevcut toplulukların yaklaşımlarının mekânda kalış süresinden daha önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Yine Doğu Anadolu'nun çeşitli illerinden serbest göçle gelen Kırıkhan'ın, Fatih ve Kurtuluş mahallelerinde ikamet eden toplulukların mekâna dair algılarını şekillendiren unsurlarla mekânda sorun olarak gördükleri etkenlere baktığımızda ise sosyo-ekonomik faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Buradaki sorunları işsizlik ve ucuz emek gücü, Suriyelilerin gelmesiyle iş imkânlarının daha da daralması, alt yapı, elektrik, şehir içi ulaşımı, doğal gazın olmaması ve sosyal alanların eksiliği gibi unsurlar üzerinden değerlendirdikleri görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da maddi olanaklarının artmasıyla bireylerin mekândan beklentilerinin farklılaşmasıdır. Örneğin maddi durumu iyi olanlar, doğal gaz, sosyal alanların yetersizliği gibi unsurları sorun olarak belirtmişlerdir. Bu anlamda ekonomik seviyelerinin mekândaki beklentileri üzerinde önemli bir değişken olduğu ve yine mekân algılarının bunun üzerinden şekillendiği söylenebilir. Böyle olmakla birlikte özellikle bunların belli bir kısmının sosyal açıdan geleneksel aile yaşantılarını rahatlıkla sürdürebilmeleri ve çocuklarını bu şekilde yetiştirebilmeleri yönüyle kaldıkları yerleşme birimini yaşanılacak bir yer olarak da ifade etmişlerdir. Bu da mekândaki beklentilerinin ve mekâna dair algılarının şekillenmesinde geleneksel yaşamlarının sürdürebiliyor olmalarının da etkili bir rolü olduğunu göstermektedir.

Hatta bu durumun mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerinde önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Görüşülen kişilerden bazıları istihdamın geldikleri ilk dönemlerden sonra azalmasıyla birlikte yakın akrabalarından bir kısmının göç ettiklerini belirtmişlerdir. Gerek ekonomik imkânlarının tekrar göç etmeye yetmemesini gerekse de çocuklarının küçük ve ailede başka çalışanların olmamasıyla kız çocuklarının çok olmasını mekândaki kalıcılıklarına gerekçe olarak gösterenlerin varlığı bu yorumu destekler niteliktedir.

Toplulukların bu tutumları daha öncesinde değinildiği gibi göç şeklinin bireylerin mekân seçimlerinde olduğu kadar mekândaki kalıcılıklarını da etkileyen bir faktör olarak yorumlanabilir. Ayrıca burayı ne köy ne de şehir ikisinin arası bir yer olarak niteleyip ve ucuz olması açısından geçiminin rahat ama istihdam olmaması açısından sadece emeklilerin yaşayabileceği bir yer olarak değerlendirenler söz konusudur.

Yine buradaki toplulukların mekânın iklimi ve konumuna ilişkin memnuniyetlerini örnekleme katılan bireylerin %50'sine yakını mekânı sıcak olduğunu ve bunlardan bir kısmı '*Otuz yıldan fazladır buradayım bir türlü havasını, suyunu sevip alışamadım.'* şeklinde ifadelerle mekâna dair duygularını dile getirdikleri görülmektedir. Örneklemdeki bireylerin geriye kalanları ise sıcaklığı hem müdahale edilemeyecek bir unsur olarak kabullendikleri hem de kış mevsiminin zorlu geçmemesi yönüyle olumlu bir durum olarak belirtmişlerdir. Konum olarak da yine örneklemin %70'inden fazlasının burasını Kırıkhan'ın en havadar yeri şeklinde ifadelerle mekânsal konumunu bu yönüyle olumlu olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Burada görüldüğü gibi toplulukların mekâna dair algılarında sıcaklığın şekillendirici bir unsur olduğu görülmektedir. Toplulukların sıcaklık şikâyetlerinin ekonomik durumu iyi olanları alternatif arayışlara yönelttiği ve bu tutumlarının önceki hayatlarında yaşam biçimi ve ekonomik bir unsur olan yaylacılığın mekân değişimiyle birlikte regreasyonel yaylacılık şeklinde evrilmesinde etkili olduğu belirtilebilir.

Özellikle Kırıkhan'a bağlı mahallelerdeki topluluklarla yapılan görüşmelerde bireylerin büyük çoğunluğunun kendi topluluklarından olanların Belen'de yayla evi aldıkları, bir kısmının burada tamamen kaldıkları diğer bir kitlenin ise sadece yaz mevsiminde sayfiye amaçlı Belen'de kaldıklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde burada maddi durumlarının iyileşmesi veya ileriye dönük olarak buraya dair planları içerisinde Belen'den yayla evi alıp yerleşmek veya yazı Belen'de geçirmek istediğini belirtenlerin varlığı söz konusudur. Bu anlamda Kırıkhan'dan Belen'e yönelik gerek

mevsimlik gerekse de daimi göçlerin bu topluluklardaki nüfustan beslendiğini dahi söylemek mümkündür. Ki daha önce literatür de Belen'e yönelik yapılan çalışmada Belen'nin nüfus gelişiminde ve nüfusun dönemsel olarak farklılaşmasında Kırıkhan'dan buraya yönelik göçlerin önemli bir payı olduğu tespiti bu yorumu destekler niteliktedir (Çetin, 2012b: 81-87). Yani burada iklimin mekânsal açıdan bu yönüyle hem olumsuz hem de olumlu bir değişkene dönüştüğü görülmektedir. Bireylerin mekâna dair algı ve izlenimlerini sadece olumlu değil olumsuz unsurlar üzerinden belirtmeleri mekânın uzamsal, durumsal, kullanımsal değerine, zıtlıklarına, yapıların göreceli durumuna, peyzaja dair tepkilerini göstermektedir. Bireylerin bütün bu ifadeleri mekânın söz konusu özelliklerinin etkilerine tepkilerinin veya uyarlanmalarının yönü ve boyutunu gösterdiği de söylenebilir. Bu bağlamda sahada yapılan bu tespitlerin kısmen de olsa Lynch'in mekânın morfolojik unsurlarındaki değişim, olumlu olumsuz bütün görüngülerinin bireyler tarafından mekânın imgelenebilirliğine katkı sağladığına yönelik yaptığı tespitle örtüştüğü de belirtilebilir (2016: 46-48). Mekânsal görünüm her zaman herkes için olmasa bile onu kullanan sakinler için kendi içinde farklılıkları ayırt edilebilen parçaların oluşturduğu bir bütündür. Literatürdeki bazı çalışmalar gerek sosyo-kültürel gerekse de fiziki açıdan değişen mekân kimliği bireylerin davranış ve algıları üzerinde de değişime etki ettiğine işaret etmektedir (Proshansky, 1978: 150; Zimbardo, vd., 1998; İbn-Haldun, 1990). Buradan hareketle bireylerin önceki yaşantılarındaki gerek fiziki gerekse de sosyo-kültürel mekânsal unsurların yeni göç ettikleri mekâna ilişkin izlenimlerini şekillendirmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmek mümkündür. Zira örneklemden alınan verilerden bireylerin yerleştikleri mekânın fiziki özelliklerinden yerleşmenin kuruluş yeri, konutların fiziki durumlarına, iklim unsurlarından sıcaklığa, yine mekânın sosyo-kültürel yönlerine vurguların yapılması ve yerleşmelerin bu özelliklerinin çıktıkları mekânda var olanlar üzerinden ele alıp, bunlarla ilişkili olarak olumlamaları bunu destekler niteliktedir. Aslında buradaki toplulukların mekânın fiziki yapılarına ilişkin sorunların bilincinde olmamalarından ziyade sorunların çokluğu ve bunların içerisinde kendi kültürel değerleriyle ilişkili olarak en çok rahatsızlık duyduklarını önceleme tutumlarıyla ilgili bir durum olduğu belirtilebilir. Bu nedenle de mekânda bunlara bağlı olarak memnuniyetlerini sağlayan unsurların mevcut olması mekânda söz konusu diğer olumsuzlukları baskıladıkları şeklinde de yorumlanabilir. Bu durumu Harvey'in kentin farklı yerlerinde yaşamını ikame eden bireylerin mekânsal algılarının farklılaştığına dair yaptığı tespitle örtüştüğünü

söylemek mümkündür (2013: 82). Toplulukların bu tutumlarını bireylerin mekân deneyimlerinin ve tüketimlerinin boyutlarını da ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Zira bireylerin en çok yöneldikleri veya mekânla en çok temas ettikleri alanlardaki olumsuzluklara karşı farkındalık geliştirdikleri bu nedenle de mekâna dair algılarının şekillenmesinde bu farkındalıkların rol oynadığı ve mekân memnuniyetlerinde birer etken olarak daha çok ön plana çıktıkları görülmektedir. Örneğin mekânının konumuna ilişkin tanımlamalarda erişilebilirliğin tüm topluluklar için önemli olduğu görülmekle birlikte toplulukların ekonomik uğraşlarıyla ilişkili olarak erişilebilirlik kriterini önceleme durumlarının farklılaştığı görülmektedir. Ovakentliler (Antakya) için konutlarının darlığına rağmen yelek pazarlama işiyle uğraştıkları için mekân tercih nedeni olabiliyorken, Tayfur Sökmen (Reyhanlı) mahallesindekiler için bunun mekân memnuniyetlerinde mekânda baskıya uğrama gerekçelerinden daha öncelikli olmadığı görülmektedir. Ya da çiftçilik ile geçinenlerin oturdukları alanlarla tarım arazileri arasındaki mesafe sorun iken aynı yerleşme biriminde olmalarına rağmen ticaretle uğraşan ve tarlalarını icara verenler için bu öncelenen bir durum değildir.

Ayrıca burada toplulukların mekân algılarının sadece mekânın sosyo-ekonomik ve morfolojik özellikleriyle şekillenmediği bireylerin mekâna yaklaşımlarında mekâna olan duygusal bağlarıyla geldikleri yerlere dair olumlu özelliklerin de etkili olduğu görülmektedir. Öyle ki görüşmecilerden bazıları '*Düzenimizi kurduk, çocuklarım burada işleri de iyi fakat memleketi arıyor gözümüz, eskiden yılda 3-4 kez memlekete giderdim. Yaşlandıktan sonra memleketi de ziyaret edemez olduk, gurbet işte bir türlü sevemedim*' ve yine '*Güzel ailem burada.*' gibi ifadeleri kullandıkları görülmektedir. Ekonomik koşulların mekândaki kalıcılıklarında akrabalık bağlarıyla birlikte öne çıkan en önemli değişken olduğu belirtilebilir, zira mevcut olan tüm yerleşmelerde bireylerin mekâna dair '*Sıcak ama karnımızın doyduğu yer.*' olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu durum coğrafi yaklaşımda vurgulanan sosyal ağ ilişkisinin mahalle gibi etkileşimin daha yoğun olduğu yerleşme birimlerindeki memnuniyet, kalıcılık ve bağ oluşturmada nasıl yoğun olarak ön plana çıktığını da göstermektedir. Jensen sorunlu çevrelerde güçlü sosyal bağların bireylerin aidiyetlerini güçlendirdiğine işaret eder (2017: 206). Öyle ki her ne kadar Karadeniz'den gelen bütün topluluklar için göç eden aile bireylerin söz konusu olduğunu söylemek mümkün olsa da topluluk aidiyetleri gelişmeyen Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Buhara'daki (Hassa) toplulukların

günümüzde geldikleri dönemlere nazaran hane sayılarında azalışın diğer yerleşmelere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 2). Ayrıca bu değişkenlerin önceleme durumlarının farklılaşmasını çalışma sahasındaki topluluklar için göç şekilleriyle mekân tercihlerindeki nedenler ve mekândan beklentilerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi ve bireylerin mekâna dair edindikleri stereotiplerle ilişkili olarak yorumlamak mümkündür. Burada bütün bu unsurların üstlendikleri fonksiyonların mekâna ilişkin değerlendirmelerde değişken olarak kesin ve net hatlarla tek yönlü olarak kullanımının mümkün olmadığını gözler önüne sermektedir. Bilim insanları toplumların faaliyetleri çerçevesinde mekânı yeniden şekillendirdiklerini belirtmektedirler (Harvey, 2013: 32,148, Lefebvre, 2014). Daha önce de vurgulandığı gibi insan algısı bilişsel ve mekânsal bir boyuta sahip olduğundan mekânın kullanım değeri mekânsal algı üzerinde temel unsurlardan biridir. Bu nedenle algının da mekân gibi teknik, teknolojik, toplumsal değerler ve üretim tüketim kalıplarının değişmesiyle ilişkili olarak tekrar şekillendiği söylenebilir. Zira daha öncede değinildiği gibi gerek bu toplulukların mekân algılarının gerekse de mekân memnuniyetlerini geldikleri yerler üzerinden değerlendirerek olumladıkları görülmektedir. Örneğin Muş'tan gelen görüşmecilerden biri '*Muştan başka yer görmedim, oranın havası, suyu güzel fakat buranın geçimi daha kolay yaz sıcağı dışında burası gayet iyi.'* şeklinde bir ifadeyle mekâna dair izlenimini dile getirmiştir. Aslında bu durum bireylerin temas ettikleri mekân sayısı artıkça mekândan tatmin olma kriterlerininde çeşitlendiğini göstermektedir. Yine kademeli göçle gelenlerde yerleştikleri yerleri daha önce yaşadıkları mekânlarla ilişkili olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu açıdan bireylerin ister ekonomik ister soyo-kültürel isterse de morfolojik özellikler açısından bir önceki yaşantılarından edindikleri mekânsal çerçeveler mekân aidiyetinde önemli bir unsur olan memnuniyet ve mekândan tatmin olma düzeylerini şekillendirip çeşitlendirdiğini söylemek mümkündür. Ki bu toplukların yerleştikleri veya yerleştirildikleri mekân birimlerinden duydukları memnuniyeti geldikleri yerlerle ilişkili olarak karşılaştırmalar üzerinden değerlendirmeleri konut ve yakın çevresine duyulan aidiyet ve memnuniyette toplulukların önceki yaşantıların ve mekânsal özelliklerin önemli bir etkisi olduğunu destekler niteliktedir. Hatta yerleştikleri mekânları kimliklendirmelerini dahi önceden geldikleri mekânların sahip olduğu özellikler üzerinden yordayarak şekillendirdiklerini ve mekâna aşinalık geliştirdiklerini dahi söylemek mümkündür.

Söz konusu toplulukların büyük bir çoğunluğunun burayı seçmeleri kamulaştırmaya bağlı olarak yerleştirilmeleriyle ilişkili olup, konutun bulunduğu yer seçiminin ise kendi insiyatifleriyle olmamakla birlikte mekândan duyulan memnuniyet ve tatminlerini belirtmeleri örneklemdeki kendi insiyatifleriyle yer seçiminde bulunan diğer bireylerle aynı tutumları sergiledikleri söylenebilir. Bu da bireylerin önceki yaşam biçimlerinden edindikleri davranış kalıpları ve algılarının mekân memnuniyetlerinde ve mekânsal etkileşimlerin de oturdukları yeri seçip seçmemelerinden daha çok ön plana çıktığı belirtilebilir. Söz konusu toplulukların algıları çerçevesinde mekânı tanımlama biçimlerinden yola çıkarak mekâna dair aidiyetten ziyade topluluk aidiyetleri ve mekânın sosyal ve fiziki özellikleri çerçevesinde şekillenen bir mekân kimliği üzerinden mekânla ekonomik bir bağlarının olduğu belirtilebilir. Yine mekâna dair tanımlamalarında mevcut topluluklarla olan güvensizlik ve anlaşmazlıklarını dile getirmeleri bağlı olarak sosyo-kültürel etkileşimlerinin de sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Bu bağlamda bireylerin algılarına bağlı olarak mekân tanımlamaları toplulukların kültürel etkileşimlerinin tespitinde de yordayıcı bir değişken olarak kullanılabileceği söylenebilir.

4.1.2. Mekânın Morfolojik Yapı Birimlerine Müdahaleleri Üzerinden Toplulukların Hâkimiyet, Anlam ve Mahremiyet Alanlarının Yordanması[21]

Jensen mekâna anlam vermeyi insanları bir yere bağlayan ‘kök’ler gibi temelde sembollerle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Müdahale yoluyla oluşturulan bu anlam çerçevesi dâhilin de hâkimiyet alanının kurulduğunu, güven hissinin geliştirildiğini ve hareket alanının da tayin edildiğini vurgulamaktadır (Jensen, 2016: 27- 29). Bu çerçeve de mekâna anlam ve değer atfetmenin bir nevi sınır belirleme işlevi de gördüğü belirtilebilir.

Mekânın morfolojik yapı bileşenlerinden olan konutların ve arazi kullanımının mekânda yaşayan toplulukların ekonomik, inanç vb. sosyo-kültürel ve kimlik yapılarını yansıtan unsurlar olmaları yönüyle toplulukların bu özellikleri hakkında bilgi edinilmesinde son derece önemlidir. Çünkü konut gibi morfolojik yapı

[21] Yordamak: TDK Türkçe Sözlükte, Bilinen veya gözlenen durumlardan yola çıkarak bilinmeyen veya gözlenmeyen durumlar hakkında tahminde bulunmak şeklinde ifade edilmektedir (2011: 2607). Söz konusu çalışmadaki aidiyet ve adaptasyon sürecine yönelik tespitler, birey veya toplulukların yaşantılarında ki bir takım unsurlar üzerinden dolaylı olarak tespit edilmeye çalışıldığı için bu ifadenin kullanımı bu anlamda daha uygun bulunmuştur.

bileşenlerinin bireylerin mekân algılarının şekillenmesinde ve mekânın imgelenmesinde diğer bir ifadeyle mekânın okunabilirliği açısından önemli oldukları kadar bireylerin mekândan memnuniyetlerini de belirlemektedirler. Ayrıca mekânı kimliklendiren bu unsurlar bireylerin mekân algıları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Gerek ekonomik gerekse de sosyo-kültürel yaşamın etkilerini en bariz şekilde yansıtan konutların hem mülkiyet hem de bireylerin mekânla temaslarının ve yine mekânı kendileme unsurları olmaları yönüyle bireylerin mekânla olan bağlarını güçlü kılmaları açısından mekân aidiyeti üzerinde önemli bir etkiye sahiptirler. Bu anlamda bireylerin konut mülkiyetleri, konut memnuniyetleri, komşuluk ilişkileri ve konutların bulunduğu yerin seçimi gibi bir takım değişkenlerin konut ve mekân aidiyeti üzerinde belirleyici olduğu söylenebilir. Zira literatürde mülkiyet çerçevesinde konutların bireylerin veya toplulukların mekâna müdahalenin ve mekânı kendilemelerinin en temel nüvesi olduğu şeklinde kabul görmektedir (Harvey, 2013:82-84,147-149; Lefebvre:2014). Mekânı kendileme mekâna değer atfetmenin ve onu deneyimleme yoluyla sahiplenmenin veya kendinden bir şeyler katarak onu kimliğinin bir parçası olarak görmenin temel ilkesi olarak görülmektedir (Lalli, 1992; Harvey, 2013; Lefebvre, 2014; Göregenli, 2015: 122-133). Bütün bunlarda mekân aidiyeti olarak ya da lokalizasyon üzerinden kendini mekâna ait olarak ifade etmeye evrilebilir. Kendileme ihtiyacının bireyin veya toplulukların 'öteki' inşasının ve 'öteki'ye karşı sınırını belirleyen ve aynı şekilde bir hükmetme unsuru olarak da kabul görmektedir (Göregenli, 2015:133; Jensen, 2017: 27).

Harvey gerek konutların gerekse de toprak mülkiyetleri ve kullanımları açısından mal olarak nitelendirilen diğer mekân unsurlarından farklılık arz ettiğini belirtmektedir. Ayrıca bireylerin sahiplilik durumu, yaşamsal açıdan insanların bir yer işgal etmenin ve bunun üzerinden var olmalarının mekânsal karşılıkları olması yönüyle tek boyutlu olmadıkları hem ekonomik hem de psikolojik, sosyal ve kültürel yönlerinin olması açısından çok boyutluluklarına değinmektedir. Bu anlamda konut ve toprağa ilişkin mekânsal analizlerde dikkat edilmesi gereken 6 noktaya işaret etmektedir.

Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür, toprak ve konutların değiştirilemez konumsal durumlarının mülkiyetle ilişkili olarak, kazandığı kullanım ve değişim değerlerinin doğurduğu mekânsal ve kişisel sonuçlar;

İkincisi, birey ve topluluklar için barınma, beslenme gibi fizyonomik (biyolojik/hayati) gereksinimleriyle birlikte mekânda bir yer işgal etme durumuna

bağlı olarak var olma durumu, diğer bir ifadeyle insanın var olma durumunun mekânsal karşılıkları olması yönüyle;

Üçüncü olarak daha az el değiştirmeleriyle birlikte sürekli olarak kullanımda olmaları ve kullanım şekilleri yönüyle el değiştirmeye konu olmalarındaki ilişkisel durum açısından özellik sergilemeleri;

Ve yine yapıların uzun ömürlü oluşu ve toprağın kalıcılık açısından değer, birikim unsurları olarak tarih boyunca ön planda olmaları, kullanım ve değişim değeri potansiyellerini birlikte barındırmaları ve bunların tüketim haklarının belli bir zamanda yüksek bir harcamayla edinmeleri yönüyle;

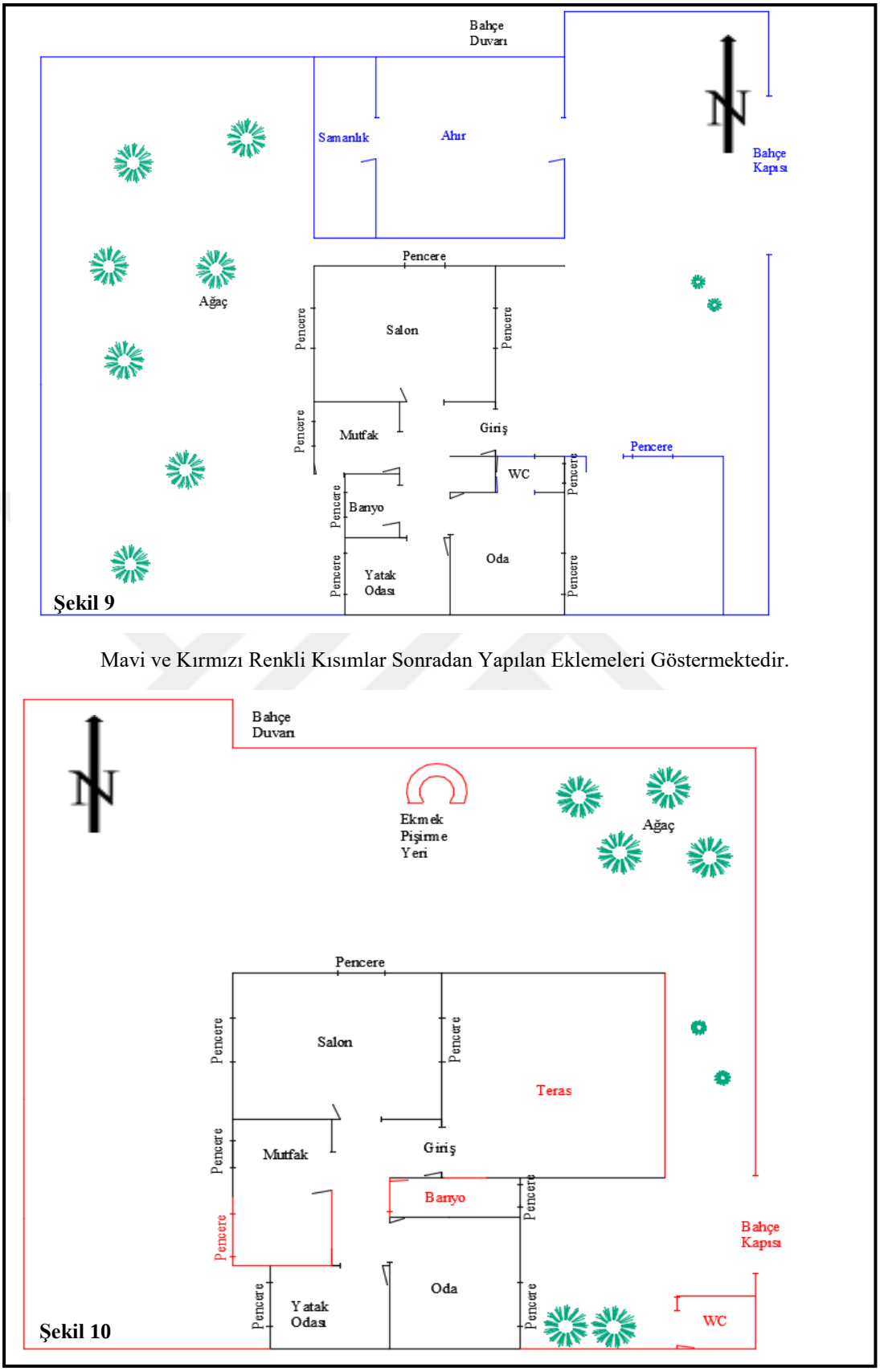
Ayrıca hem toprak hem de konutların onları kullananlar için birbirini dışlamayan girift bir ilişkiyle iç içe geçmiş kullanım değerlerinin olması açısından göz önünde bulundurulmaları gerekliliğine vurgu yapıldığı söylenebilir.

Bu anlamda özellikle son madde de belirtilen kullanım değeri olarak konutların onu kullananlara sunduğu unsurları şu şekilde sıralamaktadır. Barınak, özel kullanım açısından yüklendiği nicelik boyutu, mahremiyet, erişilebilirlik (işyerine, iş olanaklarına, işyeri veya işlerini evlerinde sürdürmeye olanak tanıması, sosyal ve kamusal hizmetlere, aile, akraba ve arkadaşlara ulaşabilecekleri konum açısından sunduğu imkânları barındırır). Aynı şekilde gürültü, kalabalık, kirlilik suç veya tehlike kaynaklarına göre konumunu da kapsamaktadır. Yine konutun bulunduğu mekân biriminin (köy, mahalle, semt vb.) fiziksel toplumsal ve sosyo-kültürel açıdan sahip olduğu simgesel özellikler barındırması veya barındıran alanlara yakınlığı. Son olarak da servetinin biriktirebilecekleri bir araç fonksiyonu yüklenmeleri yönüyle kullanıcılarına olanaklar sunduğunu belirtmektedir. Bütün bu olanakların birlikte konutun kullanıcılarına bir kullanım değerini sunduğu ve kullanım değerinin, yaş, cinsiyet, eğitim sosyo-kültürel özellikler, yaşam tarzları gibi kullanıcılarının faklı özellikleri çerçevesinde konutun tüketiminde yaratığı farklılıklarla birlikte konutun kullanım değerinin şekillendiğini vurguladığı belirtilebilir (Harvey, 2013:147- 149).

Bu bağlamda söz konusu çalışmada ele alınan yerleşmelerdeki bütün topluluklara genelenebilecek bir durum olarak, mekânın morfolojik (yerleşme morfolojisi) yapı bileşenlerinden en önemlisi olan konutların gerek peyzaja olan sosyo-kültürel etkileri gerekse de bireylerin aidiyetlerinin ve mekânı kendilemelerindeki en temel unsur olmaları yönüyle ön plana çıktıkları görülmektedir. Zira söz konusu topluluklar için konuta müdahale ve konut memnuniyetlerinin komşuluk ilişkileri, genişlik, müdahale edilebilirliği, mahremiyet yönleriyle

yaklaştıkları ve bu açıdan mekânla bağlarını sağlayan en önemli unsurlar oldukları belirtilebilir. Bu açıdan söz konusu topluluklar içinde konutların mülkiyet durumları ve müdahaleleri açısından mekânla özdeşim kurdukları ve mahremiyet algıları çerçevesinde sosyal temaslarının ve etkileşimlerinin ölçütü olarak belirdikleri de görülmektedir. Konut müdahalelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları, mekânda kalıcılık veya geçicilik duyumsamalarıyla ilişkili olarak şekillendiği göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husustur. Örneğin konuta müdahale çerçevesinde bu yerleşme birimlerindeki topluluklarda mekânda kalıcı olmayan veya göçe meyilli olanların konutlarına müdahaleleri minimum düzeydeyken, burada kalmaya devam edenlerin ise ihtiyaçları, oturdukları konutların büyüklükleri (özellikle iskân konutlarının), mülkiyet durumları ve maddi imkânlarıyla ilintili olmakla birlikte daha fazla olduğu belirtilebilir. Bu mahallelerin hemen hemen tümü için bu durum genellenebilir. Örneğin büyük bir kesimi göç etmiş Buhara (Hassa), Özyörük (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'daki (Antakya) topluluklarda konuta müdahalenin bazı istisnalar dışında hiç olmadığı belirtilebilir. Fakat bu göçle gelen toplulukların oturdukları 408 Evler, Aydınlı, Kurtuluş/Fatih (Kırıkhan), Ovakent'te (Antakya) kısmen de Karadurmuşlu'daki ekonomik bağlamda mekâna daha fazla entegre olan toplulukların konut müdahalelerinin daha fazla olduğu belirtilebilir. Ki bu topluluklar aynı zamanda mekânda nispeten kalıcılıkları daha fazla olan topluluklardır.

Örneğin Aydınlı (Kırıkhan) iskân konutlarında yaşayan toplulukların ihtiyaçları doğrultusunda iki ayrı konuta yaptıkları müdahaleleri yapılan söz konusu yorumu destekler mahiyettedir. Zira buradaki konutlara iki farklı amaçla müdahale ettikleri görülmektedir. Bir tanesine (Şekil 9) aile yapılarına bağlı olarak, evi genişletmek suretiyle geldikleri ilk dönemlerde yapmış oldukları düzenlemeler olduğu belirlenmiştir. Öyle ki söz konusu müdahalenin evlendirdikleri çocuklarının yanlarında kalmaları için ve yine bunların iskâna tabi olmayan çocuklarının yanlarına taşınabilmelerine olanak sağlaması için yapılmış eklemelerdir.

Şekil 9-10: Göç Eden Toplulukların İhtiyaçları Doğrultusunda İki Farklı Konuta Yapılan Mekân Müdahalelerine Örnek (Aydınlı Mahallesi)

Diğer konuta(Şekil 10) ise günümüzde son bir ila bir kaç yıl arasında belli aralıklarla ihtiyaçları doğrultusunda yapılan müdahaleler söz konusudur. Zira konut sahibi ilk geldikleri dönemlerde hisseli olduğu için konuta dokunulmadığını sonraki süreçlerde ise maddi imkânları olmaması nedeniyle her hangi bir tadilat yapmadıklarını ancak son birkaç yıldır, bulaşık ve çamaşır makineleri aldıklarını mutfağın dar olması nedeniyle genişletmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ki bu durum konuta müdahallerinin mekândaki kalıcılıkları kadar ekonomik durumlarıyla da ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Hatta Aydınlı'daki toplulukların ilk geldikleri dönemlerde ekonomik uğraşlarıyla ilintili olarak konutlarının bahçelerine ahırlar ekledikleri de görülmektedir (Foto 10).

Foto 27: Aydınlı Mahallesinde Tadilat Yapılan Konutların Mutfağından, Eklenen Teras ve Ahırdan Bir Görünüm (Şekil 9-10)

Aynı şekilde benzer müdahalelerin diğer yerleşmelerde de söz konusu olduğu görülmektedir. Hatta 408 Evler(Kırıkhan) ve Ovakent'teki konutlara toplulukların ekonomik durumlarının tekrar inşa etmelerine olanak vermemesinden dolayı yapılan ekler nedeniyle planlı ve tek tip özelliklerini kaybederek adeta bir gece kondu görünümüne büründükleri dahi söylenebilir (Foto 11a, b).

Foto 28a: 408 Evler Mahallesinde Tadilat ve Ekleme Yapılan Konutlarla Yıkılmaya Yüz Tutmuş Eski İskân Konutlarının Peyzaja Yansımaları

Foto 29b: 408 Evler Mahallesinde Tadilat ve Ekleme Yapılan Konutlarla Yıkılmaya Yüz Tutmuş Eski İskân Konutlarının Peyzaja Yansımaları

Bu açıdan toplulukların konut müdahalelerinin yerleşme peyzajında bir değişim yaratığı görülmektedir.

Uluslararası literatürde bu değişkenlerin mahalle, kent gibi farklı mekân birimlerine aidiyet içinde kullanıldığı görülmektedir (Lalli, 1992; Galster, 2001; Lewicka, 2010; Göregenli, 2014). Özellikle Galsterin, mahalle gibi mekân birimleri analizlerinde yordanması gerekliliğine vurgu yaptığı beş kategori altında topladığı, mahallenin yapısal ve doğal coğrafi özellikleri (yerleşme dokuları, binalar ve yapı malzemeleri ve yeşil alanlar, çevre kirlilikleri, su kaynakları gibi), sosyal etkileşim boyutu ve duygusal bağları (komşuluk, mekân kullanımları), mahallede yaşayan bireylerin demografik nitelikleri (etnik köken, cinsiyet, yaş, aile büyüklükleri vb.) gibi unsurların Harvey'in konut analizleri için vurguladığı kriterlerle paralellik sergilediği görülmektedir (Galster, 2001: 2112-2113). Ayrıca Lalli'nin mekân aidiyetine ilişkin analizlerde kullanılması gereken kriterlerinde yine bunlarla benzerlik gösterdiği söylenebilir (Lalli, 1992). Bu bağlamda da topluluklara dair aidiyet ve adaptasyona ilişkin analizler bu kriterler çerçevesinde yordanılarak sunulmaya çalışılacaktır.

Ayrıca burada bu kriterler dışında mekân peyzajında gerek kalıcılığın ve kadimliğin göstergeleri olarak mekânla kurulan bağı sağlam kılmaları gerekse de mekânı kendileme unsurları olarak ön plana çıkmaları açısından cenazelerini gömmedeki yer tercihleriyle beraber yine mekân kendileme unsuru olarak konutlara ve yakın çevrelerine ilişkin yaptıkları müdahalelerin sosyo-kültürel özelliklerinin tespiti ve peyzaja yansımaları yönüyle önem arz etmelerinden dolayı mekânda yaptıkları ağaç dikme, ekip biçme vb. faaliyetleri, konutlarının iç ve dış mekân dizaynına yaptıkları müdahalelerin soyo-kültürel, ekonomik yönleri ve boyutlarının tespiti açısından bunlara da odaklanılmıştır. Bu açıdan söz konusu yerleşmelerin hemen hemen tümünün bu toplulukların varlıklarıyla ilişkili olarak mevcut olmaları nedeniyle gerek çevreleri tarafından gerek ise göçle gelen diğer topluluklar tarafından, bu toplulukların varlıklarıyla sembolleştiği bunların büyük çoğunluğunun mahallelerin yakın çevreleri tarafından toplulukların oturdukları yer olarak ifade edildiği görülmektedir (Samsunluların oturdukları yer gibi).

Yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğunun iskâna bağlı olarak inşa edilmelerinden dolayı dokusal özellikler açısından konutların planlı ve tek tip oldukları görülmektedir. Konutların tek tip oluşu sosyo-kültürel etkilerin mekâna yansımalarını zorlaştırıyor gibi görünse de bunu tamamen ortadan kaldırdığı söylenemez. Zira konuta yapılan küçük müdahalelerle dahi bunun hissedilebilir bir görüngü aldığını söylemek mümkündür (Foto 12).

Foto 30: Göç Eden Toplulukların Pişirme Teknikleri ve Tüketim Kültürlerinin Mekâna Yansımalarına Birkaç Örnek [408 Evler (Kırıkhan)]

Ayrıca konutların sadece mülki sınırları değil aynı zamanda mahremiyet sınırlarını belirleyen somut bir unsur olarak da ön plana çıktığı görülmektedir. Başka gerekçelerle ilişkili olduğu daha önce belirtilmekle birlikte kısmen de olsa yerleşmelerin bu özelliklerinin bireylerin onlar üzerindeki etkinliklerini veya onlara müdahalelerini kısıtladığı kendi kültürel kodları çerçevesinde mekân dönüşümünü gerçekleştiremedikleri ve bu durumun bireylerin mekân algılarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Lynch bireylerin mekân müdahalelerinin kısıtlı olduğu durumlarda mekâna uyum sürecinin düzgün işlemediğini ve doyumun gerçekleşemeyeceğini belirtir (Lynch, 2016: 6). Ayrıca algının da mekânda kalıcılık, mekâna duyuşsal anlamda uyum, mekân hâkimiyeti üzerinde güçlü bir etkisi olduğu da belirtilmektedir (Lynch, 2016: 141; Jensen, 2017: 28). Bu açılardan düşünüldüğünde bireylerin mekândan memnuniyetlerinin mekâna müdahaleleriyle ilişkili bir durum olduğu da belirtilebilir. Tüm topluluklar için geleneksel aile yaşantılarının konut müdahale şekillerinde önemli bir yer tutuğu görülmektedir. Bu ailelerin kısmen geleneksel yaşam biçimlerini korumaları, kısmen de eski kültürlerini sürdürmelerinde ve sonraki kuşakların kültürlenmelerinde önemli olduğu kadar mevcut mekândaki kültürel uyarlanmaların da hane içinde ve dışında farklı adaptasyon stratejileri sergilemelerine yol açtığı da söylenebilir. Bu anlamda mekân müdahalelerinin mekân peyzajını da tekrar şekillendirdiğini belirtmek mümkündür. Mekâna müdahaleleri konutlarının mülkiyet durumuyla ve yine konut yapılarıyla

ilişkili olması, mekândan memnuniyetlerinin mülkiyet durumları ve konutlarının yapısal özellikleriyle ilişkili bir durum olduğunu da göstermektedir. Bu yönüyle bakıldığında bireylerin göç şekillerine bağlı olarak mekâna müdahaleleri farklılık gösterdiği belirtilebilir. Zira serbest göçle gelen veya sonrasında kendi konutlarını kendileri yapan iskânlı göçmenlerle planlı bir şekilde devlet tarafından verilen konut sahiplerinin konutlara dair müdahaleleri bazı yönleriyle aynı olmakla birlikte memnuniyetlerinin aynı olmadığı görülmüştür. Yerleşmeler bazında iskânlı olarak gelen yerleşmelerdeki toplulukların konut ve konutlarının yakın çevresine müdahaleleriyle mekânı deneyimlemeleri şu şekilde özetlenebilir.

Ulus aşırı göçle gelen Ovakent ve Karadurmuşluda'ki toplulukların konut ve yakın çevresindeki müdahalelerinin mülkiyet, ekonomik durumları, geleneksel aile yapıları, konut ve avlularının genişliği ve müdahaleye uygunluğuna bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Özellikle Ovakentte göçün hâlâ aktif olması açısından mülkiyet durumuyla ilişkili olarak, özellikle 10 yıldan daha az süredir, buraya gelmiş bireylerin kirada oturmalarından dolayı konut ve yakın çevresine müdahalelerinin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Böyle olmakla beraber daha uzun zamandır burada olanların konutlarına müdahalelerinin ilk geldikleri dönemlerde konut yakın çevresiyle sınırlıyken sonraki süreçte bunun çocuklarının büyümesi ve ekonomik açıdan belli bir birikim edindikten sonra aşamalı olarak çocuklarının evlenmeleriyle ilişkili olarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Burada konuta ilişkin gerek iç gerekse de dış müdahalelerinde ekonomik gerekçeleri saymak mümkün olmakla birlikte özellikle geleneksel yaşam biçiminin etkisinin büyük olduğu belirtilebilir.

Konuta ilişkin müdahalelerinin ilk olarak mahremiyet ve hâkimiyet algılarıyla ilişkili olarak konutlarına avlu duvarı örmek suretiyle gerçekleştirdikleri görülmektedir. Zira çektikleri duvarların dışardan bir insanın göremeyeceği yükseklikte inşa edildikleri görülmektedir. Güvenlik gibi bir takım gerekçeler saymak mümkün olsa da evin avlusunu yemek pişirme, özellikle yaz aylarında yüksek sıcaklık nedeniyle oturma amaçlı vb. nedenlerle ilişkili olarak yoğun bir şekilde kullanmalarından dolayı konutlarına ilk müdahalelerinin öncelikle bu yönde olduğu görülmektedir. Özellikle yaz aylarında açık avlu kapılarının önlerini bir örtüyle kapatmaları mahremiyet algılarının yansımalarını en net görüldüğü unsurlardır (Foto 13).

Foto 31: Ovakent Mahallesi'nde (Antakya) Perdeyle Kapatılan Açık Bahçe Kapıları

Ayrıca bu durumun insan mekân etkileşimini özetleyen en güzel ve dikkat çekici örneklerinden biri olduğunu söylemekte mümkündür. Öyle ki iklimin açtığı kapı, kültürle örtülmektedir. Zira yaz ortasında sıcaktan açılan kapı iklimle açıklanır, fakat neden örtüyle kapatıldığı iklimle açıklanamaz.

Konutlarına ilişkin iç mekân müdahalelerin de ise çocuklarının aileden uzaklaşmasını istememeleri ve yine başlık parası gibi geleneklerinin sürdürmelerinin bunun altında yatan en büyük etmenler olduğu görülmektedir. Özellikle başlık parası biriktirmeyi ön planda tutmalarından dolayı çocuklarını evlendirinceye kadar oturdukları konutun fiziki koşullarını dahi bu nedenle öncelemedikleri ve hatta evdeki erkek çocuk sayısı artıkça mekâna müdahalenin süresiyle birlikte sınırının da bu duruma bağlı olarak şekillendiğini belirtmek mümkündür. Aile içerisindeki bütün erkek çocuklar evlendirilinceye kadar istisnai durumlar dışında aileden pek ayrılmadıkları ve birlikte çalıştıkları için bu amaçla genelde evin fiziki yapısı el verdikçe konuta eklemeler yapılarak veya ahır olarak kendilerine tahsis edilen eklentileri düzenleyerek yaşam alanlarına dönüştürmek süratiyle müdahale ettikleri görülmektedir. Hatta konuta ilişkin memnuniyetsizliklerinde dahi bu durumun etkisini görmek mümkündür. Buradaki görüşmecilerin tamamı geldikleri yerlerde konutun iç dizaynının yaşam alanlarının fonksiyonlarıyla ilişkili olarak düzenlenmesi, yapı malzemesinin farklı olması ve bazıları için elektriğin varlığı gibi konfora yönelik bir

takım özellikler açısından özellikle kadın görüşmecilerinin değerlendirmelerinin olumlu olduğu görülmekle beraber erkek görüşmecilerin planlı bir yapıya sahip olan söz konusu konutlara müdahalenin sınırlı olması nedeniyle ihtiyaç duymaları halinde ekleme yapamamaktan şikâyet ettikleri, görüşmecilerden bazılarının ise bu durumu şöyle ifade ettikleri görülmektedir. *'Konutlarımız kerpiçtendi ama ihtiyaç duydukça hayat (avlu) boyu istediğimiz şekilde genişletebiliyorduk, burada bu imkân yok hem hayat (avlu) dar hem de ekleme yapmaya olanak yok.'* Bu da mekân müdahalesinin sınırlılığının bireylerin mekândan memnuniyetlerine etki eden önemli unsurlardan biri olduğunu göstermektedir.

Ayrıca bu durumun ailelerin maddi imkânları çerçevesinde çocuklarıyla bir arada oturabilecek şekilde konutun üzerine ya kat çıkarak veya yakın dönemlerde ise konutlarını yıkarak yerine yenisini inşa etmeleri gibi bir takım sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu durumu hiç şüphe yok ki geleneksel yaşam biçimlerinin getirmiş olduğu ekonomik olumsuzlukları hafifletmek için bir tür ekonomik strateji olarak yorumlamakta mümkündür. Yine daha sonraki bölümler de değinileceği gibi bu durumun evde birkaç kuşak bir arada yaşama imkânı bulduğundan geleneksel yaşam biçimlerini de daha kolay muhafaza etmelerine olanak sağladığı söylenebilir. Zira konutun iç dizaynından çocuklarının giyim kuşamlarına kadar bunun yansımalarını görmek mümkündür.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus ta, buradaki örneklemin ev tipi tekstil üretimi nedeniyle evlerinin bir bölümünü geçim kaynaklarında önemli bir unsur olan, yelek dikim işleri için kullandıklarıdır. Bir anlamda evin fiziki koşulları ister uygun olsun, ister olmasın, her evde bu faaliyetlerin büyüklüğüne bağlı olarak belli bir alanın tahsis edildiği görülmektedir. Bu iş için bazen evin bir odası kullanılırken bazen de evin bahçesinde derme çatma alanlar inşa edilerek yer tahsisi yapıldığı veyahut evin bir köşesinde bir dikiş makinesi sıkıştırılmak suretiyle bile olsa evin içinde mutlaka bu iş için tahsis edilen bir alanın mevcut olduğu görülmektedir (Foto 14).

Foto 32: Ovakent'teki (Antakya) Evlerde Yelek Dikimi İçin Tahsis Edilen Alanlardan Birkaç Kesit

Bu anlamda buradaki topluluk için konutun birer yaşam alanı olmasının yanısıra birer işyeridir de. Ayrıca mekâna ilişkin bağlılıklarının da konut ve arazi mülkiyetleriyle ilişkili bir durum olduğunu belirtmek mümkündür. Zira örneklemdeki bireylerin %40'na yakını kirada oturmaktadırlar bunun mekânda kalıcılık ve geçicilik durumlarıyla ilişkili olarak değerlendirmek mümkün olmakla birlikte bu kitlenin büyük bir kısmının yakın bir tarihte gelmelerinden dolayı ekonomik açıdan yeterli birikim sağlayamamaları ve bunların büyük bir kesiminin vatandaşlık hakkı elde etmemeleriyle ilişkili bir durum olarak da değerlendirilebilir. Bunların mekândaki geleceğe ilişkin planlarında buradan göç etmek isteyenlerin dışındakiler, vatandaşlık hakkı aldıktan sonra çocuklarıyla bir arada yaşayabilecek ve onların rahat bir yaşam sürmelerine olanak sunmak adına ev satın almak istediklerini belirtikleri görülmektedir. Bu durum bu topluluk için konutlarının bir mahremiyet sınırı ve ekonomik durumlarının yansıdığı bir mekân birimi olmanın yanı sıra mekânla aralarındaki önemli bağlardan biri olduğuna işaret ettiği de söylenebilir.

Karadurmuşlu'daki toplulukların konutları üzerinden mekân müdahalelerinin de ekonomik yapıları ve aile yaşantılarıyla ilişkili olarak şekillendiğini söylemek mümkündür. Hatta konutların bireylerin mekânla aralarındaki bağı güçlendiren unsurlar olduğu da belirtilebilir. Öyle ki örneklemdeki bireylerden bazıları *'Bu dünyanın yalancı cenneti insanın kendi evidir. Yazı çok sıcak bereketi pek yok ama evimden memnun olduktan sonra buranın nesini beğenmeyeceğim. Eskiden evimiz*

dardı şimdi çocuklar da gitti...' şeklinde ki ifadelerle mekân memnuniyetlerini dahi konutlar üzerinden belirtmişlerdir.

Buradakilerin konut inşa süreci ve şeklinin daha öncede değinildiği gibi konutlarının dar olması nedeniyle sonraki süreçlerde konutları genişletmeye yönelik olduğu görülmektedir. Günümüzde ise bazı istisnalar dışında bu ailelerin çocuklarının buradan göç ettikleri için sadece yaşlıların kaldığı konutlarının da hâlâ eski halleriyle mevcut olduğu görülmektedir. Sayıları az da olsa bu ailelerden bazılarının çocuklarından birer tanesi buradaki konutları yıkarak kendilerine yeniden ev inşa ettikleri görülmektedir. Bu anlamda konut müdahalelerinin ekonomik koşullarıyla, mekândaki kalıcılık, geçicilik ve mekâna aidiyetleriyle ilişkili bir durum olduğu söylenebilir.

Bunların konutlarının yakın çevresine müdahalelerinin ise yine mülkiyet durumlarının, tüketim kalıplarının ve ekonomik faaliyetlerinin şekillendirdiğini belirtmek mümkündür. Öyle ki buradaki örneklemin tamamı ilk geldikleri dönemlerde konut çevresini hayvancılık yapan ailelerin hayvanlarına barınaklar dizayn ettikleri yine bir kesimin ise hayvanların bahçelerine zarar vermeyecekleri şekilde çalı, tel, çit gibi basit denebilecek malzemelerle hem mülkiyete dayalı anlaşmazlık yaşanmaması için hem de sınırlarını belirlemek ve bahçelerini korumaya yönelik olduğunu belirtmek mümkündür. Çünkü bunların büyük çoğunluğunun özellikle geldikleri dönemlerde ilk olarak başta meyve ağacı olmak üzere ağaç diktiklerini belirtmişlerdir.

Buraya iç göçle gelen topluluklardan olan, göçebe iskânı çerçevesinde yerleştirilen Aydınlı, Özyörük, Buhara yerleşmeleri için konut ve çevrelerine dair müdahalelerini yine ekonomik faaliyetlerinin, aile yapılarının, mülkiyet üzerinden sınır belirlemeleri, mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerine ilişkin kararlarının etkili olduğunu belirtmek mümkündür.

Buradaki toplulukların konut müdahalelerinin ilk geldikleri dönemlerde ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak ahır inşaatıyla sınırlı olduğu söylenebilir. Bahçe duvarlarını yine bu faaliyetleri ve sınırlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirdiklerini belirtmek mümkündür. Ayrıca bunların bir kısmının bahçe duvarlarını sağlamlaştırma gereğini geldikleri dönemlerden ziyade günümüzde yapma ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Genel anlamda göç sonrası mekânla ilk temaslarda mekâna ilişkin güven gibi kaygıların var olduğu ve mekân deneyimlendikçe ortadan kalktığı şeklinde bir genel kabul olmakla birlikte bu topluluklarda bunun tam tersi şekilde cereyan ettiğini belirtmek mümkündür. Çünkü geldikleri dönemler itibariyle yerleştikleri

yerdeki halkla bir takım husumetleri olduğunu belirtmelerine rağmen topluluk olarak bir arada ve daha homojen olarak mekânda dağılmalarından duydukları güvene dayalı bir tutum olarak belirtmek mümkündür. Öyle ki bu topluluktan bazı bireylerin ilk geldikleri dönemler *'Kendi sınırımızı belirlemek ve hayvanların girmemesi için tel örgü ve derme çatma belli belirsiz bir sınır koymuştuk. Ama son birkaç yıldır, duvar ördüm ve sağlam bir kapı koydum artık eskilerden çok kalmadık, çocuklarımızın çoğu dışarıya veya Kırıkhan'ın diğer mahallelerine göç ettiler iş güç için, Suriyeliler çoğalınca mecbur ördük'* gibi bir takım ifadeler kullanmaları bu yorumu destekler niteliktedir. Sonraki süreçlerde de çocuklarını evlendirmeleri üzerine onların aileden uzaklaşmamaları için, konutlarına oda ekledikleri görülmektedir. Günümüzde ise bu konutlar sahipleri tarafından ya tamamen yıkılarak çocukları için yeni evler inşa edilmekte ya da yıkılmadan bırakılıp, kiraya verilmektedir.

Daha öncede belirtildiği gibi Aydınlı mahallesindeki toplulukla akrabalığı bulunan Özyörük mahallesindeki topluluğun mekânla temaslarının aynı gerekçeler üzerinden şekillendiğini söylemek mümkün olsa da müdahale boyutları ve zamansalığının ise konutların fiziki durumları üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Buradaki konutların fiziki koşullarının Aydınlı mahallesindekilere göre nispeten daha iyi olduğu görülmektedir. Bu nedenle de ilk geldikleri dönemlerde konut müdahalelerinin ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak sadece ahır yapmakla ve bazı istisnalar dışında evlerinin bahçe duvarlarını örmeleriyle sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Bahçe duvarlarını ekonomik gerekçelerle ilişkilendirmek mümkün olsa da daha çok sınır belirleme amaçlı yapıldığı belirtilebilir. Zira bunlardan bazılarının sadece komşularıyla aralarında duvar örmekle yetinip evlerinin ön taraflarını kapatmadıkları görülmektedir.

Günümüzde ise çocuklarını evlendirdikten sonra gerek çocuklarını oturtmak gerekse de kiraya vermek için evlerinin alt katlarını tekrar düzenledikleri ve yine sıcaklığı gerekçe göstererek balkon ekledikleri görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus ta bunların ekonomik durumlarının zamanla iyileşmesiyle başka alternatiflere yöneldikleridir. Örneğin çiftlik, yayla evi almak veya Kırıkhan'ın merkezinde iş yerlerine daha yakın olmak için ev alıp, buradaki evlerini ya kiraya verdikleri ya da topluluğun diğer üyelerine sattıkları görülmektedir. Buradan bireylerin oturdukları yerleşemeye bağlılıklarının ve memnuniyetlerinin ekonomik durumlarıyla ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Bütün bunlar bize şunu göstermektedir ki mekânla kurulan bağlar ne kadar güçlü ve çeşitliyse mekândaki kalıcılıkta o oranda

gerçekleşir ve devamlılık gösterir. Bu mahalledeki bireylerin ekonomik durumlarıyla ilişkili olarak farklı alternatiflere yönelmeleri burada var olmalarının maddi durumlarıyla ilişkili bir zorunluluğa işaret olarak da yorumlanabilir.

Yine bir göçebe iskân yerleşmesi olan Buhara'da ise genel anlamda konutlarına ve konutlarının bahçesine güvenlik gerekçesiyle müdahale ettikleri belirtilebilir. Örnekleme katılan bütün bireylerin konut ve yakın çevresine müdahaleleri sorusuna *'Gideceğiz diye çok dokunmadık, korkumuzdan bir tek camlara demir çektik.'* şeklinde cevaplar verdikleri görülmekle beraber konutlarının camlarına demir korkuluk çekmelerinin yanı sıra bahçe duvarı ördükleri, kısmen de olsa mutfak ve konutun zeminine de müdahale ettikleri görülmektedir. Ayrıca evin girişine beton dökmek suretiyle yazın oturulabilecek şekilde genişlettikleri ve ağaç diktikleri görülmektedir. Bu topluluktaki bireylerin mekân müdahalelerini temel gereksinimleri, sınır belirleme ve ilk geldiklerinde hayvancılık yapanların var olması nedeniyle ekonomik amaçlı olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte daha çok mekânda kalıcılıklarına ilişkin yaklaşımları çerçevesinde ve güvenlik amaçlı yaptıklarını belirtmek daha doğrudur. Zira hem hayvancılık faaliyetini sürdürenlerin hem de bu işi hiç yapmayanların da güvenliği öncelemeleri bunu destekler niteliktedir. Yine mülkiyet durumlarına ilişkin pürüzlerin söz konusu olan bu toplulukların mekândaki geçicilik üzerinde en büyük etken gibi gözüküyor olmasına karşın topluluktaki bireylerin tamamı için mekâna ilişkin yaklaşımlarında geliş nedenleri göz önünde bulundurulduğunda daha çok kar amaçlı ekonomik bir yatırım olarak tercih etmeleriyle ilişkili olduğunu söylemek de mümkündür. Zira bunların *'Tapularımızı bekliyoruz, daha sonra konut ve arazilerimizin ederleri olan ücreti alabilirsek satıp gideriz.'* şeklindeki ifadeleri mülkiyet durumlarındaki bu pürüzün buradaki geçiciliklerinden ziyade kalıcılıkları üzerinde pekiştirici büyük bir rol oynadığı yorumuna daha güçlü bir dayanaktır. Ayrıca bu durum bir mekâna dair verilerin görünümüyle temeldeki gerçeklikleri arasındaki ilişkinin nasıl farklılaşabileceğine ilişkin güçlü bir örnek olması açısından da oldukça önemlidir.

Kamulaştırma yoluyla ve doğal afetlere bağlı olarak iskâna tabi tutulan toplulukların dağılış gösterdiği 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'da (Antakya) yapılan saha çalışmaları çerçevesinde bu üç yerleşme birimindeki toplulukların mekân müdahalelerinin de mülkiyetleri çerçevesinde konutları ve avlularıyla sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca bu üç

yerleşmedeki toplulukların konut müdahalelerini mekânda kalmaya istekli olmalarının önemli bir etken olduğunu belirtmek mümkündür.

408 Evler (Kırıkhan) mahallesinden alınan verilerden buradaki toplulukların mekân müdahalelerinde bireylerin maddi durumları, ekonomik uğraşlarının yanı sıra yerleşme dokularının değişimiyle birlikte yaşantılarının yeniden şekillenmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Burada bireylerin diğer yerleşmelerde olduğu gibi ilk müdahalelerinin öncellikle bahçe duvarı çekmek, bahçeye ağaç dikmek ve tüketim kültürlerinde önemli bir yer tutan başta karalahana olmak üzere çeşitli otsu bitkiler ekemek şeklinde olduğu görülmektedir. Bu topluluktaki bireylerin bazılarının geldikleri yerlerde bahçe duvarı örmek gibi bir geleneklerinin olmamasına rağmen buradaki bu yaklaşımlarını şu şekilde ifade etmeleri bu tespite dayanak olarak gösterilebilir. *'Geldiğimiz yerlerde evler birbirine uzaktı böyle sıkışık değildi, hem hava çok sıcak olduğu için dışarda oturmak zorunda kalıyorduk hem de hanımlar bahçede çalışırken dışardan görünmesinler rahat etsinler diye.'* Yine bu durumlarında oturdukları yere dair bilinemezliğin verdiği kaygı ve komşuluk ilişkileri gibi bir takım gerekçelerin de etkili olduğunu saymak mümkündür. Zira burada geldikleri ilk dönemlerde mahalleye girişleri denetlediklerini ilk 5-6 yıl buraya yabancı kimseyi sokmadıklarını belirtenlerin yanı sıra komşularının geçimsizliklerini gerekçe göstererek sınırımızı belli etmek için şeklinde ifadelerde bulunanlar da olmuştur. Yine yerleşme dokularının adaptasyon süreçlerine de etki ettiği söylenebilir. Görüşmecilerden bazıları '*İlk geldiğimizde buranın her şeyine alışmak zor oldu, neredeyse bir-iki yılımızı aldı, geldiğimiz ilk dönemlerde birçok kişi trafik kazası geçirdi, yaralananımız, ölenler oldu, çünkü geldiğimiz yerlerde bu kadar çok araç yoktu alışmamıştık.'* ve *'Evlerimizin tümü aynıydı, ilk altı ay evimizin yolunu şaşırıyorduk, evin önüne kadar gelip, geri dönüp komşunun kapısını dahi çalmışlığımız var, neyse ki sonra bahçelerimizi kendimiz düzenledik, kapıydı, duvardı yaptıkça artık evlerimiz bizim oldu, onları artık ayırt etmeye başladık.'* Bu anlamda denilebilir ki mekâna yapılan her müdahale mekân kendileme üzerinden bir hâkimiyet alanı oluşturmanın yanı sıra bir nevi yol bulma ve işaretleyici işlevini de üstlendiğini belirtmek mümkündür.

Konut müdahalelerini ise genel anlamda ailelerin evli çocuklarıyla birlikte oturmaları nedeniyle daha çok oda eklemek suretiyle genişletmeye ve yine bazı ailelerin ahır için tasarlanan evin alt katlarını bu amaçla kullanmak suretiyle müdahale ettikleri görülmektedir. Sonraki süreçlerde ise burada yaşamaya devam edenlerden

çocuklarına kat çıkmak, kiraya vermek ve evin mutfak, banyo gibi kısımlarını düzenleme şeklinde iyileştirmeye dönük müdahale ettikleri görülmekle beraber sınırlı olduğu söylenebilir. Ayrıca bu müdahalelerin tek tip olan bu konutların siluetlerin de değişim yaratarak farklılaşmalarını sağladıkları ve bu yönüyle peyzajı da yeniden şekillendirdikleri belirtilebilir.

Karadeniz ve kısmen de Güney Doğu Anadolu Bölgelerinden iç göçle gelen kamulaştırma yoluyla yerleştirilen toplulukların yerleştikleri Tayfur Sökmen mahallesindeki mekânsal müdahalelerin ise diğer yerleşme birimlerine oranla oldukça sınırlı olduğu belirtilebilir. Bunu ekonomik gerekçelerle ilişkilendirmek mümkün olmakla birlikte, temel etkenin buradaki bireylerin mekândaki geçicilik duyumsamalarıyla ilişkili bir durum olduğu söylenebilir. Öyle ki buradaki toplulukların tümü konutlarının bahçelerine can ve mal güvenliği gerekçesiyle duvar ördüklerini belirtmişlerdir. Konut müdahalelerini ise kendi yerleşmelerine yakın köylerden (mahalle) kız alıp evlendirdikleri evli çocukları için konutlarına yakın zamanda oda ve balkon ekleyen, evlerinin alt katlarını düzenleyen veya buradan göç edenlerden satın aldıkları konutları düzenleme şeklinde müdahale edenlerin var olduğu görülmekle birlikte bunların sınırlı olduklarını belirtmek mümkündür. Bunlar dışındakilerin ise mutfak veya bahçe düzenlemeleri gibi zorunluluk arz eden durumlar dışında konutlarına dokunmadıkları görülmektedir. Görüşmecilerden bazılarının *'Burada kalmaya niyetimiz pek yok o nedenle boşuna masraf etmek istemiyoruz, bu konuta gelinceye kadar harcama yapacağımız daha önemli bir sürü şey var.'* ifadeleri mekândaki geçicilik duyumsamalarını özetlemeye iyi bir örnek teşkil etmektedir. Böyle olmakla birlikte buradaki iskân konutlarının dış görünümlerinin oldukça değişmiş olduğu görülmektedir. Bundaki temel etken olarak buradaki konutların el değiştirmesini belirtmek mümkündür. Zira burada toplulukların çoğunluğu daha öncede belirtildiği gibi buradan göç etmişlerdir ve bunlardan büyük bir kitlenin de konutlarını komşu mahallede yaşayanlara sattıkları veya satmaya mecbur ettirildikleri tespit edilmiştir. Görüşmecilerden bazıları komşu mahallede yaşayanların baskıları nedeniyle buradan göçlerin gerçekleştiği ve yine bunlar tarafından evlerinin ederinden daha düşük fiyatlara satın alındığını ifade etmişlerdir. Bütün bunlar mekândaki mülkiyet ve güvenlik unsurunun göç eden bireylerin kalıcılık ve geçiciliklerine ve mekâna kültürel temasları çerçevesinde adaptasyonlarına etkileri açısından da önemlerinin boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden kamulaştırma yoluyla Akçaova'ya yerleştirilen toplulukların geldikleri ilk dönemlerde gitmeyi tasarladıkları ve evlerinin hisseli olması nedeniyle hiçbir şeye dokunmadıklarını belirtmişledir. Daha sonrasında ise genel anlamda buradan kız alıp gerek evlenen gerekse de çocuklarını evlendirenlerle burayı satmadan yazları gelip kalanların evlerinin iç kısmını veya ahır olarak tasarlanan alt katları düzenledikleri görülmektedir. Avlu duvarlarını ise burada kalmaya devam edenlerin 5-6 yıl sonra yaptıkları belirlenmiştir. Bunu görüşmecilerden bazıları '*O zaman bir kaygımız yoktu sadece bizler vardık, sonra karışık olduk, hırsızlık olayları ve sınırımızı belli etmek için çektik. Komşularıyla sorun yaşamayanlar daha sonra yaptılar. Şimdi de Suriye sorunu yüzünden kararsız olanlar var, bu yüzden yine çok dokunmuyorlar.'* Çoğu zaman bir mekândan duyulan güvenin o mekânda kalış süresi ve mekânın bilinmesiyle ilişkilendirilir (Lewicka, 2005). Fakat burada mekâna güven duymanın mekânda kalma süresinin uzunluk ve kısalığından ziyade topluluk olma veya topluluk bağlarıyla ilişkili bir durum olduğunu söylemek de mümkündür.

Serbest göçle gelen toplulukların yerleştiği yerleşmeler olmaları yönüyle diğer mahallelerden farklılık gösteren Fatih ve Kurtuluş mahallelerinde (Kırıkhan) ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli illerinden gelen topluluklar yoğun olarak yaşamaktadır. Bu toplulukların konutları üzerinden mekân müdahalelerini iki aşamalı olarak değerlendirmek mümkündür. Zira bunların bazı istisnalar dışında büyük bir bölümü ilk geldikleri dönemlerde betonarme evlerini inşa edinceye kadar konutlarını kerpiçten veya maddi durumlarına göre birer ikişer oda yapıp onlara ek yaparak inşa ettikleri görülmektedir. Günümüz itibariyle belli belirsizde olsa bunların kalıntılarının mekânda mevcut oldukları görülmektedir. Günümüzde yapılanlara ise sonradan herhangi bir müdahalede bulunmadıkları görülmektedir. Zira konutlarını kendileri inşa ettikleri için tümünün geleneksel yaşam tarzlarına uygun olarak yaşayabilecekleri genişlikte oldukları görülmektedir. Ayrıca maddi durumu uygun olanların (özellikle Fatih mahallesindekilerin) aile bireyleriyle bir arada olmak için konutlarını apartman şeklinde inşa edip altlı üstlü oturmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Yine büyük çoğunluğunun geniş arazi parsellerinin etrafını yüksek duvarlarla ördükleri ve konutlarını bunların içinde müstakil olarak inşa ettikleri görülmektedir. Evlerinin bahçeleri uygun genişlikte olanların ise ağaç diktikleri görülmektedir. Hatta bazıları kendi geldikleri yerlerden meyve ağacı fideleri getirip diktiklerini belirtmişlerdir.

Daha önce de vurgulandığı gibi bütün bu topluluklar için kendi gereksinimleri, yaşam biçimleri ve mahremiyetleri çerçevesinde mekân kendileme ve hâkimiyet alanı olarak evlerine müdahalelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca evlerinin gerek ekonomik yönleri gerekse de anlam yükledikleri bir unsur olarak bu toplulukların mekânla aralarındaki en güçlü bağlardan birisi olduğunu belirtmek mümkünüdür. Zira saha çalışmalarında bu topluluklardan örnekleme dâhil olan bireylerin mekândaki kalıcılıklarına gerekçe olarak evlerini gösterenlerin oranı %40'a yakındır. Yine daha sonraki bölümde de değinileceği gibi ev ziyaretlerinde bütün bu toplulukların evde konuk ağırlama veya zaman geçirme etkinliklerinin istisnai durumlar dışında yakın akraba ve aileleriyle sınırlı olması konutun bir hâkimiyet, anlam ve güven alanı olduğu kadar sınırları mahremiyet algılarıyla çizilmiş bir alanı olduğu da belirtilebilir.

4.1.2.1. Bir Mekân Müdahale Biçimi Olarak Ağaç Dikme

Bereket, yaşam, sonsuzluk, köklülük ve kadimliğin sembolü olarak dünyadaki hemen hemen her coğrafyada bir kült olarak hep var olan ağacın eski Mezopotamya, Anadolu uygarlıklarıyla ve yine özellikle Türk inanç sistemi ve kültüründe bu yönleriyle özel bir yere sahip olduğu söylenebilir (Roux, 2002:154). Bu anlamda günümüzde her ne kadar inançsal anlamda bu kadar net hatlar çizilemese de gerek rekreasyonel faaliyetler açısından gerekse de estetik açıdan bitkilerin sadece tüketime değil aynı zamanda görsel peyzaj açısından hatta zaman zaman kırsal alanlar için bir sınır belirleme aracı olarak önemini koruyan bir unsur olarak belirdiğini söylemek de mümkündür. Bu anlamda farklı açılardan yaklaşılsa da söz konusu topluluklarda mekâna ve peyzaja yönelik müdahalelerin bu açılardan şekillendiğini ve önem arz ettiğini ayrıca mekân memnuniyetlerinde de bunların ön plana çıktıklarını belirtmek mümkündür. Özellikle Kırıkhan'ın 408 Evler mahallesindeki görüşmecilerin konut inşalarından sonra yetkililer tarafından yerleşme biriminde herhangi bir düzenleme yapılmadığını, çevre düzenlemelerini kendilerinin yaptıklarını hatta sepetlerle bahçelerine toprak taşıyıp ağaç diktiklerini ve tüketimlerinde önem arz eden karalahana, pancar (pazı) gibi bitkileri ektiklerini belirtmişlerdir. Çevre düzenlemeleri ve ağaç dikme durumunu iskânla gelen bütün topluluklar için geçerli bir durum olduğu görülmektedir. Hatta bu toplulukların hemen hemen hepsinin '*Buraya yeşili biz getirdik her yer toz topraktı.*' şeklinde ifadeleri görülmektedir. Karadeniz' den gelen vatandaşlar için bitki yoğunluğunun az görülmesinin geldikleri yerler üzerinden değerlendirmeleriyle ilişkili bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu söyleme dayanarak ağaç dikmenin burada sadece mekâna müdahale yoluyla bir mekân

kendileme unsuru olarak kullanılmadığı ayrıca bunu farklılıklarına vurgu olarak olumlu bir sembol gibi kullanımları da söz konusu olduğu söylenebilir. Bu da 'biz' ve 'öteki'nin bazen anlam yüklenilen en basit bir fiziki coğrafi çevre unsuru üzerinden inşasını ve kendinin yüceltmenin temsili fonksiyonunun üstlenebileceğini de göstermektedir. Bu somut örnek üzerinden dâhi bu toplulukların kültürel bütünleşmelerinin tam anlamıyla sağlanmadığının birer göstergesi olarak yorumlanabilir. Zira ovalık alana yerleştirilen topluluklar için olmasa da özellikle Kırıkhan'daki toplulukların bir kısmının yerleştirildikleri dönemler itibariyle yerleşmelerin hemen yakınlarında orman vasfı taşıyan alanların varlığı söz konusudur ve hatta günümüzde Fatih mahallesinin bir bölümü orman vasfını kaybetmiş olmasıyla arazi spekülasyonlarına konu olduğu görülmektedir. Ayrıca ağacın bir perdeleme unsuru olarak kullanıldığını belirtmek mümkündür. Öyle ki Akçaova mahallesindeki görüşmecilerden bir tanesinin '*Kahve bize çok yakın bahçeye balkona rahat çıkamıyorduk böyle daha iyi oldu dışardan görünmüyor*.' gibi bir takım ifadelerle ağaç dikme nedenlerini belirtiği görülmüştür. Yine özellikle Ovakent'teki toplulukların avlularının dar olması nedeniyle bu faaliyetlerinin sınırlı olduğunu belirtmek mümkün olsa da köy meydanı ve yine park olarak nitelendirdikleri alanları ağaçlandırdıklarını belirtmişlerdir. Ağaç dikme faaliyetinin bütün topluluklar için gerek mekân kendileme gerekse de mekân peyzajında önemli bir unsur ve genellenebilir bir eylem olduğu belirtilebilir. Mekânın özgün formlarının olması mekân aidiyetinde önemli bir unsurdur, bu özgünlüğü sağlayan etkenin büyük bir payının mekâna müdahaleyle sağlandığını belirtmek mümkündür. Zira Jensen' inde vurguladığı gibi mekân aidiyeti, mekânı kendileme, deneyimleme, mekâna hâkimiyet ve güven duygusuyla ilişkili bir durumdur (2017: 27)**.** Öyle ki bütün bu unsurların sağlanması bir müdahaleyi gerektirir.

4.1.3. Sosyo-Kültürel Etkileşime ve Mekân Aidiyetine İşaret Olarak Mekân Deneyimleme

Mekân deneyimi birey veya toplumların mekân kullanımlarının ve mekânla temaslarının boyutunu ortaya koyan önemli bir değişkendir. Öyle ki mekânı deneyimleme diğer bir ifadeyle birey veya toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarına bağlı olarak gerek kullanım gerekse de değişim değeri açısından mekânla temaslarına işaret eden bir durumdur. Mekân deneyimleme bireylerin faaliyetleri yönüyle mekâna hâkimiyeti ve bu faaliyetlerle ilişkili olarak bireylerin mekânla bağ kurmalarını sağlayan unsurlardır. Mekân deneyimleme gerek bir boş zaman etkinliği

gerekse de bireylerin mekânla temaslarının mekânın hangi yönleriyle ilişkili olduğunun tespiti açısından önemli olduğu kadar, mekânı deneyimleri yoluyla sahiplenen bireylerin bu faaliyetleri çerçevesinde sosyo-kültürel özellikleri ve ekonomik durumları gibi bir takım özelliklerinin tespitinin yapılabilmesine olanak tanımaları açısından da önemlidirler. Toplulukların veya bireylerin mekânı deneyimlemelerini, mekân üzerinde hâkimiyet kurup sahiplenilmesinin yani diğer bir ifadeyle topluluk veya bireylerin faaliyetleri çerçevesinde mekânla temasları mekânı sahiplenmenin mülkiyeti aşkın bir boyutudur da denilebilir. Zira Jensen hâkimiyet alanın bunun önemli bir parçası olarak nitelediği kendiyle ilişkili bir eylemi çağrıştıran yani sahipliliğin ötesinde eyleme ve faaliyetlere bağlı olarak anlam yüklenilen mekânların tümünü kapsayan ilişkisel mekân kavramında sosyal etkileşime ve mekânla temasa işaret etmektedir (2017: 26). Jensen'in bu ifadesi mekân deneyimlemeye bu tarz bir yaklaşımda dayanak olarak gösterilebilir. Yine aynı vurguları farklı ifadelerle Lefebvre ve Urry'de de görmek mümkündür (Lefebvre, 2014: 183-184, 351-359; Urry, 2015).

Mekânın önemi her zaman fiziksel özellikleri ve ekonomik değeriyle orantılı olduğu söylenemez, hiç şüphe yok ki mekânı sürekli kılan onu deneyimleyen birey veya toplulukların ona atfettiği değerle de ilişkilidir. Birey veya toplulukların mekânı sosyo-kültürel faaliyetleri çerçevesinde mekânı deneyimlemeleri üzerinden mekâna yükledikleri anlamlar ortak bellek oluşturmaları açısından topluluk veya mekân aidiyetlerine etki etmeleri bağlamında da önemli bir faktördür. Mekâna yüklenilen anlamlar mekânın kullanımına etki etmektedir. Bazı durumlarda mekânın kullanımına çekilen bu sınırlar mekânı elverişli fonksiyonlarını sınırlandırmakla beraber aynı zamanda korunmasına ve sürdürülebilirliğine katkı sağladığı da söylenebilir.

Mekânın sınırlarını bilmek o mekâna hâkimiyet hissini güçlü kılar. Mekânın genişliğinin veya sınırlarının kestirememek mekânda yaşamanın verdiği güven hissini zayıflatır (Lefebvre, 2014; Connerton, 2014: 99).

Mekânın kavranabilir olması ona dair belliği güçlü kılar. Güçlü mekân imgeleri aynı topluluğun bireyleri tarafından bire bir olmasa da üzerinde bir yönüyle uzlaştıkları unsurlardır. Ayrıca mekân deneyimlemenin veya boş zaman etkinliği olarak mekânla temasın, mekânın bir sosyal etkileşim boyutuna sahip olması açısından topluluk veya bireyler tarafından sık kullanıma diğer bir ifadeyle kullanımları üzerinden tüketime konu olan mekânların özellikleri mekânı kullanan topluluk veya bireylerin sosyal temasları hakkında ipuçları ihtiva etmeleri açısından da önem arz ettikleri belirtilebilir.

Diğer bir ifadeyle bireylerin mekân deneyimleme veya mekân tüketiminin[22] yönü, niteliği, boyutu gibi günlük aktivitelerin gerçekleştirdikleri yer seçimleri kültürel entegrasyonlarının tespitlerinde önemli birer değişken olarak belirtilebilir. Ki Jensen'in çalışmasında Healey'i (1999) refere ederek yaşanılan yerle, sosyo-mekânsal örüntüler, sosyal ilişkiler, yapı, ajan ve gündelik yaşamın birbirileriyle ilişkili olarak tartışılabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca yine günlük yaşamın bir yerde yaşamanın ne anlama geldiğine gösterge olduğuna ilişkin vurguları böylesi bir yaklaşımı destekler niteliktedir (Jensen, 2017: 206-207).

Bütün bu açılardan söz konusu topluluklardaki bireylerin mekânı deneyimlemelerine baktığımızda bu durumun genel anlamda ekonomik, sosyo-kültürel, geleneksel yaşantılarıyla ilişkili olarak şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri gibi birtakım özelliklerle ve yine mekânın erişilebilirlik durumuyla ilişkilendirilebilir. Yerleşmeler bazında bireylerin mekân deneyimlemelerine ve boş zaman etkinliklerine bağlı olarak kullanıma konu olan alanları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Ovakent'te yaşayan Özbek asıllı Afganistan göçmenlerinin mekân deneyimlemelerinin ve boş zaman faaliyetlerinin cinsiyet, yaşam biçimleri, ekonomik durumlarıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkün olsa da bunlardan bir kısmının kaçak yollarla gelmesi nedeniyle oturma izni olmaması gibi bazı istisnai durumlarının payının da söz konusu olduğu belirtilebilir. Ovakent'teki örneklemin mekân deneyimlemelerini daha yoğun olarak rekreasyonel anlamda piknik amaçlı yakın çevrelerindeki mesire yerlerine olduğunu belirtmek mümkün olsa da kısmen de deniz kenarına olduğu söylenebilir. Bu durumun kadın ve erkekler arasında farklılaştığı

[22] Coğrafyada kullanılan ve sosyoloji de sosyolog Urry'nin geliştirdiği mekân kuramsallaşmasında kullandığı bu kavram, aslında coğrafyacı Robert David Sack tarafından mekân tüketimine yönelik 1993 yılında yayımlanan 'Place, Modernity And The Consumer's World' adlı çalışmasında kullanıldığı da görülmektedir. Urry mekân tüketimi kavramsallaştırmasını mekânı gerek her türlü metanın mübadelesine, kullanımına ve karşılaştırılmasına konu olması yönüyle tüketim merkezi, gerekse de mekânın hem sakinleri hem de ziyaretçileri tarafından görsel anlamda tüketime sunulduğu yer olarak irdelemektedir. Yine mekânın ihtiva ettiği her unsur üzerinden kullanımının söz konusu olmasıyla ilişkili olarak azaltıldığına, yok edildiğine veya tüketildiğine işaret etmektedir. Ayrıca mekânda yerel olanın kimliğinin tüketimi gibi bütün bu boyutlarıyla mekândaki var olan unsurlar üzerinden tüketime konu olması bağlamıyla da ele almaktadır. Mekân tüketimi kavramsallaştırmasında öne sürdüğü bu yaklaşımın aslında Harvey'in mekânın kullanım değeriyle ilgili vurguladığı özellikleri yansıtmakta ayrıca mekâna dair kuramsallaştırmasıyla da örtüşmektedir. Öyle ki Urry'nin bu kavramsallaştırmasının dayanaklarını belirlerken, Harvey'in mekân üretimine yaklaşımını refere ettiği de görülmektedir.

Bu çalışmada her topluluğun kendi kültürel kodları çerçevesinde mekân kullanımları ve değeriyle mekâna yükledikleri anlamların farklılaştığı ve kullanımlarının bu yönleriyle şekillenildiği vurgulanmıştı. Burada mekân kullanımı hiç şüphe yok ki onu kullananlar tarafından gerek fiziki gerekse de kültürel boyutu açısından bir değişim, dönüşüm veya yok oluşla kendini göstermesi bağlamında söz konusu çalışmada mekân tüketimi kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Zira coğrafya da bu kavram gerek kültürel ekolojik gerekse de kültürel coğrafi yaklaşımdaki mekân yaklaşımıyla örtüşen bir yaklaşım sergilemektedir.

belirtilebilir. Kadınların daha çok eşleriyle mesire yerlerine gitmelerine rağmen deniz kenarı gibi yerlere ise daha çok erkeklerin kendi aralarında gittikleri görülmektedir. Ayrıca mesire yerlerine kadınların erkeklerle birlikte gitmeleri yılda bir ila birkaç kezle sınırlı olmakla birlikte erkek görüşmecilerin bunu daha sık gerçekleştirdikleri görülmektedir. Erkekler arasında bu etkinliklerin daha çok 40-45 yaş altı olanlar tarafından gerçekleştirildiği belirtilebilir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da örneklemdeki bireylerin rekreasyonal amaçlı piknik faaliyeti gerçekleştirmeyi burada benimsemiş olmalarıdır. Bu etkinliği gerçekleştirme biçimleri kısmen farklılık gösterse de, bir kültürel uyum stratejisi olarak yorumlanabilir.

Şehir merkezi kullanımlarının ise daha çok iş, hastane ve alışveriş gibi ihtiyaçlar çerçevesinde şekillendiğini belirtmek mümkündür. Alışveriş etkinliklerinin dahi kadın ve erkeğe göre değiştiği ve yine kadınlardan genç olanların bu aktiviteyi çocuklarının ihtiyaçları nedeniyle yaşlı kadınlara nazaran daha yoğun gerçekleştirdikleri belirtilebilir. Böyle olmakla birlikte bazı istisnalar dışında bunun aylık periyotlarla sınırlı olarak gerçekleştiği görülmektedir. Zira istisnai durumlar dışında gıda, giyim gibi gereksinimlerinin tümünü kendi yaşadıkları yerleşim yerinden temin ettikleri görülmektedir. Ayrıca erkek görüşmecilerin şehir merkezi kullanım alanlarının yine iş, alışveriş vb. amaçlarla gerçekleştiği görülmekle birlikte bir kısmının şehir merkezindeki işlerini bitirdikten sonra park ve yine kutsal olarak kabul gören özellikle Habb-i Necar Camisi gibi yerleri ibadet amacıyla ziyaret ettiklerini belirtenlerin olduğu görülmektedir. Bu anlamda erkek görüşmecilerin kadınlara nazaran kent merkezi kullanım çeşitlilikleri ve sıklıklarının farklılaştığı görülmektedir. Mekân kullanım alanı olarak Harbiye, Arsuz, Çevlik, İskenderun gibi yerleri seçenlerin oranı %10'un altındadır. Bunlarla beraber, İzmir Caddesi, Büyük Antakya Parkı, Yıldırım (Serinyol) gibi yerleri de ifade etmelerine rağmen bütün bunların örneklemin sadece %34'ten biraz fazla olduğu görülmektedir. Bunlar dışındakilerin büyük bir çoğunluğunun iş ve alışveriş amaçlı Uzun Çarşıyı kullandıkları görülmektedir. Bunun geleneksel yaşantılarının yanı sıra ekonomik durumlarına, gereksinimlerindeki öncelik sırasına, yaşlarına ve ulaşıma bağlı olarak şekillenen bir durum olduğu belirtilebilir. Örneğin görüşmecilerden bir kısmının *'Gezmekten çok çocuklarımı düşünürüm.', 'Eskiden gitmezdik, şimdi de yaşlandık, gençler gider'* ve yine '*Sadece Yıldırım' a (Serinyol) gidebiliyoruz, bize yakın bir orası var.'* şeklindeki ifadelerinin bu yönde bir yoruma imkân verdiği söylenebilir.

Daha önce belirtildiği gibi bazı istisnalar dışında bu alanlara ilişkin kullanımlarının sınırlı olup, günlük boş zaman etkinliklerini yoğun olarak oturdukları yerleşme biriminde geçirdikleri görülmektedir. Günlük boş zaman etkinliklerinin kadın ve erkek görüşmeciler için alansal olarak farklılık göstermekle birlikte temelde aynı dinamikler üzerinden şekillendiği belirtilebilir. Yerleşmedeki erkeklerin pazar yeri olarak kullanılan ve bir caminin de bulunduğu meydanda veya kısmen de mahallenin girişinde bulunan parkta toplanıp komşu veya akrabalarıyla oturup muhabbet etmekle zaman geçirdikleri görülmektedir. Kadın görüşmecilerin ise kamusal alandan ziyade akraba veya komşularını ziyaret etmenin yanı sıra aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla yelek ve çeyiz dikmek gibi faaliyetlerle vakit geçirdikleri görülmektedir. Kadınların yelek ve çeyiz dikimi aile için geçimlik ekonomik bir faaliyet olmasına rağmen ev işleri ve çocuk bakımı gibi toplumsal cinsiyet rollerinin getirmiş olduğu asıl sorumlulukların dışında gerçekleştirmeleri bunu bir ekonomik faaliyetten ziyade bir boş zaman etkinliği olarak gördükleri söylenebilir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da boş zaman etkinliklerinde de konut ve yakın çevresinin kullanımının ön plana çıkmasıdır. Bu anlamda konutların yaşadıkları mekânla temaslarındaki en temel unsur olduğu söylenebilir.

Karadurmuşlu'da yaşayan diğer bir dış göç topluluğu olan Bayır-Bucaklı göçmenlerin mekân kullanım alanlarının ise hastane, alışveriş gibi temel gereksinimleri dışında buradaki akraba veya tanıdıklarını ziyaret amaçlı Kırıkhan'ın merkezine[23] gittiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca örnekleme dâhil olanların sadece burada çocuklarının bir kısmı bulunduğu ailelerin oturdukları yerin yakın çevresindeki yerleri piknik amaçlı kullandıkları diğerlerinin ise *'İlk geldiğimizde hem gurbetlik yer diye, hem de çocuk büyütme, iş telaşı derken dışarı çıkmazdık; şimdi de çocuklar burada değil biz de yaşlandık, artık istesek de çıkamıyoruz.'* şeklinde verdikleri cevaplardan oturdukları alanların dışında mekân kullanımlarının sınırlı olduğu belirtilebilir. Burada ön plana çıkan alanlar ise Kırıkhan'a yakın mesafedeki Çamlık, Delibekirli ve Kurtlusoğuksu gibi mesire yerleridir. Sınırlı da olsa kullandıkları bu alanların zihinlerinde ister kullanım isterse de mekâna dair güçlü imgeler taşıyan unsurlar olmaları yönüyle diğer alanlara nazaran daha çok yer edip ön plana çıktığını belirtmek mümkündür.

[23] Burada yaşayanların Kırıkhan'ın merkezi olarak kabul ettikleri alan, hastane, banka ve ticaret şeritlerinin yoğunlaştığı ve Cumartesi Pazarının kurulduğu Şehit Erdoğan Karaoğlu, General Şükrü Kanatlı ve Atatürk caddeleridir.

Bunların günlük boş zaman aktivitelerini kadın görüşmecilerin komşu, akraba ziyareti veya evde oturarak geçirdiklerini erkek görüşmecilerin ise belli bir dönem yoğun olarak kullandıklarını söyledikleri köy odası, kahve ve camide tanıdıkları kişililerle zaman geçirerek ya da eşleriyle birlikte bağ-bahçe işleriyle uğraşarak geçirdikleri görülmektedir.

Aydınlı mahallesindeki örneklemden mekân kullanım alanlarıyla boş zaman aktivitelerine dair verileri ise şu şekilde özetlemek mümkündür. Bunların mekân kullanım alanlarını konut ve oturdukları yerleşme birimleri dışında daha çok yayla alanlarındaki mesire yerleri ve kısmen de kutsal mekân ziyaretleriyle sınırlandırmak mümkündür. Yine günlük boş zaman etkinliklerini aile, akraba ziyaretleri gibi konut içi aktivitelerle geçirdikleri görülmektedir.

Diğer bir göçebe ve yarı göçebe iskânı olan Özyörük mahallesindeki örneklemden alınan verilerden buradaki topluluğun da mekân kullanımlarının aynı değişkenler üzerinden şekillendiği görülmektedir. Burada ki örneklemin yarısının boş zaman etkinlikleri ve mekân kullanımlarının oturdukları yerleşme birimlerinde akraba ve aile ziyaretleri çerçevesinde konutlarıyla sınırlandırmak mümkündür. Bunu bu iki topluluk arasındaki yaşam biçimlerindeki benzerlikle olduğu kadar akrabalık ve kan bağlarıyla da ilişkilendirmek yanlış olmaz. Bu sınırlılığı, kısmen yaşlarıyla ilişkili bir durum olarak da yorumlamak mümkündür. Zira bunlardan bazıları dışarda zaman geçirme etkinliklerini kendilerinin değil gençlerin gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Gerek Aydınlı gerekse de Özyörük'teki örneklemin mekân kullanım alanlarında oturdukları ilçe merkezine yakın olan özellikle Delibekirli, Kurtlusoğuksu, Alan, Atik (Belen) yaylalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Böyle olmakla birlikte buradaki örneklemlerin ikisinde de söz konusu bu alanları kullanım amaçlarında sadece piknik amaçlı rekreasyonel bir faaliyet olarak değil eski yaşantılarındaki aktiviteleri yâd etme amaçlı sembolik bir etkinlik olarak da yaptıkları belirtilebilir. Zira bunlardan bir kısmının '*Piknik için yaylaya çıkmak aklımıza gelmez eski günleri yâd etmek için gideriz.'* Yine maddi imkânları ve sağlığı el veren görüşmecilerden bazıları eskiden yaylak olarak kullandıkları Kayseri yaylalarına yılda bir ya da iki yılda bir bu amaçla ziyaret edenlerin olduğunu belirtenlerin olması da bu çıkarımı doğrular niteliktedir.

Yine resmi kayıtlara göre bir göçebe iskânı olan Buhara'da ise mekân kullanımlarının yılda bir kez gibi sınırlı olarak yakın çevrelerindeki Deliçay'a yönelik olduğunu, bir kısmının ise görmek için sadece bir iki seferi geçmeyecek şekilde Arsuz ve Harbiye'yi (Antakya) ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Bu tarz istisnalar dışında

buradaki örneklemin mekân deneyimlemelerini kendilerine yakın olan Aktepe pazarı veya çarşısından ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı kullanımlarının ötesine pek geçemediğini belirtmek mümkündür. Bunların bu tutumları mekâna dair geçicilik duyumsamalarıyla ilişkilendirilebilir. Örneklemdeki bireylerin bazılarının *'Burada gözümüz yok, o yüzden gezesimiz de yok.'* yine *'Burası yerine Kayseri'ye gideriz veya fırsat buldukça kendi memleketimize (İslahiye, Osmaniye) gideriz'* gibi ifadeler kullanmaları bu yoruma olanak tanımaktadır. Yine buradaki bireylerin günlük boş zaman etkinliklerini akraba ziyaretleri ve evlerinde vakit geçirmekle sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Bunun dışında da yerleşme sakinlerinin toplu olarak bir araya geldikleri sosyal bir alanlarının olmadığı görülmektedir. Sosyal ilişkilerin yakın akrabalar dışında çok samimi olmadığı görülen yerleşmede erkek görüşmecilerden bir kısmı burada daha önce bir köy kahvehanelerinin mevcut olduğunu onun da son seçimlerden sonra kapandığını belirtmişlerdir. Bunun dışında dışarıda pek bir araya gelip buluşmadıklarını belirtmişlerdir.

Bunlar dışında Karadeniz bölgesinden iskânlı olarak göç eden göçmenlerin oturduğu 408 Evler (Kırıkhan) mahallesindeki örneklemin mekân kullanımlarına baktığımızda bunların deniz kenarı, Harbiye (Antakya) ve Deliçay (Hassa), Alan Yaylası gibi istisnalar dışında yoğun olarak Belen (Gedik ve Atik) yaylalarına gittikleri görülür. Bunun nedeni bunların büyük bir kısmının buradan ev almalarıyla ilişkili bir durum olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca yine yakın çevrelerinde Delibekirli, Kurtlu Soğuksu, Çamlık gibi ilçe merkezine yakın alanları da belirtikleri görülmektedir. Bunların günlük boş zaman etkinliklerinin ise bunlardan belli bir kitlenin özellikle yaz ayları boyunca mesire yerleri gibi serin yerlere haftada bir iki kez gittiklerini belirtseler de genel anlamda büyük çoğunluğu için akraba ve aile ziyaretleriyle sınırlı olduğu görülmektedir. Hatta örneklemden bazılarının daha uzun zaman bulduklarında kendi memleketlerine (Trabzon/Çaykara) gittiklerini orada zaman geçirdiklerini ve burası yerine kendi memleketlerini ziyaret etmeyi tercih ettiklerini belirtenler söz konusudur. Erkek görüşmecilerin bir kısmının ise cami, kahveye gitmek gibi farklı aktiviteler için mekân kullanımları olduğu da görülmektedir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden iskânlı olarak gelen Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova (Antakya) mahallelerindeki örneklemlerin mekân kullanımlarına baktığımızda diğer yerleşmelerde olduğu gibi daha çok mesire yerlerine dönük olduğu görülse de, 408 Evler mahallesine (Kırıkhan) nazaran çok daha sınırlı kaldığını

belirtebiliriz. Ayrıca yer tercihlerinde yakınlığın önemli bir rol oynadığı bu iki yerleşme birimi içinde geçerli olduğunu belirtmek mümkün olmakla birlikte Akçaova mahallesindeki örneklemin mesire yeri seçiminde etnik gerekçeleri vurgulamaları dikkat çekicidir. Özellikle tarım arazilerine sınırı olan köylerden baskı görmeleri nedeniyle bunlarla aynı etnik kökene mensup olanların bulunduğu yerleri tercih etmediklerini belirtenler söz konusudur. Bunlardan tercih ettikleri alanları Harbiye, Samandağ deniz kenarı, Çevlik, İzmir Caddesi (Antakya) olarak belirtenler söz konusu olsa da sayıları azdır (%30). Bunlar dışında genellikle temel ihtiyaçlarını karşılamak için Uzun Çarşı ve Alışveriş merkezini (Antakya) ziyaret edenlerin olduğu görülmektedir.

Tayfur Sökmen'deki örneklemin kullandıkları mekânlar ise yine yakın çevreleri olarak nitelendirebileceğimiz ulaşımın kolay olduğu yerlerdir. Örneklemdekiler Harbiye (Antakya) ve Kurtlu Soğuksu, Yeni Şehir Göleti (Reyhanlı) gibi yerlere gittiklerini belirtilmekle birlikte bunlar içerisinde alışveriş gibi temel gereksinimleriyle akraba ve aile ziyaretleri dışında yaşadıkları yerin dışında başka yerlere istisnai durumlar dışında çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Günlük boş zamanlarını yine tanıdıkları ve komşularıyla geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum hem ekonomik kaynaklı hem de mekândaki geçicilik hisleriyle ilişkilendirilebilir. Öyle ki örneklemdeki bireylerin bazılarının iş ve temel ihtiyaçlar dışında mahalle dışına çıkmayı, özel araba, ekstra harcama gerektiren maddi bir külfet olarak yorumladıkları görülmektedir. Bu bağlamda mekân deneyimlemelerinin şekillenmesinde ekonomik durumlarının da etkili olduğu belirtilebilir.

Buraya serbest olarak göç eden toplulukların yoğun olarak bulunduğu Fatih ve Kurtuluş mahallelerindeki (Kırıkhan) topluluklara baktığımızda ise bunların mekân deneyimleme ve boş zaman etkinliklerinin diğer yerleşmelerden bir farklılık arz etmedikleri görülmekle birlikte, bu mekânları kullanımları bakımından geleneksel yaşam biçimleri ve ekonomik durumlarının daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Burada toplulukların geldikleri yerler bakımından çeşitlilik göstermelerine rağmen mekân kullanım biçimleri ve mekân kullanım alanlarının değişiklik göstermediği görülmektedir. Bunda ekonomik durumlarının, geleneksel yaşam biçimlerinin ve ayrıca mekân koşullarının etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bu toplulukların tümünün mekân kullanımları mesire ve serin yayla alanları olduğu görülmektedir. Bunlardan bir kısmının mesire alanlarına gitmemelerini maddi imkânlarını, kahve gibi sosyal alanlara gitmemelerini ise kendilerine ve ailelerine

uygun olmadığını gerekçe olarak göstermeleri bu çıkarımları destekler niteliktedir. Genel olarak bu mahallelerdeki toplulukların mekân kullanımları Kırıkhan ilçesine yakın mesire yerleri ve yaylalar olduğu görülmekle birlikte gerek iş gerekse de gezme amacıyla yakın çevrelerindeki ilçeleri de ziyaret ettikleri görülmektedir. Buradaki nüfusun yoğun olarak kullandıkları mekânlar Atik, Gedik (Halilbey) (Belen), Kurtlusoğuksu, Beyazid-i Bestami (Kırıkhan), Harbiye, Çevlik, Samandağ gibi mesire yerleridir. Burada belirtilmesi gereken bir husus da Belen'e gittiğini belirtenlerin büyük bir kısmı maddi imkânları yüksek olup, buradan yazlık alıp, genel de yaz aylarının büyük bir kısmını burada geçiren aileler veya aileleri buradan mülk edinmiş bireylerin bu vesileyle buralara gitmeyi tercih etmeleriyle ilişkili bir durum olduğudur. Bu anlamda denilebilir ki topluluk veya bireylerin mekân kullanımlarında bireysel tercihlerinin yanı sıra aile ve akrabalık bağlarının da belirleyici birer faktör olduğudur. Ki Belen'e dair bu tespitin sadece bu iki mahalleyle sınırlı olmadığı Kırıkhan'daki Aydınlı, Özyörük ve 408 Evlerdeki topluluklara da genellenebilecek bir durum olduğu görülmektedir.

Günlük boş zaman etkinliklerini ise kadınların bir kısmı sipariş üstüne el işi yaparak veya akrabalarıyla bir araya gelerek evde geçirdiklerini belirtmelerine rağmen akraba ziyaretlerinin çok yoğun olmadığını belirtenler söz konusudur. Ayrıca bunlardan bir kısmının evde hayvan beslemek gibi faaliyetleri de boş zaman etkinliği olarak belirtikleri görülmektedir. Yine erkek görüşmeciler ise yakın akrabalarıyla evde oturarak veya camide vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. İlçe merkezinde oturmalarına rağmen esnaf olan hemşerilerine tanıdıklarıyla bir araya gelmek amacıyla uğradıkları bunun dışında ilçe merkezine ihtiyaçlarını karşılamak dışında gitmediklerini burada zaman geçirmediklerini belirtmişlerdir.

Bunlardan bazıları bu durumu gezilip vakit geçirilecek çok yer olmadığını kahvehanelerin var olduğunu ama bazı istisnalar ve istisnai durumlar dışında kendi aile yaşantılarıyla bağdaşmadığı için bu tarz yerlere gitmeyi tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

Burada özellikle Kırıkhan ilçe merkezine yaklaşık 4km uzaklıktaki Beyazid-i Bestami'ye hem rekreasyonel amaçlı bir alan hem de inançsal bir temsil unsuru olarak, ortak inançsal özelliklere sahip topluluklar tarafından özel bir değer atfedildiği ve bu yönüyle bu mekânın önemli bir imge taşıdığı görülmektedir. Burada tabu olarak nitelendirebileceğimiz ziyaretlerin aynı inanç sistemine dâhil topluluklar tarafından sorgulanmadan kabul edilip, uzlaşılabilen birer unsur oldukları görülmektedir. Öyle ki

belli bir dönem boyunca bir birilerine izole diyebileceğimiz düzeyde temasları olan bu toplulukların birçok konuda kendi geleneksel yapılarını muhafaza edip sürdürmeye kararlı oldukları görülmekle beraber aynı inançsal kodlara sahip olan topluluklarda inançsal unsurların paylaşımı ve değer atfedilmesin de aynı direnci göstermedikleri görülmektedir. Fakat burada belirtilmesi gereken bir unsur da bütün topluluklar için ortak bir mekân olmasına rağmen buraya atfedilen değerin herkesin kendi kültürel çerçeveleri dâhilinde şekillenmesidir. Örneğin Fatih ve Kurtuluş'taki bireylerin bazıları buraya her Cuma günü namaz kılmak ve dua etmek için gittiklerini hatta buradaki görüşmecilerden biri '*Beyazid-i Bestami Hazretleri'nden dolayı çocuklarıma vasiyet ettim beni Kırıkhan'da gömecekler, bu nedenle İstanbul'da ölen yeğenimin cenazesini de buraya getirttim.'* şeklindeki ifadeleri buraya atfettikleri kutsiyetin boyutunu göstermektedir. Ki bu bağlamda ilgili ziyaretin mekânla aralarındaki bağı pekiştiren bir unsur olarak da ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Böyle olmakla beraber burada yaşayan diğer göç topluluklarının büyük çoğunluğunun bu ziyarete rekreasyonel amaçlı gittikleri de görülmektedir. Birer rahatlama ve terapi unsuru olarak inanç gibi metafizik bir uzama sahip unsurların mekânsal görüngüleri olarak beliren bu tarz mekânlar onları şekillendiren güçlü kültürel kodlara sahip, birer yapıdır. Bu açıdan bu mekânın sadece rekreasyonel amaçlı kullanılmaması bunu göstermektedir. Özellikle kırsal alan olarak nitelendirebileceğimiz bir alan olan çalışma sahasında bu yapıların güçlü bir imgesel özelliğe de sahip oldukları söylenebilir. Söz konusu ziyaretin tarihi bir kale kalıntısı olan bir alana taşınarak oluşturulması tarih, mekân ve inancın toplulukların kendi kadimliklerine gönderme aracı olması açsından güçlü bir unsur oldukları ve aslında hayatımızda var olan birçok unsurun bu yolla nasıl icat edildiğinin de birer göstergesi oldukları belirtilebilirler. Teritoryal sınırın ulusa has bir unsur olmadığı inanç gibi birçok unsurun var ve yok oluşlarında mekânın veya mekân kavramının ne kadar önem taşıdığı ve anlam kazandığını âdete doğrular niteliktedir. Bu aynı zaman da inanç mekânlarının ve mekândaki güçlü yapıların nasıl köklülüğe bir gönderme kaynağı olabileceğinin de bir kanıtıdır. Öyle ki söz konusu ziyarette kutsiyet atfedilen bir zat, tarihi kadimliğe etnik aidiyetin önemli bir kanıtı olan tarihi bir kale ve özel aile mezarlarının bir arada bulunduğu görülmektedir. Aslında bu yönleriyle mekânda ilk ve köklü olmanın kanıtı olarak da kullanıldıkları ve mekânda ilk ve kadim olmanın bir göstergesi olan mezar ve ziyaret gibi inançsal yapıların sadece ulusların kullandığı yapılar değil, topluluğun

en temel nüvesi olarak aileye kadar indirgenebileceğinin de bir göstergesi olarak yorumlanabileceğidir.

Ayrıca burada ortak inanç kadar erişilebilirliğin de önemli olduğu görülse de göçle gelen toplulukların oluşturduğu diğer yerleşme birimlerinin yakın çevrelerinde rahatça ulaşılabilecek mesafede bulunan ve farklı inanca mensup topluluklar tarafından kutsiyet atfedilen ve onların kültürel kodlarına sahip özellikler sergileyen ziyaretlere iştirak etmedikleri görülmektedir.

Burada şunu belirtmek mümkündür, bütün bu topluluklar içerisinde mekâna göç etmiş kriteri baz alındığından burada genel itibariyle belli bir yaşın üstündeki bireylerle görüşülmüştür. Bu nedenle boş zaman etkinliklerini hem geldikleri dönemler hem de günümüzdeki boyutuyla işlendiğini belirtmek mümkündür.

Mekân deneyimlerinin geldikleri dönemler itibariyle meslekleri, maddi durumlarıyla mekâna duydukları güven ve yaşam biçimleriyle ilişkili olarak şekillendiği bu çerçevede edinilen alışkanlıkların günümüzde de sürdüğünü belirtmek mümkün olsa da yaşlarının etkisinin olduğu da görülmektedir. Çünkü kısmen de yaptıkları bazı faaliyetleri yaşlarını gerekçe göstererek artık sürdüremediklerini belirtenler söz konusudur. Kent deneyimleme alanlarını eğitim durumlarıyla ilişkilendirmek mümkün olsa da geldikleri dönemler itibariyle de bu aktivitelerini bu şekilde sürdürmeleri mekâna bağlılık güven duygularıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu durum gerek oturdukları yerleşmelerde sosyal aktivitelere yönelik alanların olmaması gerekse de bunların bağlı olduğu merkezlerde gelir düzeyleri farklı topluluklara hitap edecek sosyal etkinlik alanlarının sınırlı veya olmamasına da bağlanabilir. Öyle ki oturdukları yerlerde sosyal anlamda vakit geçirecek alternatiflerinin olmadığını belirtenlerin varlığı, mekân kullanımlarında kısmen de olsa mekânın çevresel özelliklerinin etkisini ön plana çıkarsa da yerleşmelere dair olumlu yorumların daha çok rekreasyonel faaliyetlere yönelik olması bu eksikliği öncelemedikleri yorumunu mümkün kılmaktadır. Hatta serin ve ağaçlı mekânsal yapı özelliklerinin algılarında daha önemli bir unsur olduğunu dahi söylemek mümkündür.

Bunlardan belli bir kitlenin şehirsel alandaki rekreasyonel faaliyetler yerine kendi aile bireyleriyle toplu olarak gözden uzak bir şekilde mahremiyet algıları çerçevesinde bir ihlale neden olmayacak olan piknik yerleri koruluk alanları tercih ettikleri görülmektedir. Bunun da bireylerin mekân deneyimlemelerinde kültürel anlamda sahip oldukları bilişsel gelişimle ilgili bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum ayrıca Harvey'in toplulukların farklılıklarıyla ilişkili olarak

mekân kullanımlarının değiştiğine yönelik tespitleriyle örtüştüğünü söylemek de mümkündür (Harvey, 2013: 82). Öyle ki bu yerleşmelerden Ovakent'te birden fazla park alanının olmasına rağmen erkeklerin büyük çoğunluğunun cami etrafındaki pazar yeri olarak kullanılan meydanda vakit geçirmeyi tercih etmeleri de bu durumla ilişkilendirilebilir.

Günlük yaşam etkinliklerinin genel itibariyle söz konusu bütün topluluklar için kendi yerleşme alanlarıyla sınırlı olduğu belirtilebilir. Her ne kadar oturdukları yerlerin bağlı olduğu merkez alanlarını kullanımları yüksek olsa da, bunun temel gereksinimleriyle ilişkili bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Zira yerleşme birimlerinde bu ihtiyaçlarını karşılamaları mümkün değil, öyle ki yerleşme birimlerinde buna uygun mekânlar yok denecek kadar azdır. Her ne kadar bu faaliyetlerinde mekân kimliğinin de belirdiği görülse de bunun daha çok etnik yapı veya gelinen yerlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu da mekân algısında sosyal ilişkilerin önemli bir rol oynadığını gösterir. Örneğin Ovakentliler için park, cami ve çevresindeki geniş alan, onların bir arada mekânla en sık temas halinde oldukları alandır. Burası onların buraya dair algılarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu da mekânı kimliklendiren kültürel ve yapısal özelliklerin kendi anlamlılıklarının gücüyle ilişkili olarak ortaya çıktığı konusunda önemli bir gösterge olarak verilebilir. Bu bağlamda mekân kullanım değeriyle ilişkili olarak topluluk veya bireylerin ortak kullanım alanı olarak, anılarını refere ettiği bir fonksiyon da üstlenir. Mekânın bu işlevleri ona bağlılık ve aidiyeti doğurur. Bu anlamda söz konusu toplulukların mekân tüketimlerinin gerek yaşadıkları sosyal ilişkilerinin ve aileleriyle bir arada oldukları yer olarak, hatta bazı topluluklar için çalışma mekânı olarak refere ettikleri konutların ve mahalle birimlerinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Ki bu deneyimlerinin aynı zamanda kendi aile, akraba ve kendileri gibi göç etmiş yakın komşularıyla sınırlı olması bunların kültürel anlamda mekândaki var olan diğer topluluklarla kültürel etkileşimlerinin istisnalar dışında oldukça düşük olduğuna bir gösterge olarak da belirtmek mümkündür. Kısacası bu toplulukların yerleştikleri mekânları deneyimlemelerinin algılarındaki kent kimliğini belirleyen sembolik unsurlarla ilişkili olduğu söylenebilir.

4.1.4. Toplulukların Mekânda Kalıcılık-Geçicilik ve Bağlılıklarının Göstergesi Anıtsal Mekân Olarak Mezarlıklar

Mekândaki ayırt edici unsurların silikleşme durumu yersizlik olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda İbn-i Haldun'un yaşayarak imar etmek (1990: 82) vurgusunun mekânsal üretim olarak bir arazi parçasından, bir konuta veya geniş şehirsel alanlara varana dek yapılan her tür mekânsal müdahale, mekânın fiziki değişimine işaret ettiği gibi kurulan alansal hâkimiyet ve sosyal ilişkiler yoluyla değer yüklenilen anlamsal bir boyuta sahip olması açısından sosyal inşa ürünü olarak bir zihinsel kurgu olmaları yönüne de işaret etmektedir. Öyle ki bütün bu unsurlarla ilişkili olarak mekânı bir sosyal inşa ürünü olarak vurgulayan çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir (Harvey, 2013: 28-40,51; Lefebvre, 2014: 158; Lynch, 2016: 140-141; Jensen, 2017: 26). Bu nedenle burada mekânın insan duygu ve yaşantılarından bağımsız olmayan sosyal, ekonomik iktisadi, siyasi anlamda hem üreten hem de üretilen dinamik bir unsur olarak belirdiği söylenebilir. Bu açıdan her faaliyet kendine özgü mekânlar yaratır ve yaratılan bu mekânlar yine dönüşümlü olarak kendiyle özdeşleşmiş ritüeller çerçevesinde anıtsal fonksiyonlar da üstlenebilmektedirler.

Lefebvre anıtsal mekânları kendine has ritüelleriyle bireylerin aidiyetlerine işaret eden ve gerçekliklerini daha doğru yansıtan bireysellikten ziyade kolektif toplumsal görüngüler olarak ifade etmektedir (2014: 133-134, 232-233). Kollektif bilincin ortak unsurları olan, anıtsal mekânların toplumların kadimliklerine, mekân kendileme ve hâkimiyetlerine işaret eden, mekânda karşılıklarını bu yolla bulan somut gerçeklikler olarak da ön plana çıktıkları belirtilebilir. Bu açıdan her toplumun kendine özgü pratiklerini yansıtan anıtsal mekânlar içerisinde mezarlıkları saymak mümkündür. Mezarlıkları anıtsallıkları yönüyle yok oluşun mekândaki somut tezahürleri yönüyle ölümü aşkın olarak yaklaşıldığında, toplumlar ve bireyler açısından hem köklülüğün hem de mekânla olan güçlü duygusal bağları sağlamaları açısından aidiyeti ve mekânda kalıcılığı yansıtan unsurlar olarak da yorumlamak mümkündür. Bireylerin veya toplulukların ölülerini kendi hayatlarında edindikleri yeri sadece bilişsel olarak sürdürmelerini aşkın bir durum olarak somutlaştırmaları açısından üstlenmiş oldukları rol yönüyle duygu durumsal olarak da önem arz ettikleri belirtilebilir. Bu nedenle söz konusu çalışmada mezarlıklar toplulukların mekândaki geçicilik, kalıcılıkları ve mekânla olan bağlarını yansıtmaları bağlamında irdelenmişlerdir. Söz konusu topluluklar için mekânda kalıcılık, geçicilikleri ve mekân

aidiyetleriyle toplulukların cenazelerini gömme yeri tercihlerinin paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda söz konusu yerleşme birimlerindeki toplulukların cenazelerini gömmedeki yer tercihleri ve gerekçelerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

Bunlardan dış göçle gelen Ovakent ve Karadurmuşlu'daki toplulukların cenaze gömmek için kendi yaşadıkları mekânları tercih ettikleri görülmektedir. Bundaki en temel nedenlerden birisi geldikleri yerlere cenaze taşıma olanaklarının kısıtlılığı gösterilebilir. Böyle olmakla birlikte Ovakent'te yaşayanlar için topluluk olarak burada daha yoğun olmaları ve geleneklerine uygun koşullarda yaşamalarını da gerekçe olarak göstermek mümkündür. Topluluklarının burada olması ve kendi topluluklarına duydukları aidiyetin mekâna bağlılıklarında önemli bir unsur olarak ön plana çıktığı da görülmektedir. Zira alınan bilgilerden nadir de olsa başka yerlerde hayatlarını kaybedenlerden bir kısmının buraya gömülmeyi vasiyet ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca bir kısmının burada gömülmek istemelerini *'Burası bizim mülkümüz.', 'Toprağımız burası.'* şeklinde ifadeler mekâna bağlılığın sahiplilikle de ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Geçmişte göçebe olarak bilinen toplulukların yaşadıkları Aydınlı, Özyörük ve Buhara mahallelerindeki bireylerin cenazelerini gömmedeki yer tercihlerinin yine göç şekilleriyle ilişkili bir durum olduğu görülmektedir. Aydınlı ve Özyörük mahallelerinde yaşayan ve göçebe veya yarı yerleşik olarak buraya gelenlerin cenazelerinin gömme tercihlerini oturdukları mekânlardan yana kullandıkları görülürken, özellikle Buhara, Aydınlı ve Özyörük'te daha önce yerleşik veya yarı yerleşik olanlar ise '*Memleketim.*' ifadesiyle tanımladıkları mekânlardan yana kullandıkları görülmektedir. Özyörük ve Aydınlı mahallelerinde burayı tercih edenlerin genel olarak mezar yeri aldıkları görülmektedir. Bunlardan bazıları *'Geldikleri yerlerde akrabaları olanlar burayı istemiyor, ama bizim ilk mekânımız, yerimiz burası evimiz burada.'* şeklinde ifadeleri mülkiyetin aidiyetlerinde ve mekânla bağ kurmalarında önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Buhara'da yaşayan toplulukların ise burada kalıcı olmadıklarını gerekçe göstererek burada hiç cenazelerini gömmedekilerini belirtmişlerdir. Bunlar içerisinden *'Burada kalıcı değiliz o yüzden kimse cenazesini burada gömmek istemez.*' ve *Yaşlılarımız bizi burada gömmeyin diyor.'* bunlardan diğer bir kısmı ise *'Çocuklarımız memlekette yaşıyor bizi burada gömmezler.'*gibi ifadelerin yanı sıra *'Kabirliğimiz var, oğullarım hep orada beni oraya götürürler.' 'Aşağı yukarı herkes gider, baykuş yeri burası gelir*

yeri yok' ve yine örneklemdeki bireylerden birisinin *'Hiçbirimizin burada gözü yok, burası yatırım olarak görülüyor, göç etmek için almışa döndük'* şeklinde ifadesi tercihlerini geldikleri yerlerden yana kullanmalarının altında yatan gerekçeleri gösterir mahiyettedir.

Karadeniz'den gelen toplulukların oturduğu 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova (Antakya) mahallelerindeki bireylerin cenazelerini defin için yer tercihlerine baktığımızda, bunların mekânda kalıcılıkları ve mekâna dair algılarıyla ilişkili bir durum olduğu kadar yerleşme biriminde yerli olarak kendilerini ifade eden toplulukların onlara karşı tutumları ve baskın rolleriyle ilişkili olarak şekillendiği de söylenebilir. Özellikle 408 Evler'de yaşayanların cenaze gömmede genel olarak burayı tercih ettiklerini belirtseler de bunun vasiyet üzerine gerçekleşen bir durum olduğu görülmektedir. Hatta büyük çoğunluğun *'Eskiden memlekette gömülmek için vasiyet verilirdi ama hangi birimizi oraya götürsünler burada da aile mezarlığımız var. Burada da memlekette de nereye olursa oraya gömülürüz.'* Bir kısmının da kendi memleketlerinde gömülmek istediklerini belirtmelerine rağmen cenaze taşınmasının zor olması nedeniyle burada gömülenlerin olduğunu belirtmişlerdir. Burada cenazelerini gömenlerin tümü için geçerli bir durum olmasa da bunların büyük çoğunluğunun çocuklarının bir kısmı burada olan veya ilk başlarda cenazelerini taşımayabilmek için ulaşım ve maddi açıdan şartların uygun olmaması nedeniyle burada gömmek durumunda kalan aileler olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan bir kısmı o dönemlerde memleketlerinde kendi kan bağlarından kimsesi olmayanlardır. Öyle ki '*Memlekette kimsemiz yok, akraba ve çocuklarımız başka şehirlerde burada en azından Cuma günleri kabirlerimizi ziyaret edip bir dua okuyanımız olur.'* gibi bir takım ifadeleri bunu destekler niteliktedir. Ki bu açıdan bakıldığında toplulukların cenazelerini gömmelerine dair bu tutumları kabir ziyaretlerinin inançlarında önemli bir paya sahip olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu topluluğun üyelerinin bir kısmının mekânla bağlarının daha güçlü olduğu belirtilebilir. Ki bunların büyük bir kısmı ekonomik entegrasyonlarını gerçekleştirenler olduğunu söylemek mümkün olsa da aynı şekilde maddi imkânsızlık ve alternatifleri olmayıp burada yaşamaya devam edenlerin de tercihlerinin aynı olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak cenaze defnetme yer seçiminin mekânla olan bağa ve aidiyete işaret olarak kullanılabileceği görülmekle birlikte, bu bağın gerekçeleri açısından her zaman bunları olumlamaya işaret olarak kullanılamayacağını da göstermektedir.

Tayfur Sökmen'de (Reyhanlı) yaşayan toplulukların cenazelerini defin stratejilerinin ise mekândaki kalıcılıklarıyla ilişkili bir durum olduğunu söylemek mümkün olsa da, bundaki en büyük etkenin onlara bitişik olan komşu mahalledeki kendilerini yerli olarak ifade eden toplulukların onlara karşı tutumlarıyla ilişkili olduğu da görülmektedir. Buradaki örneklemin tamamı cenazelerini burada gömmediklerini hatta buraya cenazesini defneden iki ailenin mezarlarını buradan taşıdıklarını belirtmişlerdir. Örneklemdeki bireylerin bir kısmı *'Burada ölüye bile saygı yok, gömdüklerimizi de çıkarır olduk, durumu el veren ölüsünü burada bırakmıyor.'* gibi ifadeler kullandıkları görülmektedir.

Öyle ki bunların mezar yerinden bazen su çıktığını belirtmekle birlikte özellikle yan mahalledekilerin mezar taşlarını kırmalarını, mezarlıklarında hayvan otlatmalarını ve hatta mezarlık alanını işgal ederek ev inşa edenlerin bile olduğunu belirtmişlerdir (Foto 15 a, b).

Foto 33a: Tayfur Sökmen Mahallesinde (Reyhanlı) Kırılan Mezar Taşları, Mezarlık Alanında Otlatılan Koyun Sürelerinden Bir Kesit

Foto 34b: Tayfur Sökmen Mahallesinde (Reyhanlı) Kırılan Mezar Taşları, Mezarlık Alanında Otlatılan Koyun Sürelerinden Bir Kesit

Bu da mezarlıkların mekân hâkimiyeti ve mekân kendileme unsuru olarak görülmelerinin ve aynı zamanda söz konusu olan bir mezarlık dahi olsa bir mekân birimi olarak görülüp 'öteki'leştirme unsuru olabileceklerinin en bariz örnekleri olduğunu bize göstermektedir. Ki mezarlıkların anıtsal ve statik durumları bir mekânın sahiplenilmesinde ve mekâna hâkimiyette köklülüğe gönderme yapan unsurlar olmalarının doğurduğu bir sonuç olarak yorumlamak mümkündür. Bu açıdan bakıldığında dahi söz konusu mekânlarda göçle gelen bu toplulukların aidiyetle birlikte kültürel adaptasyonlarının da tam olarak gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu topluluktaki bazı görüşmecilerin aile ve akrabalarını gerekçe göstererek cenazelerini defnetmek için kendi memleketlerini değil Tekirdağ'dan aile mezarlığı alarak cenazelerini defin için burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum mekânla bağ kurmada ve aidiyette kan bağlarının önemli bir değişken olduğunu göstermektedir.

Akçaova mahallesine baktığımızda da bazı istisnalar dışında cenazelerini burada defnetmedikleri görülmektedir. Bir kısmı burada ölenlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Aslında bu beyanları doğru olmakla birlikte, bunun diğer bir nedeni buradaki topluluklardaki bireylerden ölenlerin büyük çoğunluğunun ölüm

nedenlerinin hastalık ve yaşlılıkla ilişkili olduğu ve bu durumdakilerin memleketlerine gidip vefat edinceye kadarki bu süreci orada geçirmeleriyle de ilişkilidir. Zira görüşmeler esnasında yolun uzun olduğunu bir cenazenin zarar görmesi nedeniyle bu riskle karşılaşma kaygısıyla sonraki süreçlerde bazı cenazelerin burada gömüldüklerini belirten bir kişi bu nedenle yaşlıların ve hastaların böyle bir yola başvurduklarını belirtmiştir. Böyle olmakla beraber iki görüşmeci eşlerinin burada gömülmesi nedeniyle burada gömülmek istediklerini belirtmişlerdir. Bunlardan birisi *'Yok buraya gömsünler Samsun'da yerim değil orada kocamın ailesi var.'* Bu da mezarlıkların bireylerin mekânla aralarında bağ oluşturan güçlü birer unsur olduklarını gösterdiği söylenebileceği gibi aidiyetlerinde aile bağlarının önemini de göstermektedir. Yine buradaki örneklemden bazılarının anne veya babalarının vasiyetleri nedeniyle cenazelerini İstanbul'a götürdüklerini orada aile mezarlarının olduğunu daha önce ölen aile büyüklerinin oralarda ölmesinden dolayı yanlarında gömülmek istediklerini belirtenlerin olması bunu göstermektedir.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da bu yerleşmede mezarlıkların mezar taşları üzerinden aidiyet ve ötekileştirme gibi unsurları mekâna yansıttıkları görülmektedir. Öyle ki cenaze sahiplerinin mezar taşlarına kendilerini tanımlamada kullandıkları yani kimliklerini yansıtan memleket isimlerini mezar taşlarına yazdıkları gözlenmektedir (Foto 16a, b, c, d).

Foto 35a: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm

Foto 36b: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm

Foto 37c: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm

Foto 38d: Geldikleri Yerleri Mezar Taşlarına Yazdıran Akçaova Mahallesi'ndeki (Antakya) Toplulukların Mezarlıklarından Bir Görünüm

Cenaze sahibi olan görüşmecilerin bu tutumlarına gerekçe olarak, buraya iskân edilen ve buranın yerlisi olarak ifade ettikleri bu topluluğun cenazelerini burada gömdüklerini kendi ölülerinin onlarınki olarak görülmemesi ve kim olduklarının bilinmesi için yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu yönüyle bu topluluk için de kültürel adaptasyonları açısından ayrılma stratejilerini benimsemenin yanı sıra aidiyetlerinin de oluşmadığı söylenebilir.

Buraya serbest göçle gelmiş Fatih ve Kurtuluş mahallelerindeki (Kırıkhan) topluluklarda cenaze defin tercihlerinin yine diğer bütün topluluklardaki gibi kan bağları, inançları, mülkiyet durumları ve aidiyetleriyle ilişkili bir durum olduğu söylenebilir. Buradaki görüşmecilerin bir kısmı burada ölen kimselerinin olmamasını gerekçe göstererek ailelerinin büyük bir kısmının geldikleri yerlerde oldukları için burada değil, orada gömülmek istediklerini belirtmişlerdir. Yine eğer ölen kişi büyük bir aileye mensup ise genellikle memleketlerinde gömüldükleri belirtilmiştir. Böyle olmakla beraber '*Orada evimiz, mülkümüz yok zaten buralı olduk artık, ölümüzü taşıtsak ne olur, hem buranın mezarlığı güzel, temiz.'* gibi bir takım ifadeler kullananların yanı sıra, cenaze taşımanın uygun olmadığını belirtenlerin olması bu çıkarımları destekler niteliktedir. Ayrıca bu topluluklardan ekonomik anlamda buraya uyum sağlayanların mezarlık yeri aldıkları görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir husus da cenazelerini burada gömenlerin bir kısmının cenazelerini memleketlerine taşıma olanakları (maddi olanaklar) olamayanlardan oluştuğu gerçeğidir. Öyle ki görüşmecilerden bir tanesi *'Eşimi ve babamı burada gömmek zorunda kaldım, çocuklarım işsizlikten İstanbul'a göç ettiler, bu nedenle gitmek istemedim. Ben ve evli bir oğlum buradayız iyi kötü bir evimiz var, ben öldükten sonra o ne yapar bilemem ama ben bu nedenle buradan gitmek istemedim.'* şeklinde ifadelerden yola çıkarak kabirlerin mekânla olan bağın güçlenmesinde bir fonksiyon üstlendiği yorumuna varılabilir.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da bütün yerleşmelerde ki topluluklar içerisinden bazı bireylerin gömülecekleri yerler için *'Nereye gömülsek bir yere hesap vereceğiz.'* gibi bir takım ifadelerine dayanarak defnedilecekleri yerin seçiminde inançlarının da önemli bir değişken olduğunu söylemek mümkün olsa da, mekânla olan bağlarının ve aidiyet hislerinin daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Çünkü hemen hemen bu toplulukların tamamında gömülecekleri yerlerin kültürel kökleri ve kan bağlarıyla yani klan mensubiyetleriyle ilişkili bir durumdur. Bu da mekânla olan

bağları ile topluluk aidiyetleri arasında önemli ve güçlü bir ilişkinin olduğunu destekler niteliktedir.

Burada toplulukların mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyonlarının tespiti için memnuniyet, algı, müdahale (kendileme/hâkimiyet alanı), kullanım, kabir değişkenleri irdelenmiştir. Bu değişkenler üzerinden mevcut toplulukların mekân aidiyetinden ziyade mekâna sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda topluluktan topluluğa değişkenlik gösteren bağlarının olduğu ve kendi topluluklarıyla sıkı olan kültürel temaslarının mekândaki mevcut topluluklarla aynı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Hatta Buhara, Tayfur Sökmen ve Akçaova'da bazı istisnalar dışında mekândaki yerli olarak nitelendirilen topluluklarla bu temasların hiç olmadığını belirtmek dahi mümkündür. Ki kültürel adaptasyonlarında mekân kullanımları bağlamında bakıldığında ayrılma stratejilerini benimsedikleri söylenebilir. Zira sosyal mekân kullanımlarında sosyal etkileşimin daha yoğun yaşandığı alanlardan ziyade piknik alanı olarak kullanılan doğal ortamlara kendi aile ve akrabalarıyla gitmeyi tercih ettikleri ve yine boş zaman etkinliklerini de kendi kültürel kodlarına sahip bireylerle kendi mahremiyet alanları olarak niteleyebileceğimiz konutları ve yakın çevrelerinde geçirmeleri bunu destekler niteliktedir. Sosyal bağlamda mekân tüketimlerinin eski yaşam biçimleri ve sosyo-kültürel yaşantılarına bağlı olarak şekillenmesi buradaki mekâna bağlılıklarının eski yaşam biçimlerini sürdürüp sürdürememeleriyle ilişkili bir durum olduğu da söylenebilir**.**

Burada konutların söz konusu topluluklar için mekânla bağ kurmaları, mekândaki hâkimiyet alanları, mülkiyet durumları ve mekânı kendilemelerinde hatta mekânın yapısal ve sıcaklık gibi fiziki özelliklerinin yanı sıra ön plana çıkan en temel unsur olduğu görülmektedir. Öyle ki konutların söz konusu topluluklar için mahremiyet alanlarını belirleyen bir sınır, kullanım ve yine ekonomik değere sahip olmaları açısından gerek mekânla bağları gerekse de kültürel etkileşim alanları olmaları itibariyle daha girift bir özellik sergiledikleri, söylenebilir. Bu anlamda bu toplulukların mekâna bağlılıklarının tek bir mekân birimiyle değil ev, mahalle, ilçe gibi farklı boyutlardaki mekân birimlerine yönelik ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamda kullanımlarıyla ilişkili olarak çeşitlendiği gözlenmiştir. Ancak en güçlü bağı mülkiyet durumlarıyla ve hâkimiyet alanlarıyla ilişkili olarak evlerine duyduğu görülmektedir. Mahallelerine bağlılıklarının ise topluluk aidiyetleriyle ilişkili bir durum olarak gelişme gösterdiği belirtilebilir. Yani diğer bir ifadeyle mekân

birimlerinin büyüklüğü ve hâkimiyet alanlarının güçlü olduğu en küçük birimden en büyüğüne göre güçlenerek değişkenlik göstermektedir.

4.2.GÖÇ ŞEKLİNİN GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN MEKÂN AİDİYETİ VE KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜRECİNE ETKİLERİ

Göçün mekânlar arası bir hareketlilik olarak, her ne kadar çağımıza has bir olgu olmadığı insanoğlunun dünyadaki varlığının ilk dönemlerine kadar temellendirilebilecek teorik boyutlara sahip olan bir olgu olduğu bilinsede günümüzde yaşanan teknik, teknolojik, siyasi, sosyal, psikolojik, kültürel vb. açılardan yaşanan gelişmelere bağlı olarak, farklı görüngüler üstlendiği aşikârdır. Günümüz koşullarında göç olgusu yalın salt bir mekân değişiminin ötesinde, kültürel, sosyal, ekonomik, simgesel, politik, enformasyon vb. gibi dinamiklerin etkileşimsel ve değişim boyutlarını da kapsar bir hal almıştır. Bu anlamda bireylerin göç motivasyonlarında önemli olan etkenler göçün etkileri yönüyle hem çıkılan hem de varılan mekânda çok karmaşık ağlar oluşturmaktadır. Bu nedenle göçü bir kereliğine gerçekleşen bir olaydan ziyade bir sürece işaret eden devingen bir olgu olarak değerlendirilmesi günümüz dinamiklerine daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Zira günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte özellikle ulaşım ve iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler mekânlar arası en uzak mesafenin bile zaman olarak karşılığı siyasi sınırlar mevzu bahis olmazsa saatlerle ifade edildiği, hatta zaman zaman siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşim yoluyla bu sınırların dahi küresel bir hal alarak muğlaklaştığı görülmektedir. Küreselleşme olgusu çerçevesinde ifade edilen bütün bu gelişmelere bağlı olarak insan zihnindeki uzaklık algısının dahi yeniden çizildiğini belirtmek mümkündür. Bu anlamda göçü insan yaşantısında kesinti ve süreklilikler üzerine kurulu iki mekân arasında bir defaya mahsus olarak gerçekleşen statik bir durum olmanın ötesinde, bireylerin yaşantılarındaki aktivitelerle ilişkili olarak ulus içi ve/veya ulus aşırı siyasi veya sosyo-kültürel sınırları aşıp, birden çok mekâna intikal ederek, yaşamlarını sürdürdükleri mekânlar arası bir dolanım olarak yorumlamakta mümkündür.

Göç sonucunda yaşanan mekânsal değişimle birlikte yönelinen mekânın sosyal, ekonomik, kültürel vb. özelliklerine bağlı olarak bireylerin yaşantılarında farklılaşmaların yaşandığını belirtmek ve göçün bireylerin sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları gibi unsurların değişimine yol açması yönüyle onların yaşam biçimlerindeki süreklilikleri kesintiye uğrattığını söylemek de mümkündür. Böyle olmakla birlikte

göç bireylerin yöneldikleri mekânın söz konusu özelliklerine adaptasyon için yaşam biçimleri üzerinde bütün bu unsurlar açısından bir değişime neden olduğu yaşam biçimleri bağlamında bir yeniden üretimi doğurması ve göçün doğurduğu bu yeni yaşam biçimlerinin bireylerin bir önceki yaşantılarıyla ilişkili olması hasebiyle kesintili süreklilikler yarattığı da söylenebilir. Ayrıca bireyin temas ettiği her mekânı kendi kültürel kodları çerçevesinde şekillendirdiğini belirtmek de mümkündür. Bu açıdan bireylerin göç şekli ve göç motivasyonlarında etkili olan unsurların bireylerin yöneldikleri mekânın sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziki özelliklerine entegrasyonları üzerinde belirleyici bir rol üstlendikleri gibi bunlardan etkilendikleri de ifade edilebilir. Çünkü mekânın özellikleri bireylerin yaşantılarını sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik, biyolojik birçok yönden etkilemektedir (Haldun; 1990; Harvey, 2013; Lefebvre, 2014; Göregenli, 2015). Bireylerin göç şekli bu değişkenler üzerinde belirleyici olmanın yanı sıra yönelecekleri mekânların seçimi üzerinde etkili olması açısından da önem arz etmektedir.

Tekeli bireylerin göç etme kararlarına yönelik Akılcı (rationel) ve Simon tipi (razı olucu) olarak nitelendirilen iki modele değinmektedir. Akılcı (rationel) karar verme modelinde bireylerin başarılı bir göç gerçekleştirmeleri için göç etme kararlarında üç aşamayı geçirmelerinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Birincisi kişinin göç kararını kendisinin vermesi, ikincisi ise göç eden kişinin alternatif fırsatlar arasından birisini seçmesi ve son olarak kişinin emeğini arz etmeye karar verdiği fırsat için birden çok kişinin yarıştığı bu yarışmayı kazanmasıdır. Aslında bu süreç başarılı bir göçün safhalarıdır. Ancak burada belirleyici kişinin, işveren olduğu belirtilmektedir. Aslında bu yönleriyle söz konusu modelin göç kuramlarıyla bir benzerliğinin olduğu belirtilebilir. Ki bu durumda bireylerin göç alma kararlarında olduğu kadar göç sonrasında mekâna ekonomik anlamda entegrasyonlarında da eğitim düzeyleri ve içinde yaşadıkları kültür gibi yatkınlıklarını şekillendiren bir takım unsurların rolünün belirleyici olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda topluluklardaki bireylerin sosyo-kültürel ve eğitim gibi bireysel özelliklerinin kültürel adaptasyonları ve mekândaki kalıcılıklarında önemli birer etken oldukları belirtilebilir. Her ne kadar çalışma sahasındaki mevcut topluluklardaki bireylerin göç hareketlerini bireysel bir karar olarak nitelendirmek mümkün olmasa da yatkınlıklarını sergilemeleri ve işverenlerinin kendi topluluklarından olması yönüyle bunlardan bir kısmının mekân entegrasyonlarında bireysel becerilerinin etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen topluluklar ve yine kar amaçlı burayı tercih eden iskânlı topluluklardaki bireylerin bir kısmı hariç tutulduğunda bu modeldeki vurguların toplulukların mekân kalıcılıklarının açıklanması hususunda refere edilebilir bir boyuta sahip olduğu belirtilebilir.

Simon tipi (razı olucu) karar verme modeline göreyse göç etmeye karar veren bir bireyin göçten bir beklenti(aspirtion) düzeyi vardır. Kişi çevresinde var olan fırsatlar içerisinde bu beklenti düzeyine uyanları arar ve eğer bu beklenti düzeyine uyan birçok fırsat varsa beklenti düzeyini yükseltir şayet bunlar sınırlıysa veya yoksa beklenti düzeyini düşürür. Bazı durumlarda ise fırsatları arama yöntemini değiştirdiğine vurgu yapılır. Ki böyle bir durumda bireyin beklenti düzeyini çabuk düşürmeyeceğinden 'akılcı' karar verme modeline yaklaşmış olacağı belirtilir. Bu tip bir göç modeli için ise iki unsurdan söz edilir. İlki göç eden kişinin 'beklenti düzeyi', ikincisi 'kişinin fırsatları arama davranışı ve fırsatlarla ilgili bilgi edinme yolları' olarak ifade edilmektedir. Bu durumda beklenti düzeyinin oluşumunu ve arama sürecinin boyutlarını ise kişinin bireysel özelliklerinin belirlediğine işaret edilmektedir. Bireyin becerileri ne kadar fazla ve iyiyse beklenti düzeyinin o oranda yüksekten başlayacağı vurgulanır. Ayrıca bireylerin göçteki beklenti düzeylerinin düşmesini kişinin bulunduğu koşulları ve güvencesine bağlı olduğunu, bu nedenle de birey ne kadar güvenli bir statü içerisindeyse göç ettiği mekâna da o kadar geç uyum göstereceğini ifade etmektedir. Yine göç eden kişinin fırsatları algılaması ve haberdarlığının sağlanmasını akraba ve tanıdıkları aracılığıyla kolaylaştığı belirtilmektedir[24]. Öyle ki bu tür ilişkilerin kitle iletişim araç ve yollarından daha etkili olduğu savunulmaktadır (Tekeli, 2013:28-33).

Buradan yola çıkarak söz konusu toplulukların göçteki başarılarını ve göçlerinin bu iki modelle örtüşen boyutlarının olduğu belirtilebilir. Ki bireyin göçteki başarısının göçten tatmin ve yönelinen mekânın bireylerin göçten beklentilerini karşılaması ve mekânın sosyo-kültürel, ekonomik vb. uyumu mekân aidiyeti ve kültürel etkileşimle bağdaştırılabileceği topluluk ve bireylerin aidiyet ve etkileşim durumlarının tespitinde bu iki model üzerinden göç şekilleri bağlamında irdelenebileceği belirtilebilir. Öyle ki söz konusu toplulukların göç etmelerinde ve

[24] Genel itibariyle göç analizlerinde akraba ve tanıdıkların göçteki bu rolleri 'tanıdık ve akraba çoğaltanı' olarak nitelendirilir (Tekeli, 2013: 30-31).

yöneldikleri mekânların seçiminde ilişkiler ağı ve iskânın önemli faktörler olduğu görülmektedir. Ki daha öncesinden de değinildiği gibi söz konusu toplulukların mekân kalıcılıklarının bu iki unsurla sıkı bir ilişkisi söz konusudur. Ayrıca bu iki unsurun göç eden bu bireylerin mekân memnuniyetlerinden mekâna yönelmelerine, hatta göçten beklenti ve tatminlerine kadar birçok açıdan şekillendirici bir fonksiyona sahip olduğu da belirtilebilir.

Literatürde kişileri bulundukları mekânlara bağlayan değişik nedenler arasında toprak ve taşınmaz mallar üzerindeki mülkiyet hakları, doğa ile çevresindeki toplumla kurduğu öznel ve nesnel bağlar, kişilerin yer değiştirme anına kadar edinmiş olduğu kültür, hüner birikiminin yaşadıkları o mekâna özgü nitelikler arasında sayılabileceklerine işaret edilir (Harvey, 2013; Tekeli, 2013: 142; Lefebvre, 2014). Dolayısıyla bireylerin mekânla olan bu bağları, kendi insiyatifleri dışında zorunlu bir mekân değişimine maruz kalmaları durumunda onların kayıpları olarak ifade edilmektedir. Fakat göç ister zorunlu isterse de bireyin gönüllü olarak karar vermiş olduğu bir durum olsun bu kayıpların olacağı aşikârdır. Birey için bu kayıpların katlanılabilirlik derecesinin göçten beklentileri ve tatminiyle belirleneceğini söylemek mümkündür. Göçten tatmin olma durumu ise göçün yapılış şekline bağlıdır. Göç hareketi ister zorunlu ister gönüllü olsun, gerçekleştirilme şekline bağlı olarak birçok görüngüye sahiptir. Daha öncesinden de değinildiği gibi teritori anlamda mekânsal değişimin şekli ne olursa olsun ekonomik, siyasi, sosyal, doğal etkenlere bağlı olarak gerçekleşebilirler. Ayrıca mekân değişimin boyutu ve değiştirilme nedenleri ne olursa olsun, yapılan göç hareketi aynı zamanda süre, yapılış şekli, mesafe, göçe iştirak eden nüfus sayısı, önceden belirlenişi, hukuki boyutu gibi bir takım özelliklere de sahiptirler. Ki bütün bu unsurlar bireylerin mekân memnuniyetlerini ve etkileşimlerini doğrudan veya dolaylı olarak sağlayan unsurlardır. Ancak bu özellikler çerçevesinde göç şekli ne olursa olsun mekânlar arası hareketin beklentiler üzerinden gerçekleştiği bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle bireylerin mekân seçimleri ve hatta mekândaki kalıcılıkları beklentilerinin karşılanıp karşılanmamasıyla yakından ilişkilidir. Buradan yola çıkarak bireylerin göç edilen mekândaki sosyo-kültürel yaşantıya adaptasyonlarının ve mekâna olan aidiyetlerinin boyutu göç şekilleri ve göç şekilleriyle ilişkili olarak mekândan beklentileri çerçevesinde önceledikleri unsurların belirleyici olduğu belirtilebilir. Bu bakımdan göç şeklinin ister doğrudan isterse de

dolaylı olsun bireylerin gerek mekâna aidiyetleri gerekse de kültürel adaptasyonları üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bütün bunlardan yola çıkarak göçün sadece basit bir yer değiştirmenin ötesinde gerek bir yeniden uyumu ve bununla ilişkili olarak hem kültürel hem de mekânsal adaptasyonu gerektirdiğinden gerek mekânsal gerekse de kültürel bir yeniden entegrasyonu doğuran bir olgu olduğu da ifade edilebilir. Bu açıdan yerleşmelerdeki toplulukların göç şekillerinin onların kültürel adaptasyon ve mekân aidiyetini etkileyen mekândaki hâkimiyet ve mülkiyet durumları ve kültürel etkileşimleriyle mekândaki kalıcılıklarına ve kültürel adaptasyonlarına etki eden bir unsur olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Her ne kadar söz konusu toplulukların gerçekleştirdikleri göç hareketlerini bütün bu açılardan irdelemek mümkün olsa da mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyonları üzerinde göç sınıflandırmaları bağlamında göç etme şekillerindeki bütün bu boyutların topluluktan topluluğa değiştiğini ve her topluluğun özel durumuna diğer bir ifadeyle göç motivasyonlarında önceledikleri unsurlara bağlı olarak dolaylı veya doğrudan etkileri görüldüğü söylenebilir.

Göç şekilleri bağlamında incelendiğinde söz konusu toplulukları serbest ve iskâna bağlı olarak göç edenler şeklinde iki grupta toplamak mümkündür. İskâna bağlı olarak göç eden toplulukların gerek ulus aşırı gerekse de iç göçle gelen topluluklardan oluştukları daha önceki bölümde (2. Bölüm) belirtilmişti. Bu nedenle bu toplulukların gerek Hatay'ı tercih etme sebepleri gerekse de göç etme nedenlerine burada tekrar değinilmeyecektir. Ancak daha önceki veriler temel alınarak, burada sadece göç etme şekillerinin ve göçten beklentilerinin ister doğrudan isterse dolaylı olsun mekândaki kalıcılıklarına ve kültürel adaptasyon süreçlerine hangi yönleriyle etki ettiği üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede iskânın, söz konusu yerleşmelerdeki göçle gelen toplulukların gerek kendi içlerinde gerekse de mekândaki mevcut toplulukların onlara karşı tutumlarında büyük bir etken olduğu görülmektedir. Öyle ki söz konusu toplulukların iskâna bağlı olarak yerleşmeleri daha sonra da değinileceği gibi yerleşme birimlerindeki dağılışlarına, mülkiyet durumlarına, mekân hâkimiyetlerine hatta mekân algılarına vb. birçok yönden etki ettiği görülmektedir. Ki bütün bu unsurların daha öncesinde belirtildiği gibi göç eden birey ve/veya toplulukların mekân aidiyeti ve kültürel etkileşimlerinde etkili oldukları kabul görmektedir. Bu çerçevede bakıldığında söz konusu toplulukların göç şekillerinin gerek doğrudan gerekse de

doğurmuş olduğu unsurlar bağlamında dolaylı olarak mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçlerine etkileri şu şekilde özetlenebilir.

Bireylerin zorunlu veya istekli olarak göç etmeleri yöneldikleri mekâna karşı algılarında önemli bir etmendir. Buda bireylerin mekândaki kalıcılıklarına ve göçten memnuniyetlerine etki eden bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Literatürde zorla veya doğal coğrafi nedenlere bağlı olarak birey veya toplulukların kendi insiyatifleri dışında sosyal, siyasi, doğal afet gibi herhangi bir nedenden dolayı yerlerinden ayrılmasına zorunlu göç denilmektedir**.** Yine Tekeli insanların gönüllü olmayan yer değiştirmelerinin üç farklı kaynağının olabileceğini belirtmektedir. Bunları; devletin belli amaçlarını gerçekleştirmek, savaşlar sonucunda yeniden uyum, doğal afetlerin sonuçlarından kaçınmak olarak sıralamaktadır. İlk iki nedenin devletle ilişkili olduğunu, ancak üçüncüsünün kaynağında devlet bulunmasa da çözümünün yine devletten beklenildiğine işaret etmektedir. Böylece her zaman zorunlu yer değiştirmelerin bir yanında devlet diğer yanında birey bulunduğuna vurgu yapmaktadır (Tekeli, 2013: 141). Bu anlamda çalışmaya konu olan topluluklarımızdan Doğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden vatandaşlarımızın tayin ve ekonomik amaçlı göç edenler ve bazı istisnalar dışında bütün yerleşme birimlerimizdeki toplulukların hareketlerini zorunlu göç olarak nitelendirebiliriz**.** Fakat topluluklar için bu yalın sınıflandırmanın yanlış olacağı da belirtilmelidir**.** Zira çalışmaya konu olan alanda iskânla gelmiş mevcut toplulukların gerek göç etme gerekse de yeniden yerleştirme süreçlerine varana kadar her şeyleri planlı bir şekilde tezahür etse de göç nedenlerine bakıldığında bunun sınırlı tercihli bir zorunlu göç olarak nitelendirilebileceği görülmektedir. Öyle ki göç kararlarının veya yeniden yerleşimleri özellikle kamulaştırma ve heyelan gerekçeleriyle sağlanan toplulukların her ne kadar yer seçimlerinde bir tercih hakları olduğu ve iskân edilip edilmeme durumları da yine kendi kararlarına bırakıldığı görülse de göç etmelerindeki temel etkenin devlet kararıyla ve insiyatifleri dışında gerçekleştiği görülmektedir. Zira her hâlükârda göç ettirileceklerdir. Yine yönelecekleri merkezlerde devlet tarafından tespit edilmiş olup, ancak birkaç merkez arasında seçim hakkı tanınarak belirlenmişlerdir. Bu bağlamda buraya yönelmeleri zorunlu tercihli göç olarak nitelendirilebilir, zorunlu göçün tercihli oluşu nedeniyle de zorunlu bir istekliliğe dönüştüğünü ifade edebiliriz. Ki gerek Tayfur Sökmen (Reyhanlı) gerekse de Akçaova'daki (Antakya), Karadeniz

Bölgesi'nden getirtilen toplulukların 408 Evler' deki topluluklar gibi iskân edilmelerine rağmen bunların 408 Evler' dekilerin aksine kamulaştırmaya bağlı olarak oturdukları yerlerin istimlak edilmesi onlarda bir hoşnutsuzluğa neden olduğu belirtilebilir. Öyle ki bu iki topluluktan olan bireylerin bir kısmı 408 Evler'deki Trabzon'dan heyelan riski nedeniyle getirtilerek iskân edilen toplulukların gelişleri için '*Onların durumu Allah'tandır. Ya bizim ki?*' ve yine bunlardan bir kısmı '*Trabzonluların yaşadıkları Allah'ın takdiriydi, oysa bizim durumumuz siyasetçilerin keyfindendi.*' şeklindeki ifadeleri söz konusudur. Yine göçebe topluluklarında 408 Evler' deki iskân toplulukları için aynı ifadeleri kullandıkları görülmektedir. Ancak böyle olmakla birlikte 408 Evler' deki topluluklardaki bireylerinde kendilerine iskân yeri olarak gösterilen merkezlerin içerisinde Hatay'ın olmadığını, dilekçelerini verdikten sonra Hatay'ı kabul etmemeleri durumunda ise kendilerine istimlak bedellerinin nakdi olarak ödeneceğinin söylendiğini belirtmişlerdir. Topluluktaki bireylerin bir kısmı bu nedenle iskânlarının Hatay'a yapılmasını bir dayatma olarak görmektedirler. Ki bütün bunlar toplulukların bu durumu kabullenemediklerinin ve bunun yerleştirildikleri mekâna karşı algılarının şekillenmesinde bir etken olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu toplulukların zorunlu olarak göç etmelerine rağmen Hatay'ı tercih etmeleri kendi insiyatifleriyle olmuştur. Buna gerekçe olarak tarımsal iskân istekleri verilebilir. Öyle ki tarımsal iskânın göçten memnuniyetleri ve ekonomik entegrasyonları bağlamında bu topluluklar için en önemli unsurlardan bir tanesi olduğu belirtilebilir. Ki bu durumda memnuniyetlerinin ve şikâyetlerinin kaynağının aynı unsur olduğunu belirtmek mümkündür. Zira iskânla gelen bütün bu topluluklarda göçe ilişkin şikâyet ve memnuniyetlerinin iskân üzerinden devletle ilişkilendirmeleri bunu destekler niteliktedir.

Buraya dış göçle gelen Ovakent'teki (Antakya) göçmenlerin bir kısmı için[25] mekândaki kalıcılıklarında ve mekâna dair algılarının şekillenmesinde önemli bir unsur olarak yasal açıdan mülk edinme, vatandaşlık hakkı gibi bir takım hakları elde etmeleriyle ilişkili olarak Türkiye'ye olan göçlerini olumlamaları bu durumun buradaki kalıcılıklarına kısmen de olsa etki ettiği şeklinde yorumlanabilir. Zira özellikle ülkeye iltica ederek ve kaçak yollarla giriş yaparak Ovakent'e yerleşip sonrasında vatandaşlık hakkı alan İran, Suudi-Arabistan gibi ülkeler üzerinden

[25] Zira bunların belli bir kesimi Avrupa ülkelerine gitmek için Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarakta kullanmaktadırlar.

kademeli olarak göç etmiş bireylerin bunu bu ülkelerdeki vatandaşlık hakkı verme koşullarındaki zorluklar ve yine mülk edinmeden yoksun olma durumları üzerinden karşılaştırarak ifade etmeleri bu yorumu desteklemektedir. Ayrıca Ovakent'teki söz konusu toplulukların tümü iskânlı olarak yerleştirilmemişlerdir. İskân edilenlerin yanı sıra bu toplulukların büyük bir bölümünün ilişkiler ağıyla buraya yöneldikleri görülmektedir. Bu durumun hem buraya olan göçleri aktif tuttuğu hem de bu toplulukların geldikleri yerlerle olan bağlarını güçlü kıldığını belirtmek mümkündür.

Yine Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) göçmenlerinde özellikle mülk edinme ve vatandaşlık hakkı elde etmeleri gibi siyasi gerekçelerin mekândaki kalıcılıkları açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki bunların büyük bir çoğunluğunun geldikleri yerler için *'Biz oradayken bizim olanda bizim değildi orada baskı görüyorduk. İskân edildikten sonra buradaki yerlilerle zaman zaman husumetler yaşayıp baskı görsek de, devletin bize bir baskısı yoktu, bu da bize huzur veriyordu'* gibi bir takım ifadeleriyle yasal bağlamda bireylere sunulan hakların güvenlerini pekiştirmesinde, mekândaki kalıcılıklarının sağlanmasında ve mekâna dair algılarında olumlu bir unsur olduğunu destekler niteliktedir.

Söz konusu iki yerleşmedeki toplulukların gerek çıktıkları mekânlardaki siyasi olumsuzluklar gerekse de bunlardan belli bir kitlenin illegal yollarla buraya gelmeleri bunların mekândan tatmin olma eşiklerini düşürdüğü dahi söylenebilir. Ayrıca bu durum bu iki yerleşmedeki toplulukların bir kısmının mekândaki kalıcılıklarının oluşmasında etkili olan bir unsur olarakta gösterilebilir. Burada dış göçle gelen özellikle Ovakent ve yine Karadurmuşlu'daki bireylerin göç etmelerinde savaş ve siyasi baskıların ön plana çıkması gibi nedenlerle ilişkili olarak yerleştikleri yerlere dair daha olumlu davranışlar sergiledikleri belirtilebilir. Örneğin yapılan görüşmelerde Karadurmuşlu'daki toplulukların mülk edinebilmelerini ve herhangi bir baskı görmemelerini ve yine Ovakent'e illegal yollarla gelenlerin oturma izni alabilmeleri gibi bir takım gerekçelerle ilişkili olarak burada güvende ve huzurlu olduklarını belirtmeleri bu toplulukların göç şekillerinin mekândaki kalıcılıklarında ve buraya dair algılarının şekillenmesinde önemli bir unsur olduğuna işaret olarak verilebilir. Bu durumun göç eden bireylerin mekânla aralarındaki bağın güçlü olmasının yasal boyutunu gösterdiği şeklinde de yorumlanabilir. Zira Ovakent'teki kişilerden bazılarının *'Huzur neredeyse evimiz orasıdır'* gibi beyanları bu yorumu destekler niteliktedir.

Buraya kamulaştırma ve afete bağlı olarak iç göçle gelip, iskânla yerleştirilen toplulukların göç şekillerinin de yine mekândaki kalıcılıklarını etkileyen bir unsur olarak ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bütün bu topluluklarda iskânla yerleştirilme ortak unsur olmakla birlikte göçteki beklentilerinin ve buraya kademeli olarak göç etmiş olma durumlarına bağlı olarak, mekândaki kalıcılıklarının şekillendiğini söylemek mümkündür. Burada gerek kamulaştırma gerekse de göçebe olarak iskân edilen bütün topluluklar için yerleştirildikleri yerlere doğrudan intikal edenlerle bir ara kademeden sonra gelenlerin söz konusu oldukları görülmekte olup, mekândaki kalıcılıkları ve kültürel unsurlarını sürdürüp sürdürmemedeki tutumları bağlamında farklılıkların söz konusu olduğu görülmektedir. Burada bir ara kademeden sonra gelenlerin içerisinde iskân edilip gelmeyenlerin veyahut çocuklarını buraya getirmeyenlerin burayı sadece yatırım yaptıkları gayrimenkullerinin bulunduğu bir yer olarak değerlendirenlerin varlığı söz konusudur. Örneğin bu topluluklardan özellikle Akçaova'da (Antakya) bulunanların genel olarak bu şekilde göç ettikleri görülmektedir. Bunlardan örnekleme dâhil olan bireylerden bir tanesi *'Akçaova'ya ilk geldiğimizde çoğumuz çocuklarımızı bile getirmedik. Baktım arazi verimliydi, iki yıl sonra onları da getirdim. Sonrasında tarlayı su basıyordu, eşimde ölünce çocukları yine İstanbul'a götürüp araziyi sattım orada onlara iş kurdum. Çok az paraya arazi sahibi oluruz diye bir yatırım olarak yaptık ama keşke hiç gelmeseydik'* şeklinde ki ifadeleri bir ara kademeden sonra gelip, mekânı bir yatırım aracı olarak görmelerinin göçteki beklentilerinin mekândaki kalıcılıklarındaki temel unsurlardan biri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

408 Evler'deki (Kırıkhan), Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların geldikleri dönemler itibariyle mevsimlik olarak başka yerlerde çalıştıkları görülmekle beraber mekândaki kalıcılıklarının Karadeniz'den gelen diğer topluluklardan daha fazla olduğu söylenebilir. Bundaki temel gerekçelerden bir tanesinin bunlar içerisinde iskân edilmeden önce her hangi bir yere çalışma amacı dışında göç etmeyen bir kitlenin varlığıyla ilişkilendirilebilir. Yine buraya yerleştirildiklerinden sonra da mevsimlik göçlerini sürdürüp ekonomik kazançlarını burada yatırım amaçlı olarak kullanan bir kitlenin varlığı da söz konusudur. Bu bağlamda daha sonrasında değinileceği gibi mekâna ekonomik anlamda entegrasyonlarının sağlanmasında rol oynayan bu durumlarının dolaylı olarak mekândaki kalıcılıklarında da etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca iskân edilenler dışında aile ve akrabaları nedeniyle buraya gelenlerinde söz konusu olduğu görülmektedir. İskânla gelenlerin büyük bir

çoğunluğunun geri dönmelerine rağmen sosyal sermayeleri nedeniyle buraya gelenlerin söz konusu olması topluluk aidiyetlerinin güçlü olduğuna ve topluluk aidiyetleri mekândaki kalıcılıklarındaki gerekçelerden biri olarak verilebilir. Örneğin 408 Evler'deki (Kırıkhan) bu topluluklardaki bireylerin bir kısmı aile ve akrabalarından dolayı iskânsız olarak kendi istekleriyle geldiklerini belirtmişlerdir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden gelen ancak kamulaştırmaya bağlı olarak Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen'e (Reyhanlı) iskân edilen topluluklar mevcuttur. Fakat 408 Evler'dekilerin (Kırıkhan) aksine bunların büyük bir çoğunluğunun bir ara kademeden sonra buraya yöneldikleri görülmektedir. Geldikleri ara kademelerin şehir merkezleri olması bu toplulukların mekâna dair ekonomik ve sosyal farkındalıklarının daha gelişmiş olduğuna ve bu durumlarının buradan tatmin olma eşiklerini yükselttiğine bu nedenle de buradaki kalıcılıklarının olumsuz yönde etkilendiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Zira bazı istisnalar dışında söz konusu topluluklardan burada kalanların daha önce yaşadıkları yerlerden buraya doğrudan gelen ve yine ekonomik anlamda başka alternatifi olmayan bir kitleden müteşekkil olması bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Ayrıca geniş aile yapısına sahip söz konusu toplulukların bir kısmı için iskânla yerleşmeleri geleneksel yaşam tarzına sahip söz konusu toplulukların mekândaki kalıcılıklarına hem olumlu hem de olumsuz yönde etki ettiği şeklinde yorumlanabilir. Örneğin iskân edilme şekilleri kamulaştırmaya bağlı olarak gerçekleştirilen ancak daha öncede değinildiği gibi Hatay'a [Reyhanlı (Tayfur Sökmen)] gelişleri kura sonucu belirlenen Adıyaman'dan gelen göçmenlerin bu uygulamadan duydukları memnuniyetsizlikten dolayı iki aile dışında diğerlerinin geri gittikleri belirlenmiştir. Bu topluluktan burada kalan bireylerin diğerlerinin geri dönüşlerine akraba ve aileleriyle birlikte iskân edilmemelerini gerekçe olarak belirtmişlerdir. Ancak bu durumun tam tersi şekilde cereyan ettiği durumlar da söz konusudur. Zira iskân prosedürü gereği aile olarak ebeveynler ve evlenmemiş çocukları birlikte iskân edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu durumun söz konusu topluluklar için hane içerisinde birkaç kuşağın bir arada yaşamaları üzerinde değişim yaratacağı ve buna bağlı olarak kuşaklar arası aktarımlarını etkileyeceğinden geleneklerini sürdürmelerinde olumsuzluklar yaratacağı şeklinde de yorumlanabilir. Ancak yine de toplulukların büyük bir kısmının bu duruma uymadıkları da görülmektedir. Örneğin çalışma sahasında 408 Evler'deki (Kırıkhan) topluluklardaki bireylerin bir kısmı ailelerinin buraya iskân edilmesinden sonra onlarla bir arada olmak için iskânsız olarak

kendi istekleriyle gelenlerin varlığı da söz konusudur. Yine Ovakent'teki (Antakya) toplulukların konutlarına eklemeler yaptıkları ve aile bireylerinin tümüyle bir arada yaşamaya devam ettikleri görülmektedir.

Bütün bunlar söz konusu göçmenlerin topluluk aidiyetlerinin mekâna sosyo-kültürel bağlamda entegrasyonlarında ve mekânla olan bağlarında önemli bir unsur olduğuna gerekçe olarak verilebilir. Buradan hareketle göç şekillerinin bunların bir arada olup olmama durumları üzerinde belirleyici bir role sahip olması hasebiyle mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerini dolaylı olarak etkileyen etmenlerden biri olarak yorumlanabileceğine gerekçe olarakta verilebilir.

Bu örneklerin tümü aynı zamanda söz konusu göçmenlerin topluluk aidiyetlerinin mekân aidiyetlerinden daha gelişmiş olduğuna ve hatta topluluk aidiyetlerinin mekânda var olan olumsuzlukları kabul edilebilir kılan bir unsur olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Zira daha önce de değinildiği gibi gerek iskânlı gerekse de serbest göçle gelen toplulukların tümünün mekâna dair yerli topluluklarla olan anlaşmazlıkları ve sosyo-ekonomik gibi bir takım unsurlarla ilişkili olarak olumsuz bir algıları söz konusu olsa da burada kalmaya devam etmelerine gerekçe olarak akraba ve tanıdıklarına ve onlarla bir arada yaşamaya işaret etmeleri topluluk aidiyetlerinin diğer bir ifadeyle sosyal sermayelerinin mekânla bağlarını sağlayan en önemli gerekçelerden birisi olduğunu destekler niteliktedir. Hatta bu topluluklardan tanıdık ve akraba çoğaltanıyla gelen Kurtuluş ve Fatih'teki topluluklardan bir kısmının buradan büyük şehirlere göç etmek istememelerine gerekçe olarak, burada bir arada olmalarını büyük şehirlerde böyle ortamı sağlayamama endişesiyle göç etmediklerini belirtenlerin varlığı söz konusudur. Ki bu kaygılarının göç alma kararlarından göç şekillerinin belirlenmesine kadar birçok yönüyle çoğu unsuru etkileyen bir boyuta sahip olduğunu da göstermektedir. Ayrıca bu toplulukların çoğunda topluluklarına duydukları aidiyet hislerinin mekâna bağlılıklarını etkin kılan bir hal aldığını da söylemek mümkündür. Bu da aslında göç şeklinin ve göçten duyulan memnuniyetin mekâna aidiyete etki ettiği gibi mekândaki kalıcılığın sağlanmasında da etkili olduğunu destekler niteliktedir.

Burada yine yerleştirme politikası çerçevesinde gelmiş ancak iskân edilme nedenleri Karadeniz Bölgesi'ndeki illerden gelenlerden farklı olan, Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara'ya (Hassa) göçebelere yönelik yeniden yerleştirilmeyle gelen topluluklarında yine mekândaki kalıcılıklarının buraya doğrudan gelip gelmemeleriyle ilişkilendirilebilir. Bu yerleşmelerde ikamet eden toplulukların buraya iskân

edilmeden önce yerleşik yaşama geçip geçmemeleri onların yerleşmelerdeki kalıcılıklarına ve yine kültürel adaptasyonlarına etkilerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Zira Aydınlı Özyörük (Kırıkhan), Buhara (Hassa) mahallelerindeki topluluklardan daha önce yerleşik yaşantıya geçip sonrasında buraya gelenlerin mekânda kalıcılıklarının olmadığı veya diğerlerine göre daha kısa süreli olduğunu belirtmek mümkündür. Bunlardan daha önce başka yerlerde tamamen veya yarı sedanter olarak yerleşenler yatırım amaçlı olarak, iskân tercihinde bulunmuşlardır. Fakat iskân prosedürü[26] gereği mülkiyet hakkı elde edebilmeleri için bu yerleşmelerde kalma ve arazilerini boş bırakmama gibi zorunluklarla ilgili pürüzler yaşamaları nedeniyle kaygı ve güvensizlik duymaları ve göçten beklentilerinin karşılanmaması gerek mekân algılarına gerekse de mekândaki kalıcılıklarına olumsuz yönde etki ettiği söylenebilir. Zira mülkiyet durumlarına ilişkin bu pürüzlerle ilgili olarak bu bireylerden bazılarının şu ifadeleri kullandıkları görülmektedir. *'Arazi için burayı istedik, hayvancılık yapıyorduk bizim için daha uygun olur diye, ama mera bulamadık. Geldik ama diken üstünde gibiyiz, evimiz arazimiz varda tapumuz yok, sanki bizim değilmiş gibi, çoğumuz bekliyoruz ne zaman tapularımız verilecekte gideriz diye'*

Burada belirtilmesi gereken bir husus ta göçebelerin kendi aralarında da bir grup başkanının temsiliyle bir araya toplandıkları, hatta bu nedenle birbirileriyle bir bağı olmayanlarında iskân edilebilmek için bir araya geldikleri görülmektedir. Bu grup başkanı yerleşme süreçleri boyunca yasal ve hukuki işlerini yürütmekte ve onları bundan haberdar etmektedir. Genellikle toplulukların bu süreçteki ilgili kurumlarla, yer belirleme, iskân talepleri gibi bir takım yasal işleri bu kişiler üzerinden yürütülmektedir. Bu nedenle bunların zaman zaman suistimalleri topluluk içinde anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Örneğin göçebelerin kendilerinin temsilen seçtikleri kişinin, konut inşa alanı için, iskâna başvuran ailelerden yer tahsisi için para toplayıp aldıkları yeri devlete hibe ederek konutların inşaları gerçekleştirilmektedir. Bu durum bu kişilerin topluluğu oluşturan kişileri sömürmelerine, ucuza arazi alıp daha büyük fiyat göstermelerine veya devletle yasal sürecin sürdüğü süre boyunca

[26] İskân prosedürü ve iskânın siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik gibi farklı boyutları söz konusu olmakla beraber çalışmanın bütünlüğünün bozulmaması ve farklı bir çalışmada daha detaylı bir şekilde işlenebilecek bir içeriğe sahip olması açısından, bu çalışmada geniş olarak yer verilmemiştir. Burada iskân prosedürünün sadece göçle gelen söz konusu toplulukların geleneksel yaşam biçimleri ve aile yapıları üzerinde değil aynı zamanda yerli toplulukların yaşam biçimleri üzerinde de birçok yönden etkili olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu çalışmada konu bütünlüğünün bozulmaması açısından bunlara değinilmemiştir.

ilgili kurumlarla yapılacak olan işlemler için yolluk adı altında para talep etmeleri toplulukta güven ve memnuniyetsizliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu hoşnutsuzluğun topluluk aidiyetlerini engellediği ve hatta mekânda kalıcılık ve geçiciliklerinde dahi etkili olduğu görülmektedir. Öyle ki bu topluluklardaki bireylerin bir kısmı kan bağları olmasına rağmen grup başkanları için *'Cenaze namazları bile kılınmaz, yolluk, masraf adı altında cebimizden yemekten kanımızı kuruttular.'* gibi bir takım ifadeleri iskân prosedüründeki bir takım uygulamalar ve buna bağlı süreçlerin mekândaki kalıcılıkları kadar topluluk aidiyetlerini de etkilediği belirtilebilir. Bu durumun özellikle Buhara (Hassa) ve Özyörük'teki (Kırıkhan) son dönemde yapılan iskânlarda sorunların çıkmasına ve hatta bunların hak sahipliklerinin iptalinin gündeme gelmesiyle birlikte bir kısmının buralara hiç gelmedikleri veya gelenlerin de tekrar geri dönmelerine neden olduğu görülmektedir. Bu durum iskân kanun ve düzenlemelerindeki denetim boşluklarının iskân politikalarında hedeflenen yerleşmede kalıcılığın sağlanamamasındaki olumsuzluklardan biri olarakta gösterilebilir.

Göçebe iskânı olarak yerleştirilenlerden doğrudan buraya gelenlerin ise sedanter veya yarı sedanter olanların aksine iskânın onlar için bir avantaj olduğunu zira bunlardan bir kısmı yaşam biçimlerindeki zorluklar ve bu sıkıntılarını gerekçe göstererek, *'Devlet bizi yerleştirmek istemeseydi de artık göçebe yaşamı sürdüremezdik, her yerde yollar var, yerleşmeler büyümüş, otlak sorunumuz vardı.'* gibi bir takım açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu durum mekândaki kalıcılıklarına önemli bir gerekçe olarak verilebilir.

Hiç şüphe yok ki kademeli göçün ekonomik boyutları da söz konusudur. Bu durum ikinci bölümde de belirtildiği gibi hem hane halkının ekonomik uğraşlarında çeşitlilik yaratarak geçim örüntülerini çeşitlendirmekte hem de mekândaki kalıcılıklarına etki etmektedir. Örneğin bu göç sürecinde bir ara kademeden sonra buraya iskânla gelen özellikle Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmendeki (Reyhanlı) Sinop, Samsun ve Giresunlular arasında bir bağın oluşmaması ve burayı bir yatırım aracı olarak görmeleri bu ara kademelerin bir alternatif olarak belirmesindendir. Ayrıca diğer toplulukların onları dışlamaları halinde onlara karşı direnç göstermemeleri ve geriye kalanların da ellerindekini uygun bir fiyat bulmaları halinde satmaya meyilli olmaları da buna bağlanabilir. Burada asıl memleketleri dışında farklı sahalara yönelmelerinin altında yatan unsurun sadece geçim derdi değil, daha yüksek kazanç elde etmek olarak verilebilir. Bu da hiçbir yere ait hissetmeme veya intikal

ettikleri mekânlarda ve mekânla olan bağlarında çeşitlilik sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak bunlardaki topluluk aidiyetlerinin zayıf olmasında geldikleri yerlerin çeşitlilik göstermesine de bağlanılabilir. Zira burada kalmayanların büyük bir çoğunluğunun yöneldiği alanların aile, akraba veya daha çok tanıdıklarının olduğu yerler olması ve burada kalanların da yine birbirileriyle aile ve akrabalık bağları olanların olduğu belirlenmiştir.

Yine bu toplulukların tümünde hane halkının tamamının buraya gelmemeleri ekonomik bağlamda öncesinde elde ettikleri görece durumlarını kaybetmemek için olduğu söylenebilir. Örneğin Buhara (Hassa), Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklardan sadece ailedeki yaşlı nüfusun buraya gelmeleri gibi. Ayrıca yine 408 Evler, Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) toplulukların ikinci kuşaklarının buradan göç etmeleri sadece yaşlı nüfusun kalmaları yine bu duruma örnek olarak verilebilir.

Ayrıca burada kademeli göçün birey veya toplulukların mekândan beklentilerini çeşitlendirdiğini ve hatta farkındalıklarını artırdığını belirtmekte mümkündür. Yani kademeli göç bireyler için geldikleri mekânı önceki yerler üzerinden değerlendirmelerine ve mekânla kurdukları bağın güçlü veya zayıf kalmasına neden olmaktadır. Bu çeşitlenme veya farkındalık bazı durumlarda mekâna duyulan bağlılığın güçlenmesine vesile olurken bazı durumlarda ise mekâna dair olumsuz bir algının oluşmasına neden olabilmektedir. Örneğin bu topluluklardan Ovakent'e (Antakya) yerleştirilenlerin burayla Afganistan'a ilişkin izlenimlerinin ekonomik ve fiziki coğrafi unsurlar üzerinden şekillenirken, daha önce göç ettikleri yerleri ise rahat edip etmeme, baskıya maruz kalıp kalmama gibi unsurlar üzerinden karşılaştırdıkları ve Türkiye'yi geleneklerini sürdürebilmeleri gibi sosyo-kültürel açıdan rahat özgür bir ülke olarak belirttikleri görülmektedir. Öyle ki Afganistan uyruklu bu göçmenlerin büyük bir kısmının iskânla ilk yerleştirilme sürecinden sonraki dönemlerde büyük bir kesiminin Türkiye'ye doğrudan değil İran, Suudi-Arabistan, Pakistan gibi ülkelerde birkaç ayla bir kaç yıl gibi belli bir süre kaldıktan sonra kademeli olarak göç etmeleri söz konusudur. Bunlardan kademeli olarak buraya göç edenlerin daha önce göç ettikleri yerlerde maddi olarak daha iyi kazanç sağlamalarına rağmen, Türkiye'yi sosyo-kültürel anlamda olumlamaları, bireylerin göçten duydukları memnuniyetin, tatminin ve mekânla aralarındaki bağın tek başına maddi gerekçelerle değerlendirilemeyeceğini, bunlar üzerinde sosyo-kültürel unsurların da belirleyici olduğunu göstermektedir.

Yine bu topluluklardan Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Buhara (Hassa) ve kısmen de Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki topluluklarda da kademeli olarak göç edenlerin söz konusu olduğu ancak bunların durumlarının ise Ovakent'teki toplulukların aksine mekândaki kalıcılıklarına ve mekân algılarına olumsuz etki yaptığı belirtilebilir. Zira bunların geldikleri ara kademelerin yerleştikleri mekânlardan fiziki koşullar bağlamında daha gelişmiş ve merkezi alanlar olmalarının yanı sıra göç motivasyonlarının farklılık arz etmesi bundaki en temel iki unsur olduğu belirtilebilir. Hatta bu yönleriyle buradaki göçmenlerin Türkiye'deki 1945 sonrası kırdan kopuş sürecindeki genel göç profilinden farklılık arz ettiği dahi belirtilebilir (Karpat, 2003; Abadan-Unat, 2006; Tekeli, 2013a, Tekeli, 2013b; İçduygu, 2014b). Zira gerek iskânla gelenler gerekse de serbest göçle gelenlerin şehirsel alanlar yerine kırsal alanlara yöneldikleri görülmektedir. Kısacası denilebilir ki bireylerin temas ettikleri mekân sayısı artıkça farkındalıklarının da arttığı ve yine gerek göçten beklentileriyle gerekse de göç şekillerinin farklı olmasına bağlı olarak mekân yaklaşımlarının da farklılaştığını belirtmek mümkündür.

Göç tipleri şüphesiz bireylerin mekândaki kalıcılıkları kadar mekâna yönelimlerindeki motivasyonlarının nedenlerini de barındırırlar ve bu yönleriyle bireylerin mekândan beklentilerinin karşılanmasıyla ilişkili olarak mekânla bağlarının boyutları ve söz konusu mekânın sosyo-kültürel yaşantısına entegrasyonlarındaki kararlılığa da işaret etmeleri yönüyle önemlidirler. Örneğin savaş, siyasi gerekçeler gibi zorunlu sebeplerle göç eden Ovakent ve Karadurmuşlu'daki bireylerin yöneldiği mekâna bağlılıkların geldikleri yerlere tekrar dönme gibi bir şanslarının olmamasının yanı sıra yöneldikleri mekândan beklentileriyle ilişkili bir durumdur da denilebilir. Bu anlamda söz konusu toplulukların göç tiplerine baktığımızda mekân memnuniyetleriyle mekâna bağlılıkları arasında bir ilişki olduğunu belirtmek mümkündür. Zira daha öncede belirtildiği gibi söz konusu toplulukların göç nedenleri ve Hatayı tercih etme sebepleri arasında göç tipleri en etkili unsurlardan bir tanesidir. Çalışma sahasında göçle gelen bu toplulukların %80'i iskânla gelmişlerdir. Bunların buraya yönelmelerindeki en temel etken tarımsal iskândır. Tarımsal iskân tercihlerinin yaşam biçimleriyle ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Ki bu unsur göç beklentilerini yansıtan bir durumdur. Zira buraya iskânla yerleşen gerek göçebe topluluklar gerekse de kamulaştırma ve afet nedeniyle göç eden toplulukların tarımsal iskân tercihlerinin göç beklentilerini yansıtan bir durum olduğu söylenebilir. Bütün bu topluluklardan alınan örneklemin büyük çoğunluğunda hem hayvancılık hem de

tarımsal faaliyetlerini birlikte yürütebilecekleri ve eski yaşam biçimlerini sürdürebilecekleri düşüncesiyle tarımsal iskân tercihinde bulunanların olduğu görülmektedir. Ancak geldikleri yerler kırsal alan olmasına rağmen bu amaçla göç eden toplulukların göçten beklentilerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmek mümkündür. Öyle ki hayvancılık faaliyetleri için mera alanı bulamama ve yine tarım arazileri nedeniyle hayvancılık faaliyetlerini sürdürememeleri gibi bir takım olumsuzluklarla bir kısmının geldikleri alanların şehirsel alanlar olması veya sonrasında yerleşme birimlerinin idari statülerinde yaşanan değişimlerle birlikte ekonomik uğraşlarında yaptığı değişimler gibi bir takım olumsuzluklar görülmektedir. Tarımsal iskânın ekonomik anlamda önceki yaşam biçimlerindeki deneyimleri açısından pre-adaptif bir unsur olarak bireylerin mekânla bağ geliştirmelerinde önemli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak böyle olmakla birlikte tarımsal iskânın mekândaki kalıcılıklarını ve iskânlı olarak gelen göç topluluklarının iskân nedeniyle yerli topluluklar tarafından dışlandıkları ve bunlar üzerinden aralarında sürtüşmelerin yaşanmasından dolayı kültürel etkileşimlerini sınırlandıran bir etken olduğu belirtilebilir. Bu sınırlılığı iki açıdan yorumlamak mümkündür. Birincisi yerleşmelerin bunların varlıklarıyla kurulmaları nedeniyle geldikleri dönemlerde homojen olarak dağılmaları, ikincisi ise iskânla elde ettikleri mülkler nedeniyle yerli toplulukların göçle gelenleri kendilerine ait olanı ellerinden alan bir kesim olarak görmeleri ve bu nedenle aralarında yaşanan husumetler. Zira yapılan çalışmalar sonucunda bütün topluluklar içinde örnekleme katılan bireylerin tamamı kendilerinden daha önce bu çevrede yaşayanlarla sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ancak günümüzde bu husumetlerin ilk geldikleri dönemlerdeki gibi devam etmediğini belirtseler de yerli topluluklar olarak nitelendirdikleri topluluklarla sosyal ilişkilerinin kamusal alanla sınırlı olduğunu ve hatta kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda kültürel temaslarının yok denecek kadar az olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar göçmen toplulukların iskân edilmeleri mülkiyet bağlamında onlar için olumlu bir durum gibi görünse de toplulukların göçteki memnuniyetleri ve yerleştirildikleri mekâna kültürel uyum ve aidiyetleri mevzusunda aynı olumlu etkileri yaratmadığı söylenebilir. Bunda hem yer seçimlerinin hem de yerleşme birimlerinde neredeyse belli bir döneme kadar homojen olarak yaşamalarının etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür. Bu durum gerek yerli toplulukların mülkiyetleri üzerinden onları dışlamaları gerekse de iskân edilmelerini bir zorunluluk olarak görmeleriyle ilişkilendirilebilir. Örnekleme dâhil olan bireylerin bir kısmı yerli topluluklarla

aralarında ki bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir. *'Sanki gelip sofralarına kurulmuşuz gibi bizden nefret ettiler. Bunlardan bazıları -siz gelmeseydiniz devlet bu arazileri bize tahsis edecekti- diye bize diş bilediler. Oysa memleketlerimizden ayrılmayı biz istemedik ki bize böyle bir öneri sundular biz de kabul ettik. Kâr düşüncesiyle gelenimiz de oldu fakat ihtiyaçtan gelenimiz de oldu. Ayrıca biz burayı bedavaya almadık ki. Akçaova'dakilerin (Antakya) bir kısmı ve Tayfur Sökmendekiler develuasyon nedeniyle daha az bedel ödediler ki o da bizim suçumuz değil. Fakat az veya çok bedellerini yine de ödedik'* Yine ailesi buraya iskân edilen kendisi buraya tayinle gelen 408 Evler'den bir görüşmeci ise '*Bana göre buraya yerleştirilmemiz dezavantajdı keşke getirilmeseydik, kupkuru araziye getirdiler, yeşillendirmek için çok çalıştık. Buraya yerleştirilmemiz zor oldu bizim için. Topraksız halkı varken bizi getirdiler. Onlara haksızlıktı. Çarşıya tek çıkamazdık, bize terörist gözüyle bakıyorlardı'* Bu durum söz konusu toplulukların göç şekillerinin mekândaki 'öteki' inşalarının yaratımını ve sosyo-kültürel etkileşimlerine olan etkilerini gösterir mahiyettedir. Ayrıca aynı yerleşme birimlerine farklı yerlerden getirtilerek yerleştirilmeleri ve hatta bunların belli bir kesiminin etnik açıdan farklı olmalarına rağmen kendi aralarında anlaştıkları ve birbirilerini kabullendikleri görülmektedir. Örneğin Tayfur Sökmen'e (Reyhanlı) iskân edilen topluluklardaki bireylerin bazıları *'Birbirimizle bir sorunumuz yok, zaten Samsunlusuyla, Adıyamanlısıyla aynı kaderi paylaşıyoruz'* gibi bir takım ifadeleri bu çıkarımı teyit eder mahiyettedir. Ayrıca buradan hareketle yerli topluluklarla aralarında bir dışlanma unsuru olan göçün, söz konusu toplulukların etnik, inançsal, mekânsal mensubiyetleri ne olursa olsun aralarındaki ortak yön olması hasebiyle bir uzlaşı aracı görevi gördüğü de belirtilebilir. İskân edilen bütün bu topluluklarda yerleşecekleri alanların bu şekilde belirlenmesi bunların yerleştikleri alanların yakın çevresinde yaşayan yerli olarak belirtilen topluluklar tarafından dışlanmalarında ve belli bir döneme kadar sırf arazi ve konut mülkiyetlerinin aralarındaki anlaşmazlıkların en önemli gerekçelerinden biri olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Burada bu topluluklarının kişisel mülkiyetlerinin resmi olarak tanınmasına rağmen yerli olarak nitelendirilen topluluklar tarafından tanınmadığını ve bu nedenle bunlar arasında çekişmelere sebep olduğunu belirtmek mümkündür. Daha öncesinden de ifade edildiği gibi yerleşmelerin kurulduğu bu alanların büyük bir kısmı yakınlarındaki köylüler tarafından mera veya harman yerleri olarak kullanılmaktaydı. Bu da göç şekilleri nedeniyle kontrollü bir şekilde yerleştirilmeleri ve ekonomik bağlamda gerekli koşulların sağlanmış olması bu

toplulukların mekâna uyum ve aidiyet hissi geliştirmelerinde tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Bu anlamda yer seçiminin göç eden bu toplulukların kültürel adaptasyon süreçlerini ve mekândan memnuniyetlerini etkilemesi yönüyle mekânda kalıcılıklarından mekâna bağlılıklarına ve hatta mekân aidiyetlerine kadar pek çok yönden etkili olması açısından önemli bir değişken olduğunu söylemek mümkündür.

Göç şekillerinin bu şekilde cereyan etmesi ve öncesinden göç etme deneyimi olan topluluklardaki bireylerin bir kısmı için yatırım olarak yaklaşılırken diğerleri için ise bir mahkûmiyet ve hatta bitmek bilmeyen bir gurbetlik durum ve sıla özlemi olarak cereyan etmektedir. Örneğin 40 yıldan fazladır, buraya iskânla gelmiş bireylerin bir kısmının yer seçimi konusunda neden Hatay'ı tercih ettiniz sorusuna *'Diğer yerlerde burası da gurbet ne fark edecekti'* şeklindeki ifadeleri buna gerekçe olarak gösterilebilir. Yine gerek Akçaova gerekse de Tayfur Sökmen'deki toplulukların geldikleri yerlerden onlarla aynı dönemde şehirsel iskân talebinde bulunan diğer ailelerden daha kârlı olduklarını belirtenlerin söz konusu olması bu toplulukların mekâna yaklaşımlarının ekonomik anlamda kar zararla ilişkili olduğu şeklinde yorumlamaya imkân sağlamaktadır.

Bu toplulukların göç şekillerinin iskâna bağlı olarak gerçekleşmesinin bireylere mülk edinme ve ekonomik bağlamda olanaklar sağlaması yönüyle temelde göçten tatminlerini artırıcı ve mekândaki kalıcılıklarına ve adaptasyonlarına olumlu anlamda yansıması beklenilir. Ancak aksine bu durumun mekândaki yerli topluluklar tarafından 'öteki'leşmelerindeki en temel etken olarak ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Öyle ki göçle gelen bütün bu toplulukların arazi ve yerleşme yerlerindeki konut mülkiyetlerini gerekçe göstererek dışlandıklarını belirtikleri tespit edilmiştir. İskânla gelen toplulukların oturdukları bütün yerleşmelerde gerek yerleşme birimlerindeki komşu topluluklarla gerekse de arazilerinin tekabül ettiği alanlardaki arazi komşularıyla aralarında kolluk kuvvetleri veya valilik gibi il idari birimlerine intikal edecek derecede büyük çaplı kavgaların yaşandığı yapılan görüşmelerden tespit edilmiştir. Bu anlamda göçle gelenlerin oturdukları her yerleşme biriminde yerli bir 'öteki' topluluğun varlığı söz konusudur. Bu toplulukların mekândaki kalıcılıklarında iskânla ilişkili bu husumetlerin etkilerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Ancak bunlardan en dikkat çekici olan örneklerden biri özellikle Tayfur Sökmen (Reyhanlı) mahallesindeki göçmenlerde görülmektedir. Zira buradaki toplulukların bütünü buradaki yerli topluluklar tarafından göçe zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Geldikleri

ilk dönemlerde kademeli olarak göç eden aileler hariç bunlardan büyük bir kesiminin bu baskılar nedeniyle göç ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin görüşmecilerden bazıları *'Kalma niyetiyle geldik, ancak komşu köydekilerin baskılarından huzur bulamadık, öncesinden İstanbul, Tekirdağ, Bursa gibi yerlerde çalışmış olanların ellerinde bir seçenekleri vardı, diye bu baskılara katlanmak istemeyip gittiler. Konutlarımıza, arazilerimize tek fiyat belirleyip bizi satmaya zorladılar. Bizlerden hep ederinden düşük fiyatlara aldılar. Burada kalanlarımız ilk başlarda imkânsızlıktan kaldılar. Sonrasında da zaten çocuklarımızın bir kısmı burada değildi, diğerleri de büyüdükten sonra gitti.'*

Yine görüşmecilerden biri *'Yerleştiğimizde iskân memurlarından biri komşu köydekiler (Horlaklılar) için size huzur vermezler diye bize söylemişti ama bu kadar olabileceğini düşünemedik.'* Bazı görüşmeciler ise *'Sinop'tan aynı köyden 40 hane geldik ve 35 hanesi gitti. Arazilerimiz, oturduğumuz yere uzaktı (20km) özel araçları da yoktu, huzurda olmayınca geri gittiler. Geçinemedikleri için gittiler, içimizde toprağını ekip biçemeyen hatta arazisini görmeden gidenler vardı. Bir kısmımız da arazilerini satmayıp kalanlarımıza icar olarak bıraktılar.'* Ancak günümüzde bu durumdan hâlâ rahatsız olduklarını belirtenlerin olduğu görülmekle birlikte eskiden olduğu gibi büyük kavgaların yaşanmadığını ifade etmişlerdir. Diğer yerleşme birimlerinde ise ilk geldikleri dönemlerden yaklaşık 15-20 yıl boyunca bu anlaşmazlıkların devam ettiğini ancak günümüzde bunların devam etmediğini belirtmişlerdir.

Ayrıca göç şekillerinin iskânla ilişkili olması söz konusu toplulukların gerek arazi tahsisleri gerekse de yerleşecekleri alanların belirlenmesinde özellikle kamulaştırma ve afetle ilişkili olan durumlarda tamamen devlet tarafından ve yine göçebelerin yeniden yerleştirilmesinde de yerleşmelerin kuruluş yerlerinin her ne kadar tamamen olmasa da devlet eliyle ve grup başkanlarının inisiyatifiyle belirlendiği daha önce belirtilmişti. İskânın söz konusu toplulukların konut inşalarından yerleşim yerlerinin tercihleri gibi birçok yönden devlet eliyle gerçekleştirilmesi onların müdahalelerinin sınırlandırdığı belirtilebilir. Ki bu toplulukların göçlerinin iskâna bağlı olarak gerçekleşmesi daha önceki bölümde de değinildiği gibi mekân kendileme, mekânı mülk edinme ve hâkimiyet alanı üzerinden mekânla bağ kurma açısından önemli olan konutlara müdahalelerini sınırlandırdığı görülmektedir. Öyle ki göçle birlikte yaşam biçimlerinin değişiminin toplulukların mülkiyet, hâkimiyet algılarının değişimine de yansıdığını belirtmek mümkündür. Hiç şüphe yok ki konutlar bunun

yansımalarının en bariz olduğu unsurlardır. Zira göçebe topluluklarının iskân öncesi yaşam biçimlerinde mülkiyet yaklaşımlarındaki değişimi bireylerin görüşmelerde verdikleri '*Çadırımızı nereye kurarsak yurdumuz orasıydı, o zamanlarda bize her yer bizimmiş gibi geliyordu.'* şeklindeki ifadeleri ve yine daha öncesinde değinildiği gibi Ovakentlilerin '*Hayat*[27] *boyu dilediğimiz gibi evlerimizi genişletebiliyorduk, şimdi evlere sığamıyoruz.*' gibi ifadeleri konutun bu topluluklar için mekânı sahiplenmede ve yaşam biçimleri açısından önemini gözler önüne sermektedir.

Bütün bunlardan yola çıkarak göç şeklinin mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon süreçleri üzerinde gerek doğrudan gerekse de dolaylı etkilerinin olduğu belirtilebilir. Mekân memnuniyetlerinin mekânla aralarında bir bağ sağladığını fakat aidiyet hislerinin zayıf olduğu görülmektedir. Zira bu topluluklardan bazı bireylerin '*Şimdilik memnunuz, daha iyi bir fırsat olana kadar duruyoruz.'* şeklinde beyanları mekândaki kalıcılıklarının aidiyetten ziyade göçten beklentileriyle ilişkili olduğunu destekler niteliktedir. Hatta 408 Evler' den bir kısmı, Akçaova, Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Özyörük (Kırıkhan), Buhara (Hassa) mahallelerinin büyük bir kesiminin alternatiflerinin olması nedeniyle buraya iskânla gelip mülkiyetleri olmalarına rağmen bunu mekânla bir bağ kurmalarını sağlamadıkları söylenebilir. Zira daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi bunların geldikleri dönemlerden kısa bir süre sonra gitmeleri hatta bu topluluklardan bir kısmının bu yerleşmelere hiç gelmemeleri de bunu destekler niteliktedir. Ki daha önceki bölümde de belirtildiği gibi söz konusu toplulukların mekân memnuniyetlerinin ve mekâna dair algılarının göçten beklentileriyle ilişkili olarak şekillendiği görülmektedir. Ayrıca söz konusu toplulukların büyük çoğunluğu daha öncesinden de belirtildiği gibi göç şekillerinin, iskânla ilişkili olduğu için mekânsal özelliklerinin bu minvalde şekillenmesi bireylerin yaşadıkları merkezlerdeki mekânsal özellikler ve sosyo-kültürel etkileşimlerini şekillendirmiştir. Öyle ki bütün bu topluluklar için iskânla buraya yönelmelerinin yerli topluluklarla aralarında tartışmalara sebebiyet verdiği ve bu toplulukların belli bir döneme kadar iskânla kazandıkları mülkiyet haklarının problem olarak belirdiği görülmektedir. İskânla gelen bütün yerleşme birimlerindeki toplulukların gerek yerleşme birimlerindeki komşu topluluklarla gerekse de arazilerinin tekabül ettiği alanlardaki arazi komşularıyla aralarında kolluk kuvvetleri veya valilik gibi il idari birimlerine intikal edecek büyük çaplı kavgaların yaşandığı yine yapılan

[27] Kendi dillerinde hayat, konutun bahçe veya avlu kısmı için kullanılmaktadır.

görüşmelerden tespit edilmiştir. Toplu göç etmelerinin mekânda ötekileşmelerinde önemli bir unsur olduğu belirtilebilir. Örneğin iskânla gelen görüşmecilerden bir kısmının *'Toplu geldik, yerlisi bunu kendilerine bir tehtid olarak gördü, Doğulular tek tek geldikleri için bizim kadar dışlanmadılar.'* Bu açıklamalardan yola çıkarak denilebilir ki bu toplulukların iskânlı olarak, göç etmeleri mekânda kalıcılıklarının sağlamasına etki ettiği kadar kültürel etkileşimlerinin şekillenmesinde de önemli bir etmendir.

Burada söz konusu toplulukların mekâna yönelmelerinde görüldüğü gibi iskân en temel etkendir. Ancak özellikle serbest göçle gelenlerde sosyal sermayelerinin diğer bir ifadeyle akrabalık ve tanışıklık durumlarına bağlı olarak ilişkiler ağıyla buraya yöneldikleri görülmektedir. Aslında böyle olmakla birlikte iskânlı olarak göç eden, yerleşmelerde de birey ve/veya toplulukların ilişkiler ağıyla hareket etmelerinin çok bariz etkisinin görüldüğü ve bu durum etkileri yönüyle tüm topluluklara genellenebilecek en önemli değişkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira iskân talebinde bulunanların da akrabalık bağlarının olması bunu destekler niteliktedir. Örneğin Buhara'daki (Hassa) örnekleme dâhil olan bireylerin bir kısmının Hatay'a yönelik iskân talebinde bulunmalarına Kırıkhan'da daha önce iskân edilmiş akrabalarını gerekçe olarak belirtikleri görülmüştür. Bu görüşmecilerden bir tanesi *'Kırıkhan'da iskân edilme hevesiyle geldik akrabaların içerisinde olmak için fakat bizi buraya(Buhara) yerleştirdiler. Geldiğimize pişman olduk.'* Aslında burada ilişkiler ağıyla hareketlerinde sadece yöneldikleri mekândaki bağlarının değil çıktıkları mekândaki bağlarının da mekândaki kalıcılıklarına bir etkisi olduğunu belirtmek mümkündür. Zira Buhara'daki görüşmecilerden bir tanesinin *'Bize iskân için gösterdikleri dört yer daha vardı. Erzurum, Kahramanmaraş şehirsel iskândı diye, Çanakkale, Gökçeada tarımsaldı, fakat uzaktı burası İslâhiye'ye daha yakın olduğu için burayı seçtik, yoksa burada durulmaz.'* bu ifadesi bunu destekler niteliktedir.

Ayrıca söz konusu yerleşmelerin bazılarının ilişkiler ağına bağlı olarak göç almaları bu yerleşmelerdeki göçün ilişkiler ağı üzerinden bu devingenliğini sürdürmesine göçle gelen toplulukların ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları nedeniyle tüketim alışkanlıklarından aile yapılarına kadar birçok unsuru etken olarak göstermek mümkündür. İlişkiler ağıyla buraya yönelenlerin mekânsal ve kültürel adaptasyonlarında akrabalık ve tanışıklık ilişkilerinin önemli bir unsur olduğu ve hatta tanıdık ve akraba çoğaltanın mekândaki kalıcılıklarında ön plana çıkan önemli bir unsur olduğu da görülmektedir. Zira özellikle 408 Evler, Ovakent, Karadurmuşlu,

Fatih/Kurtuluş mahallelerindeki toplulukların mekândaki kalıcılıklarına dair sundukları gerekçelerden birinin akraba ve tanıdıkları olduğunu belirtmeleri bunu destekler niteliktedir. Bunlardan Kurtuluş/Fatih ve özellikle Ovakent mahallelerinin hâlâ bu yönleriyle göç alma aktivitelerini sürdürdükleri görülmektedir. Göçün süreçsel boyutu mekânlar arası temasların çeşitlenmesini sağladığı gibi bireylerin gerek çıktıkları mekân gerekse de hedefteki mekâna olan bağlılık ve aidiyetlerinin şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Zira bu devamlılığın bu toplulukların kültürel kimliklerini korumalarında önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Bunun etkilerinin en bariz görüldüğü alanlardan bir tanesi olan Ovakent'teki (Antakya) ilk kuşak göçmenlerin gelişleriyle birlikte buraya olan göçlerin sürdüğü kültürel ve sosyal kimliklerini korumalarına bağlı olarak, bu toplulukların varlığıyla sosyo-kültürel anlamda çok farklı bir görüngü alan yerleşme birimi için ulus aşırı bir alan nitelemesini yapmak dahi mümkündür.

Hatta ilişkiler ağı olarak zikredilmese de Akçaova'ya (Antakya), iskân edilen topluluklardan bir kısmının her ne kadar bir temasları olmasa da Tayfur Sökmen'de iskân edilen Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların varlığından cesaret alıp, buraya yöneldiklerini belirtenler söz konusu olması, haberdarlığın ve hemşehrilik bağlarının mekâna dair algının oluşmasında pozitif bir algı olarak yorumlanacağına bir işaret olarak verilebilir. Topluluk aidiyetlerinin onlar için daha ön planda olması onların diğer topluluklarla olan kültürel etkileşimlerini de sınırlandırdığını dahi söylemek mümkündür. Ayrıca gerek iskânla ilişkili olarak gerekse de ilişkiler ağıyla gelmeleri kısmen de olsa bu toplulukların oturdukları yerleşme birimlerinde homojen olarak dağılmalarına da etki ettiği belirtilebilir. Ki bu durumun daha sonrasında da değinileceği gibi kültürel süreçlerinin şekillenmesinde ve yine mekândaki kalıcılıkları üzerinde önemli bir rol oynadığını belirtmek mümkündür. Bu anlamda göç şekillerinin daha sonrasında da değinileceği gibi söz konusu toplulukların kültürel etkileşimlerine etki ettiği gibi hem mekândaki kültürel çeşitliliği sağladığı hem de mekânsal dokuyu da şekillendirdiği de belirtilebilir. Öyle ki bu toplulukların ister iskânlı olsun isterse de serbest olsun göç şekilleriyle ilişkili olarak toplu bir şekilde mekânda dağılış sergilemeleri buradaki etno- kültürel kimliklerin çeşitlenmesine diğer bir ifadeyle çok kültürcülüğün oluşmasına büyük bir katkı sağladığını belirtmek mümkündür.

Ayrıca gerek tarımsal iskân talebiyle gelenler gerekse de serbest göçle gelen bu toplulukların büyük bir kesiminin buraya yönelmelerindeki temel etmenlerden bir tanesinin de kırsal alan olması nedeniyle tarım ve hayvancılık faaliyetlerini birlikte

yürütmek kaygısı olduğu belirtilebilir. Ancak günümüz konjonktüründe yerleşme birimlerinin kır kent ayrımlarında ki tezatlık ve burayı tarımsal iskân amacıyla tercih eden bu topluluklar için olumsuz bir unsur olduğu belirtilebilir. Zira Aydınlı, Özyörük, Kurtuluş, Fatih, 408 Evler (Kırıkhan) mahallelerine gerek tarımsal iskânla gerekse de serbest göçle gelenlerin ilk geldikleri dönemlerde dâhil olmak üzere idari bağlamda şehir merkezi olarak görülmeleri bunların hayvancılık faaliyetlerine sınırlamalar getirildiğini ifade edenlerin olduğu görülmektedir. Bu durumu özellikle göçebe topluluklardaki bireylerden bir kısmının *'Biz tarımsal iskânı hayvanlarımızı yanımızda tutabilmek için yaptık. Hem tarlamız hem de hayvanımız olacak kazancımız daha çok olur umuduyla geldik. Fakat köy görünümünde bir şehire geldik, mera yok hayvan tutmak için uygun koşullar yok, yemi her şeyi para olunca, kazançtan çok külfete dönüştü bırakmak zorunda kaldık. Güya tarımsal iskân istedik şehir çıktı, öyle olsaydı şehirsel iskân talebinde bulunurduk.'* şeklindeki ifadeleri söz konusu toplulukların içinde bulunduğu tezatlıktan duydukları hoşnutsuzluğu özetler mahiyettedir. Zira bu toplulukların belli bir kesimi buraya yerleştikten sonra belli bir dönem boyunca tarlalarının uzak olması ve mera sorunu nedeniyle yazları tarlalarının başında çadır kurup hayvancılık faaliyetlerini birlikte devam ettirdiklerini söylemişlerdir. Ancak gerek mera sorunu gerekse de oturdukları yerleşmelerin buna uygun olmamasından dolayı küçükbaş hayvanlarını satıp büyükbaş hayvan beslemeye başladıklarını, fakat bu seferde hayvanları sürekli evde tutukları için koku nedeniyle şikâyetler olunca satmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Ovakent'teki (Antakya) topluluklar içinde söz konusudur. Hatta günümüzde de bu tezatlığın sürdüğünü belirtmek mümkündür. Öyle ki fonksiyonel özellikleri açısından bir kırsal alan olarak addedilebilecek bu yerleşmelerin il idari statüsünün değişimiyle birlikte köy statüsünden il, ilçe merkezlerine bağlı mahalle statüsü kazandırılmıştır. Toplulukların bu durumları kırsal alan olarak yöneldikleri mekândan beklentilerinin karşılanmaması onların mekâna sosyo-ekonomik bağlamda entegrasyonları ve tatminlerinin olumsuz yönde etkilediğini belirtmek mümkündür. Ancak tarımsal faaliyetlerin o dönem için onları tatmin etmesi bu açığı kapatmıştır. Bu durumun kendi insiyatifiyle gelenlerde bazı istisnalara rağmen çok sezinlenmediği görülmektedir. Bunların zorunlu göçe tabi olan topluluklarda alternatifi olmayanlar dışındakiler kadar kültürel adaptasyonları ve mekân aidiyetleri olmasa da bağlılık ve kamusal alanlardaki ve ekonomik açıdan entegrasyonlarında başarılı bir profil sergiledikleri görülmektedir. Bunu Aydınlı ve Özyörük'tekiler (Kırıkhan) için de genellemek mümkündür. Zira bunların çoğunun

yerleşim süreçlerinin zorunlu bir durum olmasına rağmen ekonomik uğraşları nedeniyle değişen yaşam koşulları açısından ve yerleşik hayata geçmelerine bazı istisnalar dışında kendilerinin de olumlu baktıkları görülmektedir.

Ancak yine de söz konusu bütün bu toplulukların çıktıkları ve yöneldikleri alanların kır ve kent olup olmamasının mekândaki kalıcılıklarını ve kültürel adaptasyon süreçleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Zira doğrudan kırsal alanlardan buraya yönelenlerin mekândaki kalıcılıklarının şehirsel alanlardan buraya yönelenlerden fazla olması, mekândan memnuniyetlerini sağlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Yine evlilik nedenli göçlerin söz konusu olduğu bu yerleşmelerde evlilik faktörünün mekândaki kalıcılıklarının sağlanmasında ve kültürel adaptasyonlarının şekillenmesinde önemli bir unsur olduğu belirtilebilir. Evliliğin göç motivasyonlarında önemli bir kriter olduğu ve göçlerin devamlılığı bağlamında da öneme sahip olduğu bilinmekte olup, nitekim birçok çalışmada evliliğin bu yönleriyle işlendiği görülmektedir (Mutluer, 2003; Abadan-Unat, 2006; Südaş, 2012; Tekeli, 2013; İçduygu ve Biehl, 2012). Bu bağlamda hemen hemen söz konusu tüm topluluklar içerisinde evlilik nedeniyle buraya göç eden bireylerin söz konusu olduğu görülmektedir. Temel de evlilik nedenli göçlerin genel anlamda kadın nüfusa yönelik olarak düşünülmekle birlikte söz konusu topluluklar içerisinde erkek nüfusunda mekânla bağlarını sağlayan bir unsur olduğu belirtilebilir. Zira Ovakent, Akçaova (Antakya), 408 Evler, Özyörük, Aydınlı, Karadurmuşlu, Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan), mahallelerinde evlilik nedenli göçlerin olduğu görülmektedir. Hatta Akçaova'da (Antakya) iskân edilenlerin bir kısmı iskân dönemlerinde burada kalmamalarına rağmen ikinci evliliklerini buradan yaptıktan sonra ve yine ailesinin bir kısmı buradan göç etmiş ancak buradan evlendikleri için mekânda kalmaya devam ettiğini belirten bir kitlenin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu anlamda evliliğin bu toplulukların mekândaki kalıcılıklarında ve buraya olan göçlerin devamlılığında sınırlı da olsa önemli bir unsur olduğu belirtilebilir. Ki daha sonrasından da değinileceği gibi evlilik unsuru söz konusu toplulukların kültürel etkileşimleri açısından da önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özetle burada söz konusu toplulukların tutumlarından yola çıkarak bunların göç şekilleri ve mekândan beklentilerinin mekândaki kalıcılıklarında rol oynayan önemli unsurlardan olduğunu belirtmek mümkündür. Mekândaki kalıcılıkları üzerinde mekândan beklentilerinin göç şekillerinden daha çok ön plana çıktığı dahi belirtilebilir.

Zira göç şekli aynı olan toplulukların mekândaki kalıcılıklarının farklılık göstermesi bunu destekler niteliktedir. Buradaki topluluklarda bireysel hareketlilikten ziyade toplu hareketin daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Bu da gerek geleneklerini sürdürmeleri gerekse de mekândaki kalıcılıklarında önemli bir rol oynadığını belirtmek mümkündür. Toplulukların göç şekillerinin bu anlamda daha sonraki bölümlerde de değinileceği gibi ekonomik entegrasyonlarından, yerleşme birimlerinde homojen olarak yaşamalarına kadar birçok yönden onların yaşam biçimlerine, mekândaki kültürel etkileşimlerine, topluluk aidiyetlerine ve kalıcılıklarına etkileri olduğu görülmektedir. Kültürel etkileşim boyutuyla bakıldığında göçü bir nevi kimlik dönüşüm süreci olarak da yorumlamak mümkündür. Bu anlamda göç şekillerinin mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyonlarına doğrudan olmasa bile bunları güçlü veya zayıf kılan ekonomik, sosyo kültürel unsurlar bağlamında yaşam biçimlerini etkileyen bir unsur olması yönüyle bütün bu toplulukların kültürel adaptasyon süreçlerine dolaylı etki ettiği belirtilebilir. Göç şeklinin kültürel adaptasyona ve mekân aidiyetine etkisi onların sağlanmasında etkili rol oynayan ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi vb. unsurlara olan etkileriyle orantılı olduğunu belirtmek mümkündür. Zira daha önce değinildiği gibi göç şekillerinin mekân memnuniyetlerine, algılarına, kültürel etkileşimlerine varana kadar birçok yönden söz konusu bu toplulukların yaşantılarına etki ettiği görülmektedir. Çalışma sahasında ön plana çıkan ilişkiler ağı ve iskân şeklinde iki ana göç tipinin yanı sıra evlilik gibi göç nedenlerinin daha sonrasında değinileneceği gibi söz konusu toplulukların ekonomik uğraşlarını şekillendirmesi, mekânda homojen olarak dağılışları, kültürel etkileşimleri gibi birçok unsur üzerinde belirleyici rol oynaması yaşam biçimlerinin tekrar dizaynını sağlaması bütün bu toplulukların ister dolaylı ister doğrudan olsun mekân aidiyetlerini ve kültürel adaptasyon süreçlerini şekillendirdiği ve mekândaki kalıcılıklarına etki ettikleri belirtilebilir.

4.3.TOPLULUKLARIN YERLEŞME BİRİMLERİNDE BİR ARADA YAŞAMALARININ GÖÇ ÖNCESİ KÜLTÜREL KİMLİKLERİNİ KORUMALARI VE 'ÖTEKİ'LEŞMELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ YÖNÜYLE KÜLTÜREL ADAPTASYON SÜREÇLERİNE VE MEKÂN AİDİYETLERİNE YANSIMALARI

Jensen dezavantajlı olarak nitelendirdiği ve temelde baskın toplumun dışındaki bireylerin yaşadıkları mahalle gibi mekânların sosyal ilişkiler yoluyla şekillendiğini ve bu tür alanların onların kullanıcıları tarafından onlara yüklenilen anlamlar bağlamında

son derece önem kazandığını belirtmektedir. İlişkisel mekân olarak nitelendirdiği bu tarz alanları sosyo-kültürel ve politik bağlamda sosyal dışlanmanın veya sosyal ilişkilerin yaratımının yansımalarını taşıyan mekân birimleri olmaları hasebiyle sosyal dışlanma mekânları olarakta tanımlamaktadır. Ayrıca bu tarz dezavantajlı mekânlardaki güçlü sosyal bağların veya ilişkilerin insanlara güç kazandırdığını ve aidiyet hislerini de aynı şekilde güçlendirdiğine vurgu yapmaktadır. Ancak bu durumun bireylerin mevcut mekândaki diğer topluluklarla sosyal mesafelerini açması bağlamında onlara her zaman avantaj sağlamadığından dolayı bunun her durumda olumlanamayacağına işaret etmektedir (Jensen, 2017: 204-208).

Mekân aidiyetinin, mekân hâkimiyetinin bir alt unsuru olarak kimliklerden etkilendiğini belirten Jensen'in (2017: 203-206) bu vurgusundan yola çıkarak, Harvey'in politik mekân veya sosyolojide mekân politizasyonu olarak nitelendirilen kavramla aynı olduğunu belirtebileceğimiz sosyal dışlanma mekânlarının kültürel kimlikler bağlamında mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyonun irdelenilmesinde değişken olarak kullanılabileceği belirtilebilir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi literatürde sosyal etkileşim gerek aidiyet gerekse de adaptasyon tespitinde önemli bir unsurdur. Bu nedenle mevcut çalışmada ilişkisel mekân olarak irdelenilecek olan yerleşme birimlerinin politizasyonlarında diğer bir ifadeyle sosyal dışlanma mekânı olarak belirmesinde etkili olan unsurlarla ilişkili olarak bireylerin aidiyet ve kültürel etkileşimlerinin boyutları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu açıdan toplumsal etkileşimde sosyal, bireysel ve mekânsal bir boyuta sahip olan kimlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Burada kimlik göç eden bireylerin göç sonrası 'biz' ve 'öteki' yi yaratma yönüyle ön plana çıkması, kültürel kimliğin önemli unsurları olan gelenek ve görenekler, dil, giyim tarzları, ritüeller vb. gibi unsurları kapsamasından ve yine bu unsurların toplulukların mahremiyet algılarını, kültürel kaynaşmalarını etkileyen evlilik gibi ilişkilerini belirlemesi ve kuşaklar arası aktarımlarını sağlamasından dolayıdır. Bu nedenle söz konusu toplulukların göç sonrası yaşantılarında kendi kültürel kimliklerine işaret olarak nitelendirilebilecek bu tarz unsurları sürdürüp sürdürmemeleri üzerinden mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyon süreçlerinin irdelenilebileceği de belirtilebilir. Ayrıca insan mekân etkileşiminde hem bireylerin mekânı kendi kimliklerinin parçası olarak addedip kendilerini mekân üzerinden tanımlamaları hem de kültürel kimlikleri, yaşam biçimleri vb. unsurlar üzerinden mekânı kimliklendirmeleri hasebiyle de aidiyete bir gösterge olarak verilebilir.

Lynch kimliği bir objenin diğerlerinden farkını anlatan ima eden şeyler olarak ifade etmektedir (2016: 8). Bu anlamda ister yeme, içme, ister giyim, kuşam vb. olsun her türlü kültürel zevkler toplulukların birbirilerine göre karşıtlık durumunu diğer bir ifadeyle 'öteki'yi inşa etmede kullanılan bir sınır belirleme aracı olarak nitelendirilebilirler. Bu bağlamda kültürel zevklerin toplulukların mevcut yapılarını korumalarına olanak sağladığı da belirtilebilir. Hiç şüphe yok ki bunların sürdürebilirliği pratik olarak kullanımlarıyla ilişkilidir. Toplumsal aidiyet ve sosyal bağların bireye sağladığı sosyo-kültürel beceri sosyal alanda farklı topluluk dinamikleriyle karşılandığı durumlarda birer mücadele, hâkimiyet kurma unsuru olarak ön plana çıkabilirler. Bu nedenle denilebilir ki bunlar ne kadar güçlü ve uygulanabilirlerse o oranda sürdürülebilir olurlar. Yine toplulukların bunların güçleri ve uygulanabilirlikleri çerçevesinde diğer topluluklar üzerinde alansal veya kültürel bir hâkimiyet alanı oluşturabilmelerine de o oranda katkı sağlayacakları ifade edilebilir. Zira literatürde toplulukların sosyal ve etnik kimliklerinin oluşumunu sağlayan dil, ritüeller vb. gibi unsurlar bu uygulayımlarla ilişkili olarak diri tutulduğu ve bu sayede topluluk bilincinin pekiştiği kabul görmektedir. Ki bu bağlamda bir geleneğin sürdürülüp yaşatılmasının uygulayıcılarının varlığıyla mümkündür (Malinowski, 1992; Bordieu, 1996; Cohen, 1999; Malinowski, 1999; Harvey, 2002; Bordieu, 2015; Barth, 2001). Bu açıdan bakıldığın da söz konusu mekânlardaki göçle gelen mevcut toplulukların aidiyet ve kültürel anlamda adaptasyonlarını geciktirdiğine veya sağlanmamasına neden olduğu belirtilebilir. Ancak bu durumun onlara kültürel kimliklerini korumak gibi bir avantajda sağladığı söylenebilir. Zira bütün bu toplulukların yerleştikleri yerleşme birimlerinin yakın çevrelerinde yerli toplulukların ikamet ettikleri yerleşmeler mevzu bahis olsa da bunların belli bir döneme kadar homojen bir yapı sergiledikleri ve yerli topluluklarla sosyo-kültürel temaslarının yok denecek kadar az olduğu belirtilebilir. Bu nedenle bunların ev içindeki konuştukları dil, komşuluk ilişkileri, mekân kullanımları gibi birçok unsurda ve yine cenaze, düğün gibi kendi geleneksel kültürlerinde var olan çoğu unsurları ve bunlarla ilişkili ritüeli toplu olmaları sayesinde sürdürdükleri görülmektedir.

Morley ve Robins farklı kültürlerin siyasi bağlamda teritori olarak bir alana tekabül edebilirliğine işaret etmektedir (2011: 76). Buradan hareketle kültürü toplumların en önemli bütünleştirici mekânizmaları olarak addetmenin mümkün olmadığı belirtilebilir. Hatta kültürün bu anlamda bazı durumlarda ayrıştırıcı bir unsur

olarak ön plana çıkabileceği de söylenebilir. Çoğu durumda akrabalık bağları, ekonomik ve siyasi unsurlar gibi bir takım öğeler bütünleştirici bir fonksiyon üstlenmede daha ön plana çıkabilirler. Öyle ki Malinowski, kültürel farklılığı anlamakta ve anlamlandırmakta karşılaştırma unsurlarının zorunluluğuna işaret etmektedir (1992: 69). Bireysel kimliklerimiz gibi kollektif kimliklerimiz de sosyal bir etkileşimin ürünüdürler. Bu bağlamda topluluklar arası farklılıkları diğer bir ifadeyle 'biz' ve 'öteki'yi vurgulamada bir ölçü olarak kültürel kimliği belirtmek mümkündür.

Bütün bunlardan yola çıkarak söz konusu toplulukların mekândaki dağılışlarının diğer bir ifadeyle toplulukların yerleşme birimlerinde homojen olarak dağılmaları, mekânda hâkimiyet alanı kurmaları, mülkiyetleri üzerinden yerli topluluklar tarafından dışlanma dinamiklerinin şekillenmesi yönüyle bütün bu yerleşmeleri birer ilişkisel ve sosyal dışlanma mekânı olarak addetmek mümkündür. Söz konusu yerleşmelerin şekillenmesinde bu toplulukların göç tarzlarının etkili olduğu belirtilebilir. Öyle ki göçle gelen bu toplulukların tamamına yakını iskânla buraya yönelmişler ve bunların yöneldikleri alanların tümü iskâna bağlı olarak gelişmiş veya kurulmuştur. Yine buraya söz konusu topluluklar içerisinde serbest göçle gelen Kurtuluş ve Fatih (Kırıkhan) mahallelerindeki bireylerin de diğer yerleşme birimindekiler gibi aynı yerden gelenlerin büyük bir çoğunluğu oturdukları yerlerde yoğunlaşıp homojen bir yapı oluşturdukları görülmektedir. Ancak bunların iskânla gelmemelerine rağmen iskânla gelenlerdeki gibi bir yerleşme yapısı oluşturmalarındaki temel gerekçelerden bir tanesinin sosyal sermaye olarak addedilen akraba ve tanıdıklarının varlığıdır. Sosyal sermaye olarak nitelendirilen akraba ve tanıdık ilişkilerinin göç eden bireylerin göç sonrası mekândaki kalıcılıklarından mekândaki dağılışlarına kadar birçok çalışmada ön plana çıkartılarak değerlendirilen bir unsur olduğu görülmektedir (Bordieu, 1996; Abadan-Unat, 2006; Mutluer, 2003; Südaş, 2012; Poli, 2012: 209).

Homojenliklerini ve topluluk aidiyetlerini sağlayan ve yine akrabalık hemşehrilik bağları gibi sosyal sermayeye sahip bu toplulukların bu avantajlarının mekândaki ekonomik ve sosyo-kültürel durumlarını da pozitif yönde etkiledikleri görülmektedir. Zira buradaki göçmen kitlesinin tanıdık ve akraba çoğaltanı vesilesiyle bir ilişkiler ağı üzerinden mekâna yöneldikleri görülmektedir. Sosyal sermayelerinin bu bireylerin iş bulmaya, yerleşme süreçlerine, geleneksel kültürel yapılarını korumaya vb. dair bir takım kaygılarını aşmada avantaj sağladığı belirtilebilir. Bu

Bunlara unsurlara dair mücadelelerini topluluklarıyla birlikte hareketle elde ettiklerini belirtmeleri ve genellikle onların bulunduğu mahallelere yönelmelerinde etkili olan unsurların bunlar olduğunu söylemeleri bunu destekler niteliktedir. Örneğin 408 Evler, Kurtuluş/Fatih, Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki örneklemlerden alınan verilerde buradaki bireylerin alışverişlerinde genellikle kendi topluluklarından olan esnafları önceledikleri hatta ilk geldikleri dönemlerde bu tercihlerinde daha katı bir durum sergiledikleri günümüzde ise bunun değiştiğini belirtmişlerdir. Ancak kamusal alandaki bazı iş kollarının bu topluluklarla özdeşleştiği hatta çalışma ve iş edinmede toplumsal tabakalaşmanın ön plana çıktığı dahi söylenebilir.

Topluluğun zihinsel bir kurgu olduğunu belirten Cohen topluluk olmada tek biçimlilikten ziyade bir takım unsurlara yüklenilen anlamların genelliğinin varlığına diğer bir ifadeyle topluluğun inanç, giyim ve ritüeller gibi paylaştıkları simgelere işaret etmektedir. Bu bağlamda topluluğu cemeden bir simgeler ambarı olduğunu ve bu simgelerin diğer topluluklara karşı bir sınır olduğunu belirtir (1999: 18-20). Yine Lefebvre, toplumsal simgeleri bir topluluğa aidiyetin işaretleri olarak yorumlamaktadır (2014: 228). Buradan hareketle bir alandaki kültürel unsurların sürdürülmesi bir topluluğun üyelerinin iştirakıyla mümkündür, şeklinde bir çıkarımda bulunulabilir.

Yine Lynch bireylerin günlük zevk ve ihtiyaçlarının yansımaları mekâna dair zihinsel görüngülerini güçlü kıldığını vurgular (2016: 44). Bu anlamda söz konusu toplulukların mekânda günlük ihtiyaçlarının ve zevklerinin bir göstergesi olan tüketim alışkanlıklarının yansımalarını görmek mümkündür. İster sahip olunan bir bilgi veya beceri isterse de maddi herhangi bir meta olsun bunların bir sermaye olarak kullanımları veya nispi değerleri mekândan mekâna farklılık göstermektedir. Bu da hiç şüphe yok ki arz ve taleple ilişkilidir. Bu durumda toplulukların geçmiş yaşantılarına dair unsurları korumaları ve sürdürmeleri yönündeki tutumları aidiyetlerine ve kültürel etkileşimlerine gerekçe olarak verilebileceği şeklinde yorumlanabilir. Nihayetinde literatürde vurgulandığı gibi bir şeyin varlığı ve toplumsal hayatta var olup yaşatılması onun kullanıcılarının varlığına gösterge olarak addedilebilir (Lefebvre, 2014; Cohen, 1999).

Bütün bunlardan yola çıkarak söz konusu toplulukların göç sonrası topluluk bilinci geliştirmelerinde üç unsur saymak mümkündür. Bunlardan birincisi, ortak

kültürel unsurların varlığı ve bunları koruma kaygıları, topluluk bilinci geliştirmelerindeki diğer ortak iki unsur ise akrabalık bağları, 'öteki'nin inşası ve gurbetlik durumlarının ortaya çıkmasındaki ortak etken olan göç şekilleri (ki burada iskân ve ilişkiler ağı ön plana çıkmaktadır) olduğu belirtilebilir. Kültürel unsurlarını korumalarına söz konusu toplulukların bulundukları mekânlarda her ne kadar günümüzde bütün yerleşmeler için genellenebilecek bir unsur olmasa da geldikleri ilk zamanlardan belli bir döneme kadar bu toplulukların yerleştikleri mekânlarda homojen olarak dağılış sergilemeleri gerekçe olarak verilebilir. Bu durumun hiç şüphe yok ki kültürel kodlarını korumalarında ve topluluk aidiyetlerinin oluşmasında onlara önemli bir avantaj sağladığını söylemek mümkündür. Öyle ki bu toplulukların tümü için giyimlerini, bir takım ritüellerini, konut dizaynlarını, konuştukları dil ve daha sonrasında değinileceği gibi kendilerine özgü mutfak kültürlerini korudukları ve sonraki kuşaklarına aktardıkları görülmektedir.

Yerleşmeler bazında bu topluluklara bakıldığında buraya dış göçle gelen Ovakent (Antakya) ve Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) toplulukların kendi kültürel kimliklerini korudukları görülmekle birlikte Karadurmuşludaki topluluklar için bu durumun daha farklı bir boyutta cerayan ettiği söylenebilir. Zira bunların yeme-içme gibi bir takım unsurları yönüyle kültürel uyumlarının gerçekleştiği şeklinde bir görünüm sergilemelerine rağmen bu durumlarının kültürel bir uyarlanmadan ziyade Hatay'daki yerli topluluklarla mutfak kültürleri gibi bir takım unsurlarının benzerlik göstermesi nedeniyledir. Bu topluluktaki bireylerin büyük bir kısmının '*Bizim geldiğimiz yerle buranın çok büyük bir farkı yok ki orada yalnızca giyimimiz farklıydı, Urfalıların giyim tarzıyla aynıydı buraya geldikten sonra o değişti onun dışındaki her şeyimiz aynen devam etti.*' ve yine '*Hayatımızda bir fark yok Bucaklılarlayız zaten.*' gibi ifadeleri bu topluluğun kültürel bütünleşmeden ziyade kendi kültürel unsurlarını korudukları şeklinde yorumlanabilir. Yine bunların *'Zaten hepimiz bir aradayız Bayır ve Bucakta nasıl yaşadıysak burada da devam ettirdik. Çocuklarımız da bunları sürdürüyorlar, düğün yemeklerimiz kısmen de olsa değişmiş eskiden düğünlerimizde mutlaka karayahni pişirilirdi, günümüzde gerek maddi imkânlar gerekse de düğün salonları nedeniyle artık biraz zor oluyor. Ancak kısmen de olsa sürdürenimiz var.'* şeklindeki ifadeleri kültürel kimliklerini yaşatıp yaşatmamalarının sadece kültürel etkileşimleriyle açıklanamayacağını bunun maddi ve süreçsel bir boyutunun olduğu şeklinde ifade etmek mümkündür. Yine söz konusu topluluklardan alınan

örneklemden görüşmecilerin bazılarının *'Bayır gelenekte yemekte (kara yahnide), düğünde cenazede, görenekte kaldı.'* şeklindeki ifadeleri kültürel unsurlarını sürdürmelerinin aidiyetlerine bir işaret olarak yorumlanabileceğine gerekçe olarak da verilebilir. Ayrıca buraya göçle gelenlerin konuştukları dil aynı olmasına rağmen şivelerindeki farklılıkları dahi korudukları görülmektedir. Bunların yanı sıra bu topluluktaki görüşmecilerden bazılarının *'İlk geldiğimizde içimizde Aba güreşi yapanlarımız vardı, Kırıkhan'da değil ama güreş burada da vardı. Kırıkhanlısı ondan bile anlamıyor. Bir iki kez düğünde güreşmek istedik, burada köylüyü yendim onu bile hazmademediler bütün köylü beni dövmek için köstekle kovaladılar, gelip yerleşince işler değişiyor. Ondan sonra tövbe ettim burada bir daha güreşmedim.'* şeklindeki bir takım ifadeleri kültürel etkileşimlerine gösterge olarak verilebileceği gibi bir unsurun uygulayıcılarının olması söz konusu olsa bile, devamlılığının sağlanmasının bulundukları sosyal ortamın onlara yaklaşımıyla belirlendiği şeklinde de yorumlanabilir.

Diğer bir dış göç topluluğu olan Ovakent'te (Antakya) yaşayan Özbekler ise kültürel yaşam biçimlerini en fazla muhafaza eden topluluklardandır. Bu toplulukların hâlâ göçle beslenmeleri nedeniyle burada homojenliklerini korudukları kültürel yaşam biçimleri bağlamında geldikleri mekânlarla bağlarını bu yönüyle diri tutukları dahi söylenebilir. Bu toplulukların içerisinde kültürel dokularını korumak için göç etmeden ziyade burada yaşamaya meyilli olan yoğun bir kitlenin varlığının söz konusu olması, toplu olmalarının kültürel kimliklerini korumalarında ne kadar önemli olduğunu destekler niteliktedir. Zira bu topluluktaki bireylerin bir kısmı burada bulunma gerekçelerini *'Her şeyimizi sürdürmeye çalışıyoruz, o yüzden burası bizim için küçük Afganistan gibi, çocuklarımızı dahi giyim, kuşam gibi birçok yönüyle kendi geleneklerimize göre yetiştirebiliyoruz. Okula gönderdiğimiz çocuklarımızın kıyafetleri okula gittikleri dönem boyunca yerli topluluklarınkiyle aynıdır ancak büyüdükten sonra geleneksel kıyafetlerimizi giydiririz ve ev içinde mutlaka kendi kıyafetlerimizle dolaşırlar, görüp benimsesinler diye. Bunu şehirde sürdürmek zor olurdu.'* gibi ifadelerle belirtmeleri bunu destekler niteliktedir (Foto 17).

Foto 39: Geleneksel Kıyafetleriyle Ovakent'teki (Antakya) Özbek Çocuklardan Birkaç Görünüm

Ayrıca söz konusu bu topluluktaki bireylerle yapılan görüşmelerde topluluk bilinçlerini sağlayan düğün, cenaze, kız isteme, düğün, akraba ve konuk ağırlama ritüelleri, Nevruz, Sümelek vb. özel gün ve kutlamalarının hâlâ devam ettiği tespit edilmiştir (Foto 18, 19, 20).

Foto 40: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Ritüeli İçin Akraba ve Tanıdıklarıyla Bir Araya Gelen Özbek Kadınlar ve Sümelek Pişirme Ritüellerinden Bir Kesit

Foto 41: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Ritüeli İçin Akraba ve Tanıdıklarıyla Bir Araya Gelen Özbek Kadınlar ve Ritüel Bitiminde Toplanan Yiyecekleri Bölüşmelerinden Bir Kesit

Foto 42: Ovakent'teki Bir Özbek Düğün Evinde Misafir Ağırlama ve Geleneksel Özbek Pilavı Pişirimi

Aslında kısmen de olsa yaşamlarına teknik aletlerinin girdiği, mutfak dizaynları gibi bir takım değişiklikler söz konusu olsa da gerek maddi gerekse de geleneksel kaygılarının yansımalarını evlerindeki döşeme biçimleri, yeme içme

şekilleri gibi kültürel dokularına dair bir takım unsurlarda görmek mümkündür (Foto 21-22).

Foto 43: Ovakent'teki Özbek Topluluklarda Günümüz Mutfak Tasarımları ve Geleneksel Pişirme Tekniklerinden Birkaç Görünüm

Foto 44: Ovakent'teki Özbek Topluluklarda Geleneksel El Dokumaların Dekoratif Kullanımı ve Ev Dizaynlarından Farklı Birkaç Kare

Ki söz konusu topluluklar için bütün bu kültürel unsurların topluluk aidiyetlerini ve bilinçlerini canlı tutan birer pekiştireç olduğu gibi aynı zamanda bunlar üzerinden öteki sınırlarının mahremiyet, kan bağları ve klan mensubiyetleri çerçevesinde tekrar çizildiği şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca söz konusu kültürel unsurların kuşaklar

arası aktarımlarında birer araç görevi gördüğünü söylemekte mümkündür (Foto 23a, b).

Foto 45a: Ovakent'teki Özbek Asıllı Toplulukların Özel Gün ve Kutlamalarındaki Konuk Ağırlama Geleneklerinden Birkaç Kesit.

Foto 46b: Ovakent'teki Özbek Asıllı Toplulukların Özel Gün ve Kutlamalarındaki Konuk Ağırlama Geleneklerinden Birkaç Kesit.

Yine düğünlerinde haremlik-selamlık şekilde ayrılarak kendilerine özgü kıyafetler giyip geleneksel müzik ve danslar eşliğinde eğlenmelerine rağmen bunların düğün salonlarında yapılması, gelinlerin gelinlik giyip, kuaförde hazırlanmaları elektronik sazlarla yapılan müziklerle eğlenmeleri gibi bir takım küçük unsurların söz konusu olması dahi kültürel anlamda adetlerinin bozulması olarak değerlendiren ve bu nedenle memnuniyetsizliklerini belirtenler söz konusudur. Örneğin bu görüşmecilerden bir tanesi '*Cenaze, düğün gibi adetlerimizi aynı şekilde sürdürüyoruz, fakat son bir kaç yıldır, gençler televizyonlardan görüyor kendileri de yapıyor artık gelinler gelinlik giymeye başladı, gelinle damat dans ediyor düğünde,*

nişanlılar cep telefonlarıyla artık konuşuyorlar, bunlarda biraz değişiklik olmuş. Son birkaç yıldır nişanda yüzük takılıyor eskiden bizde kızı verdik ve aldık denildimi her şey biterdi.' gibi bir takım ifadeler geleneksel anlamda yaşadıkları en ufak değişimlerin dahi onların algılarındaki yansımalarının boyutlarını göstermektedir. Bu durumu kuşaklar arası bir farklılaşma şeklinde yorumlamak da mümkündür.

Ancak bir kısmının yaşanan bu değişimin nedenlerini dahi içlerinde yaşadıkları toplumdan ziyade kitle iletişim araçlarını refere ederek anlatmaları yerli topluluklarla aralarındaki sınırların boyutlarını gözler önüne sermektedir. Aslında kitle iletişim araçlarının onlar için geldikleri yerlere dair anılarını ve bağlarını canlı tutmak gibi olumlu boyutlarının da söz konusu olduğunu belirtmek de mümkündür. Öyle ki televizyon veya herhangi bir kitle iletişim aracı üzerinden kendi geldikleri yerlere ilişkin ilgilerinin tespiti için yayınlarını takip edip etmedikleri sorulduğunda bu topluluklar içerisinde imkânları olanların geldikleri yerlerin yerel kanallarını takip ettiklerini veya o yörelere özgü müzik programlarını seyrettiklerini belirtenlerin varlığı söz konusudur. İmkânı olanların Afganistan kanallarını seyrettiklerini belirtmeleri söz konusu olmakla birlikte bunlardan belli bir kesimin Afgan kanalları seyredecek bir donanıma sahip olmadıkları için buraya geldikten sonra ana dilleri dışında bildikleri Farsça, Peştuca gibi diğer dilleri unuttuklarını belirtmeleri söz konusudur. Bu durum hem kendi kültürel dokuları dışındaki unsurların topluluğun genelinde paylaşılmadığından sürdürülmesi mevzusunda aynı dirayeti göstermedikleri hem de kitle iletişim araçlarının kültürel dokularında bir kısım unsurların yaşatılmasında önemli bir fonksiyon üstlendiği şeklinde yorumlanabilir. Yine bunların bir kısmının geldikleri yerlere ait yayınları takip edemedikleri buradaki televizyon yayınlarını da Türkçe'yi çok anlamadıkları için takip etmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum geldikleri mekânlara ilgi duymalarında dilin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Ancak bir topluluğun dilini öğrenme istekliliğinin bir alanda hayatlarını ikame etme konusunda ikinci bir dile duydukları ihtiyaçla ilgili bir durum olduğu da belirtilebilir. Kültürel aktarımda ve yaşatılmasında en önemli öğe olan dilin söz konusu topluluktaki bireyler arasında günümüzde korunduğu ve hâlâ Özbekçe (Özbekistan Türkçesi) konuştukları görülmektedir. Öyle ki bu topluluk içerisinde birçok kişinin özellikle kadınların Türkçeyi bilmedikleri veya iyi derecede anlamadıklarını belirtikleri görülmüştür. Ancak bunlardan bazılarının *'Doktora gidersek lazım oluyor, o zamanda zaten çocuklar yardımcı oluyor. Gerçi doktorlar*

bazen azarlıyor, bunca yıl buradasınız niye Türkçeyi öğrenmemişsiniz diye ama pek ihtiyaç duymuyoruz.' gibi bir takım ifadeleri bu topluluktaki bireylerin bir arada olmaları ve herkesin Özbekçe konuşması bundaki en temel unsur olduğu belitilebilir. Kadınların Ovakent dışına bazı istisna durumlar hariç aile veya tanıdıklarıyla birlikte gitmeleri kamusal alanda yalnız bulunmamalarının onların dil öğrenme konusunda ki isteksizliklerine diğer bir gerekçe olarak verilebilir. Ayrıca topluluk aidiyetlerinin ve mensubiyetlerinin bunların kültürel etkileşimlerinin sınırlandırmasına neden olduğu da söylenebilir. Öyle ki söz konusu yerleşmedeki bireylerin *'Her şeyimizi aynı yapmaya çalışırız, eğer farklı bir şey yaparsak, Türk'e benzemiş veya dinden çıkmış derler. O yüzden kıyafetlerimizi çok değiştirmeyiz.'* biçimindeki ifadeleri bu yorumu geçerli kılmaktadır.

Yine buraya iç göçle gelen toplulukların kültürel dokularını korumadaki kararlılıklarının topluluktan topluluğa ve unsurdan unsura farklılık sergilediği mevzu bahis olsa da genel olarak kültürel bütünleşmeleri hususunda bir sınırlılığın olduğu belirtilebilir. Zira bütün bu topluluklarda kültürel dönüşümlerinin bazı boyutlarıyla söz konusu olduğunu söylemek mümkün olsa da yerli topluluklarla kültürel bütünleşme yönünde bir tavır sergiledikleri söylenemez. Görüşmeler çerçevesinde söz konusu topluluklardan alınan verilerin bu yorumu desteklediği belirtilebilir.

Bunlardan Karadeniz Bölgesi'nden iskânlı olarak gelen 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'ya (Antakya) yerleştirilen topluluklar da dillerini, mutfak kültürlerini ve düğün, cenaze gibi bir takım ritüellerini geldikleri yerlerdeki gibi sürdürmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Yine bu toplulukların ev içinde kendi kültürel unsurlarını muhafaza ettiklerini söylemek mümkündür. Bunlardan 408 Evler'de kalanların geleneksel unsurlarını daha çok düğün ve yemeklerinde koruduklarını söyledikleri görülmektedir. Ancak kısmen de olsa eski giyim tarzlarını ve evde dekoratif amaçlı kullandıkları bir takım unsurların mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Ancak öyle olsa bile bunların belli bir kesiminin *'Düğünlerimizi elimizden geldiğince eskiye benzetmeye çalışıyoruz ama olmuyor, devir değişti artık'* ve bazıları *'Süs eşyalarını yemekleri, düğünleri cenaze örf ve adetleri sürdürmeye çalışıyoruz oradaki ürünü de yetiştirmeye çalışıyoruz ama gerisi değişmiş.'* yine diğer bir kısımının '*Örfte adette yemekte Trabzonluluk var, gerisi yok.'* tarzındaki cevaplarının

da bu yönde olduğu görülmektedir. Bu topluluktaki bireylerin bir kısmının kültürel dokularını korumalarını toplu olmalarıyla ilişkilendirdiği de görülmektedir. Bu görüşmecilerden bir tanesinin şu cevabı bu yorumu destekler niteliktedir. '*Biraz değişse de dilimiz aynı yemekler aynı, düğünler kısmen aynı toplu olmamız değişmemizi kısmen de geciktirdi. Onlarla iç içe olsaydık değişirdik. Bir tek dil değişiyor.'* Ayrıca bu kitlenin içerisinde kendi yörelerine özgü müzikleri dinlediklerini ve TV programlarını takip ettiklerini belirtenlerin söz konusu olması geldikleri yerlere olan aidiyetlerinin göstergesi olarak verilebilir.

Yine ağırlıklı olarak Karadeniz Bölgesi'nden iskânla gelenlerin yerleştirildiği diğer iki yerleşme olan Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'daki (Antakya) görüşmecilerden alınan cevapların da benzer doğrultuda olduğu belirtilebilir. Zira bu toplulukların ikamet ettiği gerek Tayfur Sökmen gerekse de Akçaova'daki toplulukların da yine kültürel kodlarına ilişkin düğün, cenaze gibi ritüelleri, yeme, içme kültürleri ve pişirme teknikleri vb. unsurları önceki yaşantılarında olduğu gibi muhafaza ettiklerini belirtikleri tespit edilmiştir. Bunlardan Tayfur Sökmen'deki toplulukların kültürel unsurlarını sürdürmelerine ilişkin vermiş oldukları bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür. Bu yerleşmelere yerleşen toplulukların geldikleri yerler itibariyle çeşitlilikleri söz konusu olmakla birlikte tümünün kendilerine ait kültürel unsurları sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bunlardan Sinop'tan gelen topluluktaki görüşmecilerden bir kısmının *'Geleneklerimizi sürdürüyoruz, bizim kuşaktakilerin kıyafetleri bile aynı, yeme içmemiz aynı.'* şeklinde ifadeler kullandıkları görülmektedir. Yine Samsun'dan gelen topluluklarında da benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Ayrıca bu iki topluluktan sayıca az olan Adıyaman'dan gelen görüşmecilerin bir kısmının '*Dilimizi yemeğimizi, geleneğimizi sürdürüyoruz, ötesi zor.'* şeklindeki ifadesi bu durumun buradaki bütün göçle gelmiş topluluklar için geçerli olduğuna gerekçe olarak verilebilir. Yine bunlardan diğer bir görüşmecinin *'Kısmen de olsa her şeyimizi geldiğimiz yerdeki gibi yapmaya çalışıyoruz, ev içinde adet, geleneklerimizi aynı şekilde sürdürüyoruz, mesela aileden olmazsa kadınlı erkekli oturmayız. Bazen güzel yemekler olduğunda farklı pişirdiğimiz oluyor ama yine de bizim yediklerimize benzer olanları ve bizim bildiklerimize uyacak şekilde yapıyoruz.'* gibi ifadeleri söz konusu toplulukların kültürel bütünleşmelerinden ziyade var olan unsurları kendilerine uyarlayarak bünyelerine aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Buradan hareketle söz konusu bu toplulukların yaşantılarında bazı yönleriyle bir dönüşüm mevzu bahis olsa da yine bunları kendi kültürel kodları çerçevesinde ve farklılıklarını vurgulayarak belirtmeleri mevcut mekândaki topluluklarla gerçek anlamda bütünleşmelerinin söz konusu olmadığına gerekçe olarak verilebilir.

Yine Akçaova'daki (Antakya) Giresun ve Samsun'dan gelen toplulukların da söz konusu bu unsurlar için benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Ancak bunlardan bir kısmının *'Düğünümüzü derneğimizi burada yapmadık ki. Burada sürüp sürmediğini bilelim.'* şeklindeki ifadeleri burayla olan kültürel etkileşimlerinin ve bağlarının boyutunu gösterir mahiyettedir. Yine her iki yerleşmedeki topluluklar için ikinci kuşaklarının kendi kültürel unsurlarını sürdürdüklerini belirtikleri görülmekle birlikte bunların sayılarının sınırlı olduğu ve büyük bir kesiminin çocuklarının burada olmadıkları görülmektedir. Bu durumları mekânda kalıcılıklarında kararlılık sergilemediklerine ilişkin bir gösterge olarak verilebilir. Ayrıca bu iki topluluktaki bireylerin de diğer topluluklardakiler gibi kitle iletişim araçlarından en çok televizyonu kullandıkları ancak bunlardan belli bir kesimin bunu tam olarak ayarlamadıklarını bu yüzden haber programı dışında bir şey seyretmediklerini belirtmişlerdir. Bunlar dışındakilerin ise ulusal kanalların yanı sıra geldikleri yerlere dair yapılan yayınlardan müzik gibi bir takım programları takip ettiklerini buradaki yerel kanalları ise bazı istisnalar dışında takip etmediklerini belirtmişlerdir.

Bu topluluklar içerisinde iskânla gelen Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara (Hassa) yerleşmelerindeki toplulukların yaşantılarındaki değişimin nedenlerini ise salt bir mekânsal farklılıkla açıklamak mümkün olmadığı bunun ötesinde farklı boyutlarının söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bunların mekânla birlikte ekonomik faaliyetlerinin de değişime uğramasına bağlı olarak, yaşantılarının yeniden şekillendiği ve bunula birlikte yaşam biçimlerinden, mülkiyet anlayışlarına ve hatta mahremiyet algılarına varana kadar yaşntılarındaki birçok unsurda bir değişimin yaşandığı belirtilebilir. Bu yönleriyle göçebe toplulukların diğer göçle gelen topluluklardan farklılık arz ettikleri söylenebilir. Ancak bu yönleriyle diğer topluluklardan farklılık sergileyen göçebe topluluklarında yine geleneksel kültürel unsurlarından özellikle mutfak kültürlerini korudukları görülmektedir. Ayrıca bunlardan bazılarının eski yaşantılarında önemli bir yeri olan ve ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak yaz aylarında hayvanlarını çıkardıkları bu yönleriyle yaşantılarında önemli bir unsur olan yaylak alanlarını günümüzde göçebe yaşantılarını

sürdürmemelerine rağmen yılda bir kez de olsa ziyaret edenlerin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle eski yaşam biçimleriyle ilişkili olan yaylak kültürlerini yılda bir kez ziyaret amaçlı dahi olsa da sürdürmekte olmaları bu tarz faaliyetleri kültürel kodlarını ve anılarını diri tutmak için gerçekleştirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Öyle ki bu yerleşme birimlerinden göçebe yaşam tarzını bırakarak doğrudan buraya gelenlerden bir kısmının eskiden yaylak olarak kullandıkları yerleri ziyarete gittiklerini belirtmişlerdir.

Aydınlı mahallesindeki topluluklardan doğrudan göçebelikle buraya gelenlerin kendi yaşam biçimlerinde özellikle mutfak kültürlerini, düğün ve cenaze gibi ritüellerini sürdürdüklerini hatta geldikleri ilk 10-15 yıllık süreçlerde uzak olması nedeniyle tarlalarının başında çadır bile kurdurduklarını belirtmişlerdir. Öyle ki o dönemdeki yaşantılarından kalma bir kısım eşyalarını evlerinde saklayan bir kesimin varlığı da söz konusudur (Foto 24).

Foto 47: Göçebe Topluluklarda Eski Yaşantılarından Kalma Muhafaza Edilmiş, Yaşam Biçimine Dair Görseller, El Dokumaları ve Ceplikler

Bu topluluktaki bireylerin bir kısmının değişen yaşam örüntüleri için *'Ev eşyası değişti birkaç el dokuması sakladık herşey değişti 'yörüklük' varda yok, bir tek dostluk ve yemeklerimiz aynı'* ve *'Her şeyimiz aynı geçim koşullarımız değişti, keçimiz gitti o kadar.'* şeklinde ifadelerde bulunmalarına rağmen bunlardan belli bir kitlenin gelecek kuşaklarının eski yaşam biçimlerine yabancılaşmalarından yakınmaktadır. Bu

mahalledeki görüşmecilerden bir tanesinin *'Yediğimizi içtiğimizi, düğünü, cenazesini önceki yaşantımıza benzetmeye çalışıyoruz ama geriden gelen için bu yaptıklarımız geri kafalılıktır.'* şeklindeki ifadelerinin de bu doğrultuda olduğu görülmektedir. Ancak böyle olmakla birlikte bazı istisnalar dışında bu yaşantıyı hiç görmeyen ikinci kuşaklarının da kendilerini *'Yörük'* olarak tanımladıkları ve yine kendi mutfak kültürlerine ait yemek çeşitlerini bilip tükettiklerini belirtikleri tespit edilmiştir. Bu da söz konusu toplulukların yaşam biçimlerini tam anlamıyla icra etme imkânları olmamakla beraber uygun şartlar mevzu bahis olduğunda bunlardan çoğu unsuru devam ettirip, ikinci kuşaklarına aktarma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Diğer bir göçebe topluluğunun ikamet ettiği Özyörük Mahallesindeki göçmenlerin de benzer ifadelerle geleneksel yaşam biçimlerine ilişkin kültürel kodlarını koruduklarını belirtikleri görülmektedir. Mutfak kültürlerini ve cenaze gibi bir takım ritüellerini sürdürdüklerini belirtmelerine rağmen eski yaşam biçimlerinin değişimiyle birlikte kendilerine özgü birçok unsurun değiştiğinden şikâyet ettikleri de görülmektedir. Bu topluluktan alınan örneklemdeki bireylerin kendi kültürel unsurlarını sürdürüp sürdürmediklerine ilişkin sorulan sorulara verdikleri cevaplar bu durumlarını özetler mahiyettedir. *'Yemekler ve adet dışında pek bir şey yok, çok sürdürülmüyor, eski 'Yörüklük' yok, ortam hangilerini yapmamıza uygunsa ona göre devam ettiriyoruz. Yemekler, düğünlerde korumaya çalışıyoruz adap usül aynı şekil değişmiş.'* yine diğer bir görüşmecinin *'Değişik bir şey mal (koyun-keçi) yok yerleştik yerimiz toprağımız var artık, ancak yemeklerimizi adetlerimizi eski yaşantımıza benzetiyoruz.'* (Foto 25-26).

Foto 48: Yer Sofrasında Geleneksel Topalaklı Yörük Yahnisi

Foto 49: Bir Yörük Evinde Geleneksel El Dokumalarıyla Örtülmüş Yüklük

Bunlardan hareketle 'Yörüklük' kavramının bir mekânla, etnik bir yapıyla ilişkili olmaktan ziyade ekonomik faaliyetlerle ilişkili bir yaşam biçimine işaret etmesi yönüyle mülkiyet anlayışı, yerleşik olma durumu gibi birçok yönden insan yaşantısında farklılıklar barındırdığı ve bu yaşam biçimine sahip insanların algılarının da buna paralel olarak farklı boyutlara sahip olduğu belirtilebilir. Bu sebeple söz konusu bu iki yerleşme birimindeki topluluklar için yerleşik yaşama geçiş onlar için her açıdan bir değişim olarak görüldüğü belirtilebilir. Ancak yine de ev içindeki ve günlük yaşantılarında kendi topluluklarıyla sürdürebilecekleri bir takım kültürel unsurları sürdürmelerindeki kararlılıkları yerli topluluklarla bir kültürel bütünleşmelerinin olmadığı yönünde bir yorumu olanaklı kılmaktadır.

Buhara'daki göçmenlerin ise buraya doğrudan gelip gelmemeleriyle ilişkili olarak verdikleri cevaplar değişse de bulundukları mekândaki yerli topluluklarla ilişkilerinin son derece sınırlı olduğundan bahsedilebilir. Zira bu örneklemdeki bireylerin daha önce yaşadıkları yerlerdeki kültürel unsurları sürdürdüklerini söylemeleri ve Buhara'ya yerleşen bu toplulukların bazı istisnalar dışında ikinci kuşaklarının burada olmaması bunu destekler niteliktedir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus da bu tarz cevap veren bireylerin göçebe yaşantıları kendilerinin zaten hiç görmedikleri babalarının veya büyük ebeveynlerinin göçebe yaşam tarzını

sürdürmüş oldukları tespit edilmiştir. Ancak çocukluklarında anne ve babalarının bu yaşam biçimlerini sürdürenlerin içerisinde de yine göçebelere özgü mutfak kültürlerini veya o dönemlerden kalma bir kısım eşyaları muhafaza edenlerin varlığı söz konusudur. Bunlar dışında doğrudan göçebe yaşam biçiminden gelerek burada yerleşenlerin özellikle kendi mutfak kültürlerini sürdürdükleri görülmektedir.

Bu topluluktaki bireylerden alınan cevapları şu şekilde özetlemek mümkündür. Bunlardan büyük babalarının bu yaşam biçimini sürdürdüklerini belirtenlerin ve çocukluklarını İslâhiye, Nurdağı (Gaziantep), Osmaniye gibi yerlerde geçirmiş olanların *'Zaten memlekete sürekli gidip geliyoruz adetlerimizi sürdürüyoruz, bağımız orada.'* şeklindeki ifadeleri söz konusudur. Diğer bir kesiminin *'Anne ve babamızdan ne gördüysek onu sürdürüyoruz.'* ve *'Yörüklük kavurmada kaldı, dili (yörük şivesini) dahi unuttuk.'* şeklindeki ifadeleri geleneksel yaşam biçimlerinde değişen bir takım unsurların söz konusu olduğu ancak bunu yerleştikleri yerlerdeki yerli topluluklarla bir kültürel bütünleşmeden ziyade değişen yaşam tarzlarıyla birlikte yaşantılarında oluşan farklılıklarla ilişkili gerçekleşen bir durum olduğu belirtilebilir. Zira bunların da geldikleri yerdeki kültürel unsurlardan ziyade göç öncesi yaşadıkları yerlerdeki gelenekleri sürdürdüklerini belirtmeleri bunu destekler niteliktedir.

Bu topluluklar dışında buraya serbest göçle Doğu Anadolu Bölgesi'nin 5 ayrı ilinden gelip, Kırıkhan'nın Fatih ve Kurtuluş mahallelerinde yaşayan toplulukların kendi kültürel kodlarını barındıran dil, mutfak kültürleri, özel gün ve kutlamaları gibi unsurları sürdürüp sürdürmemelerine bakıldığında bunların da iskânla gelen topluluklardakilere benzer bir profil sergiledikleri görülmektedir. Bu iki yerleşmedeki söz konusu toplulukların cevaplarına ilişkin bilgiler geliş yerleri itibariyle şu şekilde özetlenebilir. Bu topluluklardan Muş'tan gelen gerek Ahıskalı gerekse de onlarla aynı yerden gelen Kürt vatandaşlar mutfak kültürlerini, düğün, cenaze gibi özel gün ve ritüellerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bu topluluktaki bireylerin bu durumlarına ilişkin ifadeleri şu şekildedir.*'Yemeklerimizi, giyim tarzımızı, dilimizi, cenazelerimizi, bayramlarımızı aynı usül yapıyoruz ancak düğün salonlarına gidildiğinden beri bazılarımız yemekli düğün yapmıyor buraya uymuşuz.'* yine diğer bir görüşmecinin söyledikleri de bu ifadeleri teyit eder mahiyettedir. '*Muşluluk dilimizde, yemeklerde, gelenekte sürüyor. Ötesi buraya uyduk.'* Ahıskalı görüşmecilerden bir tanesinin *ise 'Başlık paramızdan, yemeklerimize, kazma kokusu için yaptığımız helvaya kadar her şeyimizi sürdürüyoruz. Acı sevmiyoruz diye buranın yemeğini bile pişirmedik.'*

ifadeleri bu topluluklardaki var olan geleneklerin usulen sürdürüldüğünü özetler mahiyettedir. Ahıskalı bir görüşmecinin *'Burada geleneklerimiz değişti, fakat daha çok Muşlularla benzedik, Muş'ta iken Ahıska geleneğini sürdürürdük, buraya geldikten sonra da hem Muş hem de Ahıska geleneğini birlikte yapıyoruz.'* bu ifadesi 'biz' ve 'öteki' sınırının gelenekler üzerinden nasıl tekrar inşa edilebileceğini ve bu sınırların geçirgenliğinin mümkünlüğünü ve tercihlere bağlılığını sergiler mahiyettedir.

Yine Kars'tan ve Ağrı'dan gelen topluluklardan alınan örneklemdeki bireylerinde benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Kars'tan gelen bayan bir görüşmecinin *'Düğünü, cenazeyi ve yemeği benzetiyoruz. Düğünde pişen yemekler bile aynı usul olur. Dilimizi örfümüzü sürdürüyoruz.'* şeklindeki ifadeleri yine Kars'tan gelen 67 yaşındaki erkek görüşmecilerden biri *'Geleneklerimiz aynen devam ediyor ben daha abimin yanında torunumun bile elini tutmadım, mesela gelinim yanımda konuşmaz, yemek yemez.'* Bunların yanı sıra yine ağrıdan gelen bir kadın görüşmecinin '*Fazla değişen bir şey yok geleneğimizi sürdürüyoruz gelinlerimiz hâlâ kayınbabalarının yanında konuşmuyorlar, kayın babalarıyla ve büyük kayınlarıyla aynı sofraya oturup yemek yemiyorlar bize gelinlik yapıyorlar.'* şeklindeki ifadeleri geleneklerini, mahremiyet algıları çerçevesinde hâlâ sürdürdüklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yine buradaki topluluklardan Erzurum'dan gelenlerin de aynı şekilde mutfak kültürlerini ve düğün, cenaze gibi bir takım merasimlerini sürdürdüklerini belirtikleri görülmektedir. Yine Doğu Anadolu illerinden çocuk yaşta ailesiyle buraya göç etmiş, bu ailelerin ikinci kuşaktan çocuklarından olan bir görüşmecinin şu ifadesi toplu olmalarının kültürel unsurlarını korumalarında onlar için ne kadar elzem olduğunu gözler önüne sermektedir. '*Annemiz, babamızdan gördüklerimizi ve yemeklerimizi sürdürüyoruz, ötesi yok, halam ve kayınlarım olmasaydı Kürtçeyi de unuturduk.'*

Her ne olursa olsun söz konusu bütün bu topluluklar için yaşadıkları mekânsal değişim ve değişen ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak yaşantılarında bir takım değişikliklerin söz konusu olduğu aşikârdır. Ancak verdikleri cevaplardan hareketle, söz konusu toplulukların yaşantılarındaki değişimleri bunların yerli topluluklarla yaşadıkları kültürel bütünleşmenin bir sonucu olarak yorumlamak yanlış bir yaklaşım olacaktır. Şüphesiz bütün bu toplulukların geleneklerinde şekilsel bağlamda kısmen bir değişimden bahsetmek mümkün olsa da bu yerli topluluklarla bir kültürel

bütünleşmeden ziyade kendi kültürel kimliklerini mekânın dinamiklerine uydurarak sürdürebilirliklerinin sağlanmasından ileri gelen bir sürecin doğurmuş olduğu bir durum olarak yorumlamak mümkündür. Zira bu topluluklardaki bireylerin bir bölümünün *'Ortam hangi geleneklerimizi sürdürmemize imkân verdiyse onları devam ettirdik.'* şeklindeki ifadeleri buna dayanak olarak kullanılabilir**.** Öyle ki etkileşimin bu kadar hat safhada olduğu bir yüzyılda kültürlerin değişim geçirmeden ilksel durumlarını korudukları düşüncesinin ütopik olduğu, bunu savunmanın ise ancak bir temenniden ibaret olduğu belirtilebilir. Ancak bu etkileşimin boyutu ne olursa olsun toplumlar özgünlüklerine vurgu yapar ve her toplum özgünlüklerini farklılıklar üzerine inşa eder ve 'öteki'yle sınırlarını bunlar üzerinden belirler.

Ritzer, kültürlerin ısrarlı bir şekilde bir birinden farklı kalmaya yatkın olduğuna işaret eder (Ritzer, 2011: 263). Bu minvalde topluluklar arasında bir etkileşim söz konusu olsa da bir topluluğun bünyesine aldığı her unsuru kendi kültürel dinamikleri içerisinde evirerek bünyesine alır. Eğer topluluklar arasında yaşanan etkileşim sonucunda her toplum farklılıklarına işaret ederek kendisini tanımlamayı sürdürüyorsa, etkileşim sonucunda bir topluluğun lehinde veya aleyhinde bir değişim geçirdiğinden söz edilmesi mümkün olsa da, bu durum ne tek tipleşmeye evrildiğine dair bir dayanak ne de bir topluluğun geleneklerine kayış olarak gösterilip yorumlanamaz. Buradan hareketle denilebilir ki söz konusu toplulukların kendi kültürel kimliklerinde bir takım değişimler geçirdikleri görülmekle birlikte bunun yerel kültürle gerçek anlamda bir etkileşimin sonucu olarak yorumlamanın hatalı olacağı belirtilebilir. Zira bunların sürdürmüş oldukları kültürel unsurlar üzerinden farklılıklarını vurguladıkları görülmektedir. Gellner toplumlardaki bu tarz dönüşümleri bir entropi olarak değerlendirmektedir (2008: 147).

Bazı kaynaklarda kolektif kültürel kimliğin, aynı topluluğa ait bireylerin kuşaklar boyunca var olan kültürlerinin tek biçimlilikle sürdüğüne değil bu süreklilik duygusunun aktarımıyla sağlandığına vurgu yapılmaktadır (Simith, 2014: 47-48, Gidens, 2016: 42). Söz konusu topluluklar arasında da bu tarz bir tutumun yaygın olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki bu toplulukların *'Adetlerimizi sürdürüyoruz ama eskisi gibi değil, gençler büyüdükten sonra bir kısmı farklılaştı'* şeklindeki bir takım ifadelerine rağmen ikinci kuşaklarının hâlâ kendilerinin ailelerinin geldikleri mekânlar üzerinden tanımlamaları ve kültürel unsurlarına vurgu yapmaları, bunları bu bilinçle sürdürmeleri bu durumu destekler niteliktedir. Buradan hareketle söz konusu

topluluklar için sınırlı bir kültürel etkileşimden bahsetmek mümkün olsa da bir kültürel bütünleşmeden söz edilemeyeceği ve söz konusu durumu yaşanan mekânsal değişimle birlikte ortaya çıkan bir sürecin sonucu olarak yorumlamak mümkündür. Öyle ki kültür devingen yapısı gereği toplumsal ve mekânsal bağlamda yaşanan teknik teknolojik, ekonomik, siyasi vb. birçok gelişime bağlı olarak tekrar dönüşmektedir. Yine bunlardan aynı etnik kökene bağlı olduklarını düşünen topluluk üyeleri tarafından mevcut kültürlerinin kadimliğine olan inançlarının ve yaşadıkları kültürel değerlerin kendilerine atalarından miras kaldığı duygusuna sahip olmaları ve bunların ikinci kuşaklarının bir kısmı ebeveynlerinin çıktıkları alanları görmemiş olsalar dahi kendilerini onların geldikleri yerler üzerinden tanımlamaları bu yorumu destekler niteliktedir. Örneğin 408 Evler' de (Kırıkhan) yaşayan ailelerin yaşları 5 ila 13 arasında olan çocuklarının dahi kendilerini *'Trabzonluyum'* şeklinde ebeveynlerinin, geldikleri yerler üzerinden ifade etmeleri ve yine aynı ifadelerin Kurtuluş/Fatih, Aydınlı'daki toplulukların çocuklarında da görülmesi bu toplulukların buraya aidiyet duymalarından ziyade bağlarının olduğuna işaret olarak verilebilir. Yine bu bağların, ekonomik ve akrabalık ve/veya topluluk aidiyetleriyle ilişkili olduğunu söylemek de mümkündür.

Ancak bu toplulukların yaşamlarını bir arada sürdürmeleri (homojenliklerini korumaları) kültürel kimliklerini koruma ve sürdürmede onlara avantaj sağlasa da kültürel etkileşimlerini sınırlaması ve hatta 'öteki'leşmelerine neden olması bağlamında mekân aidiyetlerinin sağlanmamasındaki temel etkenden biri olarak göstermek mümkündür. Zira daha öncesinden vurgulandığı gibi göç şekilleri onlara hâkimiyet ve mülkiyet çerçevesinde bir takım avantajlar sağlamaktadır. Öyle ki iskânla gelen toplulukların bu durumu gerekçe göstererek kaldıkları yerleşme birimlerinde yerli topluluklar tarafından dışlandıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu toplulukların belli bir kesimi için etnik kimliklerinde bir farklılığın söz konusu olduğu görülmekle beraber temel dışlanma dinamiklerinin doğrudan etnik kökenleriyle ilişkilendirmek yanlış bir yaklaşım olacağı belirtilebilir. Anderson var olan her cemaatin sınırları belli bir hayal üzerine inşa edildiğine ve bunları diğerlerinden ayıran unsurun onun inşa edilme dinamikleriyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir (2007: 19-21). Buradan hareketle 'biz'in varlığı mutlak suretle bir 'öteki' üzerinden inşa edildiği ve/veya onun varlığıyla mevcudiyetini koruduğu ve 'öteki' ne kadar sağlam inşa edilirse 'biz'in sürekliliği de o oranda sağlanacağı şeklinde ifade edilebilir. Buradan hareketle göç eden bu toplulukların kaldıkları yerleşmelerin politizasyonlarında ve

mekânda homojen bir yapı sergilemelerinde bunların buraya iskânlı ve ilişkiler ağıyla göç etmelerinin önemli bir etkisinin olduğu belirtilebilir. Bu yönüyle göç şekillerinin onların topluluk olma bilinçleri ve aidiyetlerini de etkilediği söylenebilir. Öyle ki bu toplulukların hemen hemen tümünde bu unsurların varlığıyla ilişkili olarak, mevcut oldukları yerleşmelerde bir 'öteki' inşalarının söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür.

Söz konusu toplulukların mekândaki yerli topluluklarla iskânla elde ettikleri mülkiyet durumlarının onların 'öteki'leşmelerindeki temel unsur olduğu görülmektedir. Zira bunların mülkiyetleri çerçevesinde ve toplu olmalarıyla ilişkili olarak mekânda bir hâkimiyet alanı oluşturdukları görülmektedir. Ancak söz konusu tüm toplulukların yerleştikleri, yerleşmelerde yerli topluluklar tarafından bunun üzerinden dışlandıklarına ilişkin beyanları mevzu bahistir.

Bu topluluklardan Suriye'den gelenlerin daha öncesinden de değinildiği gibi Karadurmuşlu (Kırıkhan) yerleşmesinin mera alanına iskân konutları inşa edilerek yerleştirilmişlerdir. Söz konusu bu topluluklardan edinilen verilerden görüşmecilerin hem bunlar hem de yakın çevrelerindeki o dönemde köy olan diğer yerleşme birimlerindeki topluluklar tarafından bu nedenle dışlandıklarını belirtmişlerdir. Bu topluluklardaki bireylerin bir kısmı *'İlk geldiğimiz dönemlerde Türkiye'ye girişimize ses çıkarılmıyordu. Sınırı geçtikten sonra gelip burada kolluk kuvvetlerine isimlerimizi yazdırıp, kaç aile veya bir ailede kaç kişi olduğumuzu belirtiyorduk kayıtlarımızı yaptıktan sonra da bize nüfus belgesi veriyorlardı. Askerlik çağında olanımız askere giderdi, diğerlerimize de nerede yerleşmek istediğimizi sorarlardı, ilk gelenlerimiz ve ağalarımız daha öncesinden Kırıkhan'a yerleşmişler diye buraya gelmek istedik, toplu olarak Kırıkhan'nın merkezinde Gündüz (Göçmenler) Caddesi'ne yerleştik, sonrasında mahalle bile ismimizle anılır oldu. Bize pek karışan yoktu, takii geldiğimizden bir süre sonra Amik kurutulupta bizim iskânımız söz konusu oluncaya kadar ondan sonra yerlisiyle husumetler başladı, bizi kendilerine yük gördüler. Reyhanlılar tarlamızı bile vermediler, bizden 8 kişiyi vurdular, ağalarımızdan birinin oğlu bile burada öldürüldü. Tarlamıza gitmek için bize yol bile vermezlerdi, yolu geçebilmek için erkenden çıkar görünmeden giderdik.'* şeklindeki ifadeleri yine bunlardan bir kısmının, *'İş dahi söz konusu olduğunda bizleri dışlarlardı, etnik kimliğimizden değil dışardan gelme olduğumuz için iskândan dolayı. Ölümüze bile gelmezler bizi kabullenmezler. Eskisi gibi kavgalar olmasa da hâlâ anlaşamıyoruz, Türkiye'nin insanları iyi iskân edildik diye Karadurmuşlular bizi dışladılar camışları*

(manda) vardı, meralarıydı burası kızdılar. Gündüz Caddesi'nde geçiciydik, karışanımız pek yoktu ne zaman hazine arazisi oy karşılığında dağıtıldı bize diş biler oldular.' gibi ifadeleri bu topluluğun dışlanma dinamiklerinin etnik aidiyetten ziyade mülkiyet ve hâkimiyet alanları üzerinden belirlendiği ve sosyal ilişkilerinin sınırlı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma sahası sınırlarındaki diğer bir yerleşme birimi olan Ovakent'teki (Antakya) toplulukların ilk geldikleri dönemlerde yerleştirildikleri yerleşme biriminde Kömürçukuru veya bir kısmının Türkler olarak nitelendirdikleri yerli topluluklar tarafından dışlandıklarını ve mekânda istenmediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Örneklemdeki bireylerden buraya ilk gelenlerin '*Türkler bize kötü davranıp, pis Afganlılar diyorlardı. Şimdi alıştılar.'* ve yine bu örneklemdeki görüşmecilerden bir tanesinin *'Bunlar Serinyolluların (Antakya) korkusundan gelip evlerine yerleşmediler, biz Serinyollularla silahlarla birbirimize girecek kadar kavga gürültü yaşadık, bizim sayemizde Kömürçukurlular da rahat ettiler ama yine de bizi dışlayıp beğenmediler. Onlarla hiçbir zaman normal bir komşuluğumuz olmadı eskiden kavga gürültü olurdu. Günümüzde Türklerle aramızda değişen tek şey artık kavgaların olmaması.'* şeklinde ifadelerden yerli toplulukların diğer yerli bir topluluk olan, heyelan nedeniyle il içinden Belen'in (Hatay) Kömürçukuru mahallesinden iskân edilenleri de aynı şekilde dışladıkları görülmektedir. Her ne kadar yerli topluluklar arasında inanç bağlamında bir farklılıkları mevzu bahis olsa da söz konusu bu toplulukların 'öteki' inşalarının etnik veya inançsal aidiyetlerinden ziyade mülkiyet durumlarıyla ilişkili olduğu belirtilebilir. Bunlardan diğer bir görüşmeci ise *'Kömürçukurlu birkaç aile vardı geldiğimizde Serinyolluların korkusundan doğru dürüst burada oturamıyorlardı bile. İlkin bizimle hoş değillerdi evimizi aldınız dediler, kavga ettiler. Bizi sindiremeyince mecbur alıştılar artık. Şimdi yaşlıları öldü, her ne kadar diğerleriyle eskisi gibi bir kavgamız yoksa da bir muhabetimiz de yok.'* Ancak yakın bir zamanda gelenlerin ise iskânlı olarak gelenlerin aksine böyle bir baskıya maruz kalmadıklarını belirtikleri görülmektedir. Bunu da topluluk olmalarının onlara sağladığı bir avantaj olarak yorumlamak ve mekândaki yerli topluluklarla temassızlıklarına bir gerekçe olarak vermek mümkündür. Bunların *'Bize iyi davrandılar geldiğimizde bizi hoş karşıladılar, akrabalarımızın içine geldik, zaten gelmemizi istiyorlardı çoğalsınlar diye. Türklerle hiçbir ilişkimiz, işimiz olmadı.'* şeklindeki ifadeleri sayısal çoğunluklarının mekânda hâkimiyet alanı kurmalarında onlara bir avantaj sağladığı belirtilebilir. Toplu

olmalarının ve topluluk aidiyetlerinin mekândaki diğer topluluklarla temaslarını sınırlandırdığı da ifade edilebilir.

İç göçle gelenler içinde benzer bir sürecin yaşandığını belirtmek mümkündür. Öyle ki çalışma sahası dâhilindeki söz konusu yerleşme içerisinde iki tanesi hariç diğerleri de yine iskâna bağlı olarak kurulmuşlardır. Bunlardan Karadeniz Bölgesi'nden gelenlerin yerleştirildiği yerleşmeler olan 408 Evler (Kırıkhan), Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen (Reyhanlı) mahallelerinden alınan veriler bunu destekler mahiyettedir. Bunlardan Trabzon'dan gelen toplulukların 408 Evler Mahallesi'nde yerleştikleri dönemler itibariyle gerek arazilerinin bulunduğu yerlerdeki arazi komşularından gerekse de şehir merkezindeki kendilerini yerli olarak tanımlayan topluluklar tarafından dışlandıklarını belirtmişlerdir. Buradaki görüşmecilerin büyük bir kısmı *'Yıllardır buradayız, onlar hâlâ bizim için Alego (yabancı, bizden olmayan) bize göre bizden olmayan herkes Alego, bizde onlar için hep Lazız, bizi hiçbir zaman Kırıkhanlı olarak görmediler.'* Yine bunlardan bir kısmının *'Geldiğimiz ilk 10-15 yıl boyunca mahalleye kimseyi sokmazdık, mahalleye girmek isteyenlerin kimliklerini kontrol ettiğimiz bile oldu, Lazların Mahallesi olarak bilinirdi.'*şeklindeki beyanları söz konusudur. İfadelerindeki bu durumu söz konusu toplulukların kimlikleri üzerinden mekânın politizasyonuna bir gösterge olarak vermek mümkündür. Ayrıca buradaki görüşmecilerin bazıları *'Bize düşmanca davrandılar gelmeseydiniz bu arazileri bize verirlerdi diyorlardı. Mülk edinmemiz gibi ekonomik nedenlerden dolayı, aramız çok kötüydü bizden 25-30 yaşlarında birisini öldürdüler. Aynı kahvede oturup çay bile içmezdik. Onlarda kendilerince haklı ihtiyaçları varken, bize arazi verilmesi haksızlıktı doğal olarak kızıyorlardı. Ağaları çok zulm etti onlara, 3-4 ağa vardı (Kılıçlar, Falaylar, Birkaylar), tüm Kırıkhan bunlara marabalık yapardı bunu biz değiştirdik. Ağaların sattığını biz satın aldık kendi işimizi hep kendimiz kurduk. Buna rağmen her gün kavga ettik, bizi hiç tasvip etmediler. Bize Laz derlerdi, çocuklarımıza iş bile vermiyorlardı.'* gibi bir takım ifadeleri söz konusu toplulukların ötekileşmelerindeki temel gerekçelerinden bir tanesinin mülkiyet durumları olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bunlardan bir görüşmecinin '*Şimdi aramız duruldu ancak bir samimiyetimiz yok. Hâlâ göçmeniz biz onlara göre. Buranın yerlisi çok azdır buna rağmen herkes hep dışardan geleni göçmen görüyor. Yerli yeri çok olan demektir. Adamın bir avuç toprağı yok burada yerliyim diye geçiniyor.'* şeklindeki ifadeleri mülkiyetin söz konusu toplulukların mekân algıları ve aidiyetteki önemini özetler mahiyettedir. Bunlardan bir kısmının ise

'Karadurmuşludaki yerlilerle husumetliydik, arazimize giden en kısa yol oradan geçiyordu, tozu bahane edip kavga çıkarırlardı. Bir müddet böyle sürdü zamanla birbirimize alıştık, şimdi değişti bir samimiyetimiz olmasa da husumetimiz de yok artık.' ve yine *'Kabullenemediler bu olayı, 30 yıl sürdü anlaşmazlıklarımız şimdi de gayri ciddi bir çekişmemiz var, bizi hâlâ yabancı görüyorlar fakat eski husumetler yok. Şimdi eskisi gibi bir kavgamız da yok ancak yine de kız alıp verdiklerimiz dışında pek bir samimiyetimizde yok.'* gibi bir takım ifadeleri söz konusu toplulukların gerek sosyo- kültürel temaslarının sınırlılığına gerekse de onlar için evlilik unsurunun sınırlıda olsa bir kültürel etkileşim unsuru olarak yorumlanabileceğine bir gösterge olarak verilebilir.

Yine bunlardan Tayfur Sökmen ve Akçaova'daki topluluklardaki görüşmecilerinde benzer gerekçelerle mevcut mekânlarda iskân durumlarını gerekçe göstererek gerek arazi komşuları gerekse de bulundukları yerleşme birimlerinin yakın çevrelerindeki yerli topluluklar tarafından dışlanıp baskıya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Her ne kadar bu iki yerleşme biriminin kuruluşları bu toplulukların gelişleriyle ilişkili olsa da özellikle Tayfur Sökmen'deki topluluklar sadece arazilerine komşu olanlarla değil kendilerine yakın yerleşme birimlerindeki topluluklarla da aralarında çekişmelerin söz konusu olduklarını belirtmişlerdir.

Tayfur Sökmen'deki topluluklar bu durumlarının yakın bir zamana kadar sürdüğünü belirttikleri görülmektedir. Bu anlamda söz konusu bu topluluklar içerisinde yapılan görüşmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür. *'Bizi hiçbir zaman sevmediler, Demirköprü'lüler (Reyhanlı) hâlâ bizim tarlamızı aldınız diyorlar, Horlaklılar (Reyhanlı) bize sıkıntı çıkarıyor, 26 yıldır bu haldeyiz, memurlar bize demişlerdi Horlaklılar size rahat vermez diye. Ama bu kadarını düşünmemiştik. Sinoplu'yuz diye dışlandık hep. Bizim civardaki köyler [Suvatlı, Saçaklı, Kurtuluş (Reyhanlı) Mahalleleri] daha önce bize verilen toprakları devletten icar alıyorlardı, bize toptan verilmesi onları rahatsız etti. Hayvanlarını bile arazimizde otlattılar. Bize Laz deyip durdular. Çok kavga ettik hepsi gitseler arazi bize kalsa diye bekliyorlar, çoğumuz gitti onlara kaldı da, kavgalar bitti bir kısmımız gittiği için bize gidici gözüyle bakıyorlar, artık çok üstümüze gelmiyorlar. Biz her şeyden geçmiştik zaten dönemezdik, diye durduk. Kürt olanlarımıza da Karadenizden gelenlerimize de aynı şeyi yaptılar, bizi hiç sevmediler sanki sofralarına oturmuşuz. Mezarlığımızı bile işgal ettiler, onlarda bizim gibi Sünni ama ölüye bile saygıları yok.'* şeklinde ifadeleri söz konusu toplulukların 'öteki'leşmelerinin etnik aidiyetlerinden veya inançsal

kimliklerinden çok mülkiyetlerinin diğer bir ifadeyle iskânla yerleşmiş olmalarının bir sonucu olarak yorumlamak mümkündür. Zira bunların arazi parselleri ve yerleşim yerleri üzerinden hedef gösterildiklerini ifade etmeleri bu yorumu destekler niteliktedir. *'Çıkıp düğün bile yapmıyoruz köyün içinde bize Samsunlu derler eskisi gibi kavga etmesek de bizi sürekli taciz ediyorlar.'* gibi bir takım ifadeleri sosyo-kültürel etkileşimlerinin sınırlılığını özetler mahiyettedir. *'Silahlı kavgalı olduk jandarma devlet bize sahip çıktı. Sinoplusu Adıyamanlısıyla iyiydik 'Horlaklısı' bize illallah ettirdi. Belki bizde olsak başkası içimize gelse niye geldi derdik. Keşke bizi hiç getirmeselerdi.'* şeklindeki ifadeleri söz konusu topluluklar arasındaki çekişmelerine rağmen empati kurup bu şekilde yaklaşmaları hakimiyet algılarının ve aidiyet yaklaşımlarının mülkiyetle sıkı bir ilişkisi olduğuna gerekçe olarak gösterilebilir.

Bunlardan Akçaova'daki toplulukların da benzer ifadelerle dışlandıklarını belirtikleri görülmektedir. *'Yerlisinden çok çektik dışardan, göçmeniz diye, bütün husumetimiz, bizden aldılar onlara verdiler davasıdır. Ekili arazimizde hayvan yaydılar, 10 yıl sürdü bunlar bıçaklanan oldu. Şimdi yeni yetmeleri dışında çok sıkıntı yok, hâlâ sürer ama daha az. Onlar da haklı devlet bizleri de onları da bilgilendirmedi. 1990 Ekimde geldik, Yeşilova, Suvatlı, Saçaklı'ların (Reyhanlı) arazileri arazilerimiz içinde kalıyor, toprakları bölündü diye, bizi hep hor gördüler.10 yıl sonra alıştılar, gidici olduğumuzu anladılar, arazilerimiz uzaktı (7km), makine yoktu zordu ekip biçmek, baskıda olunca gerekli teçhizatı da almak istemedik. Çoğumuz zorluklara katlanmak istemedi ellerinde seçenek olunca da gittiler, burada direnenimiz kaldı. Arazimizi icar alıyorlar diye, Alevisi bize daha yakın davrandılar.'* buda karşılıklılık ilkesinin farklı topluluklar arasında dahi işlerlik kazandığı ve bu farklılıkları dahi aşmayı olanaklı kıldığına gerekçe olarak gösterilebilir. Ayrıca bütün bunlar söz konusu toplulukların arasındaki dışlanma dinamiklerinin daha çok mülkiyetleri ve hâkimiyet alanlarının ihlaliyle ilişkili olduğunu destekler niteliktedir.

Bunlar dışında yine iskânlı olarak buraya gelen Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara (Hassa) yerleşmelerindeki göçebe topluluklarında aynı gerekçelerle 'öteki'liklerine işaret ettikleri görülmektedir. Zira bu üç yerleşme biriminde de söz konusu topluluklar gerek komşu yerleşmelerdeki gerekse de arazilerinin tekabül ettiği alanlardaki topluluklar tarafından dışlandıklarını belirtikleri görülmektedir. Ancak bu topluluklardan Aydınlı mahallesindeki topluluklar yerleştikleri alanlarda daha öncesinde yerleşik olan topluluklarla hem konut alanları hem de arazileri itibariyle yerli topluluklarla daha iç içe oldukları görülmektedir. Bu örneklemdeki bireylerin bir

kısmının '*Acemliler azgındılar, fakat bizde dağdan taştan geldik, 'sen ağa ben ağa bu ineği kim sağa' mevzusu illa tartışma olur. 4-5 hayvanımız, ineğimiz vardı, azavetleştik çiftçilik yapınca anladık onlara zarar verdiğimizi onlar haklıymış şimdi anladık, mal canın yongasıdır, rızık davası ama yine de çok azgındılar. Acemlinin harman yeriydi burası, aslında eski bir mezarlık yeriymiş. Dişliydiler, ne kadar kavga ettiğimizin hadi hesabı yok önce geçinemedik, tarlalarını ziyan ettik bilmiyorduk. Mahkemelik olduk çoğumuz komşular yüzünden bıraktık hayvancılığı, silah silaha geldik şimdi bitti, eski adamlarda gitti şimdi dost değilsek de kavga gürültü yok. Geldiğimizde burada Kürtler de vardı, Allah var onlarla iyiydik.'* gibi bir takım ifadeleri 'öteki'leştirmelerinin tek taraflı olmadığını ve yine 'öteki'leşmelerinde hâkimiyet alanlarının, ekonomik durumlarının etnik kimliklerinden daha ön planda olduğuna gerekçe olarak verilebilir. Diğer bir görüşmecinin *'İlk geldiğimizde yerlileri bize çok kötü davrandı bizi çekemediler dışladılar. İlk önce 20-25 aile sonra diğerlerimiz geldi, çoğaldık onların yerini satın aldık. Bizi çekemediler ineklerimize el koydular göçe zorladılar.*' şeklindeki ifadesi sayısal çoğunluklarının ve bir arada olmalarının onların dışlanmalarındaki etkisini gösterir mahiyettedir.

Yine Aydınlı' daki topluluklarla kan bağı olan Özyörük'teki topluluklarında benzer ifadelerle durumlarını belirtmeleri mevzu bahis olsa da bunların bir kısmı ise yerleşme birimlerinde kendi toplulukları dışında pek kimseyle karşılaşmadıklarını arazi komşularıyla anlaşmazlıklar yaşasalar da bunların çok uç olmadıklarını belirtikleri görülmektedir. Bunun da nedeni söz konusu yerleşme biriminin daha yakın bir tarihte kurulması ve onlardan önce yerleşenlerin de yine göçebelikten gelen toplulukların olması gerekçe olarak gösterilebilir. Buradaki görüşmecilerin '*Bir arada olmasaydık böyle olamazdık, fakat toplu olunca da göze battık, okulda çocuklar arasında çıkan tartışma bile aileler arasında kavgaya neden olurdu. Acemliler (Ulaşlılar) hâlâ bizden uzak dururlar. Reyhanlılar da (Araplar da) bizi istemiyordu, tarlamıza gidecek yolu bile esirgerlerdi.'* gibi ifadeleri kaldıkları yerleşmeler de toplu olmalarının onlara sağladığı avantaj ve dez avantajları özetler mahiyettedir. Ayrıca bu ifadeleri söz konusu topluluklar için ötekileşme dinamiklerinin ikinci kuşakları arasında da yer ettiğine gerekçe olarak göstermek mümkündür. Bu iki yerleşme birimindeki topluluklarla yerli topluluklar arasında eski çekişmelerin olmamasına rağmen bunların sosyal etkileşimlerinin sınırlılığının hâlâ mevzu bahis olduğu ve 'öteki'leşmelerinde toplu olmalarının önemli bir etmen olduğu belirtilebilir. Zira bu iki yerleşme birimindeki görüşmecilerden bir kısmının '*Ulaşlılarla kötüydük kalabalık*

olduk artık bir şey diyemediler, Yörüğüz diye hâlâ yamalı kurulmuş gibiyiz.' şeklindeki ifadeleri de bu yorumu destekler mahiyettedir.

Bunlardan göçebe iskânı olarak yerleştirilen toplulukların bulunduğu diğer bir yerleşme olan Buhara'da (Hassa) da yapılan saha çalışmaları sonucunda görüşmecilerin benzer söylemlerinin mevzu bahis olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bu topluluktaki görüşmecilerin yine yakın çevrelerindeki yerleşmelerdeki topluluklar tarafından dışlandıklarının ve buna gerekçe olarak toplu olarak iskân edilmelerini işaret etmişlerdir. Bu görüşmecilerden bir tanesinin '*Öncesinden hayvancılık yapardık buralar da kışlardık böyle bir şey yoktu, iskânla yerleşmemizi hazmedemediler. Koyun otlatacak mera bulamıyoruz, bizim yerimize geliyorsunuz diyorlar, koyunumuzu bile zehirlediler. Aslında Muş Varto'da deprem olmuş, oradan vatandaşları yerleştireceklermiş onlar için ayarlanmış burası, buranın yerlisi devreye kaymakamı, valiyi sokup onları getirtmemişler. Hadi Kürdü dışlarlar anlarız ama bizi anlamadık. Kürt'ümüzü de Türk'ümüzü de hor görüyorlar, okulda çocuğumuzu bile istemediler. Bizden hiç haz etmezler hâlâ da bize ısınmış değiller.'* şeklinde ki beyanı bu yoruma gerekçe olarak verilebilir. Bunlar içerisinde daha öncesinde yerleşmiş olan bazı görüşmecilerin geldikleri yerlerde bu tarz çekişmelerinin olmadığını şu ifadelerle '*İslahiye'de Siirtlilerin içerisindeydik, ne güzel iyi geçinirdik, bunlar bizi hiç sevmediler, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını da sevmiyorlar.'* belirtmeleri yine bu durumun etnik bir çekişmenin ötesinde mülkiyetleri ve toplu olmalarıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma sahası sınırları içerisinde iskânla gelenler dışında Fatih ve Kurtuluş (Kırıkhan) mahallelerinde serbest göçle gelenlerin olmasına rağmen bunların geldikleri dönemlerde birlikte geldikleriyle toplu olarak Kurtuluş mahallesine yerleştikleri görülmektedir. Her ne kadar öncesinden de Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinden buraya göçler mevzu bahis olsa da bu şekilde toplu olarak bir yerde yerleşmeleri ve yerleşme biriminin onların varlığıyla kurulup politize olması yönüyle büyük bir farklılık arz ettiğini belirtmek mümkündür. Öyle ki Kurtuluş'a Ahıskalıların yerleşmeleriyle birlikte bu mahallenin günümüzde de Muşlular Tepesi olarak zikredilmesine neden olması söz konusudur. Bu yerleşme biriminin bu şekilde kurulmasından sonra Doğudan gelenlere nüve oluşturmasıyla şekillendiğini belirtmek mümkündür. Zira Muştan buraya gelen ilk Ahıskalı ailelerden olduğunu belirten görüşmecilerin söylemleri bu yorumları destekler niteliktedir. '*Zaten buraya kimseyi sokmazdık mahalleyi bile kimse adıyla anmaz Muşlular Tepesi deniliyor. Burası*

zeytinlikti, Kürt'lerden aldık. Şimdi bizden fakir kaldılar resmi dairedekilerin çoğu hep Kürttü bize iyi davranırlardı, aramız kötü değildi sadece birbirimize kız vermezdik kaçırırdık bundan dolayı husumetimiz olurdu. Dışardan gelenlerle kenetlendik, fakat Kırıkhanlısı bize kötü davranırdı, onlarla hiçbir zaman iyi olmadık.' Yine günümüzde Fatih olarak bilinen mahallenin de yine bununla bağlantılı olduğu ve son dönmelerde iki ayrı mahalle olarak ayrıldığı görülmektedir. Yine Ahıskalılar gibi Muş'tan gelen Kürt kökenli vatandaşların beyanları da etnik kökenden çok hâkimiyet alanlarıyla ilişkili bir dışlanmanın söz konusu olduğunu destekler niteliktedir. *'İyiydi ilk geldiğimizde Kürt diye dışladılar zamanla iyi olduğumuzu anladılar artık demediler diyemezler de, hiç doğulusu gibi elleri, yürekleri açık değil. Muşlular Tepesindekilerle çok iyiydik kardeş gibiyiz diğerlerini görmedik, kendi aramızda Türk, Kürt ayrımı yok.'* ve yine diğer bir görüşmeci *'Eskiden yerlisiyle bu mahalle pek anlaşmazmış, ilk gelenler pekiyi bir intiba uyandırmamışlardı. Türklük, Kürtlük değilmiş onlarla husumetleri zaten ilk gelenler Ahıskalı Türklerdendiler, bizden önce çekişmeler olmuş ama bizde yoktu, ancak biz de iş mevzularında sürekli dışlanırdık, ne kadar ağır, kötü iş varsa biz Doğululara verilirdi. Alın terimizle kazandığımız artık milletin gözüne batmaya başladı. İşçiyken pek karışanımız yoktu, ancak ne zaman buradan mülk edindik, dışlanır olduk, adamlar kendi arazisini satıyor satın alıyoruz Reyhanlılar gelip, neden satın aldığımızın hesabını soruyor, arazimizi sulayacağız su vermiyorlar, neden geldiniz diyorlar. Zaten çoğumuz işçi olarak gelip sonradan ailelerimizi yanımıza alıp yerleştik. Ancak ihale alan doğulularla çalışabiliyorduk. Allah için iyi davrananı da oldu, kötüsü de oldu her yerin iyisi kötüsü var. Zaten dürüstsen insanlar sevmezse bile en azından bir şey diyemiyorlar.'* gibi bir takım ifadelerinin mülkiyetleriyle ilişkili olan bir dışlanmalarının söz konusu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Söylemlerinde etnik kimliklerine ilişkin yaptıkları vurguların ise farklılıklarını ortaya koymak adına belirtikleri inşa edici bir unsur olarak ön plana çıktığı belirtilebilir.

Söz konusu bütün bu toplulukların tüm bu ifadeleri Harvey ve Bordieu'nun yaklaşımlarıyla ilişkili olarak açıklanabilir. Harvey her toplumsal hareketin ekonomik, sosyo-kültürel, mekânsal boyutu olduğunu belirtir (2010: 271). Harveyin bu kavramsallaştırmasındaki mekânsal sirkülasyon ve yeniden üretim yaklaşımı sosyolog Bourdieu'nun habitus (yatkınlık), sermaye ve alan kavramsallaştırmasıyla paralellik gösterdiği belirtilebilir. Bourdieu bireylerin sahip oldukları yatkınlıkları bağlamında

toplumsal etkileşimlerinin de şekillendiğini belirtmekte ve sosyal statülerin, uzamlarının mensubiyetlerine yansımaları yoluyla karşılıklı tavır almalarla yeniden şekillendiğine değinmektedir (2016:20). Bunlardan hareketle söz konusu toplulukların çekişmelerinin özellikle ekonomik çıkarlarının sosyo-kültürel uzamlarında karşılık bulmasıyla bir çatışma alanı yarattığı şeklinde yorumlanabilir. Topluluklar arası bu çekişmeleri etnik bir çatışmadan ziyade argumanları alandan alana farklılık sergileyen mekândaki mevcut toplulukların durumlarını korumaları ve mekâna sonradan katılanların kendilerine yer açma mücadelelerinin bir tezahürü olarak yorumlamak da mümkündür. Bu mücadelenin silahları olarak bazen etnik, hemşehrilik, akrabalık, komşuluk, dil, eğitim gibi sosyo-kültürel sermayeleri bazen de parasal, mülkiyet durumları gibi ekonomik sermayeleri vb. olarak işlerlik kazanabilmektedir. Ki bu 'öteki' ve 'biz' arasındaki alansal hâkimiyet için hiyerarşik bir savaş ve mücadele durumu olarak da yorumlanabilir.

Ayrıca 'öteki'leşmelerinde üretim kalıplarının etkisinin önemli bir yeri olduğu belirtilebilir. Yine sermaye alanlarının çakışması topluluklar arası tartışmaları körükleyen bir durum olarak belirdiği görülmektedir. Her ne kadar bunlar etnik aidiyetleriyle ilişkili olarak dışlanmalarını belirtseler de bunun temelde ekonomik anlamdaki sınır ihlalleriyle ilişkili bir durum olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bu toplulukların büyük bir kesimi kendilerini etnik açıdan aynı şekilde tanımlamalarına rağmen 'öteki'lik inşalarında ise örneğin bir kesiminin *'Biz dışardan Türk olduğumuz için bizi dışladılar.'* şeklinde kendilerini ifade etmeleri bunu göstermektedir. Buda topluluk aidiyetlerini belirleyen sınırların inşasında var olan unsurların çizilmesinin kime ve neye göre olma durumlarıyla ilişkili olarak çeşitlenip tekrar çizildiğini göstermektedir. Birey veya toplulukların kendi varlıklarına ilişkin herhangi bir tehdit söz konusu olduğunda ortak bir paydada uzlaşıp 'öteki'ye karşı 'biz' durumunu oluşturdukları ve çoğunlukla tehdit ortadan kalktığında bu bağın gevşediği görülmektedir. Ki zamanla aralarındaki olayların durulduğunu belirtmeleri bunu destekler mahiyettedir. Bu bağlamda bir 'öteki' inşa aracı olarak kimliğin inşası durumsaldır denilebilir. Söz konusu bu topluluklar içerisinde bu karşılıklı tavır almaların, sadece mekândaki yerli topluluklarla değil kendi toplulukları içerisinde mahremiyet, akrabalık ilişkileri, hemşerilik bağları gibi bir takım soyo-kültürel unsurlar üzerinden tekrar inşa edilmesi bu yorumu destekler niteliktedir.

Coğrafyada mekânın sosyal yönüyle irdelenilmesi, bir boyutuyla mekândaki sosyo-kültürel etkileşime işaret eder. Kültürün içinde barındırdığı her unsurun o

unsuru paylaşan bireyleri vurgulaması yönüyle bir gruba işaret ettiğine değinen Wallerstein'in (1998: 212-213), bu tanımlaması çerçevesinde denilebilir ki, topluluk inşa aracı olarak kültürün ve kültürel unsurların vurgulanması bir topluluk için bütünleşmeyi olduğu kadar ayrılığı işaret etmesi yönüyle de önemlidir. Zira ne olursa olsun topluluğu var eden ve onu temsil eden unsurlardan farklı veya zıt olanı vurgulamak için de kullanılır. Bu da kültürün aynı topluluk içinde dahi hem bütünlüğü hem de ayrılığı temellendirdiğine dayanak olarak gösterilebilir. Öyle ki Eagleton, Geoffrey Hartman'nın Herder'e göndermesini refere ederek kültür kelimesinin modern anlamda kültürün özdeşliği her tarafa yayılması aracılığıyla insanın köklü ya da evinde gibi hissetmesini sağlamasıyla karakterize edilen sosyal, popilist ve gelenekçi bir yaşam tarzı olarak ifadesine işaret ederek kültürü bir 'öteki' düşüncesi olarak tanımlar (2000: 37). Buradan hareketle Kültür çoğu durumda bir özdeşliğe vurgu yaptığı gibi 'öteki'ye de işaret eder. Kültür her eylemin olabilirliğine kaynaklık ettiği gibi, değillemesine de kaynaklık etmektedir de denilebilir. Bu nedenle kültür sahip olduğu ayırt edici her unsuruyla bir sınır belirleme aracıdır. Etnik, dilsel, inançsal her bir kimlik bir 'bize' işaret ettiği gibi bir 'öteki'ye de işaret etmektedir. Bu nedenle bir topluluğun üyeleri arasında dahi bir unsura bağlı olarak bir 'öteki'ye gönderme vardır. Bu nedenle kültür kendi içinde sayısız kesişim birleşim ve ayrık kümeyi barındıran bir evren küme gibidir. Bu evren küme içerisinde kesişim ve birleşim kümelerinin sayısı artıkça topluluk olma harcı o kadar iyi karılmış olur. Zira aynı evren küme içinde dahi özdeş küme bulmak her zaman mümkün olmamaktadır, bu nedenle 'biz' olmaklık her zaman özdeşliğe işaret etmez bu bazen bir tek değer üzerinden bile sağlanabilir. Çoğu zaman 'öteki' nin varlığı 'biz'i yaratır ve 'öteki' ortadan kalktığında 'biz' bağı tamamen çözülmese de gevşer ve dağılmaya daha meyilli olur. Hatta çoğu durumda 'öteki' sağlam inşa edilmezse bir 'biz' var bile edilemez de denilebilir.

Topluluk olmada aidiyetin önceliğine işaret eden Cohen topluluğu bir kişinin ait olduğu akrabalıktan daha büyük ancak 'toplum' olan soyutlamadan daha dolaysız bir kendilik olarak ifade etmektedir. Topluluğun insanların ev içinin sınırlarının dışında kalan yaşama dair temel ve varlıksal tecrübelerini edindikleri alan olduğuna vurgu yaparak bireylerin akrabalığın sınırlarını bu alan üzerinden akraba olmayanla yan yana koyarak akrabalığın anlamını öğrendiklerini belirtir. Topluluğu bir kimsenin uygulayımları sürdürdüğü ve nasıl toplumsal olunacağını öğrendiği alan ifadesinden hareketle topluluğun bir kişinin 'kültür'ü edindiği alan olarak da tanımlamaktadır (1999:12-13). Buradan hareketle bir topluluğun varlığı ve içlerindeki uygulayımların

oluşması karşılaştıkları ve çekişme halinde oldukları bir ‘öteki’nin varlığıyla ilişkili bir durumdur. ‘Öteki’nin inşa edildiği unsurlar mevcut olduğu sürece topluluğun sahip olduğu bu uygulamalarda mevcudiyetini koruyabilir. Bu nedenle ‘öteki’nin inşa edildiği unsur ne kadar sağlam ve değişmez ise ‘biz’ harcı da o oranda güçlü olur.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir unsur da söz konusu toplulukların ‘öteki’ ve ‘biz’ harçlarının belirlenmesinde hâkimiyet ve mülkiyetleri dışında mahremiyetleri çerçevesinde kendi toplulukları arasında da tekrar çizildiğidir. Hiç şüphe yok ki bir sınır belirleme ve kimlik inşa aracı olarak mahremiyet insan yaşamında önemli bir yere sahiptir. Mahremiyet bireyin topluluk içerisindeki davranışlarını bütünleşme veya ayrılma dinamiklerini belirlerken ayrıca topluluğun yakınlık ve sosyal etkileşim durumlarını da belirler. Şüphesiz mahremiyet anlayışı kişisel olmakla birlikte genelde aynı kültürel özellikleri ve sosyal ilişkileri paylaşan topluluklarda aynı anlam iliştirilerek sergilenmesi yönüyle toplumsal bir boyuta sahip olduğu da söylenebilir. Bu anlamda birey veya toplulukların mahremiyet anlayışları onların ‘öteki’ inşa aracı olması yönüyle de önem kazandığını belirtmek mümkündür. Zira mahremiyet sosyal ve kültürel unsurlar çerçevesinde şekillenen bir durumdur. Yani bireylerin mahremiyet algısı içinde yaşadıkları toplumların kültürleriyle de şekillenmektedir. Bu açıdan farklı kültürlere mensup topluluklar aynı mekânda dahi olsalar bir takım olaylara farklı tepkiler sergileyebilirler. Bu açıdan mahremiyet bir nevi birey ve/veya toplulukların içkin ve dışında olma durumunun belirlenmesinde de bir sınır çizme aracı olduğu belirtilebilir. Çalışmaya dâhil olan söz konusu topluluklar arasında mahremleri dâhilinde olan unsurların kültürel dokuları ve akrabalık bağları çerçevesinde şekillenen ve kullanılan bir unsur olarak ön plana çıktığı belirtilebilir.

Buradan hareketle söz konusu bu toplulukların mekândaki ‘biz’ ve ‘öteki’ sınırlarının sadece yerli topluluklarla değil kendi içlerinde de akrabalık bağları mahremiyet algıları ve geldikleri yerler üzerinden tekrar çizildiği ve mevcut mekânlarda bu harcın yerli topluluklarla mülkiyet, göç edenler ve yerli olma gibi değişime dirençli unsurlar üzerine inşa edildiği görülmektedir. Ancak söz konusu bütün bu toplulukların komşuluk ilişkileri, kız alıp vermeleri, kendilerini tanımlamaları gibi bir takım unsurları icra ediş şekillerinin akrabalık ve tanışıklık durumlarına göre değiştiği de görülmektedir. Söz konusu bütün topluluklar için derecesi farklılık arz etse de etnik aidiyetlerinden çok klan mensubiyetlerinin ön planda olduğu belirtilebilir.

Öyle ki çalışma sahası kapsamında olan Ovakent'ten (Antakya) alınan örneklemdeki bireylerin bazılarının *'Komşuluğumuz, ev ziyaretlerimiz, bayram kutlamalarımız Özbekten Özbeğe de değişiyor, taifemizden (klan) olanlarla farklı oluyor. Ailemizdense evlerine de gidilir, değilse gidilmez. Sümelek kutlamalarımıza bile herkes dâhil edilmez kendi taifenden olanlar ya da yakın oldukların davet edilir. Böyle şeyler herkesle yapılmaz. Yerlisiyle de diğer taifeden olanlarla da birbirimize alıştık ama gidip gelmiyoruz. Sokakta konuşuruz.'* burada konutun bireylerin mahremiyet sınırlarını belirleyen bir unsur olarak topluluk ilişkilerindeki samimiyet ve akrabalık derecelerini yansıtan ve aidiyetlerini ortaya koyan bir boyuta sahip olduğunu da göstermektedir. Yine bazı görüşmecilerin *'Yeni gelen Özbeğiyle de eskisi gibi iyi değiliz, kalabalık olduk her biri bir yerden, şimdi çok komşuluk yürütmüyoruz. Herkes kendi akrabasıyla gidip gelir ve yardımcı olurlar. Hatta ilk gelenler sonradan gelenlere yelek dikmekten iş bulmalarına kadar birçok konuda yol gösterip karşılıklı yardımlaşırız.'* gibi bir takım beyanları söz konusu toplulukların 'biz' ve 'öteki' sınırlarının sadece yerlilerle değil kendi içlerinde de farklı unsurlar üzerinden tekrar nasıl inşa edildiğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu beyanları söz konusu mekânlarda homojenleşmelerinde sosyal sermayelerinin etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Hatta bu yerleşme biriminde iskân evlerinin inşa edildiği dönemde eski İslam Şehri dokusunu anımsatan bir şekilde yerleşme biriminin merkezinde konutların ortasına inşa edilmiş, Ovakent merkez camisi dışında her birisinin bir topluluk tarafından yoğun olarak bulundukları konutların içerisine inşa ettikleri dört caminin daha mevcut olduğu görülmektedir. Bunlardan Bilal-i Habeşi Camisi bu toplulukların kendi araların da Türkmenler, Kuba Camisi bu topluluklar arasında en nüfuslu olan Kongratlar, Buhara Camisi ve Eşanlar Camileri Seyit veya Eşanlar olarak nitelendirilen topluluklar tarafından inşa edilmiş olup, bazı istisnalar dışında bu toplulukların mensuplarının günlük ibadetlerini burada mensup oldukları topluluktakilerle birlikte icra ettikleri görülmektedir. Ancak Cuma ve bayram namazlarını merkez camide Afganistan'dan gelen diğer topluluklarla birlikte kıldıklarını belirtmişlerdir. Bunda ki gerekçenin ise bu camilerin minberlerinin bulunmamasıdır (Foto 27-28).

Foto 50: Ovakent Mahallesinde Farklı Topluluklar Tarafından Kullanılan Camilerden Birer Görünüm.

Foto 51: Ovakent Mahallesindeki Topluluklar Tarafından Ortak Kullanılan Merkez Camiden Bir Görünüm

Yine söz konusu bu topluluklar içerisinde kız alıp vermelerin hem yerli topluluklarla hem de kendi içlerinde bir sınır belirleme unsuru olduğu, aynı zamanda

kültürel etkileşim, karşılıklı güven ve kabullenme unsuru olarak da belirdiği görülmektedir. Zira bu topluluktan alınan örneklemdeki bireylerin *'İlk geldiğimizde kesinlikle dışardan kız almaz ve dışarıya kız vermezdik, zamanla verdik, bu sayede birbirimizi tanır olduk ancak yine de herkese kız verip almayız. Eskiden daha çok alınırdı verilmezdi, kızları tanıdığa vermeği tercih ederiz. Korkumuzdan vermiyoruz, şimdi pek alınmıyor da verilmiyor da.'* gibi beyanları bu yorumu destekler niteliktedir. *'Biz genel de kız alırız, ama kız vermeyiz. İlk başta Kürtlerden çok kız alıp verdik, Kürtler daha insaflılar, fakat onlarda kolay kız vermiyorlar. Birkaç istisna dışında Türklerden almadık vermedik de onlar bize ayak uyduramıyorlar. Geleneklerimiz aynı değil, bir de kaynaşmadık.'* Yine diğer bir görüşmeci *'Özbek bile olsa herkese kız alıp vermeyiz, diğerlerinden alıp verenler var ama bizde olmaz.'* şeklindeki ifadeleri kültürel bağlamda kendilerine daha yakın gördükleri ya da mekânda bir birileriyle çekişme yaşamadıkları topluluklarla kız alıp verdikleri görülmektedir. Bu da kültürel etkileşimlerinde evliliğin önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Yine de bu temasın kız alıp vermekte kaldığı aileler arası kaynaşmalrın sınırlı olduğu durumlarında söz konusu olduğu görülmektedir. Bura da kız alıp vermeler üzerinden temasın 'öteki'liğin boyutu büyüdükçe geciktiği de belirtilebilir.

Yine söz konusu topluluklar yerli topluluklar tarafından Afganlı olarak tanımlanırken örnekleme katılan bireylerin tümünün kendilerini Özbek olarak tanımladıkları ve kendi içlerinde birbirilerine göre durumlarını ise klan isimleriyle ifade ettikleri (Kongratlar, Balıkçı Kavçun, Çorak, Ayinger Türkmenler, Eşanlar veya Tauçular vb.) görülmektedir. Kendilerini Özbek olarak tanımlayan bu topluluktaki bazı bireylerin yerli toplulukların onları Afgan olarak nitelendirmelerini şu şekilde ifade etmektedirler. *'Kömürçukurlular Afgan deyip bizi aşağıladılar. Biz Özbeğiz Afganistan'dan geldik, Afgan olmak bizim için kötü bir şey değil, çünkü orada doğduk oradan geldik ama Özbek olduğumuzu biliyorlar aşağılamak için söylüyorlar.'* şeklindeki ifadeleri kimliğin 'öteki' inşasındaki öneminin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Yine diğer bir görüşmecinin *'Hataylı olduk ama ben Özbeğim diyorum çünkü farklı farklı insanlar var burada Hataylı lafı beni ifade etmiyor.'* gibi bir takım beyanları mekân üzerinden tanımlanmanın ve mekânı kimliğinin bir parçası olarak belirmesi için bir mekânda yaşıyor olmanın yeterli bir kriter olmadığına gerekçe olarak verilebilir. *'Özbek kökenliyim diyorum, Hataylıyız dediğimizde civardakiler yok siz göç ettiniz diyorlar. Ama daha sonra doğanlar yani gençler böyle tepki vermiyorlar.'*

bu durum zamanla toplulukların birbirilerini kanıksamaları şeklinde evrilebileceğini göstermektedir.

Diğer bir dış göç topluluğu olan Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) topluluklar için de kültürel etkileşimleri ve aidiyetleri için birer gerekçe olarak kullanılabilecek sınır belirleme unsurlarının benzerlik gösterdiği belirtilebilir. Bu örneklemdeki bireylerin yine komşuluk ve akrabalık gibi sosyo-kültürel ilişkilerinin bir mahremiyet alanı olarak evleri üzerinden şekillendiği ve yine kendilerini tanımlamaları, olarak kız alıp verme gibi bir takım unsurlarının da 'öteki' inşalarında işlerlik kazandığı görülmektedir. Bu görüşmecilerden bir kısmının *'Buradakilerle birbirimize alışsak da gidip gelmiyoruz. Sokakta karşılaşırsak selam veririz o kadar. Kırıkhan'da Antakya'da tanıdıklarımız var. Fakat Bayır ve Bucaklılar dışında ailece gidip geldiğimiz kimse yok, bir kendi aramızda ve akrabalarla ev ziyareti olur. Artık bizde eskisi gibi kendi aramızda da olsa gidip gelmiyoruz.'* ve yine görüşmecilerden bir kısmının *'Kız alıp verdik zamanla bir birbirimizi tanıdık daha iyi olduk.'* şeklindeki ifadeleri evliliklerin kültürel etkileşimlerinde önemli bir unsur olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak aynı zamanda kız verecekleri kesimlerin farklılaşması ve herkese kız vermemeleri evliliğin aynı zaman da 'öteki'ye işaret olarak ta yorumlanabileceğini göstermektedir. Öyle ki örneklemdeki bireylerin bazılarının '*Sadece Bayırlı ve Bucaklılara kız verirdik. Oda aralarında bir hısımlık varsa verilirdi. Ben bir kızımı Bucak'lılara verdim, daha önce Suriye'den bir birimizi tanıdığımız aramızda bir hısımlık var diye verdim. Son zamanlarda biraz değişmiş, artık başkalarına da kız alıp verir olduk. Yakın zamanlarda bir kızımı Kömürçukurluya da verdim.'* şeklindeki ifadeleri her ne kadar zamanla kısmen de olsa bir değişimin olduğu görülse de bunlardan bir görüşmecinin *'Türk, Kürt birçok kesimden kız alıp verdik. Hatta ben İngiliz gelin bile aldım ama Arap almadım,'* gibi bazı ifadeleri bu yorumu destekler niteliktedir.

Yine bu topluluklardaki bireylerin kendi içlerinde Bayır ve Bucaklı olarak kendilerini tanımlamalarına rağmen yerli topluluklar tarafından Bayır-Bucaklı olarak tanımlandıkları görülmektedir. '*Bayırlıyız derdik, buradakiler Bayır-Bucaklı derlerdi bizim için şimdi ikisi birleşti. İçimizden 'Karadurmuşlu'da oturuyoruz diyeni çıksa da yine de aslımızı belirtiriz Bayır-Bucaklıyız diyoruz. Çocuklar burada değiller onlar bile 'Suriyeliyiz diyorlar.'* buradan kimliğin bir tanınma ve tanımlanma unsuru olarak 'öteki'ye işaret şeklinde yorumlanabileceğini destekler niteliktedir.

Bunlar dışında iç göçle gelen topluluklarda benzer tutumların mevzu bahis olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan Karadeniz Bölgesi'nin farklı illerinden getirtilerek, 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova (Antakya) mahallelerine yerleştirilen bu toplulukların kendi aralarındaki 'öteki' dinamiklerin şu şekilde özetlemek mümkündür.

408 Evler'deki Trabzon'dan getirtilen topluluklar arasında da öteki inşalarının sınırlarının dış göçle gelenlerle benzer şekilde kan bağları, hemşerilik gibi bir takım unsurlar çerçevesinde tekrar çizildiği görülmektedir. Zira söz konusu bu topluluklar aynı şehirden gelmekle birlikte geldikleri köylerin faklı olduklarını baskıya maruz kaldıkları için burada kenetlendiklerini ancak ilk geldikleri dönemlerde herkesin kendi topluluklarına ait camiler inşa ettiklerini dahi belirtikleri görülmektedir. Bu görüşmecilerden bir tanesi *'Mahallenin merkezindeki cami Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından belirlenmişti. Ancak biz siz davasına camilerimizi bile ayrı yaptık. Üç köyün adamı burada tanıştık. Kendi köyümüzde bile evler neredeyse 13 km mesafe arayla konuşlanmıştı, köylümüzle bile tek ortak toplanma alanımız yaylaydı. Toplu geldik diye yerlisi bizi kendilerine tehdit gördüler, onlar bizi dışlayınca da kenetlendik sonra, aramızda kız alıp verdik, hısım akraba derken kaynaştık. Ancak yine de gidip gelmelerimiz akrabaya, tanıdığa göre değişiyor.'* şeklindeki açıklamaları dışlanma dinamiklerinin dışardan ve içerden olma durumlarına göre farklı unsurlar üzerinden tekrar nasıl inşa edilebileceğini özetler mahiyettedir (Foto 29).

Foto 52: 408 Evler'de Farklı Topluluklar Tarafından Kullanılan ve Geldikleri Yerlerin İsimlerini Taşıyan Camilerden Görünüm

Ayrıca bu topluluklar arasında gerek kendi içlerinde gerekse de diğer topluluklara karşı tavır almaların evlilikler yoluyla değiştiği ve sosyo-kültürel etkileşimlerinde sınırlı da olsa evliliğin bunda rolü olan bir unsur olarak belirdiği görülmektedir. Görüşmecilerden bir kişinin şu ifadeleri *'Kendi içimizdeki farklı köylerden gelenlerimizle bile* 5-*10 yıl sonra kız alıp verdikten sonra ilişkilerimiz değişti, kaynaştık. Sonra Kürtlere, Araplara derken kız alıp vermelerle en azından kız alıp verdiklerimize gider olduk. Kadınlarla dünya birbirine ekleniyor. Yerlisiyle de artık birbirimize karışmıyoruz. Herkesten kız alıp verdik kaynaştık.'* bu çıkarımı destekler mahiyettedir.

Yine diğer bir görüşmecinin, *'Günümüzde artık kız alıp verdik bir birimize alıştık, yerlisine bile kızlarımızı verdik, hısımlarımız dışında kimseyle görüşmesek de yine de eski kavgalarımız yok. Yerlisiyle aramızda husumet bitti sıkıntı yok ama kendi aramızdaki ilişki de değişti. Önceden biz birdik şimdi değişti herkes kendi derdinde.'* gibi bir takım ifadeleri biz inşasının 'öteki'ye bağlı olduğu gibi devamlılığının da yine 'öteki' ye bağlı olduğuna işaret olarak değerlendirilebilir. Öyle ki bunların kendi aralarında da geldikleri köyler üzerinden kendilerini tanımladıkları görülmektedir. Fotinos (Kabataş), Şurlular (Şahinkaya) Zenolular (Ulucami) olarak kendilerini tanımlayan bu toplulukların yerli topluluklar tarafından kendilerine Laz denildiği, onların ise kendilerini Trabzonlu üst kimliğiyle tanımladıkları görülmektedir. Bunların yerli topluluklar tarafından kendilerine Laz denildiğini bundan rahatsızlık duyduklarını belirtmelerine rağmen bu durumu kabullendiklerini belirtenler söz konusudur. Bu görüşmecilerden büyük bir kısmı *'Yerlisi bize Laz der, bizde Gürcü kökenlilere Laz denilir, memleketlerimizde Lazlar var, ama biz Laz değiliz. Karadenizlilik kabul edilebilir bir şey bizi kapsar Karadenizliyiz diyoruz, Laz mısınız? Diye yineliyorlar. Laz olmakla ilgili bir sorunumuz da yok içimizde Laz olanı da var, ancak bizi aşağılamak için Laz diyorlar. 50 yılı geçti buradayız, biz Trabzonluyuz deriz ama bir türlü onlara Trabzonlu dedirtemedik, onlar Laz dedi bizde kabullendik. Trabzonluyum diyorum, torunlarımız bile burada doğmalarına rağmen Trabzonluyuz derler.'* Bu durum kimliğin bir tanımlama unsuru olduğu ve bunun bir kimlik bunalımına işaret olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Diğer görüşmecilerin bazılarının *'Trabzonluyum derim, Kırıkhanlıyız desek de olmuyor, burada hâlâ yabancıyız. Bizi kabullenemediler çoğumuz nüfusumuzu bile buraya aldırmadık. Dilimiz Kırıkhanlıyım dese de yüreğimiz demiyor.'* bu gibi beyanları söz konusu topluluklar için mekâna dair aidiyet hislerinin gelişmediğine gerekçe olarak verilebilir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden gelen diğer bir topluluk olan Tayfur Sökmen' deki toplulukların gerek geldikleri iller gerekse de geldikleri köylerin farklı olması söz konusu toplulukların sosyo-kültürel etkileşimleri üzerinde bir etkisinin olduğu görülmektedir. Zira burada yapılan görüşmelerde yerli topluluklara karşı bir birilerine destek olmaları hususunda dayanışma içerisinde oldukları görülmektedir. Ancak yine de kendi içlerinde bir birilerine karşı fazla samimiyetlerinin olmadığı bazı istisnalar dışında herkesin kendi akrabalarıyla münasebetlerinin olduğu görülmektedir. Zira bunlardan bir görüşmeci *'Zaten büyük bir çoğunluğumuz kendi memleketlerimizden gelmedik, zora gelince de herkes geldiği yere geri gitti, fakat burada kalanlarla iyiyiz yine de Sinoplular, Samsunlular, Adıyamanlılar olsun birbirimize destek olmaya çalışırız.'* şeklindeki ifadesi bu çıkarıma gerekçe olarak verilebilir. Yine bunların sosyo-kültürel etkileşimlerinde bir birilerine kız alıp vermelerin dışlanma dinamikleri açısından önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Zira bu toplulukta bireylerin bir kısmı *'Birbirimize kız alıp vermezdik son 10 yıldır, başladı yine de kız alırız fakat vermeyiz, şimdiye kadar 5 kız verildi husumetli olduğumuz yerli topluluklara hiç vermedik, almadık da 4-5 kişi dışında onlarda kaçarak oldu.'* şeklindeki ifadeleriyle bir birileriyle olan sınırlarının boyutunu sergiler mahiyettedir.

Yine bu topluluklar içerisinde de tanıma ve tanımlama unsuru olarak mekânın ön plana çıktığı görülmektedir. Zira bu toplulukların geldikleri mekânlar üzerinden kendilerini kimliklendirdikleri görülmektedir. Hatta yerli topluluklar tarafından Samsunlu olarak nitelendirilmesinden rahatsızlık duyduklarını belirtenler söz konusu olması ve yine kendi aralarında da yine kendilerini tanımlamalarının geldikleri mekânlar üzerinden olması mekânın aidiyetlerinin bir göstergesi olarak da yorumlanabileceğine bir işaret olarak verilebilir. Bu bağlamda mekânın kendi aralarında 'biz' ve 'öteki'nin inşasında temel unsur olarak belirdiği görülmektedir. Öyle ki bu örneklemdeki bireylerin büyük bir kısmı '*Sırf bizi taciz etmek için hepimize Samsunlu diyorlar, oysa içimizde Sinoplusu, Adıyamanlısı var. Samsunlusu bile kendi içlerinde Vezirköprülüyüm, Bafralıyım diyor.'* gibi ifadelerde bulunmaları buna gerekçe olarak verilebilir. Yine diğer bir görüşmeci '*Nüfus kaydımızı bile buraya aldırmadık, bütün işlerimiz geldiğimiz yerlerle. Sinopluyum diyorum nüfusumu bile getirmedim.'* şeklindeki ifadeleri yaşadıkları yerlerden ziyade geldikleri mekânlara aidiyet duydukları şeklinde bir yorumu doğrular niteliktedir. Ayrıca söz konusu bu toplulukların kimlik bunalımı olarak yorumlayabileceğimiz bir durumlarının mevzu bahis olduğu belirtilebilir. İstisna da olsa bunlardan bir kısmının *'Sinopluyuz ancak*

kendimizi Samsunlu olarak tanıtmak zorunda kalıyoruz, çevre köydekiler Samsunlu dedikleri için başkaları Tayfur Sökmen dediğimizde çıkaramıyorlar onlar yüzünden herkes bizi Samsunlu olarak biliyor, mahallemize bile Samsunluların kaldığı yer diyorlar. Bir türlü dilleri dönüp Tayfur Sökmenli demiyorlar.' Yine diğer bir görüşmecinin *'Yıllardır buradayız bir türlü etrafımızdaki yerlilere ne kendimize Sinoplu ne de Tayfur Sökmenli dedirtebildik.'* dedikleride görülmektedir. Yine Adıyaman'dan gelen gelen bireylerin *'Ben Kürdüm diyorum, buradakiler isimlerimizin önüne Kürtlüğümüzü koymadan bizi anmadıkları için başka türlü bizi kimse tanımıyor. Zaten Adıyamanlıyız desek de söz yine Kürtlüğümüze geliyor.'* şeklindeki ifadeleri kimliğin sadece bir tanımlama unsuru değil aynı zamanda tanımlanma unsuru olarak 'öteki'ye kendini kabul ettirme unsuru olarak da belirdiğini göstermektedir.

Bunların yanı sıra Karadeniz Bölgesi'nden gelen Akçaova'daki (Antakya) toplulukların da kendi içlerinde akrabalık, tanışıklık durumlarına göre bir birileriyle münasebetlerinin sınırlarının belirlendiği görülmektedir. Giresunlu görüşmecilerden bir tanesinin *'Komşuluk gidip gelmeyle olur burada kimse komşuya gitmez, acından ölsen kapını açan olmaz, herkes kendi kabuğuna çekilmiş. Çok samimi olmasak da birlikte iskân edildiğimiz Doğulularla ve Samsunlularla iyiyiz, Ancak sonradan buraya yerleştirilen yerliler var, hem konutlarımız birbirine daha uzak düşüyor, hem de uzak dururuz. Komşuluk herkesle olmuyor, akraba tanıdığa göre değişiyor. Ölümüzü bile burada gömmüyoruz, bu yüzden taziye için bile olsa uğrayanı olmaz. Ama yine de uzlaştık, Doğudan gelen birkaç aileyle Samsunlularla birlikte hareket ediyoruz.'* şeklindeki ifadesi bu çıkarımları doğrular niteliktedir. Yine Samsunlu görüşmecilerden bir tanesinin komşuluk ilişkilerini şu ifadelerle belirtmesi *'Duvarlar çekildi mi samimiyet bitiyor, bana göre bu benim evimin içine girme deme meselesidir.'* bahçelerine duvar örüp kapıların konulmasının dahi samimiyetsizlik ve dışlamanın göstergesi olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Zira görüşmecilerin bir tanesinin *'Dokuz ayrı köyden geldik, kendi memleketimizden geleni de burada tanıdık artık ne kadar iyi olunabiliyorsa o kadar iyiyiz, yerlisine göre yine de iyiyiz en azından topluyuz, birbirimize tutunduk. Köylümüz varken iyiydik, kimse kalıcı değil burada.'* gibi bir takım ifadeleri 'biz' olmaklık durumlarının 'öteki'yle inşalarına ve mekândaki kalıcılıklarına göre belirlendiği şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca yapılan görüşmelerden söz konusu bu topluluklar için yine evliliğin hem mekânla aralarında önemli bir bağ hem de etkileşimlerinde önemli bir unsur olarak belirdiği görülmektedir. Zira bu topluluktaki bireylerin bir kısmı burada hiç kalmadıklarını sadece tarla işleri için uğradıklarını ancak ikinci evliliklerini buradan yaptıktan sonra yılın birkaç ayını burada geçirmeye başladıklarını ve yine buradaki yerli topluluklarla temaslarının bu şekilde gerçekleştiğini belirttikleri görülmektedir. Yine söz konusu toplulukların bir takım istisnalar dışında kız alıp vermelerini yine kendi topluluklarından olanlarla gerçekleştirdikleri görülmektedir. İstisna da olsa son zamanlarda buranın yerlisinden kız aldıklarını belirtenler söz konusudur. Görüşmecilerden bir tanesinin bu durumdan memnuniyetsizliğini şu ifadelerle gösterdiği görülmektedir. *'Kız alıp verdik, Kürt, Türk hatta bize kök söktüren yerlisinden bile aldık. Zaten bizi iskân etmelerindeki gaye buydu, dertleri bizi karıştırmaktı, şimdi muratlarına ermişlerdir.'* Bunlardan Samsun'dan gelen bir görüşmecinin *'Arap ve Çarşambalılar (Samsun) dışında, Türk'e, Kürt'e ayırt etmeden kız verdim.'* şeklindeki ifadesi ise dışlanma dinamiklerinin etnik aidiyetlerinden ziyade sosyo-kültürel temaslarının onlar üzerinde bıraktığı izlenimlerle ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yine 'biz' ve 'öteki' inşalarının gerek birlikte iskân edildikleri topluluklara karşı gerekse de yerli topluluklara karşı geldikleri yerler üzerinden kendilerini tanımlayarak yapıldığı görülmektedir. Hatta 'öteki'lik boyutlarının mezar taşlarına nereden geldikleri belli olması için geldikleri mekânların isimlerinin yazdıracak bir boyutta olduğu görülmektedir. Bu durumun mekânın bireylerin anılarını refere ettikleri yer olmanın ötesinde kendi benliklerinin bir ifadesi olarak da anlam yükledikleri bir unsur olması hasebiyle de ön plana çıktığı görülmektedir. Ki bu durumda peyzaja yansıyan bu eylemlerini anlam yükledikleri mekânla olan bağlarına diğer bir ifadeyle aidiyetlerine bir gösterge olarak yorumlamak da mümkündür. Bu yerleşme birimindeki toplulukların kendilerini tanımlamalarını şu şekilde ifade ettikleri görülmektedir. *'Özellikle Samsun Bafralıyım diyorum kimse beni Çarşambalı sanmasın diye.'* yine Giresunlu görüşmecilerden bir tanesinin *'Şebinkarahisarlıyım derim aslımızı inkârmı edeceğiz. 10 yaşındaki çocuğum dahi aynı şeyi söyler.'* Hatta kadın görüşmecilerden bir kısmının oturdukları yerleşmenin ismini dahi bilmedikleri tespit edilmiştir. *Kadın görüşmecilerden bir tanesinin 'Giresunluyum diyorum. İskân edildiğimizde Hasanlı köy diyorlardı sonrasında buranın adı değiştiyse de ben*

bilmiyorum artık, bir yere çıktığım da yok, zaten ben o ismi de kullanmıyorum.' şeklinde ki ifadesi bu duruma gerekçe olarak verilebilir. Ki bütün buradan hareketle söz konusu toplulukların yerleştikleri yerden ziyade daha önce yaşadıkları yerlere aidiyet duydukları ve burada ki diğer topluluklarla sosyo-kültürel etkileşimlerinin sınırlı olduğu şeklinde bir çıkarımda bulunulabilir. Özetle bu toplulukların bir kimlik bunalımı içerisinde oldukları söylenebilir. Öyle ki Adıyaman, Trabzon ve Giresun'dan olan kadın görüşmecilerden bir bölümünün benzer ifadeleri bu durumu özetler niteliktedir. Bunlardan Giresunlu bir kadın görüşmeci *'Orada Hataylı burada Samsunlu diyorlar. Kendi içlerimizde de Giresunlu, Samsunlu olarak ayrılıyoruz. Aslında artık orada da yabancıyız, yeni nesil bizi tanımıyor bile yeğenim birkaç yıl aradan sonra gittiğimde beni tanımamıştı.'* Yine Tayfur Sökmendeki Adıyaman'dan gelen bir görüşmeci *'Buradakiler bizi zaten istemediler, oradakiler ise gittiğimizde – bizi karşıladıklarında Hataylılar geldi diyorlar.'* Bunların yanı sıra bu topluluklardan 408 Evlerde ikamet eden bir görüşmeci '*Buradakilerin bizi istememesini yadırgamıyoruz, orayla bağımızı koparmamamıza rağmen kendi memleketimizdekiler de bize -Kırıkhanlılar- diyor, ancak biz kendimize Trabzonluyuz, Çaykaralıyız diyoruz. Fakat iş bizim dememizle bitmiyor. Yıllardır, buradayız Kırıkhanlısına Trabzonlu dedirtemedik. Senin demenle olmuyor. 'Laz' olduk, gitti.'* bu durum bize kimliğin sadece bir tanımlama değil aynı zamanda bir tanıma sorunu olduğunu teyit eder mahiyettedir.

Bu topluluklar dışında göçebe olarak iskân edilen diğer üç yerleşme olan Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) ve Buhara'daki (Hassa) topluluklar için de benzer bir durumun olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira söz konusu toplulukların göçebe bir yaşam tarzından gelmeleri mekân algılarının ve topluluk olma yaklaşımlarında yerleşik olarak gelen topluluklardan farklılık arz ettiği ve tanımlama unsurlarının etnik, mekân veya inançsal kimliklerinden ziyade yaşam biçimleriyle temellendiğini söylemek mümkündür. Öyle ki ekonomik uğraşlarıyla şekillenen yaşam biçimlerinin kendilerini bir 'öteki' üzerinden ifadelerinde de ön plana çıktığı ve topluluk aidiyetlerini sağladığı gibi bu yaşam biçimindeki bazı hususlar yönüyle de kendi toplulukları içerisindeki farklılıklarını göstermek bağlamında da işlerlik kazandığı görülmektedir.

Hatta kendi aralarındaki dışlanma dinamiklerinde de besledikleri hayvan cinslerinin zaman zaman söz konusu olması bu çıkarımı doğrulamaya bir işaret olarak

verilebilir. Öyle ki söz konusu bu toplulukların besledikleri hayvanların cinsleri onların göç güzergâhlarını belirlemesi hasebiyle karşılaşıp iletişim kurdukları topluluklar üzerinde de belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin bunlardan bir kısmının *'Beslediğimiz hayvanların cinsleri farklı olanlarla pek karşılaşmazdık gittiğimiz yerler farklı olurdu.'* ve yine kendi aralarında keçi besleyen göçebe topluluklar için *'Keçi tembel Yörük işidir. Biz koyun beslerdik, keçi besleyenlerin çoğuyla burada tanıştık.'* şeklinde ifadeler kullanmaları kendi aralarındaki etkileşimlerinde de yaşam biçimlerinin etkili bir unsur olduğunu gösterir mahiyettedir. Yine bunların komşuluk ve ev ziyaretleri gibi bir takım ilişkilerinin yine akrabalık bağlarıyla şekillendiği görülmektedir. Görüşmecilerden bazıları *'En ufak bir bağımız varsa akrabalığımızı sürdürmeye çalışırız, ilişkilerimiz dığdıdan dığdığa sürer.'* şeklinde ifadelerle akrabalıklarının sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde önemli olduğunu vurguladıkları görülmüştür. Ancak bu durumun bütün topluluklara genellenemeyeceğini belirtmek mümkündür. Zira akrabalık bağlarıyla buraya iskân talebinde bulunan özellikle Buhara ve Özyörükte bulunan topluluklardaki bazı bireylerin iskânlarındaki pürüzlerinin yaşanmasında akrabalarının sorumlu olduğunu düşünmelerinden dolayı akrabalık bağlarının diğerlerine oranla daha gevşek olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca söz konusu göçebe toplulukların da diğer yerleşme birimlerindeki topluluklar gibi kendi toplulukları dışında dostluk kurdukları kişilerin olmasına rağmen yakın akrabaları dışında evlerine kimseyi kabul etmediklerini belirtikleri görülmektedir. Bunun dışında sosyo-kültürel etkileşimlerinde evliliklerin bir sınır belirleme unsuru olduğu görülmektedir. Aydınlı ve Özyörük'teki topluluklardaki bir kısmının *'Eskiden yerleşik adama kız alıp vermezdik, yerleştikten belli bir süre sonrada bunu sürdürdük ancak çocuklar büyüyüp okuduktan sonra herkes kendi göbeğini kendi keser oldu. Artık Abdaldan gayri herkese kız alıp verdik. Şimdi akraba dünür derken birbirimize gider gelirde olduk artık.'* gibi bir takım ifadeleri mevcut tespiti doğrular niteliktedir. Ancak özellikle Buharadakilerin geldikleri yerlerde Kürt, Türk, Araplara kız alıp verdiklerini belirtmelerine rağmen buranın yerlisine kız alıp vermediklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca bu söz konusu üç yerleşmedeki göçebe toplulukların kademeli olarak gelen bazı istisnalar dışında bunların kendilerini Yörük olarak tanımladıkları, kaldıkları yerleşmeleri ise oturdukları yer olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu üç yerleşmedeki topluluklar arasındaki bireylerin bir kısmının kendilerini şu şekilde ifade

ettikleri görülmektedir. Bunlardan Aydınlı'da oturan bir görüşmeci *'Ben Yörüğüm derim, gerisi belki Kırıkhanlıyımdır.'* ve yine Özyörükteki topluluklardan bir görüşmecinin ise *'Kırıkhanlıyım desek de Yörüklüğümüz konuşmamızdan belli oluyor, söz oraya yine geliyor.'* Yine Buhara'daki görüşmecilerden bir kısmının *'Buhara'da otururuz, Yörüğüm.'* veya *Osmaniye'den geldik Yörüğüm derim.'* şeklindeki ifadeleri oturdukları ve geldikleri yerleri kimliklerinin bir parçası olarak görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Yine Aydınlı ve Buhara'daki görüşmecilerden bazılarının *'Kaldığımız mahallenin ismini söylememiz bile yetiyor zaten yerlisinin tümünün hafızasında Yörüklüğümüz baki. Biz demeksek de Yörüklüğümüz anlaşılıyor.'* şeklindeki ifadeleri bulundukları mekânların onların kimlikleriyle politize edildiğine bir gösterge olarak da verilebilir.

Bütün bu topluluklar dışında serbest göçle gelen toplulukların yerleştiği Kurtuluş ve Fatih mahalleleri içinde kendi aralarında benzer gerekçelerle birbirilerini 'öteki'leştirdikleri ve etnik kimlikleri farklılık arz etse de geldikleri mekânlar üzerinden kendilerini ifade etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Ancak yaşadıkları mekânın bunların varlığıyla politize olduğu görülmektedir. Öyle ki söz konusu yerleşmedeki toplulukların geldikleri yerleşme birimlerindeki toplulukların beş farklı mekândan gelmelerine rağmen hepsinin Muşlu olarak tanımlandıkları görülmektedir. Söz konusu mekândaki ilk yerleşimcilerinin bu durumun cereyan etmesindeki etkisi büyüktür. Zira söz konusu toplulukların bu durumu şu şekilde ifade ettikleri görülmektedir. *'İlk geldiğimizde bu mahallede yerleştik, yerlisi zaten bu mahalleye pek yerleşmiyordu. Onlaryerlisine kendilerini zaten kabul ettirmişti. İçlerine geldiğimiz için herkes bizi Muşlu olarak bildi, Muşlu değil Erzurumlu veya Karslıyız vb. gibi bir itirazda bulunacak olsak bizi beğenmiyorsanız içimizde oturmayın diyorlardı. Yerlisi bizi kabul edip onlarla kavga gürültümüz bittikten sonra Karslı, Ağrılıyız desek te artık dedirtemiyoruz.'* Yine daha yakın tarihte gelen diğer bir görüşmeci *'Dükkânıma gelip giden yerlisi var, Ağrılı olduğumu bilmelerine rağmen ısrarla bana Muşlu diyorlar. Hepiniz Doğulusunuz işte Muş, Ağrı ne fark eder diyorlar. Bizi ayırt etme zahmetine bile girmiyorlar.'* diğer bir görüşmeci ise '*Ben Muşlu değilim fakat gelip içlerine yerleşince biz de onlarla hareket eder olduk, kendilerini kabul ettirmişlerdi. Bu sayede bize de karışan olmuyordu sanırım biraz da onun verdiği rahatlıktan herkes susmayı tercih ediyordu. Ancak kendi içimizde Karslılığımızı, Erzurumluluğumuzu, Ağrılığımızı, Vanlılığımızı belirtirdik. Camide okunan selada bile Muşlular Tepesi deniliyor. Biz istesek te değişmez artık herkes ne biliyorsa onu söyler.'* Bu ifadelerden

yola çıkarak ister sosyal isterse de kültürel dinamiklerin onlara sunmuş olduğu avantajlar açısından olsun, Muşlular Tepesi'nin burada yaşayan mevcut toplulukların üzerinde uzlaştıkları bir iştirakla oluştuğu belirtilebilir. Bu toplumsal iştirağın kuralları bir rekabetin veya 'öteki'nin sonucu olarak şekillendiği görülmektedir. Örneğin ekonomik entegrasyonları kamusal alanda sosyal sermayelerinin katkısıyla onlara bir uyum ve başarılı bir etkileşim sağlarken oturdukları alanların da politizasyonuyla sonuçlanmıştır. Barth bu tarz durumları bir topluğun bireyleri eğer avantajlı bulurlarsa başka toplulukların alanlarına geçebilir, ancak bunun farklılıklarının doğurduğu sınırları silemediğine vurgu yapar (Barth,2001). Bourdieu'nun ise sosyal sermaye olarak nitelendirdiği gerekli olduğunda bireye destek sağlayan toplumsal ilişkileri, toplumsal alandaki rekabet ortamında bireye kazanç sağlayan bir unsur olarak ifade etmektedir (2015; 2016). Söz konusu toplulukların karşılıklı tanışıklık ve tanıma gibi sosyal ilişkilerin onlara sağladığı avantajı iş bulma, kurma, barınma vb. gibi kamusal ve sosyal alanda kullanmaları bununla örtüşmektedir. Sosyal alan kültürel ve sembolik sermayeyi barındırır. Muşluluk kimliğinin kamusal ve sosyal alanda kendilerini kabul ettirmede onlara sağladığı avantajları kullanarak mekânda tutunmalarına katkı sağladığı belirtilebilir. Jensen hâkimiyet alanın güvenlik hissini sağlayarak bir yerin içinde mi dışında mı olunduğuna işaret etmektedir (2016:27). Jensen'in bu ifadesine dayanarak hâkimiyet alanının kimlik üzerinden ifade edildiğinde bir topluluğa mensubiyetin bulundukları mekânla özdeş bir hal alabileceğini söylemek mümkündür. Muşlular Tepesi' nde bireylerin topluluk bağlarını etkin kılan unsurlardan bir tanesinin sosyal sermayelerinin onlara sağladığı avantajların olması, bunların durumlarının Jensen'nin bu ifadesiyle örtüştüğü şeklinde yorumlanabilir. Sosyal sermayenin işlerlik kazanması topluluktaki bireylerin bir birilerini tanıma, akrabalık bağları ve karşılıklı güvenle sağlanan bir unsurdur. Böylece topluluğa güven telkin edip kendinizi onlara kabul ettirebildiğiniz andan itibaren içkin olma durumunu kazanırsınız. Buradan hareketle mekânda yerli topluluklar tarafından kabullenmeleri veya dışlanmaları gibi süreçleri aşmak için bir tür strateji olarak da onların oturdukları mahalleleri tercih ettikleri belirtilebilir. Bu stratejilerinin mevcut mekânı onların kimlikleri üzerinden politize edilmesine ve ekonomik anlamda daha ucuz veya daha kolay yerleşip adapte olacakları mekânlara dönüştürmektedir. Zira bütün bu unsurların yanı sıra söz konusu topluluklarda buraya daha yakın dönemlerde göç eden bireylerin büyük bir kısmının burayı tercih etmelerindeki gerekçelerden bir tanesini ekonomik nedenlerle ilişkili olarak belirtmeleri bu yorumu destekler niteliktedir. Öyle ki burada konut veya konut

yeri fiyatlarının daha uygun olduğunu belirtmeleri ve yine konut inşa süreçlerinde kalacak yer teminlerinin diğer mahallelere oranla daha rahat olduğunu belirttikleri görülmektedir. Bunlardan bazıları ilk (1990 ve öncesi) geldikleri dönemler veya sonrasında çocukları veya akrabaları için ev kiralamak için diğer mahallelerdeki topluluklar tarafından geri çevrildiklerini belirtenlerin söz konusu olduğu görülmektedir. Bunlardan bir kişi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir. *'Aydınlı mahallesinde oğlum için ev kiralamak istedik, Doğudan geldiğimiz için adam bize evini kiraya vermek istemedi. Diğer yerlerde ise fiyatlar yüksek diye tutamıyorduk mecbur Fatih ve Kurtuluş'tan yer ayarlıyorduk. Günümüzde eskisi gibi değil fakat şimdi de pahalılıktan çoğumuz başka yerden ev satın alamıyor mecbur yine burada kalıyoruz.'* Yine bunların büyük bir çoğunluğu için bu mahalleler gerek geldikleri ilk dönemler için gerekse de günümüzde ulaşım alt yapı gibi sorunların yoğun olduğu alanlar olarak göze çarpmaktalar. Bunlar da onların politizasyonlarındaki boyutun diğer göstergeleri olarak verilebilirler. Ancak kaldıkları mekânı ortak bir uzlaşı aracı olarak görseler de söz konusu bu toplulukların sosyal ilişkileri bağlamında mahremiyet alanları olarak evlerine gidip gelme, akrabalık bağları ve yine kız alıp verme gibi bir takım unsurlar üzerinden kendi içlerinde de sınırlarının mevzu bahis olduğunu belirtmek mümkünüdür. Zira söz konusu bu toplulukların içerisinde bazı istisnalar dışında akrabalık bağlarına göre ilişkilerinin boyutunun değiştiği görülmektedir. Öyle ki bu görüşmecilerinin bir kısmının ifadeleri bu çıkarımın doğruluğunu destekler niteliktedir. *'Laz'lardan dostlarımız var. Onlar gelir ağırlarız ancak biz gitmeyiz bizde akraba olmayana aile götürülmez. Mahalledekilere, hemşerilerimize bile akrabalığımız yoksa düğün veya cenaze gibi bir durumda gidilir.'* Yine diğer bir görüşmeci *'Kırıkhan'dan, Antakya'dan, Muşlular Tepesi' nden, Karadenizlilerden Yörüklerden dostlarımız var ancak ailece gidip geldiklerimiz, sadece kız verip aldıklarımız ailelerdir. Hatta kız alıp vermelerimiz de sonradan oldu, Kürt, Türk ayırt etmeden dürüstlüğüne bakıp verdik kızlarımızı. Şimdi de kızlarımızı verdik diye buraya çakılıp kaldık.'* gibi bir takım ifadeleri gerek sosyo-kültürel temaslarının boyutlarını gerekse de evliliklerin mekândaki kalıcılıklarına etkisinin boyutlarını özetler mahiyettedir.

Ayrıca söz konusu bu mahalledeki toplulukların farklı etnik kökenlerden geldikleri söz konusu olmakla birlikte kendilerini bunlar üzerinden tanımlamaktan ziyade kendilerini geldikleri yerler üzerinden ifade ettikleri görülmektedir. Görüşmecilerden bir kısmının *'Doğudan geldiğimizi bilmeleri yetiyor, üstünü onlar*

tamamlıyor bizim bir şey söylememize gerek kalmıyor.' gibi bir takım ifadeler kullanmaları etnik ayrımlarının mekânla özdeş bir unsur olarak belirdiği şeklinde de yorumlanabilir. Zira bu örneklemde ki bireylerden bazılarının ifadeleri bu yorumu teyit eder mahiyettedir. *'Ben Karslıyım diyorum, karşımdaki Kürtsünüz o zaman diye üzerini tamamlıyor. Ağzımızı açmaya pek gerek kalmıyor, olsak ta olmaksak ta Kürdüz onlar zaten kafalarında bir yere oturtuyorlar.'* Yine Ağrılı bir görüşmeci *'Çocuk yaşta buraya geldik, bir gün olsun Kürdüm demedim Ağrılıyım diyorum, bunu dememiz yeterli Doğudan gelmişiz ya Kürtlük plakamız hemen yapıştırıyorlar. Buraya on üç yaşımda geldim, yaşım elli bu durum hala değişmedi.'* Van'dan gelen bir görüşmeci ise tanımlanmalarını şu şekilde ifade etmiştir. *'İçimizde nüfus kaydını buraya aldıran tek adam benim herhalde Hataylıyım desem de yine soruyorlar, biz desekte onların içi el vermiyor. Bende Vanlıyım diyorum.'* Kürt kökenli vatandaşların yanı sıra Ahıska'dan gelen ve Muş' a yerleştirilen topluluklardaki bireylerin bazı istisnalar mevzu bahis olsa da yine kendilerini Muşlu üst Kimliğiyle tanımladıkları görülmektedir. Bunlardan bir görüşmeci *' Ben Muşluyum diyorum, söylememize gerek yok zaten dilimizden anlaşılıyor, babam Ahıskalılığını da ekler ötesi yok. Hatay yatırımımızı yapıp yaşadığımız yer.*' Bu da söz konusu bu toplulukların yaşadıkları yerleşme birimlerini topluluklarıyla bir arada oldukları yerler bağlamında olumlasalar da 'Hataylılık' üst kimliğini kullanmamaları söz konusu mekânlara aidiyetten ziyade topluluk aidiyetleri üzerinden bir bağ kurdukları şeklinde yorumlanabilir Zira örneklemdeki bütün bu toplulukların kendilerini çıktıkları mekânlar üzerinden tanımlamaları bu yorumu destekler niteliktedir. Yine bu topluluklardaki bireylerin çocuklarının kendilerini aynı şekilde ifade ettikleri görülmektedir. Görüşmecilerden bir tanesinin *'Karslıyız deriz, çocuklarımız burada doğmuş fakat biz karışmasak da kendileri büyüdüklerinde Karslıyız diyorlar.'* şeklindeki ifadeleri sonraki kuşaklarının bu durumları söz konusu bu toplulukların sosyo-kültürel kimliklerini korumada ve sürdürmede bir kararlılık sergiledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Bütün bunlardan hareketle çalışma sahasındaki söz konusu bütün bu toplulukların sosyal ilişkileri üzerinden yaşadıkları yerleşmelere bir anlam yüklediklerini ve bunlar üzerinden bir bağ oluşturduklarını belirtmek mümkün olsa da, bir aidiyetlerinin olmadığı belirtilebilir. Zira söz konusu bu toplulukların kendilerini yaşadıkları mevcut yerleşmeler üzerinden değil, geldikleri yerler üzerinden ifade etmeleri ve bunları ikinci kuşaklarına aktarmaları bunu destekler niteliktedir. Söz

konusu bu topluluklardaki bireyler için bedenen ziyaret edemeseler bile anılarının ve köklerinin olduğu yer olarak çıktıkları mekânların kendi kimliklerinin bir parçası olarak yaşantılarında hep var olduğu görülmektedir. Bu durumu ikinci kuşaklarında da görülmesi bu topluluklarının kök bilincini çocuklarına da aşıladıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun oluşmasında ailelerinin tutumlarının bir etkisi olduğu kadar oturdukları yerleşmelerdeki toplulukların davranışlarının da önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Örneğin Trabzonlu ailelerden bir kısmının çocuklarıyla yapılan görüşmelerde *'Biz Trabzonluyuz demesek te onlar söyletiyor. Alışverişe çıktığımızda Lazlardan mısınız? Diye soruyorlar. Biz de Trabzonluyuz, Karadenizliyiz diye düzeltme gereği duyuyoruz. O zaman da iyi işte Laz'sınız diye yineliyorlar. Burada doğduk Trabzon'u doğru dürüst görmedik bile ama yine de Laz diyorlar, kökümüz orası.'*

Ayrıca mevcudiyetleri kültürel kimliğe birer gösterge olarak addedilen dil, geleneksel bağlamda giyim tarzı ve kullanılan ev eşyaları mekân ve konut dizaynı, yeme içme şekli yine düğün, cenaze ve bayramlar gibi bir takım özel gün ve ritüellerini devam ettirdikleri görülmektedir. Jensen bireylerin mekânla bütün bu unsurlar üzerinden edinmiş her deneyimini onun kimliğini şekillendirdiğine ve bunlar üzerinden mekâna anlam yükleyerek bağ oluşturduklarına işaret etmektedir (Jensen, 2016: 30). Ki bütün bunlar mekânla bağ kurmak veya çıkılan mekânla bağ sürdürmeleri bağlamında aidiyetlerine birer işaret olarak da verilebilir. Buradan hareketle söz konusu bu toplulukların daha öncesinden de değinildiği gibi ekonomik bağlamda mekânın mevcut üretim koşullarına entegrasyonlarının sağlandığını belirtmek mümkün olsa da, kültürel adaptasyonları için aynı şeyleri belirtmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Örneklemdeki bireylerin komşuluk ilişkilerinin ve bir takım özel gün ve kutlamalarının bazı istisnalar dışında kendi mensup oldukları klandan olanlarla sınırlı olması bu yorumu destekler niteliktedir. Bunda hiç şüphe yok ki söz konusu bu yerleşmelerin sonrasında buradaki toplulukların kültürel kimliklerinden etkilenerek şekillenmiş ve bu yerleşmeler içkin ve dışında olanın ayrımında bir sınır belirleme aracı olarak yerli ve/veya diğer topluluklarla 'biz' ve 'öteki'yi tanımlar bir hal aldığı belirtilebilir. Bu durumları kimliklerine bağlı olarak politize olan bu yerleşmelerin üzerinden 'öteki' olma durumları ön plana çıkarak mahalle ve topluluk aidiyetlerini sağlayan bir unsur olarak da belirmektedir. Ki genel anlamda 'Hataylılık' gibi bir üst kimliğe işaret etmemeleri bu yorumu destekler niteliktedir. Bu da mevcut mekânlardaki toplulukların bu durumlarının kültürel

etkileşimlerindeki sınırlılığına işaret olarak kullanılabileceği gibi kendilerini geldikleri yerler üzerinden tanımlamaları ve sonraki kuşaklarına aktarımları çerçevesinde mekâna aidiyetlerinin de sağlanmadığı şeklinde yorumlanabilir. Zira burası bu topluluklardaki bireylerin nezdinde aidiyet duydukları yerler değil oturdukları ve karınlarının doyduğu ve bunların sağlanmaması durumunda her an ayrılabilecekleri bir yer olarak gördükleri belirtilebilir. Zira bazı istisnalar dışında söz konusu bütün bu toplulukların buraya dair gelecek kurgularının olmadığı, çocukları içinde karınları nerede doyuyorsa oraya gitsinler gibi bir takım ifadeleri ve çocuklarının büyük bir bölümünün burada olmaması bu çıkarımı doğrular niteliktedir. Öyle ki söz konusu bu toplulukların geleceğe ilişkin planlarında çocuklarının veya kendilerinin burada yaşamaya devam etmeyi isteyip istemediklerine ilişkin sorulara ekonomik, yaş durumları gibi bir takım gerekçeler göstererek burada kalmaya devam etmek zorunda olduklarını belirtseler de çocukları için aynı şeyleri istemediklerini belirtmişlerdir. Ki çocuklarının buradan zaten işsizlik ve başka gerekçelerle gitmeleri veya hiç gelememeleri buraya bir aidiyet duymalarından ziyade ekonomik bir bağlarının olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öyle ki söz konusu bu toplulukların büyük bir kesiminin *'Doğduğun yer değil doyduğun yer önemli aç adam durmaz.'* şeklinde ifadelerde bulunmaları bu yorumu haklı çıkarmaktadır.

Özetle söz konusu toplulukların topluluk aidiyetleri üzerinden mekânla bir bağlarının olduğunu ancak söz konusu mekânları kendi kimliklerinin bir parçası olarak görmedikleri ve aidiyet duymadıklarını söylemek mümkündür. Zira söz konusu toplukların kendileriyle mekân arasındaki bağın ne olduğu sorusuna istisnasız bütün toplulukların diğer iki unsurun yanı sıra aile ve akrabalarına işaret etmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir.

Homojenlikleri topluluk aidiyetlerini olumlu yönde etkilediği gibi bunlardan topluluk içi aidiyetleri güçlü olanların mekândaki kalıcılıklarının da olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Zira mevcut mekânlarda onlardan önce var olan toplulukların onlara uyguladıkları baskılara daha fazla direnç gösterdikleri ve topluluk aidiyetleri üzerinden kendilerini kabul ettirdikleri de görülmektedir. Topluluk aidiyetlerinin özellikle Kırıkhan'ın merkezine yerleşen başta 408 Evler, Kurtuluş ve Fatih' teki topluluklar olmak üzere kamusal alana entegrasyonlarında önemli bir ivme kazandırdığı belirtilebilir. Böyle olmakla birlikte bu homojenliklerinin geleneksel yaşam biçimlerini özellikle ev içi ve mahallede komşuluk ilişkilerinde de sürdürdükleri ve bu yönleriyle de ayrılma stratejisini tercih ettikleri belirtilebilir.

Kültürel adaptasyon ve kültüre uyum kavramı kültürel temasla sağlanan bir durumdur. Mekânların homojenliği bu teması sınırlandırdığı için kültürel süreçlerin ileri düzeyde olmadığı diğer bir ifadeyle sosyal alanlarda iş ve ticarete bağlı olarak var olan temaslarına nazaran daha sınırlı kaldığını belirtmek mümkündür.

4.4. GÖÇ EDEN TOPLULUKLARIN ÜRETİM VE TÜKETİM KALIPLARINDAKİ DEĞİŞİMİN, MEKÂN AİDİYETİ VE KÜLTÜREL ADAPTASYONLARINA ETKİLERİ

Her üretim biçiminin ve toplumsal örgütlenmenin kendine özgü bir mekân dizaynı vardır. Mekânı kullanan topluluklar önceki mekânsal dokuyu sahiplenerek amaçları doğrultusunda yeniden şekillendirirler. Bu değişimin boyutu ve hızı mekânı kullanan toplulukların üretim gücü ve mekândaki sosyal rollerine bağlı olarak değişir. Bu nedenle de bu değişimin net olarak görülmesi belli bir süreci kapsamaktadır (Lefebvre, 2014: 28; Harvey, 2010: 250). Harvey, Marx'a gönderme yaparak üretim ve tüketim kalıplarına konu olan her unsurun toplumda var olan diğer bütün her şeyi kapsadığını bunların el değiştirmesiyle onlara yüklenen anlam ve değerde kökten bir değişikliğe gittiğine işaret etmektedir (2013: 146). Harvey yine Marx ve Engels' ı refere ederek, gerçek (maddi) yaşamın üretilmesi ve yeniden üretilmesinde gerekli olan unsurlar, faaliyetler ve toplumsal ilişkileri kapsayan bir unsur olarak nitelendirdiği üretim tarzının ve bunun içerisindeki üretim ilişkilerinin, toplumun iktisadi yapısını oluşturduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca gerçek yaşamın üretilmesi ve yeniden üretilmesini tarihi süreçteki nihai belirleyici olarak nitelendirip, iktisadi durumun temel olduğunu belirtmektedir. Ancak böyle olmakla birlikte üst yapı olarak nitelendirdikleri toplumun siyasal, sosyal, hukuki, felsefi, sanatsal, inançsal gibi ideolojik yapılarının da sahip oldukları unsurların tarihi süreçteki gidişatını belirleyici ve hatta birçok durumda onu şekillendiren hâkim güç olduğunu ifade eder (Harvey, 2013: 180-189).

Sosyal ilişkilerdeki bu girift yapıdan yola çıkarak, her toplumun sahip olduğu kültürel kodların[28] da bir mekân dizaynını gerektireceği ve yeniden üretimine etki edeceği şeklinde yorumlamak mümkündür. Bu bağlamda mekândaki üretim ve tüketim mekânizmalarının dönüşmesi ve yeniden üretiminin bir mekânsal hâkimiyeti

[28] Bu çalışmada kültürel kod nitelemesi, bireylerin veya toplulukların mensubiyetlerini simgeleyen aynı şekilde onları farklı kılan ve 'öteki'lerden ayıran veya farklılıklarını pekiştiren yeme, içme, davranış biçimleri, ekonomik üretimleri, ritüelleri gibi her türlü özelliklerini barındıran ve bütün bu unsurları icra ediş tarzlarını kapsayan bir bağlamda kullanılmıştır.

ve kültürel etkileşimi tetikleyeceği de belirtilebilir. Bu nedenle de bireylerin göç sonrasında üretim ve tüketim kalıplarındaki değişim karşısında sahip oldukları kültürel kodlar çerçevesinde bunları sürdürmelerindeki kararlılıklarına bağlı olarak sergilemiş oldukları tutum ve davranışların aidiyet ve kültürel adaptasyonun belirlenmesinde birer yordayıcı unsur olarak kullanılabileceği de söylenebilir. Öyle ki gerek üretim kalıpları gerekse de tüketim kalıpları insan yaşantısında değişime direnç gösteren en önemli ve en güçlü iki değişkendir.

Hatta bu iki olgu için mekân aidiyetinde önemli bir işleve sahip olan mekânı kendileme araçlarını (mülkiyet, sahiplilik, hükmetme gibi) ihtiva eden unsurları barındırdıkları söylenebilir. Ayrıca bunların insanın kültürel unsurlarının şekillenmesinde önemli bir fonksiyon üstlendikleri gibi insanların sosyo-kültürel aidiyetleri çerçevesinde onların da yeniden şekillendikleri belirtilebilir. Hiç şüphe yok ki üretim ve tüketime konu olan her unsur (gerek insanların yaşam biçimlerinin gerekse de mekânın şekillenmesi bağlamında), insan yaşantısındaki değişim ve gelişimle ilişkili olduğu kadar, yaşanan mekânsal değişim sonucu yönelinen mekânın sosyal ve fiziki özelikleriyle de ilişkilidir.

Çevre psikolojisinde kültürel adaptasyon süreçlerinin irdelenmesinde Berry ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmadaki kültürel etkileşim yaklaşımları çerçevesinde mekânsal değişim sonrası bireylerin yaşam tarzlarında yaşanan değişimleri beş kriter bağlamında irdelemektedirler. Bireylerin mekânsal değişim sonrası yaşadıkları topluluklar arası etkileşimde onların sadece teknik, dilsel, siyasi, inançsal bağlamda kültürel değişimlerinin değil aynı zamanda mekânsal kalıplar bağlamında hem fiziksel hem de sosyo-kültürel çevrelerinin değişimiyle sosyal ilişkiler ağı, iç grup ve dış grup aidiyetleri bağlamında baskın grup olma örüntülerinin değişimi, biyolojik bağlamda beslenme şekilleri, yeni hastalıklar vb. değişim ve edinimleri ve son olarak da psikolojik olarak gerek zihinsel gerekse de davranışsal değişimleri şeklinde kategorize etmektedirler (Berry, vd., 1987: 492).

Yine coğrafyada mekân yaklaşımında Harvey, mekânsal etkileşim çerçevesinde ele aldığı, anlamlarını sınıf, cinsiyet, cemaat, etnik grup, ırk temelindeki toplumsal ilişkilerden aldığını ve toplumsal eylemlilik içinde ya 'tüketildiklerine' ya da değişikliğe uğratıldıklarına işaret ettiği mekânsal pratikleri dört boyutta irdelemektedir (2010: 251). Harvey mekânsal pratiklerin bu dört boyutunu ulaşılabilirlik, mekânın mülk edinilmesi, mekân üzerinde hâkimiyet ve mekânın üretimi şeklinde sıralamaktadır. Harvey mekânsal pratiğin dört boyutunu birbirileriyle

olan ilişkisel yapıları gereği birbirinden bağımsız olmadıklarını belirtir. Bu ilişkisel durumu ise şu şekilde ifade ederek özetlemektedir. Mekânın mülk edinilmesi ve üzerinde hâkimiyet sağlanması konusundaki her ne açıdan yaklaşılırsa yaklaşılsın mesafeden doğacak olan sürtünmeyi kapalı olarak ihtiva ettiğini belirtir. Mekânın ister kullanım ister mübadele değeri bağlamında tüketime konu olması yönleriyle her hangi bir grup tarafından sürekli olarak mülk edinilmesini o mekânın fiilen hâkimiyet altına alındığına işaret olarak göstermektedir. Yine mesafeden doğan sürtünmenin azaltılmasıyla orantılı olarak mekân üretiminin, mesafelendirmeyi ve mülk edinmeyle hâkimiyetin koşullarını değişikliğe uğrattığını belirtmektedir (2010: 248-251). Bu açıdan mesafeden doğan sürtünmenin toplumların teknik, teknolojik, kültürel pratikleri çerçevesinde şekillenen bir durum olması açısından mekânsal ve toplumsal etkileşimleriyle ilişkili olarak algılarından bağımsız olmadığı da aşikârdır. Ki burada mülk edinilmeyi sadece maddi boyutuyla mübadeleye konu olan bir mal olarak değil aynı zamanda onun kullanım değeri bağlamında fiilen işgaline de vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bu açıdan herhangi bir topluluğun kültürel pratikleri çerçevesinde mekânı sürekli kullanımının da hâkimiyete işaret ettiğini belirtmek mümkündür. Bu da aidiyetin iki önemli bileşeni olan kendileme ve hâkimiyet alanını ihtiva etmesi ve ayrıca kültürel etkileşime işaret etmesi açısından da üretim ile tüketim kalıpları çerçevesinde toplulukların sosyo-kültürel, ekonomik vb. bağlamda mekânsal pratiklerinin bu dört boyutunun mekân aidiyetlerinin ve kültürel adaptasyon süreçlerinin irdelenilmesinde birer değişken olarak kullanılabileceğine işaret olarak gösterilebilir. Zira daha önceki bölümlerde birey veya toplulukların hem konut hem de arazi mülkiyetlerinin gerek değişim gerekse de kullanım değerleri yönüyle onların mekânda hem fiili olarak bulunma, hem de toplumsal etkileşimleri açısından dış ve içkin olma durumlarına işaret ettiği vurgulanmıştı.

Bu yönüyle Harvey'in yaklaşımının Berry ve arkadaşlarının kültürel etkileşim yaklaşımlarında belirtikleri unsurları barındırdığı söylenebilir. Bu bağlamda coğrafi anlamda kültürel adaptasyonda bu dört boyutun değişken olarak kullanılabileceği şeklinde ifade etmek mümkündür.

Bu açıdan göçün bireylerin yaşantılarında mekânsal değişim ve buna bağlı olarak üretim ve tüketim kalıplarında yaşanan farklılıklarla birlikte onların sosyo-kültürel yaşantılarında da değişim yaratarak, gerek topluluk aidiyetlerini gerekse de mekân aidiyetlerini yeniden şekillendirdiğini de söylemek mümkündür. Kültürel adaptasyonun sadece sosyal etkileşimle değil aynı zamanda doğal ve ekonomik

faaliyet yönlerinden mekânsal kalıpların farklılığıyla ilişkili olarak yaşanan bir durum olduğu da belirtilebilir.

Malinowski konut ısınma, yiyecek, korunma gibi temel hayati gereksinimlerin insan üzerinde değişiklik yaptığı kadar çevreyi de etkilediğini belirtmektedir (1992: 136). Bu açıdan topluluklardaki ekonomik faaliyetler, yeme-içme, giyim-kuşam, aile yapıları ve hatta toplumsal tabakalaşma gibi birçok sosyal unsurun şekillenmesinde dahi üretim ve tüketim kalıplarının şekillendirici olması ve onların yaşam biçimleri üzerinde yaptığı birtakım değişiklikler açısından da bir kültürel yeniden üretime yol açtığını belirtmek mümkündür. Bu iki unsurun değişim ve dönüşümünde mekân farklılığın da etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda mekânsal değişimin de bütün bunları tetiklediği belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle göç sonrası değişen mekânsal kalıpların bu yönüyle bireylerin kültürel yaşamlarında hem pre-adaptif hem de sosyal ve kültürel anlamda bir etkileşimi doğurması yönüyle de etki ettiği söylenebilir. Öyle ki ekonomik anlamda üretim ve tüketimin bireylerin beslenme, barınma, gibi temel gereksinimlerinin sağlanmasındaki tercihlerinin onların yaşam biçimlerinin şekillenmesinde en önemli, etkenlerden biridir.

Bireylerin üretim ve tüketim kalıplarının gerek mekânla gerekse de kültürle ilişkili olmaları yönüyle, insanların adaptasyon ve aidiyet hislerinin şekillenmesi ve anlamlandırılmasında etkin bir fonksiyona sahip oldukları da söylenebilir. Öyle ki gerek coğrafyada gerekse de çevre psikolojisi, kültürler arası psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilim alanlarında birey veya toplulukların adaptasyonlarının ve mekân aidiyetlerinin tespitinde bu iki unsur farklı boyutlarıyla irdelenmektedir (Jensen, 2017: 203- 208, 215- 256; Berry, 1997; Berry, vd. 2006; Proshansky, 1978).

Mevcut çalışmada bu çerçeve de söz konusu toplulukların önceki yaşam biçimlerinde edinmiş oldukları geleneksel kültürel kodlarını hangi alanlarda, hangi boyutlarda sürdürdükleri nedenleriyle birlikte kültürel adaptasyon bağlamında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bütün bunlar irdelenirken topluluk veya bireylerin mekânsal değişim sonrası ekonomik yeniden üretimleri ve entegrasyonlarıyla kısmen de kültürel adaptasyonlarında ki unsurları koruyup korumamalarının bununla olan ilişkisel durumun tespitine de odaklanılmıştır. Bu bağlamda çalışmaya konu olan göç topluluklarının kültürel adaptasyon süreçleri ve mekân aidiyetlerini ekonomik üretim ve tüketim kalıpları çerçevesinde sahadan alınan veriler çerçevesinde yerleşmeler bazında aşağıdaki başlıklar altında özetlenmeye çalışılmıştır.

4.4.1. Üretim Kalıplarının Değişimi, Mekân Aidiyetleri ve Kültürel Adaptasyonları

Harvey küçük bir alanla sınırlı olsa bile her üretim biçiminin bir mekân organizasyonunun olduğuna işaret etmektedir (2010: 258). Toplumsal üretim kalıpları ve onlara bağlı sosyo-kültürel ilişkiler mekânın yeniden şekillenmesinde önemli bir fonksiyona sahiptir (Lefebvre, 2014; Urry, 2015: 28). Bu bağlamda mekân değişiminin bireylerin hem sosyo-kültürel hem de üretim biçimleri bağlamında kültürel ekolojik olarak da üretime yeniden uyumlarını gerektirecektir. Zira coğrafya, çevre psikolojisi, kültürlerarası psikoloji, sosyoloji gibi birçok sosyal bilim alanında her ne kadar tek başına olmasa da üretim tarzlarının kültürel, sosyal, psikolojik, siyasal birçok yönüyle toplumların yapısını şekillendirici bir fonksiyon üstlendiği kabul görmektedir (Prohansky, 1978; Berry, 2005; Harvey, 2010; Harvey, 2013; Lefebvre, 2014; Bourdieu, 1996; Urry, 2015; Bourdieu, 2016). Ayrıca yine bireylerin ekonomik faaliyetlerinin diğer bir ifadeyle ekonomik üretimlerinin değişmesi de toplumsal cinsiyet rollerinden, aile içi yapılarına ve ilişkilerine kadar birçok yönden değişimlerine sebebiyet verecektir.[29] Bu anlamda toplulukların üretim kalıplarında yaşanan gelişmeler ve değişimlere bağlı olarak sergiledikleri pre-adaptif stratejileri, kültürel değişimlerinin etkisiylemi yoksa geldikleri yerlere uyumlarının vermiş olduğu bir tutumlamı ilişkili olup olmadığının tespiti yapılarak gerek mekân aidiyetleri gerekse de kültürel adaptasyonlarının belirlenmesinde yordayıcı olarak kullanılmıştır. Ancak üretim kalıpları kültürel, sosyal, siyasi, mekânsal boyutları olan girift yapısı nedeniyle yalnızca ekonomik ve iktisadi boyuta indirgenemeyecek bir özellik sergilemektedir. Harvey'in (2010), üretim kalıpları yaklaşımında refere ettiği Bourdieu'nun toplumsal süreçleri açıklamada kullandığı habitus[30] (yatkınlıklar),

[29] Ekonomik faaliyetlerinin değişiminin aile yapılarına ve toplumsal cinsiyet rollerine etki ettiği ve aile yapılarının hem üretim kalıplarını etkileyen hem de bundan etkilenerek şekillendiren bir unsur olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak Bunu tezde işlemenin çok yerinde olmadığı başka bir çalışmada değerlendirilmesinin daha uygun olacağı kanaatinden dolayı burada detaylarıyla ele alınmamıştır.

[30] Latincede varlık tarzı, yaşam tarzı, görünüm, alışkanlık anlamlarına gelmektedir (Lefebvre, 2014: 269). Kökeni Aristoteles'e dayanan, Durkheim ve Weber tarafından kullanılmış olan ve Bourdieu tarafından kavramsallaştırılan, Habitus "bir konumun içkin ve bağıntısal özelliklerini bütünleşik bir hayat tarzında, yani insanlar, mekânlar ve pratiklerle ilgili bütünleşik bir tercih dizisini dile getiren can verici ve birleştirici kökendir." şeklinde ifade edilmektedir (Bourdieu, 1996; Bourdieu, 2016: 21). Bourdieu, sermaye ve alan kavramlarını da bu kökene göre konumlandırmaktadır.
Harvey sermayeyi bir şey olarak değil toplumsal hayatın meta üretimi aracılığıyla yeniden üretim süreci olarak tanımlar. Yani ona göre sermaye bir süreçtir (Harvey, 2010: 376).

sermaye, alan kavramsallaştırmasında bu giriftliğin üçlü birleşenlerini ortaya koyduğu belirtilebilir.

Bourdieu'nun bu üçlü kavramsallaştırmasını kısaca şu şekilde yorumlamak mümkündür. Bourdieu her bireyin bağlı olduğu habitusu çerçevesinde sahip olduğu fiziki, toplumsal, kültürel ve ekonomik sermayeyi barındırdığını ve bütün bunların tekabül ettiği ve ilişkisel anlamda cereyan ettiği bir alanın varlığına işaret etmektedir (Bourdieu, 2016; Bourdieu, 2015; Bourdieu, 1996). Bu alan her zaman bütün yönleriyle ortak habituslara (yatkınlıklara) sahip bireylerin tekabül ettiği bir mekân olmanın ötesinde farklılık ve ayrımları da ihtiva ettiğini belirtmektedir. Özetle iki farklı yatkınlık alanına sahip iki bireyin ekonomik anlamda aynı işi icra ediyor olsa bile bunun o bireylerin o işi icra ediş tarzlarının, onlar için ifade ettiği anlam ve değerin de farklı olacağına işaret etmektedir. Aynı şekilde bu durumu yeme-içme tarzları, mekân kullanımları gibi birçok durum üzerinden örneklendirmek mümkündür. Yine Harvey'in (2010) işaret ettiği toplumsal ilişkiler, sermaye, üretim kalıpları, mahal ve kültürel kodlar bağlamında irdelediği toplumsal dinamiklerin söz konusu olduğu yukarıda irdelenmişti. Ancak ne Harvey'in ne de burada refere edilen Bourdieu'nun bu yaklaşımlarının mekânsal aidiyetle kültürel adaptasyona doğrudan refere edilebileceği iddia edilemez. Fakat vurguladıkları unsurların gerek mekânsal gerekse de toplumsal anlamda bir içkin ve aşkın duruma işaret etmesi nedeniyle mekânsal ve kültürel aidiyete işaret ettiği aşikârdır ki bu da bunlara ilişkin her değişimin bir yeniden yapılanmayı gerektirdiği gibi aşkın ve içkinliği sürdürme durumuna işaret ettiği de belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle her iki yaklaşımın içkin ve aşkın olma durumunu ihtiva ettiği bileşenlerin kültürel adaptasyonun ve mekân aidiyetinin yordanmasına dayanak noktaları olarak kullanımının mümkün olduğu söylenebilir. Ki Bourdieu ve Harvey'in yaklaşımlarından yola çıkarak; bireylerin sosyo-kültürel çevreleriyle ilişkili olarak şekillenen bir bilgi birikimine sahip olduğunu ve bu çevre değiştirilse bile bireyin buna ilişkin edindikleri bilgilerin ve içselleştirmiş oldukları bu kültürel davranış kodlarını sonradan müdahil olduğu diğer ortamlara bütünüyle taşıyamasa da bunların izlerini taşıyan davranışlar sergileyeceği söylenebilir. Bu açıdan topluluk veya bireylerin bedensel pratikler yoluyla kollektif bilinçlerini diğer bir ifadeyle topluluk olma bilinçlerini diri tutarak aidiyetlerini korudukları belirtilebilir. İşte bu bağlamda davranış kalıpları çerçevesinde geliştirilen her tutum birer stratejiye ve aidiyete işarettir denilebilir. Bu değişimdeki en etkili ve kapsayıcı unsurun ise mekân olduğu söylenebilir. Zira her mekânın kendi iç dinamikleri ona has sosyal, kültürel ve

mekânsal özellikleri çerçevesinde şekillenmiş bir davranış kalıbı kazandırır ki, bu da içkinliği ve aşkınlığı gerektirir. En geniş anlamda mekâna dâhil olup ve çıkma hali göçle şekillenir. Öbür türlü aynı mekânsal mekânizmalar içerisinde değişen ekonomik, sosyal alandaki yer edinmeler hiç şüphe yok ki bir değişime işaret etse de sadece bir iç sürkülasyon şeklinde ifade edilebilir.

Özetle tüketim ve üretim kalıpları bir birinden bağımsız olmadıkları gibi bunların uygulayıcıları olan toplulukların sosyo-kültürel yaşantılarından da kopuk değillerdir. Kısacası bu iki unsur uygulayıcılarının kültürel ve mekânsal olarak yaşam biçimlerinin okunabildiği en iyi yansıyıcılar oldukları söylenebilir. Bu nedenle söz konusu toplulukların kültürel adaptasyonları ve mekân aidiyetleri bu bağlam da işlenerek belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçeve de daha öncede vurgulandığı gibi buraya göçle gelen toplulukların göç öncesindeki ekonomik uğraşlarıyla göçten sonraki ilk işlerinin tüm topluluklar için bazı istisnalar dışında paralellik gösteren bir durum olduğu ve mekâna ekonomik üretim faaliyetleri anlamında uyarlanmada pre-adaptif bir strateji sergiledikleri belirtilmişti.

Her ne kadar kademeli olarak göçle gelen toplulukların ekonomik faaliyetlerinde kısmen de olsa bir çeşitlilik görülse de genel anlamda büyük bir kesiminin tarımsal sektöre yönelik bir istihdamlarının mevzu bahis olduğu görülmektedir. Ancak bu topluluklardan bir kısmının özellikle 408 Evler, Kurtuluş ve Fatih mahalleleriyle kısmen de Aydınlı mahallesindekilerin (Kırıkhan) sonraki süreçlerde yaşadıkları mekân birimlerinin ekonomik dinamiklerine uyarlandıkları hatta kendi tüketim ve iş gücü mekânizmalarıyla birlikte sektörel anlamda ekonomik alana entegre oldukları ve bunun üzerinden hâkimiyet alanlarını yaratıkları dahi söylenebilir. Söz konusu topluluklarda bu uyarlanmanın bulundukları mekân birimlerinin fonksiyonel özellikleri bağlamında, sosyo-ekonomik yapısı, topluluk aidiyetleri ve göç nedenleriyle ilişkili olarak şekillendiğini belirtmek mümkündür. Göç şekilleri ve burayı tercih etme sebepleri bağlamında aslında tercih ettikleri yerleşmelerde temelde çok büyük bir değişim yaşanmamış gibi gözükse de özelde bunun çok farklı boyutlarda cereyan ettiği görülmektedir. Bu bağlamda bu toplulukların üretim tarzlarının değişimi, yeniden şekillenişi, sosyal, kültürel unsurların rolüyle bunların mekândaki kalıcılıklarına ve aile yapılarındaki değişimlere etkileri üzerinden mekân aidiyetleri ve kültürel adaptasyonları tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.4.1.1. Coğrafi Bağlamda Mekânsal Kalıpların Toplulukların Ekonomik Faaliyetlerinin Şekillenmesindeki Rolü, Aidiyetlerine ve Adaptasyonlarına Etkileri

Her ekonomik faaliyetin sosyo-kültürel ve mekânsal bir boyutu vardır. Üretim tarzı hem bir ekonomik faaliyet olarak sermaye ve eyleme, hem de mekânsal anlamda sahip olduğu uzam çerçevesinde bir işgali gerektirdiğinden, hâkimiyet alanına da işaret etmektedir. Hâkimiyet alanını sosyo-kültürel bağlamda siyasi, ekonomik birçok boyut ihtiva ettiği ve bunun toplumsal yaşamda kullanım ve mülkiyet çerçevesinde değişim değeri bağlamında çok farklı görüngüleri olduğuna daha önce değinilmişti. Bu bağlamda üretim tarzının, ister makro ister mikro boyutlarda mekân işgal etsin sadece bir ekonomik eylem olmakla sınırlanamayacak sosyal, siyasal, kültürel düzeyde toplumsal ilişkileri belirlediği ve hiç şüphe yok ki bunlardan etkilendiği de aşikârdır. O zaman üretim tarzını, insan mekân etkileşimindeki hem mekânın fiziki coğrafi özellikleri hem de beşeri unsurlarından etkilendiği ve bunları etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak yorumlamak mümkündür. Bu anlamda da toplumların üretim tarzlarının gerek aynı mekân içerisindeki toplumsal gelişmelere gerekse de bunların mekân değiştirmeleri çerçevesinde yeniden şekilleneceği belirtilebilir. Ancak bu şekillenmenin önceki yaşantılarında var olan kültürel yapılarından bağımsız olmayacağı da aşikârdır. Hiç şüphe yok ki birey veya toplulukların göç sonrası ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde hem göç öncesi ekonomik faaliyetleri hem de sosyal ve kültürel anlamda yaşam biçimlerinin etkisi söz konusudur. Bireylerin veya ailelerin ve hatta toplulukların göç alma kararlarında topluluklar tarafından yönelecekleri mekân seçiminde bu unsur göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmektedir. Zira söz konusu toplulukların göç sonrasında yaptıkları ilk işlerinin göç öncesi ekonomik faaliyetleriyle paralellik gösterdiği belirtilmişti. Daha önce değinildiği gibi söz konusu toplulukların ekonomik anlamda üretim tarzlarında ilk geldikleri dönemlerde çok büyük bir farklılaşmanın yaşanmadığı hatta bunun toplulukların genelinde pre-adaptif bir strateji olarak beliren üretim biçimlerinin söz konusu olduğuna değinilmişti. Daha öncesinde bunlar ele alındığından burada bunlara tekrar değinilmeyecektir. Fakat mekânın iklim gibi fiziki özellikleriyle siyasi unsurlar veya pazardaki arz-talep vb. sosyo-kültürel unsurlara bağlı olarak yetiştirdikleri ürün desenlerinin farklılaştığı söylenebilir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir unsur da mekândaki üretim tarzlarının şekillenmesinde mekânın fiziki coğrafi koşulları kadar sosyo- kültürel özelliklerinin de etkili olduğudur. Bunda mekânı kullanan

kullanıcıların kültürel yaşam biçimlerinin tüketim alışkınlıklarının yeri yadsınamaz. Ancak mekânın gerek iklim gerekse de topoğrafik koşulları uygun olsa dahi mekâna sonradan iştigal eden göçmenler için bu durumun mekânsal hâkimiyet bağlamında çok farklı boyutlarda cereyan ettiği aşikârdır. İşte bu gibi spekülatif durumlar ve karşılıklı çekişmeler çerçevesinde gelişen sosyal etkileşimlerinin her ne nedenle ve boyutta olursa olsun, üretim tarzlarında değişime ve bu değişimle ilişkili olarak bireylerin mekânsal ve kültürel adaptasyonlarına etki ettiğini belirtmek mümkündür.

Bu bağlamda söz konusu topluluklarda gerek geldikleri ilk dönemlerde ürün desenindeki farklılaşma gerekse de üretim tarzlarının günümüzdeki değişimine ve sürdürme biçimlerine etki eden unsurları yerleşmeler bazında şu şekilde özetlemek mümkündür.

Ovakent'teki (Antakya), toplulukların içerisinde göç şekilleri açısından yasal yollarla iskânlı olarak gelenlerle illegal yollarla buraya gelen göçmenlerin varlığı söz konusudur. Bu nedenle bunların üretim faaliyetlerinin kısmen göç şekilleriyle ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. Bunlardan bir kısmının devlet tarafından kendilerine tahsis edilen arazileri olması nedeniyle çiftçilik yaptıkları görülmektedir. Ancak ilk geldikleri dönemlerde İstanbul'daki Özbek ve Kazak asıllı göçmenlerle olan bağlantıları sayesinde bu sektörle tanışan ve daha çok deri kesim işleriyle uğraşan bu toplulukların sonraki süreçlerde genel anlamda Rusya'yla yaşanan ekonomik krizle (1998) birlikte deri sektöründe yaşanan daralmaya bağlı olarak deri uğraşlarında değişim yaşandığı görülmektedir. Günümüzde bu uğraşlarını devam ettiren bazı istisnalar söz konusu olmakla birlikte, bunun temelde kumaş yelek dikimi şeklinde evrildiği görülmektedir. Zira örnekleme katılan bireylerin tamamının ilk geldikleri dönemlerde deri işiyle uğraştıklarını belirtmelerine rağmen şu andaki ekonomik uğraşları sorulduğunda bu toplulukların bazı istisnalar dışında hemen hemen hepsinde aile içinde mutlaka yelek (kumaş) dikim faaliyetini sürdürenlerin veya pazarlamasıyla uğraşanların olduğunu belirtmişlerdir. Ancak bütün bu toplulukların tamamında aile içindeki bireylerin farklı sektörlerde çalıştıkları görülmektedir. Göç kuramları bölümünde değinildiği gibi söz konusu ailelerde hane halkının tek bir ekonomik uğraştan ziyade birden çok sektörde iş gördükleri hatta bir kısmının eşlerini burada bırakarak şehir dışında mevsimlik olarak inşaat, dikim, pazarlama ve çiftlik işleri gibi bir takım farklı ekonomik uğraşları olduğu görülmektedir. Örneğin yelek pazarlamak için daha çok Doğu, Güney Doğu ve İç Anadolu'nun Doğu kesimleriyle Doğu ve Orta Karadeniz'in İç kesimlerine yöneldikleri görülürken, çiftlik işleri için ise daha çok İç

Anadolu' ya (Konya Karapınar çevresine) yöneldikleri görülmektedir. Diğerlerinin ise yoğun olarak İstanbul ve yine nadirde olsa Kürt vatandaşlardan kız alıp verenlerin akrabalık ilişkileri nedeniyle Bursa gibi Marmara Bölgesi'nin diğer illerine yönelenlerin de varlığı söz konusudur. Ayrıca burada kalan aile bireylerinde yine tek bir ekonomik uğraşlarının olmadığı birden çok sektörde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu da daha önce göçün yeni ekonomi kuramında değinildiği gibi, aile bütçesine giren parasal sermayenin kesintisiz sürmesini sağlayan bir strateji olarak yorumlanabilir.

Ayrıca bunların terzilik işlerini biliyor olmalarına rağmen burada aile işleri dışında özel sektörde herhangi bir yerde çalışmadıkları veya çalıştırılmadıkları görülmektedir. Buna gerekçe olarak bu işi ev içerisinde daha çok kadınların yapıyor olmasıdır. Ancak her ne kadar terzilik faaliyeti için bu durum mevzu bahis olsa da, üretim kalıplarının değişimiyle toplumsal cinsiyet rollerinde ve hatta aile yapılarında da bir değişimin varlığını belirtmek mümkündür. Öyle ki bu ailelerden azda olsa belli bir kesiminde kız çocuklarının fabrikalarda veya tarlada yevmiyeyle çalıştıklarını belirten kadın görüşmecilerin olması, çalışmanın onlara sağladığı olanakları anlatmaları bunu destekler niteliktedir. Erkek bireylerin de yapılanları yine kendilerinin ve kendi topluluklarından olanlara pazarlatmak suretiyle bu işi kendi ellerinde bulundurarak devamlılığını sağlamak bağlamında işlerini kendi yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. Yine bunlardan bir kısmı, vatandaşlık hakları olmadığı için özel sektörde farklı işlerde çalıştırıldıklarını ancak hem ücretlerinin daha düşük hem de sigortalarının yatırılmadığını belirtmişlerdir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus da, yakın çevrelerinde sebze tarımı yapan yerli ailelerle gerçekleştirilen görüşmelerde bunların bir bazılarının çalıştıracak işçi bulmakta zorlandıklarını belirtmelerine rağmen, Ovakentlilerden işçi almayı tercih etmemeleridir. Bunda farklı gerekçeler sunmalarıyla birlikte giyim ve kuşamları nedeniyle yetiştirdikleri ürünlerin (salatalık, börülce, fasulye, domates vb. gibi) filizlerine zarar verdikleri ve çiçeklerinin dökülmesine neden olduklarını daha çok vurgulamışlardır. Bunu kültürel unsurlarının üretim tarzları üzerinde etkili oldukları ve istihdamlarında da bunların yansımalarının görüldüğüne gerekçe olarak belirtmek mümkündür. Ancak sınırlı da olsa zeytin toplama, pamuk çapalama vb. gibi farklı tarımsal faaliyetleri yaptıklarını belirtenlerin olduğu görülmektedir.

Bunlardan iskânla gelenlerin devlet tarafından kendilerine tahsis edilen arazileri işlemeye devam edip etmedikleri sorulduğunda ise bunların büyük bir

çoğunluğu (%58,33) bu işi sürdürdüklerini belirtmelerine rağmen su sorunlarını ve tarla komşularıyla olan anlaşmazlıklarını ve arazi miktarlarının yetersizliği gibi yaşadıkları bir takım zorlukları dile getirmişlerdir. Hatta bu örneklemdeki bireylerin bir kısmı *'Geldiğimizden beri arazilerimizi bize sattırmak için, ekinlerimize zarar vererek işlerimize engel olmak gibi bir takım baskılar yapıyorlar.'* şeklinde ifadeler kullanarak yerli olarak belirtilen topluluklar tarafından maruz kaldıkları baskıları da dile getirdikleri görülmektedir. Yine bu örneklemdeki diğer bir kişi '*Benim arazi miktarım evimi dolandırmama yetmiyor, ben yelek pazarlıyorum ama buna rağmen arazimi bunlara inat ekip biçiyorum, satmak isteyenlere de satmamalarını satarlarsa da kendi topluluğumuzdan olanlara satmalarını söylüyorum'* şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Bu durum mülkiyet ve arazi üzerinden 'öteki'nin inşası kadar üretim tarzlarının şekillenmesinde 'öteki' olma durumunun da etkili olduğunu göstermektedir. Yani mülkiyete bağlı olarak yaratılan mekân hâkimiyeti üzerinden inşa edilen 'öteki' hem neden hem sonucu yansıtan iki yönlü bir unsur olma özelliği göstermektedir. Bu da mekânsal adaptasyonun sağlanmasının üretim tarzlarının sürdürülmesinde tek başına yeterli olmayabileceği yorumuna dayanak olarak gösterilebilir. Bu durum ayrıca kültürel etkileşimlerinin sınırlılığının göstergelerinden biri olarak da nitelendirilebilir. Ovakent'teki iskânlı olarak gelen örneklemdeki bireylerden geriye kalanlar ise arazilerini işlemeye devam ettiklerini söyleyenlerle aynı gerekçeleri öne sürmekle beraber, kendilerine verilen arazi miktarının yetersiz olduğunu ve aldıkları ürünün maliyetlerini karşılamadığını ayrıca tek başına geçimlerini sürdürmelerine yetmediği için arazilerini icara verdiklerini (%33,33) veya sattıklarını (%8,33) belirtmişlerdir.

Bunların yanı sıra burada yaşlılıklarını gerekçe olarak gösterenlerin de varlığı söz konusudur. Burada belirtilmesi gereken diğer bir unsurda bunlardan bu işi sürdürmeye devam ettiklerini belirtenlerin de kendi arazilerine ek olarak arazi aldıkları veya icar ettikleri görülmektedir. Ayrıca burada iskânla yerleşenlerin büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait arazileri çocuklarına ev almak ve iş kurmak amacıyla sattıklarını belirtmişlerdir. Bu tutumlarını arazi miktarını yetersizliğini ve tarlalarla ilgili su sorunlarını gerekçe olarak göstermişlerdir. Bu da kendilerine verilen arazi miktarlarının geniş aile yapısına sahip bu topluluklar için yetersiz kaldığını ve aile yapılarının üretim tarzlarının şekillenmesinde önemli bir unsur olarak gösterilebilir. Ancak bu nedenlerin yanı sıra arazilerini satanlar bir kısmı deri işlerinden kâr ettikten sonraki süreçte başka sektörlere yönelenler veya bunları satarak kendilerine sermaye

yapıp, İstanbul'a gidenlerin de söz konusu olduğu da yapılan görüşmelerden tespit edilmiştir. Bu durum üretim tarzlarının şekillenmesinde elde edilen kârın tatmin edip etmemesiyle ilişkili olarak ta şekillendiğini göstermektedir.

Yine bu toplulukların mekândaki fiziki coğrafi koşullar nedeniyle yetiştirilen ürün çeşitlerinin çok farklılaşmadığını ve bu anlamda çok zorluk çekmediklerini belirtikleri görülmektedir. Bu da mekânsal anlamda pre-adaptif bağlamda entegrasyonlarının sağlandığını göstermektedir.

Diğer bir dış göç topluluğu olan Karadurmuşlu (Kırıkhan) mahallesindekilerin üretim tarzlarının şekillenmesinde benzer süreçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ancak topluluğun göç etme şekillerinin ve iskân edilme süreçlerinin farklılık arz etmesinden dolayı topluluktaki bireylerin tümü için çiftçilik faaliyetlerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu da temelde söz konusu topluluktaki bireylerin ekonomik uğraşları bağlamında kendilerini çiftçi olarak ifade etmelerine rağmen gerçekte bunun çeşitlilik gösterdiği hane halkının bu işi sürdürmedikleri ve aile bireylerinin ayrılmasıyla birlikte arazilerin bölünmesinden dolayı sattıkları tespit edilmiştir. Hatta burada kalanların bir kısmı dahi, çocuklarının farklı iş sahalarına yönelmeleri ve yaşlılık gerekçeleriyle arazilerini işlemediklerini bu nedenle icara verdiklerini belirtmişlerdir. Buna karşın bazıları ise çocuklarından burada kalanların kendi arazilerini yetersiz görmeleri nedeniyle arazi alarak işlemeye devam ettiklerini söylemişlerdir. Bu örneklemdeki bireylerin bir kısmı da çocuklarının burada kalmadıklarını yurt dışına veya işleri nedeniyle başka şehirlere göç ettiklerini belirtmişlerdir. Bütün bunlar üretim tarzlarının şekillenmesinde aile yapılarının etkili olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra iskân nedeniyle buranın yerlisi olan diğer topluluklar tarafından dışlanmalarını gerekçe göstererek bunun geçim faaliyetlerini etkilediklerini belirtenlerin söz konusu olması, yerli toplulukların baskılarının tarımsal faaliyetlerini sürdürme istekliliklerini negatif yönde etkileyen bir durum olarak gösterilebilir. Öyle ki örneklemdeki bireylerden birisi *'Reyhanlılar arazilerimizi bize sürdürtmüyorlardı, bizden 8 kişiyi öldürdüler. Arap milletine güven olmaz. Bu durum ticaretimize de işimize de etki etti.'* şeklinde ifadelerle iskân edilmelerinin kültürel etkileşimleri üzerinde yaratığı olumsuzluğun etkisini gözler önüne sermektedir. Fakat burada çekişmelerin kısmen etnik farklılıklarla ilgili bir durum olduğunu belirtmek mümkün gibi görünse de, daha çok üretim tarzlarının alansal hâkimiyetlerini belirleyen bir unsur olarak tanımlanması daha doğru olacaktır. Zira topluluktaki örneklemin tamamında *'Kırıkhanlılarla çok sorunumuz yoktu. Ancak bize verilen yer,*

iskân edildiğimiz yerdeki köylülerin mera yerleriydi.' ve yine *'Bize verilen araziler Reyhanlı' ya yakın olduğu için buradakiler bu arazilerin kendilerine verilmesi gerektiğine inandığından bize karşı cephe aldılar.'* şeklinde ifadelerde bulundukları görülmektedir. Buradan yola çıkarak toplulukların üretim tarzlarının kültürel etkileşimlerine etki eden bir unsur olarak ön plana çıktığını ve kültürel etkileşimlerindeki olumsuzluklar sebebiyle kültürel adaptasyonlarının tam olarak sağlanmadığı söylenebilir. Günümüzde ise çocuklarının genel olarak şehir içinde ve dışında inşaat, çiftçilik, tamir işleri ve kısmen de kamu kurum ve kuruluşlarında memur, öğretmenlik vb. gibi çeşitli sektörlerden mesleklerde çalışarak ekonomik faaliyetlerini sürdürdükleri görülmektedir. Buradaki toplulukların iklim açısından pamuk ekimi dışında ürün desenlerinin farklılaşmadığı, bu duruma da topluluktaki bireylerin büyük bir çoğunluğuun *'Bu işi Adanalılardan öğrendik, ilk 2 yıl zorladık ancak para kazanma hevesiyle yoruculuğu aklımıza gelmiyordu bile, bu hevesle de daha sonra alıştık.'* gibi ifadeleriden adapte olduklarını anlamak mümkündür. Genel anlamda yetiştirdikleri diğer bütün ürünler için kendi geldikleri yerlerle aynı olduğunu belirtikleri görülmektedir. Bütün bunlar toplulukların üretim tarzlarının yeniden şekillenmesinde mekânsal kalıpların etkisinin yanı sıra toplumsal etkileşimlerinin de önemli etkilerinin olduğunu güçlü bir şekilde destekler niteliktedir. Hatta Karadurmuşludaki topluluklar için sosyo-kültürel etkileşimlerinin üretim tarzlarının şekillenmesinde temel bir rol oynadığını belirtmek dahi mümkündür.

Buraya iskânla gelen göçebe toplulukların üretim tarzlarının şekillenmesine baktığımızda ise gerek Ovakent (Antakya) gerekse de Karadurmuşludaki (Kırıkhan) topluluklara oranla mekânsal boyutun daha çok ön plana çıktığı belirtilebilir. Bu toplulukların geleneksel yaşam biçimleri göz önünde bulundurulduğunda, gerek Aydınlı gerekse de Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki toplulukların üretim tarzlarının şekillenmesinde etkili olan temel unsurun iskân olduğunu belirtmek mümkündür. İskân sonrası mekân değişimleri gerek dolaylı gerekse de doğrudan söz konusu toplulukların yaşam biçimlerini etkilediği görülmektedir. Bu toplulukların kültürel adaptasyon süreçleri ve mekân aidiyetlerini bu çerçevede kısaca şu şekilde yorumlamak mümkündür.

Gerek Aydınlı gerekse de Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki birkaç istisna dışında örneklemdeki bireylerin tümü günümüzde yaptıkları meslekleri çiftçilik olarak belirtmişlerdir. Ancak çocuklarının bu işi sürdürmek istemediklerini belirten birkaç kişi kendilerine tahsis edilen arazilerini sattıklarını belirtmişlerdir. Yine bu iki

yerleşmedeki örneklemdeki bireylerin tamamının geldikleri ilk dönemlerde hayvancılık faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Buradaki bireylerin bir kısmı bu işi sürdürmedeki gerekçelerini ise geldikleri ilk birkaç yıl çiftçiliği bilmediklerini bu işi yapmakta zorlandıklarını veya arazilerinin yetersiz gelmesi nedeniyle her iki faaliyeti birlikte sürdürdüklerini belirtikleri görülmüştür. Ayrıca hayvancılığın belli bir dönem boyunca getirisi bol bir ekonomik faaliyet olarak daha cazip olduğunu belirtenler de söz konusudur. Hatta bunu geldikleri ilk dönemlerde göçebe yaşantılarını belli bir süre boyunca sürdürmelerine gerekçe olarak göstermişlerdir.

Aydınlı mahallesindeki örneklemin tamamı hayvancılık faaliyetlerini günümüzden 20-25 yıl öncesine kadar sürdürdüklerini ancak başka gerekçelerin yanı sıra belediye baskısıyla bunu bıraktıklarını belirtmelerine rağmen günümüzde bazı ailelerin birkaç taneyle sınırlı olsa da kesimlik küçükbaş hayvan besledikleri görülmektedir. Fakat Özyörük mahallesinde ise günümüzde yoğun bir şekilde sürü olarak küçükbaş hayvan besleyenlerle birlikte bu işi evde birkaç büyük baş hayvan besleme şeklinde sürdürenlerin de olduğu görülmektedir (Foto 30).

Foto 53: Özyörük'te (Kırıkhan) Hayvancılık Yapan Ailelerin Konutlarından Birkaç Görünüm

Bu durumun Özyörük mahallesinin Kırıkhan'ın merkezinden daha uzak olması ve burada yaşayanların hemen hemen tümünün tamamen bir geçimlik faaliyet şeklinde olmasa da hayvan beslemeyi sürdürmeleri nedeniyle şikâyetlerin olmaması gibi gerekçeleri göstermek mümkündür. Bu örnekleri çok yönlü olarak değerlendirmek mümkün olsa da öncelikle yerleşmelerin idari statülerinden ziyade merkeziliklerinin

orada ikamet eden bireylerin yaşam biçimleri üzerinde olduğu kadar ekonomik uğraşları üzerinde de belirleyici bir rol oynadığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Ayrıca bireylerin üretim faaliyetlerinin farklılaşmasında hem mekânsal hem de toplumsal boyutların söz konusu olduğu ve onların yeniden uyum süreçlerin de bu yönleriyle etkili oldukları görülmektedir. Öyle ki buradaki bireylerin büyük bir kısmı yetiştirdikleri hayvan cinslerini yerleştikten sonra hem otlak sorunu hem de yerleşme birimlerindeki diğer topluluklarla olan anlaşmazlıkları ve yine sıcaklık nedeniyle evde sürekli tutmaya uygun olmamaları nedeniyle yetiştirmeyi bıraktıklarını belirtmişlerdir. Hatta bu topluluklardaki görüşmecilerden bir tanesinin yerleştikten belli bir süre sonrada hayvancılık faaliyetini sürdürebilmek için Mardin'den sıcaklık koşullarına daha uygun koyun cinsi getirttiğini belirtmesi mekânsal koşulların sadece üretim tarzlarının değişimine değil, aynı zamanda üretim desenlerinin değişimine de sebep olduğuna dayanak olarak verilebilir. Diğer bir kısmı mera sorunu nedeniyle küçükbaş hayvancılık yerine evde bir kaç taneyi geçmeyecek şekilde günlük süt ihtiyaçları için büyük baş hayvan beslemeyi tercih etmeleri de yine bu yoruma gerekçe olarak verilebilir. Özellikle kadın görüşmecilerin sağım işleri, beslenme biçimleri açısından farklılık göstermesi nedeniyle büyükbaş hayvan yetiştirmeyi zahmetli bir iş olarak ifade ettikleri görülmektedir. Bu da üretim faaliyetlerinde hayvancılık bağlamında bir değişim gözükmese de tür değişiminin olması açısından entegrasyonları üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Yine de bu konudaki zorluk çekme süreçlerini birkaç yılla sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Aslında bu uyum sorununu sadece hayvan cinslerinin değiştirmeyle değil aynı zamanda tarımsal faaliyetleri icra etmede de yaşadıklarını ve hatta bunu diğer topluluklarla anlaşmazlık nedenlerinden biri olarak da ifade ettikleri görülmektedir. Örneklemdeki bireylerden biri bu durumu *'Çiftçilikten anlamazdık daha doğrusu bu kadar meşakkatli olduğunu bilmezdik, ilk geldiğimizde içimizden bazıları yeni filizlenen ekini ottan ayıramadığından mıdır bilemem, tarlada hayvan otlatanımız oldu, mercimek filizini söküp ot diye hayvanlara yedirenimizde oldu. Bunun için ekin sahipleri kapımıza dayandıklrında da 'yahu ottur yine çıkar.' diyenimizde oldu ama sonradan anladık öyle değilmiş. İlk birkaç yıl çok zorlandık sonrada alıştık hayvancılık kadar olmasa da öğrendik çok şükür'* şeklinde ifadeleri bu yorumları destekler niteliktedir. Ancak kültürel adaptasyonlarının mekânsal adaptasyonları kadar hızlı bir gelişim sergilemediğini söylemek mümkündür. Öyle ki üretim tarzları nedeniyle yerli topluluklarla yaşadıkları bu anlaşmazlıkları kültürel etkileşimlerinin sınırlı olduğuna

dayanak olarak gösterilebilir. İlk geldikleri dönemlerde yanlarında yetiştirdikleri deve, koyun ve keçi gibi hayvan türleri hatta bazıları yaylak alanlarından asma ağacı bile getirdiklerini belirtmişlerdir. Sonrasında da mekânsal koşullar uygun olmadığından develerini ellerinde tutamayıp, hayvan kaçakçılığı yapanlar aracılığıyla Suriye'de sattıklarını belirtenler söz konusudur. Bu durum mekânsal özelliklerin bireylerin üretim ve geçim faaliyetlerinin çeşitlenmesindeki boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Göçebe topluluklar için üretim tarzlarının şekillenmesindeki nedenlerin mekândan beklentilerine etki eden unsurlar olmaları yönüyle mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerine etki ettiği de belirtilebilir. Ki daha önceki bölümde söz konusu toplulukların tümü için ekonomik unsurların mekân algılarının ve mekândan tatmin olma durumlarını etkileyen güçlü unsurlardan biri olarak ön plana çıktığı belirtilmişti.

Yine bir diğer göçebe topluluğu olan, Buhara (Hassa) yerleşmesindeki göçebe topluluğunun üretim tarzlarının şekillenmesinde mekânsal kalıpların rol oynadığını söylemek mümkün olmakla birlikte bunun topluluğun göç etme biçimleri ve mekândaki kalıcılık ve geçicilikleriyle ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Zira buradaki bireylerden alınan cevaplar çerçevesinde bunların kademeli olarak göç ettiklerini, daha önce yerleştikleri yerlerde çiftçilik yaptıklarını belirtenler söz konusudur. Ayrıca çocuklarının iskân edilmelerine rağmen buraya gelmediklerini hâlâ oralarda bu işi devam ettirdiklerini belirtmekle birlikte kendilerinin ise burada bu işi yaşlarını, arazi miktarlarının az olmasını, arazilerinin sular altında kalmasını[31] ve oturdukları yerlere uzak olmasını, bundan kar sağlamadıklarını gerekçe gösterek yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Ancak günümüzde hayvancılık faaliyetlerini 8 yıl öncesine kadar sürdürdüğünü belirten bazı aileler hayvancılık faaliyetlerini gerek konutlarının sık dokulu oluşu nedeniyle koku yüzünden, gerekse de yerli halkla yaşadıkları mera sorunları yüzünden (Ki bazıları yerli halktan birileri tarafından hayvanlarının zehirlendiğini belirtmişlerdir.) bu faaliyetlerini sürdürmediklerini, çiftçilik faaliyetlerini de buradan ziyade geldikleri yerlerde devam ettirdiklerini belirtmişlerdir. Bu bireylerden bir tanesi çiftçilik faaliyetlerini burada arazisini boş bırakmamak için

[31] Zira kendilerine tahsis edilen arazilerin kurutulmuş olan Amik Gölü'nün çanak kısmında yer almaktadır. Yağış miktarının fazla olduğu kış aylarında eski göl aynasına tekabül eden bu alanları su basmakta ve ekili olan arazilere zarar vermektedir. Yağmur şiddetine bağlı olarak su basan bu alan daha geniş olabilmektedir. Ki bu da gölün kurutulmasındaki olumsuzluklardan bir tanesi olarak belirtilebilir.

yaptığını aslında Hatay'dan ziyade daha önce yaylak alanı olarak kullandıkları Kayseri'den 500 dönüm gibi büyük miktarlarda arazi aldığını ve burada kimyon tarımı yatığını, bu işi de Konya'ya yerleşen tanıdıklarından öğrendiğini ve tohumunu yine Konya'dan getirttiğini, belirtmiştir. Bu nedenle de evli ve iskân edilmiş bir oğuluyla bekâr bir çocuğu dışında çocuklarının buraya gelmediğini belirtmiştir. Ayrıca *'Çocuklarımın orada kurulu bir düzenleri var, işleri de iyi buraya gelmelerini istemedim. Burada iş kuramıyorsun buranın adamı ona bile engel oluyor. Engel olmasalar da seninle iş yapmıyorlar.'* şeklinde ifadelerde bulunanlarda söz konusudur. Buradan toplulukların daha önceki yaşamlarında sahip oldukları olanakları terk etmek yerine mevcut düzenlerindeki ekonomik avantajları yitirmemek ve mevcut fırsatları kaçırmamak için aile fertlerinin tümüyle buraya gelmesi yerine daha öncede değinildiği gibi bir göç stratejisi olarak ekonomik kazanç için farklı alanlara dağıldıkları anlaşılıyor. Üretim kalıplarının bu değişimiyle birlikte geniş olan aile yapılarında da bir değişimin yaşandığı görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da bunlardan Aydınlı mahallesindekilerle bağları bulunan bir kısmının mera sorunlarının sadece burayla sınırlı olmadığını genel anlamda göç güzergâhları üzerinde bulunan diğer yaylak veya kışlak olarak kullandıkları alanlarda da bu sorunların söz konusu olduğunu belirtmeleridir. Ayrıca çiftçilik faaliyetlerini sürdürdüğünü belirtenlerinde yine arazi miktarlarını yetersizliği nedeniyle icar almak suretiyle devam ettirdikleri görülmektedir.

Yine topluluktaki bireylerin bir kısmının kaldıkları mahallenin yakınında yer alan Hassa ilçesine bağlı en büyük beldelerden biri olan Aktepe'de dükkân açtıklarını fakat buranın yerlisinin kendilerinden alış veriş yapmadıkları için kapatmak zorunda kaldıklarını belirtmeleri ekonomik anlamda başka uğraşlara yönelmemelerinin temel gerekçelerinden biri olarak belirtilebilir. Ki bu durum bu toplulukların mekândaki yerli olarak ifade ettikleri topluluklarla etkileşimlerinin boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra üretim kalıpları çerçevesinde bakıldığında ekonomik anlamda mekândan doyum sağlamayanların göç etmesi veya var olanlarında bu durumu gerekçe göstererek burada kalmayı istememeleri, bu durumun toplulukların mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerini sağlayan önemli ve en temel unsurlardan biri olarak mekân aidiyetinde de önemli bir rol oynadığı şeklinde yorumlanabilir. Zira bu topluluktaki bireylerin tamamı ekonomik anlamda burada iş arayıp kurmakta zorlandıklarını ve dışlandıklarını belirtmişlerdir. Böyle olmakla birlikte buraya göç etmeyi yatırım ve kar amaçlı yapan bir kitlenin varlığının söz konusu olması burada

alternatif ekonomik uğraşlara yönelmemelerine ve tekrar göç etmedeki nedenlerine diğer bir gerekçe olarak verilebilir. Bu nedenle mekândaki kalıcılıklarını günün konjonktürlerine göre şekillenecek bir durum olarak yorumlamak mümkündür. Örneğin topluluktaki görüşmecilerden bir tanesinin *'Aktepe imamı dahi cuma namazında dükkân açanlarımızdan alışveriş yapmamaları için cemaate telkinde bulunuyordu. İmamın sesini duyunca anladım ki buradan bize ekmek çıkmaz.'* şeklindeki ifadesi ekonomik alternatiflere yönelmemelerinin gerekçelerinden bir tanesi olarak belirtilebilir. Bu örneklemdeki bireylerin bir kısmının geldikleri yerlerden yer fıstığı getirenlerin olduğunu fakat su sıkıntısı nedeniyle ekmediklerini ifade etmeleri hem bu topluluğun üretim biçimlerinin buraya göç etmeden önce değiştiğinin bir göstergesi hem de bulundukları mekânların özelliklerinin onları alternatif seçeneklere yönelmelerini sınırlandırmasına gerekçe olarak verilebilir. Ayrıca bu durumun göç etmedeki gerekçeleri göz önünde bulundurulduğunda mekânsal adaptasyonları üzerinde olumsuz etkiler yaratığını belirtmek mümkündür.

Göçebe topluluklarda söz konusu olan bu durumun yine iskânla Karadeniz Bölgesi' nden gelmiş olan diğer topluluklarla benzerlikler arz ettiği görülmekle birlikte iklim faktörünün Karadeniz'den gelen söz konusu topluluklar için daha çok işlerlik kazandığı görülmektedir. Ancak yine de üretim tarzlarının şekillenmesinde mekândaki sosyo-kültürel unsurların da etkisinin olduğu görülmektedir. Karadeniz Bölgesi'nden gelen bu topluluklara ilişkin yapılan mülakatlar çerçevesinde söz konusu toplulukların üretim tarzlarının şekillenişi üzerinden kültürel etkileşim ve aidiyetlerini şu şekilde özetlemek mümkündür. Bunlardan 408 Evlerdeki (Kırıkhan) toplulukların günümüzde çiftçilik faaliyetlerini yaşları gereği artık yerine getiremedikleri ve yine arazilerinin hisseli olması, mesafe olarak uzak olması ve dolayısıyla maliyetlerini karşılamaması gibi gerekçelerle icara verdikleri görülmektedir. Söz konusu yerleşme birimindeki tüm iskân toplulukları için tüketim kalıplarının şekillenmesinde yaşları, aile yapıları, yerleşme birimlerindeki yerli toplulukların ve mekânın fiziki coğrafi unsurlarının ön plana çıktığı görülmekle birlikte burada daha büyük kazançlar elde edebilme arayışı veya buna bağlı olarak şekillenen yeni ekonomik faaliyetlerinin söz konusu olduğunu da belirtmek mümkündür. İlk geldikleri dönem için arazilerini ekip biçmelerinde gerek ürün farklılıkları gerekse de arazi mülkiyetleri nedeniyle yerli topluluklar tarafından baskıya maruz kalmaları gibi bir takım sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ancak mekânsal entegrasyonları bağlamında bu zorluk durumunun aşılmasının birkaç yılla sınırlı olduğunu ifade etmelerine rağmen yerli topluluklarla olan sorunlarının

aşılmasını 20 yıldan fazla sürdüğünü ifade etmişlerdir. Örneğin hem yetiştirmeyi bilmemeleri hem de mahsulün toplanmasında işçi bulamamaları nedeniyle yetiştirmekte en çok zorlandıkları ürünün pamuk olduğunu belirtmişlerdir. Topluluktaki bireyler pamuk yetiştirme tekniklerini Urfalılardan öğrendiklerini, buradaki yerli toplulukların işçi olarak dahi kendileriyle çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Bu da söz konusu mekânda kültürel etkileşimlerinin sınırlılığına bir işaret olarak belirtilebilir. Ayrıca tarımsal faaliyetlerini kendi aralarında yardımlaşarak imece usulü yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum 'öteki' olmanın verdiği zorlukları aşmada kendi içlerinde dayanışmayı daha sağlam kıldığına ve üretim kalıpları üzerinden bunun inşasına bir örnek olarak verilebilir.

Bu toplulukların hemen hemen tümünde tarım arazilerini yetersiz bulmalarına rağmen yerli topluluklardan gördükleri baskılar nedeniyle ekstra toprak almak yerine farklı alternatiflere yöneldikleri görülmektedir. Zira bu topluluklardaki bireylere burada her hangi bir yatırım yapıp yapmadıkları sorulduğunda, gerek ekonomik kazançlarının yetersizliği gerekse de ailelerinin kalabalık oluşu gibi bir takım gerekçeler sayanların dışındakiler kazançlarını ya ticaret gibi farklı sektörlere yatırdıklarını ya da geldikleri yerlerde veya yayla alanlarında konut alarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu da göç eden toplulukların üretim biçimlerinin her zaman yatkınlıkları bağlamında şekillenmediğini göç ettikleri mekândaki yerli topluluklarla olan etkileşimlerinin önemli bir etken olduğunu da göstermektedir. Temelde Kırıkhan'ın merkez mahallelerindeki (Kurtuluş, Fatih, 408 Evler, Aydınlı) toplulukların diğer topluluklara oranla daha çok ticari faaliyetlerle uğraşmaları hem mekânsal konumlanmaları yani erişilebilirlik anlamında merkeze yakınlıklarının hem de topluluk olarak birbiriyle olan bağlarının sağlamış olduğu bir durumdur. Bu durumun ortaya çıkmasında toplulukların ilişkiler ağı üzerinden hareketlerinin rolü olduğunu belirtmek mümkündür. Örneğin bireylerin kendi topluluklarının mensuplarıyla alış-veriş yapmak gibi geliştirdikleri stratejiler sayesinde ticaretle uğraşanlar mekânsal hâkimiyet kazanmaktadırlar. Mensubiyetleri üzerinden kendi alanlarını yaratan bu toplulukların mekândaki kalıcılıklarını daha sağlam kıldığını ve mekânla daha uyumlu bir hal aldığını belirtmek mümkündür. Örneğin 408 evler ve Kurtuluş/Fatih'teki (Muşlular Tepesi) bireylerle Aydınlı ve Özyörük'teki esnafların klan mensubiyetleri ticari alandaki başarılarını elde etmelerinde önemli bir etken olduğu görülmektedir. Yine Ovakentlilerin de aynı şekilde bir entegrasyonları söz konusu olmakla birlikte ticari alan olarak yakın çevrelerinden ziyade şehirlerarası bir

ağı tercih ettikleri görülmektedir. Bu nedenle kendi yerleşim birimlerinde bunun yansımalarını kendi hane içlerinde görmek mümkündür. Bunların alansal mücadelelerinde kendi alanlarının korumaları tarım ve konut alanlarıyla ilişkilidir. Yine ürettikleri malın alan içerisinde rekabet edeceği bir ürün olmaması ticari alanda onlara bir avantaj sağladığı görülmektedir. Ancak temelde bakıldığında bunların dışlanmışlıklarına karşı bir strateji olarak mekânsal kullanımlarının ticari alandaki kullanımıyla sınırlanması bunların farklı alanlara yönelmelerine neden olmuştur. Ticari faaliyetlerinin sahada işlerlik kazanması topluluk aidiyetleriyle yakından ilişkili olduğu Akçaova, Buhara, Tayfur Sökmen köylerindeki örneklemden alınan bulgularla da desteklenmiştir. 'Öteki' kimlikleri nedeniyle var olan ticari alanların paylaşımında rekabet dışı bir durum olduğu görülmektedir. Ekonomik entegrasyon bakımından aynı alanı paylaşmakla birlikte bu toplulukların bu faaliyetleri icra ediş biçimlerinin kendi toplumsal ve kültürel uzantılarıyla sıkı sıkıya ilişkili oldukları hatta belli bir dönem kendi topluluklarıyla sınırlı bir durum olarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Günümüzde de bunun izlerini görmek mümkündür. Örneğin bu toplulukların dükkânlarının yayılış gösterdiği alanlar bir birilerine daha yakın mesafededir. Her ne kadar yakın dönemlerde açılanların yavaş yavaş farklı alanlarda konumlandıkları görülse de bu artık ekonomik kaygılarla yapılmış daha büyük karların elde edilmesi bağlamında alansal ve sektörel hâkimiyetlerini koruma ve genişletmeye yöneliktir. Harvey bir mekânın mülk edinilmesini veya sürekli belli bir topluluğun bireyleri tarafından kullanılmasını o mekân üzerindeki hâkimiyetin göstergesi olarak ifade etmektedir (Harvey, 2010: 250-251). Bu açıdan bakıldığında ticari anlamda söz konusu toplulukların alansal hâkimiyetlerinin mevcut olduğunu ve ekonomik anlamda mekâna adapte oldukları söylenebilir.

Ayrıca kamusal alandaki müşteri profilinin nispeten daha çeşitli olması da bu durumun gerçekleşmesindeki diğer bir faktör olarak verilebilir. Hiç şüphe yok ki bu durum topluluklardan bazılarının belli oranda maddi bir sermayeye sahip olmalarıyla da ilişkilendirilebilir. Örneğin 408 Evlerdeki örneklemden taziye nedeniyle İstanbul'dan buraya gelen bir görüşmeci, buraya iskânla geldikten sonra işsizlik ve geçim sıkıntısı nedeniyle İstanbul'a göç ettiğini belirtmiştir. Buradan tekrar göç etmelerini şu sözlerle ifade etmiştir. *'Burada kalanlarımız sermayeyle gelenimizdi onlar tutundular. Çalışıp birikim yapalım dedik iş yoktu, olmadı bu nedenle çocuklarımız biraz büyüdükten sonra büyük bir çoğunluğumuz göç etti.'*

Ki bu durumun iskânlı olarak gelen Tayfur Sökmendeki (Reyhanlı) gerek Karadeniz Bölgesi'nden gelenler gerekse de sayıları az olan Güney Doğu Anadolu'dan iskân edilen diğer iskânlı topluluklar için de geçerli bir olduğunu belirtmek mümkündür. Ancak buradaki toplulukların yerli topluluklara karşı 408 Evlerdeki topluluklar kadar direnmedikleri görülmektedir. Mekândaki yerli topluluklarla olan çekişmelerini gerekçe göstererek buradan ilk geldikleri dönemlerde genel anlamda çok büyük sayılarda geri dönüşlerin söz konusu olduğunu gerekse de günümüzde söz konusu toplulukların burada arazileri ile ilgili ekip-biçme, arazi azlığı, su baskınları, su sıkıntısı gibi sorunlarını gerekçe göstererek burada kalmadıklarını belirtikleri görülmektedir. Hatta bu topluluklardan burada kalanları gerek bu sorunlarla gerekse de ürün desenlerinin sınırlılığını ve bu faaliyetlerinin getirmiş olduğu zorluklarla baş etme stratejisi olarak arazilerini icar verdiklerini belirtmişlerdir. Ancak günümüzde evlilikler yoluyla buradaki yerli topluluklarla etkileşimleri söz konusu olan bazı ailelerin bu faaliyeti yine kendi topluluklardan buradan tekrar göç edenlerin arazilerini icar alarak çiftçiliği sürdürmeleri söz konusudur. Buradaki topluluktaki bireylerin aile fertlerinin büyük çoğunluğunun başta İstanbul olmak üzere, diğer büyük şehirlerde çalıştıkları görülmektedir. Mekânda gerek kültürel etkileşimdeki gerekse de fiziki koşullardaki sınırlılıklar bireylerin üretim biçimlerini değiştirdiği gibi mekândaki kalıcılık geçicilik duyumsamalarını da etkilediği belirtilebilir.

Yine Akçaova' daki (Antakya) iskânlı göçmen toplulukların üretim tarzlarını belirleyen etkenlerin şekillenmesindeki dinamiklerin benzerlikler teşkil etmesi de böylesi bir yoruma dayanak olarak gösterilebilir. Akçaova' da kalmaya devam eden topluluklardan büyük bir çoğunluğu çiftçilik faaliyetlerini sürdürdüklerini belirtmiştir. Fakat geldikleri ilk birkaç yılı takip eden süreçte sahip oldukları arazi miktarını az bulmaları, zaman zaman arazilerin su altında kalması, kısmen de yetiştirdikleri ürünlerin farklılığı ve yine yerli toplulukların arazilerini ekip biçmede onlara çıkardıkları sıkıntıları gerekçe göstererek, bunlardan bazıları arazilerini işlemeyip icara verdiklerini belirtmişler. Yetiştirmekte en çok zorlandıkları ürünün pamuk olduğunu ve buna dair yaşadıkları sorunları her ne kadar bir kısmı sonrasında bunu yetiştirmekten vazgeçtiklerini belirtseler de ilk iki yıldan sonra atlattıklarını ifade etmişlerdir. Ancak yerli toplulukların arazilerindeki ürünlere zarar verme gibi bir takım sorunlarını tam anlamıyla aşamadıklarını da vurgulamışlardır. Bu da sosyal etkileşimleri konusundaki pürüzlerin devam ettiğine dair bir delil olarak gösterilebilir. Öyle ki söz konusu yerleşmedeki toplukların buradaki yerli toplulukların tutumları

nedeniyle alternatif herhangi bir iş yapamadıklarını sigortasız olarak çalıştırıldıklarını bu nedenle de buradan ziyade daha önce bulundukları veya akrabaları aracılığıyla gittikleri İstanbul, Tekirdağ gibi şehirlerde çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir. Yine bunlardan bir görüşmeci bağlı bulundukları ilçe merkezine iş yeri açtığını fakat her ne kadar arazi komşuları olan diğer yerli topluluklardan gördükleri baskılar kadar olmasa da burada da baskı gördüklerini ve bu işi sürdüremediklerini belirtmişlerdir. Sosyal etkileşimlerindeki pürüzlerin bu toplulukların üretim kalıplarının şekillenmesine etki ettiği gibi mekândaki kalıcılıklarına da bu anlamda etki ettiği belirtilebilir.

Kısacası iskânlı olarak göç etmiş bu toplulukların, üretim kalıplarının şekillenmesinde etnik kimlikleri, arazilerine olan mesafe, ürün desenlerinin farklılaşması gibi onları zorlayan bir takım engelleri ya tarlalarını icara vermek ya da satarak başka işlere yönelmek gibi alternatif yollarla aşma yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Bunları devam ettirenler ise mesafeden doğan bu olumsuz durumu fazladan arazi almak veya icar etmek suretiyle bertaraf etmeye çalışmıştır.

Mekân hâkimiyetleri üzerinden şekillenen 'öteki' kimliğiyle ilişkili husumetleri ise topluluk aidiyetleriyle aşmaya çalıştıkları görülmektedir. Göçmen toplulukların bir kısmı yerli toplulukların onlara karşı bu tutumlarını her ne kadar Karadenizlilik, Yörüklük vb. kimliklerine bağlasalar da, aslında bu dışlanmalarını daha çok arazi ve mülkiyet durumlarıyla ilişkili olarak yorumlamak mümkündür. Daha önceki bölümlerde de açıklandığı gibi Belen (Hatay) ilçesinin Kömürçukuru mahallesinden heyelan nedeniyle Ovakent'e iskân edilenlerin de Ovakent'in yakın çevresindeki yerli toplulukların baskılarına maruz kalması bu yorumu kısmen de olsa destekler niteliktedir. Çünkü il içinden göç eden bu yerli topluluktakilerin bir kısmı, yine inanç farklılıkları üzerinden diğer yerli topluluklarla olan bu anlaşmazlıklarını gerekçelendirseler de, mülkiyet durumunun daha belirleyici olduğu görülmektedir.

Yine Doğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli şehirlerinden farklı etnik kimliklere sahip iskânsız olarak Kırıkhan'ın Kurtuluş ve Fatih mahallelerine göç eden toplulukların durumları yerli ve göçmen topluluklar arasındaki çekişmelerin farklı boyutlarını yansıtsa da mülkiyetleriyle ilişkili bir boyuta sahip olması açısından iskânlı toplulukların durumlarıyla benzerlik arz ettiği belirtilebilir. Bunların ekonomik durumlarının hiç şüphe yok ki mekândaki üretim kalıplarıyla sıkı bir ilişkisi mevcuttur. Zira bunların göç etme nedenlerinin büyük çoğunlukla daha önce burada tarım ve inşaat sektörüne dayalı iş kollarıyla ilişkili olduğu belirtilebilir. Ancak daha öncesinde

işçi olarak geldikleri mekâna göçmen olarak gelmeleriyle birlikte işlerin farklılaştığını belirtmek mümkündür. Öyle ki her ne kadar işçi olarak gelseler de kendileri için *'Bizi hep ağır işlerde çalıştırırlar, rahat iş oldu mu Doğuluyu kimse görmez.'*gibi bir takım ifadeler kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak yine de yevmiyecilik, hamallık gibi işleri ilk geldikleri dönemlerde bazı istisnalar ve kısmen de daha yakın zamanlarda gelenler hariç tutulursa, Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen bütün bu toplulukların temel geçim kaynakları olduğu belirtilebilir.

Yine topluklardaki bireylerin ilk geldikleri dönemlerde fabrikalarda kendilerine iş verilmediğini bu nedenle sadece ihale alan Doğuluların yanında çalıştıklarını belirtenler söz konusudur. Bu durumu genellikle etnik kimliklerinden ziyade Doğululuk kimlikleriyle ilişkili olarak belirtmeleri dikkat çekicidir. Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da bu topluluklardaki bireylerin buradayken kendi topluluklarından olanların yanında veya yine bunlar aracılığıyla il dışında Antalya, Ankara, Bursa gibi çeşitli illerde inşaat sektörü başta olmak üzere çeşitli işlerde çalıştıkları görülmektedir. Bu nedenle iş konusunda gerçek anlamda etnik kimlikleri üzerinden bir dışlanmaya maruz kalmadıklarını belirtmelerinin altında yatan gerekçelerden birinin bu olduğu söylenebilir. Bu durumu aslında maddi olanakları daha iyi olan topluluk bireylerinin muhatap olduğu bir olgu olarak görmek mümkündür. Öyle ki bunlardan daha öncesinden hamal çavuşluğu, inşaat işleri ve fabrikaların işçi ihalelerini alan bir görüşmeci *'Alın terimizle ne kazandıysak buraya yatırdık. Toprak aldım çiftçilik yapayım dedim ona bile zorluk çıkarıyorlar. Suyumuzu kesip bir sürü sorun çıkarıyorlar, neden gelip topraklarımızı satın alıp yerleştiniz diyeni çıkıyor, yahu babam zorla mı aldık satmasaydınız diyorum. Misal ben bu serveti toplayıncaya kadar ağır taşımaktan yedi ameliyat geçirdim. Eskiden doğrudan şimdi de işi şakaya vurup hep laf sokuşturuyorlar. Yük boşaltma veya inşaat işlerinde müteahhitlik ihaleleri almak için, giderdik yollumuzu keserlerdi. Kavga dövüşsüz ihale alamazdık ila kavgayla geçerdi. Doğuluysan millet bir sen iki çekersin. Doğuluya zor, buraya göç eden başkaları da var, en azından iskân olup gelmişler. Bizim gibi değiller onlar bir şeyden çekiyorlar, biz her şeyden çekiyoruz.'* şeklinde beyanlarla mekânda ekonomik durumlarına ilişkin yaşadıkları sorunları ifade ettiği görülmektedir.

Bunların maddi olanakları iyi olanların çiftçilik yaptıklarını veya bir kısmının ilk geldikleri dönemlerde hayvancılık yaptıkları belirlenmiştir. Bunlardan bir kısmı hayvanlarına yem üretmek için tarla icar edip, ektiklerini fakat yakın çevredeki yerli toplulukların tarlalarının içinde hayvan yaydıkları için bu işi sürdüremediklerini

belirtmişlerdir. Yine hayvancılık faaliyetlerini ilk geldikleri 5-10 yıl boyunca sürdürdükleri ancak mera sorunları ve şehir merkezinin gelişmesiyle birlikte bu faaliyetlerini sürdüremedikleri tespit edilmiştir. Ancak günümüzde celeplik yapanlar ve yine günlük tüketimlerini karşılayacak şekilde küçük veya büyükbaş hayvan besleyenler mevcuttur. Bunların yanı sıra sınırlı da olsa kamu görevlisi olarak, tayin ve atamayla gelenler ve yine maddi açıdan imkânı olup, belli bir sermayeyle gelip burada arazi alıp, iş kuranların söz konusu olduğu da görülmektedir. Bunların ihaleler üzerinden yerlilerle sorunlar yaşadıklarını, işi kavgaya kadar götürdüklerini belirtenler de söz konusudur. Buradan hareketle bu iki mahalledeki üretim faaliyetlerinin şekillenmesinde mekânın idari, ekonomik ve sosyal unsurların yanı sıra toplulukların önceki yaşantılarının izlerini taşıdığını belirtmek mümkündür. Ayrıca Doğu Anadolu'dan gelenlerin sadece tek bir etnik kökenden olmamaları karşılaştıkları sorunların ve dışlanmalarının sadece etnik kimlik sorunu olarak yorumlamanın yetersiz olacağını göstermektedir. Ancak burada sadece Doğu Anadolu'dan gelen topluluklar için değil, diğer bütün topluluklar için, sosyo-kültürel etnik vb. kimliklerinin hâkimiyet alanları kurmada ve 'öteki' yi yaratmada kullanılan bir sınır belirleme unsuru olarak belirdiğini belirtmek mümkündür. Zira yerleşme birimlerinde kimliklerinin bu bağlamda ön plana çıkması bu durumun farklı boyutlara taşınsa da mevcudiyetinin koruduğunu göstermektedir.

Özetle söz konusu bütün bu toplulukların üretim tarzlarını şekillendiren unsurların daha çok soyo-kültürel etkileşimlerle şekillendiğini belirtmek mümkündür. Zira bir mekândaki topluluklar için ekonomik ve kültürel sermaye alanlarının benzerlikler arz etmesi her zaman bir uzlaşı unsuru olarak belirmemektedir. Zira benzerlikler artıkça çatışma alanları da çeşitlenmektedir. Öyle ki ortak bir dil ve etnik ayniyet söz konusu olsa da hâkimiyet alanlarının kesişmesi bir çatışmaya neden olabilmektedir. Öyle ki bu durumu Karadeniz Bölgesi'nden gelen topluluklar ile Karadurmuşlu ve yine göçebe toplulukların etnik ayniyetleri mevzu bahis olsa da iskânla gelmeleri nedeniyle arazi mülkiyetleri üzerinden yerli topluluklarla olan anlaşmazlıklarını 'öteki' kimlikleri üzerinden ifade etmeleri bunu destekler niteliktedir. Bu durumu etnik kimlikleriyle değil mekânsal kimlikleri, ekonomik uğraşlarıyla ilişkili olarak beliren faaliyetleriyle ilişkili olan kimliklerine bağladıkları görülmektedir. Özellikle göçebe ve Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların etnik kimliklerini ön plana çıkararak iş kurma konusunda zorluklar yaşadıklarını belirtmeleri bu durumun mahiyetini gözler önüne sermektedir. Misal göçebe

topluluklardan bunu gerekçe gösteren bireylerden bir tanesi *'Bizi çekemiyorlar çünkü biz Türk'ün hasıyız o yüzden.'* şeklindeki ifadesi aslında mülkiyet ve hâkimiyet alanlarının ekonomik unsurlarla şekillenmesi ve çakışan çıkar ilişkilerinin ortaya çıkardığı anlaşmazlıkları dahi 'öteki' inşasında etnik kimlik üzerinden kendi içinde yeniden nasıl inşa edilebileceğini gözler önüne sermektedir. Ancak bu durumun tam anlamıyla bir etnik çekişme olmadığını belirtmek mümkündür. Zira bu durum Doğu Anadolu Bölgesin'den gelen vatandaşların durumları üzerinden incelendiğinde yapılan tespitlerin bir etnik çatışmadan ziyade mülkiyet üzerinden ortaya çıkan bir mekânsal hâkimiyet ve sınır ihlali olarak değerlendirmek mümkündür. Öyle ki Doğudan gelen ve maddi sermayeleri mevcut olan topluluk üyelerinin mülkiyetlerinin mevzu bahis olmasıyla birlikte cepheleşmelerin görüldüğü belirtilebilir. Temelde inşaat işçiliği ve hamallık gibi işlerde çalışan Doğu Anadolu'dan gelen bireyler iş bulma konusunda kimlikleri üzerinden bir zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Aslında bu durumun altında yatan temel sebeplerinden bir tanesi bu bireylerin ilişkiler ağıyla yine Doğudan gelen hamal çavuşları veya Doğudan gelen işverenler aracılığıyla taşeron işçi olarak gelmelerinden dolayı yerlisiyle doğrudan bir temaslarının olmamasıyla ilişkilidir. Ancak günümüze daha yakın dönemlerde yerli topluluklardaki bireylerin tarım ve inşaat sektörlerinde hamallık, tarla işçiliği gibi emek yoğun fakat düşük ücretli işlerde kendilerinin çalışmadıkları bu sektörlerde kendilerinin istihdam edilmelerini gerekçe göstererek yerleştikleri bu alanlarda dışlanmaktan ziyade tercih edildiklerini belirtenler söz konusudur. Bu durum bize yerli topluluklar tarafından dışlanmanın etnik nedenlerden ziyade ekonomik gerekçelerle ilişkilendirilebilecek bir durum olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Örneklemdeki bireylerden bir tanesinin bu duruma ilişkin açıklaması bunu destekler niteliktedir. *'Bizi neden istemesinler iş için gittiğimiz yerlerde yerlisi varken asla bize daha hafif iş verilmez. Genelde hamallık gibi ağır işleri bize gösterirler. Bizden olup daha erken dönemde gelenlerin maddi durumu fazla iyi olmayanlara bakın ağır taşımaktan bel fıtığı oluyoruz, diz ağrıları çekiyoruz.'* Yine örneklemdeki kadın görüşmecilerden biri *'Erkekler gibi dışarı işi yapmak zorunda kaldım, eşim yük taşımaktan sırtında ve bacaklarından rahatsız, bir gün çalışsa bir ay yataktan çıkamıyor. Doktor çalışmaması gerektiğini söylüyor'* gibi ifadelerle üretim tarzlarının değişimi hastalık gerekçelerinden, toplumsal cinsiyet rollerine ve algılarına kadar birçok yönden yaşam biçimlerini etkilediğini söylemek mümkündür. Mekânın gerek fiziki coğrafi koşulları gerekse de sosyo-kültürel özelliklerinin üretim tarzları üzerindeki etkileri açısından belirleyici olması yönüyle,

kültürel adaptasyon süreçlerinde üretim tarzlarını bir değişken olarak göstermek mümkündür. Yine aynı gerekçelerle ilişkili olarak bir mekândaki mevcut üretim sistemlerine entegrasyonun başarılı bir şekilde sağlanması mekân aidiyetinde önemli olan kendileme ve hükmetme unsurlarını doğurması bağlamında toplulukların mekândaki kalıcılıklarına gerekçe olarak gösterilebilecek bir unsur olduğu söylenebilir. Zira söz konusu topluluklar için mekânda ki kalıcılıklarının bununla güçlü bir ilişki sergilemeleri bunu desteklemektedir.

Hiç şüphe yok ki mekân ister büyük yerleşme birimleri isterse de daha küçük yerleşme birimlerinden oluşsun, göç eden bireylerin üretim biçimlerinin şekillenmesinde etkili olan bir unsur olduğu kadar mekânsal ve kültürel entegrasyonlarının sağlanmasında da etkili ollduğu belirtilebilir. Ancak sektörel çeşitliliğin veya istihdamın daha geniş olduğu mekânlarda göç eden bireylere yönelik yaşanan dışlanma dinamikleri mevzu bahis olsa da, üretim faaliyetlerindeki kültürel çeşitlilik açısından bireylere alternatif seçenekler sağlamaları yönüyle entegrasyonlarının süresini hızlandırdığı belirtilebilir. Zira buradan geri dönüşlerinde veya göç etme planlarında daha çok büyük şehirlerin ön plana çıkması bunu destekler niteliktedir.

Kısacası toplulukların kültürel uyum süreçlerinde pre-adaptif olarak mekâna adaptasyonlarının sağlandığı görülmekle birlikte kültürel uyumda bu süreçlerin alandan alana (sosyal, kamusal vb.) farklılık sergilediği görülmektedir. Mekânsal kabulleniş ve adaptasyonlarının kültürel adaptasyondan önce geliştiği görülmektedir. Ancak bu durum pre-adaptif entegrasyonun kültürel adaptasyonu ve mekân aidiyetini tek başına sağlayan bir unsur olmadığını da göstermektedir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta mekândaki üretim ve tüketim kalıplarındaki değişimin sadece göçle gelenlerin yaşadığı bir durum olarak yorumlanamayacağıdır. Burada genel anlamda Amik Gölü'nün kurutulmasının önemli bir etken olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir durum olmakla birlikte, iskânla kurulan söz konusu yerleşmelerin yakın çevreleri için iskânın etkisinin diğer en önemli unsur olduğu belirtilebilir. Öyle ki iskânla kurulan mevcut yerleşme birimlerinin yarısından fazlası onlara yakın köylerin mera veya harman yerleridir. Bu yönüyle iskâna bağlı şekillenen göçlerin söz konusu mekândaki mevcut toplulukların üretim ve tüketim kalıplarında da kısmen de olsa değişimlere neden olduğu söylenebilir. Bu yerleşmelerdeki hayvancılık faaliyetlerinin gerek kurutulan göl alanında tarım alanlarının çoğalması ve bunlardan yılda iki ürün alınması, gerekse de mera alanlarının

azalmasıyla sekteye uğradığı tespit edilmiştir. Ki görüşmelerden elde edilen verilerde bu topluluklardan hayvancılık faaliyetleri yapanların bu durumdan şikâyet ettikleri ve bunu mekânda yaşayanlara aralarındaki anlaşmazlıklardan biri olarak belirttikleri görülmektedir. Göç eden topluluklar için göç sonrası yaşanan mekânsal değişimle ortaya çıkan uyum süreçleri her ne kadar farklı boyutlar ve dinamikler üzerinden cereyan etse de mekânda yerleşik olan mevcut topluluklar için de geçerli bir durum olduğu söylenebilir.

4.4.1.2.Ekonomik Entegrasyonlarındaki Başarılarının Kültürel Etkileşimlerine ve Mekândaki Kalıcılıklarına Etkisi

Üretim ve tüketim kalıplarının gerek mekân gerekse de kültürle ilişkili olması, insanların adaptasyon ve aidiyet hislerinin şekillenmesini anlamlandırmada etkin bir fonksiyona sahip oldukları kadar, bireylerin yaşamını sosyal, siyasal, kültürel bağlamda şekillendiren ve bunlara bağlı olarak şekillenen unsurlardır. Bu açıdan daha önce de vurgulandığı gibi üretim kalıpları birey veya topluluklar için mekânın bir çekim merkezi olmasından, bunların sosyo-ekonomik entegrasyonlarına, toplumsal cinsiyet rollerinden, göç sonrası mekândaki kalıcılıklarına kadar birçok yönden etki ettiği belirtilebilir. Şüphesiz bir mekânda konumlanış o mekânın sosyo-kültürel, politik, demografik birçok yönüyle ilişkili bir durumdur. Ancak ekonomik gerekçelerin bir mekânda var olan sistemlerin tümü üzerindeki belirleyici fonksiyonu inkâr edilemez bir durumdur. Ki çalışma sahasında mekânın bütün bu unsurların bir birileriyle giriftlikleri bağlamında söz konusu toplulukların mekândaki üretim kalıplarının şekillenişi yönüyle sosyo-kültürel ve mekânsal adaptasyonları üzerinde etkili olduğu belirtilmişti. Ancak burada bütün bu unsurların yanı sıra söz konusu toplulukların ekonomik entegrasyonlarındaki başarılarının mekândaki mevcudiyetlerine diğer bir ifadeyle mekândaki kalıcılıklarına da etki ettiği ve bununla güçlü bir bağının olduğunu da söylemek de mümkündür. Kısacası bütün bu toplulukların ekonomik kazanımlarının mekândaki kalıcılıklarına ister doğrudan ister dolaylı olsun etki ettiği görülmektedir.

Zira daha öncede değinildiği gibi söz konusu topluluklar içerisinde, ekonomik bağlamda mekânda başarılı olanların hem burada sayıca daha fazla oldukları hem de kalış sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir (Tablo 10- 11). Bunlardan özellikle Kırıkhan'ın merkez mahallelerinde yer alan 408 Evler, Kurtuluş, Fatih, Aydınlı mahallelerindeki toplulukların diğer topluluklara oranla hemen hemen kendileriyle

özdeşleşen ve daha fazla çeşitlilik arz eden ekonomik faaliyetleri üzerinden hem sektörel hem de mekânsal hâkimiyetlerinin söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür. Mekândaki toplulukların ekonomik anlamda entegrasyonlarında ve belli iş kollarına hâkimiyetlerinde gerek kaldıkları yerleşmelerin daha merkezi olması gerekse de sosyal sermaye olarak nitelendirebileceğimiz topluluk aidiyetleriyle aile ve akrabalık bağları gibi unsurların önemli bir rol oynadıkları görülmektedir. Topluluk aidiyetlerindeki güçlü bağlar, mekândaki yerli ve göçmen topluluklar arasındaki kutuplaşmalara karşı onlara bir avantaj sağlamakta olup, mekâna ekonomik anlamda entegrasyonlarını pozitif yönde etkilemektedir. Zira genel anlamda bu toplulukların tümünde geldikleri dönemlerde ilçe merkezinde dükkân açanlar söz konusu olduğu ve her topluluğun alışveriş için kendi topluluklarından olanları tercih ettikleri belirtilmiştir. Hatta günümüzde de bu durumun eskisi kadar olmamakla beraber kısmen de olsa hâlâ sürdüğü söylenebilir. Ayrıca 408 Evler mahallesindeki toplulukların ilçe merkezindeki beyaz eşya gibi dayanıklı ev araçları pazarlaması ağırlıklı olarak bunların ellerindedir. Yine şehir merkezinde Aydınlı mahallesindeki göçebe topluluklar ve Doğu Anadolu'dan serbest göçle gelen toplulukların da aynı şekilde esnaflık yaptıkları görülmektedir. Hatta ekonomik olarak Doğu Anadolu'dan gelenlerle 408 Evlerde yaşayan Trabzonlu topluluklardaki belli bir birikime sahip olan ailelerin günümüzde ekonomik durum bakımından şehirdeki en güçlü ailelerden oldukları görülmektedir. Bu durum göç eden bireylerin maddi açıdan belli bir birikimleri söz konusu olduğunda yöneldikleri mekânda maddi açıdan onlara fırsatları değerlendirme bağlamında avantajlar sunduğunu göstermektedir. Yine bunların sosyo-kültürel yatkınlıklarının diğer bir ifadeyle habituslarının getirmiş oldukları olanaklarında mekândaki bazı sektörlerdeki iş kollarının bu yatkınlıkları nedeniyle onların ellerinde bulundurmaları açısından iş alanlarında işsizlik sorunlarının diğer topluluklara oranla daha az olduğu görülmektedir. Örneğin 408 Evlerdeki toplulukların ticari yatkınlıklarıyla yine Doğu Anadolu'dan gelen toplulukların önceki yaşantılarından edinmiş oldukları hayvancılıkla ilişkili olarak celeblik işleri ve yine bunlarla ilişkili olarak kasaplık yapmaları gibi. Hatta bu bağlamda her ne kadar vasıfsız olarak görülen hamallık gibi işlerin dahi bireylerin yatkınlarıyla ilişkili olarak onların tekelinde bulunan bir sektöre dönüşerek iş bulma konusunda diğer topluluklara oranla daha az risk taşımalarını bu nedenle de daha az kaygılarının olduğunu söylemek bile mümkündür. Zira bunların bir kısmının yatkınlıklar bağlamında, vasıfsızlık veya mekândan dışlanma nedeniyle ağır iş yükü ve ucuz ücret gibi atıl ve toplumsal

tabakalaşma açısından daha düşük görülen hamallık gibi işlerin kendilerinin yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun Suriyelilerin gelip daha düşük ücretle çalışarak bu tarz işlerin artık kendi tekellerinden çıkmaya başlamasını ve Suriyelilerin varlığını kendi işsizlik gerekçelerinden biri olarak görmeleri bunu göstermektedir. Bu da yatkınlıklar bağlamında ortak unsurların bir uzlaşıdan çok birer hâkimiyet sınırının ihlaline dönüşebileceğini göstermektedir. Ki böyle bir şeyin söz konusu olması durumunda istihdam koşullarında azalmaların yaşanmasına bağlı olarak göç hareketlerinin tekrarlanmasına neden olacak bir boyut kazanması bu durumun söz konusu toplulukların mekân kalıcılıklarına etki eden bir unsur olduğunu destekler mahiyettedir. Benzer şekilde iskânla gelen toplulukların mülkiyetleri konusunda yerlilerle olan çekişmelerinin de yine bu ekonomik yatkınlıklar üzerinden gerçekleşen alansal hâkimiyet sınırlarının yeniden çizilmesiyle ilişkili olduğunu da belirtmek mümkündür. Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen toplukların içerisindeki bireylerin büyük çoğunluğu eskiden hamallık yaptıklarını günümüzde ise hemen her sektörde makineleşmenin olması nedeniyle bunun da zorlaştığını belirtmiştir. *'Bizde şimdilerde iş yok, iş bulanın da yevmiyesi gecikiyor. Suriyeliler geldikten sonra işsizlik sorunu daha çok arttı bu yüzden çoğumuz temelli veya mevsimlik olarak buradan İstanbul, Bursa, İzmir'e gidiyor. Hem sıcak işte olmayınca buraya kimse katlanmıyor.'* gibi açıklamalarda bulunanların varlığı bu yoruma gerekçe olarak gösterilebilir. Siyasi ve teknik unsurlardaki dinamiklerin değişimi mekândaki üretim kalıpları üzerinden şekillenen topluluklar arası dengelerin ve rollerin değişim ve dönüşümüne etki etmesiyle bireylerin hâkimiyet alanlarını ve hatta mekânda ki kalıcılıklarını dahi etkilediği belirtilebilir. Öyle ki bunların içinde de mekânda yeterli istihdamın olması veya sosyal, politik vb. bir takım nedenlerle istihdamlarının sınırlı olması durumunda genelde mekânda kalıcılıklarının daha kısa süreli olduğunu belirtmek mümkündür.

Örneğin 408 Evler 'den alınan örneklemden bir erkek birey *'Buraya belli bir birikimle gelenler tutundu ancak maddi durumu orta halli olan göç etti. Benim de durumum düşüktü geldikten sonra bir 10 yıl kadar kaldım, tarlamı ekip biçtim arada İstanbul'a iş için çalışmaya gittim biraz birikim sağlayıncaya kadar daha sonrada çocuklarımı alıp temelli göç ettim. Burada kalanların büyük bir kısmı maddi imkânsızlıktan tekrar göç etmeyi göze alamadı.'* Yine bunlardan bazılarının yurtdışına mevsimlik olarak göç ettikten sonra ya birikimleriyle tekrar dönüyor ya da yanlarına ailelerini alıp temeli göç ediyorlar. Burada çocukları esnaflık yapan bir kadın görüşmeci; *'Geldiğimiz de pek durumumuz yoktu. Buraya geldikten sonrada tarla*

yetmiyordu. Çekişmelerden doğru dürüst başka işte yapamadıkları için erkekler en iyi bildikleri işi yaptılar yine gurbete gittiler, komşularla Fransa'ya kalaycılık işi için gitti, o birkaç yıl sonra tekrar döndü dükkân açtık, komşular dönmedi ailelerini de alıp gittiler. Daha sonra iskân evlerini yıkıp yerine yenisini inşa ettiler, akrabaları burada diye yazları gelip kalıyorlar. Memleketteyken de böyleydi zaten, erkekler giderdi evin yükünü biz sırtlardık burada da değişen bir şey olmadı, yine kayın validemle kalıp evi çekip çevirdim.' Bu durum mekânda ki kalıcılıklarının sadece sermayeyle gelenlerin yanı sıra maddi olanakları daha düşük olanlarında mekândaki kalıcılıklarının sağlanması, ekonomik koşulların iki yönlü olarak etkilerinin söz konusu olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durum önceki yaşam biçimlerinin mekândaki kalıcılıklarında ve mekâna uyarlanmaların da etkili olduğunu göstermektedir.

Kırıkhan'daki diğer iki yerleşme olan Karadurmuşlu ve Özyörük'teki toplulukların mekândaki kalıcılıklarında topluluk aidiyetleriyle birlikte ekonomik gerekçelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Mevcut yerleşme birimlerinde bu durumun yansımalarının farklı şekillerde cereyan ettiğini belirtmek mümkündür. Özyörük mahallesindekilerin iskân edilme prosedürleri farklılık arz etmesinden dolayı mekândaki kalıcılıkları ekonomik entegrasyonlarından ziyade topluluk aidiyetleri ve akrabalık bağlarıyla ilişkili bir durum olduğu görülmektedir. Zira bunların burada kalan kesimi Aydınlı mahallesindeki toplulukların çocukları veya akrabaları olduğu görülmektedir. Bunların ekonomik faaliyetlerinin ve mekândaki varlıklarının benzer şekillerde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür. Ancak buraya yatırım amaçlı gelen diğer toplulukların burada bulunmamaları buradakilerin mekândaki kalıcılıklarının ekonomik ve topluluk aidiyetleriyle şekillendiğini destekler niteliktedir.

Karadurmuşlu'daki topluluklarında yine ekonomik anlamda buraya olan adaptasyonlarının toplulukların birinci kuşakları için çekişmeler üzerinden şekillense de onların mekândaki kalıcılıklarına etki ettiği belirtilebilir ancak sürdürülebilirlikleri bağlamında durumlarının bazı istisnalar dışında yaşlı nüfusla sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür.

Bu topluluklara benzer şekilde Ovakent'teki (Antakya) maddi imkânları uygun olanların varlığı ilk geldikleri dönemlerde deri sektöründen elde ettikleri ekonomik kazançla buradan bu iş için ham madde temin ettikleri İstanbul'a göç eden bir kitlenin

söz konusu olduğu görülmektedir. Burada kalanların büyük bir kısmı ise elde ettikleri sermayeyle burada çocuklarına iş kuranlarla ve yine yakın zamanda göç etmiş veya daha öncesinden gelip yeterli sermayeleri olmayanlardır. Bunların oturma izni olan ailelerin erkek bireylerinin bir bölümü mevsimlik olarak il dışında çeşitli işlerde çalışarak birikimlerini burada değerlendirdikleri görülmektedir. Böylece geleneksel yaşam biçimlerini rahatlıkla sürdürdükleri ve diğer illere göre daha ucuz olduğunu belirtikleri söz konusu mekândan göç etmek yerine işsizlik gibi olumsuzlukları farklı alternatiflerle aşarak mevcut durumlarını korudukları görülmektedir. Ayrıca söz konusu toplulukların bu tarz bir yol seçmelerinde sosyo-kültürel kaygılarının etkisinin olduğunu da belirtmek mümkündür. Ancak ekonomik bağlamda gerek mekânda bir hâkimiyet alanına sahip ve avantaj yakalayan topluluklarla yerli topluluklar arasındaki çekişmelere rağmen mekândaki mevcudiyetlerini korudukları görülmektedir. Bu durum ekonomik kazancın tatmin edip etmemesinden ziyade daha yüksek karların elde edilmesi söz konusu olması durumunda bireylerin tekrar göçe karar verme isteklerinin söz konusu olması aidiyetlerinin ve kültürel adaptasyonlarının gelişmediği ve ekonomik kazancının mekândaki kalıcılıklarının ikinci bir alternatifleri söz konusu oluncaya kadar ki kar zarar hesapları şeklinde evirilen bir durum halini aldığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak bu toplukların mekân aidiyetlerinin gelişmediği söz konusu aidiyetlerinin topluluk aidiyetleriyle ilişkili bir durum olduğu belirtilebilir. İleride buradan göç etmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda topluluklarının varlığını gerekçe göstererek burada kalmak istediklerini belirtenlerin söz konusu olması böylesi bir çıkarımı destekler niteliktedir.

Yine Buhara (Hassa), Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) yerleşmelerindeki söz konusu toplulukların kalıcılıkları maddi imkânları tekrar göç etmeye elverişli olmayanlarla bu işi yatırım amaçlı yapanların varlıklarıyla ilişkili olarak ön plana çıkan bir durumdur. Örneğin Buhara'daki toplulukların ekonomik anlamda herhangi bir aktivitede bulunmayan belli bir yaşın üzerindeki bireylerin büyük bir kesimi çocuklarını getirmeden sadece iskân prosedürü gereği burada bulunmaları buna gerekçe olarak verilebilir. Çünkü bunların burada bulunmamaları durumunda kendilerine tahsis edilen gayrimenkullere ait tapuların verilmeyeceği mevzu bahis olması ve burada bulunmalarını bu pürüzlerin giderilmesini beklemeleriyle ilgili bir durum olarak belirtmeleri dikkat çekicidir. Dolayısıyla burada bulunmalarında ve mekâna dair yaklaşımlarının temelinde aidiyet hissinden ziyade daha çok ekonomik anlamda mübadeleye konu olan maddi unsurların yattığı

söylenebilir. Ayrıca topluluktaki bireylerin bir kısmının, çiftçiliği bilmediğini, hayvancılığı da zaten daha önceden bıraktıklarını, iskân taleplerini de arazi ve ev verilmesi nedeniyle cazip bulup yatırım amaçlı yaptıklarını söylemesi de bu yorumu destekler niteliktedir. Bunların büyük bir çoğunluğunun çocuklarını buraya getirmemeleri, buraya dair tam anlamıyla bir gelecek kurgularının olmadığına işaret olarak gösterilebilir.

Yine kısmen de olsa Akçaova'daki topluluklardaki bireylerin büyük bir kısmı için de bu durumun mevzu bahis olduğunu belirtmek mümkündür. Bunlardan buraya dair herhangi bir yatırımda bulunmayanların daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak bu amaçla gelenlerin zaten burada bulunmadıkları görülmekle beraber, burada yaşayanların da bazı istisnalar dışında işlerini burada kurmadıkları görülmektedir. Ancak bunlardan bir kısmı içlerinden göç edenlerin arazilerini yatırım amaçlı satın aldıklarını belirtmelerine rağmen, çocuklarının burada yaşamadıkları ve yine burada kalıcılık konusunda çok istekli olmadıkları görülmektedir. Örneğin bu topluluktaki bireylerin bazıları *'Gidip gitmemekte kararsızız İstanbul'da, Tekirdağ'da ve memleketlerimizde ev alanlarımız var. Çocuklarımızın bir kısmı orada ancak orada da hayat pahalı burası ucuz şimdilik duruyoruz, belki arazimiz değerlenir diye ancak Suriye'deki karışıklıktan pek umudumuz yok zaten her yerde Suriyeli var. Buradaki yerli zaten bize sorun çıkarıyordu şimdi Suriyelisi de oldu. Birbirimize bakıyoruz birimiz gitse herhalde diğerlerimiz de peşin sıra gideceğiz belki birkaç aile kalır onlar da buradan kız alanlardır.'* gibi ifadeleri ekonomik kaygılarıyla birlikte mekâna dair kaygılarının da söz konusu olduğu ve ekonomik anlamda arazileri dışında mekânla bir bağlarının olmadığını söylemekte mümkündür.

Diğer bir iskân yerleşmesi olan Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklara mensup bireylerin buradaki kalıcılıklarında hiç şüphe yok ki yerli topluluklarla olan, etkileşimlerinin yeri yadsınamaz ancak göç şekillerinin bunda belirleyici olan diğer unsur olduğunu belirtmek mümkündür. Ki bu toplulukların göç etme nedenlerindeki en temel unsurun ekonomik faktörler olduğu ve buraya iskân edilmeden önce bu amaçla topluluktaki bireylerin büyük bir çoğunluğun kendi doğdukları yerlerden Marmara Bölgesi'ne göç ettikleri göz önünde bulundurulduğunda buradaki kalıcılık ve geçiciliklerinde yine ekonomik sebeplerin etkin bir fonksiyona sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öyle ki bunların büyük bir çoğunluğunun kendi memleketlerinden ziyade daha önce göç ettikleri, İstanbul gibi büyük şehirlere

yönelmeleri bunu destekler niteliktedir. Burada kalmalarını ise geldikleri ilk dönemlerde başka bir alternatiflerinin olmamasına bağlanabilir. Topluluktaki bireylerin *'Geldiğimiz ilk zamanlarda bizimle gelenlerin büyük bir çoğunluğu burayı beğenmediler baskıda olunca durmayıp gittiler, bizim gidecek başka yerimiz yoktu mecbur kaldık.'* gibi ifadeleri buna dayanak olarak gösterilebilir. Bu nedenle de tekrar göç etmeyi göze alamadıkları söylenebilir. Ancak bunlarında buradan çocuklarına kız alan birkaç aile dışında burada herhangi bir yatırımları olmadıkları görülmektedir. Ki buraya yatırım yapanların *'Buradan gitmeyiz diyoruz ama bakalım kısmet gelecek bize ne gösterir, bilmiyoruz.'* şeklinde ifadelerde bulundukları görülmektedir. Öyle ki bunlarında çocuklarının bir kısmının burada kalmadıkları İstanbul'da yaşadıkları görülmektedir. Bunlardan bir bölümü kazandıklarını memleketlerinden ev alıp, sonra üzerlerine kat çıkmak suretiyle değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bir kısmının da akrabaları İstanbul' da olduğu için oradan daire aldıklarını belirtmişlerdir. Bu topluluktakilerin tutumlarından yola çıkarak mevcut oldukları mekânda kalıcılıkta kararlı olmadıkları belirtilebilir.

Tüm bu topluluklardan alınan örnekleme baktığımızda günümüzdeki üretim kalıplarının şekilsel anlamda her ne kadar kısmen değişiklik arz ettiği görülse de burada yaptıkları ilk işleriyle paralellik sergilediklerini belirtmek mümkündür. Buna gerekçe olarak örnekleme dâhil olan bireylerin daha sonrasında değinileceği gibi eğitim vb. niteliksel özellikleri ve mekândaki diğer topluluklarla olan ilişkileri gibi başka birçok neden göstermek mümkün olsa da bunlardan en etkin olanı mekânın üretim kalıpları olarak belirtilebilir. Ki mekândaki üretim kalıplarında çok büyük değişimlerin olmaması mekâna kültürel bağlamda entegrasyonlarını sağlayan eski becerilerini, mekânın fiziki koşullarına uyarlanmada kullanmalarına olanak sağladığına gerekçe olarak gösterilebileceği gibi bunu hâlâ sürdürüyor olmalarına da katkı sağladığı da söylenebilir. Öyle ki buradaki örneklemden alınan verilerde burada kalmaya devam eden bireylerin büyük çoğunluğunun aynı işleri sürdürdükleri görülmektedir. Ancak yine de bu faaliyetlerin bütün aile bireyleri tarafından sürdürüldüğüne dair bir genelleme yapmak mümkün değildir. Bu nedenle her ne kadar göç şekilleri bağlamında iskâna bağlı olarak ekonomik yaşam tarzlarını sürdürebilmelerine olanak tanıyacak şekilde yerleştirilmiş olsalar da yerleşmelerin ek gelir kaynaklarına olanak tanıyacak düzeyde bir istihdam alanına sahip olmaması veya sonrasında bu nitelikteki bir nüfusun bu tarz alanlarda istihdamına olanak sağlayamaması nedeniyle tekrar göç etmelerine neden olduğu da belirtilebilir. Her ne

kadar bu durum mekândan tekrar göç etmelerinde tek gerekçe olarak gösterilemese de kısmen de olsa etkili olduğunu belirtmek mümkündür.

Bir mekândaki ekonomik başarının ve sürdürülebilirliğinin sağlanma arzusu çoğu zaman gelecek duygusuyla ilişkilendirilir. Ancak her ne kadar bunda doğruluk payı olsa da her zaman bunun bu yönde gerçekleşmediği belirtilebilir. Zira maddi sermayenin bir mekânda işlenmesi ve buna bağlı ekonomik teşebbüsler mekândaki gelecek kurgusuyla ilişkili bir durum olarak yorumlanabilse de bunun her zaman tam anlamıyla geçerli olmadığını belirtmek de mümkündür. Çünkü söz konusu topluluklarda bunun sadece mekândaki ekonomik fırsatları değerlendirmeye dönük bir strateji olduğu belirtilebilir. Bu da bireylerin göçten beklentileriyle ve göçteki amaçlarıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu toplulukların ekonomik durumlarının genel anlamda mekândaki kalıcılıklarına etki eden temel unsurlardan birisi olduğu görülmektedir. Ancak mekândaki kalıcılıklarının sadece ekonomik bakımdan iyi bir kazanca sahip olanlar için değil, tekrar bir göç sürecini göze alabilecek düzeyde bir maddi gelire sahip olmayanlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Zira göç sürecinin ekonomik bağlamda bir külfet gerektirmesinden dolayı çoğu birey için sahip oldukları maddi olanaklar göç alma kararlarında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen topluluktaki örneklemdeki bireylerden bir tanesinin şu ifadesi bu durumu özetler niteliktedir. *'Ürünler farklı, hava da sıcak olunca çok zorlandık. Alışmak zor oldu, fakat göç etmekte zor, maddi olanağın olmayınca çıkıp gidemiyorsun.'* Öyle ki hem bunlar hem de diğer bütün toplulukların bazı istisnalar dışında sonraki kuşaklarının büyük çoğunluğunun ebeveynlerinin doğdukları mekânlardan ziyade daha gelişmiş şehirlere (Ankara, İstanbul, Bursa) doğru tekrar göç etmeleri de bunu destekler niteliktedir.

Üretim ilişkilerinin yeniden üretimi toplumsal bağların parçalanmasına işaret eder (Lefebvre, 2014: 245). Bu bağlamda yaklaşıldığında üretim kalıplarındaki değişim, bir topluluğun kültürel kodlarını ihtiva eden üretim tarzı çerçevesinde belirlenen toplumsal ilişkilerin yaratılmasında etkileşim, sosyo-kültürel bağlar kullanılan semboller, pratikler, bilgi ve bunlara yüklenilen değerlerin yeniden şekillenmesini gerektireceği şeklinde yorumlamak da mümkündür. Bu açıdan yaklaşıldığında söz konusu bu topluluklardan alınan bütün bu veriler şu şekilde özetlenebilir. Bütün bu topluluklar için mekânsal hâkimiyet alanının yaratılmasında mülkiyetin işlerlik kazandığı ve ekonomik alandaki edinimlerine etki eden unsurlar

olarak topluluk aidiyetleri, yerli topluluklarla olan etkileşimleri, göç nedenleri ve göçten beklentilerinin belirdiği görülmektedir. Bunlar sonucunda ekonomik bağlamda hâkimiyet sağlayabilenlerin mekândaki kalış sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir. Ancak bu durumun söz konusu topluluklardan maddi durumları iyi olanlarla olmayanların mekâna ilişkin gelecek kurgularının fark ettiği de görülmektedir. Bu durumda da maddi olanakları daha düşük olan bireylerin çocukları ve buraya dair yatırımlarına ilişkin sorularda göçe daha meyilli oldukları ve çocuklarının büyük bir kısmının zaten buradan göç ettiği veya yaşça daha küçük olanları içinde; *'Ekmekleri nereden çıkıyorsa oraya gitsinler. Biz yaşlandık daha göç edemeyiz, fakat yine çocuklara bağlı.'* gibi bir takım söylemleri bu durumu destekler niteliktedir. Bu açıdan bakıldığında üretim kalıplarındaki bu değişimin aile yapılarında da bir değişime neden olduğunu belirtmek mümkündür. Zira üretim faaliyetlerinin değişmesiyle birlikte geniş aile yapısına sahip söz konusu bu toplulukların ailelerinin dağılmalarına sebep olaması yönüyle etki ettiği söylenebilir. Söz konusu bütün bu topluluklar için burada yaptıkları yatırımları mekândaki kalıcılık ve geçiciliklerine gerekçe olarak kullanmak mümkün olsa da bir kısmının bunu kar ve yatırım amaçlı yaptıklarını belirtmek mümkündür. Ancak sayıları sınırlı olsa da bunların büyük bir kesimini buradan kız alıp veren ailelerin olması gelecek kurgusuyla hareket ettiklerine ve kalıcılıklarına bir gerekçe olarak kullanılabileceğine işaret olarak verilebilir. Ancak bu toplulukların aile yapıları ve vasıfsız iş kollarında istihdam olmaları göz önünde bulundurulduğunda burada yatırım yapmamaları, mekândaki kalıcılıklarına tek başına gerekçe olarak gösterilemeyeceğine de gerekçe olarak verilebilir. Ancak özellikle Kırıkhan'daki mahallelerde yaşayan toplulukların ekonomik anlamda burada geniş bir iş sahasına ve mülkiyete sahip olan bir kesiminin varlığı ve yatırımını buraya yapanların olması gibi örnekler, maddi sermayenin tek başına olmasa da en azından nedenleriyle birlikte sunulduğunda mekânda kalıcılığın tespitinde bir değişken olarak kullanılabileceğine gerekçe olarak verilebilir. Bütün bu örnekler üzerinden ne olursa olsun buradaki topluluklar için mekândaki kalıcılıklarını sağlayan en güçlü bağlardan birinin ekonomik unsurlarla ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Ancak aile yapıları, ekonomik kazançları ve mekândaki kalma süreleri göz önünde bulundurulduğunda ortalama 6 civarında çocuk sayısına sahip bu ailelerin neden yatırım yapmadıklarına bir sebep olarak gösterilebilir. Yine söz konusu tüm toplulukların çocuklarının burada yaşamaya devam edip etmemelerine dair düşüncelerine ilişkin verdikleri cevaplarda buradaki kalıcılıklarının ekonomik

kaygılarıyla sıkı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Kısacası bu toplulukların tümünden alınan örneklemlerdeki bireylerin tamamı çocuklarının yanlarında kalmalarını arzu ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak *'Biz göç etmezsek de onların ekmekleri nereden çıkıyorsa oraya gitsinler.'* yine göçebe toplulukları içerisinden alınan örneklemdeki bireylerin *'Önemli olan doğduğun yer değil, doyduğun yerdir.'* gibi bir takım ifadelerde bulundukları da görülmektedir. Mekândaki yatırımları, ekonomik açıdan buraya daha iyi entegre olup olmamalarıyla çocuklarının burada yaşamaya devam edip etmeme konusundaki isteklerinin ve çocuklarının günümüzde burada olup olmamalarının paralellik göstermesi bu değerlendirmeleri haklı çıkarmaktadır. Öyle ki söz konusu tüm topluluklar içerisinde ekonomik kazançları yüksek belli bir kesim aileler dışında genel anlamda çocuklarının çoğunun işleri nedeniyle zaten burada olmadıklarını belirtmeleri de bunu destekler niteliktedir. Zira ilk geldikleri dönemlerde ortalama aile büyüklükleri 8 civarındayken günümüzde bunun 4 ila 5 arasında değiştiği görülmektedir. Bu toplulukların ortalama aile büyüklüklerindeki düşüşler de bu yorumu desteklemektedir.

Kısacası bireyler ister iskânlı ister serbest göçle bir mekâna intikal etmiş olsun, şayet onların sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel adaptasyonlarının sağlanmadığı veya sürdürülebilir olmaması gibi durumlarda tekrar göç etmeye meyil edebilecekleri belirtilebilir. Bu nedenle göç eden bireylerin mekândaki kalıcılıklarında bu iki unsurun ön plana çıktığı görülmektedir. Hatta ekonomik bağlamda tatmin etmeyen mekân daima yeni bir harekete sahne olacaktır. Hiç şüphe yok ki küreselleşmeyle birlikte mekânlar arası bir sirkülasyonun mevzu bahis olduğu inkâr edilemez ama bu hareketliliğin daima sermayeyi takip etmesi ve hatta günümüzde yaşam biçimi bağlamında gerçekleştirilen göçlerin dahi, göç eden bireylerin ekonomik bağlamda görece durumlarını korumak için en ideal alanları tercih etmeleri, mekâna yönelmede ve orada kalıcılıkta sosyo-ekonomik tatminin ve kaygının önem arz ettiğine bir dayanak olarak gösterilebilir ve göç şekli ne olursa olsun bireylerin ekonomik tatminleri diğer nedenleri de tekrar şekillendireceği belirtilebilir.

4.4.2.Tüketim Kalıpları Mekân Aidiyetleri ve Kültürel Adaptasyonları

Çoğu araştırmacı ekonomik üretim tarzının kendi mekânını örgütleyerek dönüştürüp tekrar ürettiğine işaret eder (Lefebvre: 2014, 28, Eagleton, 2005; Malinowski, 1992: 136). Aslında derine inildiğinde tüketim kalıplarının da benzer bir mekânizmayla mekân dönüşümüne etkisinin var olduğunu söylemek mümkündür.

Malinowski beslenmeye konu olan her unsurun (yeme-içme ve pişirme şekli, teknik araçların kullanımı, üretim, depolama vb.) kültürel bir tepki çerçevesinde onların tüketime hazır hale getirilirken ki her aşama, kullanılan her metot ve tekniğin insan davranışlarına yansımalarının kısıtlamalar, sınırlandırmalar şeklinde tezahürüne değinerek, bütün bu faaliyetlerin uygulayıcısı olan topluluklar tarafından sürdürülüp korunmalarında gelenek ve göreneklerin belirleyiciliğini üstlenmiş olduğu rolün önemini vurgulamaktadır. Hatta belli normlar çerçevesinde şekillenen üretim ve tüketime dâhil olan bütün bu unsurların davranışların korunmasını mülkiyet, yasalar ve teknikler kadar vazgeçilemez ve nihayetinde bunların birbirilerinden ayrılamaz olduğuna işaret eder. Bütün bu unsurların tam anlamda etkinliğinin sağlanmasında çoğu zaman teknik olarak kullanımlar kadar ahlaki ve törel kullanımlarıyla da sağlandığına vurgu yapmaktadır (Malinowski, 1992: 110-111). Malinowski'nin bu yaklaşımından hareketle tüketime konu olan bütün bu unsurlar ve faaliyetlerin topluluğun özgünlüğünü yansıttığı kadar kültürel kodları çerçevesinde ona dair sınırları da belirlediği söylenebilir. Bu bağlamda bütün bunların icrası ve sürdürülmesinin kültürel kodlar kadar aidiyete de işaret olarak kullanılabileceği belirtilebilir.

Yine Harvey, Marx'ın mekânda var olan kullanıma ve mübadeleye konu olan her unsurun hem kullanım hem de değişime konu olması açısından iki yönlü olarak, irdelenilmesi gerekliliğine vurgu yapmakta ve bunun mekânsal analizler için oldukça önem arz ettiğini belirtmektedir (Harvey, 2013: 146). Bu yaklaşım üretim ve tüketim kalıpları ve mekâna atfedilen değer yönüyle ona yüklenilen anlamlar göz önünde bulundurulduğunda mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon sürecinde de önem arz ettiği belirtilebilir.

Çevre psikolojisi literatüründe kabul gören Berry'nin göç sonrası bireylerin mekân değişimiyle birlikte kültürel bağlamda entegrasyonlarının belirlenmesi için geliştirdiği ölçekte bireylerin göç sonrası değişen mekâna bağlı olarak önceki yaşantıların da sahip oldukları yeme-içme, ritüeller, kuşaklar arası aktarım ve konuştukları dil, kimlerle zaman geçirdikleri ve geldikleri yerlere dair kitle iletişim araçları yoluyla takip edip etmedikleri şeklinde belirlediği üretim ve tüketim kalıplarını kapsayan sosyo-kültürel unsurların temel alındığı görülmektedir. Berry göç sonrası bireylerin mekân değişimiyle birlikte meydana gelen kültürel etkileşimin tek yönlü olarak gerçekleşmediğine vurgu yapmaktadır. Bunu bireylerin yaşantılarının hangi alanlarında neleri dâhil edip etmeyeceklerini kendi yaşam biçimleri bağlamında

kendilerine uygun olup olmamasıyla tercih ettikleri bir durum olarak ele alır. Bu tercihleri temsil eden, bütünleşme, ayrılma, asimilasyon, kapanma şeklinde ifade edilen dört strateji çerçevesinde kültürel etkileşimlerini irdelemektedir. Belirlenen kriteler kapalı uçlu sorular şeklinde bireylere yöneltilerek uygulanmaktadır (Berry, 1997; Berry, 2001; Berry, 2013). Türkiye'de bu tutum ölçeğinin çevre psikolojisi alanında yapılan saha çalışmalarında da uygulandığı görülmektedir (Göregenli vd., 2014; Karakuş, 2014; Şeker, 2005). Berry'nin ele aldığı değişkenlerin gerek davranışsal ve hümanisttik coğrafi yaklaşımda gerekse de kültürel coğrafya perspektifinde coğrafyacıların yaklaşımlarıyla örtüştükleri görülmektedir.[32] Bu bağlamda söz konusu toplulukların kültürel adaptasyonlarının ve mekân aidyetlerinin yönü ile boyutu tüketim kalıpları üzerinden aşağıdaki başlıklar çerçevesinde işlenmiştir.

4.4.2.1.Kültürel Etkileşim ve Aidiyet Tespitinde Bir Değişken Olarak Yeme-İçme Alışkanlıkları

Tüketim kalıpları çoğunlukla yeme ve içme ile ilgili bir olgu olarak görülmekle birlikte insanın yaşantısında ihtiyaçları çerçevesinde kullanımına konu olan her unsurun bir tüketim öğesi olarak tanıtımı yapılabilir. Bunları yeme ve içmeye konu olan unsurlar dışında mekân, araç, gereç, giysi vb. benzeri birçok şeyin kullanımları çerçevesinde tüketime konu olduklarını belirtmek mümkündür.

Genel anlamda göç sonrası bireylerin yaşadıkları mekân değişimiyle birlikte yaşantıların fiziki çevre koşulları, sosyal, psikolojik, biyolojik ve kültürel yapılarında değişimin kaçınılmaz olduğu belirtilir (Berry, vd.,1987: 492). Ancak bunlarda değişime en çok direnç gösteren unsurların kültürel olduğunu belirtmek mümkündür. Hatta bunların bireylerin kendi tercihleri ve sosyal etkileşimleriyle ilişkili olması açısından değişimin söz konusu kültürel unsurların tümü için genellenebilecek bir

[32] Ancak bu çalışmada söz konusu tutum ölçeğindeki bu kriterlerin sağlanmasındaki stratejilerin gerçek anlamda gerçekleşip gerçekleşmediğinin yordanması için bireylerin kültürel adaptasyonlarındaki tutumlarının yanı sıra bunun şekillenmesine etki eden unsurların saptanması da hedeflenmiştir. Bu nedenle bireylere bu tutumları yordayan sorular açık uçlu olarak da sorulmuştur. Böylece tutumlarına yönelik belirlenen stratejilerin doğru tespit edilip edilmediği de denetlenebilir. Zira örneğin yeme içme alışkanlarındaki değişimin tespitinde sorulan soruların kapalı uçlu olarak sorulması halinde bireylerin kendi yörelerine özgü yemekleri pişirmediğini belirten seçeneği işaretlemesi. Genel olarak bir uyum staratejisine (asimilasyona) işaret olarak yorumlanacaktır. Ancak bireyin bunun için gerekli olan malzemeyi sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı temin edememesi gibi bir durumda bu bireyin yeme içme kalıpları bağlamında bütünleşme veya uyum stratejisi geliştirdiğini söylemek gerçekliği tam anlamıyla yansıtmayacaktır. Bu nedenle sahaya ilişkin verilerin bütün boyutlarıyla gerçekliğe daha uygun bir şekilde yorumlanabilmesi için burada bu sorular betimsel analize tabi tutmaya olanak verecek şekilde açık uçlu olarak sorulmuşlardır.

durum olmadığı bunun unsurdan unsura değişkenlik gösterdiğini belirtmek mümkündür. Özellikle yeme-içme alışkanlıkları sosyal, inançsal, toplumsal, ekonomik, biyolojik, davranışsal yönleri açısından değişime en çok direnç gösteren kültürel kodları bünyelerinde taşımaları yönüyle uzamsal olarak mensubiyetlere işaret eden önemli unsurlardır. Bu nedenle burada özellikle tüketim ve üretim kalıpları bağlamında toplulukların yeme-içme biçimlerindeki değişim veya korumanın sosyal etkileşim ve mekâna yansımalarıyla bağlantılı olarak mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon çerçevesinde ele alınacaktır. Söz konusu topluluklar için yeme içme kültürlerinin sürdürülüp sürdürülmemesi kültürel etkileşimlerine işaret olarak kullanılabileceği gibi, geldikleri yerlere olan aidiyetlerine dolaylı veya doğrudan gösterge olarak da yorumlanabilecek bir unsur olduğunu söylemek de mümkündür. Yeme ve içme kültürlerinin bu topluluklar içerisindeki farklılıklara işaret ettiği kadar, kültürlenme stratejilerinden kuşaklar arası aktarımlarına ve bunlarla ilişkili olarak söz konusu olan arz-talep ilişkilerinin gerek çıktıkları mekânla olan sosyokültürel bağlarını korumalarında gerekse de bulundukları yerleşmelerde bunlar üzerinden mekân hâkimiyetlerini sağlamalarına kadar birçok açıdan önemli bir işleve sahip oldukları söylenebilir. Hatta çoğu topluluklar için kültürel kodlarını barındırmaları açısından topluluk aidiyetlerinde, içkin ve dışarda olmalarında birer belirleyici olarak kullandıkları dahi söylenebilir.

Kısacası söz konusu toplulukların kültürel entegrasyonlarının boyutu ve aidiyetlerinin tespiti için söz konusu topluluklara yeme-içme kültürlerini devam ettirip ettirmedikleri ve göç sonrası daha önce hiç yemedikleri yemek veya ürünleri tüketip tüketmedikleri de sorulmuştur. Bu sorulara söz konusu topluluklar tarafından verilen cevaplar çerçevesinde kültürel etkileşimlerinin boyutu ve bunlar üzerinden mekânla olan bağlarını şu şekilde yorumlamak mümkündür.

Dış göçle gelen toplulukların bulunduğu Ovakent (Antakya) yerleşmesindeki toplulukların yeme-içme kültürlerini tüketim şekillerinden pişirme faaliyetlerine kadar birçok şekliyle koruduklarını söylemek mümkündür. Hatta bunların burada benimsedikleri yemek çeşitlerinin sınırlı olduğunu belirtmek ve bu yönüyle mevcut kültürle bir bütünleşmeden ziyade kendi kültürel değerlerini koruyarak ayrılma startejisini benimsedikleri belirtilebilir. Ki Ovakent'teki toplulukların geldikleri yerlerin farklı olması nedeniyle kendi aralarındaki etkileşimlerinin de söz konusu olduğu, bu nedenle burada benimsedikleri yemeklerin bir kısmının kendi aralarındaki etkileşimle ilişkili olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durumu topluluk içi

yönelimlerini dışa doğru yönelimlerden daha çok önceliklerine işaret olarak verilebileceği gibi kültürel etkileşimin isteklilik ve uygunluk ilkesiyle de ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Zira bütün bunlar ve geliş süreleri göz önünde bulundurulduğunda yakın tarihte (10 ve daha az) gelenlerin ilk gelenlere (36 yıl) oranla kendi mutfak kültürleri dışında benimsedikleri farklı yemeklerin sayısı daha az olmasına rağmen, çeşit olarak ilk gelenlerle paralellik göstermesi bunların dışardan etkileşimlerinin bir sonucundan ziyade kendi aralarındaki ilişkilerin bir sonucu olarak yorumlamayı daha muhtemel kılmaktadır. Bu topluluklardaki kadın görüşmecilerden bir tanesi *'Tauçular (Dağlılar) mantı pişirmezler, burada daha önceden gelenlerden azda olsa buranında yemek çeşitlerini öğrendik fakat evde daha çok Özbek yemekleri pişiririz'* Yine görüşmeciler içerisinde göç etmeden önce daha çok balık tükettiklerini buraya göç ettikten sonra fazla tüketemediklerini belirtenler söz konusudur. Ayrıca bunlardan bir kısmı ekonomik durumlarından dolayı kendi kültürel yemeklerini tam olarak yapamadıklarını belirtmişlerdir. Bunlardan birisi *'Orada bu kadar çok pilav pişirmezdik, burada maddi olanağı kısıtlı olanlarımız daha çok pilav pişirirler, o da eksik malzemelerle yapıldığı için tam olarak bizim pişirdiğimizden farklı oluyor. Yine de eksik malzemeyle de olsa kendi yemeklerimizi yapmayı tercih ediyoruz. Bizde daha çok kırmızı et tüketilirdi. Burada o olanaklarımız yok, ilk geldiğimiz zamanlarda hayvan besleyenimiz oldu ama artık koşullar uygun olmadığından onu da sürdüremiyoruz, maddi imkânı olmayanımız var. Fakat ne olursa olsun düğün, nişan, misafir ağırladığımızda mutlaka kendi yemeklerimizi yaparız.'* Buradaki söz konusu topluluklar içerisinde yeme içme kültürlerinin gerek topluluktaki sosyal statüleriyle ve gerekse de geleneksel ritüelleriyle sıkı sıkıya bir ilişkisi olduğu söylenebilir ve yine bunların mekânsal yansımalarını görmek mümkündür. Örneğin bereket ve dilek için sadece kadınların katılımıyla gerçekleştirilen, Nevruz bayramı öncesi Mart ayında son cemrenin toprağa düşmesiyle çimlendirilen buğday özünden yapılan, bir tür tatlı olan sümölök (su-mol-kök, sümelek) pişirme ritüeli, yine düğün, nişan gibi kutlamalarda mutlaka Özbek pilavının pişirmeleri söz konusudur. Buradan hareketle yemeklerinin ritüellerinin bir parçası olarak, onlarla özdeşleşen unsurlar olduklarını belirtmek de mümkündür. Hatta bunların topluluk dayanışmalarına ve 'biz' ve 'öteki' sınırlarını kendi aralarında belirlemelerine ve aynı zamanda kadınların katılımıyla gerçekleştirilmesi yönüyle toplumsal cinsiyet rollerine de birer işaret olarak gösterilebilecek ritüel yemekleridir de denilebilir. Zira Özbek pilavının düğün gibi ritüellerde pişirilmesinde erkeklerin rol almasına rağmen buğdayın

çimlendirilmesinden sümeleğin pişirimine kadar hiçbir safhasında erkeklerin yer almaması bu yorumu destekler niteliktedir (Foto 31-32).

Foto 54: Ovakent'te (Antakya) Düğün İçin Özbek Pilavı Pişirmek İçin Bir Araya Gelen Erkekler

Foto 55: Ovakent'te (Antakya) Sümelek Pişirme Ritüeli İçin Bir Araya Gelen Kadınlar

Yine burada her topluluğun bu ritüeli daha çok kendilerinden olanların iştirağıyla gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Bu toplulukların mutfak kültürleri üzerinden topluluk içerisindeki rollerini şekillendiren diğer birçok unsuru da yaşattığı ve geldikleri yerlere olan mensubiyetlerine işaret olarak, kültürel bağ ve aidiyetlerini de yaşattıklarını belirtmek mümkündür. Burada görüşmecilerin bir kısmının kendi lehçeleriyle 'Tauçu' (Dağlı) olarak ifade ettikleri dağlık alanlardan gelen toplulukların mutfak kültürlerinin farklılık arz ettiğini belirtmişlerdir. Bu da yemek kültürlerini kendi içlerindeki ayrımda bir sınır belirleme unsuru olarak da kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Bu topluluklardaki bireylerin hemen hemen tamamının evlerinde daha çok kendi mutfak kültürlerine ait yemekleri ve yine geldikleri yerlerdeki pişirme tekniklerini sürdükleri görülmektedir. Bu tutumları buradaki topluluklarla etkileşimlerinin sınırlı olduğuna dayanak olarak verilebilir ve burdan hareketle ayrılma stratejilerini geliştirdikleri söylenebilir. Ancak kendi pişirme tekniklerinin devam ettirmelerini ekonomik nedenlerle geliştirdikleri bir strateji olarak da yorumlamak mümkündür. Zira bu topluluklardaki bireylerin bir kısmı mutfak tüplerinin çok pahalı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Afganistan'dan birkaç yıl önce buraya gelin geldiğini belirten bir kadın görüşmeci *'Türkiye'ye giderim orada ateş yakmaktan, kurtulurum diye düşündüm ama burada da değişen bir şey yok, yine tandır, ocak yakıyoruz* (Foto 33).

Foto 56: Ovakent'te (Antakya) Tandır ve Yemek Pişirilen Ocaklardan Birkaç Kesit

Söz konusu toplulukların hem geliş yerleri bakımından geldikleri yerlerin farklılık göstermesi hem de bir kısmının kademeli olarak göç etmiş olmaları mutfak kültürlerinde yerleştikleri yerlerdeki etkileşimlerinin bir sonucu olarak kısmen de olsa bir çeşitlilik yaratıklarını söylemek mümkün olsa da bunun sınırlı olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki kendi ülkelerinden çıkışları ve temas ettikleri mekân sayısı göz önünde bulundurulduğunda bu etkileşimin boyutunun oldukça az olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Örneğin özellikle İran üzerinden gelen toplulukların büyük bir kısmı peyniri ilk kez İran'da temas kurdukları Kürtlerden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan bir kısmı *'Bizde peynir yapılmazdı bunu İran'da aralarında bulunduğumuz Kürtlerden öğrendik, buraya geldikten sonra da yapmaya devam ettik. Zeytin ve kırmızı mercimek bizde pek bulunmazdı. Büyük şehirlerde varsa da ben bilmiyorum ama bizde yoktu bunları Hatay'a geldiğimizde öğrendik hatta zeytini geldiğimiz ilk 1-2 yıl hiç yemedim sonra alıştık'* ve yine bu topluluklar içerisinde hazır tavuk etinden ızgara ve sarma dolma gibi yemekleri burada öğrenip tükettiklerini belirtenler söz konusudur. Bunların yanı sıra kömür ateşinde ızgarayla et pişirmek gibi teknikleri de burada öğrenip uyguladıklarını, geldikleri yerlerde bunu direk odun közü üzerine koyarak pişirdiklerini belirtenlerin varlığı yemek pişirme teknikleri açısından de sınırlıda olsa bir etkileşimin yaşandığını göstermektedir. Burada belirtilmesi gereken bir husus ta bunun 15 yıldan fazladır burada yaşayanlar için genellenebilecek bir durum olduğudur. Ancak bunda zaman faktöründen ziyade burada yetişen ikinci kuşaklarının etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür. Öyle ki bu topluluklarla yapılan görüşmelerde *'Bu yemekleri çok olmasa da gençler öğrenip pişiriyorlar. Ama biz daha çok kendi yemeklerimizi tercih ediyoruz.'* şeklindeki ifadeleri mekânda geçirilen süreden ziyade mekâna doğma ve küçük yaştaki aşinalıklarının bir takım unsurların belirlenmesinde önemli bir etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bunların topluluğun geneli tarafından rağbet görmediğinde uygulayım açısından sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Nihayetinde bir şeyin varlığı ve toplumsal hayatta var olup yaşatılması onun kullanıcılarının varlığına işarettir.

Suriye'den gelen diğer dış göç toplulukları olan Karadurmuşlu'daki göçmenlerin diğer topluluklara nazaran mutfak kültürlerinde buradaki yemek çeşitleri ve pişirme tekniklerinin daha çok ve yoğun olarak barındırdıkları görülmektedir.

Ancak bunlarda herhangi bir değişim veya etkileşimden ziyade geldikleri yerlerde bu yemekleri zaten pişirmeleri burada da değişen bir şeyin olmadığı hem malzeme teminlerinde hem de pişirmeleri bağlamında da her hangi bir sorunla karşılaşmadıkları görülmektedir. Hatta kendilerine buradaki benzerliklerinin yanı sıra kendilerine özgün formları da koruduklarını söylemek mümkündür. Zira örneklemdeki bireylerin tümü çocuklarının veya gelinlerinin günümüzde tatlı çeşitleri yaptıklarını bunun dışında kendileri için değişen bir şeyin olmadığını ve buradaki mutfak kültüründen ziyade kendi mutfak kültürlerini sürdürdüklerini belirtmeleri de bunu desteklemektedir. Günümüzde bunların bir kısmının ekonomik durumları ve yaşlarını gerekçe göstererek kendi yemeklerini pişiremediklerini belirtseler de burada sadece pişirme sıklıklarında bir değişimin yaşandığı belirtilebilir. Bu nedenle mekânın fiziki koşullarının uygunluğunun göç sonrası bireylerin yeme içme kültürlerinin sürdürmelerindeki önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Yine burada düğün gibi ritüelleriyle özdeşleşen Karayahni veya Bayır'dan geldiklerini belirtenlerin bir kısmının 'Bayır Yahnisi' olarak adlandırdıkları bir takım özel yemeklerini kısmen de olsa sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Özel gün ritüelleriyle özdeşleşen yemeklerin yaşatılmasında kararlı bir tutum sergiledikleri görülmektedir.

Yine buradaki göçebe topluluklar için de kendi yemek kültürlerini koruduklarını belirtmek mümkün olsa da bunlardaki etkileşimlerin boyutunun göç şekilleri ve yine ekonomik faaliyetlerindeki değişimle birlikte farklılık sergilediği belirtilebilir. Ayrıca yemek ve ekmek pişirme tekniklerinde de bir farklılık olduğu görülmektedir.

Bunlardan Aydınlı ve Özyörük (Kırıkhan) mahallesindeki toplulukların yeme içme kalıplarını Buhara'dakilere (Hassa) göre daha çok korudukları söylenebilir. Ancak bunların yemek pişirme tekniklerinde bir değişim yaşandığı görülmektedir. Genel olarak Özyörük ve Aydınlı'daki göçebe topluluklardaki bireylerin ekseriyetle Yörük yemeği pişirdiklerini belirtmekle birlikte ancak burada tandırda ekmek, katıklı yapmayı öğrendiklerini yine daha önce odun ateşinde doğrudan közün üzerine et koyarak pişirdiklerini, buraya yerleştikten sonrada kömür ateşinde ızgarada et pişirme gibi teknikleri öğrendiklerini belirtenlerin de olduğu görülmektedir. Yine de topluluklar arasında yuka (yufka) olarak nitelendirdikleri saç ekmeğini daha çok tercih edip pişirdiklerini belirtenler söz konusudur. Yeme içme kültürlerinde yaşanan değişimleri ise evlilikleriyle ilişkili olarak evde pişirilen yemeğin karışık olduğunu belirten bazı istisnalar dışında, yoğun olarak kendi kültürlerine özgü yemekleri

tüketmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak cenaze, düğün, gibi özel günlerinde mutlaka mutfak kültürlerine özgü yemekleri pişirmeyi sürdürdüklerini belirtmişlerdir (Foto 34).

Foto 57: Özyörük ve Aydınlı'da (Kırıkhan) Ölü İçin Verilen Bir Mevlit Yemeğinden Kareler

Her iki mahalledeki topluluklardan alınan örneklemdeki bireyler buraya yerleştikten sonra zeytinyağı, yeşil zeytin ve diğer yağ çeşitlerini tüketmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Fakat özellikle Aydınlı'daki (Kırıkhan) topluluklardaki bireylerin bir kısmı *'Zeytinyağını hayvan beslediğimiz sürece tereyağı var diye yemedik, hayvanlarımızı sattıktan sonra ise zeytinyağı pahalı diye yiyemedik.'* Bu da tüketimlerindeki değişimlerin ve tercihlerinin ekonomik koşullarıyla ilişkili bir durum olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Buhara'daki (Hassa) toplulukların mutfak kültürlerindeki değişimin buraya iskân edilmeden önce yerleşip yerleşmemeleri, ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak şekillendiğini belirtmek mümkündür. Öyle ki bu topluluktaki bireylerden buraya iskân edilmeden önce farklı yerlerde yerleşenlerin kendi yemekleriyle birlikte buralara özgü yemekleri de pişirdiklerini özellikle İslahiye' den (Antep) gelenlerin pişirdikleri yemeklerin buradakilerle zaten benzediğini belirtmişlerdir. Ancak topluluktaki bireylerin tümü zeytinyağını burada daha fazla tüketmeye başladıklarını söylemişlerdir. Aslında bu durumu ekonomik faaliyetlerindeki değişimle ilişkilendirmek mümkündür. Zira kısmen de olsa daha önce yerleştikleri yerlerde hayvancılık yaptıklarını burada ise son zamanlarda bunun mümkün olmamasıyla

ilişkili olarak tereyağını artık kendileri yapamamalarını, zeytinyağı tüketimlerine gerekçe olarak belirtikleri görülmekle birlikte yoğun olarak farklı yağ çeşitlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Ancak topluluktaki bireylerden daha önce başka bir yerde yerleşmeyenlerin ise hâlâ peynir, tereyağı gibi ürünlerini Yörüklerden satın aldıklarını belirtikleri görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir hususta mutfak kültürlerinin şekillenmesinde evliliklerinin de etkili olduğudur. Örneğin bu görüşmecilerden bir tanesi *'Ben her zaman Yörük yemeği yedim. Ancak ikinci eşim Kürt o yüzden artık yemeklerimiz karışık oluyor, hem buradan kimsenin yüzünü görmüşlüğümüz yok ki, yemeklerimiz onlarınkine benzesin.'* gibi bir takım ifadeleri gerek mutfak kültürlerinin çeşitlenmesindeki gerekçeleri gerekse de buradaki yerli topluluklarla olan kültürel temasların sınırlılığının boyutlarını yansıttığı belirtilebilir.

Ayrıca göçebe toplulukların tümü için göç güzergâhlarıyla ilişkili olarak, tükettikleri veya tüketmezlerse de aşina oldukları yemeklerin veya yiyeceklerin çeşitlilik göstermesi arasında bir bağın olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle bu görüşmecilerden bazılarının *'Kışlak alanları Erzin ve bu taraf olanlar zeytini bilirlerdi. Zeytinin yabanisini tüketeni vardı, ama çok az, fakat yerleştikten sonra artık mecbur yeşil zeytini, diğer yağları sonra da zeytinyağını daha fazla tüketmeye başladık.'* gibi ifadeleri bunu göstermektedir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden gelen 408 Evler (Kırıkhan), Tayfur Sökmen (Reyhanlı) ve Akçaova'daki (Antakya) topluluklara baktığımızda ise bunların mutfak kültürlerindeki çeşitliliği temas ettikleri mekân sayısı ile ilintili olarak değişkenlik gösterdiğini belirtmek mümkündür. Buraya ilk iskân edilen Karadeniz'den gelen topluluklar olan 408 Evler'dekiler toplulukların tükettikleri yemeklerin çeşitlilik arz ettiği görülse de daha çok kendi yöresel yemeklerini tercih ettiklerini belirttikleri görülmektedir. Bu topluluktaki bireylerin büyük bir kısmının kendi kültürel yemeklerinin yanı sıra buradaki yemekleri de tüketmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Ancak burası dışında başka yerlerde de bulunduklarının bu yüzden az da olsa birçok yöreye özgü yemekleri pişirdiklerini belirtenlerin dışında topluluğun büyük çoğunluğu bu değişimin son dönemlerde daha çok yoğunluk kazandığını ifade etmişlerdir. Bu durumu mekâna ekonomik entegrasyonlarıyla ikinci-üçüncü kuşak çocuklarının büyümesi ve kız alıp vermeleriyle ilişkilendirilebilir. Zira bu örneklemdeki bireylerin bir kısmının kendi yemeklerini yapmayı sürdürmenin yanı sıra diğer mutfak kültürlerine özgü yemekleri de yapmalarını şu ifadelerle belirtmişlerdir. Bunlardan bir kadın görüşmeci *'Ben ve eşim yalnız kalıyoruz daha çok kendi yöresel yemeklerimizi*

pişiririz. Fakat çocukları yabancılarla evlendirdik (yabancı dediği buranın yerli topluluklarıyla, Kilis ve Gaziantepli Kürt vatandaşlar), damatlar geldiğinde onların yiyeceği yemekleri pişiriyoruz' diğer bir görüşmeci *'Ağırlıklı olarak Karadeniz yemeklerini yaparız, fakat biz gurbet adamıyız, ara sırada olsa her yöreden karışık oluyor.'* şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Yine görüşmecilerin bazıları *'İkisini de pişiriyoruz. Eşim çok acı yemiyor, yaşlılarımız da daha çok oranın yemeklerini tercih ediyor.'* Bir diğer görüşmecinin de *'Büyükler izin vermezdi çevreye alışamadık. Onlar öldükten sonra alıştık. Gençler, gelinler derken artık buranın yemeklerini de pişirir olduk.'* şeklinde ifadeler kullanan görüşmecilerin olması topluluklar arasındaki kaynaşmanın sınırlarını da göstermektedir. Sosyal ilişkilerinin sınırlı olması kültürel etkileşimlerinin de sınırlanmasına neden olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Karadeniz ve kısmen de Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçmenlerin yaşadığı diğer bir yerleşme olan Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) örneklemden elde edilen verileri şu şekilde özetlemek mümkündür. Yerli topluluklardan kız aldığını belirten Samsunlu ve Adıyamanlılardan birkaç kişi evde az sıklıkta da olsa buraya ait yemekleri de pişirdiklerini belirtmişlerdir. Bunların dışındakilerin tümü ise ağırlıklı olarak kendi yöresel yemeklerini pişirdiklerini belirtmişlerdir. Yine bunlardan bir kısmı *'Çocuklar farklı şeyleri deneseler de biz yaşlılar pek tercih etmeyiz.'* gibi ifadelerde bulunmuşlardır. Burada baharat çeşitleri ve zeytinyağını benimsediklerini belirtenler söz konusu olsa da bunlar erkek çocuklarını buradan evlendirenlerdir. Öyle ki bu topluluklardan büyük bir kısmı burada zeytinyağını tüketmeyi benimsediklerini, ancak nar ekşisi kullanmadıklarını, bunun yerine hâlâ kiren (kızılcık) yapıp kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca burada Güney Doğu Anadolu'dan gelen ailelerden bazıları Karadenizlilerden karalahanayı pişirmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan bir kadın görüşmeci *'Evde bir tek ben yerim, eşim ağzına sürmez ama yine de bazen yaparım.'* şeklinde ifadelerde bulunduğu görülmektedir. Bu da bu toplulukların kendi aralarındaki etkileşimin yerli topluluklara nazaran daha yoğun olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Karadeniz Bölgesi'nden gelenlerin kendi memleketlerindeyken baharda yağmur ve bereket duası olarak yaptıkları 'Bolluk Aşı' gibi ritüelleri burada son 15 yıldır 'Kutlu Doğum' haftasına denk getirecek şekilde Güney Doğu Anadolu'dan gelen diğer topluluklarla birlikte kutlamaya devam ettiklerini belirtmişlerdir. Dayanışma ve etkileşimlerini sağlayan bir ritüel olan bu etkinliği, dini

unsurlarla kültürel unsurları birbirilerine uyarlayarak sürdürülebilirliğini sağlama yoluna gittikleri belirtilebilir. Yine bu vesileyle kutlamalarına yerli topluluklardan olmasa da yerel idari birimlerden daha fazla iştirağı sağladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca devam ettirdikleri bu ritüelin geldikleri yerlerle olan bağlarının devamlılığını sağlayan bir unsur olarak yorumlamak da mümkündür. Zira Sinop Durağan'dan gelen topluluktaki bireylerden bazıları yılın bahar aylarında 'Bolluk Aşı' kutlamaları için Sinop'a gittiklerini belirtmişlerdir.

Yine Karadeniz Bölgesi'nden gelen göçmenlerin iskân edildiği bir diğer yerleşme olan Akçaova'daki toplulukların tüketim kalıbı unsuru olan, yeme içme kültürlerindeki değişimi evlilik, toplulukların ikinci kuşakları ve kendi aralarındaki etkileşimle ilişkili olarak şekillendiği bu yönleriyle Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklarla benzerlik arz ettiği görülmektedir. Öyle ki gerek Samsun gerekse de Giresun'dan gelen bu topluluklardaki bireylerden buradan evlenmiş olan bir-iki istisna dışında buradaki yemeklerden ziyade kendilerine özgü yemekleri tüketmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan bir görüşmeci *'Biz daha çok Giresun yemekleri yapmayı tercih ederdik, ancak gelinim Antepli artık karışık yapıyoruz.'* gibi ifadeleri bu yorumu destekler niteliktedir. Bunlardan bazıları çocuklarının bazen farklı bir şeyler denediklerini ancak evde ağırlıklı olarak kendi yöresel yemeklerini pişirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak zeytinyağı, yeşil zeytin, baharat ve acı yemek tüketimini burada benimsediklerini belirtenler söz konusu olmakla birlikte kendi geldikleri yerlerde yabani elma ekşilerinin olduğunu, burada nar ekşisi ve bir kısım baharatları hiç alıp tüketmediklerini belirtenler de söz konusudur. Bu bağlamda gerek bu gerekse de diğer bütün toplulukların mekânsal özelliklere bağlı olarak benzer ürünlerin olması ve bunlara erişebilmeleri nedeniyle farklı alternatiflere yönelme konusunda bireylerin isteksiz davrandıkları da belirtilebilir.

Bunlardan Doğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli illerinden gelerek Kırıkhan'nın Kurtuluş ve Fatih mahallelerinde yaşayan topluluklarında mutfak kültürlerini sürdürme yönünde bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Burada yaşayan bütün toplulukların evde pişirdikleri yemek konusunda önceliği kendi yörelerine özgü olan mutfak kültürlerinden yana kullandıkları görülmektedir. Daha önce vurgulandığı gibi burada söz konusu olan topluluklar hem etnik aidiyetleri hem de geldikleri yerler açısından farklılık göstermektedirler. Bunlardan Muş, Ağrı ve kısmen de Erzurum'dan gelen topluluklar içerisinde Ahıskalı Kürt ve Türk bireylerin yanı sıra yine Türk, Kürt

ve iki etnili vatandaşların söz konusu olduğu görülmekle birlikte mutfak kültürleri açısından benzerlikleri dikkat çekicidir. Bu da bu topluluklar arasındaki etkileşimin buradan ziyade geldikleri yerlerde sağlandığını, zira bu topluluklardan olan bireylerin etnik ayniyetlerine bakılmaksızın geldikleri yerlerin ismi üzerinden yemek kültürlerini ifade ettikleri görülmektedir. Öyle ki bunlardan Ahıskalı olarak kendini ifade eden görüşmecilerden bir tanesi *'Evde Muş yemekleri pişer, bizim Hınkal (bir çeşit mantı) gibi hamur işlerimiz meşhur, Kürdün kavurması bunları yeriz. Burada yeşil zeytine, zeytinyağına ve nar ekşisine alıştık ancak ağırlıklı olarak, kendi yemeklerimizi pişiririz'* Burada geldikleri mekânlara aidiyetlerinin etnik yapılarına rağmen birbirileriyle olan bağları güçlü kıldığı ve kültürel unsurları açısından daha tahammül edilebilir gördükleri söylenebilir. Ancak yine de son zamanlarda yerli topluluklardan veya diğer topluluklardan kız alıp vermeleri nedeniyle tükettikleri yemeklerde bir çeşitlilik olduğu görülmektedir. Bunların bazıları ikinci evliliklerini buradan yapanlarla yine buradan gelin alanlardan bazılarının eşleri veya gelinlerinin bilmemesi nedeniyle evde buranın veya diğer göçmen topluluklara ait yemekleri de pişirdiklerini belirtmişlerdir. Yine Ağrı ve Erzurum'dan gelen topluluklarda da kendi geldikleri yerdeki yemekleri yaptıklarını yoğun olarak evde bu yemekleri tükettiklerini söylemişlerdir. Kars ve Van'dan gelenlerde de benzer bir tutum olmasına rağmen Kars'tan gelenlerin bir kısmı burada çoğu şeyi bulamıyoruz, o yüzden yemeklerimizin bir kısmını doğru dürüst yapamıyoruz şeklin de ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu durum üzerinden toplulukların kültürel alışkanlıklarını sürdürmede gerek maddi gerekse de mesafe olarak erişilebilirliğin önemli bir fonksiyon üstlendiğini belirtmek mümkündür. Hatta erişilebilirliğin sağlanmasıyla birlikte bu ürünlerin temininin toplulukların içerisindeki arz-talep ilişkisi dâhilinde mekânın da yeniden şekillendirdiğini belirtmek mümkündür. Bu toplulukların tümü zeytinyağını, yeşil zeytini, acı baharat kullanımını, domates salçası ve biber salçası yapımı ve tüketimini, nar ekşisini burada benimsediklerini söylemelerine rağmen içlerinden büyük bir kesimi bunları hâlâ çok tüketmediklerini da belirtmişlerdir. Örneğin Kars'tan gelenler kendi geldikleri yerlerde ekşi olarak kullandıkları birçok şey olduğunu ve onlar içerisinde daha çok kara erik kullandıklarını belirtikleri görülmektedir.

Harvey üretim tarzını gerek nesnel gerekse de öznel olarak sadece tüketilen nesneyi belirleyebileceği gibi aynı zamanda tüketim tarzı üzerinde de belirleyici olabileceğini belirtmektedir (2013: 199). Bunun kısmen de olsa söz konusu

topluluklardaki yemek kültürlerindeki değişim için de geçerli olduğu söylenebilir. Özellikle tüketim alışkanlarındaki temel malzemelerinin değişiminin ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda söz konusu tüm bu toplulukların yeme içme kültürlerini sürdürüp sürdürmemelerini değişen üretim kalıplarıyla da ilişkilendirmek mümkündür. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nden, Afganistan'dan gelen Özbek asılı topluluklar, Suriye'den gelen Türkmenler ve göçebe toplulukların hayvan besleyememelerini ve yine ekonomik durumlarını gerekçe göstererek temel malzemesi kırmızı et olan kendi yemeklerinin ana malzemelerini temin edemediklerini belirtmeleri bunu destekler niteliktedir. Burada belirtilmesi gereken bir diğer hususta sadece tükettikleri gıdaların cinslerindeki farklılık değil bunların pişirilme teknikleri, sunumları, yeme biçimleri gibi bir takım özelliklerinin ya bütün veya herhangi bir yönüyle değişime konu olmasını bir değişim olarak nitelendirenlerin söz konusu olduğu da görülmektedir. Ancak bunların yerli topluluklarla olan etkileşimlerinden ziyade mekânsal, ekonomik gibi nedenler ve yine diğer göçmen topluluklarla olan temaslarıyla ilişkili bir durum olduğunu belirtmek mümkündür.

Bütün olumsuzluklara rağmen söz konusu topluluklar için mutfak kültürlerinin kendi kültürel kimliklerinin bir parçası olarak yaşantılarında farklı bir boyuta sahip olmasını, bunu korumalarındaki önemli gerekçelerden birisi olarak belirtmek mümkündür. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, son dönemlerde gerçekleştirilen evlilik gibi istisnalar dışında yerli topluluklarla etkileşimlerinin sınırlı ve mutfak kültürleri bağlamında söz konusu toplulukların kültürel adaptasyonlarında ayrılma stratejilerini benimsedikleri belirtilebilir. Yine aynı yerleşme biriminde ikamet eden göç etmiş bu toplulukların kendi araların da olan etkileşimlerinin yerli topluluklara nazaran daha yoğun olduğu görülmektedir. Mutfak kültürleri üzerinden yapılan bu tespitlere dayanarak söz konusu toplulukların kültürel etkileşimlerinin sınırlı olduğu ve tüketim unsurları bağlamında kültürel kodlarını korumadaki karalılıkları açısından bakıldığında da geldikleri yere olan aidiyetlerini korudukları belirtilebilir. Yine bunların mutfak kültürleri üzerinden geldikleri yerlerle sosyo-kültürel ve ekonomik temaslarının sürdüğünü böylece geldikleri yerlerle olan kültürel bağları diri tutmaya vesile oldukları belirtilebilir.

Ayrıca geçmişe dair anılarını diri tutma yönüyle yeme-içme pratiklerinin kullanımının söz konusu olduğunu söylemekte mümkündür. Öyle ki geçmişteki yaşamlarına benzetmeye veya yaşatmaya devam ettikleri unsurlar sorulduğunda

istisnasız bütün topluluklarda başka unsurların yanı sıra saydıkları öğelerden bir tanesinin *'Yemeklerimiz...'* ifadesi olması bu çıkarımı doğrular niteliktedir.

4.4.2.2.Kültürel Bir Unsur Olarak Tüketim Kalıplarının Devamlılığının Sağlanmasının Yaşam Biçimlerine ve Peyzaja Etkileri

Lynch, bireyin çevresine uyumunu, davranışlarına, duygularına ve isteklerine uygun olarak algıları çerçevesinde onu düzenleyerek sağladığına işaret eder (Lynch, 2016: 105-106). Böyle bakıldığında her mekânın kullanıcısı onu kendi kültürel kodları çerçevesinde düzenleyerek oluşturur. Tek bir bütün gibi beliren peyzaj temelde bir birine komşu farklılıkları barındıran bir bütündür. Mmekânı şekillendiren her kültürel kod bu bütünün bir parçasını ihtiva etmektedir. Bu bağlamda mekânı şekillendiren her kültürel kod o mekânda yaşayan bireylerin günlük faaliyetlerini ve zevklerini yansıtır. Bourdieu, sosyal, kültürel ve ekonomik, sermayenin uzamı olarak, sembolik bağlamda dizayn edilen mekânın kendi çerçevelerini oluşturduğunu ve bireyin toplumdaki yerinin ve kim olduğunun buna göre düzenlendiğine işaret etmektedir (Bourdieu, 2015). Bu açıdan yaklaşıldığında bireyin içerisinde yaşadığı mekânın toplumsal eylem çerçevesinde şekillenen mekân pratiklerini uygulayıcı olarak yerine getirmesi o bireyin mensubiyetini de belirleyeceğinden, aidiyetine ve kimliğine bir işaret olarak da yorumlanabilir.

Harvey farklı mutfak çeşitlerinin coğrafi olarak dağıldığına işaret etmekle birlikte pazarlama ve erişilebilirlik bağlamında çıkış yerlerinin aynı kalmak koşulluyla bir araya geldiklerine işaret etmekte ve bu birlikteliğin de özellikle göçle paralellik sergilediğini belirtmektedir. Bu durumu gerek göç eden toplulukların kendilerine özgü olanın, talep görmesiyle birlikte gerek zevkleri için gerekse de bir pazarlama unsuru olarak özgün mutfak kültürlerin pazarlama amaçlı canlandırdıklarını ifade etmektedir (2010: 333-335). Bu açıdan yaklaşıldığında toplulukların geleneksel yaşam biçimlerine özgü tüketim kültürleri ve bununla ilişkili olarak mikro bağlamda mekân dizaynlarına ve kullanımlarına yansımaları gerek kültürel adaptasyona gerekse de hâkimiyet alanlarını sermaye üzerinden yaratmaları bağlamında aidiyetlerine işaret olarak üretim ve tüketim kalıplarının kullanılabileceğini belirtmek mümkündür. Ancak bir ürünün kullanımının sürdürülebilir olması onun teminiyle diğer bir ifadeyle gerek maddi gerekse de mesafe olarak erişilebilirliğiyle ilişkili bir durumdur. Bu açıdan söz konusu topluluklara kendi mutfak kültürlerine özgü yemek veya yiyecekleri nereden temin ettikleri ve yine göç ederlerken yanlarında tüketimlerinde önemli olan herhangi bir ürünü yanlarında getirip getirmedikleri sorulmuştur. Böylece tüketim kalıpları

üzerinden gerek geldikleri yerlerle ilişkileri gerekse de bulundukları mekânlarda bunlara özgü herhangi bir mekânsal müdahale ve kullanıma bağlı olarak hâkimiyet alanı kurup kurmadıklarının tespitinin yanı sıra birer kültürel unsur olarak peyzaja yansımaları da belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede söz konusu toplulukların yukarıda da belirtildiği gibi kendi mutfak kültürlerini sürdürdükleri ve bunlara özgü ürünleri bazı istisnalar dışında bütün toplulukların geldikleri yerlerden temin etmeye çalıştıkları görülmektedir. Ürün teminleriyle ilişkili olarak mekânın kültürel peyzajının yeniden şekillendiğini belirtmek mümkündür. Burada gerek dış göçle gelenler gerekse de iç göçle gelen toplulukların söz konusu ürünleri temin etme yollarını kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür. Bu toplulukların hemen tümü için ürün teminleri ilk dönemlerde ilişkiler ağıyla ya da maddi olanakları çerçevesinde gerçekleşen bir durum olarak belirdiği görülmektedir. Ancak Ovakent' teki Özbek assıllı göçmenlerle ve yine Kurtuluş/Fatih' teki Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçmen toplulukların göç sonrasında bu ürünlere olan taleplerinin devam etmasiyle bu ürünlere yönelik kendi piyasalarını dahi kurdukları söylenebilir. Afganistan'dan gelen Özbek asıllı göçmenlerin genel anlamda ürünlerini kendi oturdukları yerleşmedeki kurulan pazardan temin ettikleri görülmektedir. Ancak Özbek pilavında kullandıkları pirinç cinsini geldikleri ilk 1-2 yıl için bulamadıklarını sonraki süreçte kaçak yollardan Pakistan ve İran'dan getirttiklerini sonrasında ise devlet izniyle ticaret yapmaya başladıklarını belirtenler söz konusudur (Foto 35).

Foto 58: Ovakent'te Özbek Asıllı Afganlıların Yeme-İçme Kültürlerinde Önemli Bir Yeri Olan Özbek Pilavının Ana Malzemesi Olan Pirinç Cinsini Satan Bir Dükkân

Hatta kendileri açısından geleneksel bir unsur olmasa da bazı gıdaların içerisinde kullandıkları soyayı da aynı şekilde getirttiklerini ve piyasada yoğun talep görünce bunu kendi toplulukları dışında olan yerli esnafa da pazarladıklarını belirtmişlerdir. Bunlardan bir görüşmeci *'İş bizi beğenmeye geldiğinde bizi beğenmezler ancak buranın dürümcüsü, lokantacısı bizden daha çok soyayı kullanır oldular, zamanında tonlarca getirirdik çok talep olurdu.'* şeklinde ifadelerde bulundukları görülmektedir. Bu da arz-talep ilişkisinin kültürel etkileşimi sağlamasa da sosyo-ekonomik ilişkilerin gelişmesine olanak sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda kendi piyasalarını yarattıkları dahi söylenebilir. Bu durum diğer bütün topluluklar için genellenebilecek bir durum olmasa da benzer şekilde Kurtuluş/Fatih, kısmen de 408 Evler ve Aydınlı mahallelerindeki topluluklar için geçerli bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen toplulukların ilk geldikleri dönemlerde ürün teminlerini tanıdıkları ve akrabaları üzerinden temin ettiklerini belirtenler söz konusu olmakla birlikte bunlardan bir kısmı yılın belli dönemlerinde memleketlerinegiderek ihtiyaçları olan peynir, yağ, kara erik kurusu, kıtlama şeker (küp şeker) gibi birçok ürünü getirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak ilk geldikleri dönemlerde memlekette akrabaları olmayanlar maddi imkânları el vermediğinden bu ürünleri temin edemediklerini belirtemişlerdir. Ürün teminleri için *'Zengini getirirdi. Bizim maddi imkânımız, bunları oradan gönderecek kimsemiz yoktu. Eskiden Doğuya giden bu kadar araç bulmakta zordu.'* gibi ifadeleri ürün teminlerinin belli bir dönem için kısmen de olsa toplumsal hiyerarşilerinin belirlenmesinde bir ölçüt olduğu söylenebilir. Yine ürün temin ve kullanımların yaygınlaşmasında erişilebilirliğin önemli bir unsur olduğunu belirtmek mümkündür. Hatta bu durumun zamansal anlamda tersi bir durum yarattığı dahi belirtilebilir. Zira ilk geldikleri dönemlerde temininde zorlandıkları ürünleri kullanamamalarına bağlı olarak unutulmaya yüz tutması gerekirken erişilebilirliğin artmasıyla söz konusu ürünlerin kullanımı ve yaygınlığının arttığı görülmektedir. Bu açıdan erişilebilirliğin bazı durumlarda zaman faktörünün etkilerini örttüğünü söylemek mümkündür. Hatta zamanla gelişen ve düzelen olanaklar erişilebilirlik derecesini artırmasıyla zaman faktörünün göç eden bireylerin kültürel adaptasyon süreçlerinde daima kendi kültürel unsurlarının aleyhine değil, aynı zamanda sürdürmelerine olanak tanıyan süreçleri doğurması yönüyle lehte de etki ettiği belirtilebilir. Bu durum hem söz konusu toplulukların kültürel kodlarını koruduklarına hem de tüketim kalıpları bağlamında ayrılma stratejilerini tercih

ettiklerine gerekçe olarak belirtilebilir. Öyle ki kendi kültürlerine özgü olanı kesintili de olsa sürdürme kararlıkları ve buna olan talepleri bunu göstermektedir. Bu durumun bir ürünün temininde sınırlılık onun kullanımında bir kesinti yaratsa da korunan kültürel kodlar sayesinde bu sınırlılıklar ortadan kalktığında işlerliğini yeniden sağlanabileceği şeklindeki bir yorumu da mümkün kılar. Öyle ki arz-talep ilişkisi çerçevesinde tüketimlerine konu olan ürünleri getirten bir kitlenin varlığıyla alışılan konseptin dışında perakende ticaret merkezleri ortaya çıkmaktadır. Bu ürünlerin piyasa sürülmesinde oluşturulan mekân konseptlerinin dahi özgün formlarıyla farklı peyzaj sergiledikleri görülmektedir. Özellikle Kurtuluş mahallesinde celeplik yapan bir göçmen tarafından, fırın-kasap olarak işletilen mekânların kendi mutfaklarına özgü yöresel ürün olan peynir, kaşar gibi süt ürünleri ve yine kesme şeker (Kıtlama şeker) piyasadaki bilinen işlenmiş gıda ürünleriyle et ve et yemeklerini bir arada birlikte pazarladıkları görülmektedir. Ancak fırın kasap denmesine rağmen bu mekânlarda pişirme işleminin yapılmadığı, bunun için ekmek yapan fırınlarla anlaşmalı olarak çalıştıkları görülmektedir. Aslında her ne kadar aynı şekilde isimlendirilseler de bu yönleriyle Antakya (Hatay)'da yaygın olan fırın-kasap konseptinden farklılık arz ettiklerini belirtmek mümkündür (Foto 36).

Foto 59: Kırıkhan'da Doğu Anadolu Bölgesi'nden Gelen Topluluklardaki Bir Göçmenin Çalıştırdığı Kasap Fırın Konsepti Taşıyan Ticarethaneden Farklı Açılardan Görünüm

Yine bunun peyzaja yansımalarını burada mekânla birlikte değişen üretim kalıplarının değişimi tüketim biçimleri üzerinde rol oynamaktadır. Bir yanıyla kültürel etkileşimin izlerini taşıyan Antakya kasap-fırın formunu taşıdıkları diğer bir yanıyla

kendilerine ait kültürel kodları barındırarak Doğudaki tenha dağ köylerindeki konsepti ihtiva etmesi açısından farklılıklarını korudukları ve bu yönleriyle göçmenlere ait kasap-fırınların özgün kültürel bir yapı oluşturdukları belirtilebilir. Bu anlamda kültürel etkileşimin boyutu ne olursa olsun bireylerin sahip oldukları önceki öğrenmelerinden bağımsız olmayacağından yine tek tipleşmenin ve kültürel homojenliğin sağlanamayacağını belirtmek mümkündür. Bunlar dışında Kırıkhan'da Kurtuluş Mahallesi girişinde düzenlenen semt pazarında da(Cumartesi Pazarı) yine aynı şekilde bu toplulukların tüketimlerindeki yöresel ürünlerin satıldığı diğer bir alan olarak belirmektedir. Sırf kendi memleketlerinden bu ürünleri getirmeyi meslek edinmiş kişilerin varlığı, kendi geldikleri yerlerden akraba tanıdıkları aracılığıyla veya daha önceleri de yıllık ziyaretlerinde bunun teminini sağlayanların geldikleri yerlerle olan bağını kısmen gevşettiğini söylemek mümkün olsa da bu ürünlerin yaygınlık kazanmasına ve kültürel bağlamda çevreyi etkilemelerine olanak sağladığı söylenebilir.

Yine ürün teminlerini kendi memleketlerinden sağladıklarını belirten diğer bir kitle olan 408 Evler Mahallesi'ndeki topluluklarında bunlar için tahsis edilen özel mekânlar olmasa da hamsi, mısır unu, peynir çeşitleri gibi bir takım gıdaları burada bulduklarını ancak bunları daha çok geldikleri yerlerden getirmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yine bunlarında birer alansal hâkimiyet göstergeleri olarak mahalle girişinde mısır ekmeği gibi unlu mamullerin yapıldığı fırınlarıyla peyzaja yansımalarını görmek mümkündür (Foto 37).

Foto 60: 408 Evler Mahalesi'nde (Kırıkhan) Mısır Ekmeği Yapan Fırın'dan Bir Görünüm

Özyörük'teki toplulukların büyük çoğunluğu özellikle süt ürünlerini kendileri üretmekteler, bu nedenle üzerleri saç veya brandayla örtülü avlu bahçelerinde besledikleri hayvanların barınaklarıyla bir şehir merkezinden ziyade bir köy yerleşmesini andırmaktadırlar (Foto 38). Yine Aydınlıdaki toplulukların bu ürünleri pazardan tam olarak işlenmemiş şekilde alıp, evde kendilerinin yaptıkları görülmektedir.

Foto 61: Özyörük ve Aydınlı Mahallelerinin (Kırıkhan) Peyzajlarından Birkaç Kesit

Özetle denilebilir ki söz konusu toplulukların ürün teminleri üzerinden mekânda bir hâkimiyet alanı oluşturmuşlardır. Yine bunların mutfak kültürleri üzerinden geldikleri yerlerle olan sosyo-kültürel ve ekonomik temaslarının sürdüğünü böylece geldikleri yerlerle olan kültürel bağlarının diri tutulup güçlendiği ve aidiyetlerinin korunmasının sağladığı belirtilebilir.

Diğer yerleşme birimlerinde (Buhara, Akçaova ve Tayfur Sökmen) gıda teminleri için ticari anlamda kendileri için tahsis edilmiş özel bir mekân bulunmadığı görülmektedir. Bunlar yine gerek ekonomik gerekse de kültürel bağlamda etkileşimde zayıf olan yerleşmelerdir. Bu durum bunların kendi alanlarını yaratacak düzeyde bir mekân hâkimiyetlerinin sağlanmadığına işaret olarak da belirtilebilir.

Ayrıca 408 Evler'deki (Kırıkhan) görüşmecilerin bir kısmının *'Buranın yemeklerine sonradan alıştık. Zeytinyağı, yeşil zeytini, baharatı yemezdik, o zaman bunlar bizde çok yoktu. Buraya ilk geldiğimizde kavunu bile kokuyor diye yemezdik. Nar ekşisi, patlıcan, biber, domates, siyah zeytin, zeytinyağı, baharat bunları hep burada yemeye başladık. Hatta buradan götüre götüre memlekettekileri de (kendi geldikleri yerleri kastederek) alıştırdık.'* şeklinde ki ifadeleri erişilebilirlikle birlikte artan kültürel temasların çeşitliliği sadece kendi alanlarında değil onlar aracılığıyla geldikleri alanlardaki yakın çevrelerini de etkiledikleri belirtilebilir.

Tüm bu topluluklar için mekânsal özelliklerin yaşam biçimlerinde yarattığı değişimle beraber tüketimlerini de yeniden şekillendirdiği söylenebilir. Burada mekânın sosyo-kültürel özelliklerinin veya fiziki coğrafi etkilerin topluluktan topluluğa etkilerinin farklı boyutlarda olduğunu söylemek mümkün olsa da bunların kültürel tüketim kalıplarını korumalarında erişilebilirliğin önemli bir etmen olarak belirdiği görülmektedir. Ancak erişilebilirlik burada fiziki coğrafi bir unsur olarak mesafeden ziyade sosyo-ekonomik ve kültürel etkileşim bağlamında daha çok ön plana çıktığını belirtmek mümkündür.

Ancak burada belirtilmesi gereken bir unsur da erişilebilirlik veya topluluktaki bir takım unsurları sürdürme istekliliğinin her zaman kültürel unsurları yaşatmaya yetmediği gerçeğidir. İklim ve toprak bileşenleri gibi fiziki coğrafi koşulların etkisinin olduğunu da belirtmek mümkündür. Zira gelişmiş bir teknolojik donanıma sahip olamayan tarım toplumlarında bunun etkileri çok açık bir şekilde görülmektedir. İklim faktörü bazı unsurların sürdürülebilirliğinde hem olumlu hem de olumsuz olarak devreye girebilmektedir. Örneğin Ovakent'teki topluluklardaki bireylerin buraya gelirken yanlarında kavun tohumu getirdiklerini ancak verim alamadıkları için ekmeyi bıraktıklarını belirtmişlerdir. Yine Kurtuluş/Fatih Mahallesi' nde Kars'tan gelen görüşmecilerden bazılarının Kars'tan kaz getirttiklerini kurutmak için astıklarını ancak kurtlanıp koktuğunu bu nedenle memleketlerindeki şekliyle tüketemediklerini belirtikleri görülmektedir. Bunlardan bazıları *'Kazı burada yetiştirsek de Kars'taki gibi eti tatlanmıyor, kar yemediği sürece kazın eti lezzetlenmez, zaten burada beslenilmez de.'* şeklindeki ifadeleri bu tespiti doğrular niteliktedir. Bu bağlamda her topluluğun kendi geleneksel unsurlarını mekânsal kalıplara uyarlayarak tekrar inşa ettiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan kültürel gelişim ve dönüşümün sadece sosyo-kültürel etkileşimin değil, aynı zamanda mekânsal kalıpların bir sonucu olarak da yorumlamak mümkündür. Bu etkileşim sonucunda kültürel unsurlardaki bu

değişimle birlikte mekân da gelişip dönüşmektedir. Ancak bu bütün topluluklara genellenemeyecek bir durumdur. Bütün bunlar bize gösteriyor ki, bir topluluk veya bireyin göç sonrası tüketim alışkanlıklarındaki devamlılığın gerekçeleri belirtilmediğinde bunların gerçekte devam ettirip ettirmemelerinin şeklinin ve boyutunun var olan seçenekler arasında yapılmış tercihe bağlı bir stratejimi yoksa zorunluluğun getirmiş olduğu bir durum mu olduğu anlaşılamaz.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir husus da bu toplulukların kendi geldikleri yerlerden sadece ikmal etme yoluna gitmekle değil ayrıca burada bunları üretme yoluna gitmeleri yoluyla kültürel peyzajda da değişim yarattığını belirtmek mümkündür. Örneğin 408 Evler'deki toplulukların bahçelerinde göç ederlerken yanlarında getirdikleri karalahana bitkisiyle Akdeniz'in karakteristik bitkileri olan zeytin ve narenciye ağaçlarıyla birlikte bulunduğu bahçeleri görmek mümkündür (Foto 39).

Foto 62: 408 Evler Mahallesi'nde (Kırıkhan) Karakteristik Akdeniz Bitkileriyle Karalahana Bitkisinin Birlikte Bulunduğu Bahçeler

Buradaki görüşmecilerden bazıları *'Çocuklar pek sevmez, memleketteki gibi ne lezzetli ne de verimli olmuyor; fakat kimlik kartımız gibi Karadenizliliğimiz belli olsun, bahçe memleketteki gibi görünsün diye bahçenin her tarafına tohumlarını serpiyorum. Bununla teselli oluyoruz işte.'* şeklinde ifadelerle aslında tüketim kalıplarında var olan bir bitki üzerinden kendi kültürel kimliklerini yansıtma çabaları birer mekân

kendileme unsuru olarak hemen hemen tümünün bahçesinde belirmesi ona yüklenilen anlam ve değerin bir tezahürü olarak yorumlamak da mümkündür. Öyle ki yanlarında getirdikleri tek bitkinin bu olmadığını ancak burada yetiştirmesi güç ve güzel olmuyor şeklinde ifadelerle bunları ekmeyi bıraktıklarını belirtmeleri ve yine görüşmecilerin bazılarının karalahana için *'Onunla doyup, büyüdüğümüz bitki onsuz olmaz.'* gibi bir takım ifadeleri de yine bu yorumlara dayanak olarak verilebilir. Zira bu tutumun sadece 408 Evler'deki (Kırıkhan) topluluklarla sınırlı olmadığı görülmektedir. Akçaova (Antakya) ve Tayfur Sökmen'deki (Reyhanlı) topluluklar arasında da aynı hatta bir tanınma ve tanıtma ifadesi olarak bir misyon yüklendiğini bile ifade etmek mümkündür. Zira buradaki görüşmecilerden bir kısmının benzer ifadelerle buraya geldiklerinde yanlarında getirdikleri karalahanayı ektiklerini belirtmeleri ve yine Tayfur Sökmen'deki Güney Doğu Anadolu'dan gelen toplulukların karalahana için *'O Karadenizlilerindir.'* şeklindeki ifadeleri bu yorumu güçlü kılmaktadır. Zira bu reaksiyonun sadece 408 Evlerdekilerle sınırlı olmaması yine Akçaova ve Tayfur Sökmen'deki topluluklar arasında da benzer şekilde cereyan etmesi ve hatta diğer toplulukların bunun üzerinden onlara işaret etmeleri, bu bitkiye tanınma ifadesi olarak da bir misyon yüklendiği bile söylenebilir. Yine burada Sinop'tan gelen örneklemdekilerin bir kısmı *'Aslında bizde çok karalahana olmaz, burada diğer Karadenizlilerin hepsi ekiyordu biz de alıp ektik.'* gibi bir takım ifadelerle karalahana ektiklerini söylemeleri bu yoruma gerekçe olarak verilebilir. Karadeniz'den gelen toplulukların oturdukları hemen hemen bütün konutların bahçelerinde bir tüketim malzemesinin kültürel bütünleşme ve mekânı kendileme unsuru olarak peyzaja yansıdığını söylemek mümkündür. Her ne kadar karalahana gibi kültürel kimliklerinin bir parçası olarak addedilemezse de fiziki coğrafi görünüm açısından geldikleri yerlerdeki peyzaja yansımaları aşina oldukları kendi yörelerine özgü bir takım bitkileri getirerek de sağladıkları görülmektedir. Örneğin Tayfur Sökmen'deki göçmenlerden bir kısmı ekşi olarak kullandıkları ülkemizde yoğun olarak Karadeniz kıyı şeridinde yetişen bir ağaç türü olan Kiren (Kızılcık) bitkisini yanlarında getirip diktiklerini belirtmişlerdir. Hatta bu bitkiyi diktiğini söyleyen bir kadın yerli topluluklar tarafından tahrip edildiğini '*Ölümüze de, dirimize de, ektiğimiz bitkiye de tahammülleri yok.'* şeklindeki ifadeleri aslında basit bir bitkinin dahi 'öteki' olma durumlarını ifade etmede bir unsur olarak anlam atfedilip farklı görüngülere bürünebileceğini de göstermektedir. Bu da bir bitki dahi olsa bir mekândaki topluluklar arasındaki hâkimiyet ve etkileşimin boyutlarını yansıtabileceğini göstermektedir. Yine Van'dan

gelen göçmenlerin bir kısmı yanlarında elma, ayva ve armut ağacı getirdiklerini belirtmişlerdir. Bunlardan bir görüşmeci *'Elma, armut ağacı bulunulmayacak şey değil ama evimin bahçesinde hep vardılar. Evi, memleketi buraya taşıyamazdım, gücüm bunları getirmeye yetti bunları alıp getirdim.'* şeklindeki ifadeleri yanlarında getirdikleri bitkilerin her zaman tüketim ve beslenmelerinde yer alan bir besin olarak taşımadıkları, bunların geldikleri yerlere dair anılarını diri tutmada sembolik birer unsur olarak taşındıklarına gerekçe ve aidiyetlerine işaret olarak da verilebilir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta gerek mekânın fiziki gerekse de sosyo-kültürel özelliklerinin benzerlik arz etmesi ulus aşırı dahi olsa bireylerin kültürel kodlarını korumada ve adaptasyonda iç göç hareketinde bulunan birey veya topluluklardan daha avantajlı olduklarıdır. Bu bağlamda denilebilir ki mekânsal ayniyet bazen, siyasi sınırlarla belirlenmiş ulusal ve etnik ayniyetten avantajlı bir hal alabiliyor. Zira Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) toplulukların mutfak kültürlerinin Hatay'daki mutfak kültürüyle ve onunla özdeşleşen birçok unsurla birebir aynı olması veya aynı malzemeleri öncesinden kullanıyor olmaları nedeniyle kendilerine özgü unsurları temin konusunda zorlanmadıkları Kırıkhan'daki Pazar yerlerinden veya dükkânlardan çok rahat bir şekilde temin ettiklerini belirtmeleri bunu destekler niteliktedir. Aslında söz konusu toplulukların mutfak kültürleri konusunda zorlanmadıklarına dair bu beyanları normal koşullarda kültürel adaptasyona bir işaret olarak yorumlanır ancak bu yanlıştır. Öyle ki bu toplulukların mutfak kültürlerine ait söz konusu unsurlar göç öncesi yaşantılarında zaten var olmalarıyla ilişkili bir durumdur. Ki *'Topluluktaki bireylerin tamamının buradan öğrendiğimiz tek şey domates konservesi bunun dışındaki her şeyi zaten bizimkiyle hep aynıydı.'* gibi söylemleri bu yorumu destekler niteliktedir. Buhara'daki (Hassa) topluluklarda ise bunun boyutları önceden yerleşmiş olmalarıyla ilişkili bir durum olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir.

Tüm toplulukların kendi tüketim malzemelerini korumaları ve sürdürmelerindeki bu kararlılıklarının sadece bunları temin etme biçimleriyle değil, pişirme teknikleri ve şekilleri açısından da ister tek ister birden çok unsurla olsun mekânda emarelerini hemen hemen mevcut bütün yerleşmelerde net olarak görmek mümkündür. Özellikle pişirme tekniklerinin genel anlamda tarım toplumlarında mekâna yansımalarının en açık okunduğu unsurlardır. Bu anlamda söz konusu yerleşmelerde tandırlar pişirme unsurları olarak, mekândaki yansımaları en net seçilen öğelerdendirler. Bir tandırın dizaynı onun fonksiyonelliğine bir işaret olduğu kadar ait

olduğu topluluğun kültürünü de yansıtmaktadır. Öyle ki onların tasarımları fonksiyonel özelliklerinden ait oldukları mekânların iklimsel özelliklerine kadar birçok şeyi barındırmaktadır. Bu anlamda Kurtuluş/Fatih (Kırıkhan), Ovakent'teki (Antakya) toplulukların tandır kültürlerini sürdürdükleri iç tasarımları, pişirme teknikleri ve fonksiyonları yönüyle kendilerine özgü bir görünüm sergileyen ve bu yönleriyle Hatay'dakilerden farklılık arz eden bu pişirme araçlarını konutların bahçelerinde veya kapı önlerinde birer kültürel unsur olarak görmek mümkündür. Ayrıca geleneksel anlamda kapalı olan bu topluluklardaki kadınların bir araya geldikleri dayanışma ve sosyal alan olarak tandırların bir fonksiyon üstlendiğini söylemek de mümkündür (Foto 40).

Foto 63: Fatih/Kurtuluş (Kırıkhan) ve Ovakent'te (Antakya) Tandırda Ekmek Pişirmek İçin Bir Araya Gelen Kadınlar

Yalnız Ovakent'te hem belediye tarafından yakacak olarak kullandıkları tezek yapımının yasaklanması nedeniyle yakacak sorunu yaşamaları hem de kendi konutların bahçelerini kalacak yer sıkıntısı nedeniyle ve yine aile bireylerini bir arada tutmak için evlerini genişletmeleri ya da evlerini yeniden inşa etmeleri amacıyla kullanmalarından dolayı bazı konutların bahçelerinde bunların artık yavaş yavaş kaldırıldığı görülmektedir. Ancak yine de burada bildiğimiz geleneksel fırın dizaynından farklı olarak dışardan fırın gibi gözüken mekânlar oluşturulmuştur.

Aslın da bunlar geleneksel ekmeklerini pişirdikleri duvara monte edilmiş tandırlardır. Yerleşme biriminde onlardan önce yerleşen Kömürçukurluların yaptığı fırın ekmeğini istisnai durumlar dışında tercih etmedikleri görülmektedir. Ovakent'in girişine yakın olarak konumlanan bu tandır-fırınlar mekândaki 'öteki' ve 'biz'

ayırdının geleneksel pişirme yöntemleri üzerinden nasıl inşa edildiğinin bir örneği olarak mekâna yansımaları nedeniyle dikkate değerdirler. Ayrıca bunları göç sonrası, kültürel unsurların fonksiyonlarıyla ilişkili olarak varlıklarını korumalarına rağmen mekân kalıplarının değişimiyle birlikte şekilsel olarak değişim gösterip tekrar dönüştürülmesinin birer örneği olarak da göstermek mümkündür (Foto 41). Ayrıca Karadurmuşlu'da (Kırıkhan) kısmen de olsa tandır kullanımları mevcut olup, bunların tasarımları da yine Hatay'dakilerle (Antakya, Altınözü, Hassa, Yayladağı) benzerlik göstermektedirler.

Foto 64: Ovakent Mahallesindeki (Antakya) Fırınlardan Birer Örnek

Yine Ovakent'teki toplulukların hemen hemen tamamının bahçelerinde yemek pişirmek için bir ocak yerinin mevcut olduğu görülmektedir. Bu durumu ekonomik durumlarıyla ilişkilendirmek mümkün olmakla birlikte toplulukların tümü için aynı konseptte dizayn edilmesi onlara özgün bir formla tasarlanmış kültürel unsurlar olarak addetmek mümkündür. Bu ocaklara benzer şekilde Aydınlı, Özyörük (Kırıkhan) mahallelerindeki toplulukların benzer şekilde tasarlanmış ekmek pişirmek için kullandıkları ocaklar mevcuttur. Yine Karadeniz Bölgesi'nden gelen toplulukların geliş yerlerine göre hem ocaklık (ocak) hem de fırın olarak nitelendirdikleri yine kendi yörelerine özgü formlar ve kısmen de bir birilerinden etkilenerek dizayn ettikleri ekmek ve yemek pişirim unsurları mevcuttur. Örneğin Trabzon (408 Evler) ve Giresun'dan (Akçaova) gelenlerin ekmek ve hamur işlerini pişirdikleri fırınlar mevcutken Akçaova ve Tayfur Sökmen'de Ocaklık olarak nitelendirdikleri saç ekmeği ve Tayfur Sökmendeki Sinopluların mayalı ekmek Samsunluların (Akçaova ve Tayfur

Sökmen) pıt mıt (patıl, pıt-pıt) dedikleri ekmekleri pişirdikleri unsurlar olarak belirmektedir. Yine Giresun'a Bayburt'tan gelin gittiğini belirten bir görüşmeci *'Buraya gelir gelmez Bayburt usulü bir tandır kurdum ekmek, kete pişirmek için'* şeklinde ifadeleri sadece kendilerine özgü olmayanı daha önce etkileşimde bulundukları kültürlere özgü olanları da mekâna taşıdıkları ve bu yolla mekândaki farklılıkları daha çeşitlendirdikleri belirtilebilir. Yine Adıyaman'dan (Tayfur Sökmen) gelen göçmenlerin tandırı burada kullandıklarını, onlarda yufka ekmek yapıldığını ifade etmelerinden yola çıkarak pişirme teknikleri bağlamında sınırlı da olsa bir etkileşimlerinin olduğu belirtilebilir.

Ayrıca Tayfur Sökmen'deki topluluklarda taşıma işlerinde kullandıkları sepet gibi bir takım gereçleri kısmen de olsa hâlâ kullandıkları görülmektedir. Yine Tayfur Sökmen' deki topluluklar arasında birbirilerini kimlikleriyle özdeşleştirerek tanımladıkları bir takım araçların olduğu görülmektedir. Özellikle Samsun ve Sinop'tan gelen toplulukların yufka pişirme saçları için *'yuka ekmek pişirirken Kürt sacı kullanıyoruz.'* gibi bir takım ifadeleri bu yorumu desteklemektedir. Aslında söz konusu sacın günümüzde ateş yakılmasını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış basit bir araçtır (Foto 42).

Foto 65: Karadeniz Bölgesi'nden Gelen Toplulukların Kürt Sacı dedikleri Ekmek Pişirme Sacı ve Patıl Ekmeklerinden Bir Görünüm [Tayfur Sökmen (Reyhanlı)]

Bunu Adıyaman'dan getirttikleri için bu şekilde adlandırdıklarını belirtmişlerdir. Buradan hareketle tüketime konu olan unsurların yanı sıra onları özgün kılan pişirme pratiklerinde özel bir unsur olan araç teminlerinin de geldikleri yerlerle olan kültürel bağlarını diri tutmalarında önemli bir rol oynadığını belirtmek

mümkündür. Ayrıca tüketimlerine konu olan, Sümelek, yuka (yufka) ekmek, Özbek pilavı, tandır ekmekleri, gibi bir takım tüketim ürünlerinin pişirme teknikleri bakımından kollektif bir çalışma gerektirdiğinden, toplulukların bireyleri arasındaki dayanışma ve etkileşimi sağlayan unsurlar olmaları açısından da önem arz ettikleri belirtilebilir.

Burada yaşayan söz konusu toplulukların %80'inin iskânla kurulduğu planlı ve tek tip bir yapıya sahip olduğunu söyleyebileceğimiz bu yerleşim birimlerini, gerek kültürel kimliklerini koruma ve gerekse de diğer topluluklarla etkileşimlerinde kendi hâkimiyet alanlarını belirleme aracı olarak kullandıkları kültürel kodlarını içeren tüketim unsurlarını peyzaja yansıtmalarıyla bu yerleşmeleri yeniden şekillendirdikleri belirtilebilir.

Söz konusu toplulukların kendi kültürel yemeklerini sürdürmelerindeki bu tutumlarının sadece sosyo-külüterel anlamda geldikleri yerlerle olan bağlarını güçlü kılmakla kalmadıklarını aynı şekilde kuşaklar arası aktarımlarında sonraki kuşaklarını kültürlenmelerinde veya kültürel kodlarını aktarmada önemli bir unsur olarak ön plana çıktığını söylemekte mümkündür. Ayrıca ikinci kuşaklarının bile bu yolla buraya aidiyet hislerinin zayıf kalmasında da rol oynadığı söylenebilir. Çünkü ev içinde çoğunlukla bunun üzerinden anne ve babalarının geldikleri yerleri öğrenme olanağı doğuyor. Tüketim kültürlerindeki bu unsurları gerek pişirme yöntemleri gerekse de yeme biçimleri açısından çocuklarına kültürel kodlarını aktarmalarında önemli unsurlar olduğunu belirtmek mümkündür. Buna söz konusu toplulukların hemen hemen tümünden örnekler verilebilir. Örneğin 9 yaşındaki çocuk Van'dan gönderilen kendi mutfak kültürlerinde önemli bir yeri olan bir takım otları kurutulmuş veya salamura edilmiş hallerini dahi gördüğünde hepsini tek tek isimleriyle tanırken, '*Kırıkhan'da yetişen otları da bilir misin?'* sorusuna *'Kırıkhan'da ot yok ki.'* şeklinde cevap vermesi bu yoruma gerekçe olarak verilebileceği gibi kültürlenmede bir mekâna doğmanın yeterli bir kriter olmadığına işaret olarak da verilebilir. Aslında kast ettiği yedikleri otların burada mevcut olmadığıdır. Bu tür örnekleri 408 Evler, Aydınlı, Özyörük, Tayfur Sökmen ve Akçaova yerleşmeleri içinde genişletmek mümkündür. Ayrıca bu durumu göçmen ailelerin kendi kültürel kodlarını önceliklerine bir gerekçe olarak da verilebilir.

Yine Ovakent'teki çocukların sümölök, Newruz gibi birtakım ritüellerini topluluğun sahip olduğu kültürel dizge çerçevesinde onlara dair hikâyelerle birlikte anlattıkları görülmektedir. Ancak örnekleme dâhil olan ailelerden birinin 14 yaşındaki

kız çocuğu yerleşme birimindeki bir cemaat tarafından kurulan Kuran kursundaki Hocaların Newruz ritüelleri için yaptıkları yorumları şu ifadelerle aktarmaktadır. *'Bizlere diyorlar ki Newruz Bayramı kutlamak puta tapmak gibidir. Biz puta tapmak için yapmıyoruz ama yine de artık büyüklerimizin bazıları Mart'ın 21'i yerine 22'sinde dışarı çıkıyorlar, eskisi gibi ateşte yakmıyorlar. Özbekistan, Afganistan'dakilerde bilse belki onlarda artık böyle yapar.'* Buradan yola çıkarak söz konusu topluluklar için denilebilir ki aile içi kültürel dizgelerini sonra ki kuşaklara aktarımlarında mekânın soyo-kültürel yapısının bozucu etkilerinin de söz konusu olduğu da söylenebilir.

Bütün bunlardan yola çıkarak ekonomik olarak bir yere bağlı olmak tek başına aidiyeti sağlayıcı olmasa da bireylerde aidiyeti sağlayan, ev, mülkiyet ve gelecek kurgusunu barından birtakım unsurları olanaklı kılması bakımından aidiyetin oluşumuna etki ettiği söylenebilir. Zira söz konusu topluluklardaki örneklemlerden alınan verilerden onları buraya bağlayan unsurlardan biri olarak ev ve arazi mülkiyetlerini belirtmeleri bunu destekler niteliktedir. Mekânda tutunmalarının kültürel etkileşimleri kadar ekonomik faaliyetleri ve durumlarıyla da şekillendiği belirtilebilir.

Yine söz konusu toplulukların kültürel adaptasyon stratejilerindeki tercihleri sosyo-ekonomik koşulların uygunluğu (ekonomik bağlamda erişilebilirliği) söz konusu olduğunda içten gelen bir durum olarak gerçek tutumları olarak değerlendirilebilir. Ancak aksi takdirde mekânın sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi vb. özellikleriyle ilişkili şekillenen zorunlu koşullara bağlı gösterilen tepki sonucu şekillenen bir durum olarak da yorumlanabileceğini belirtmek mümkündür. Buradan hareketle bireylerin kültürel uyumları ve mekândaki bağlılıklarının içsel ve duygusal bir duruma bağlı gelişen bir tutum değil mekânın sosyo-kültürel ekonomik ve fiziki gibi yapısal özellikleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan duruma bağlı gerçekleştirdikleri bir refleks olduğunu belirtmek mümkündür. Mutfak kültürlerinin mahremiyet alanları dâhilinde olan bir unsur olarak hemen hemen tüm topluluklarda sürdürülmesine dayanarak her ne kadar bunun söz konusu topluluklar için evlilikler ve ekonomik durum ve faaliyetlerine bağlı olarak kısmen de olsa bir çeşitlenme görülse de yine de diğer unsurlara göre değişime en dirençli olan ve en çok korunan unsur olarak addetmek mümkündür. Zira bütün bu topluluklara burada eski yaşantılarına benzetmeye çalıştıkları unsurların ne olduğu sorusuna tüm topluluklarda başka

unsurların yanı sıra verilen cevaplardaki ortak öğenin mutfak kültürleri olduğu görülmüştür.

Bunun yanı sıra söz konusu toplulukların yaşadıkları mekânlarda yaşama süreleri göz önünde bulundurulduğunda bir birileriyle gerek evlilikler gerekse de sosyo-ekonomik etkileşimleri çerçevesinde sınırlı olan bir temasları mevzu bahis olsa da kültürel kodlarını korudukları ve ikinci kuşaklarının kültürlenmeleri bağlamında bunları sürdürmeleri açısından yaklaşıldığında yerli olarak nitelendirilen topluluklarla kültürel bağlamda bir bütünleşmeden ziyade ayrılma stratejisini seçtikleri belirtilebilir.

Ayrıca her ne kadar bu toplulukların yaşadıkları yerleşmelerde ekonomik durumları ve mülkiyetleri çerçevesinde bir bağları mevzu bahis olsa da gerek tüketim gerekse de üretim kalıpları çerçevesinde geldikleri yerlerle mevcut bağlarını sürdürmeleri geldikleri yerlerden ziyade daha önce yaşadıkları yerlere aidiyet duydukları şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Burada tüm topluluklar için kültürel adaptasyonlarında birer çatı olarak kabul edebileceğimiz göç şekli, memnuniyet, ekonomik durum, yaşam biçimleri gibi değişkenleri saymak mümkün olsa da, temelde bunların öncelenmesinde etkili olan etmenlerin topluluktan topluluğa değişkenlik arz ettiği görülmektedir. Fakat bütün bunları hem şekillendiren hem şekillenen ana unsur olarak mekânın ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda mekânda toplu olarak bulunma durumlarıyla mekândaki ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziki koşullardan beklentileri ve beklentilerinin karşılanmasından duydukları tatminleriyle ilişkili olarak yordanmıştır.

Göç şekilleriyle ilişkili olarak toplulukların mekândaki kültürel adaptasyon ve benimseme (kalıcılık) durumlarına bakıldığında, göç nedenleri ve Hatay'ı tercih etme nedenleri gibi ön plana çıkan iki durum söz konusudur.

Göç etme nedenleri açısından kamulaştırma, doğal afetler ve göçebelerin yerleştirilmelerine yönelik iskân politikalarına bağlı olarak gelenlerle birlikte serbest göçle gelen toplulukların söz konusu olduğu görülmektedir.

Hatay'ı tercih etme nedenlerine baktığımızda çalışma sahasındaki serbest göçle Fatih ve Kurtuluş'a gelen toplulukların Hatay'a yönelmelerinde sosyal sermayeleri olarak akraba ve tanıdıklarının varlığının yanı sıra, bir de istihdam yönüyle daha geniş imkânların olması etkilidir. Bu anlamda da Fatih ile Kurtuluş'taki toplulukların mekânla bağlarını bu iki unsurun oluşturduğu ve mekândaki kalıcılıklarının bunlar üzerinden sağlandığı belirtilebilir. Aynı zamanda bu toplulukların kültürel etkileşimlerinde de bu iki unsurun belirleyici olduğu söylenebilir. Zira bunların diğer topluluklarla her ne kadar ekonomik faaliyetleriyle ilişkili olarak kamusal alanda bir temasları olsa da, sosyo-kültürel anlamda temaslarının ise son dönemlerde diğer topluluklarla aralarında az sayıda da olsa gerçekleştirilen kız alıp vermelerini saymazsak sınırlı olduğu belirtilebilir.[33] Bu anlamda diğer topluluklarla kültürel temaslarının sağlanmasında

[33] Aslında evlilikler sosyo-kültürel anlamda topluluklar arasında yaşanan en büyük kültürel temastır. Ancak sahadaki söz konusu toplulukların buradaki kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda diğer topluluklarla aralarındaki kız alıp vermelerinin son 15- 20 yıldır ve sınırlı sayıda gerçekleşmesi bu yolla temaslarının oldukça sınırlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Hatta bunlardan çoğu topluluk için bu süreç bazı istisnaları (kızların kaçarak evlenmeleri gibi) saymazsak gerçekleşmediği ya da 5-6 kişiyle sınırlı kaldığı görülmektedir. Genel itibariyle yerli topluluklarla kız alıp verdiklerini belirten 408 Evler 'deki göçmen ailelerin bazılarının *'Çocukları yabancılarla evlendirdik (yabancı dediği buranın yerli topluluklarıyla, Kilis ve Gaziantepli Kürt vatandaşlar), damatlar geldiğinde onların yiyeceği yemekleri pişiriyoruz, onun dışında kendi bildiğimiz yemekler dışında pek farklı yemek pişirmeyiz.' şeklindeki*

mekândaki kalış süreleri göz önünde bulundurulduğunda her ne kadar sınırlı sayıda gerçekleştirilseler de evliliklerin önemli bir etken olduğu görülmektedir. Kendi topluluklarıyla ise bu temas etkileşimlerinin mahremiyet algıları çerçevesinde kan bağlarıyla ilişkili olarak derecelendiğini belirtmek mümkündür. İlişkiler ağıyla göç eden bu toplulukların yerlilerle temaslarının sınırlanmasında temel gerekçelerden biri kan bağına verilen önemdir. Yine göç şekillerinin istihdam üzerinde belirleyici bir etken olması açısından yerli topluluklarla toprak mülkiyeti ve hâkimiyet alanlarıyla ilişkili olarak çekişmelerinin söz konusu olduğu görülmektedir. Mekâna intikalleri ekonomik gerekçeler, aile ve tanıdık bağlarıyla ilişkilidir. Bu nedenle topluluk aidiyetlerinin varlığı mekân kalıcılıklarını pozitif yönde etkilerken, ekonomik gerekçelerle ilişkili olarak mekândaki kalıcı olma isteklerini ise ekonomik entegrasyonlarındaki başarının derecesi belirlemektedir.

İskâna bağlı olarak Hatay'a gelen toplulukların ise mekândaki kalıcılıklarına ve sosyo-kültürel etkileşimlerine etki eden en temel unsurun iskân olduğu belirtilebilir. Daha öncesinde de değinildiği gibi arazi mülkiyeti mekânsal hâkimiyetin bir göstergesi olarak toplulukların hem mekânsal hem de onların sosyo-kültürel etkileşimlerinin yansımalarını ihtiva etmektedir. Diğer bir ifadeyle göç şekillerinin iskânla gelen topluluklar içinde mekân kalıcılıkları ve kültürel etkileşimleri üzerinde belirleyici bir unsurdur. Zira hem göçebelikten dolayı hem de kamulaştırma ve doğal afetlere bağlı olarak buraya iskân edilen toplulukların yerleşme yeri ya da arazide yerli topluluklar tarafından mülkiyet durumları üzerinden dışlanmaları bunu göstermektedir.

Ayrıca söz konusu topluluklarda özellikle Akçaova (Antakya), Tayfur Sökmen (Reyhanlı), Buhara (Hassa) ve Özyörük (Kırıkhan) yerleşmelerindeki toplulukların mekândaki kalıcılıklarının diğer topluluklara oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Bunda etkili olan unsurun ise kademeli göçle gelmiş olmaları ve buraya iskân olmayı kar amaçlı olarak tercih etmeleriyle ilişkilendirilebilir. Zira bu toplulukların büyük bir çoğunluğunun buraya gelişlerinin hak sahipliliklerini elde etmeyle ilişkili bir durum ve burada kalış sürelerinin bir ila birkaç ayla sınırlı olduğu görülmektedir. Hata Özyörük ve Buhara yerleşmelerindekilerin bir kısmı 10 yıllık süreyle konutlarını boş bırakmama şartını ihlal ettikleri görülmektedir. Ancak istisnalar

ifadeleri evlilikler yoluyla sağlanan akrabalık ilişkilerinin kültürel temasları için yeter bir kriter olmadığı yorumuna bir dayanak olarak verilebilir. Çalışma sahasındaki diğer göçmen topluluklardan benzer ifadeleri kullananların olması bu çıkarımın söz konusu bütün topluluklar için genellenebilir bir durum olduğu şeklinde yorumlanabilir.

olmakla birlikte genelinin konutların boş kalmaması için yerlerine kiracı olarak aynı topluluktan tanıdıklarını yerleştirdikleri tespit edilmiştir. Yine 408 Evler ve Aydınlı (Kırıkhan) yerleşmelerindeki toplulukların kademeli olarak iskânla gelen diğer topluluklara nazaran buraya ekonomik anlamda başarılı bir şekilde entegre olmaları ve mekânda kalıcılıklarının daha fazla sağlanması göç şekillerinin mekân kalıcılıkları üzerinde belirleyici bir rol üstlendiği yorumunu destekler mahiyettedir.

Yine gerek tanıdık ve akraba çoğaltanları gerekse de iskâna bağlı olarak buraya dış göçle gelen Ovakent (Antakya) ve Karadurmuşlu'daki (Kırıkhan) topluluklar için de göç şekillerinin mekândaki kalıcılıkları ve kültürel etkileşimleri üzerinde etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Ancak her iki toplulukta da mekândaki kalıcılıklarının diğer topluluklardan daha çok sağlandığı, ancak kültürel etkileşimlerinin sınırlı olduğu görülmektedir. Yine bunda iskâna bağlı olarak yerleştirilmelerinin temel unsur olduğu belirtilebilir. Ayrıca Karadurmuşlu'daki toplulukların ikinci kuşaklarının büyük bir kısmının burada yaşamadıkları görülmektedir. Bu da söz konusu toplulukların kalıcılıkları sağlansa da ikinci kuşaklarının burada kalmamaları bir aidiyetlerinin olmadığına gerekçe olarak verilebilir.

Yine göç şekillerinin söz konusu toplulukların mekân algılarını da şekillendirdiği belirtilebilir. Zira siyasi gerekçelerle buraya yönelen gerek Ovakent gerekse de Karadurmuşlu'daki toplulukların yerli topluluklarla çekişmelerine rağmen devletten herhangi bir baskı görmemeleri nedeniyle buradan huzurlu bir ortam olarak memnuniyetlerini belirtmeleri göç nedenlerinin tatmin eşiği üzerindeki etkinliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Teritori anlamdaki bir tekabülde egemenlikle mekân bir tutulmaktadır. Bu bağlamda mekânı, mekân kullanımından ondan mahrumiyete, üretim ilişkilerine kadar mekânda cereyan eden her unsurun bir birilerine göre durumuyla ve egemenlik alanıyla tanımlamak, diğer bir ifadeyle hâkimiyet alanı çerçevesinde onu kullanan ve onu kullanmaktan mahrum bırakılanlar arasındaki mücadeleye işaret ettiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Bu açıdan çalışma sahasında gerek yerli gerekse de sonradan gelen topluluklar arasındaki çekişmeler bu şekilde yorumlanabilir. Zira mekândaki yerli topluluklar arasında da toprak mülkiyetleri üzerinden aynı çekişmeli süreçlerin söz konusu olduğu görülmektedir. Özellikle Ovakent'teki (Antakya) Özbek asıllı Afgan göçmenlerden önce buraya heyelan nedeniyle yerleştirilen yerli halkın yine yakın çevrelerinde bulunan yerleşmedeki topluluklardan baskı gördükleri hatta konutlarını bu yüzden boş bırakmalarının söz konusu olması bu yorumu destekler

niteliktedir. Hiç şüphe yok ki etnik, mekânsal ve sosyo-kültürel ayniyet kültürel etkileşimde ve mekânsal adaptasyonda etkili unsurlardır. Ancak bu unsurların mekânsal karşılıkları ve uzamı bağlamında yani diğer bir ifadeyle hâkimiyet alanı üzerinden anlamlandırılmaları yönüyle mekânın ve ona hâkim olmanın bütün bu unsurları içkin bir boyut kazanarak farklı görüngüler üstlendiği söylenebilir. Mekâna değer atfetmek diğer bir ifadeyle onda izler bırakmak, onu bu izler yoluyla belleğe almaktır. Buradan hareketle söz konusu toplulukların mekândaki kalıcılıkları ve kültürel etkileşimlerinin sağlanma derecesinin hâkimiyet alanı üzerinden şekillendiğini belirtmek mümkündür.

Söz konusu toplulukların kültürel adaptasyonlarını ve mekân aidiyetlerine ilişkin olarak ele alınan diğer bir kriter mekânda toplu olarak kalma durumlarıdır. Söz konusu bütün yerleşme birimlerindeki toplulukların yaşadıkları mekân birimlerinde toplu olarak kaldıkları görülmektedir. Bunda yine göç şekillerinin ve akrabalık ve tanışıklık durumlarının etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu toplulukların mekân birimlerinde bu şekilde dağılışları sosyo-kültürel temaslarının kendi topluluklarıyla sınırlı kalmasına sebebiyet vermiştir. Dağılışlarındaki bu durum kültürel adaptasyon süreçlerini negatif yönde etkilerken, kültürel kimliklerini korumalarında ve ikinci kuşaklarına aktarmalarında olumlu yönde etkilemiştir. Bu nedenle mekândaki dağılışlarının kültürel adaptasyonlarında ve egemenlik alanları sağlaması bağlamında mekândaki kalıcılıklarına etki ettiği görülmektedir. Bu durumun söz konusu yerleşme birimlerindeki kültürel çeşitliliği sağladığı ancak mekânda 'öteki' olma durumlarını tetiklediği görülmektedir. Zira bütün yerleşme birimleri söz konusu toplulukların varlıklarıyla ilintili olarak tanımlanmakta ve hatta onların varlıklarıyla politize edilmektedir. Bu durumları bir tanıma ve tanınma politikası olarak belirdiği ve kimlik inşa aracı olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Söz konusu toplulukların üretim ve tüketim kalıplarının değişimi ve belirlenmesinin kültürel adaptasyon süreçlerinin tespiti ve mekân aidiyetlerinin şekillenmesinde etkili olan diğer unsurlar oldukları görülmektedir. Söz konusu yerleşme birimlerindeki bütün toplulukların göç tipleriyle ilintili olarak üretim kalıplarının şekillendiği tespit edilmiştir. Kademeli olarak gelenler dışında gerek iskâna bağlı olarak mekâna intikal eden topluluklar gerekse de serbest olarak gelen toplulukların kırsal alanlardan geldikleri görülmektedir. Buraya yönelmelerinde kar amaçlı burayı tercih edenler dışında ekonomik faaliyetleriyle ilişkili bir durum olduğu görülmektedir. Bu nedenle ekonomik faaliyetleri anlamında entegrasyonlarının uzun bir süreç almadığı

ancak bu topluluklardan gerek iskâna bağlı olarak yerleştirilenlerin iskân tiplerinin tarımsal olması gerekse de serbest göçle gelenlerin bazı istisnalar dışında temel ekonomik faaliyetlerinin tarım ve buna bağlı sektörlerde istihdam edilme veya arazi satın alarak tarımsal üretime yönelmeleri suretiyle şekillenmesi yerli topluluklarla husumetler yaşamalarında etkili olduğu görülmektedir. Ancak bu topluluklardan 408 Evler, Fatih/Kurtuluş, Aydınlı ve kısmen de Karadurmuşlu'dakilerin (Kırıkhan) ekonomik uğraşlarının tarımsal faaliyetlerle sınırlı olmadığı, ticaretle uğraştıkları ve yaşadıkları ilçe merkezlerinde bu sektördeki en geniş kitleyi oluşturdukları görülmektedir. Yine Ovakent'te yaşayan toplulukların da yelek dikim işi yaptıkları ve içlerinde özellikle gıda sektöründe ticaretle uğraşan bir kitlenin varlığı da söz konusudur. Bu topluluklar aynı zaman da mekânda kalıcılıkları en fazla sağlanan topluluklardır. Bu anlamda ekonomik entegrasyonları başarılı olan toplulukların mekândaki kalıcılıklarının arttığı, diğer bir ifadeyle ekonomik tatminle mekân bağlılığı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu belirtilebilir. Zira Aydınlı mahallesindeki topluluklarla akrabalıkları olan Özyörük'teki (Kırıkhan) topluluklardan küçük bir kitle hariç Buhara (Hassa), Tayfur Sökmen (Reyhalı) ve Akçaova'daki topluluklar, araştırma sahası içerisinde iskân edilen sayıca en büyük topluluklar olmalarına karşın, günümüzde mekândaki en küçük topluluk durumuna düşmüşlerdir. Birey ya da ailelerin yaşadığı çevrede ekonomik anlamda yatırıma yönelmemesi, kalıcılıkta istekli olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Kültürel adaptasyonlarının yine alana göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Kamusal alanda bütünleşme temelli bir strateji tercih ederlerken ev ve mahalleleri içerisinde ise ayrılma stratejilerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Tüketim kalıpları yönüyle bakıldığında göç eden bütün toplulukların ekonomik ve coğrafi etmenlerle ilişkili olarak tüketim alışkanlıklarında sınırlı da olsa bir değişim yaşandığı gözlenmiştir. Fakat genel anlamda önceki yaşantılarından kalma yeme içme kültürlerini korudukları, gelenek ve göreneklerini yaşatmaları konusunda kararlı oldukları ve bu anlamda da yerli toplulukların kültürel unsurlarını bünyelerine tamamen almadıkları, bu yönüyle de ayrılma stratejilerini seçtikleri söylenebilir. Bütün bu toplulukların kısmen de olsa tüketimlerine konu olan bir takım unsurları benimsemiş olsalar da bunların mevcut mekândaki halleriyle bire bir olmadığı söylenebilir. Zira Ovakent'eki toplulukların evde kullandıkları eşyaları kendi geleneksel el sanatlarıyla süsleyerek müdahaleleri veya Kurtuluş ve Fatih'teki topluluklardaki fırın kasap konseptlerinin Antakya'dakilerle benzerlik gösterse de geldikleri alanlardaki kullanım

şekillerini de korudukları görülmektedir. Yine diğer topluluklarda içinde benzer örnekleri göstermek mümkündür.

Bütün bunlardan hareketle burada vurgulanması gereken diğer bir durum da temelde her kültürün ilksel durumlarının farklılığı nedeniyle aynı mekânsal kalıplar içerisinde etkileşime girdikleri kültürler aynı olsa dahi ortaya çıkacak sentez aynı olmayacaktır. Çünkü baştaki ilksel durum etkileşime geçen öğelerden birinin farklılığına işarettir. Sentez dahi olsa ortaya çıkan yeni durum bu nedenle özgün olma halini korur. Etkileştikleri mekânın ve kültürün aynı olması bu iki farklı kültürün ortak yönlerinin sayısını artırır, fakat tek tipleştirmez. Öyle ki her topluluk kendi kültürel dizgeleri çerçevesinde mekânın sosyo-kültürel ve fiziki yapısal özelliklerini etkiler ve bunlardan etkilenir.

Hiçbir kültürün kendi içinde saf özgünlüğü iddia edilemez. Etkileşimin böylesine hızlandığı günümüz koşullarında, belli güzergâhlar arasında mekik dokur gibi yaşantılar sürdürenlerin varlığı söz konusu olduğunda ve yine bunlarla ilişkili olarak kültürel temasların yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda bu geçerli bir söylem haline gelir. Kültür devingen yapısı gereği sürekli yeniden oluşumu gerektirir. Bu da kültürü her zaman bir çekişme platformu olarak ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle de her kaotik çekişme sonrası toplulukların birlikteliğini sağlamak için ortak kültürel değerlerin inşası şarttır. Topluluk inşa aracı olarak kültürün ve kültürel unsurların vurgulanması bir topluluk için bütünleşmeyi olduğu kadar ayrılığı da işaret etmesi yönüyle de önemlidir. Bu durumu topluluklar için şu şekilde yorumlamak mümkündür. Söz konusu topluluklarda tüm yönleriyle üzerinde uzlaştıkları sabit ortak unsurların ön planda olmadığı, bu anlamda tam bir topluluk bilinciyle hareket etmedikleri görülmektedir. Topluluk aidiyetlerinin ekseriyetle yerli topluluklar tarafından maruz kaldıkları baskılar nedeniyle ‘öteki’ üzerinden sağlanan bir bu durum olduğu bu yönüyle de tam anlamıyla bir topluluk bilinçlerinin sağlanmadığı söylenebilir. Ayrıca hepsinin aynı yerden gelmemeleri bunun önemli bir nedenidir. Topluluk harcı kolektif bir tarih bilinci ve hafızayı gerektirdiği gibi bazı durumlarda yeniden inşa için de unutuşu da zorunlu kılmaktadır. Burada her ne kadar göçle gelen topluluklar arasında ‘öteki’ üzerinden bir ‘biz’ inşa edilmişse de bunlar geçmiş yaşantılarının hatıralarını yaşatmaktadırlar. Burada göçle gelen toplulukların çoğunda bu durum mevcuttur. Çünkü geçmişleriyle güçlü aidiyet bağları yeni topluluk bağlarının gevşek kalmasına sebebiyet vermektedir. Sadece ‘öteki’nin inşasıyla

sağlanan topluluk aidiyeti 'öteki'nin ortadan kalkması veya ona dair görüngelerin değişmesi durumunda gevşeyebilir veya ortadan kalkabilir. Ki bu topluluklarla yapılan görüşmelerde toplulukların tümü, eskiye oranla birlikte hareket etme ve birbirileriyle olan komşuluk bağlarının gevşediğini belirtmişlerdir. Yerli topluluklarla aralarında yaşanan husumetlerin eskiye nazaran azalması bundaki temel gerekçelerden biri olarak verilebilir.

Söz konusu toplulukların dağılış gösterdikleri yerleşme birimlerini, mensup oldukları kültürü, aidiyet duydukları unsurları yaşatmaya, ayrıldıkları yerlere dair anılarını ve özlemini duydukları hayallini kurdukları unsurları canlı tutmak için kültürel kodlar çerçevesinde yeniden şekillendirdikleri yapay alanlar olarak ifade etmek mümkündür. Örneğin Bunlardan Ovakentlilerin Ovakent için '*küçük Apganistan (Afganistan)*' demeleri, Trabzonluların biz olduktan sonra bizim için her yer Trabzon, geldikleri yerleri hatırlatıyor diye karalahana ektiklerini söylemeleri ve yine doğudan gelen vatandaşların bir aradayız adetlerimizi sürdürüyoruz gibi bir takım ifadeleri bu duruma gerekçe olarak verilebilir.

Yine konutlarının fiziki koşulları, oturdukları alanların erişilebilirlik yönleri ve toplu olarak yaşamaları gibi bir takım unsurlar üzerinden yaşadıkları mekânı olumlasalar da sosyo-kültürel bağlamda mekândaki diğer topluluklarla bütünleşememeleri yaşadıkları alanlara ilişkin algılarında huzur ve güven gibi duygu durumsal hallerini öncelemeleri bunun yeter bir kriter olmadığını göstermektedir. Yani göç araştırmalarında mekânsal ayrımcılığın her zaman düşük atıl durumdaki mekânlarla ilişkili değil mekânın politize edilmesiyle ilgili bir durum olduğunu da göstermektedir.

Göç eden topluluklar için sosyal, ekonomik, erişilebilirlik gibi faktörlerin yanında mekânın fiziki çevre koşullarının da mekân tatminlerinde rol oynadığı belirtilebilir. Zira gerek geldikleri yerlerin gerekse de yerleştikleri yerleşmelerin kuruluş yerleri (ovalık veya tepelik bir alanda yer alması gibi) bağlamında çevrenin topoğrafik unsurlarıyla sıcaklık gibi iklim öğelerinin mekândan duyulan memnuniyette etkili olduğu görülmektedir. Ancak sıcaklık etmeninin söz konusu topluluklardan özellikle Kırıkhan'daki mahallelerde kalanları Belen'de yayla alanlarından konut alma gibi alternatif arayışlara yönlendirdiği görülmektedir. Hatta bu yönüyle önceki yaşantılarında bir ekonomik faaliyet olan yaylacılığın burada bir rekreasyonel faaliyete evirildiği şeklinde yorumlanabilir.

Göç süreci ve sonrası sadece bir kültürel karşılaşma sonucu oluşan bir süreç değil, aynı zamanda mekânın fiziki şartları ve yine morfolojik yapı unsurları sonucu şekillenen bir süreci kapsadığı da görülmektedir. Ancak yine de mekânsal kabulleniş ve adaptasyonlarının kültürel adaptasyonlarından önce geliştiği belirtilebilir. Bu durum, bireylerin mekâna fiziksel bağlılıklarını sağlasa da duygu durumsal bir hal olarak aidiyetlerini sağlamadığı şeklinde yorumlanabilir. Söz konusu toplulukların yerleştikleri alanlar için buraların daha sıcak olduğunu ancak sıcaklığın Allah'tan olduğunu, yerli topluluklar tarafından kaldıkları baskıları ise kabul edilmez olduğunu ve yine yetiştirdikleri ürün desenlerinde değişimlerin olduğunu ancak buna bir ila birkaç yıl içerisinde alıştıklarını ancak yerli topluluklarla hale kaynaşamadıklarını belirtmeleri bu yorumu destekler niteliktedir. Ayrıca bu topluklar içerisinde bireylerin bir kısmı oturdukları yerleşme birimlerinin tepelik bir alanda olmasını istediklerini belirtmelerine rağmen ardından *'Huzur olmadıktan sonra ha tepede olmuşuz ha ovada ne fark eder.'* gibi bir takım ifadelerde bulunmaları da bu yoruma diğer bir gerekçe olarak verilebilir.

Ayrıca bunların yanı sıra söz konusu bütün topluluklarda evliliklerin hem kültürel etkileşim hem de belli bir kitlenin mekâna yönelmesi veya yaşamaya devam etmesinde önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Yine bunların evlilikler üzerinden 'biz' ve 'öteki' inşalarının yaratımı da söz konusudur. Zira söz konusu yerleşmelerin tümünde toplulukların tamamı intikal ettikleri mekânlarda yaşayan kesimlerle belli bir döneme kadar kız alıp vermediklerini belirtmişlerdir. Hatta bu durumu toplulukların içerisindeki bir kısım ailelerin günümüzde de devam ettirdikleri tespit edilmiştir.

Aynı zamanda bu toplulukların mekânda kalıcılık, geçicilik durumlarının tespiti ve mekânla bağlarının oluşması hususu açısından, değişken olarak kullanmak için bunlara ölülerini defnetme yeri olarak nereyi tercih ettikleri de sorulmuştur. Yine bunlarda mekânda kalıcılık durumları diğer topluluklara oranla daha çok sağlanan 408 Evler, Fatih/Kurtuluş, Aydınlı (Kırıkhan) Ovakent (Antakya), Karadurmuşlu ve kısmen de Özyörük mahallesindeki topluluklar için geçerli bir durum olduğu diğer toplulukların cenazelerini defin için burayı kullanmadıkları görülmektedir. Ki bu sonuç, diğer kriterlerin ortaya koyduğu tespitlerle örtüşmesi yönüyle mezar yeri tercihlerinin mekân aidiyeti ve kalıcılığı için bir değişken olarak kullanılabileceğine gerekçe olarak da verilebilir. Zira ölülerini gömme yeri olarak burayı tercih eden toplulukların mekânda kalıcılıkları daha fazla sağlanan topluluklar olması da bu çıkarımı destekler mahiyettedir.

Yine mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyonun tespitinde nüfusun demografik özelikleri önemli değişkenlerdir. Çalışma sahasındaki göçle gelen topluluklara yaş, eğitim ve cinsiyet bağlamında bakıldığında toplu ve genç yaşlarda mekâna intikal eden ve yine Ovakent (Antakya) gibi illegal yollarla iltica eden toplulukların bulunduğu alanlarda hemen hemen her yaş grubundan göç edenlerin söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür. Genelde göç hareketlerinde genç nüfus tekrar göç etmeye meyilli bir kitle olarak kabul edilir. Ancak söz konusu topluluklarda geldikleri dönemler itibariyle daha genç nüfusa sahip toplulukların mekândaki kalıcılıklarının daha fazla olduğu görülmektedir. Aksine Buhara (Hassa) gibi geldikleri dönemler itibariyle daha yaşlı bir nüfusu ihtiva eden topluluklarda ise kalıcılıklarının sağlanmadığı görülmektedir. Ancak Ovakent'te (Antakya) iltica eden yaşlı nüfusun ise burada kalıcılıklarının sağlandığı ve tekrar göçe meyilli olmadıkları tespit edilmiştir. Buradan hareketle söz konusu topluluklar için yaş kriterinin mekân kalıcılıklarının tespitinde belirleyici bir değişken olmadığı bunun her topluluğun kendi özel durumlarıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Yine genellikle buraya yönelen toplulukların aileleriyle birlikte göç etmeleri mekân kalıcılıklarının cinsiyet durumlarından ziyade eş ve ailelerine bağlı olarak şekillendiği tespit edilmiştir. Söz konusu toplulukların mekândaki mevcut diğer topluluklarla olan husumetleri nedeniyle bireylerin tutum ve davranışlarının cinsiyet durumlarından ziyade dışlanma unsurlarına bağlı olarak şekillendiği belirtilebilir. Fakat söz konusu toplulukların eğitim durumları ve ekonomik uğraşlarının mekâna intikal etmelerinde belirleyici rol oynaması açısından dolaylı da olsa bireylerin mekândaki kalıcılıklarına etki ettiği belirtilebilir. Bu yönüyle eğitim durumlarının söz konusu toplulukların mekân kalıcılıklarının tespitinde yaş ve cinsiyet kriterlerinden daha belirleyici olduğu belirtilebilir.

Bütün bunlardan hareketle her ne kadar göç sonucunda bireylerin birçok mekânla etkileşime girmelerinden dolayı mekânla ekonomik, sosyal vb. birçok açıdan bağ kurmaları söz konusu olsa da topluluklardaki göçe ilişkin olan gurbet ve sıla kavramının mevcudiyetini koruduğu ve sıla olarak kabul ettikleri yerin temelde değişmediği söylenebilir. Zira her ne kadar çalışma sahasındaki topluluklarda bireylerin mekândaki kalıcılıklarına aile, tanıdıkları ve mülkiyetleri, işleri gibi ekonomik durumlarına ilişkin gerekçeler belirttikleri ve bunlar üzerinden yaşadıkları mekânlarla bir bağ geliştirdikleri görülse de kendilerini etnik kökenlerinden çok sıla üzerinden tanıtıp kimliklendirmeleri bu çıkarımı destekler niteliktedir. Diğer bir ifadeyle bu topluluklardaki bireylerin çıktıkları ve doğdukları yerler üzerinden

kendilerini tanımlamaları (Samsunluyum, Ağrılıyım, Trabzonluyum, Bayırlıyım Bucaklıyım vb.) doğdukları yere aidiyet duyduklarını göstermektedir. Yine mevcut topluluklar için mekâna dair izlenimlerini ve benzetmelerini *'Memleketteki gibi…'* veya yaptıkları her karşılaştırmayı *'Memlekette böyleydi.'* vurgusuyla ifade etmeleri onlar için sıla ve gurbetin neresi olduğunu göstermektedir. Yani doğulan ve aidiyetin olduğu yer olarak sıla, göç edilmiş ve yerleşilmiş yer olan gurbet. Ayrıca her ne kadar bir mekândaki yaşanılmışlığın süresinin uzun olması mekâna dair bağlar oluşturup geliştirdiği kabul görse de aidiyeti sağlamaya yetmediği belirtilebilir. Zira 40 yıldan fazladır, buraya iskânla gelmiş bireylerin bir kısmının yer seçimi konusunda neden Hatay'ı tercih ettikleri sorusuna ilişkin *'Diğer yerler de burası da gurbet ne fark edecekti.'* şeklindeki cevapları bu yoruma diğer bir gerekçe olarak gösterilebilir. Sonuç olarak aidiyetin duygu durumsal bir hal olarak var olduğu, fakat pratikte mekâna bağlayıcılık anlamında tek başına yeterli olamayabileceği de söylenebilir. Zira bu toplulukların buradan göç ettikten sonra birkaç istisna dışında geldikleri yerlere değil ekonomik anlamda daha güçlü iş olanaklarını elde edebilecekleri yerlere yöneldikleri tespit edilmiştir.

Bunlardan hareketle denilebilir ki, söz konusu topluluklardaki bireyler yaşadıkları mevcut mekânlarda ekonomik durumları, topluluk aidiyetleri ve akrabalıklarıyla ilişkili olarak mekânla aralarında bir bağ oluşturmuşlar, ancak mekâna aidiyetleri sağlanmamıştır. Söz konusu toplulukların mekândaki kalıcılıklarının sağlanıp sağlanmamasında ise göç tiplerinin, üretim ve tüketim kalıplarının, akrabalık ve tanıdık bağlarının, kısmen de olsa eğitim durumlarının etkilerinin söz konusu olduğu belirtilebilir.

Bütün bunlardan yola çıkarak bu toplulukların karşılıklı bir iletişim ve etkileşimden ziyade birbirilerinin varlıklarına tahammül edip birlikte yaşamayı öğrendikleri söylenebilir. Çünkü göçle gelen bu toplulukların başka topluluklarla etkileşimleri ekonomik nedenler dışında neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu durum kültürel anlamda bütünleşmelerinin ve yine aynı şekilde mekânsal aidiyetlerinin gelişmediğini göstermektedir. Buradan hareketle söz konusu toplulukların durumlarını mevcut mekânlarda kültürel bütünleşme ve mekân aidiyetlerinin sağlanmasından ziyade, mevcut mekânlardaki sosyo-kültürel ilişkileri farklılıklar üzerine inşa edilmiş karşılıklı benimseme ve kabullenmeye dayalı bir birlikte yaşam olarak addetmek mümkündür.

Kısaca söz konusu yerleşmeler de yaşayan göçmen topluluklar özelinde saha çalışmaları sonucunda elde edilen sonuçlardan hareketle iskân politikaları, göç çalışmaları ve göç kuramlarına ilişkin öneri mahiyetinde gerekçeleriyle birlikte bir kaç madde sıralamak mümkündür.

-Göçün bir anda olup biten bir olaydan ziyade bir sürece tekabül ettiği göz önünde bulundurularak göç politikaları uygulanmalıdır. Bu bağlamda izlenen göç politikaları sonucunda yaşanan her türlü unsur ve ihtimaller göz önünde bulundurularak bu sürecin sağlıklı yürütülmesi için bir göç yönetimi politikası da geliştirilmelidir.

-Göç salt bir mekân değiştirmenin ötesinde bir yer değiştirme hareketidir. Bu nedenle mevcut göç politikalarında izlenen iskân uygulamalarında olduğu gibi toplulukların ekonomik durumları göz önünde bulundurularak yapılan düzenlemeler iskâna tabii tutulan toplulukların mekân kalıcılıklarını sağlamada tek başına yeterli değildir. Bu açıdan göç sonrası kültürel etkileşimlerinin mekân adaptasyonlarının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için hem iskân edilecek birey veya toplulukların mevcut sosyo-kültürel yapıları hem de intikal edecekleri mekânın sosyal, kültürel durumu, coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak bunlara ilişkin göç yönetimi yapılmalıdır. Zira söz konusu toplulukların bazıları için geleneksel aile yapılarına uygun konutların olmaması nedeniyle şikâyetleri ve müdahalelerinin olduğu tespit edilmiştir.

-İskân çerçevesinde toplulukların ekonomik faaliyetlerine yönelik yapılan düzenlemeler mekândaki kalıcılıkları açısından şüphesiz önemlidirler. Ancak göç yönetimi çerçevesinde bunun ileriye dönük sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik girişimler de yapılmalıdır. Zira mevcut mekânlardaki toplulukların büyük bir kesimi başka gerekçelerle birlikte çocuklarının istihdam olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle buradan göç ettiklerini belirtmeleri bunun önemli bir unsur olduğunu destekler mahiyettedir.

-Ancak yine de burada şu husus da önemlidir. Bu toplulukların büyük çoğunluğu için kendi durumlarına ilişkin bilgilendirme, eksikliğinin olduğu görülmektedir. En azından kamulaştırma gibi devlet nedenli yaşanan yerinden edilmeler veya aslında yaşanmasında olmasa da çözümünde devletin müdahalesi ve yardımının beklenildiği afetlerle bağlantılı gerçekleşen göçlerin sonucunda yapılan yerleştirilme politikalarında gerek yerleştirilecek bireyler gerekse de mevcut yerel topluluklar yeterince bilgilendirilmeli. Var olan alanların devlet tasarrufunda olan alanlar olduğu kimsenin malı olmadığı en azından topluluklar arası kültürel etkileşimler sağlanamasa da muhtemel husumetlerin yaşanmaması, göç eden

toplulukların güven duygularının aşınmaması ve mekândaki kalıcılıklarının sağlanması açısından gerekli olduğunu belirtmek mümkündür. Çünkü topluluk aidiyetleri geliştiği için tekrar eden göç sürkülasyonu yönelinen yeni merkezlerde çarpık kentleşme, kültürel kesintiler, iş gücünün yanlış yönelimi gecekondulaşma gibi sosyo- kültürel bozuklukların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu anlamda toplulukların mekânda kalıcılıklarının sağlanması göç hareketini yavaşlatarak göçe bağlı olarak büyük kent merkezlerinde yaşanacak alt ve üst yapılardaki yetersizliklerin önlenmesi bağlamında olumlu bir durum olduğu belirtilebilir.

-Bütün bunlara bakıldığında her ne kadar çalışma konusu dâhilinde olmasa da söz konusu toplulukların büyük bir bölümünün iskân politikaları çerçevesinde mekâna intikalleri söz konusu olması hasebiyle mevcut araştırmadaki veriler çerçevesinde mekân aidiyeti ve kültürel adaptasyon unsurlarının göç politikalarının başarılı bir şekilde sağlanıp sağlanmaması konusunda yapılacak analizlerde birer değişken olarak kullanılabileceği belirtilebilir. Çünkü mevcut mekânlara yönelik yapılan iskân politikalarının toplulukların büyük bir çoğunluğunun mekân kalıcılıklarının sağlanmaması ve kültürel entegrasyonları bağlamında başarılı bir profil sergilememelerinde etkili olan en temel unsurlardan biri olduğu belirtilebilir. Ki bunda iskân politikasındaki bir takım açıkları sıralamak mümkündür. Fakat burada bunların tespitleri çalışma konusunun genel çerçevesini aşması nedeniyle irdelenmeyecektir.

-Her ne kadar literatürde bu tarz çalışmalar için geliştirilen bir takım ölçekler mevzu bahis olsa da bunların ağırlıklı olarak kapalı uçlu sorular şeklinde hazırlandıkları ve istatistiki açıdan değerlendirmeye olanak verecek mahiyette oldukları görülmektedir. Örneğin sosyal bilim alanlarındaki literatürde kültürel uyum süreçlerinin tespitinde kullanılan tutum ölçeklerindeki bir takım soruların kapalı uçlu olarak sorulması bireylerin tutumlarına etki eden unsurların tespitine olanak tanımadığından kültürel adaptasyonlarındaki tutumlarının tam anlamıyla tespitinin sağlanmadığına bir gerekçe olarak verilebilir. Örneğin yeme içme alışkanlarındaki değişimin tespitinde sorulan soruların kapalı uçlu olarak sorulması halinde bireylerin kendi yörelerine özgü yemekleri pişirmediğini belirten seçeneği işaretlemesi genel olarak bir uyum staratejisine (asimilasyona) işaret olarak yorumlanacaktır. Ancak bireyin bunun için gerekli olan malzemeyi sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı temin edememesi gibi bir durumda bu bireyin yeme içme kalıpları bağlamında bütünleşme veya uyum stratejisi geliştirdiğini söylemek gerçekliği tam anlamıyla yansıtmayacaktır. Bu nedenle sahaya ilişkin verilerin bütün boyutlarıyla gerçekliğe

daha uygun bir şekilde yorumlanabilmesi için bu tür çalışmalarda sorular betimsel analize tabi tutmaya olanak verecek şekilde açık uçlu olarak da sorulmalıdır.

-Burada belirtilmesi gereken diğer bir hususta göçe yönelik bu tarz coğrafya çalışmalarında coğrafi yaklaşımdaki temel değişkenlere bağlı kalmak suretiyle yapılacak saha çalışmaları için hazırlanacak soru formları her mekânın kendine özgü bir sosyo-kültürel, ekonomik, fiziki coğrafi unsurlarının olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak gerekli ekleme ve çıkarmalar yapılarak şekillendirilmelidir. Hatta gerekirse mekânın özgünlüğü açısından sağlıklı tespitlerin yapılabilmesi için diğer sosyal bilim alanlarındaki yaklaşımlar coğrafi bir temele oturtularak, refere edilebilir.

-Mekân aidiyeti ve mekâna bağlılığa ilişkin göç çalışmalarında yordayıcı birer değişken olarak birey ve/veya topluluklara mekân müdahalelerine ilişkin sorularla birlikte mekâna bağlılıklarına bir gösterge olarak ölülerini gömmek için yer tercihlerine ilişkin sorular da yönlendirilebilir. Zira göçe ilişkin coğrafi çalışmalarda mekân müdahalesi kültürel peyzaja etkileri boyutuyla önemli bir değişkendir.

-Bireylerin göç hareketlerinin ya da göç edecekleri merkezin seçiminde öncelenme gerekçeleri ne olursa olsun mekânsal değişimden sonraki süreçlerde ekonomik kaygıları ön plana çıkarak, ekonomik bir boyuta taşınıp buna evirildiği söylenebilir. Bu açıdan göçleri tek başlarına açıklamada yetersiz olduklarını söylemek mümkün olsa da küreselleşen dünyada sermaye akışının benzer süreçlerde gerçekleşmesi nedeniyle göçe ilişkin geliştirilen göç kuramlarının ekonomik boyutlarıyla birçok yönden ve çoğu alan için geçerlilikleri mevzu bahistir. Hatta sadece ulus aşırı göçler için değil iç göçlerin de ekonomik açıdan analizlerinde geçerliliklerinin olduğu, bu anlamda iç göçlere yönelik çalışmalarda bu yönleriyle kullanılabilecekleri belirtilebilir. Ancak göç aynı zaman da coğrafi, sosyo-kültürel ve psikolojik boyutları olan bir yer değiştirme sürecidir. Bu nedenle ekonomik bir temel üzerine inşa edilmiş göç kuramlarından hareketle bir alana ilişkin göç hareketlerini anlamlandırmaya çalışmak, bunların sosyo-kültürel boyutlarını ihtiva edecek şekilde bütüncül bir şekilde irdelenebilmesi açısından yetersiz kalmaktadır. Kuşkusuz bir mekânda göçün sürekliliğini veya kesintisinin gerekçelerini belirlemek bir mekânın sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi vb. birçok boyutu hakkında ipuçları vererek bütün bu açılardan o mekânın gelişiminin ve barındırdığı nüfus yapısı hakkında kısmen de olsa bilgi edinilmesine katkı sağlayacağı aşikârdır. Bu açıdan bu tarz göç çalışmalarında çoklu bir yaklaşım tercih edilebilir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N.(2006). *Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurtaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Atasoy, E. (2010). Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü. *İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi.*

Anderson, B. (2007). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri Ve Yayılması*. (Çev.: İskender Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.

Arı, Y. (2003). Manyas Gölü´nün Kültürel Ekolojisi: Tarihi Süreçte Adaptasyon ve Değişim. *Türk Coğrafya Dergisi,* 40 (1): 75-97.

Arı, Y. (2005). Amerika Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı. *Erzurum: Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(1): 311-340.

Arı, Y. (2005). 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyası: Genel Bir Değerlendirme. *(Edit. Arı, Y.). 20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, s:39-52. Konya: Çizgi Kitabevi.*

Aslan, C. (2004). *Birey-Toplum-Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite.* Adana: Karahan Kitabevi.

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları.* (Çev.:Erhan, Kaya- Seda, Gürkan). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bates, D, G. (2009). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji: İnsanın Doğadaki Yeri*. (Çev. Edit.: Suavi, Aydın).İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bery, J.W, Kim, U, Minde, T veMok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *Source: International Migration Review, Vol. 21, No. 3, Special Issue: Migration and Health (Autumn, 1987),pp. 491-511. New York:Queen's University.*

Berry, J. W. (1997). Lead Article Immigration, Acculturation, and Adaptation Applıed Psychology: An Internatıonal Revıew, 1997. 46 (1). 5-68. *Queen's University, Ontario, Canada.*

Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712.

Berry, J. W. , Phinney, J., S. , Sam, D., L. ve Vedder. P., (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applıed Psychology: An Internatıonal Revıew, 2006, 55 (3), 303–332.*

Berry, J., W. (2013). *Intercultural Relations in Plural Societies: Research Derived From Multiculturalism Policy.* Acta De Investıgacıón Psıcológıca, 2013, 3 (2), 1122 – 1135. Unam Facultad De Psicología, Queens University.

Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar.

Bourdieu, P.(1996). Physical Space, Social Space and Habitus Rapport 10: 1996 *Oslo:Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universiteteti.*

Bourdieu,P. ve Wacoqant, L.J.D.(2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev.:Nazlı, Ökten). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Bourdieu, P.,(2015). *Pratik nedenler*. (Çev.:Hülya Uğur, Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayın.

Chambers,I.(2014).*Göç, Kültür, Kimlik.*(Çev.İsmail,TürkmenveMehmet,Beşikçi) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cohen, A. P. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu.* (Çev. Mehmet, Küçük).Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Connerton, P. (2014) (a). *Toplumlar Nasıl Anımsar?.* (Çev.:Alaeddin, Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connerton, P. (2014)(b). *Modernite nasıl Unutturur?.* (Çev.: Kübra, Kelebekoğlu). İstanbul: Sel Yayınları.

Çalışkan, V. (2003). Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Denetiminin Günümüze Ulaşan Etkileri. *İstanbul: Türk Coğrafya Dergisi. Sayı:41, s:97-125.*

Çetin, B. (2010). Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri. (*Edit..Gündüz A. ve Kaya. S.) Hatay Araştırmaları 1. Antakya: Antakya Belediyesi, Pegem Yayınları,* s:179-225.

Çetin, B. (2012a). Hatay'da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı. *Erzurum: Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı: 28, s.231-258.*

Çetin, B. (2012b). **'***Kuruluş, Gelişimi Ve Fonksiyonel Özellikleri Yönüyle'Yayladan Kentte Dönüşen Bir Yerleşme: Belen.* İskenderun-Hatay: Color Ofset Matbaacılık.

Çetin, B. ve Gün, İ. . (2015). Türkiye'ye Göçen Özbeklerde İktisadi Kültür ve Adaptasyon Süreci Ovakent Örneği (Hatay). (*Edit.. Zaman, S. Ve Coşkun, O.) Coğrafya'ya Adanmış Bir Ömür, Prof. Dr. Hayati Doğanay.* s:535-570. *Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*

Çetin, İ. (2010). *Gecekondunun Kentle Bütünleşmesi Sürecinde Alan-Mekân*

Faktörü: İzmir Örneği. Yayımlanmış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, İ. (2015). *Gecekondu Bölgelerinde Mekân Kimliği Ve Aidiyet Duygusu: Kadifekale Ve Gümüşpala Karşılaştırması.* Eskişehir: Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası.* Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Donnan, H., ve Wılson, T. M.(2002). *Sınırlar 'Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları'*. (Çev.:Zeki Yaş). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Eagleton, T. (2005). *Kültürler Yorumları*. (Çev.: Özge, Çelik). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Erder, S. (2014). Balkan Göçmenleri Ve Değişen Uygulamalar: İskân Kurumunun Dostları. *(Yazarlar: İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F.). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulusdevlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Mirekoç Proje Raporları. TÜBİTAK Proje No: 106K258. s:138-172.*

Eriksen, T. H. (2001). *Kültür Terörizmi Kültürel Arınma Düşüncesi Üstüne Bir Deneme.* (Çev.:A. Önder Otçu). İstanbul: Avesta Yayınları.

Eriksen, T., H. (2004). *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*. (Çev.:Ekin, Uşaklı). İstanbul: Avesta Yayınları.

Eriksen, T. H. (2009). *Küçük Yerler Derin Mevzular: Sosyal Ve Kültürel Antropolojiye Giriş*. (Çev.: Fahriye, Adsay). İstanbul: Avesta Yayınları

Foucault, M. (2007). *Büyük Kapatılma*; *Seçme Yazılar 3*.

(Çev.: Işık Ergüden ve Ferda Keskin) İstanbul: Ayrıntı Yayınları..

Galster, G. (2001). On the nature of neighborhood. *Urban Studies, 38, 2111e2124.*

Gellner, E. (2013). *Uluslar Ve Ulusçuluk*. (Çev.:Büşra, Ersanlı).İstanbul: Hil Yayın.

Geertz, C. (2007). *Yerel Bilgi.* (Çev.: Kudret, Emiroğlu). Ankara: Dost Kitabevi.

Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*. (Çev.: Hakan, Gür). Ankara: Dost Kitabevi.

Giddens, A.(2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum.* (Çev.: Ümit, Tatlıcan.)İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A.(2016). *Modernliğin Sonuçları.*(Çev.: Ersin, Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Göregenli, M., Karakuş P., E. Y., Özge-Kösten ve Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi, *Melek Türk Psikoloji Dergisi. 29 (73), 73-85*.

Göregenli, M. ve Karakuş, P.,(2014).Göç Araştırmalarında Mekân Boyutu: Kültürel ve Mekânsal Bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*. 17, (34), 101-115.

Göregenli, M. (2015). *Çevre Psikolojisi: İnsan-Mekân İlişkileri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Güvenç, B. (1991). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Habermas, J. (2008). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akîbeti.* İstanbul: Bakış Yayınları.

Habermas, J. (2014). Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı. *(Çev.: Mehmet H., Doğan). (Hazırlayan; Gutmann, A.) Çokkültürcülük Tanınma Politikası. 125-161. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.*

Harvey, D.(2010). *Postmodernliğin Durumu.* (Çev.:Sungur,Savran).İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev.:Mehmet, Moralı) İstanbul: Metis Yayınları.

Haviland, W, A., Prıns, H., E., L., Walrath, D. ve Mcbrıde, B. (2008). *Kültürel Antropoloji*. (Çev.: İnan Deniz Erguvan, Sarıoğlu) İstanbul:Kaknüs Yayınları.

Hobsbawm, Eric ve Ranger, Terence. (2006). *Geleneğin İcadı.*(Çev.: Mehmet Murat, Şahin). İstanbul: Agora Yayınları.

Hobsbawm, Eric J. (2014). *1780'den Günümüze, Milletler ve Milliyetçilik (Program, Mit, Gerçeklik).* (Çev.: Osman, Akınhay) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ilgın, C., ve Hacıhasanoğlu, O. (2006). ''Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin / Kreuzberg Örneği'', *C:5, S:2, B1, s:59-70, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 34437, İstanbul. Taşkışla.*

İbn, Haldun.(1990). *Mukaddime I.* Şark İslam Klasikleri. (Çev.: Zakir Kadiri Ugan). İstanbul: MEB Yayınları.

İçduygu, A. ve Biehl, K. (2012). Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi. *(Derleyen: İçduygu, A.) Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya. S:9-72. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.*

İçduygu, A. (2014) (a). Bir Siyaset Ve Siyasa Alanı Olarak Uluslararası Göç: Son Yüzyılda Dünya Ve Türkıye. *(Yazarlar: İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F.). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulusdevlet Oluşumundan*

Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Mirekoç Proje Raporları. TÜBİTAK Proje No: 106K258. s: 26- 76.

İçduygu, A. (2014) (b). 1950'lerden 2000'lere Türkıye'den Yurtdışına Yönelen İşgücü Göçü. *(Yazarlar: İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F.). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulusdevlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Mirekoç Proje Raporları. TÜBİTAK Proje No: 106K258. s:173-221.*

İçduygu, A. (2014) (c). Türkıye'ye Yönelen Uluslararası Göç. Hareketleri. *(Yazarlar: İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F.). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulusdevlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Mirekoç Proje Raporları. TÜBİTAK Proje No: 106K258. s: 222- 264.*

İzbırak, R. (1992). *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Jensen, A. H. (2017). *Coğrafya; Tarih, Felsefesi ve Temel Kavramları.* (Çev.: Erdem, Bekaroğlu; Ömer Faik, Anlı; Hatice Turut ve Suat Tuysuz). İstanbul: İdil Yayıncılık.

Karpat, K., H. (2003). *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu Ve Kentleşme*. (Çev. : Abdulkerim Sönmez). Ankara: İmge Kitabevi.

Karakuş, P. (2014). *Farklı Kimlik Gruplarında Yer Kimliği, Yerin Anlamları Ve Kültürlenme Süreçleri.* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Sosyal Psikoloji Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Karataş, A. (2010). *Hatay İli'nin Su Potansiyeli ve Sürdürülebilir Yönetimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, İ. (2007). *Müslüman Amerikalılar; Göç, Kimlik ve Entegrasyon.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Keyman, E. F. (2009). *Sistem Kurucu ve Sistem Dönüştürücü Bir Toplumsal Gerçeklik Olarak Kültürel Kimlik Olgusunu Yeniden Düşünmek.* Kimlikler Lütfen. (Der.)Pelin Pultar. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Korkmaz H. (2006). Antakya'da Zemin Özellikleri ve Deprem Etkisi Arasındaki İlişki. *Ankara: Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi. S. : 4/2 s. : 47– 63.*

Korkmaz, H. ve Gürbüz, M. (2008). Amik Gölü'nün Kültürel Ekolojisi. *İstanbul: Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 17; s: 1-26.*

Korkmaz, H. (2009). Amik Ovası'nda Kurak Devre ile Buğday, Pamuk ve Mısır Tarımı Arasındaki İlişki, *Hatay: Hatay* M*ustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S:* 6 (11); s:56-88.

Lalli, M. (1992). Urban-Related Identity: Theory, Measurement and Emprical Findings. *Journal of Environmental Psycholoy, 12, 285-303.*

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (Çev. : Işık, Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. Faculty of Psychology, Warsaw University, Ul. Stawki 5/7, 00-183 Warszawa, Poland Available online 27 December 2005. Journal of Environmental Psychology 25 (2005) 381–395 http://www.elsevier.com/locate/jep.

Lewicka, M. (2010). *Place attachment: How far have we come in the last 40 years?* . Faculty of Psychology, University of Warsaw, Stawki 5/ 7, 00- 183 Warsaw, Poland. Journal of Environmental Psychology 31 (2011) 207e 230. http://www.elsevier.com/locate/jep.

Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi*.(Çev.: İrem Başaran), İstanbul: Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları.

Malinowski, B. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. (Çev.: Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Malinowski, B. (1999). *İlkel Toplum*. (Çev.: Hüsen Portakal). Ankara: Öteki Yayınları.

Morley, D.ve Robins, K. (2011). *Kimlik Mekânları*: *Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar.* (Çev.: Emrehan Zeybekoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Morval, J. (1985). *Çevre Psikolojisine Giriş*. (Çev. : Nuri Bilgin). İzmir: Ege Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Över, S., Ünlügenç U, C. ve Özden S,. (2001). "Hatay Bölgesinde Etkin Gerilme Durumları". *Yerbilimleri, S. : 23 (2001), s. : 1-14.*

Özgüç, N. ve Tümertekin, E. (2012). *Coğrafya; Geçmiş-Kavramlar-Coğrafyacılar.* İstanbul: Çantay Kitabevi.

Özgüç, N. (2011). *Turizm Coğrafyası; Özellikler ve Bölgeler.* İstanbul: Çantay Kitabevi.

Özmen, A. (2009). Etnik ve Kültürel Kimliklerin Dışlanma Üzerinden Kurulması. *Derleyen Pultar, P. (2009). Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili. s:195-203. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.*

Özşahin E. ve Kaymaz Ç. K. (2013). Taşkın Riskinin Değerlendirmesine Bir Örnek: Amik Ovası Taşkınları. *Ankara-Turkey: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/8 Summer 2013, p. 2021-2039.*

Park, C. (2004). Religion and Geography. *Chapter 17 in Hinnells, J. (ed) Routledge Companion to the study of Religion, London: http://www.lancs.ac.uk (24.07.2010).*

Pamir, H. (2009). Alalakh'dan Antiocheia'ya Hatay'da Kentleşme Süreci. Hatay: *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* S:12; s:258-288.

Poli, A. (2012). Örnek Vaka Analizi: Bolonya. *(Derleyen: İçduygu, A.). Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya. s:171-216. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.*

Proshansky, H. (1978). The City and Self-Identity. *Environment and Behavior. http://eab.Sagepub.com/*

Pultar, G. (2009). *Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili.* Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Rıtzer, G. (2011). *Küresel Dünya.* (Çev.: Melih Pekdemir). İstanbul: Kayhan Matbaacılık San. Ltd. Şti. Ayrıntı Yayınları.

Roux, J-P. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (Çev.: Aykut, Kazancıgil). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Said, E. (2010). *Kültür ve Emperyalizm*. İstanbul: Hil Yayın.

Sauer, O. , C. (2005). *Peyzaj Morfolojisi(Morphology Of Landscape)*.(Edit. Arı, Y.). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi,* s: 39-52. Konya: Çizgi Kitabevi.

Smith, A. , D. (2014). *Milli Kimlik.* (Çev.: Bahadır Sina, Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Südaş. İ. (2012). *Avrupa Ülkelerinden Türkiye'nin Batı Kıyılarına Yönelik Göçler: Marmaris Kuşadası ve Ayvalık İlçelerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma.* İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı. Basılmamış Doktora Tezi.

Şeker, D, . (2005). *Kente Göç; Etmiş Bir Örneklemde Bireycilik -Toplulukçuluk Eğilimleri ve Değerler Açısından Kültüre Uyum (Kültürlenme) Süreçleri.* İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tandoğan, A. (1994) . *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu.* Trabzon: Eser Ofset mat. Yay. San. Tic. Ltd. Şti.

Tanrıkulu, M. (2014). *Coğrafya Ve Kültür (Mekân- Kültür- Tarih- Coğrafi İşaret)*. Ankara: Edge Akademi.

Taras, V. (2012/2008). Instrumnets For Measuring Acculturation. *htpp://people. ucalgary. ca/~ tars/_Survey_Catalogue. pdf* .

Taşçı, H. (2014). *Bir Hayat Tarzı Olarak- Şehir, Mekân, Meydan*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TDK, (2011). *Güncel Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu. Yayınları

Tekeli, İ. (2013a). *Göç Ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2013b). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tuan, Y. (2005). Mekân ve Yer: Humanist Perspektif (Space and Place: Humanistic Perspective). (Edit. Arı, Y.). 20.Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi, s:119-134. Konya: Çizgi Kitabevi.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân.* İstanbul: Çantay Kitabevi.

Urry, J.(2015). *Mekânları Tüketmek*. (Çev.: Rahmi G., Öğdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Uysal. A. (2014). *Londra'da Türk Varlığı Mekân Ve Aidiyet.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Varnacı, F. (2008). *Kurutulan Amik Gölünün Yöresel Ekosistem Üzerindeki Etkileri.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı.

Wallerstein, I. (1998). *Jeopolitik ve Jeokültür*. (Çev. :Mustafa Özel) İsatanbul: İz Yayıncılık.

Weber, M. (2012). *Şehir Modern Kentin Oluşumu*.(Çev.: Musa Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.

Wulf, C. (2009). *Tarihsel Kültürel Antropoloji.* (Çev.: Özgür Dünya, Sarısoy)Ankara: Dipnot Yayınları.

Zimbardo, P., Haney, C. ve Banks, W.C. (1988). 'Tutuk Evi- Bir Deney'. (Çev.: Ali Dönmez). *http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/514/6414.pdf.*

ARŞİVLER

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire başkanlığı (BCA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA;030-18-01-02;118,102,s:18(Hatay ilinin dar topraklı bölge olarak kabul edildiğini gösteren 4/3/1949 tarihli belge)

BCA;030-18-01-02;161,34,s:10 (Trabzon'dan heyelan nedeniyle iskân edilecekleri alanın belirlenmesine ilişkin belge 26/6/1961 tarihli belge)

BCA;030-18-01-02;181,68,s:18

BCA; başbakanlığın 24 Nisan 1985 gün Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği MGSB: 0730.1-7-85 Sayılı Direktifi.(5. Aralık.1985).

BCA; T:C.İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. (Şb.Md.420.215/723) Ankara:02.02.1984. Konu: Afaganistanlı Mülteciler. 22.12.1983 gün ve 851.6.23.5 sayılı tekliflerine uyularak Horlak Köyü sınırları içerisinde kesin iskânları kararlaştırılan 171 aileye ilişkin belge.

Bakanlar Kurulu Kararı Kataloğu (1924-1944)

• Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü Kataloğu (1924-1951)

• Başbakanlık Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü Kataloğu

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Toprak İskân Genel Müdürlüğü Katoloğu 272

*1 0.0.19/*http://www.mevzuat.gov.tr72.2.30

Cemil Meriç Kütüphanesi; Atayol Gazetesi Arşivi; 05.06.1962 Tarihli Gazete

Hatay Valiliği Şehircilik ve Çevre İl Müdürlüğü Arşivleri

İnternet

http://www.resmigazete.gov.tr/ Tarih:15/12/2016(2510 Sayılı İskân Kanunu)

www.tuik.gov.tr

EKLER

EK-1

GÖRÜŞME SORULARI

Merhaba;

Bu görüşme formu Hatay'a göçle gelen grupların mekân aidiyetini ve kültürel adaptasyon sürecini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden edinilen bilgiler bizler için büyük bir önem teşkil etmekte olup, bu bilgiler yalnızca **"1940'tan Günümüze Hatay'a Göç Eden Toplulukların Kültürel Adaptasyon Süreci Ve Mekân Aidiyeti (Amik Ovası Ve Çevresi)"** konulu Yüksek Lisans Tezinin hazırlanması için kullanılacaktır. Görüşmeye katılımda gönüllük ilkesi esastır, görüşmeye katılacak bireylerin kişisel bilgileri saklı tutulacaktır ve görüşmeciler istedikleri anda görüşmeyi sonlandırmakta özgürdürler.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Mürşide COŞKUN

Yaş:

Doğum Yeri:

Cinsiyet:

Eğitim durumu:

Mesleği/nerede çalıştığı

Aylık geliri:

Sosyal güvencesi:

Medeni durumu:

Çocuk sayısı:

SORULAR

GÖÇ SÜRECİNİ VE ÖNCESİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR
1- Buraya nereden ve ne zaman göç ettiniz? (Tarih olarak)
2- Göç etme nedeniniz neydi ve neden Hatay'ı tercih ettiniz?
3- Göç etmeden önce nerede yaşıyordunuz? (İl, İlçe, Köy olarak)
4- Göç etmeden önceki yaşam tarzınız hakkında bilgi verebilir misiniz? Ne iş yapardınız? (Yerleşik hayat, tarım hayvancılık yarı göçebe.)
5- Mevsimlik olarak hangi güzergâhlarda göç ederdiniz? (Yarı göçebe ya da konar-göçer ise)
6- Köyde ya da şehirde iskân tercihinde bulunma sebebiniz neydi?
7- İskâna tabi tutulmanın sizin için avantaj ve dezavantajları nelerdir?
8- Geldiğiniz yerden kamulaştırma yapılmadan önce mi ayrıldınız? Özel değilse sebebi nedir? (Ekonomik veya başka nedenler vb.) (Kamulaştırma nedeniyle gelenler.)
9- İskâna tabi tutulmayanlar için, buraya kendi isteğinizle mi göç ettiniz?
10- Buraya ailenizle mi (kimlerle/ yakınlık dereceniz) göç ettiniz? (Bunlarla aynı evde kalıyor musunuz/kalmıyor musunuz? Neden?)
11- Sizinle birlikte göç eden akraba veya tanıdıklarınızdan tekrar memleketinize veya başka bir yere göç edenler var mı/var mıydı?
12- Memleketinizden buraya halen göç edenler var mı?

13- Sizinle aynı zamanda buraya göç edenler oldu mu? Buraya yerleşirken sizinle aynı yerden gelenlerle, toplu olarak aynı yere mi yerleştirildiniz/yerleştiniz?

14- Bu yerleşme birimine ilk yerleşenler sizler misiniz? Değilseniz sizden önce yerleşenlerin size karşı tutumları nasıl olmuştur? (İlk gelişinizde ve sonrasında)

15- Bu yerleşme birimine sizden sonra göçle gelenler oldu mu? Hangi tarihte, nereden? Sizin onlara /onların size karşı tutumlarınız/tutumları nasıldı? Tutumlarınız zamanla değişti mi?

16- Komşuluk ilişkileriniz aynı değil ise nasıl bir fark var/ neler değişmiştir? Nedeni nedir?

17- Sizce yaşadığınız yerin ne gibi sorunları var? (sosyal, ekonomik, kültürel, ulaşım, sağlık, iş olanakları, etnik dinsel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar vb.)

18- İskâna tabi tutulan grupların size göre daha avantajlı olduğu fikrine katılıyor musunuz? (Neden?)
( )Kesinlikle katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Kararsızım ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum

19- Buraya benimle aynı yerden gelenlerle ilişkilerimiz çok iyiydi. (Sonrasında değişti mi?) (Neden?)

( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim Yok ( )Katılmıyorum

( ) Kesinlikle katılmıyorum

20- Diğer gruplardan olanlarla veya illerden gelenlerle kendi hemşerilerimiz veya grubumuzdakilerle ilişkilerimiz aynıdır. (Sonrasında değişti mi?) (Neden?)

( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılıyorum ( )Tamamen katılıyorum

21- Buraya gelmeden önceki komşuluk ilişkilerimizle buradaki komşuluk ilişkilerimiz aynıdır.
( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok
( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum

22- Burada etnik kimliğimden dolayı iş bulmaya çalışırken de iş kurarken de zorluk çektim.

( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılıyorum ( )Tamamen katılıyorum

KONUT ÖZELLİKLERİNE, SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

23- Şu an oturduğunuz evi nasıl elde ettiniz?(Siz mi İnşa ettiniz?)

24- Evde kaç kişi yaşıyorsunuz? Yakınlık dereceniz nedir? (Göç etmeden önce aynı evde kimlerle yaşardınız?)

25- Şimdi siz veya aileniz ne iş yapıyorsunuz nasıl geçiniyorsunuz? Maddi olanaklarınız göç etmeden önceki yaşantınıza göre daha mı iyi yoksa daha mı kötü oldu?

26- Tarım ve/veya hayvancılık yapıyor musunuz? Yapıyorsanız buraya göç etmeden önceki ürünlerin aynısını mı üretiyorsunuz ve/veya aynı cins hayvanlarımı yetiştiriyorsunuz?

27- Hayvancılık veya tarımla uğraşıyorsanız buraya geldiğinizde beraberinizde hayvan veya bitki türleri getirdiniz mi?

28- Devlet tarafından size verilen arazileri ekip biçiyor musunuz? (Değilse neden? (ulaşım, üretim açısından rantabl olmaması gibi.)

29- Ek gelir kaynaklarınız var mı? Varsa nelerdir?

30- Boş vakitlerinizde ne yaparsınız?(kahve, derneğe gitmek, evde oturmak gibi)

31- Devlet tarafından bize verilen arazi miktarı geçimimizi sağlamamıza yetiyor.

( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( )Fikrim yok
( )Katılıyorum ( )Tamamen katılıyorum

32- Göç etmeden önceki evimizle şu andaki evimizin fiziksel özellikleri aynıdır.[Benzer ve/veya farklılıklarını belirtirmisiniz? (kullanılan yapımalzemeleri, darlık ve genişliği, planı, kat sayısı vb).]

( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok

( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum

33- Şu anda oturduğum evin genişliğini yeterli buluyorum.

( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum
( )Kesinlikle katılmıyorum

34- Yetiştirdiğim ürün ve hayvanların cinsinin farklı olması maddi ve manevi anlamda beni zor durumda bırakmaktadır. ( )Kesinlikle katılmıyorum ( )Katılmıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılıyorum ()Tamamen katılıyorum
KÜLTÜREL ADAPTASYONA VE MEKÂN AİDİYETİNE İLİŞKİN SORULAR
35- Şu anda oturduğunuz evin resmi kayıt durumu nedir? (Kira vb.) (Mülkiyeti size mi ait? Satın mı aldınız? (Miras vb.)
36- Göç ettikten sonra geçiminizi hangi yolla sağladınız? Burada ki ilk işiniz neydi?
37- Burası sizce nasıl bir yer? Burasıyla ilgili olarak aklınıza ilk olarak ne(ler) gelmektedir?
38- Geldiğiniz yerle burası arasında bir fark var mı? Bu farklılıklar sizce nedir? (oturduğunuz yer veya bağlı bulunduğunuz Merkezle)
39- Şimdiye kadar Hatay'da ileriye dönük yatırım yaptınız mı? (ya da yapar mısınız?) Yaptıysanız veya yaparsanız ne tür?
40- Hayatınızın kalanını nerede geçirmeyi düşünüyor sunuz?
41- Hatay da gezmeyi sevdiğiniz ve gittiğiniz yerler var mı?(Adları) Buralara ne sıklıkla gidersiniz?
42- Burada ki yerel TV ve radyoları takip ediyor musunuz?
43- Yöresel yemeklerinizi burada yapabiliyor musunuz? (Yapıyor veya yapmıyorsanız neden?)
44- Buraya yerleştikten sonra daha önce tüketmediğiniz veya yapmadığınız bir yemeği tüketip veya yapmaya başladınız mı? (Neden?)
45- Türkçe dışında başka bir dil konuşuyor musunuz?
46- Burada hala bu dili konuşuyor musunuz?

47- Burada dil konusunda herhangi bir zorluk yaşadınız mı? İş ararken veya kurarken?
48- Okul çağında okula giden/gitmeyen çocuğunuz/kardeşleriniz var mı? (Cinsiyetleri) Kaçıncı sınıfa gidiyorlar?
49- Oturduğunuz evde sonradan bir değişiklik yaptınız mı? Yaptıysanız ne amaçla?
50- Evinizin avlusunda ve yakın çevresinde herhangi bir düzenleme yaptınız mı?(Ağaç dikmek, avlu duvarı örmek gibi)
51- Burada akrabalarınız var mı?
52- Burası dışında Merkezde görüştüğünüz dostluk kurduğunuz başka aileler de var mı? Ne sıklıkla görüşüyorsunuz? Bu aileler nereli?
53- Burada yaşayan diğer gruplar(dan)a kız aldınız mı ve/veya verdiniz mi? Alır mısınız ve/veya verir misiniz?(Çocuklarınızı evlendirirken akrabalarınıza danışır mısınız? Yakınlık dereceniz?)
54- Düğün, nişan, taziye gibi özel günlerinizi memleketinizdeki gibi mi yaparsınız?
55- Cenazelerinizi nereye defnetmeyi tercih ediyorsunuz? Geldiğiniz yere vb. (Bu konuda kendiniz için düşündüğünüz bir yer var mı?)
56- Hatay da yaşayan birisi olarak, kendinizi tanımlamanız istense, nasıl tanımlarsınız? (Hataylıyım, Karadenizliyim, Yörüğüm, vb. hiçbiri)
57- Geçmişteki yaşamınızla buradaki yaşamınızın benzeyen veya farklılık gösteren yönleri nelerdir?
58- Buradaki yaşamınızda geçmişteki yaşamınıza benzetmeye çalıştığınız bir şeyler var mı? Varsa nelerdir? (Konutunuz, yaylaya gitme, işiniz, düğünleriniz, cenaze törenleriniz gibi.)
59- Sizi buraya bağlayan üç önemli unsuru söyleyebilir misiniz?

60- Burada geleceğe ilişkin ne tür planınız var?
61- Maddi durumumun iyileşmesi halinde başka bir yere göç ederim. ( ) Kesinlikle göç ederim ( ) Göç ederim ( ) Belki göç ederim ( ) Göç etme ( )Kesinlikle Göç etmem
62- Buradan göç etmeyi düşünüyorsa nereye göç eder?
63- (Hak sahipliliğime ilişkin on yıllık zaman limitini doldurmam halinde)/ adıma tahsis edilen gayrimenkulleri satarım. ( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum
64- Hatay'da/ burada(Mahalle-Köy)/ oturduğunuz evde yaşamaktan memnunum. ( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum
65- Gelecekte burada yaşamaya devam etmeyi düşünüyorum. ( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum
66- Buranın iklimini (havasını) beğeniyorum. ( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum
67- Yerleşmenin kuruluş yerini beğeniyorum. ( )Tamamen katılıyorum ( )Katılıyorum ( )Fikrim yok ( )Katılmıyorum ( )Kesinlikle katılmıyorum
68- Neden?
69- (Bunların özel bir malzemesi var mı varsa nereden temin ediyorsunuz?) ( ) Sadece Memleketimden ( ) Antakya ve bağlı bulunduğum ilçe merkezinden ( )Oturduğum yerin pazarından ( )Nerede denk gelirsem
70- Gittikleri okullarda diğer çocuklarla ilişkileri nasıl? ( )Çok iyi ( )İyi ( )İdare eder ( )Kötü ( ) Çok kötü
71- Geldiğiniz yeri ziyaret eder misiniz/ ne sıklıkta?

( )Ayda Bir Kez ( )İki ayda bir ( )Yaz ve yarıyıl tatillerinde ( )Vakit buldukça ( )Hiç gitmem

72- Eğer ediliyorsa ne amaçla? En son ne zaman ziyaret ettiniz?

( )Aile ve Akraba ziyareti ( )İş için ( )Tatil ve gezmek için ( )Tarla bağ bahçe işleri ( )Kışlık yiyecek hazırlamak için. ()Diğer

73- Geldiğiniz yere temelli dönmeyi düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız neden?

( )Kesinlikle düşünüyorum ( )Bazen düşünüyorum ( )Kararsızım ( )Düşünmüyorum ( )Kesinlikle düşünmüyorum

74- Çocuklarınızın burada yaşamasını ister misiniz? Neden?

( )Kesinlikle İsterim ( )İsterim ( )Fikrim yok ( )İstemem ( )Hiç İstemem